

שבוע פרשת חיי שרה

(15 November 7 - 1)

י"ט - כ"ה מרחשוון תשנ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ. י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַוְוָה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֵךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֵּךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:
וַשְׂמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שרירי הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָו לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָן וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכַתַּבְתָּם עַל מְזוּזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּה שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטַּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלֻקֹּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגְךָ וְתִירֶשֶׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ
לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בְּכֶם וְעִצַּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֵם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְכַתַּבְתָּם עַל מְזוּזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לְתַת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדָרָתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֵם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זְנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם
קְדוֹשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֵם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֵׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ בְּמוֹךְ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, תחישם - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריא קופת־צדקה משלו - שלתוכה נתון צדקה (לכר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנתן לו מתורתו או שקיבל כפרם ... שבחן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומולואה" (או בראשית־תובת "לה") בצדוק ששם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויניחם בחירו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בַּצֵּאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲזֹ: ב הִיתָה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:
 ג הַיָּם רָאָה וַיִּגַּם הַיַּרְדֵּן יִסַּב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים וְגִבְעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן: ה מִה־לְךָ
 הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסַּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים וְגִבְעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
 חוֹלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח הַהֶפְכִי הַצּוּר אַגְס־מַיִם חֲלֹמִישׁ לְמַעֲיְנֵי־מַיִם:

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמּוֹךְ תֵּן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אַמְתְּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
 אִי־הָיָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֵלֵהֵנוּ בַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
 יְדֵי אָדָם: ה פָּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵי לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אֲזִנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָף לָהֶם
 וְלֹא יִרְיֹחוּ: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יִמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִתְלַכּוּ לֹא־יִהְיֶהוּ בְּגִרּוֹנָם: ח כַּמּוֹהֵם יִהְיוּ
 עֲשִׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בְּטַח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגֹּגָם הוּא: י בֵּית אֶהְרֹן בְּטַחוֹ
 בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגֹּגָם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בְּטַחוֹ בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגֹּגָם הוּא: יב יְהוָה זְכָרְנוּ יִבְרַךְ
 יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אֶהְרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטָנִים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יִסַּף
 יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי: טז הַשָּׁמַיִם
 שָׁמַיִם לִיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הִפְתִּים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יִרְדֵי דוּמָה:
 יח וְאַנְחֵנוּ | נִבְרַךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ:

אגרות קודש

[מרחשון, ה'תשל"ב]

נהנתי במאד ע"ז (נוסף על העיקר שלא בערך – נח"ר שלמעלה מזה ד"לבי ער" דבן ישראל
 נמשך ופעל על היד שתחלק צדקה שע"ז – כדברי אדה"ז (תניא פכ"ג) – "נעשו מרכבה ממש לרצה"ע" –
 – ובפרט בסכום שלא הורגל בו וכו') –

ובמיוחד שהשק נתן בחדש תשרי"י – הכללי וה"רשית" ומורה דרך לכל השנה.

ועי"פ הנ"ל נ"ל – דהכתוב לעיל "שעשה סה"כ כו' והראה כו' כמו אשתקד" – אינו, ואו שעדיין
 לא הגיעו לידו כל החשבונות, או שיש טעות בחשבון וכו'.

ובטח יודיע הסה"כ האמתי – ות"ח מראש.

נח"ר מיוחדת באה ע"ז שתיכף (בבת אחת) עם הנ"ל – בירכו ואת זוגתו תי – השי"ת והצליחם
 בשמחת קשוה"ת דבנם שי' ובאופן יהדותי ותורתית וחסידותי, וה"ז "סלילת דרך" להחתונה דהנ"ל
 ואורח החיים וכו'.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפיליןב
- (ב) מזמורי תהלים קיד, קטוג
- (ג) מאמר ד"ה ויהיו חיי שרה שבת פרשת חיי שרה, מברכים החודש כסלו ה'תשכ"הה
- (ד) שיחת שבת פרשת חיי שרה, מברכים החודש כסלו, ה'תשכ"היב
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת חיי שרה (בלה"ק) כרך טוכב
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"לכח
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת חיי שרהל
- (ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת חיי שרהלא
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת חיי שרהנד
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת חיי שרהנה
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת חיי שרהסז
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"םע
- שיעורי רמב"ם**
- (ג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת חיי שרהעג
- (ד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת חיי שרהקיו
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת חיי שרהקלז
- (טז) נביאים וכתובים ישעיה פרק יד, משלי פרק כבקלט
- (יז) משניות – מסכת מקוואות ביאור קהתיקמא
- (יח) עין יעקב מסכת יומאקמט
- (יט) מסכת סוטה עם ביאורים מדף ו עד דף יבקנ
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים אדמו"ר הזקןקעט
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקןקפט
- (כב) לקוטי תורה אדמו"ר הזקןקפג
- (כג) שערי תשובה אדמו"ר האמצעיקפד
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק"קפה
- (כה) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"שקפו
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרש"בקפז
- (כז) ספר המאמרים קונטרסים – חלק א אדמו"ר מוהרי"צקפח
- (כח) ספר השיחות הי"ת-תש"א בלה"ק אדמו"ר מוהרי"צקפט
- (כט) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צקפט
- (ל) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת חיי שרה...קצ
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת חיי שרהקצח
- (לב) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודשקצט

1 פרשת השבוע פותחת בפסוק:

2 וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מִסְפַּר שָׁנֹת חַיֶּיהָ שֶׁל שָׂרָה אֲמָנוּ הָיוּ מֵאָה שָׁנָה
 3 וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעָה שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה¹. וְאֵיתָא מוֹבָא
 4 בְּזֵהָר² אֵינוֹן חַיִּין כּוֹלְהוּ חַיִּים אֵלָה כּוֹלָם לְעֵילָא, לְמַעְלָה (לשון
 5 מַעְלָה וְחִשְׁבִּית) וְהוֹהֵר מִמְּיָךְ
 6 וּמִפְּרֵט מֵאָה שָׁנָה לְעֵילָא,
 7 וְעֶשְׂרִים שָׁנָה לְעֵילָא, וְשִׁבְעָה
 8 שָׁנִים לְעֵילָא.
 9 וְצָרִיף לְהַבִּין, מֵהוּ הַפִּירוּשׁ
 10 בְּמֵאָמְרָה הַזֶּהֶר שְׁ"חַיֵּי שָׂרָה"
 11 הֵם "לְעֵילָא" לֵאיוּ מַעְלָה
 12 הַכוּונָה?
 13 וְגַם צָרִיף לְהַבִּין מֵה שְׁכַתּוֹב
 14 בְּסִיּוּם הַפְּסוּק אַחֲרֵי פִירוּט מִסְפַּר
 15 שָׁנֹת חַיֶּיהָ שֶׁל שָׂרָה "שְׁנֵי חַיֵּי
 16 שָׂרָה", דְּלְכָאוּרָה מֵה מוֹסִיף
 17 כָּאֵן הַפְּסוּק עַל מֵה שְׁנֵי שָׂנֵי
 18 לְפָנֵי־זֶה בְּחִילַת הַפְּסוּק "וַיְהִי
 19 חַיֵּי שָׂרָה" גו'. וּבִפְרֵט הַקּוּשִׁי
 20 מֵה טַעַם הַכְּפִילוֹת גְּדוּל יוֹתֵר עַל־פִּי
 21 מֵה שְׁכַתּוֹב בְּזֵהָר שְׁגַם "חַיֵּי
 22 שָׂרָה" הַאֲמוּרִים בְּחִילַת הַפְּסוּק
 23 הֵם "לְעֵילָא", וְאִם־כֵּן מֵה
 24 מוֹסִיף עַל זֶה בְּמֵה שְׁכַתּוֹב
 25 בְּסִיּוּם הַפְּסוּק "שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה"
 26 וּלְכַאוּרָה זוֹ כְּפִילוֹת מִיוֹתֵר?
 27 (ב) וְהִנֵּה עֲנִין זֶה דְּבִרֵי הוֹהֵר
 28 הַאֲמוּרִים נִתְבָּאֵר בְּשְׁנֵי מֵאָמְרֵי
 29 כ"ק אֲדָמוּר (מֵהוֹרְש"ב)
 30 הַרְבִּי חַמְשִׁי בְּשׁוּשַׁל אֲדָמוּרֵי
 31 ח"ב ד' נִשְׁמְתוּ־עַדן אֲשֶׁר יוֹם הוֹלֵדֵת
 32 חַל בְּיוֹם כ' חֲשׁוֹן דְּבוֹר־הַמִּתְחִיל
 33 וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה דְּשָׁנַת הַעֲתָר
 34 וְדְשָׁנַת עֲטָרָתָה, וְלְכָאוּרָה
 35 הַבִּיאוּרִים בְּשְׁנֵי הַמֵּאָמְרִים הַאֲמוּרִים
 36 הֵם בְּסִתְרָה זֶה לְזֶה. דְּהִנֵּה,
 37 בְּמֵאָמְרָה דְּשָׁנַת הַעֲתָר מְבָאֵר³
 38 הַרְבִּי הַרְש"ב, שְׁ"חַיֵּי שָׂרָה" הוּא
 39 הַחַיִּית הָאוּר הָאֶלּוּקִי הַמֵּאִיר וּמְשִׁיעַ
 40 חַיֵּית רֹחַנִית שֶׁל בְּחִינַת מַלְכוּת
 41 דְּאֲצִילוֹת, שְׁחִיּוּתָהּ מְקוּר חַיֵּית
 42 סְפִירַת הַמַּלְכוּת כְּפִי שְׁחִיּוּת מֵאִירָה
 43 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת (הַרְאֵשׁוֹן וְהַעֲלִיּוֹן

44 מֵאַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת הַרוּחָנִיִּים הַכְּלָלִיִּים – אֲצִילוֹת, בְּרִיאָה, יְצִירָה, עֲשִׂיָה) הוּא
 45 מִבְּחִינַת "מֵאָה שָׁנָה" – בְּחִינַת הַפְּתוּר הַכוֹלָלֵת בְּתוֹכָהּ הוּא מְקוּר
 46 לְכָל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת שְׁכָל אַחַת מֵהֶן כְּלוּלָה מְכַל הָעֶשֶׂר, וּבִסְךָ הַכוֹל הֵרִי זֶה
 47 מֵאָה בְּחִינּוֹת, "עֶשְׂרִים שָׁנָה" – חֲכָמָה וּבִינָה שְׁנֵי הַסְּפִירוֹת
 48 הָעֲלִיוֹנוֹת 'חֲכָמָה' וּ'בִינָה' שְׁכָל אַחַת
 49 מֵהֶן כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר וּבִיחַד הֵן בְּמִסְפַּר
 50 עֶשְׂרִים, וְ"שִׁבְעָה שָׁנִים" – זְעִיר
 51 אֲנַפִּין, שְׁבַע הַמִּידוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת
 52 (חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֵרֶת, נְצֻחַ, הוֹד, יְסוּד,
 53 מַלְכוּת) הַנִּקְרָאוֹת "זְעִיר אֲנַפִּין", פְּנִים
 54 זְעִירוֹת (כִּי בִיחַס לְאוּר הַמֵּאִיר בְּבְחִינַת
 55 הַמּוֹחִין, הָאוּר הַמֵּאִיר בְּמִידוֹת הוּא אוּר
 56 מוֹעֵט וּמְצוּמָצֵם) וְהִיא בְּחִינַת
 57 הַמַּלְכוּת דְּאֲצִילוֹת מְקַבְּלַת אֵת הָאוּר
 58 וְהַחַיִּית שֶׁלָּהּ מִבְּחִינַת "מֵאָה
 59 שָׁנָה לְעֵילָא" – אוּר הָעֲצָמִי
 60 הָאוּר שֶׁהוּא 'לְעֵילָא' בְּמוֹבָן זֶה שְׁהוּא
 61 לְמַעְלָה מֵהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּדִרְגָּה פְּרִטִית
 62 וְלְמַעְלָה מִצִּיּוֹר וְהַגְּדֵרָה אֵלָא הוּא
 63 'עֲצָמִי, וְכֵן "עֶשְׂרִים שָׁנָה
 64 לְעֵילָא" כּו'. – מֵהַמְּשַׁכְּת
 65 הָעֲצָמוֹת הָאוּר הָעֲצָמִי הַבָּא
 66 מֵעֲצָמוֹתָיו וּמֵהוֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־
 67 הוּא בְּעֲצָמוֹ שְׁנֵי מֵאָמְרֵי כ"ק
 68 בְּסְפִירוֹת חֲכָמָה וּבִינָה שְׁכָאמֹר רְמוּזוֹת
 69 בְּעֶשְׂרִים שָׁנָה (שְׁזוּהִי עֲנִיין זֶה
 70 שֶׁהַכוּונָה לְאוּר 'עֲצָמִי' פְּנִינַת הַזֶּהֶר
 71 בְּתִיבַת "לְעֵילָא" בְּכָל כָּלָל
 72 הַנִּמְנָה בְּכָתוּב – "מֵאָה שָׁנָה",
 73 "וְעֶשְׂרִים שָׁנָה", וְשִׁבְעָה שָׁנִים). אֵף
 74 כָּל זֶה הַמְּבוּאָר לְעִיל הַשְּׁכָתוֹב מְדַבֵּר
 75 עַל "מֵאָה", "עֶשְׂרִים" וְ"שִׁבְעָה" כְּפִי
 76 שֶׁהֵם "לְעֵילָא", כְּאוּר עֲצָמִי הוּא
 77 בְּחִינַת הַמַּלְכוּת כְּמוֹ שְׁחִיּוּת
 78 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת. וְאַחֲרֵי־כֵן
 79 נִבְּאֵר "שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" וְאִין זֶה
 80 כְּפִל לְשׁוֹן מִיוֹתֵר כִּי מְדוּבָר עַל עֲנִיין
 81 אַחַר – הַמְּשַׁכְּת הָאוּר הַמֵּאִיר
 82 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, לְמַטָּה בְּעוֹלָמוֹת
 83 בְּרִיאָה־צִירָה־עֲשִׂיָה.
 84 וּבְמֵאָמְרָה דְּשָׁנַת עֲטָרָתָה
 85 מְבָאֵר⁴ הַרְבִּי הַרְש"ב בְּעֲנִיין
 86 "שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה", כְּאוּפֵן אַחַר

בס"ד. שבת פרשת חיי שרה, מברכים החודש כסלו, ה'תשכ"ה*

(* ע"פ לקו"ש ח"ה ע' 348 ואילך. 1) ריש פרשתנו. 2) ח"א קכב, ב. 3) המשך תער"ב ח"ב ע' תשלט. 4) סה"מ עטר"ת ע' צו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 הרגשת יישות אלא הרגשה שאיננה סתירה לביטול מוחלט כו'. ועל-דרך
 43 גופים דלעתיד, בתחיית המתים שיהיו גופים גשמיים, אלא
 44 שיהיו בתכלית הזכוך ולא גופים חומריים כמו הגופים שבזמן הזה,
 45 ויהיו ניזונים מזיו השכינה⁶ עד כאן תוכן הביאור במאמר של שנת
 46 תרע"ט.

47 ולכאורה, שני הבאורים
 48 הביאור במאמר של שנת עת"ר
 49 והביאור במאמר של שנת עטר"ת הם
 50 בסתירה זה לזה, כי לפי
 51 באור הראשון שני חיי
 52 שרה קאי הכוונה על הירידה
 53 של האור העצמי המאיר בעולם
 54 האצילות לכריאה-יצירה-
 55 עשייה ולפי באור השני,
 56 הענין ד"שני חיי שרה" הוא
 57 לכאורה למעלה אפילו
 58 מעולם האצילות, כי מצד
 59 עולם האצילות שהוא אמנם עולם
 60 רוחני אלוקי נעלה אבל בכל זאת יש
 61 בו גדרים מסויימים לא יכול
 62 להיות חיבור שני הפכים
 63 (שיהיה תענוג אלקי
 64 במורגש, ואף-על-פי-כן
 65 בתכלית הביטול והווי 'מורגש'
 66 קשור בדרך כלל בתחושת יישות שהיא
 67 ההיפך הגמור של ביטול), והינו,
 68 שמצד עולם האצילות שיש בו
 69 גדרים מסויימים, כאמור יכול
 70 להיות באחד משני האופנים
 71 (באופן כזה בדרך 'מורגש' או
 72 באופן כזה בדרך 'ביטול'),
 73 ואילו החיבור של שני האופנים
 74 גם יחד הוא מצד בחינת אור
 75 אין-סוף הבלי גבול שלמעלה
 76 מעולם האצילות ומצידו אין
 77 גדרים.

78 ג) ויש לתמוך בין שני
 79 הפירושים הנ"ל ולבאר כיצד
 80 אינם סותרים זה לזה, בהקדים
 81 באור ה'צמח צדק'
 82 ברשימותיו לתהלים קאפיטל

1 מהמבואר במאמר של שנת עת"ר והוא, שמדובר אודות יש מורגש'
 2 - הרוממות וההתנשאות שבספירת המלכות, כשם שמלך גשמי
 3 חש עצמו מרומם ונישא מהעם במובן החיובי, כך יש בספירת המלכות
 4 למעלה באלוקות עניין של רוממות והתנשאות לגבי העולמות והנבראים
 5 שאין זה באופן של יישות

6 ומורגש בעצמו ואין הכוונה
 7 ליישות עצמית במובן השלילי של
 8 המורגש (אדרבא - המלכות
 9 העליונה היא בחינת ביטול
 10 בעצם, ההיפך הגמור של יישות),
 11 אלא זהו ענין המלוכה,
 12 הגבבה והתנשאות, אבל לא
 13 מורגש ללא הרגשת יישות ומציאות
 14 עצמית. וכמו מלך בשר-ודם,
 15 שמצד טבע המלוכה כי זה
 16 אופייה וטיבה של המלכות (ולא
 17 מצד מעלת שכלו וכו'), כי בגלל
 18 מעלות אישיות שלו, ייתכן שאחרים
 19 נעלים ממנו, וגם טבען של מעלות
 20 אישיות שבגללן האדם עשוי לחוש
 21 יישות עצמית) אבל בגלל עצם עניין
 22 המלכות הרי היא פרוממות
 23 והתנשאות. ואף-על-פי
 24 שהרוממות והתנשאות באה
 25 במורגש, וכאמור שהיא נקראת 'יש
 26 מורגש' אין זה הרגש של יישות
 27 במובן השלילי אלא הכוונה היא
 28 שהרוממות וההתנשאות מורגשת.
 29 ובדוגמת צדיקים הגדולים,
 30 כמו משה רבנו (כשהיה בהר
 31 ארבעים יום וארבעים לילה ולא אכל
 32 ולא שתה מוזן ושתיה גשמיים)
 33 שהיה ניזון מזיו השכינה
 34 (והינו, שהיה משה רבנו צריך
 35 למזון, גם כשהיה בהר, אלא
 36 שהמזון היה מזיו השכינה⁵
 37 ולא מוזן גשמי), הרי זיו
 38 השכינה בא במורגש בגופו
 39 (ועד כדי כך שהיה ניזון ממנו
 40 והדבר שימש תחליף לאוכל גשמי),
 41 אבל אין זה בהרגשה כמו

27
 28 ג) ויש לתמוך בין שני הפירושים הנ"ל,
 29 בהקדים באור ה'צמח צדק'
 30 ברשימותיו לתהלים קאפיטל ק"ה⁷ (שגוהו

(5) שמו"ר פמ"ז ה, ז. לקו"ת דרושי שבת שובה סו, א (וראה הדיעות בזה בלקו"ש ח"ד ע' 1037). (6) כמרו"ל (ברכות יז, א) עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתי' כו' ונהנין מזיו השכינה, ש"קאי על זמן תחח"מ שיהי' האדם בגוף ואעפ"כ אין בו לא אכילה" (לקו"ת צו טו, ג. דרושי שבת שובה שם). - ענין זיכוך הגופים דלעתיד, נת' בארוכה בד"ה וככה תרל"ז פצ"א, לכל תכלה תרנ"ט. ובכ"מ. 7) יהל אור ע' תט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 פרק ק"ה⁷ (שָׁזָהוּ הַקֶּאֱפִיטָל הַפֶּרֶק הַקָּשׁוּר עִם כ"ק אֲדָמוֹר (מְהוֹרְשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ-עֵדֶן הַחַל מִיּוֹם הוֹלְדָתוֹ בְּשָׁנָה 819
 2 תשכ"ה [=שנת אמירת מאמר זה], בהתאם למנהג לומר בכל שנה את הפרק
 3 המתאים למספר שנותיו של האדם, למשל מי שמלאו לו י"ג שנה ונכנס
 4 לשנתו הי"ד אומר פרק י"ד) עַל
 5 הַפֶּסוּק⁹ זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ 1
 6 דְּבַר צְנִיָּה לְאֶלֶף דּוֹר, שְׁמַבִּיא 2
 7 הַצִּמְח צֶדֶק בְּרִישִׁיתוֹ דְּבָרֵי 8
 8 הַמְדַרְשׁ¹⁰: אֶלֶף דּוֹר עָלוּ 9
 9 בְּמַחְשְׁבָהּ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 10
 10 לְהַבְרָאוֹת, וְכִמְהָ נִימוּחוֹ 11
 11 מֵהֶם, וְלֹא הִתְקַיְּמוּ תַתְקַעִיד 12
 12 (974) דּוֹרוֹת. מֵאֵי טַעְמָא, מֵה 13
 14 הַטַּעַם וְהַסִּיבָה לַכֵּךְ שְׁדוּרוֹת רַבִּים כֹּל 14
 15 נִימוּחוֹ עַל כֵּךְ אֹמֵר הַכְּתוּב "דְּבַר 15
 16 צְנִיָּה לְאֶלֶף דּוֹר" - זֶה הַתּוֹרָה 16
 17 (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹¹ בַּפְּסוּק אַחֵר אִם 17
 18 לֹא בְרִיתִי יוֹמֵם וְלָלֶהָ וְהַכְּתוּב 18
 19 מִמִּשְׁךְ, "חֻקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא 19
 20 שְׁמַתִּי", הֵינּוּ שְׂקוּיִם הַעוֹלָם תְּלוּי 20
 21 (בְּתוֹרָה), וְהֵינּוּ, שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה 21
 22 לְמֹשֶׁה רַבְּנּוֹ שֶׁהָיָה דּוֹר 22
 23 הָעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ מֵאָדָם 23
 24 הֶרְאִישׁוֹן, וַיַּחֲד עִם תַּתְקַעִיד 24
 25 הַדּוֹרוֹת שְׁנִימוּחוֹ, וְעוֹד 974 וְעוֹד 25
 26 26 הֲרֵי זֶה לְאֶלֶף דּוֹר. וַיֵּשׁ 26
 27 דְּעָה שְׁתַּתְקַּפ (980) דּוֹרוֹת 27
 28 נִימוּחוֹ, מֵאֵי טַעְמָא מֵה טַעַם 28
 29 נִימוּחוֹ כֹּל כֵּךְ הִרְבָּה דּוּרוֹת - "דְּבַר 29
 30 צְנִיָּה לְאֶלֶף דּוֹר" - זֶה 30
 31 הַמִּילָה, שְׁנַתְּנָה לְאַבְרָהָם 31
 32 שֶׁהָיָה דּוֹר הָעֶשְׂרִים לְאָדָם 32
 33 הֶרְאִישׁוֹן וְ980 וְעוֹד 20 הֲרֵי זֶה 33
 34 1000.
 35 וְשָׂתִי הַדְּעוֹת (אִם) "לְאֶלֶף 35
 36 דּוֹר" קָאֵי הַכוּונָה עַל מֹשֶׁה אוֹ 36
 37 עַל אַבְרָהָם) הֵן בְּהִתְאָם 37
 38 לְשָׂתִי הַדְּעוֹת עַל הַפֶּסוּק¹² 38
 39 אֲדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מִצְאָתִי. 39
 40 דְּעָה הֶרְאִישׁוֹנָה, שְׂקָאֵי שֶׁהַכוּונָה 40
 41 עַל אַבְרָהָם. וְדְעָה הַשְּׁנִיָּה, שְׂקָאֵי שֶׁהַכוּונָה עַל מֹשֶׁה¹³. 41
 42 וּמִבְּאֵר הַצִּמְח צֶדֶק, שְׂ"אֶלֶף" הוּא בְּחִינַת אֲצִילוֹת 42

(וְכַמּוֹבֵן גַּם מִמַּאֲמָר רַבּוּתֵינוּ ז"ל¹³ עַל פְּסוּק "אָדָם אֶחָד 43
 44 מֵאֶלֶף מִצְאָתִי", אֶלֶף בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִים לְמִקְרָא כּו' אֶחָד 44
 45 מֵהֶם יוֹצֵא לְהוֹרָאָה, וַיְדוּע¹⁴ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שְׂ"מִקְרָא' 45
 46 בְּעוֹלָם הָעֶשְׂרִיָּה כּו' וְ"הוֹרָאָה' בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת וְכַמּוֹבֵר 46
 47 בְּרִישִׁמוֹת הַצִּמְח צֶדֶק' עַל הַפְּסוּק 47
 48 בְּתַהֲלִים "כִּי אֵלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כִּיּוֹם 48
 49 אֲתַמּוּל עַל דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ הָאֲמוּרִים, 49
 50 בְּנוֹהַג שְׁבַעֲוָלָם אֵלֶף בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִים 50
 51 לְמִקְרָא, יוֹצֵאִים מֵהֶם מֵאָה לְמִשְׁנָה, 51
 52 יוֹצֵאִים מֵהֶם עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד - 52
 53 "וְהִנֵּה כִּי יַחֲדוּ עֲשִׂירוֹת מֵאוֹת הֵם 53
 54 בְּרִיאָה יִצִּירָה עֵשִׂיָּה, כַּמּוֹבָר בְּעֵינֵיךָ 54
 55 מֵאָה בְּרֻכּוֹת. וְהִנֵּה מְבֹאֵר בְּמִקּוּם אַחֵר 55
 56 דְּבַכְלִים הִרְבִּיּוּ לְמִטָּה יוֹתֵר וּבְאֹרוֹת 56
 57 הוּא לְהִפְךָ. וְהִנֵּה מִקְרָא בְּעֵשִׂיָּה 57
 58 וּמִשְׁנֵה דִּיצִירָה. וּבְחִינָה אַחַת דִּיצִירָה 58
 59 כּוֹלֵל יוֹד מְעִישָׁה... עַל כֵּן מִבְּחִינַת 59
 60 אֵלֶף שְׁנַנְסִים לְמִקְרָא הוּא בְּעֵשִׂיָּה 60
 61 יוֹצֵאִים רַק מֵאָה לְמִשְׁנָה שְׁהִיא בִּיצִירָה 61
 62 שְׁהֵי כֹל אֶחָד מִמֵּאָה אֵלּוֹ כּוֹלֵל עֶשֶׂר 62
 63 סְפִירוֹת דְּעֵשִׂיָּה כְּנ"ל. וְתַלְמוּד בְּבִרְיָה 63
 64 עַל כֵּן מִבְּחִינַת מֵאָה הִנ"ל יוֹצֵאִים יוֹד 64
 65 לְתַלְמוּד. וְזוֹה יוֹצֵא אֶחָד שִׁיְהִיָּה רֵאוּי 65
 66 לְבְּחִינַת אֲצִילוֹת שְׁמֵשׁ הַחֲכָמָה 66
 67 שְׁמַנְנָה הַהוֹרָאָה. הֲרֵי בְּחִינָה אַחַת 67
 68 דְּאֲצִילוֹת הוּא כְּנֻד אֵלֶף שְׁבַעֲעִישִׁיָּה 68
 69 שׁוּחַ פִּירוּשׁ אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מִצְאָתִי. 69
 70 לְכֵן כְּמוֹ כֵּן מִיּוֹם אֶחָד שְׁבַעֲאִילוֹת עַד 70
 71 שְׁנַמְשָׁךְ בְּעֵשִׂיָּה נִתְּהוּוּ מִמֵּנוּ בְּחִינַת 71
 72 אֵלֶף כְּחֻשְׁבוֹן הַנִּלְ"ל.
 73 וְזֶה הַבִּיאוֹר שֶׁ"אֵלֶף" קְשׁוּר בְּעוֹלָם 73
 74 הָאֲצִילוֹת מִתְאִים לְשָׁנֵי 74
 75 הַפִּירוּשִׁים, שֶׁהֲרֵי גַם אַבְרָהָם 75
 76 וְגַם מֹשֶׁה הָיוּ נִשְׁמָתוֹת 76
 77 דְּאֲצִילוֹת¹⁵. וְעַל-פִּי-זֶה מוֹבֵן 77
 78 פִּירוּשׁ סִיּוּם הַכְּתוּב¹² "אָדָם 78
 79 אֶחָד מֵאֶלֶף מִצְאָתִי", "וְאֵשָׁה בְּכָל 79
 80 אֶלָּה לֹא מִצְאָתִי", שְׂ"אֵשָׁה" 80
 81 זֶה שְׂרָה¹³, "לֹא מִצְאָתִי" בְּחוּץ 81
 82 בְּחִינַת "אֵלֶף", עוֹלָם הָאֲצִילוֹת - כִּי 82
 83 הִיא לְמַעְלָה מֵאֲצִילוֹת (אֶלֶף)¹⁶. וְאֵף-עַל-פִּי שְׁעֵנִיָּה שֶׁל 83
 84 שְׂרָה הוּא לְהַמְשִׁיךְ אֶת עֵנִיָּה אַבְרָהָם שֶׁהֵם כְּאִמּוֹר עֵנִיָּה 84

(8 ראה הקדמה לד"ה סמוכים לעד פר"ת (סה"מ פר"ת ע' שנו ואילך). 9) תהלים קה, ח. 10) ב"ר פכ"ח, ד. 11) ירמ' לג, כה. 12) קהלת ז, כח. 13) קה"ר שם. 14) לקו"ת לג"פ ג, א [אוה"ת בראשית ח"ו תתרכו, ב]. 15) ועל-פי-זה מובן קישור כל הפירושים שבקה"ר שם (ראה לקו"ש ח"ג ע' 782) - שלפי כל הפירושים, "אלף" הוא בחי' אצילות. 16) כמובן ממ"ש

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 האצילות בעולמות בריאה יצירה עשיה וכידוע¹⁷ שאברהם
2 הוא בחינת עלמא דאתפסיא עולם מכוסה שלמעלה מגילוי (ולא
3 רק כשנקרא אברהם (ללא ה"א), שכל הנעלם מפל רעיון¹⁸
4 ואינו מתגלה ברעיון מסוים מוגדר, אלא אפילו כשנקרא אברהם
5 (בה"א), אב המון גוים¹⁹,
6 וכבר משפיע לאומות העולם וכבר יש
7 ממנו גילוי הנה אברהם עדן
8 בהבדלה מהעולם), ושרה
9 היא בחינת עלמא דאתגליא
10 עולם גלוי והרי בדרך כלל עלמא
11 דאתכסיא יותר נעלה מעלמא
12 דאתגליא, ואם כן מדוע מבואר כאן
13 שאברהם הוא בחינת עולם האצילות
14 ושרה היא בחינה שלמעלה מאצילות,
15 מפל מקום לאמתו של דבר
16 היתה שרה למעלה מאצילות
17 (מדרגתו של אברהם) ויש
18 מעלה ויתרון ברונה של שרה לעומת
19 הדרגה של אברהם, פי היא
20 הנותנת, עובדה זו עצמה שענינה
21 של שרה הוא להמשיך את אור
22 האצילות לעולמות בריאה יצירה-
23 עשיה שלמטה מאצילות היא הגורם
24 לכך שיהיה לשרה יתרון על אברהם
25 כיוון שהפכה להמשיך בחינת
26 אצילות בעולמות בריאה-
27 יצירה עשיה, ועד לעולם
28 הנה הגשמי שהוא החלק התחתון
29 והנחות של עולם העשייה, הוא
30 דוקא מבחינה שלמעלה
31 מאצילות²⁰ כי כדי להוידר אור כל
32 כך נעלה למטה יש צורך בכוח כל
33 ביותר.
34 ועל-פי-זה יש לתוף שני
35 הפירושים הנ"ל בענין "שני
36 חיי שרה", שנה גופא עצמו
37 שתוכל להיות הירידה של אור
38 האצילות לעולמות בריאה-
39 יצירה עשיה (פירוש
40 הראשון) בא מבחינה שלמעלה מאצילות (פירוש השני) נאמר "שני חיי שרה" סתם, ולא נזכר מספר, בין שזוהי

הצ"צ שם להפי' שאדם זה משה, ואשה זו תורה. 17) ראה בהשיחה ס"ה-ו (תורת מנחם - התוועדיות חמ"א ע' 268).
18) ראה תו"א לך-לך יא, א ואילך. תו"ח שם פ, א ואילך. אוה"ת שם תתערכ, א ואילך. 19) לך-לך יז, ה. 20) ובדוגמת
אברהם, שבשביל הירידה להיות אב המון גוים, הוצרך להתווסף אות ה' (ראה תו"א שם, א. יג, ב. תו"ח שם, ד ואילך.
שם ריש פרשתנו). 21) ד"ה ויהיו חיי שרה סעי' כד ואילך. ועיין היטב בביאורו ריש פרשתנו (יג, א): "בא לקשר כו".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **בְּחִינָה שְׁלֹמְעֵלָה מְגֵדֵר מִסְפֵּר** שהרי גם מספר גדול ביותר קשור
2 בהגבלה מסוימת, ו"לִפְנֵי אֶחָד מֶהָ אֵתָהּ סוֹפֵר" 22 כלשון הספר
3 יצירה, ומשמעו שלמעלה מגדרי המספר, "לפני אחד", אין מקום למספרים,
4 וכך גם בענייננו, "שני חיי שרה" ללא פירוט מספר הוא למעלה מעניין
5 המספר.
6 **וּשְׁנֵי עֲנִינִים אֵלָיו ("מֵאָה**
7 **שָׁנָה" וגו')** עם מספרים מפורטים,
8 **ו"שְׁנֵי חַיֵּי שָׁרָה"** ללא פירוט
9 (מספר) הם **בְּזַמְנֵים שׁוֹנִים.**
10 **הַמַּעֲלָה ד' מֵאָה שָׁנָה גו'**
11 **שֵׁשׁ בְּשָׂרָה, הַרִי זֶה עֲכָשׁוּ,**
12 **בּוֹמֵן הַגְּלוּת פִּי עַל-יָדֵי**
13 **הַבִּירוּרִים שְׁמִבְּרַת הַמְּלָכוֹת**
14 **(בְּחִינַת שָׂרָה)** היא פעולת הפרדת
15 הטוב מן הרע והעלאת הטוב לקדושה
16 **נַעֲשֶׂה הַתְּעוֹרְרוֹת הַהִמְשָׁכָה**
17 **מִמְקוֹר עֲלִיּוֹן בִּיחָד עַד מִבְּחִינַת**
18 **עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת.**
19 **וְהַמַּעֲלָה ד' שְׁנֵי חַיֵּי שָׁרָה"**
20 **סֶתֶם** שהיא המשכה ממקור נעלה עוד
21 יותר, למעלה מעשר ספירות הגנוזות/
22 **תְּהִיָּה אַחֵר תְּשׁוּלֹם**
23 **הַבִּירוּרִים, לְעֵתִיד-לָבָא** כאשר
24 כבר לא תהיה כלל מציאות של היפך
25 הטוב.
26 **וְעַל-פִּי-זֶה מְבַאֵר אַדְמו"ר**
27 **הַאֲמַצְעֵי ב'תּוֹרַת חַיִּים מֵהַ שְׁמִצְיָנוּ**
28 **שֶׁשָׂרָה הִיָּתָה הַמַּעֲלָה**
29 **מֵאֲבִרְהֵם, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב 23 כֹּל**
30 **אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע**
31 **בְּקוֹלָהּ, וְכַמְאָמַר רַבּוֹתֵינוּ**
32 **ז'ל 24** שאחד מחכמי הגמרא קיבל
33 רשות להיכנס למערת המכפלה וראה
34 את **אֲבִרְהֵם קָא גָּאנִי בְּכַנְפָּה**
35 **דְּשָׂרָה, וְקָא מְעִינָא לִיה**
36 **בְּרִישִׁיָּה,** ישן בין זרועותיה של שרה
37 והיא מעינת לו בראשו, באופן ששרה
38 היא במעלה לגבי אברהם **שָׂהוּ**
39 **מִצַּד בְּחִינַת שָׂרָה לְאַחֵר**
40 **הַבִּירוּר.**
41 **וְאַחֲרֵי-כֵן מְבַאֵר מֵאָמַר רַז"ל**
42 **הַנִּל, דְּקָאֵי שְׁהַכוּנָה עַל עֲנִין**
43 **הַבִּירוּרִים בְּזַמֵּן הַגְּלוּת שְׁבוּה**

יש לאברהם יתרון על שרה ולכן שני חיי שרה באים במספרים מוגדרים. 44
ומוסיף במוסגרו, שאין זו סתירה למה שנתבאר לעיל 45
שמעלת שרה על אברהם היא רק בעולם הבא, כי 46
בפנימיות - הגה גם בזמן הגלות יש בספירת המלכות 47
המעלה שתהיה בה לעתיד 48
בגילוי ואם כן אפילו בזמן הזה יש 49
לשרה מעלה ויתרון לגבי אברהם. 50
ומביא על זה מאמר רבותינו 51
ז"ל על פסוק 25 ודמה לה 52
לצבי, מה צבי זה אפילו 53
בשעה שהוא ישן עינו אחת 54
פתוחה כו' כך הוא גם היחס של 55
הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל, שגם 56
בזמן הגלות (הנקרא שנה, 57
גאני) יש בפנימיות כל 58
העילויים שיהיו לעתיד בגלוי 59
(עז-כאן המבאר בתורת 60
חיים' בנוגע לענינו). 61
ועל-פי-זה יוכן יותר תיווך 62
שני הפירושים במאמרי 63
אדמו"ר נשמתו-עדן, הרבי 64
הרש"ב שלא זו בלבד שירידת 65
ספירת המלכות לעולמות 66
בריאה-יצירה-עשיה (שמטרתה 67
של הירידה היא לברר ניצוצות 68
של קדושה שנפלו למטה וצריך 69
להפריד אותם מתוך הרע ולהעלותם 70
לקדושה, פידוע שענין 71
הבירורים הוא בעולמות 72
בריאה-יצירה-עשיה דוקא, 73
שהרי בעולם האצילות שבו יש 74
ביטול מוחלט לאלוקות "לא יגורף 75
רע" 26 ואין שום נתינת מקום 76
לדברים לא רצויים שעולים להעלים 77
ולהסתיר על הקדושה) היא מצד 78
ה'נתינת כח' המיוחדת לעבודת 79
הבירורים שבאה מבחינה 80
שלמעלה מאצילות (פנזכר 81

(22) ספר יצירה פ"א מ"ז. (23) וירא כא, יב. (24) ב"ב נח, א. (25) שה"ש ח, יב. שהש"ר שם. הובא בתורה והרי צבי - חולין נט, ב. (26) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

מָאָה כָּבֶת עֶשְׂרִים, וּבֵת
עֶשְׂרִים כָּבֶת שְׁבַע, כָּבֶת
דִּיקָא, בְּכ"ף הַדְּמִיּוֹן אַבְל לֹא
יֹתֵר מִזֶּה. מִה-שְׂאִינ־פֶּן בִּ"שְׂנִי
חַיִּי שֶׁרָה" פּוֹלֵן שְׂוִיּוֹן, שְׂאִינ
בִּהֶם הַתַּחֲלָקוֹת²⁷ וּשְׁלוּשָׁתָם
נַעֲשׂוּ עֲנִיָּן אַחַד מִמֶּשׁ.

7
פּוֹלֵן שְׂוִיּוֹן לְטוֹבָה כְּלוּמַר שְׂכּוּלָן
נַעֲשִׂים לְדַבֵּר אַחַד. וְהַעֲנִיָּן כְּזֶה,
שֶׁ"מָאָה שְׁנָה" וְגו' אֵינָם
שְׂוִיּוֹן, שֶׁהֲרִי הֵם שְׁלֹשָׁה
עֲנַנִּים שְׂנִים, אֲלֹא שֶׁמֻצָּד
הֵם הַהֲתַפְּלוּת הֲרִי הֵם
כְּזֶה, שֶׁזֶּהוּ בֵּת מָאָה כָּבֶת עֶשְׂרִים, וּבֵת עֶשְׂרִים
שְׂאִינ־פֶּן בִּ"שְׂנִי חַיִּי שֶׁרָה" פּוֹלֵן שְׂוִיּוֹן, שְׂאִינ
בִּהֶם הַתַּחֲלָקוֹת²⁷.

(27) לשלימות העניין - ראה בשיחה שלאחרי המאמר ס"כ ואילך (תורת מנחם - התוועדות חמ"א ע' 276 ואילך).

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שבת קודש עמ' א

נקראים סמדר.
"וַתִּקַּח לוֹ תַבֶּת גְּמָא וּתְחַמְרָהּ בַּחֲמֵר וּבּוּזַת וּתְשֵׂם בָּהּ אֵת הַיֶּלֶד",
שואלת הגמרא, מאי שנא - מדוע הניחתו בגמרא, הרי גופו ישתמר
יותר בשאר עצים חזקים יותר. מתרצת הגמרא, אמר רבי אלעזר,
מיכין יש להביא ראייה לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן
- ולכן השתמשה בדבר זול. וְכָל כֹּף לְמָה - מדוע חביב עליהם
ממונם מגופם, לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. רבי שמואל בר
נחמני אמר, הטעם שלקחה גומא, לפי שהוא דבר רך, שיכול
לעמוד - להחזיק מעמד אם תיתקל התיבה בפני דבר רך ובפני
דבר קשה, שהרך, כשנתקל באבן חוזר לאחוריו ולא נשבר. ומה
שכתוב 'וַתְּחַמְרָה בַּחֲמֵר וּבּוּזַת', תנא, טחו את התיבה בחמר
מבפנים, וזפת מבחוץ ולא מבפנים, כדי שלא יריח אותו צדיק
ריח רע של הזפת.
"וַתְשֵׂם בָּהּ אֵת הַיֶּלֶד וַתְשֵׂם בְּסוּףּ עַל שַׁפַּת הַיְאֹר", מבאר
הגמרא מהו סוף זה, רבי אלעזר אומר, הניחה אותו בים סוף. רבי
שמואל בר נחמני אמר

מעיקרא - שלושה חודשים לפני שהחזירה פעם שניה. נמצא
שילדה בסוף הששה חודשים מהליקוחין השניים, ולכן יכלה להצפינו
עוד שלשה חודשים לפי שלא חשדו בה שתלד עד שיעברו תשעה
חודשים מנישואיה. שואלת הגמרא על מה שנאמר 'ולא יכלה עוד
הצפינו', אמאי, הרי כמו שהצפינה אותו שלשה חודשים תצפינה
ותיזיל - תמשיך להצפינו. ומישבת, אלא - הטעם שלא יכלה
להצפינו, לפי שכל היכא יהיו שמעי מצראי דמתליד ינוקא -
כשהיו המצרים שומעים שנולד תינוק לישראל, היו מגלים את
התינוק על ידי שממטו ינוקא התם - היו מביאים לשם תינוק אחר,
כי היכי דלישמעינהו ומעיו (פירושה) - כדי שהתינוק של ישראל
ישמע אותו ויבכו, ולכן לא יכלה להצפין עוד את משה מחשש
שיגלוהו כך. וכמו דבתיב אהונו לנו שועלים שועלים קטנים
מחבלים כרמים וגו', כלומר, בת קול אומרת למי הים בשעה
שהכניסו המצרים לתוכם, תטביעו את השועלים - דהיינו התינוקות
המצרים, שהם היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר - שעל
ידם היו מגלים את התינוקות של ישראל, שבעוד שהם קטנים ורכים

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שבת קודש עמ' ב

"וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת פָּרַעַה הִילִיכִי אֵת הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִנַּקְתְּהוּ לִי וְאֵתְךָ אֵת
שְׁכַרְךָ, וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וּתְנַקֶּהוּ", מבארת הגמרא, אמר רבי
קמא ברבי חנינא, נזרקה בה רוח נבואה והיא מתנבאה, ואינה
יודעת מה מתנבאה, שלשון 'היליכי' בנוטריקון, היינו הא - תינוק
זה, שליכי - שלך הוא, ואכן כך הדבר שהרי היה בנה של יוכבד.
הניקי אותו ואני אתן את שכרך, אמר רבי קמא ברבי חנינא לא
דין לצדיקים שמחזירין להן את אבידתן, אלא שנותנין להן
שכרן על כך.
נאמר בפסוק לאחר קריעת ים סוף, 'וַתִּקַּח מָרְיָם תַּנְבִּיאָה אָחוֹת
אַהֲרֹן אֵת הַתֵּף וְגו'', שואלת הגמרא, מפני מה נאמר אחות אהרן,
ולא נאמר אחות משה. ומשיבה, אמר רב עמרם אמר רב, ואמרי
לה אמר רב נחמן אמר רב, מלמד שהייתה מרים מתנבאה כן,
עוד בטרם נולד משה, כשהיא רק אחות אהרן ולא אחות משה.

הקב"ה, וכי פה שעתיד לדבר עם השכינה, וינק דבר טמא -
מאשה שאכלה דברים טמאים, והתינוק טועם בחלבה את הדברים
הטמאים. וכיון שלא רצה לינוק מהן, אמרה לה מרים, האלך ואקרא
לאשה מן העבריות שתניקהו. ותיינו דבתיב 'את מי יורה דעה
ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב וגו'', ומבארת הגמרא, למי יורה
דעה - למי לימד הקב"ה תורה, ולמי הוא יבין שמועה, לגמולי -
למי שהבדיל עצמו ונגמל מחלב טמא, ולעתיקי - למי שהעתק
עצמו משרים טמאות.
"וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת פָּרַעַה לְבִי וְגו'', אמר רבי אלעזר מה שאמר
'העלמה' מלמד, שהלכה מרים לה מינקת פריזיות בעלמה
- כנערה שכל כוחה עליה. ורבי שמואל בר נחמני אמר מה
שנאמר 'העלמה' היינו שהעלמה את דבריה - שלא אמרה שהיא
אחותו ומביאה את אם הילד.

בס"ד. שיחת* שבת פרשת חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תשכ"ה.

1 א. על הפסוק¹ "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", מפרש רש"י: "לכך נכתב שנה
2 בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו. בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה, שהרי
3 אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא. ובת כ' כבת ז' ליופי". ואחר-כך מפרש רש"י על התיבות "שני
4 חיי שרה" - "כולן שוין לטובה".

5 ועל-פי המדובר לעיל², שרש"י מפרש - לכל-לראש - "פשוטו של מקרא", מובן ששתי הדרשות
6 שמביא רש"י - "בת ק' כבת כ' כו"ו" ו"כולן שוין לטובה" - מוכרחות מהפסוק:

7 הלימוד "בת ק' כבת כ' כו"ו" הוא כנ"ל - מזה שנאמר ג' פעמים "שנה" (שלא כרגיל בכתובים), שמזה
8 מוכרח שכל אחד מהם ("מאה", "עשרים" ו"שבע") הוא ענין ו"כלל" לעצמו³: המעלה שיש בעשרים
9 שנה היא - "בלא חטא", והמעלה בשבע שנים היא - יופי. וכיון שג' הכללים הובאו יחד בפסוק, למדים
10 זה מזה: "בת ק' כבת כ', ובת כ' כבת ז'".

11 והלימוד "כולן שוין לטובה" הוא - מהתיבות "שני חיי שרה", שבפשטות מיותרות הן (שהרי כבר
12 נאמר "ויהיו חיי שרה"), ומזה למדים ש"כולן שוין", וזוהי כוונת הפסוק בתיבות "שני חיי שרה" -
13 שכולל כל שנותיה ביחד. וכיון שחלק מ"שני חיי שרה" היה בודאי לטובה, בהכרח לומר, שהשתוות
14 של כל השנים ("כולן שוין") היא - "לטובה".

15 אבל צריך להבין: כיון שלמדים מ"שני חיי שרה" ש"כולן שוין לטובה", יודעים כבר במילא שכל
16 שנותיה היתה "בלא חטא" וב"יופי", ולמה צריך הפסוק לומר "שנה בכל כלל וכלל"?

17 במפרשים תירצו, שמ"שני חיי שרה" לבד אין הכרח שב"לטובה" (שבזה "כולן שוין") נכלל הענין
18 ד"יופי" ו"בלא חטא"⁴. אבל אין זה מובן: אותה הוכחה שישנה לגבי "לטובה", היא גם לגבי "יופי"
19 ו"בלא חטא": כיון שחלק מ"שני חיי שרה" היה בודאי "בלא חטא" (שהרי לפני כ' שנה אינה בת עונשין)
20 וב"יופי" (שכן, נוסף לכך שכן הוא בכלל אצל ילדים לפני ז' שנה, הרי נאמר⁵ "כי אשה יפת מראה
21 את"), ומ"שני חיי שרה" למדים ש"כולן שוין" - על כן צריך לומר שכל שנותיה היו "בלא חטא"
22 וב"יופי"?

23 וקושיא חזקה יותר: איך אפשר לומר ש"כולן שוין" בנוגע ליופי - הרי מפורש בכתוב⁶ "אחרי בלותי
24 היתה לי עדנה", ואם-כן, היה אצלה זמן של "בלותי", היפך היופי?

25 ב. ויובן זה בהקדם⁸ המדובר לעיל⁹, ששם הסדרה שייך לכל הסדרה:

בעצמו), מהלימוד "כולן שוין" מוכח ששוין בכל הענינים,
כמבואר בפנים.

ולכאורה עד"ז קשה גם בהנגוע לחטא, שהרי "ותצחק שרה
בקרבה" (וירא שם). אלא ש"ל כפי" הרמב"ן בזה (יח, טו).

8) ההקדמה שבשיחה זו להתירוץ, הוא המבואר בסעיף ד',
אשר חיי (הצדיק) שרה הם חיים ורחניים. וזוהי הסברה אשר
"כולם (גם הזמן ד"בלותי") שוין לטובה", כי (ברוחניות) גם זמני
הירידה הם לטובה, כי גם בהם יש מעלה (כדלהלן סכ"א שישנה
מעלה באתכפיא על אתהפכא - עבודת הצדיקים). אלא שביאור
זה אינו מספיק, כי קשה להסביר ולהבין, אשר בכל שנותי -
שכולל הזמן ד"חמסי עליך" (לך לך טז, ה), "ותוקח האשה בית
פרעה" (שם יב, טו), ומיתתה בבשורת העקידה וכיו"ב - ביחד
עם "צחוק עשה לי אלקים" (וירא כא, ו) וכיו"ב - היא אותה מרת
הטובה (ומוכרח לפני ש"שני חיי שרה" הם בחינה שלמעלה מחילוק
ההקדמה אשר "שני חיי שרה" הם בחינה שלמעלה מחילוק
דרגות, שעפ"ז מובן, אשר כל שנותי שוין גם במדת גודל הטוב
(כדלהלן בסעיף הנ"ל), בדוגמת שאין כל נפק"מ בבלתי בעל גבול
באם יוסיפו עליו אחד או רבבה.

9) שיחת ש"פ לך לך בתחלתה (תורת מנחם - התוועדיות
חמ"א ע' 213).

(* הוגחה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות
ללקו"ש ח"ה ע' 336 ואילך. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני
מ"מ ע"י המו"ל, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

1) ריש פרשתנו.

2) שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התוועדיות חמ"א
ע' 192).

3) ובוזה מתורצת קושיית הרמב"ן "כי שנה שנה לחלק משמע"
- כי גם רש"י ס"ל כן, אלא שלמדים כלל אחד מהשני, וכמו שפירש
הרא"מ. (אלא שהוא מפרש שלימוד כלל אחד מהשני הוא ממ"ש
שני חיי שרה (והו"ע אחד עם הלימוד כולן שוין לטובה), ומלשון
רש"י משמע שהלימוד בת ק' כבת כ' כו"ו הוא מזה שנכתב שנה
בכל כלל וכלל (דלפי פ"י הרא"מ הוצרך רש"י לערב שני הענינים
יחד, וכמו שהקשה עליו בלבוש האורה), וכן מוכח להדיא גם
מדברי הרמב"ן שפירש כן בדברי רש"י).

4) רא"מ שם.

5) לך לך יב, יא.

6) וירא יח, יב.

7) ברא"מ שם הכריח מזה דבת ק' כבת כ' אינו אלא לחטא,

אבל לא ליופי. - אבל, נוסף על מה שפירושו קשה גם בהלימוד
בת ק' כבת כ', שהרי אין היקש למחצה (וכמו שהעיר ע"ז

אף-על-פי שבפשטות נקבע שם הפרשה רק מצד (תיבה ב) התחלת הסדרה, הרי כיון שכל הסדרה נקראת בשם זה (וכמו בפרשתנו - חיי שרה - שגם סוף הסדרה נקרא "שביעי" של פרשת "חיי שרה"), הרי זו ראייה שכל הסדרה שייכת לשם זה, כיון שזהו שם בתורה, ובתורה לא שייך "מקרה" חס-ושלום, במכל-שכן מזה שאפילו בעניני העולם אין "מקרה".

ואין לומר, ששמות הסדרות אינם שמות של תורה¹⁰,

- שמות הספרים שבתנ"ך, נתפרשו בגמרא¹¹. וגם שמות המסכתות מצינו כמה מהם בגמרא¹² (כמו "מילי דאבות" או "מילי דברכות"¹³, שאחד הפירושים בזה הוא¹⁴: "מילי" שכתובים במסכת אבות או במסכת ברכות, ובהתחלות כמה מסכתות בפירוש) ובמשנה (כמו "אשריך כלים"¹⁵), והם מלמדים על שמות כל המסכתות. אבל שמות הסדרות לא מצאנו ברור בדברי חז"ל בש"ס וכו'¹⁶.

שהרי יש ללמוד זאת ממה שמצינו בנוגע לכתיבת שטרות, שמי שהוחזק שלושים יום בשם מסויים, הרי זה שמו על-פי דין תורה¹⁷, ואם שם שנקרא במשך שלושים יום בלבד, ואפילו בשם שנקרא על-ידי אינם-יהודים, נעשה שם על-פי תורה - שמות הסדרות שנקראים כן מאות בשנים על-ידי גדולי ומורי ישראל¹⁸, על-אחת-כמה-זכמה שהם השמות של אותם חלקים בתורה - על-פי תורה.

וכיון ששמות הסדרות הם על-פי תורה ועל-ידי גדולי התורה, בהכרח לומר, ששמות אלו מבטאים את התוכן של (כל) הסדרה.

ובפרט לפי פירוש הבעל-שם-טוב והמגיד, ונתבאר על-ידי אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי¹⁹,

- ולהעיר שיום השבת-קודש זה הוא שבת מברכים ראש חודש כסלו, אשר ראש חודש כולל כל ימי החודש²⁰, שבהם: יום ההילולא של המגיד, ויום הגאולה²¹ של אדמו"ר הזקן - יט בו, יום ההולדת ויום ההילולא של אדמו"ר האמצעי - ט"ת בו, ויום הגאולה של אדמו"ר האמצעי - יו"ד בו -

על הפסוק²² "נפש חיה הוא שמו", שהשם הוא הנפש (המחיה) את הדבר הנקרא בשם זה, ועל-דרך-זה שמות הסדרות מבטאות פנימיות תוכן הסדרות.

ג. על-פי-זה יש להקשות בנוגע לפרשתנו, הנקראת בשם "חיי שרה"²³ - בה בשעה שתוכן כל הפרשה אינו קשור לכאורה עם "חיי שרה", אלא אדרבה, עם הפכו:

בסדרה זו מסופר אודות ג' ענינים: (א) קנין מערת המכפלה על-ידי אברהם אבינו, וקבורת שרה. (ב) נשואי יצחק. (ג) "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה"²⁴. וג' ענינים אלו קשורים כולם עם מיתת שרה:

מערת המכפלה - קנה אברהם אבינו אחרי מיתת שרה, ובשביל ענין שנעשה לאחרי מיתתה (קבורה). ולא מצינו שכל זמן ששרה היתה בחיים, יחשוב אברהם אודות קניית מערת המכפלה;

(10) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך (משיחה זו).

(11) ב"ב יד, ב ואילך.

(12) ראה לקו"ש שם הערה 4.

(13) ב"ק ל, א.

(14) ר"ן. חידושי הרשב"א שם (וכן פי' ר"ח לענין מילי דאבות).

(15) מסכת כלים בסופה.

(16) בפשטות "חל להיות בואתה תצוה... בכי תשא" (מגילה

כט, ב ושם) היינו שם הסדרה, אבל יש לדחוק שהכוונה לתחלת קריאת היום. וראה פרש"י (סוטה מ, ב): "וקורא אחרי מות... פרשה ראשונה לחודה קאמר". - משמע דמפרש "אח"מ"

שבמשנה שם - שם כל הסדרה. כן יל"ע בכ"מ במדרשים. ואכ"מ.

(17) ב"ב קסז, ב. שו"ע חו"מ סמ"ט ס"ג. אה"ע סק"כ ס"ג.

(18) בסידור רס"ג (קרה"ת) נמצאו שמות כמה סדרות. בסדר תפלות שברמב"ם - כולם (ובאיזה שינוים מאשר אצלנו).

(19) תולדות יעקב יוסף פ' שמות (קרוב לסופה). אור תורה פ' בראשית (ד, ג). לקו"ת בהר מא, ג. תו"ח בראשית ד"ה וייער

ה"א פ"י ואילך. וראה גם תניא ח"ב פ"א.

(20) שלכן נקרא ראש חודש, ולא תחילת החודש, ושבת שלפני ר"ח כולל ימי השבוע שלאחריו ור"ח בכללם.

(21) כאשר "שמו פניהם ללחום עם תורת הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו" (מכתב אדה"ו להרלו"צ מברדיטשוב כבואו מפ"ב*).

(22) בראשית ב, יט.

(23) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 145 ואילך.

(24) כה, א.

- 1 נשואי יצחק - הוא ענין הקשור עם הזמן שלאחרי העקידה²⁵, והרי בשורת העקדה היא זו שגרמה
2 מיתת שרה, כמו שכתב רש"י מיד בפסוק שלאחרי-זה²⁶;
- 3 ואילו "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" - שייך לזמן שלאחרי נישואי יצחק²⁷. ובכלל - "ויוסף
4 אברהם וגו'", היה יכול להיות רק לאחרי מיתת שרה; כל זמן ששרה היתה בחיים, היה ההיפך מזה -
5 "גרש האמה גו"²⁸.
- 6 ויתירה מזו: אפילו הפסוק הראשון של הסדרה, "ויהיו חיי שרה גו'", קשור גם הוא עם מיתת שרה
7 (ואפילו סיום פרשת וירא קשור כבר עם מיתת שרה, כפי שמפרש רש"י (כנ"ל)²⁶ הטעם ש"נסמכה מיתת
8 שרה לעקידת יצחק"), שהרי תוכן הכתוב הוא הסך-הכל של שני חיי שרה, וחישוב ה"סך-הכל" נעשה
9 בשעת המיתה דוקא, כדאיתא ב'אגרת הקודש'²⁹ שבעת ההסתלקות עולים "כל מעשיו כו' אשר עבד כל
10 ימי חייו".
- 11 ואפילו אם בנוגע לפסוק הראשון נפרש (בדוחק) ששייך לסך-הכל של "חיי שרה", הרי כל הסדרה
12 היא, לכאורה, ההיפך מזה. ולמה נקראת כל הסדרה בשם "חיי שרה"?
- 13 ד. והביאור בזה:
- 14 ב'אגרת הקודש'³⁰ מובא מאמר הזוהר³¹ "צדיקא דאתפטור אשתכח בכולהו עלמין יתיר מבחיוהי",
15 ומבאר, שחיי הצדיק (איש או אשה - שבשניהם שייך ביאור זה) הם חיים רוחניים, אמונה יראה ואהבה
16 (כמו שכתוב "וצדיק באמונתו יחיה"³², "יראת ה' לחיים"³³, "ורודף צדקה וחסד ימצא חיים"³⁴), וג'
17 ענינים אלו ישנם גם לאחרי ההסתלקות, ואדרבה: "יתיר מבחיוהי", כי אז מתבטלת הגבלת הגוף.
- 18 ועל-פי-זה יובן מה שכל הפרשה נקראת "חיי שרה" - כיון שג' הסיפורים הנ"ל שבסדרה הם אמיתת
19 החיות של שרה, אשר לאחרי הסתלקותה נעשית "יתיר מבחיוהי".
- 20 ה. ובהקדמה:
- 21 איתא בגמרא³⁵ "אדם מביא חיטין חיטין כוסס (בתמי') כו', נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו".
22 והיינו, שהבירור והזיכרון של עניני העולם, שיהיו ראויים ל"מאכל אדם", נעשה על-ידי האשה דוקא.
23 ולכן נקראת האשה "עקרת הבית"³⁶. הן אמת ש"אשה כשרה עושה רצון בעלה"³⁷, אבל מי "עושה
24 (ממשיך בעשיה בפועל) רצון בעלה" - הרי זו אשה כשרה דוקא, כיון שהבעל מנותק מעניני הבית.
- 25 וכך היה גם בנוגע לאברהם ושרה: אברהם היה בדרגא שלמעלה מן העולם. ולכן אמר³⁸ "לו ישמעאל
26 יחי' לפניך", כי כפי שאברהם הביט על ישמעאל³⁹, מצד מדריגתו, הרי גם "ישמעאל יחיה לפניך"⁴⁰.
27 ואפילו לאחרי שהקב"ה אמר לו⁴¹ "והקימותי את בריתי אתו" (עם יצחק) דוקא, הנה כשרה אמרה
28 "גרש גו' כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק", אזי "וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות
29 בנו"⁴², כי כפי שהוא הביט על ישמעאל, היה גם ישמעאל צריך להישאר בבית אברהם. ויתירה מזו: זו
30 היתה נתינת מקום שישמעאל יהיה אפילו "יורש" עם יצחק.
- 31 דוקא שרה, עקרת הבית, ידעה את מי צריך לגרש מן הבית.

(36) ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנ"ד, א. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתעא. ע' תתנח ואילך.

(37) תדא"ר פ"ט. וראה נדרים סו, סע"ב.

(38) לך לך יז, יח.

(39) ראה ד"ה ר' בנאה (נדפס באוה"ת פרשתנו (כרך ב בהוספות תמה, רע"א) ובמאמרי הצ"צ למסכתות ב"מ"ב"ב) קרוב לסופו: "שאלולי הי' יודע שיצא לתרבות רעה כ"כ, לא הי' רוצה כלל להחזיקו, אלא הי' סבור שיהי' גם הוא הגון וחשוב, רק לא כיצחק" (ולמעשה מתו"א יב, א).

(40) ראה פירש"י שם: "יחי' ביראתך".

(41) שם, יט.

(42) וירא כא, יו"ד-יא.

(25) רש"י ס"פ וירא (כב, כ).

(26) כג, ב.

(27) ב"ק צב, ב.

(28) וירא כא, יו"ד.

(29) סי' זך. וראה גם סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר סד"ה אתה הצבת (דש, סע"ב ואילך).

(30) שם.

(31) ח"ג עא, ב.

(32) חבוקק ב, ד.

(33) משלי יט, כג.

(34) שם כא, כא.

(35) יבמות סג, א.

- 1 - וזהו גם הביאור⁴³ במאמר הגמרא⁴⁴, ששרה (דוקא) "קא מעיינא ליה ברישיה", להפריד הפסולת
2 היוצאת משנערותיו של אברהם -
- 3 והיא פעלה זאת גם על אברהם, ולכן "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק"⁴⁵, בתורת ירושה⁴⁶
4 (שיורש הכל, ועד שעומד במקום המוריש⁴⁷), ואילו "לבני הפלגשים גו' נתן אברהם (רק) מתנות"⁴⁸,
5 ויתירה מזה: איזה מתנות נתן להם - "שם טומאה מסר להם"⁴⁹, שזהו ענין שמלכתחילה שייך להם -
6 "משלך נתנו לך"⁵⁰.
- 7 ו. וזהו גם המבואר בביאורי הזהר⁵¹ הטעם ששרה היתה גדולה מאברהם בנביאות⁵² - אף-על-פי
8 שאברהם היה למעלה משרה (שהרי הסיבה לכך שבגשמיות היה אברהם ה"משפיע" (איש) ושרה
9 ה"מקבל" (אשה), היא - לפי שכן הוא ברוחניות הענינים⁵³) - לפי שהיא הנותנת: מצד זה שאברהם עמד
10 במדריגה של הבדלה מהעולם, הנה ב"נבואה" היה טפל לשרה, ואומרים לו: "שמע בקולה - בקול רוח
11 הקודש שבה"⁵².
- 12 ועל-פי-זה מבאר בביאורי הזהר שם, מה שמצינו גדולי הצדיקים שלא היו בעלי רוח הקודש, וקטנים
13 מהם שהיו בעלי רוח הקודש, כי רוח הקודש תלויה בשייכותו של צדיק לבחינת "עלמא דאתגליא".
14 ולכן יכול להיות שנשמות גבוהות ביותר ונשמות השייכות רק לבחינת "עלמא דאתכסיא", לא יהיו בעלי
15 רוח הקודש, לפי שאינם בבחינת הגילוי⁵⁴.
- 16 ז. על-פי-זה יובן שג' הסיפורים הנ"ל באים בהשפעתה של שרה דוקא, והם "חיי שרה":
17 דובר לעיל⁵⁵ בענין "מעשה אבות סימן לבנים", שהאבות (והאמהות) פעלו הכנה למתן תורה. החידוש
18 של מתן-תורה הוא - ביטול הגזירה ש"העליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים", חיבור
19 ורוחניות וגשמיות. וההכנה לזה התחילה ממעשה המצוות של האבות, אף-על-פי שמצוותיהם לא פעלו
20 כל-כך בגשמיות העולם כמו המצוות שלאחרי מתן-תורה, להיותם קודם ביטול הגזירה.
- 21 ובזה יש חילוק בין האבות לאמהות:
- 22 המשכת הקדושה באופן שתישאר גם אחר-כך בדברים הגשמיים, כפי שנפעל על-ידי האבות, היתה
23 ב"גשמיות" השייכת אליהם. וכמו מצות מילה (המצוה של האבות שהמשיכה קדושה בגשמיות) שהיתה
24 בחלק מגופו של אברהם אבינו, או בחלק מגופו של בנו, ש"ברא כרעא דאבוה"⁵⁶, או של מקנת כספו
25 על-כל-פנים⁵⁷.
- 26 ואילו על-ידי שרה (הראשונה שבאמהות), נפעלה המשכת הקדושה בחלק מהעולם, גם מתוך הימנה:
27 בגלל שרה קנה אברהם אבינו את מערת המכפלה; בתחילה היתה המערה שייכת לעפרון, ושרה (לאחרי
28 הסתלקותה, שאז "אשתכח יתיר", כנ"ל) פעלה ש"וויקם שדה עפרון", "תקומה היתה לו"⁵⁸, שיצא מרשות
29 גוי ונעשה "ארץ ישראל".

(43) ראה ד"ה ר' בנאה הנ"ל, באריכות.

(44) ב"ב נח, א.

(45) פרשתנו כה, ה. וראה רבותינו בעה"ת כאן. בכלי יקר שם: "העביר נחלה מכל בניו, כי כך רצתה שרה".

(46) ראה ב"ר פס"א, ו. פי' הטור הארוך עה"פ.

(47) ראה ב"ב קנט, א.

(48) שם, ו. והכתוב מדבר גם בנוגע לישמעאל, כדמוכח בסנהדרין צא, א: "באו בני ישמעאל .. נתן אברהם מתנות" (ולמעשה מפ' הרד"ק ואוה"ח כאן).

(49) סנהדרין שם. פירש"י במקומו.

(50) לשון המשנה סוף מס' עירובין.

(51) לאדמו"ר האמצעי - פרשתנו יג, ב.

(52) מדרש אגדה וירא כא, יב. פי' רש"י שם.

(53) ראה דרמ"צ ג, ב. ד"ה ואתם הדבקים תרפו ס"ב

(בסה"מ תשי"א ע' 205. תרפו' ע' רכד).

(54) וזהו גם המקור למענה של א' החסידים - על השאלה אם יש לרבו ורה"ק: אם רבי צריך ורה"ק - יש לו, ואם לאו - מה יש להתפעל מרוח הקודש (ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו תשי"א ס"ו (תורת מנחם - התוועדויות ח"ב ע' 86). וש"נ). - מהנחה בלתי מוגה.

(55) שיחת ש"פ וירא ס"ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 240 ואילן). וש"נ.

(56) ראה עירובין ע, ריש ע"ב. פרש"י כתובות צב, א - ד"ה כבעל. תוד"ה מקמי - יבמות ג, א. יונת אלם רפ"ד. רפפ"ב. ע"ח שכ"ג פ"א. עמה"מ שער עולם הבריאה פי"ו. של"ה קנד, א. "התמים" ח"ג ע' כז. ועוד.

(57) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 241 הערה 49.

(58) פרשתנו כג, יז. פירש"י במקומו. ב"ר פנ"ח, ח.

1 ואף-על-פי שגם אברהם נצטווה "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה"⁵⁹ - הרי זה לא
 2 היה בגדר כיבוש בפועל, אלא היה 'נתינת כח' לבניו⁶⁰; דוקא על-ידי שרה נפעל כיבוש בפועל של חלק
 3 מארץ ישראל (אלא שבפועל נעשה זה על-ידי אברהם, על-דרך מה שנתבאר לעיל בענין "שמע בקולה",
 4 ששרה פעלה זאת על אברהם).

5 ח. וכן הוא בנוגע לסיפור השני שבסדרה - נישואי יצחק, שגם ענין זה קשור עם שרה, וכן"ל שהיא
 6 פעלה על אברהם ש"לא יירש בן האמה" (כנ"ל), ובמילא נשאר רק יצחק.

7 הדין דפריה ורביה הוא, שלא מספיק שיש לו בנים, אלא צריך שיהיו בנים לבניו⁶¹.

8 גם בפשטות - אברהם היו לו גם את ישמעאל ובני קטורה שהיו להם בנים⁶², מה-שאינ-כן שרה.

9 וכן הוא בנוגע לסיפור השלישי שבסדרה, "ויוסף אברהם גו'", ששם מסופר ש"ויתן אברהם את כל אשר
 10 לו ליצחק", "ולבני הפלגשים גו' נתן אברהם מתנות"⁶³ - שזה היה על-ידי ההשפעה של שרה⁶⁴, כנ"ל.

11 ט. ההוראה מהנ"ל בעבודתינו היא - הן מכללות הסדרה, והן מכל אחד משלשת הסיפורים.

12 ההוראה מכללות הפרשה (שנקראת "חיי שרה"):

13 בעבודת ה' לא צריכים להיות הגבלות הגוף. כשמגיע ענין שצריך לעשותו, לא צריכים להפריע
 14 חשבונות הגוף: הוא רעב, עייף, רצונו לישון וכו'.

15 ההסכם על זה - הוא תיכף בהתחלת העבודה, וזוהי גם תכלית שלימות העבודה בפועל.

16 וכן"ל⁶⁵ שההתחלה היא: "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך"⁶⁶ - לצאת מהגבלות, רצונות,
 17 וענינים טבעיים, הן אלו שמתולדתו והן אלו שהורגל בהם או שקיבלם מבית אביו⁶⁷.

18 והענין ד"לך-לך מארצך גו'" צריך להיות לא רק במחשבה לחוד, אלא בפועל. - ישנו מי שיוצא ידי
 19 חובה בכך שבמחשבתו (שהרי ענינו של יהודי הוא מחשבה, כמאמר⁶⁸ "ישראל עלו במחשבה") מחליט
 20 לצאת מהגבלותיו. אבל, בזה לבד לא נשלמת הכוונה (כולל - הפצת המעיינות חוצה), כיון שאין זה שייך
 21 לזולת. ויותר מזה - אין זה שייך אפילו לגוף שגו', כי בשעה שבא לידי פועל, נשאר בהגבלותיו.

22 "אל הארץ אשר אראך"⁶⁶: הוא אפילו אינו יודע לאן ללכת; זאת יראו לו רק אחר-כך - "אשר אראך";
 23 הוא יודע רק ש"ארצך" "מולדתך" ו"בית אביך" אינם ה"ארץ" שאליה שולח הקב"ה.

24 יתירה מזה: לא זו בלבד שבכדי להגיע "אל הארץ אשר אראך" צריך לצאת "מארצך וממולדתך ומבית
 25 אביך", אלא לפעמים, אפילו לאחר בואו אל הארץ - יש לו נסיונות שונים המונעים אותו מלעבוד שם
 26 עבודתו. וכמו שהיה באברהם אבינו, שלאחר שכבר הגיע לארץ כנען, אזי "ויהי רעב בארץ"⁶⁹, והוכרח
 27 לצאת משם למשך זמן.

28 ואפילו בשעה שהמניעות הם עד כדי כך שבגללם הוכרח לילך למשך זמן ממקום שליחותו, אין לו
 29 להיות שבע רצון מזה (בחשבו שהרוויח את שני הענינים: הוא גם הלך בשליחות הרבי, והוא גם לא

כ"י שניהם חזרו (קטורה זו הגר - רש"י שם. וישמעאל בזמן
 העקידה - רש"י וירא כב, ג) - כל ההבדלה שבין ישמעאל ליצחק
 אז ה" רק במקום המצאם, ולא נתחדש אז הענין "לא יירש" -
 שהרי עדיין, גם יצחק לא קיבל נכסים.

65 שיחת ש"פ לך בכתלתה (תורת מנחם - התוועדויות
 חמ"א ע' 213 ואילך).

66 ר"פ לך לך.

67 שעניני הגוף אלו באים מארצך מולדתך ובית אביך
 כפשוטם, וכמרוז"ל: "יש ארץ מגדלת גבורים כו'" (במדב"ר פט"ז,
 יב), "יש מעינות שמגדלין גבורים כו'" (במדב"ר פ"כ, כב), "האב
 זוכה לבן כו'" (עדות פ"ב מ"ט).

68 ב"ר פ"א, ד. וראה לקו"ת שה"ש ביאור לד"ה יונת
 בחגי' יז, ד ואילך).

69 שם יב, יו"ד.

59 לך לך יג, יז.

60 ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 254 הערות
 112-113.

61 יבמות סב, א. שו"ע אה"ע ס"א ס"ו.

62 ובפרט לפי המפרשים דויקח אשה - היינו לא בתורת
 פלגש, או שהגר דין אשה לה, ולא פלגש.

63 והתחלת הסיפור "ויוסף אברהם גו' קטורה" - מדגיש
 עוד יותר ההבדל שבין בני הפלגשים ליצחק, דאפילו לבני זו
 שקטורה פתחה כו' (פירש"י בראשית כה, א) גם בהיותה מחוץ
 לבית אברהם, ושלא היו בני שפחת שרה (שהרי כבר מתה שרה)
 - בכ"ז ונפלינו מן הקצה אל הקצה.

64 לאחר הסתלקותה, כי אף אשר בחיי שרה בעלמא דין
 "שם על שכמה ואת הילד וישלחה" (וירא כא, יד), הרי - נוסף
 על אשר (א) לא עשה זאת אברהם מעצמו, (ב) ה" זה רק לשעה,

1 צריך להישאר שם), אלא עליו לעשות זאת כמו הכרח, ואז, יציאתו הזמנית ממקום שליחותו לא תפעל
2 בו ירידה, ואדרבה - כמו שכתוב באברהם "ויעל אברם ממצרים"⁷⁰, שיציאתו (לפי שעה) מארץ כנען
3 למצרים, פעלה בו עליה⁷¹.

4 יו"ד. וזוהי ההוראה הכללית מהסדרה - שבעבודת ה' אין להתחשב בהגבלות הגוף. אבל במה צריכה
5 להתבטא העבודה - על זה באה ההוראה משלושת הסיפורים:

6 העבודה הנדרשת מיהודי היא - לא להסתפק בפעולה עם עצמו, אלא (א) לפעול גם בעניני העולם
7 (ההוראה מקנין מערת המכפלה), (ב) מה שיהודי צריך לעשות עוד יהודי⁷² - צריך להיות באופן שהיהודי
8 השני יהיה בבחינת "טופח על מנת להטפוח"⁷³, היינו, שגם הוא יעשה עוד יהודי (ההוראה מנישואי יצחק).

9 יא. כללות הוראות הסדרה - הם גם בבחינות: עולם שנה נפש. "שנה" (זמן, 'רצוא' ו'שוב') - הרי מחבר
10 (ובמילא גם נכלל מ) "עולם ונפש"⁷⁴ - והוראת הפרשה "שנה" "שנים" "שכולם שווין לטובה" - שזמן אחד
11 מלמד (משפיע) על השני, ולטובה, עד ששווין לטובה.

12 ההוראה מהסיפור הראשון היא, כנ"ל, בנוגע ל"עולם", ומהסיפור השני - בנוגע ל"נפש". ב' הוראות
13 אלה הם בקו ד"ועשה טוב". ולאחרי כן באה ההוראה בקו ד"סור מרע" - מהסיפור השלישי.

ובהקדמה:

15 על הפסוק⁷⁵ "וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה", מובא בחסידות⁷⁶, שיהודי צריך לעשות כלים
16 לפרנסה, כלים בדרך הטבע, שבהם תומשך ברכת הוי'. ואף-על-פי-כן, למרות הצורך בעשיית כלים, צריך
17 לידע שלא זה הוא העיקר, הם רק "כלים" בלבד, ובמילא לא צריך להיות מושקע ("פאָרטרונקען און
18 פאָרוונקען") בזה. (ופשוט, שהכלים צריכים להיות על-פי תורת הוי', להיזהר משמץ אונאה וכו', בכדי
19 שיהיו כלים ראויים לברכת הוי').

20 עד כמה היא ההתעסקות בעשיית הכלים? - הרי זה תלוי בו, כפי שמעמיד את עצמו (ולא ברשיעי,
21 חסיד-שלו, עסקינן⁷⁷):

22 ביכלתו להעמיד את עצמו באופן שיהיה מושקע כל היום בעסק, עד שבקושי ישאר זמן לפרק אחד
23 שחרית ופרק אחד ערבית⁷⁸; וביכלתו להעמיד את עצמו באופן שיעסוק בעסק רק בכדי לצאת ידי חובת
24 ה"תעשה", ואילו כל היום - "תורתו אומנתו"⁷⁹, דכיון שהענין ד"בכל אשר תעשה" אינו אלא "כלי",
25 הרי הכמות שבזה אינה עיקר.

26 וכמסופר על הבעל-שם-טוב⁸⁰ - ותוכנו - שפעם אמר למישהו שהוא זקוק לסכום כסף, ותיכף (לאחר
27 אמירתו) פנה לדרכו. הלה רץ אחריו עם הסכום, ואמר לו: אילו היית ממתין רגע, הרי הייתי נותן לך
28 את הכסף על אתר? והשיב לו הבעל-שם-טוב, שהקב"ה צוה "בכל אשר תעשה" - ולכן אמר שהוא זקוק
29 לסכום הכסף; אבל להמתין על זה - הוא עסוק בדברים טובים יותר.

30 וזוהי אחת ההוראות מהסיפור השלישי - "ולבני הפלגשים גו' נתן אברהם מתנות":

31 הן אמת שצריך להיות "תעשה", ובאים במגע גם עם עניני העולם ("בני הפלגשים"), אבל די בכך
32 שנותנים להם "מתנות" בלבד, והרי במתנות אין שיעור למטה: אפשר לתת כמה שרוצים, אפילו דבר
33 קטן ביותר (שהרי אף שנתנית מתנה היא מפני ש"עביד ליה נייחא לנפשיה"⁸¹, הרי אין זה באופן שחייב
34 לו משהו, ומכל-שכן שהלה אינו יכול לתבוע שיתנו לו, ועל-אחת-כמה-וכמה - כמה לתת לו).

קונט' ומעין מאמר יז. כג ואילך. ובכ"מ.

(77) ראה יומא ו, א. וש"נ.

(78) מנחות צט, א.

(79) שבת יא, א.

(80) ראה דברי יחזקאל על התורה ומועדים עה"פ וישב לח, א

(הוצאת תשנ"ט ס"ע כו ואילך).

(81) ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

(70) שם יג, א.

(71) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 59 ואילך (גם משיחה זו).

(72) שזהו"ע פרי' ורבי' (ראה לקו"ד (ח"ד) תשמו, א).

(73) לשון חז"ל - ברכות כה, ריש ע"ב. ועוד.

(74) עטרת ראש ב, ב. וראה לקו"ת חוקת סה, א.

(75) פ' ראה טו, יח.

(76) מצות תגלחת מצורע (בספה"צ להצ"צ) פ"ב ואילך.

- 1 היכן צריך לתת "כל אשר לו" - "ליצחק". כלומר: את ה"קבע" שלו, עיקר הזמן ועיקר הכחות, צריך
2 למסור לעניני "יצחק" - עולה⁸², כליל לה' - עניני קדושה.
3 וכאשר מתנהגים בהנהגה זו, נעשה מזה בחיי "ליצחק", "צחוק עשה לי אלקים"⁸³, ועד שזוכים לקיום
4 היעוד⁸⁴ "אז ימלא שחוק פינור".

* * *

- 5 יב. בשבת נכללים ומתעלים ימי החול של השבוע שעבר⁸⁵, החל מיום ראשון. ולכן אומרים בכל יום
6 בשבוע (מיום ראשון) "היום יום ראשון בשבת", "יום שני בשבת", וכן הלאה, והרי הפירוש "בשבת"
7 הוא - לא רק "בשבוע", כפירוש הפשוט, אלא גם - "בשבת" (וכמו שכתב הרמב"ן⁸⁶ שבאמירת "היום
8 יום ראשון בשבת" כו' מקיימים המצוה "זכור את יום השבת לקדשו"⁸⁷), היינו, שכל ימי השבוע נמנים
9 לחשבון שבת הבאה, כיון שהעליה והשלימות שלהם היא בשבת.
10 וכך היה מיד בתחילת הבריאה, שגמר ושלימות ששת ימי בראשית היה בשבת בראשית. וכמאמר
11 רז"ל⁸⁷ "מה היה העולם חסר - שבת": עד יום השבת, הנה העולם כולו - לא רק החלק שנברא ביום הראשון
12 או ביום השני וכו', אלא "העולם", כל מה שנברא כולל ביום הששי - היה "חסר", ורק בשבת נשלם
13 כל חלק מהבריאה.
14 וכן הוא בכל שבוע ושבוע, שימי החול נשלמים בשבת שלהם. ויתירה מזה: בימי החול לעצמם -
15 אין תכלית; אלא הם הכנה לשבת,
16 [מאמר המוסגר: לא כטעות בעלי-עסקים שסבורים ש"ימי החול" ו"שבת" הם ב' ענינים נפרדים, אלא
17 הם קשורים זה בזה: אם רצונו שתהיה אצלו שבת חסידית ("א' חסידישער שבת"), עליו להתכונן לכך
18 בששת ימי החול, החל מיום ראשון. וכמו כן לאידך גיסא: בכדי שיהיו אצלו ששת ימי החול יהודיים
19 ("אידישע"), בהנהגה על-פי תורה - עליו לעבוד עבודתו בשבת במידה מרובה כל כך, שתהיה דיה לא
20 רק עבור השבת בלבד, אלא תספיק גם עבור הימים שלאחריו (שהעבודה בהם קשה יותר מאשר בשבת,
21 כיון שבשבת לא עסוקים בעובדין דחול), בבחינת "מיניה מתברכין כולהו יומין"⁸⁸. עד כאן]
22 וכמאמר רז"ל⁸⁹ "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת": "טרחא" - היא בשביל התכלית שבאה על
23 ידה, אבל הטרחא עצמה אינה התכלית. ולכן נאמר על ערב שבת (והרי הכוונה ב"ערב שבת" כאן היא
24 לכל ימי השבוע שעבר, כיון שההכנה לשבת צריכה להתחיל כבר מיום ראשון⁹⁰) הלשון "שטרח", כי
25 התכלית של ששת ימי החול אינה בהם עצמם, אלא בשבת שלאחריהם. וזהו "יאכל בשבת": האדם
26 "אוכל" (לוקח, עד שזה נעשה דם ובשר מבשרו - חלק ממנו) את הענינים שנפעלו על-ידי הטרחא.
27 יג. בין הימים של השבוע שעבר - שעולים ונכללים ביום השבת הזה - ישנו גם יום השני, עשרים
28 במרחשון, יום הולדת של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן.
29 לעמוד על מהותו של היום, יכולים גם על-ידי הפרשה בתורה ששייכת ליום⁹¹ - משני עד שלישי
30 בפרשת חיי שרה⁹².
31 על הפסוק "ואברהם זקן גו'" (שבפרשה זו)⁹³, איתא בגמרא⁹⁴ "אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה".

92 גם בשנת הולדתו - כתר"א - היתה הקביעות דכ' מ"ח ביום השני לפ' חיי. וראה סה"ש קייץ ה'ש"ת ע' 158, אשר בפרשת השבוע שבו נולד אדם, מרומזים המאורעות שבמשך ימי חייו.

- ולכאורה יש לתקן שם, כי הקביעות די"ב תמוז תר"ם היתה ביום ב' פ' בלק. ואולי צ"ל שם: .. די פרשות בלק און פנחס בין .. געוואָרן און געווען דער ברית. די .. (ועד"ז להלן שם. וראה שו"ע אדה"ז מהד"ב סו"ס ד', דתחלת כניסת נפש הקדושה היא במצות מילה).

93 כד, א.

94 יומא כח, ב.

82 ב"ר הובא ברש"י (תולדות כו, ב).

83 וירא כא, ו.

84 תהלים קכו, ב. ברכות לא, א.

85 ראה תו"א נח יו"ד, א. לקו"ת בהר מא, א.

86 יתרו כ, ח.

87 רש"י בפ"י עה"ת בראשית ב, ב. מב"ר במקומו.

88 זח"ב סג, ב. פח, א.

89 ע"ז ג, סע"א.

90 שו"ע אדה"ז סרמ"ב ס"י. ראה ביצה טז, א. רשימות

הצ"צ לתהלים סח, ב (סק"ו).

91 ראה סה"ש תש"ב ע' 27 ואילך.

1 וְלֹהֶעִיר, שגם מהפסוק עצמו מוכרח שאין הכוונה רק ל"זקן" כפשוטו, שהרי ענין זה נאמר כבר
 2 בתורה כמה פעמים לפני זה: "ואברהם ושרה זקנים"⁹⁵, "ואדוני זקן"⁹⁶; וגם בפסוק זה גופא נאמר
 3 לאחרי-זה "בא בימים". ובהכרח לומר שכוונת הפסוק בתיבת "זקן" היא לענין נוסף מלבד "זקן" כפשוטו.
 4 ובזה רואים כבר שייכות לכ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן, כיון שהוא יסד את ישיבת תומכי תמימים⁹⁷.
 5 יד. עוד ענין בפסוק זה קשור עם כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן:
 6 על הפסוק⁹³ "ברך את אברהם בכל", מפרש רש"י: "בכל עולה בגימטריא בן, ומאחר שהיה לו בן,
 7 היה צריך להשיאו אשה".
 8 כאמור לעיל (סעיף א), מפרש רש"י לכל-לראש "פשוטו של מקרא". ובפשטות אינו מובן: בחיוב
 9 האב לבנו להשיאו אשה⁹⁸, אין נפקא-מינה אם האב עשיר ומבורך בכל, או לא. ואם-כן, אינו מובן מה
 10 שהתורה מקדימה "ברך את אברהם בכל" ל"ויאמר אברהם אל עבדו גו"⁹⁹ (אליעזר) לחפש שידוך
 11 ליצחק? ולכן מפרש רש"י, ש"בכל" בגימטריא בן, ולכן היה צריך להשיאו אשה.
 12 אך עדיין אינו מובן: כבר יודעים מהסדרות הקודמות שהיה לאברהם בן. בפרשת לך-לך מסופר כבר
 13 שהקב"ה הבטיח לאברהם שילד לו בנו יצחק; אחר-כך, בפרשת וירא, מסופר שאברהם נתבשר "והנה
 14 בן לשרה אשתך"¹⁰⁰, ולהלן: "ותלד שרה לאברהם בן"¹⁰¹; ולאחרי-זה מסופר כמה פרטים שאירעו בין
 15 אברהם ליצחק בנו. ואם-כן, מה מחדשת כאן התורה - ולא בפירוש, אלא ברמז - שאברהם היה לו בן?
 16 והביאור בזה:
 17 התורה מספרת כאן, שהבן שהיה לאברהם, היה בכחינת "בכל": היו בו כל המעלות, והוא היה
 18 ה"בכל" של אברהם - כל ענינו של אברהם.
 19 וזוהי ההקדמה ל"ויאמר אברהם אל עבדו גו":
 20 מצד עצם העובדה שלאברהם היה בן, ובמילא מחוייב להשיאו אשה - לא היה אברהם שולח את
 21 אליעזר "אל ארצי ואל מולדתי"¹⁰² דוקא, לקחת משם את רבקה, שהיתה "כשושנה בין החוחים"¹⁰³.
 22 וגם: כיון ש"מצוה בו יותר מבשלוחו"¹⁰⁴, מוטב היה שיקיים בעצמו את חיוב האב לבנו ויחפש אשה
 23 לבנו במקומו, ולא לשלוח את אליעזר ולמרחקים;
 24 אלא בגלל שיצחק היה "בכל", כל ענינו של אברהם - לכן השתדל אברהם ביותר, ושלח את אליעזר
 25 למקום רחוק בצוותו "ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אבי"¹⁰⁵. בכדי שיהיה המשך הדורות של כל
 26 ענינו של אברהם, הוכרח להיות השידוך ממשפחתו ומבית אביו¹⁰⁶.
 27 טו. עוד ענין (לכאורה תמוה ביותר) בזה:
 28 ענין זה שיצחק היה ה"בן" של אברהם - רומזת התורה כאן בגימטריא!
 29 בנוגע לגימטריאות איתא בתניא¹⁰⁷, שהם בריחוק יותר מענין החילופים והתמורות. גם חילופים
 30 ותמורות הם ענין של ירידה - שלכן, הנבראים שלא נזכרו בפירוש בעשרה מאמרות שבתורה, ומקבלים
 31 חיותם רק מחילופי האותיות (כפי שהאותיות דעשרה מאמרות מתחלפות בא"ת ב"ש וכדומה), הם
 32 במדרגה פחותה מהנבראים שמקבלים חיותם מהאותיות שבעשרה מאמרות עצמן - אבל אף-על-פי-כן,
 33 גם בחילופי האותיות ישנו מבחי' האותיות (אלא כפי שהם בירידה). מה-שאינ-כן בגימטריאות, ישנו רק

(102) פרשתנו שם, ד.

(95) וירא יח, יא.

(103) שה"ש ב, ב. שהש"ר פ"ב, ב. ב"ר פס"ג, ד. ויק"ר כג,

(96) שם יב.

א. וראה רש"י לקמן (תולדות כה, כ).

(97) ויש לרמז, שהי' אז בן ל"ו שנים - ופ"ו, ז"א, שהוא זקן

(104) קדושין מא, א.

שקנה חכמה, וכמש"כ ב"ל"ת להאריז"ל פ' קדושים (הובא בלקו"ת

(105) פרשתנו שם, מ.

שה"ש יא, ב).

(106) ראה רמב"ן בפרשתנו (כה, ו): "והנה אברהם לקח כו'

(98) קידושין כט, א.

לא שלח כו' כי איננו שומר רק זרע יצחק כי עליו נכרת הברית".

(99) פרשתנו שם, ב.

ועד"ז בבחיי שם וברד"ק.

(100) יח, יו"ד.

(107) ח"ב ספ"ז.

(101) כא, ב.

- 1 החשבון ומספר (למשל: השייכות ד"אבן" לשם העולה "ב"ן" (שממנו נתהווה האבן), נרמזת רק בכך
2 שבשם "ב"ן ישנם נ"ב אורות, וכן גם באבן).
- 3 ומזה מובן בענין "בכל עולה בגימט' בן" - שזה מורה על ענין שבגילוי לא נראה בו כלל שהוא "בן"
4 של אברהם. זוהי גדלותו של יצחק, שפעל זיכוך "בכל" - גם בענינים שבגילוי אין להם שייכות לאברהם.
- 5 ופירוש זה בתיבת "בכל", קשור עם הפירוש הקודם, שיצחק היה כל ענינו של אברהם: שלימותו של
6 אברהם היתה בכך שנקרא "אברהם" בה"א, "אב המון גוים"¹⁰⁸, היינו שמברר גם את הניצוצות
7 שבהקליפות¹⁰⁹; וענין זה נשלם על ידי יצחק - "בכל".
- 8 טז. זוהי שייכות נוספת בפרשה זו בנוגע לכ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן:
9 "והוי' ברך את אברהם בכל" - הקב"ה ברך את כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן בבן (יצחק), שהיה "בכל",
10 היינו, בן כזה שפעל בירור וזיכוך גם בענינים הנמצאים בעומק תחת, ועד אפילו בענינים שלא ניכר בהם
11 כלל שיש להם שייכות ליהדות (אברהם). וגם בעבודתו זו היה "בכל" - כל ענינו של אביו.
- 12 יז. ההוראה מהנ"ל בעבודתינו:
13 לכל-לראש צריך להיות - "זקן ויושב בישיבה". כי אצל בני-ישראל מתחילים כל הענינים בתורה.
14 חתן לפני חתונתו ובנינו עדי עד - עולה לתורה¹¹⁰; "מי שברך" להולדת בן או בת נעשה בעת העליה
15 לתורה, וכן את כל הענינים יש "לקחת" מהתורה.
- 16 ולאחרי כן אומרים, שהענין ש"לוקחים" מהתורה ("ואברהם זקן") - שצריך להיות "בא בימים" -
17 לבוא בתוך הימים (וכדיוק לשון הכתוב: "בא בימים", ולא הימים באים אליו), והיינו, שיש לפעול
18 ולהמשיך בימים, ובעולם המוגדר (במקום וזמן) - "ימים"¹¹¹. ועדיין אין זה מספיק, אלא צריך לפעול
19 גם "בכל" - להמשיך אלקות גם בענינים שבגילוי אין להם שייכות (עדיין) ליהדות.
- 20 חי. כמדובר לעיל, הנה ההוראות ד"בא בימים" ו"בכל" באים מהענין דאברהם "זקן - יושב
21 בישיבה".
- 22 ומזה מובן, שתלמידי תומכי תמימים - הישיבה שייסד כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע - עליהם ביחוד
23 מוטלת האחריות לפעול בעולם הענין ד"בא בימים" ו"בכל", היינו, לא להסתפק בעבודה עם עצמם,
24 אלא לעשות "בכל", העולם כולו, לדירה לו יתברך.

* * *

יט. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויהיו חיי שרה גו'.

* * *

כ. האמור לעיל (במאמר¹¹²) שהענין ד"בת ק' כבת כ', ובת כ' כבת ז'" הוא רק בכ"ף הדמיון, ולא
באופן ש"שוין" (כמו "שני חיי שרה", שלמעלה מהתחלוקת) - הוא לא רק ברוחניות הענינים, אלא גם
בפשטות הענינים, וכמדובר² שפירוש רש"י מתאים ומכוון הן לפי חלק הסוד שבתורה והן לפי חלק
הפשט שבתורה:

בנוגע ל"בלא חטא" ו"יופי" - אי אפשר לומר ש"כולן שוין", שהרי הא גופא שלאחרי כ' היתה בגדר
של עונשין (על חטא), גם כאשר לא היה כן בפועל, הרי זה ירידה (ובדוגמת הדין בסכך, שדבר המוכשר

ואילך). וראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"מ ס"ע 7. וש"נ.
111) ראה שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו תשכ"ב (תורת
מנחם - התועדויות חל"ב ע' 201 ואילך. לקו"ש ח"ג ע' 774
ואילך). שם ח"ד ע' 1194.
112) בסופו (תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 262).

108) לך לך יז, ה ובפרש"י.
109) תו"א לך לך יא, א. יג, ב. תו"ח שם פ, ד ואילך. שם
ר"פ חיי שרה.
110) ראה לבוש ומג"א אר"ח סוסרפ"ב. סד"ה וכל בנין
תרפ"ט (סה"מ קונטרסים ח"א יט, סע"ב. סה"מ תרפ"ט ס"ע 79

1 לקבל טומאה, אף שלא נטמא בפועל, הרי הוא פסול לסכך¹¹³). וכן הוא בנוגע ליופי, הא גופא שהזמן
2 שלאחרי ז' הוא בגדר של היפך היופי, וצריך לשלול ולומר שבת כ' כבת ז' - הרי זה ירידה.
3 ולכן אומרים רק "כבת כ" ו"כבת ז'", בכ"ף הדמיון (כיון שבפועל היתה בלא חטא וביופי גם בהיותה
4 בת ק'), אבל אין זה באופן ששוין ממש.

5 כא. יתירה מזה:

6 אי אפשר לומר "כולן שוין" בענין היופי והחטא, כי: בנוגע ליופי - היה אצלה זמן של ירידה גם
7 בפועל - "בלותי"⁶. ובנוגע לחטא - "ותצחק שרה", "ותכחש שרה"¹¹⁴, וכפשטות פירוש רש"י¹¹⁵. וכמוכן
8 גם ממה שכתוב⁵ "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את", להפירושו המדובר לעיל¹¹⁶ בשם ה"מאור עינים",
9 שבשעה שהקריב לבוא מצרימה היתה ירידה בפועל ב(אברהם ו)שרה. ואם-כן, על זמן זה אי אפשר לומר
10 אפילו "כבת", בכ"ף הדמיון.

11 ואף-על-פי-כן נאמר "שני חיי שרה", כולן שוין (וההשתוות שלהן היא בכך שכולן היו) לטובה, כי
12 אף שהיו זמנים של ירידות, הנה גם הירידות הם לטובה, כיון שיש מעלה באתכפיא על עבודת
13 הצדיקים¹¹⁷, ונמצא, ש(גם) על-ידי הירידות נשלמת הכוונה, ולכן גם הם "טובה".

14 ועל-פי-זה ניתוסף עוד ענין ב"שני חיי שרה", שקאי לא רק על בחינת העצם שלמעלה מהתחלקות
15 (כנ"ל במאמר¹¹²), אלא גם לאחר שבאים בהתחלקות¹¹⁸, הנה בפנימיות הרי הם "שני חיי שרה", כולם
16 בכלל אחד, כיון שמצד הכוונה "כולן שוין לטובה".

17 פירוש עמוק יותר בזה - שהטובה שבכל השנים היא גם בשוה, ועל-דרך שענין ה'קבלת עול' (שלמעלה
18 מהתחלקות כחות פנימיים, וזהו הטוב האמיתי) הוא בשוה באתכפיא ואתהפכא, בכל התרי"ג מצוות וכו'.
19 כב. וההוראה מזה בעבודתנו:

20 דובר במאמרי שבת פרשת נצבים¹¹⁹ וחודש תשרי¹²⁰, בפירוש הכתוב¹²¹ "אתם נצבים היום כולכם גו'
21 ראשיכם שבטיכם גו' עד שואב מימך", שבעבודת ה' צריך להיות ב' ענינים: (א) "נצבים כולכם" -
22 העבודה שמצד העצם, והיינו, שאף-על-פי שישנם כחות פרטיים, מראשיכם עד שואב מימך, מכל-מקום
23 הרי זה כפי שהם מצד העצם. וזוהי העבודה דחודש תשרי. (ב) "ראשיכם גו'" - העבודה שמצד כחות
24 פרטיים, שזוהי העבודה בכל השנה, לאחר תשרי, כאשר "ויעקב הלך לדרכו"¹²². אלא שאף-על-פי-כן,
25 פועלת גם אז העבודה שמצד העצם שבחודש תשרי, שגם בעבודות הפרטיות יש התכללות.

26 ועל-דרך-זה יש בכל מצוה ב' ענינים: הכוונה הכללית שבכל המצוות בשוה (שוין לטובה) - לקיים
27 רצון העליון, והכוונה פרטית שבכל מצוה, שכל מצוה ממשיכה המשכה מיוחדת¹²³.

28 וזוהי ההוראה מהנ"ל בעבודת האדם - שלא רק מצד העבודה דראש השנה, ועל-דרך-זה מצד הכוונה
29 הכללית שבמצוות, אלא גם מצד העבודה דכל השנה, ועל-דרך-זה מצד הכוונות הפרטיות של המצוות,
30 אף שיש בהם כמה התחלקויות, הנה סוף סוף "כולן שוין לטובה", כיון שעל-ידי העבודות הפרטיות
31 דוקא¹²⁴ נשלמת הכוונה דדירה לו יתברך בתחוננים¹²⁵.

התועודויות חמ"א ע' 12 ואילך); ד"ה שיר המעלות דש"פ וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי פ"ב ואילך (שם ע' 22 ואילך); ד"ה כתר יתנו לך דיום ב' דחמ"ס (שם ע' 72 ואילך).

(121) ר"פ נצבים.

(122) לשון הכתוב - ויצא לב, ב. וראה סה"ש תרצ"ו ע' 43. וש"נ. ונתבאר בלקו"ש חט"ו ע' 259 ואילך. ח"כ ע' 266 ואילך. 367 ואילך. ועוד.

(123) ראה תניא פמ"א (נו, ב). עטרת ראש ביאור לד"ה תקעו (נח, ב ואילך).

(124) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1196 בהערה.

(125) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טו. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(113) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רס"תרכ"ט. וש"נ.

(114) וירא יח, יב. שם, טו. וראה ב"ר (פמ"ה, יז): "ואני זקנתי מלעשות נסים".

(115) ודלא כפירוש הרמב"ן.

(116) ראה שיחת ש"פ לך לך סי"א (תורת מנחם - התועודויות חמ"א ע' 221). וש"נ.

(117) ראה תניא פכ"ז.

(118) ושני הפירושים תלויים זב"ז, כי המשכת העצם שלמעלה מהתחלקות הוא ע"י עבודת הברורים עכשיו דוקא (כמובא לעיל מתו"ח), שהיא כחחו' פנימיים שבהתחלקות דוקא.

(119) ד"ה אתם נצבים דש"פ נצבים, כ"ח אלול תשכ"ד - לא הגיע לדינו לע"ע (המו"ז).

(120) ד"ה זה היום דיום ב' דר"ה פ"ט (תורת מנחם -

לקוטי שיחות פרשת חיי שרה כרך טו

25 ג) גם אם נניח כי היה לרש"י הכרח כל שהוא
26 לפרש שהכוונה כאן היא לכך שהיה נס, עדיין קשה
27 מה מכריחו לפרש שעל-פי פשוטו של מקרא הכוונה
28 היא דוקא לנס זה, וליותר מנס אחד, לכל שלשת
29 הפרטים שהוא מונה? (וראה בתרגום יונתן בן
30 עוזיאל¹⁰ שמביא רק את הפרט של "נר דלוק", למרות
31 שדרכו רחוקה יותר מדרך הפשט מאשר רש"י).

ב.

ההנחה שרש"י מביא את דבריו כמדרש,
וסתירתה

32 ייתכן היה לומר שרש"י אינו מביא פרטים אלו
33 מפני הכרח הקיים בפשוטו של מקרא, אלא הוא מביא
34 זאת כדרש ממדרש רבה, בקשר לפשט הפסוק. ולכן
35 מציין רש"י את המקור בסוף דבריו¹¹, "בראשית
36 רבה"¹². (מכתבי היד של פירוש רש"י¹³ ניכר שציון
37 מקור זה הוא לשון רש"י, ולא הוספה של מעתיקים,
38 כבמראי-מקומות רבים אחרים בפירושו).

39 על-פי הנחה זו, שדברי רש"י מובאים כדרש מן
40 הדרשה שב'בראשית רבה', קשה:

41 (א) מדוע משמיט רש"י את הפרט הרביעי המוזכר
42 במדרש: "דלתות פתוחות לרווחה", שגם בכך היתה
43 רבקה "דוגמת שרה אמו"¹⁴; (ב) מדוע מביא רש"י ג'
44 הפרטים באופן שונה והפוך מהסדר שהם מובאים
45 במדרש ("ענן קשור על פתח האהל.. ברכה.. ונר דלוק
46 וכו")¹⁵.

47 נוסף לכך בלתי מובן:

48 הלא רש"י אינו מציין בדרך-כלל מקור לפירושו

א.

דברי רש"י על "האהלה שרה אמו", ודברי
מפרשיו

1 מן הפסוק "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו..."¹
2 מצטט רש"י את המילים "האהלה שרה אמו", ומפרש:
3 "ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו, כלומר: ונעשית
4 דוגמת שרה אמו"², שכל זמן ששרה קיימת – היה נר
5 דלוק³ מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיסה⁴
6 וענן קשור על האהל, ומשמתה – פסקו, וכשבאת
7 רבקה – חזרו".
8 מפרשים⁵ מסבירים שרש"י מבסס את פירושו על
9 המלה "האהלה" הכתובה בתורה לפני "שרה אמו"⁶,
10 שהרי אם היתה כוונת הפסוק במילים אלו, כפי הנראה
11 במבט ראשון, ל"אהל" השייך ל"שרה אמו", היה צריך
12 להיות כתוב: "האהלה שרה אמו"⁷ או "לאהל שרה
13 אמו", אך לא "האהלה" (בה"א הידיעה), שמזה
14 משתמע, שכבר ידוע למי שייך האהל⁸. ולכן מפרש
15 רש"י ש"ויביאה יצחק האהלה" – הוא ענין בפני
16 עצמו, ו"שרה אמו" הוא ענין נוסף – "והרי היא שרה
17 אמו".

18 לפי הסבר זה אינו מובן:

19 (א) מדוע מצטט רש"י (המדייק בכל מלה בלשונו)
20 גם את המלה "אמו", והרי דבריו מתבססים על הצירוף
21 "האהלה שרה" – ללא קשר למלה "אמו"?

22 (ב) מדוע מפרש רש"י שהכוונה ב"האהלה שרה
23 אמו" היא לניסים, ואיננו מסתפק בפירוש פשוט:
24 שמעשי רבקה היו כ"שרה אמו"⁹?

הערה (31). וכ"ה בזהר שם (ושם נ, א). ובפס"ז עה"פ – רק בנוגע להענן.
וראה של"ה פרשתנו (רפד, א בהגהה) הטעם שבוחר נזכר רק נר דלוק.
וברמב"ן כאן רק "הייתה ברכה מצויה בעיסה".

(11) אע"פ שברוב המכריע דפירושו אינו מציין המקור. וכמו בפסוק
שלאחריו דקטורה זו הגר שהוא ג"כ בב"ד כאן.

(12) פ"ס, טז.

(13) וכ"ה בדפוס ראשון ושני דרש"י.

(14) במדרש שם מוסיף עוד ומסיים "קוצה חלתה בטהרה וקוצה
עיסתה בטהרה". אבל ענין בפ"ע הוא – ראה יפ"ת ופי' מהרז"ו (וכ"ה
בגו"א ולבוש האורה לפירוש"י): וחושב כאן ד' דברים (ולא כב"ידי
משה"ש).

(15) בכמה כ"י (הובא בב"ר הוצאת תיאודור כו) א"י "נר דלוק" לפני
"ברכה מוטלת בעיסה".

(1) פרשתנו כד, טז.

(2) ברש"י כת"י ובדפוס ראשון ושני דרש"י – בסדר הפוך: "ויביאה*
האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו, כלומר והרי היא (כ)שרה אמו".

(3) בדפוסים שבהערה 2 מוסיף (לאחרי "נר דלוק") "באהל". וראה
לקמן הערה 8, 9. ובדפוס ראשון: נר דלוק. וראה לקמן סוף הערה 34.

(4) בדפוס שני: בפת ובעיסה.

(5) רא"ם, גו"א, ש"ח, משכיל לדוד, דקדוקי רש"י. ועוד.

(6) ראה גם זח"א קלג, א.

(7) כי כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה ה"א בסופה (רש"י
לך יד, י).

(8) ראה גם אבי עזר לראב"ע כאן. וברמב"ן חסר הנסמך כו'.

(9) וכמו"ש בת"א "וחזר והא תקנין עובדהא כו". ולהעיר שגם בת"א
מפרשים (נתינה לגר) שדיוקו הוא מה"א הידיעה וחסרון הנסמך.

(10) עה"פ (אלא שמפרש הענין ד"נר דלוק" באו"א – ראה לקמן

24 לו לאשה" – התורה מציינת באמצעותן סיבה שהביאה
25 להחלטת יצחק לשאת את רבקה לאשה, ועד אז עדיין
26 לא היה הדבר מוחלט בדעתו.

27 כלומר, למרות שאליעזר סיפר ליצחק על האופן
28 הניסי שבו התרחשו המאורעות בשליחותו, בדיוק לפי
29 הסימנים שהציב לעצמו – "גלה לו ניסים שנעשו לו,
30 שקפצה לו הארץ, ושנודמנה לו רבקה בתפילתו"²¹,
31 שכל אלה היוו אצל אליעזר הוכחות לכך ש"אותה
32 הוכחת לעבדך ליצחק"²² – שרבקה מתאימה
33 במעלותיה להיות אשת יצחק, למרות כל זאת עדיין לא
34 היה יצחק בטוח לגמרי שהיא מתאימה למשפחתו,
35 לצדקות שרה אמו וכו'. (למרות שלמטרה זאת שלח
36 אברהם את אליעזר "אל ארצי ואל מולדתי"²³) עד
37 שהיה "ויביאה... האהלה שרה אמו"²⁴.

38 וכיוון שעל־ידי ש"ויביאה יצחק האהלה..."
39 הובררה אצל יצחק ההחלטה, הכרחי לומר שהוא ראה
40 ניסים ונפלאות גדולים מן הקודמים, שאלה הוכיחו לו
41 את התאמתה המוחלטת למשפחת אברהם, ובמיוחד
42 לשרה²⁵. ואכן, ניסים אלו מרומזים, כדברי רש"י,
43 במילים "האהלה שרה אמו". יצחק ראה נס מיוחד
44 בקשר ל"האהלה", נס מיוחד בקשר ל"שרה" ונס
45 מיוחד בקשר ל"אמו".

ד.

הנסים מרומזים במילים "האהלה" "שרה"
"אמו"

46 במלה "האהלה" נרמז נס המציין את האהל הזה
47 ומבדילו משאר האהלים, עד שהוא נקרא "האהלה" –

1 המיוסדים על דברי חז"ל, כי גם אלה מבוססים
2 ולקוחים מפשט הכתוב¹⁶, ובמקרה שבו אין הפירוש
3 מותאם לחלוטין לפשוטו של מקרא, והוא מובא ע"י
4 רש"י משום שהפירוש הפשוט איננו "חלק" וכדומה¹⁷,
5 רומז רש"י לכך בהקדמו לפירושו מילים כגון:
6 "רבתינו דרשו" ולשונות דומים¹⁸.

7 אי־לזאת קשה: אם שלושת הפרטים מובאים בגלל
8 הכרח בפשוטו של מקרא, אין רש"י צריך להוסיף
9 "בבראשית רבה". ואם אין הדבר כך, והם מובאים
10 כמדרש חז"ל הקשור לפשט, היה על רש"י להקדים
11 ולציין: רבותינו דרשו שכל זמן...

ג.

הקושי בפסוק הוא על כל המילים שמצטט
רש"י

12 אך ההסבר הוא כדלהלן:

13 רש"י רוצה לענות בפירושו על קושי הקיים בכל
14 שלוש המילים "האהלה שרה אמו", שאם לא כן, לא
15 היה מצטטן. הרי התורה מתכוונת לספר, שכאשר
16 הגיעה רבקה עם אליעזר, ואליעזר סיפר ליצחק, מיד
17 עם הפגשם בחוץ, את הקורות אותו, הכניס יצחק את
18 רבקה לאהל ולקחה לאשה – ואם כן, היתה התורה
19 צריכה לכתוב רק "ויביאה יצחק (אליו)¹⁹ ויקח את
20 רבקה ותהי לו לאשה". מה מוסיפות לעניין, המילים
21 "האהלה שרה אמו"²⁰?

22 לפי הדברים הנ"ל ברור, שהמילים "האהלה שרה
23 אמו" מוסיפות להבנת המאורע "ויקח את רבקה ותהי

24) וכן משמע קצת מב"ר שם, שלאחר שמבאר הענינים שהיו אצל שרה וחזרו כשבאת רבקה, מסיים: וכיון שראה אותה שהיא עושה כמעשה אמו... מיד ויביאה יצחק האהלה. ובפסוטה, הכוונה שם היא גם להמשך הכתוב "ויקח את רבקה ותהי לו לאשה". וכ"ה דעת ר"י (עכ"פ – ראה לקמן הערה 35, שי"ל שאין בזה מחלוקת) בפדר"א (פט"ז) שלאחר שהביאה האהלה החליט ליקח אותה לאשה (אלא ששם הוא מטעם אחר). וראה אלשיך ומלבי"ם כאן.
25) ועפ"ז מובן (נוסף על המבואר לקמן בפנים ס"ד) מה שלא הביא רש"י הא ד"דלתות פתוחות לרווחה" שבמדרש, כי אי"ז חידוש שנתוודע אודותו רק כשהביאה האהלה, שהרי ידע ע"ד גמ"ח שלה לפניו מהנהגתה עם אליעזר (כד, יח ואל"ך. וראה פרש"י כד, יד).
ואפי' את"ל (בדוחק**) שהי' בזה חידוש על ההנהגה עם אליעזר בזה שהי' (דלתות פתוחות) לרווחה, הרי לא הי' בזה נס שזה דוקא ישפיע ויחליט שיצחק יקח את רבקה ולא הנסים כו' שסיפר לו אליעזר.

16) וכדברי רש"י עצמו בכ"מ – בראשית ג, ח. ועד"ז שם, כד. ועוד.
17) וכדפירש"י שם (ג, ח) "ולאגדה המיישבת דברי המקרא כו'". וראה בהנסמן לעיל ע' 30 הערה 2.
18) ולפעמים מציין המקור – לשלול מרז"ל אחר ומפני שנוגע לפירושו. היינו כאשר הדרשה נמצאת בכ"מ בדרז"ל בשינויים ורש"י מציין למקום א' לומר שכונתו להדרשה כמו"ש במקום שהוא דוקא – וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 171 בבאור פירש"י וישלח (לו, ג), לקו"ש ח"ג ע' 101 ואל"ך. ובכ"מ.
19) ע"ד ויצא כט, כג. או שג"ז מיותר, כיון שמסיים "ותהי לו".
20) להעיר מקושיית האלשיך כאן: ולא הול"ל אלא ויקח את רבקה.
21) פרש"י כד, סו.
22) פרשתנו כד, יד. וראה בפרש"י.
23) פרשתנו כד, ד. וראה פרש"י שם, יד. שם, כא (ד"ה משתאה: (דאף "שראה דברו קרוב להצליח – כי נתקיימו סימניו כו', מ"מ) "אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו").

(* ומה שמענו, שד' דברים אלו גרמו וישא את רבקה ולא (רק) מה שקוצה חלתה בטהרה כו' (ראה לעיל הערה 14). והל' "עושה כמעשה אמו". י"ל ע"ד פירוש הגר"א ברש"י בפסוק שלפנ"ו (כד, סו).
(** דהרי זה שהי' דלתות פתוחות לרווחה אינו חידוש (עיקרי) שרבקה גמ"ח, שהרי גם לפני זה היתה גמ"ח במה שיש לה ולאחר נישואי' שאז הי' לה בית – היו "דלתות פתוחות לרווחה" (ראה לבוש האורה כאן).

35 כמצויין במדרש ("דלתות פתוחות לרווחה"), שהרי
36 בפשט הפסוק מוזכרים רק שלושה דברים אלו.

37 עדיין קיימת השאלה: מנין לנו שהנרות דלקו זמן
38 כה רב – מערב שבת לערב שבת? גם אם היו דולקים
39 יממה שלימה³⁰, וכיצא בזה³¹, היה זה נס גדול!

40 התשובה לשאלה זו נמצאת בהוספת רש"י:
41 "בראשית רבה". אכן, בדרך הפשט ישנו ספק בקשר
42 למשך הזמן שהנרות דלקו, אך ב'בראשית רבה' כתוב
43 שהנרות דלקו מערב שבת לערב שבת³².

ה.

הקושי בסדר שבו מביא רש"י את הפרטים

44 על פי הסברים אלו, אינו מובן הסדר שבו מביא
45 רש"י את הפרטים "נר דלוק מערב שבת לערב שבת
46 וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל" – שהוא
47 הפוך לא רק מן הסדר במדרש, אלא גם מן הסדר שבו
48 נרמזים הדברים בפסוק. ("האהלה" – ענן קשור,
49 "שרה" – ברכה מצויה בעיסה, "אמו" – נר דלוק).

50 [אי אפשר לומר שהסדר של רש"י הוא לפי הסדר
51 שבו אירעו הפרטים אצל רבקה, שהרי גם אם נניח
52 שרבקה הגיעה בערב שבת ממש, ומיד הדליקה נרות,
53 גם אז ברור שהנס של "נר דלוק מערב שבת לערב
54 שבת" היה יכול להיראות רק אחרי ראיית הנס של "ענן
55 קשור"].

56 היה על רש"י להביא את הדברים על-פי סדרם
57 בפסוק ובמדרש: תחילה "ענן קשור על האהל" – הנס
58 הראשון שאירע לרבקה כשנכנסה אל האהל. אח"כ
59 "ברכה מצויה בעיסה" – נס שנתגלה מיד עם
60 התעסקותה ב"עיסה", ולבסוף "נר דלוק מערב שבת
61 לערב שבת", שנתגלה רק בערב השבת השני³³.

הביאור בזה:

62 הענין של "האהלה שרה אמו" גרם ל"ויקח את
63 רבקה... לאשה", כי באמצעות התגלה שרבקה דומה
64 לשרה אמו. אם כן מובן שבעיקר קשורה לכאן
66 התדמותה לשרה בצדקותה.

1 בה"א הידיעה: האהל המפורסם, וזהו הנס של "ענן
2 קשור על האהל".

3 בדומה לכך כבר למדנו על הפסוק²⁶ "וירא את
4 המקום מרחוק" – שהבדלתו בקדושה משאר
5 המקומות, עד שהוא נקרא המקום – בה"א הידיעה,
6 היתה ע"י העובדה ש"ענן קשור על ההר".

7 מובן, אם כן, שגם ההדגשה "האהלה" – מורה על
8 הנס הזה של "ענן קשור על האהל", שבאמצעותו
9 הובדל האהל מאהלים אחרים.

10 "שרה": הנס שיש לו קשר מיוחד לשרה, מובן
11 מדברים קודמים בתורה (כפ' וירא).

12 כאשר באו המלאכים אל אברהם כ"אורחים", הוא
13 התעסק בעצמו בהכנת והגשת המאכלים. בענין זה
14 מספרת התורה על יצא-דופן אחד בלבד: "וימחר
15 אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי... סולת לוישי
16 ועשי עוגות"²⁷. על אף השתדלותו הרבה של אברהם
17 בקיום מצוות הכנסת אורחים, עד כדי כך שבצעמו
18 "ריץ" והביא בן בקר²⁸ (למרות כאבו הגדול ביום
19 ההוא), הוא הניח לשרה את לישת והכנת העיסה²⁹ –
20 כי זהו דבר השייך דוקא לה.

21 כאשר מציין הפסוק שלנו שנעשה נס בענין הקשור
22 במיוחד לשרה, הרי מובן שזהו נס הקשור לעיסה:
23 "ברכה מצויה בעיסה".

24 "אמו": גם "בן חמש למקרא" מרגיש ושם לבו
25 לכך שהדלקת הנרות בערב שבת הוא ענין השייך
26 במיוחד לנשים, ל"אמו".

27 והנה, כאשר לומד הוא על נס הקשור ל"אמו", הוא
28 מבין שמדובר בהדלקת נר שבת. (למרות שהדלקת
29 הנרות שייכת גם לבנות שלפני נישואין, ולא רק
30 ל"אמו", כמוסבר להלן, אין זה תמיד ובכל מקום,
31 כהדלקת נרות של "אמו", שהרי יתכן כי ל"בן חמש"
32 אין אחות, או שאחותו קטנה מאד).

33 לפי כל ההסבר הנ"ל מובן מדוע אין רש"י מביא
34 את הענין הרביעי שבו היתה רבקה דומה לשרה,

(26) וירא כד, ד ובפרש"י.

(27) יח, ו.

(28) שם ז. וראה רמב"ן שם. ולהעיר, שבנוגע ל"בן הבקר" שנא' "ויתן אל הנער" פירש"י (זה ישמעאל) לחנכו במצות, משא"כ בכ' "האהלה אל שרה ויאמר מהרי גו" – לא פירש רש"י כלום.

(29) אף שלוש אפה מצות בעצמו (וירא יט, ג).

(30) ראה במדרש אגדה עה"פ: "וכשהיתה מדלקת נרות בע"ש היו הנרות דולקות עד מוצאי שבת". בכ"י א' גם בב"ר (בהוצאה הנ"ל) –

עד מוצ"ש. וראה עד"ז ב"ר פ"א, ב: פעם אחת כו'.

(31) ראה (לדוגמא) ת"י "ומן יד נהרת בוצינא דטפת בזמן דמיתת שרה".

(32) בב"ר פ"ס, טו (וכ"ה בילקו"ש) עה"פ: מלילי שבת ועד לילי שבת. אבל הכוונה היא מע"ש לע"ש. וכן מפורש בפ"י מהרז"ו שם. הטעם לשינוי הל' ברש"י – ראה הערה 34.

(33) ועפ"ז יומתק הסדר שבמדרש.

14 יתירה מזאת, לפי דעת רש"י³⁶, היתה רבקה בעת
 15 חתונתה בת שלוש שנים, גיל שעדיין אין בו חיוב
 16 במצוות, ובכל זאת היא קיימה את מצוות הדלקת נרות
 17 שבת³⁷. וזה היה הסימן העיקרי לכירור התדמותה של
 18 רבקה ל"שרה אמו", ולהחלטה של "ויקח".
 19 והנה, אברהם אבינו קיים את כל התורה כולה, וגם
 20 את מצוות דרבנן (כדברי רש"י³⁸). הדין הוא³⁹ שאם
 21 אין האשה מדליקה נר בערב שבת, מכל סיבה שהיא,
 22 מוטלת חובה זו על האישה. יש להניח, אם כן, שמאז
 23 פטירת שרה הדליק אברהם (ויצחק) נר⁴⁰ בכל ערב
 24 שבת⁴¹, כך שגם לולא הדלקתה של רבקה, היה נר
 25 שבת דלוק בבית. בכל זאת לא הסתפקה רבקה בנו של
 26 אברהם אבינו (שהיה חייב במצוות באופן שהיה
 27 מקובל אז) אלא הדליקה בעצמה, למרות גילה הצעיר.
 28 קיימת כאן, אפוא, הוראה ברורה (בהתאם למדובר
 29 פעמים רבות⁴²) שלא רק בנות מצוה לפני נישואיהם

1 ולכן מביא רש"י את הפרטים בסדר זה:
 2 תחילה הוא מציין את הנס של "נר דלוק מערב שבת
 3 לערב שבת", נס שארע במצוה שקיימה רבקה, שכן
 4 נתגלתה מעלתה וצדקותה של רבקה בקיום המצוה³⁴.
 5 אח"כ מובא הנס של "ברכה מצויה בעיסה",
 6 שקשור לפעולותיה של רבקה, אך לא למצוה ממש.
 7 ולבסוף מציין הנס שמחוץ לפעולותיה בכלל –
 8 "ענן קשור על האהל" – לא מצוה, ולא פעולה
 9 שנעשתה ע"י רבקה.

ו.

הוראה להדלקת נרות שבת ע"י ילדות

10 מן הענינים המופלאים בפירושו רש"י:
 11 רבקה הדליקה נרות ש"ק גם לפני חתונתה³⁵ שהרי
 12 "ויקח את רבקה..." היה רק לאחר שראה יצחק אצל
 13 רבקה "נר דלוק מערב שבת לערב שבת".

ולא בארוסה, וגם להטעם "שהיא כבתה נרו כו... שתתקן מה שקלקלה" (שו"ע אדה"ז שם. טור שם בשם מדרש – תנחומא ר"פ נח) הרי זה רק בנשואה שיש לה בעל, כחורה שכבתה נרו של עולם (בעלה).
 (36) תולדות כה, כ (וראה גם פרש"י לפני"ז – וירא כב, כ) וכ"ה בסדר עולם פ"א (ראה תוד"ה וכן יבמות סא, ב) ואי אפשר להג' בס"ע). סוף מס' סופרים. פס"ז פרשתנו כד, מד. מדרש שכל טוב פסוק יד. ועוד. וראה הערה הבאה והערה 43.
 (37) כל הנ"ל מוכח גם במדרש וילקוט, דגם שם הובא הא דנר הי' דלוק, ואשר זה גרם שיצחק ישא את רבקה, ככהערה 24 (ולהעיר מההמשך במדרש שם: למדת תורה.. יהי משיאן תחלה ואח"כ.. בתחלה יובאה יצחק האהלה כו') וכמפורש בלבוש כאן דהג' דברים שבמדרש, נר דלוק (וברכה מצו' וענן קשור) הי' קודם נשואי. וגם אי' בב"ר לפני"ז (פ"ס, י"ב) "מכאן שביאן משיאין את היתומה כו" (שרידן) היתומה כאן קאי על קטנה דוקא. ובילקוט מפורש "שאין משיאין את הקטנה".

(34) עפ"י יש להסביר שינויי ל' רש"י מל' המדרש (ראה הערה 32 – אף שבדוחק י"ל שכן הייתה גירסתו במדרש): בפרש"י עיקר הענין בזה שהי' נר דלוק שפעל על יצחק – הוא הנס בקיום המצוה שלה ככפנים, ולכן מדגיש "מע"ש כו" זמן שמדלקת הנרות. משא"כ במדרש עיקר ההדגשה בענין זה הוא הנס שבוה, והנס הותחל מ"לילי שבת (ועד כו")*, היינו אחרי הזמן שאפשר שהי' דולק ע"פ הטבע. וי"ל שהוה גם ההפרש בל' פרש"י "נר דלוק" ובמדרש "נר דולק". אבל להעיר שבילקוט הובא (דברי המדרש): נר דלוק. (ובכמה כ"י (בהוצאה הנ"ל) גם בב"ר – נר דלוק). ולאידך, בדפוס ראשון דפרש"י: נר דולק. ואכ"מ. ובכמה כ"י (בהוצאה הנ"ל) "לילי שבת". (וכ"ה בילקוט שלפנינו).
 (35) בתוד"ה שנאמר (כתובות ז, ב) כ' דאיכא למימר דהכ' ויברכו את רבקה גו" מדבר בברכת אירוסין, אבל הרי מסיים: ונראה דאסמכתא בעלמא היא כו' ולא איירי פשטי' דקרא בברכת אירוסין. וכן מפורש במס' כלה רבתי פ"א.
 וע"פ הכלל "לא לאפושי במחלוקת" (נסמן בדרכי שלום נדפס בשד"ח כרך י' בסופו) כללי הש"ס סני"ז) מסתבר דגם הת"ק בפדר"א (שבהערה 24): "וכחזן שהוא עומד ומברך את הכלה בחופתה כך עמדו וברכו את רבקה", ס"ל דאסמכתא בעלמא הוא (וראה רד"ל שם). ובפרט דעת ר"י שם מפורש שהנשואין הי' רק שכבאת ליצחק. ואין לומר דר"י פליג בזה את"ק, דא"כ הול"ל דעתו אחרי "וכחזן כו".
 וגם את"ל שהיתה ארוסה (מדרש אגדה עה"פ ויקח האישה נזם זהב (פסוק כב). פס"ז עה"כ ויוצא העבד (פסוק נג). תוס' (בהדר זקנים) (עה"פ ויקח העבד עשרה גמלים (פסוק יד)), אבל ברוב מדרשי רז"ל ומפרשי התורה לא משמע ע"ה הרי לא חל על ארוסה חיוב הדלקת הנר (של נשואה) יותר מזו שאינה ארוסה, דהן לטעם הדגשים מזהירות בו יותר "מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית" (שו"ע אדה"ז אר"ח סרס"ג ס"ה מרמב"ם הל' שבת פ"ה ה"ג. וטושו"ע שם) הרי זה שייך רק בנשואה

(38) תולדות כה, ה.
 (39) שו"ע אדה"ז אר"ח סי' רס"ג ס"ה, ס"ט וי"א.
 (40) ואין לומר שאברהם (ויצחק) הדליק באהל אחר לא בהאהל שהדליקה רבקה**, דלפ"ז אינו מתאים הל' "וכשמתה פסקו" שבפרש"י, הרי לא הודלק הנר מלכתחילה. וראה לקמן הערה 51.
 (41) וצ"ע אם לאחר שרבקה התחילה להדליק פסק אברהם (ויצחק) להדליק, כי הדלקתה של רבקה (גם לאחר נישואי – ראה לקמן הערה 43) הי' רק ענין דחינוך, ואינו פוטר את אברהם (ויצחק). וראה (י' להלכה – ובמצוות דרבנן כנדרד"ד) שו"ע אר"ח סי' תרפ"ט ס"ב ובמ"א (ומחה"ש) שם סק"ד. מ"א (ומחה"ש) סי' תרעז סק"ח. או שבקיום המצוה דאבות (לפני מ"ה) אין נפק"מ בזה. ואכ"מ.
 (42) ראה בארוכה שיחות חודש תשרי תשל"ה. לקו"ש ח"א ע' 281 ואילך. לקו"ש ח"ז ע' 146. ועוד.

(*) והסיום "ועד לילי שבת" – הי' עד ולא עד בכלל, ולהעיר מהמשך המשניות (אבות פ"ה מ"ב): עשרה דורות מאדם עד נח (דשיהם בכלל) כו' מנח ועד אברהם (דק אחר מהם בכלל – וראה מפרשים במשנה – מח"זו. תויר"ט. ועוד). וראה לעיל ע' 76 ואילך.
 (**) ברד"ק פ' "כן הי' מנהג בימים ההם לזכות אהל לאיש בפ"ע ולאשה בפני עצמה" ומביא הכ' (ויצא ל. טז) אלי תבוא. ומ"ש שם (לא. לג) ויבא באהל יעקב ובאהל לאה. ומשמע מדבריו שאברהם ויצחק לא היו בהאהל של שרה כל הזמן עד שבאה רבקה (וכ"מ בוהר שם קלג. ב. וברמב"ם עה"פ). אבל לפי פרש"י (שם ל. טז) פ' "אלי תבוא" הוא לפי "שלי (של רחל) היתה שכבת לילה כו". וב"אהל יעקב" פרש"י "הוא אהל רחל כו" (ולא כמו שפי' הרד"ק דלעיל וכן בראב"ע וברמב"ן שם). וראה גם פרש"י וישלח לה. כב.
 ולפ"ז לכאן מוכח דעת רש"י שלא רי' להאישה אהל מיוחד כ"א שר' אהל א' לשניהם. ומה שפרש"י (לך יב. ח) "אהל אשתו כו" י"ל שזוהו כפרש"י (פרשתנו כד. כח) "ותשים. בית לישב בו למלאכתו כו".

22 רואים אנו את הכוח העצום הטמון במצוות הדלקת
 23 נרות של ילדות יהודיות, גם קטנות מאד, בנות שלוש,
 24 הקרויות כולן "בת שרה רבקה רחל ולאה", שהדלקת
 25 הנר על ידן מאירה את הבית למשך כל השבוע.
 26 ההבדל הוא בכך, שהנרות שהדליקו שרה ורבקה
 27 האירו בגלוי את גשמיות הבית, שהרי הנר הגשמי דלק
 28 (בנס) מערב שבת לערב שבת.
 29 אך בפנימיותו קיים ענין זה אצל כל בת יהודיה
 30 שמדליקה נרות, למרות שאין הדבר נראה בעיני בשר. כי
 31 "מעשה אבות" הוא "סימן" ונתינת כח ל"בנים"⁵²,
 32 ולפיכך קיים אצל כל אחת המכונה "בת שרה ורבקה..."
 33 הכח להשפיע על כל השבוע ע"י המצוה של נרות השבת.

ח.

הדלקת נרות ע"י ילדות קטנות - הבל שאין בו

חטא

34 כאשר דנים חז"ל בחשיבות הבל לימוד התורה,
 35 שעליו העולם קיים⁵³, הם מציינים מיד שזהו הבל של
 36 תינוקות של בית רבן, הבל שאין בו חטא.
 37 מזה מובנת המעלה שבהדלקת נר או כל פעולה
 38 הנעשית ביד שאין בה חטא.
 39 אך יש לעיין: המעלה הנ"ל קיימת בכל המצוות
 40 שמקיימים קטנים וקטנות מפני חינוך, - ומדוע אין
 41 ענין זה מבואר בספרים!?

[המתורגם] ח"ה ע' 145 ואילך. ושי"ג, ושיעור דבן י"ג למצוות הוא
 (לכמה דיעות) מהשיעורין דהלמ"מ, הרי בב"נ לא שייך שיעור זה,
 ושיעורו הוא כשנעשה גדול בשכל (ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש חלק יוד
 ע' 70 ואילך. לקמן ע' 314). משא"כ הדברים שעשו (לא מצד דיני ב"נ,
 כ"א) מפני שקיימו את התורה, היינו חיובים של "בני" - הרי השיעור
 גדלות שבוה הוא כמו"ש בישראל ואין לומר שיהי' כמו שהוא בב"נ,
 דהרי"ו תרתי דסתרי. וק"ל.
 (50) פרשתנו כד, א.

(51) ואין לומר שגם הנרות שהדליק אברהם היו דולקים מע"ש לע"ש
 אלא שהדליק באהל אחר משא"כ באהל שרה שלאחר שמתה לא היו
 נרות דולקים, דלפי"ז אין מתאים (ובפרט להגירסא שבדפוס ראשון ושני
 (הובא לעיל הערה 3) נר דלוק באהל) ה' "ומשמתה פסקו", דמשמעו
 שפסקו הנסים. שלא היו דולקים מע"ש לע"ש כו', והרי לפי הנ"ל לא
 הדליקו נרות שם כלל.

(52) ראה רמב"ן לך יב, ו. וראה ב"ר פ"מ, ו. ועוד.
 ובפרט ע"פ מר"ל שקיום המצוות לאחר מ"ת הוא במדרי' נעלות
 יותר מקיום המצות של האבות, ודוקא לאחר מ"ת המצוות פועלות
 בגשמיות העולם (ראה שהש"ר פ"א, ג. א). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה
 ע' 80 וע' 89. ושי"ג.
 (53) שבת קיט, ב.

1 חייבות בהדלקת נרות, אלא גם ילדות קטנות, מגיל
 2 שלוש ומעלה (שאינן חייבות במצוות)⁴³, אם הן כבר
 3 מבינות קצת את משמעותה של הדלקת נר שבת, יש
 4 לחנכם⁴⁴ במצוות הדלקת נש"ק, גם כאשר האם
 5 מדליקה בבית נר כ"מצווה ועושה".

6 אמנם, רבקה היתה נבונה הרבה יותר מילדה אחרת
 7 בגיל זה⁴⁵, כפי שרואים מקורות אליעזר, שלמד מכל
 8 דיוק במעשיה ו'ולשם כך היתה נחוצה נבונותה
 9 להסמכתה לשידוך, עד כדי כך שרש"י מציין⁴⁶ שממנה
 10 לומדים ש"אין משיאין את האשה (גם גדולה⁴⁷) אלא
 11 מדעתה", אך למרות כל זאת לא היתה בת יותר
 12 משלוש שנים, וחלו עליה (על-פי דין תורה⁴⁸) חיובים
 13 של קטנה⁴⁹.

ז.

הכח הטמון בהדלקת נרות של ילדה קטנה

14 ענין נפלא נוסף רואים בזה:

15 כאמור, ודאי הוא שאברהם אבינו הדליק נר בכל
 16 ערב שבת. והנה, למרות שהתורה מעידה עליו שהוא
 17 היה "בא בימים וה' ברך את אברהם בכל"⁵⁰, ובודאי
 18 הכוונה כאן היא גם לרוחניות, בכל זאת לא היה
 19 בהדלקתו הפלא של "נר דלוק מערב שבת לערב
 20 שבת"⁵¹, שהיה בהדלקת הנרות של שרה ואח"כ אצל
 21 רבקה, מיד כשהתחילה להדליק, בגיל שלוש.

(43) וגם לפמ"ש בחזקוני בהכתוב עשרה גמלים (כד, י) "להרכיב
 עליהן עשרה אנשים לברך ברכת אירוסין ונשואין" * - (הרי: א) אין זה
 שייך כלל לביור דעתו בענין חיוב ההדלקה אם הוא רק אחר הנשואין.
 ואדרבה, זה גופא שלא הביא רא' דרבקה היתה כבר לאחר הנשואין
 כשבתה האהלה מזה שהדליקה נרות - מוכיח דס"ל שמדליקות גם
 קודם הנשואין. (ב) ועוד ועיקר: מכיון שרבקה היתה בת ג' שנים
 (וכמפורש גם בחזקוני פסוק סד***) - אין נפק"מ אם היתה קודם
 הנשואין או לאחר', כי אין הנשואין פועלים ומשנים בנוגע לחיוב
 במצות. ופשוט.

(44) והרי האב מצווה מד"ס לתנך גם בתו (ש"ע אדה"ז או"ח שש"מ"ג
 ס"ב. וראה מ"א ומחה"ש שם סוסק"א. וראה תוספתא עירובין (פ"ב
 ה"ח): "לא נמנעו... מלשלח עירובין.. וביד בנותיהן הקטנים כדי לחנכן
 במצוות".

(45) ראה פס"ז שבהערה 36.

(46) כד, נז.

(47) ובפרט דהרי משנה מ' המדרש וכו' (שהובא לעיל סוף הערה
 37).

(48) אבל ראה פרש"י תולדות כה, כז.

(49) כי מסתבר לומר שזה שהי' לה דין "גדולה", ה"ז רק לגבי ענינים
 טבעיים ולגבי דיני ב"נ, דלהיות שהאבות הי' להם דין ב"נ (ראה לקו"ש

* אבל להנייך לקמן (כה, א) הביא דברי המדרש (הובא לעיל הערה 37) "למדה תורה דרך ארץ.. שלא ישא אשה עד שישאו הם ולכן כתיב ויקח את רבקה ותיר
 לו לאשה כו". דמשמע שלא הי' הנשואין קודם שבאתה ליצחק.
 ** אבל בפ' תולדות (כה, כ) כתב דרבקה היתה בת י"ד שנים כשנשאת, וכדעת הספרי הובא גם בתוד"ה וכן (יבמות טא, א). ובדעת זקנים תולדות כה, כ. וראה
 ברד"ל פוד"א פט"ו ופ"ב.

מפרשים⁵⁸ אומרים ששלושת הפרטים שמביא²⁴
 רש"י בפירושו הם כנגד שלוש המצוות שניתנו במיוחד²⁵
 לנשי ובנות ישראל: חלה, נידה (טהרת המשפחה)²⁶
 והדלקת הנר.²⁷
 שמירת מצוות הדלקת הנר מביאה ל"נר דלוק²⁸
 מערב שבת לערב שבת", זהירות במצוות חלה גורמת²⁹
 ל"ברכה מצויה בעיסה" והקפדה במצוות נידה מזכה³⁰
 ב"ענן קשור על האהל" – טהרה מביאה את "ענן"³¹
 השכינה⁵⁹.³²
 רש"י מנה את שלושת הפרטים הנ"ל לפי סדר³³
 כרונולוגי של זמן קיום המצוות האלה: בהדלקת הנר³⁴
 מתחילה הילדה מיד עם הגיעה לגיל חינוך ("נר דלוק³⁵
 מערב שבת לערב שבת"), מאוחר יותר, כאשר היא³⁶
 גדלה מעט ומתחילה לסייע בעבודות הבית, היא³⁷
 עוסקת גם בעיסה ("ברכה מצויה בעיסה"), ולבסוף –³⁸
 עם נישואיה היא מקיימת מצוות נידה – טהרת³⁹
 המשפחה ("ענן קשור על האהל").⁴⁰

* * *

מכל האמור לעיל מובן גודל הזכות בהשתדלות⁴¹
 שכל ילדה יהודיה שהגיעה לחינוך תדליק נרות בכל⁴²
 ערב שבת קודש וערב יום טוב.⁴³
 וע"י הדלקת נר שבת נזכה, כנאמר בילקוט⁴⁴
 שמעוני⁶⁰, ל"נרות ציון" שיראה לנו הקדוש-ברוך-הוא⁴⁵
 בקרוב ממש בגאולה האמיתית והשלימה.⁴⁶
 (משיחות כ"ף מרחשון וש"פ חיי שרה, תשל"ה)

ט.

הארת הבית ככל השבוע - דוקא ע"י נשים
 ובנות

1 מה הוא באמת הטעם לכך שרק בהדלקת נרות של
 2 אשה ובת מתבטא הענין של נר דלוק כל השבוע, ולא
 3 בהדלקה של אברהם אבינו וכיוצא בו?
 4 – לפי דברי חז"ל⁵⁴ מתבטא תפקידו של הגבר
 5 בבית בכך שהוא "מביא חיטין" – הוא מכניסן לביתו,
 6 ועבודת האשה היא לעבד את החיטים למאכל אדם.
 7 התפקיד שקבע הקב"ה לגבר, בדרך הטבע, הוא
 8 "איש דרכו לכבוש"⁵⁵ – להכניס דברים מן החוץ אל
 9 הבית. לעומת זאת, האשה היא "כל כבודה בת מלך
 10 פנימה"⁵⁶ – תפקידה הוא בתוך הבית, פנימה – לעבד את
 11 הדברים המובאים מן החוץ באופן שיהיו ראויים לאדם,
 12 עד להיותם ראויים, כביכול, לאדם העליון (הקב"ה).
 13 כאשר אברהם הדליק נרות, לא גרם הדבר לנס
 14 שהנרות יאירו את הבית בגשמיות, יותר מדרך הטבע
 15 – שהרי לא זהו תפקידו.
 16 דוקא בנות שרה ורבקה, ובעקבותן כל נשי ובנות
 17 ישראל, ששליחותן ותפקידן בעולם הוא להתעסק
 18 בצרכי הבית⁵⁷, גם בגשמיות, יש להן השליחות והכח
 19 להשפיע ולהאיר את כל הבית, במשך כל הזמן, ע"י
 20 נרותיהן. במשך כל ימות השבוע ניכר, שזהו בית שבו
 21 הדליקה בת שרה ורבקה נר שבת.

י.

סדר ג' הפרטים - בפנימיות

22 לפי הנ"ל, יובן הסדר בשלושת הפרטים בפירוש
 23 רש"י – בפנימיות הענינים:

(59) עד"ז הוא בגו"א. ובחזקוני (וריב"א): ענן דוגמת נדה שהענין שלהם חוזר ושוב פוסק וחוזר. וברע"ב: שאהל לשון תשמיש. ובבאר מים חיים "שכל דמי ואיברי כבדים ועכורים כענן זה". ובשל"ה (שם) "ענן קשור.. כמ"ש ופקדת את נוח וידעת כי שלום אהלך".
 (60) ר"פ בהעלותך.

(54) יבמות סג, א.
 (55) שם סה, ב. הובא בפרש"י בראשית א, כח.
 (56) תהלים מה, יד.
 (57) נסמן לעיל הערה 35.
 (58) חזקוני (ריב"א), גו"א, רע"ב, באר מים חיים. ועוד.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שני עמ' א

8 שעה מקשירתו לאחר שגילה את שעה, כדי לנוולה ויגרום לה
 9 שתודה. רפי יהודה חולק ואומר, שאם היה לבה נאה לא היה
 10 מגלהו, ואם היה שעה נאה לא היה סותר, כדי שלא יתגרו בה
 11 הכהנים. אם היה מתכסה בלבוש – אם היתה לבושה בגדים
 12 לבנים, מכסה בשחורים – מלבישים לה בגדים שחורים כדי לנוולה.
 13 וכן אם היה עליה בלי זהב - תכשיטי זהב.

1 ששם הוא המקום שבו היו משקין את הפומות, ומטהרין את
 2 היולדות – שהיו עומדות שם היולדות בשעה שמקריבים את קרבן
 3 טהרתם, ומטהרין את המצורעין – מזים את הדם על ידם ורגלם.
 4 ובהן איהו פגגיה – בפתח הצואר, ומושך כלפי מטה, אם נקרעו
 5 בגדיה מחמת המשיכה, נקרעו ואינו מקפיד על כך, ואם נפרמו –
 6 ואף אם נפרמו לקרעים רבים, נפרמו, וכך מושך הבהן את בגדה עד
 7 שהוא מגלה את לבה. וכן, וסותר את שעה – מתיר הבהן את

בראשית כו, ג - גור בארץ הזאת ואהיה עמך
ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל
והקומות את השבועה אשר נשבעתי לאברהם
אביך

רבי

מבאר דיוק הכתוב "גור בארץ הזאת... ולזרעך אתן את
כל הארצות האל", דיצחק בחי' גבורה

יצחק בחי' גבורה.²

והיינו, ביצחק שהוא בחי' גבורה כתיב גור בארץ הזאת,
גור³ דוקא, דפירושו מלשון יראה כמו מגור⁴ מסביב, ועיין
בלקוטי תורה פרשת ויחי⁵ בפסוק גור ארץ יהודה ע"ש.
ועוד זאת הרי ליצחק אמר שיתן לזרעו את כל הארצות
האל, שפירושו⁶ הוא קשה, וכידוע מה שיש ח' פעמים⁷
האל, והוא לנגד הרפ"ח ניצוצין שהם כמספר ח' פעמים
האל.

והיינו גבורות קשות, וזה שייך ליצחק דוקא, שהוא
שרשי הגבורות, כי אין הגבורות נמתקין אלא בשרשן.⁸
אך איך הוא אופן ההמתקה הוא ע"י חסדים דאברהם,
עקב אשר שמע אברהם.

(1) ראה לקמן סימן רטז טעם שדווקא ביצחק "יש שבועה".

(2) ראה פרדס שער (כג) הכינייים פרק ד'. מאמרי אדמו"ר הזקן
פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקפ, ובהנסמן במראי מקומות שם.
תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד.

(3) מבאר:

(א) למה נאמר ביצחק הלשון "גור בארץ הזאת", וביעקב (בראשית לו,
א) כתוב "וישב יעקב", ובפסוק שם גופא ביעקב כתוב "וישב", ואח"כ
"בארץ מגורי אביו", ג"כ לשון גור ביצחק?

(ב) וכן מבאר מ"ש "את כל הארצות האל" מהו דיוק "האל", דבאברהם
ויעקב כתוב רק "הארץ הזאת". (שם יב, ז. מה, ד.)?

(ג) וראה לקמן סימן ריג, למה דוקא ביצחק ח' הבטחה בשביל אברהם
כמ"ש "והקומות את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך"?

(4) ירמי' ו, כה. תהלים לא, יד. (ראה גם לעיל סימן קג).

(5) וז"ל: גור ארץ יהודה, כל הבחי' שבארץ הם הגבורות, וכן עולה
ארץ גבורה גי' רי"ו, וכן גור מלשון (ירמי' ו, כה. תהלים לא, יד)
מגור מסביב כי הם הגבורות שהם המורא, לכן לא נאמר גור אלא
ביצחק ולא בשאר אבות שאמר לו הש"י גור בארץ הזאת, וליעקב
נאמר (בראשית לו, א) וישב יעקב בארץ מגורי אביו, כי הגבורות הם
בנין המלכות שהיא הארץ, וזהו בארץ מגורי אביו שהוא יצחק שהוא
בחי' גבורות.

(6) ראה בראשית רבה פרשה סד, ג. וז"ל: כי לך ולזרעך אתן את כל
הארצות האל, קשות, כד"א (יחזקאל יז, יג) ואת אילי הארץ לקח.
(ופי' מהרז"ו, קשות: פי' שיהיו ערים בצרות ויושבים גבורים). ראה
גם לעיל סימן קלט.

(7) ראה ער"ז לעיל סימן קסא, ובהערה 12 שם.

(8) ראה תניא פרק לא (לט, ב). המשך תער"ב חלק ג' עמוד א'שיז
ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג' עמוד רנב ואילך.

(9) בראשית כו, ה. ראה סימן ריג. ריד.

דהחסדים דאברהם¹⁰ ממתקין את הגבורות.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על מאחז"ל ואגרות קודש עמוד
טו. רמב

בראשית כו, ה - עקב אשר שמע אברהם בקולי
וישמור משמרתי מצוותי חוקותי ותורותי

ריג

ההבטחה ליצחק (בחי' גבורות) הוא בשביל אברהם
(חסד), וזהו "עקב אשר שמע אברהם"

בפרשת תולדות, כשהבטיח הקדוש ברוך הוא ליצחק¹¹,
סיים עקב אשר שמע אברהם בקולי¹², שמשמע מזה שמה
שהבטיח ליצחק הוא בשביל אברהם דוקא, ולא בשביל
יצחק עצמו. ולא מצינו כזאת באברהם ויעקב, שהבטיח
להם הקדוש ברוך הוא בשביל עצמם¹³.

והיינו כי אברהם¹⁴ הוא בחי' חסד, ויעקב הוא בחי'
רחמים - דתפארת¹⁵, שנוטה גם כן¹⁶ לחסד. הנה ההבטחות
להם הוא מחסד ורחמים שהיו מרכבה אליהם, ומאחר
שהוא מחסד ורחמים אין צריך לזה זכות אחרים.

מה שאין כן ההבטחה ליצחק שהוא בחי' גבורות, הנה
אדרבה מגבורות אין הבטחה והשפעה. ואם כן ההבטחה
הי' צריך להיות מצד בחי' חסדים ומה זה שייך ליצחק
בחי' גבורות, לכן בו אמר שהוא בשביל חסדים דאברהם,
עקב אשר שמע אברהם כו'.

(10) אברהם בחי' חסד: כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה
תניא – אגרת הקדש סימן ה, דהוה שאמרו (ב"ר פי"ב, ט) בהבראם
(אותיות) באברהם, כי עולם חסד יבנה (ישעי' מא, ח) ע"ש.

(11) כמ"ש (כו, ג) "כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקומות
את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך וגו'".

(12) עי' גם לעיל סימן הקודם.

(13) באברהם בראשית טו, ז. "ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור
כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה". שם יח. "ביום ההוא כרת
ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת". ועוד. ביעקב
שם כח, יג. "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך". ועוד.

(14) אברהם הוא בחי' חסד, כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם" (ראה
לקמן סימן רטו). זהו חלק א דף מז, ב. תניא – אגרת הקדש סימן ה.
מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד וש"ב.

(15) ראה לקוטי תורה ואתחנן, ב. תורה אור פרשת נח יא, א.

(16) ראה גם לקוטי לוי יצחק הערות לזהו בראשית עמוד קלב וז"ל:
יעקב מתייחס לאברהם ביחוד, שהוא לו לבן ואברהם לו לאב כמ"ש
אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק, שעל אברהם – חסד, אמר אביך,
דיעקב – תפארת, ולא על יצחק גבורה, כי תפארת נוטה ומתייחס
לחסד, כי פעולת התפארת הוא לרחם כמו פעולת החסד, וכתיב
ליעקב אשר פדה את אברהם, ע"כ יעקב תפארת הנוטה ושייך לחסד.

ראה גם לעיל סימן סב. עט. קטז. קכג. ר. ראה הערה 21.

עקב²¹ אשר שמע אברהם.

והעקב הזה הוא מה שכתוב מקודם בפרשת העקדה²² עקב אשר שמעת בקולי. והיינו ענין העקדה הוא מה שחסדים דאברהם עקדו והמתיקו את הגבורות דיצחק, הנה שם הוא מה שעקד והמתיק את הגבורות²³ דיצחק, וכאן הוא מה שהחסדים דאברהם ימתיקו את הארצות האל הקשות.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רמב

- (21) ראה סימן ריד.
- (22) בראשית כב, יח.
- (23) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ז חלק ג' עמוד 201 סעיף לח. לט. תורת מנחם – תפארת לוי יצחק ויקרא עמוד צז ואילך. לקוטי שיחות חלק ל' עמוד 103 ואילך. לעיל סימן קלג. קלד. קמ. קמב. (קנ).

ועוד זאת הרי ליצחק אמר¹⁷ שיתן לזרעו את כל הארצות הַאֲל, שפירושו הוא קשה¹⁸ (וכידוע מה שיש ח' פעמים האל, והוא לנגד הרפ"ח ניצוצין שהם כמספר¹⁹ ח' פעמים האל) והיינו גבורות קשות, וזה שייך ליצחק דוקא, שהוא שרשי הגבורות, כי אין הגבורות נמתקין אלא בשרש²⁰. אך איך הוא אופן ההמתקה הוא על ידי חסדים דאברהם,

(17) בראשית כו, ג-ד.

- (18) ראה בראשית רבה פרשה ס"ד, ג. וז"ל: כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, קשות כד"א (יחזקאל יז, יג) ואת אילי הארץ לקח. (ופי' מהרז"ו, קשות: פי' שהיו ערים בצורות ויושבי' גבורים).
- (19) הא"ל (בג"י 36) $8 \times 288 = 2304$, רפ"ח. ראה עד"ז לעיל סימן קסא, ובהערה 12 שם.
- (20) ראה תניא פרק לא (עמוד לט, ב). המשך תער"ב חלק ג' עמוד א'ש"ז ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג' סוף עמוד רנב ואילך.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישי עמ' א

17 כלה לחמיה. אמר לה יהודה, שָׁמָא טְמֵאָה אַתְּ - שמא נדה את, 18 אַמְרָה לִיה טְהוּרָה אָנִי. 19 מאחר שהביאה הגמרא לעיל שישבה תמר במקום בו היה אברהם 20 מכניס אורחים, מביאה דרשות אודות הכנסת האורחים של אברהם. 21 "וַיִּמְעַ אִשָּׁל בְּכֹאֵר שָׁבַע", אָמַר רִישׁ לְקִישׁ מְלָמַד שְׁעֵשָׂה אַבְרָהָם 22 פְּרָדִים וְנָטַע בּוֹ פֶל מֵינֵי מְגִדִים - מיני פירות מתוקים, כדי שיהנו 23 מהם העוברים ושבים. נחלקו רַבֵּי יְהוּדָה וְרַבֵּי נְחֵמְיָה, חָד אָמַר 24 שאשל הוא פְּרָדִים, וְחָד אָמַר שהוא פּוֹנְדֵק - אכסניה, וכונת הפסוק 25 לומר שבנה שם אברהם פונדק להכניס אורחים שילוו בו. שואלת 26 הגמרא, בְּשֵׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר שאשל הוא פְּרָדִים, הֵינֵינוּ דְּבְתִיב - 27 מובן מה שכתוב בפסוק "וַיִּמְעַ", שבאילנות שייכת נטיעה, אָלְא 28 לְמָאן דְּאָמַר פּוֹנְדֵק, מָאן "וַיִּמְעַ". מתרצת הגמרא, מצינו לשון 29 נטיעה באוהלים, בְּדְבְתִיב "וַיִּמְעַ אֶהְיֶה אֲפָרְדֵנוּ וְגו'". 30 נאמר בהמשך הפסוק, "וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם", אָמַר רִישׁ 31 לְקִישׁ, אֵל תִּיקְרֵי "וַיִּקְרָא", שאברהם עצמו קרא בשם ה',

1 עֵינַיִם", אָמַר רַבֵּי אֶלְכָּסְנַדְרִי, מְלָמַד שְׁהִלְכָה תמר וַיִּשְׁבָּה לָהּ 2 בְּפִתְחוֹ - בפתח ביתו, שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שהוא מְקוֹם שְׁכָל 3 הָעֵינַיִם צוֹפוֹת לְרֵאוֹתוֹ מְרֹוב חֵיבָה. רַבֵּי חֲנִין אָמַר בשם רַבֵּי, אֵין 4 צוּרָךְ לְדְרוּשׁ כֶּךָ, אלא מתפרש כפשוטו, מְקוֹם הוּא שְׁשָׁמוּ עֵינַיִם, 5 וישבה תמר בפתחו של אותו מקום, וְכֵן הוּא אָמַר - מצינו שהיה 6 מְקוֹם בשם זה, שנאמר "תְּפִיחַ וְהָעֵינַיִם". רַבֵּי שְׁמוּאֵל פֶּר נַחֲמָנִי 7 אָמַר - דורש את הפסוק באופן שונה, "פתח עיניי" היינו שְׁנַתְּנָה 8 תמר עֵינַיִם - פתחי היתר, לְדְבְרֵיהִי, בְּשִׁתְּבָעָה יהודה, ואמרה לו 9 שאין חשש עבירה במה שיבוא עליה. ומבאר, שכאשר אָמַר לָהּ 10 יהודה, שָׁמָא נְכָרִית אַתְּ, אַמְרָה לִיה תמר גִּזְרֵת אָנִי - איני עובדת 11 עבודה זרה, ואף מקיימת שבע מצוות בני נח. אמר לה יהודה, שָׁמָא 12 אִשֵׁת אִישׁ אַתְּ ואת אסורה עלי, אַמְרָה לִיה פְּנִינָה אָנִי, ואם כן אני 13 מותרת לך. אמר לה יהודה, שָׁמָא קִיבַל בְּךָ - עבורך, אָבִיךָ קִידוּשֵׁין 14 מאדם מסויים ואת מקודשת לו, אַמְרָה לִיה יְתוּמָה אָנִי - אבי מת 15 בהיותי קטנה, והשיאוני אחי ואמי, ואין להם זכות להשיאני, ולכן 16 נישואי לער ואונן לא היו נישואין גמורים ואיני אסורה עליך כדון

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שישי עמ' ב

10 וְשׁוֹכֵב וְאֲרֹדוֹן". שואלת הגמרא, וכי היה כלב בן חֲצֵרוֹן, והרי 11 נאמר בפסוק 'כלב בן יִפְתָּה'. מתרצת הגמרא, אביו היה חצרון, אלא 12 שנקרא 'בן יפונה' על שם מעשיו, כלומר, הוּא בֶן שְׁפָנָה מְעַצֵּת 13 מְרָגְלִים. שואלת הגמרא, וְאֵבְרָתִי - עדיין קשה, והרי כלב בן קִנּוּ 14 הוּא, דְּבְתִיב "וַיִּלְכְּדָה עֲתַנְיָאֵל בֶּן קִנּוּ אַחִי כְלָב" - וכיון שהיה 15 אחיו של עתניאל, נמצא שאף הוא בן קנז. מתרצת הגמרא, אָמַר 16 רַבָּא חוּרְגִינּוּ דְקִנּוּ תָהוּ - כלב בן אשתו של קנז היה, ועתניאל היה 17 אחיו מצד האם.

1 וְלוֹיָהּ, היינו אֶהְרִן וּמִשָּׁה שיצאו מיוכבד. וּמָאן דְּאָמַר שעשה להם 2 בְּתֵי מְלָכוֹת, היה זה דוֹד, שהוא נְפִי מְרָרִים קָאֵתִי - יצא, דְּבְתִיב 3 "וְתָמַת עֲזוּבָה - זו מרים שנצטרעה ונחשבה כמתה, (אִשֵׁת כְּלָב) 4 וַיִּקַּח לוֹ כְלָב אֶת אֶפְרַת - לאחר שנתרפאת מצרעתה, חזר כלב 5 ולקחה, וְתֵלַד לוֹ אֶת חוּר" - הרי שנקראה מרים אפרת, וּבְתִיב 6 "וְדוֹד בֶּן אִישׁ אֶפְרַתִי וְגו'", הרי שהיה דוד המלך מצאצאיה מצד 7 האם. 8 מבארת הגמרא את הפסוקים בדברי הימים בענין כלב. וְכָלֵב בֶּן 9 חֲצֵרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בְנֵיהֶ יִשְׂרָאֵל

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת חיי-שרה

כג, א – ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה

א. בזוהר¹ הקשה מפני מה בשרה נאמרו שני ימי חיי שלא נאמרו זה בשאר האמהות רק בשרה בלבד. ומבואר שם, דאתת חוה לעלמא ואתדבבת בחויה, אתא נח לעלמא מזה כתיב ב"ב² וישת מן היין וישכר, אתת שרה ונחתת וסלקת כד"א³ ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו ובגין כך זכתה לחיין עילאין. דנח רצה לתקן את הקלקול דחוה ולבסוף לא תיקן אלא יצא מזה קלקול, ודוקא שרה ירדה ועלתה ופעלה תיקון הקלקול. וזהו ענין שני חיי שרה, דדוקא החיים דשרה הם חיים עילאין.

וביאור הענין הוא, דהנה זה שכשעלה אברם ושרה ממצרים ה' בזה ענין של תיקון הוא משום שלא זו בלבד שהירידה למצרים לא פעלה בהם ירידה ממדריגתם ויצאו משם בשלימות, אלא עוד זאת, שביירו את הניצוצות שבמצרים. וכמ"ש ויעל אברם ממצרים גו' ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב⁴.

והנה ידוע שמעשה אבות סימן לבנים⁵, ומזה מובן, דזה שאברהם ושרה עלו ממצרים באופן שלא זו בלבד שארץ מצרים לא פעלה בהם ירידה אלא עוד זאת שביירו את הניצוצות שבמצרים, יש בזה נתינת כח לעבודת בני ישראל בהיותם בגלות מצרים, שלא זו בלבד שהגלות לא יגרום להם ירידה, אלא אדרבה, שיבררו את הניצוצות שבגלות, כמ"ש⁶ ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. ומזה מובן גם לענין הגלות הזה האחרון, שגם הירידה דגלות זה לא תפעל בישראל מאומה, ויתר על כן, שיבררו את הניצוצות שבגלות.

דהנה⁷ אמרו רז"ל⁸ לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים. ולפי פשוטו אינו מובן, שהרי מספר הגרים שנתוספו בישראל בגלות הוא מתי מעט, ומספר בני ישראל שהוגלו לגלות הוא בריבוי, ועד שמספר הגרים הוא באין ערוך לגבי מספר בני ישראל, ואם כן אינו מובן איך אפשר שכדאי שיגלו רבים מישראל בשביל מתי מעט הגוים.

אך הענין הוא, דפירוש גרים במאמר רז"ל זה הוא כל ניצוצות הקדושה שבגלות. דהנה ענין הגר הוא, שבתחילה ה' מאומות העולם, שהם מרוחקים לגמרי מאלקות, דקרו ל' אלקא דאלקיא⁹, ויתר על כן, דבהשתלשלות יוצא מזה שאומרים אני ואפסי עוד¹⁰, ונמצא, שכאשר הוא מתגייר נעשה בירור הניצוצות מתוך נפילתם, שלא זו בלבד שמתהפך לקדושה אלא הוא מוסיף חיות בקדושה.

וכן הוא גם בעבודת הברורים בכלל, דענין הברורים הוא להפך את הדברים המתבררים לקדושה, ועד שמהם תה' תוספת חיות בקדושה. דהנה ענין עבודת הברורים בכלל הוא בדברים הגשמיים שבעולם. דע"י ירידת הנשמה בגוף יש לנשמה שייכות לדברים גשמיים, ובפרט בזמן הגלות, אשר הדברים הגשמיים יש בהם ריבוי מניעות ועיכובים והעלמות והסתרים על אלקות, ועל ידי בירורם הנה לא זו בלבד שהדברים הגשמיים אינם מנגדים יותר לקדושה, ואפילו לא באופן דקרו ל' אלקא דאלקיא, אלא יתר על כן שמתהפכים לקדושה ומוסיפים בכללות ענין הקדושה.

ובזה יובן מה שאמרו רז"ל שלא גלו ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, דקאי על התוספת שע"י בירור הדברים הגשמיים והעלאת הניצוצות¹¹ וכו'.

ועל זה היא הנתינת כח ממעשה אבות, שאין להתפעל גם מחושך גדול זה. דכשם ששרה נחתת וסלקת, דאף שירידתה היתה ירידה גדולה ביותר, עד אשר ותוקח האשה בית פרעה¹², שנטלו את פנימיות השכינה לתוך בית פרעה כו', ובהה"ה העלם כו', מ"מ וסלקת, דלא זו בלבד שיצאו משם בשלימות, אלא שביירו את הניצוצות דמצרים כמ"ש¹³ בכסף ובזהב וכו', הנה כן הוא גם בזמן הגלות, שלא זו בלבד שיצאו בשלימות אלא שביירו גם את הניצוצות שבגלות. דכן ה' בגלות מצרים שהוא שורש כל הגלויות¹⁴ דכתיב ב' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול שהוא בירור הניצוצות שבמצרים. וכן הוא בגלות האחרון, שלא זו בלבד שיצאו ממנו בשלימות אלא שביירו גם את הניצוצות שבגלות, דכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות¹⁵, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו.

ספר המאמרים תשי"ג ד"ה ויהיו חיי שרה וגו'

(1) קכב, ב ואילך. הובא בתורת חיים שם קכו, ב.

(2) נח ט, כא.

(3) לך לך יג, א.

(4) שם, ב.

(5) ראה תנחומא לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך יב, ו. אור התורה ריש פרשת לך. ובכמות מקומות.

(6) לך לך טו, ד.

(7) דבהבא לקמן – ראה תורת חיים שם קכא, סוף עמוד ב ואילך.

(8) פסחים פז, ב.

(9) מנחות בסופה.

(10) על פי ישעי' מז, ח. צפני' ב, טו. וראה תניא סוף פרק כב.

(11) ראה תורת חיים שם קכא, ג.

(12) לך לך יב, טו.

(13) לך לך יג, ב.

(14) ראה לקוטי תורה להאר"ל פרשת תצא. ספר המאמרים תש"ט עמוד 107.

ובכמה מקומות.

(15) מיכה ז, טו.

♦ יום ראשון י"ט מרחשון ♦

כג (א) וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה א וַהֲוֹ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה וְעֶשְׂרִין וְשִׁבְעַ שָׁנִין וְשִׁבְעַ שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:

כ"ג – וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַ שָׁנִים • לְכָד, נִכְתַּב "שָׁנָה" בְּכָל כָּלָל וּכְלָל, לומר לך שְׁכָל אֶחָד נִדְרָשׁ לְעֲצֻמוֹ, בַּת ק' כַּבַּת כ' לְחֻטָּא, מַה בַּת כ' לֹא חֻטָּאָה, שֶׁהֲרִי אֵינָה בַת עֲנָשִׁין, אַף בַּת ק' בְּלֹא חֻטָּא, וּבַת כ' כַּבַּת ז' לִיפִי. שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה • פֶּלֶן שְׁוִין לְטוֹבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח כרך א, עמ' 85)

מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַ שָׁנִים (כג, א)

מבואר בתורת החסידות, שיש כאן רמז לכל כוחות הנפש: "מאה שנה" – רצון ותענוג (כוחות מקיפים); "עשרים שנה" – מזוהן (חכמה ובינה, עיקר המזוהן); "שבע שנים" – שבע המידות. הרי שמספר זה מורה על שלמות העבודה בכל כוחות הנפש. ואף ששלמות זו היתה קיימת גם באברהם פמוכן, היא באה לידי ביטוי בשנה ואף במספר ימי חייה. בטעם הדבר יש לומר, דהנה אברהם מצד עצמו היה מעל העולם, "שכל הנעלם מפל רעיון". ואילו שנה – בחינת נוקבא, מלכות, שורש הזמן והמקום, שהם גדרי העולם – המשכה ופעולה את ענייניו בתוך גדרי העולם. ומפיון שעיקר העבודה היא בעולם דוקא, לעשות ממנו דירה להקדוש ברוך הוא, לכן נרמזת שלמות העבודה בחיי שנה דוקא, רמז לך שגם העבודה בעולם צריכה להיות בכל כוחות הנפש.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שיחת פורים תש"ל – מתוך 'לקראת שבת')

צד השנה ושנה ואסתר

בתחילת פרשתנו כתוב "ויהי חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, שני חיי שרה". ואיתא במדרש "מה ראתה אסתר שתמלוך על 'שבע ועשרים ומאה מדינה' אלא: תבוא אסתר, שהיתה בת בתה של שרה, שהיתה קכ"ז – ותמלוך על קכ"ז מדינות" (בר פנ"ח, א).

ויש לבאר בתוכן רמז זה:

היתרון המיוחד ("אויפטו") בקכ"ז שנות חיה של שרה הוא, פדברי רש"י, ש"כולן שוין לטובה" – דאף שמצד הטבע ישנם תמורות ושינויים בחיי האדם, עליות וירידות, הרי אצל שרה כל שנות חיה היו "שוין לטובה", ללא הבדל בין זמן לזמן.

והשתוות זו, למעלה מהטבע, היא שהיתה גם בקכ"ז מדינות שעליהן מלכה אסתר:

בני ישראל לא היו אז במקום אחד, אלא באופן ד"מפוזר ומפורד בין העמים" – מפוזרים ב"שבע ועשרים ומאה מדינה". ולכן גזירת המן "לאבד את כל היהודים מנער ועד זקן", נשלחה אל כל מדינות המלך, "מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונן" (מגילת אסתר ג, יב"ג).

וזהו גודל הפלא והחידוש, שאף שהיו ישראל מפוזרים במקומות שונים ומשונים, הרי שהיו "כולן שוין לטובה" בענין המסירות נפש – וכדברי אדמו"ר הזקן נשמתו ע"ד (תורה אור בהוספות קכ, ז) "שכל הימים שהיו ישראל בסכנה מפני גזירת

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כג (א) וַיְהִי חַיֵּי חַיֵּי. כִּי תִשְׁעִים שָׁנָה הִיְתָה בְּלֹא בָנִים, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָנִים חָשׁוּב כְּמַת (הר"ם סד), וְחָשׁוּב מִתְשַׁעִּים שָׁנָה עַד סוּף יְמֵיהָ שֶׁהִיוּ מֵאָה עֶשְׂרִים וְשִׁבְעַ, יַעֲלוּ שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעַ כְּמִנְיֵן וַיְהִי: חַיֵּי שָׂרָה. פִּירֵשׁ רִש"י, פֶּלֶן שְׁוִין לְטוֹבָה. וְאֵף עַל גַּב דְּגַבֵּי וְשִׁמְעָאֵל כְּתִיב (להלן בה יו) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי וְשִׁמְעָאֵל, אֵיבָא לְמִימְרָ שְׁעֵשָׂה תְּשׁוּבָה, כְּפִירֵשׁ רִש"י גַּבֵּי וַיִּקְרָרוּ אֲתוּ יִצְחָק וְיִשְׁמְעָאֵל בְּנָיו (להלן בה טו), וְגַר שְׁנֵי תַּגְיִיר כְּקִטְן שְׁנוֹלֵד דְּמִי יַבְמַת כַּב, וְכָל הַשָּׁנִים שֶׁהִיוּ קוֹדֵם לְכֵן, כָּל הָרַע שְׁעֵשָׂה לֹא נִחְשָׁב לְכָלֹם, וְהִיָּה

המן, שנמשך הזמן כמעט משך שנה, היו כולם בבחינת מסירות נפש ממש, בכל יום ובכל עת ובכל שעה, כי בכל שעה ושעה היו מוכנים למסור נפשם להריגה ולא לעבור דת חס־ושלום, ולא עלה על שום אֶחָד מהם מחשבת חוץ חס־ושלום!

וזהו שמשנה המדרש בין ק"ז שנותיה של שרה לק"ז המדינות דאסתר, כי בשניהם היא אותה המעלה - "כולן שוין לטובה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ב עמ' 264 – מתוך 'לקראת שבת')

בת כ' כַּת ז' – בַּעֲבֹדָה

על הפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" (כג, א) פירש רש"י "בת ק' כַּת כ' . . ובת כ' כַּת ז'". ויש לבאר הרמז בעבודת האדם:

שבע שנים - הוא הזמן שבו התחלת החינוך (ראה הל' ת"ת לאדה"ז בתחילתו. טוש"ע או"ח טשמ"א); עשרים שנה - הוא הזמן שבו נעשה האדם "גדול" בשלימות, אַז נכנסים בו "מוחיך דגדלות" (ראה ב"ב קנו, א. לקו"ת במדבר ב, רע"א), ומתחיל לצאת בעולם ולרדוף אחרי פרנסתו (אבות ספ"ה); מאה שנה - הוא הזמן דגמור ושלימות העבודה (ראה אבות שם).

והנה, המצב הרצוי הוא שיהיה "בת ק' כַּת כ'" - שגם בגמר העבודה בעולם (גיל מאה) יהיה "בלא חטא" כמו שהיה בתחילת העבודה בעולם (גיל עשרים);

אמנם כדי להגיע לזה, צריך להיות תחילה "בת כ' כַּת ז'" - שגם כשנעשה גדול ויש לו ה"מוחיך דגדלות" (גיל עשרים), אינו ממציא דעות והשקפות משלו ("אייגענע דרכים"), אלא מתנהג כמו ילד שזה־עתה הגיע לחינוך (גיל שבע), שעושה מה שמצוים עליו בפשטות ובתמימות.

(ב) וַתֵּמֶת שָׂרָה בְּקִרְיַת אֲרָבַע הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּבֶא אַבְרָהָם לְסֹפֵד לְשָׂרָה וּלְבִיתָהּ:

בוימת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען ואתא אברהם למספדה לשרה ולמבכה:

כ"ט ~ בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם: אחימן, ששי ותלמי ואביהן. דבר אחר: על שם ד' זוגות שנקברו שם איש ואשתו: (ב"ר) אדם ותוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. ויבא אברהם • מבאר שבע. לספד לשרה ולבכתה • ונסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק, לפי שעל־ידי בשורת העקדה, שנודמן בנה לשחיטה, וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה.

(ג) וַיִּקַּם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֶתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר:

גוקם אברהם מעל אפי מיתה ומלל עם בני חתאה למימר:

(ד) גַּרְוֹתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אַחֲזַת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלְּפָנַי:

דגיר ותושב אנא עמכון קבו לי אחסנת קבורא עמכון ואקבר מיתי מן קדמי:

כ"ט ~ גר־ותושב אנכי עמכם • גר מארץ אחרת, ונתישבותי עמכם. ומדרש אגדה: אם תרצו, הריני גר. ואם לאו, אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקדוש־ברוך־הוא: "לזרעך אתן את־הארץ הזאת". אַחֲזַת־קֶבֶר • אחזת קרקע לבית הקברות.

(ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לֹא:

ה ואתיבו בני חתאה ית אברהם למימר לה:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

ופריך וכי אלישע בהן אוכל ביבורים היה, אלא כל המביא דורון לתלמיד חכם מעלה עליו הכתוב כאילו בנה בית המקדש ומביא ביבורים (כתובת קה).

וכן גבי חרם עכו כתיב חמשה פעמים

חת בתורה, ללמדך שכל מי שמקבר חלקו של צדיק, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים חמשה חומשי תורה (ראה ב"ר נח ט). וכי האי גוונא דריש באגדה, גבי ואיש בא מבעל שלשה ויבא לאיש האלהים לחם בבורים (מלכים ב' ד טז),

(ב) בְּקִרְיַת אֲרָבַע. שם אדם, ברכתיב (יהושע ד טו) האדם הגדול בענקים הוא ארבע. תורה ג

(ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי חֵת. אמר רבי אלעזר במה קולמוסין נשברין וכמה דיו משתפכין לכתוב עשרה פעמים בני

וְשָׁמְעוּ אֶדְוִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אֶתְהָ בְּתוֹכָנוּ בְּמִבְחָר
קִבְרֵינוּ קִבֵּר אֶת־מִתְדָּ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ
לֹא־יִכְלֶה מִמֶּדָּ מִקִּבְרֵ מִתְדָּ:

וְקָבַל מִנָּנָא רְבוּנָנָא רַב קָדָם יְיָ אֶתְּ בִּינָנָא
בְּשִׁפְרָ קִבְרָנָא קִבֵּר יֵת מִיִּתְדָּ אֲנִשׁ מִנָּנָא יֵת
קִבְרָה לֹא יִמְנַע מִמֶּדָּ מִלְּמִקְבֵּר מִיִּתְדָּ:

כ"ט - לא יכלה • לא ימנע, כמו: (תהלים ט) "לא תכלא רחמיך", וכמו: (לעיל ח) "ויכלא הגשם".

וַיִּקָּם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לְבְנֵי־חֵת:
(ח) וַיְדַבֵּר אֹתָם לֵאמֹר אִם־יֵישׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לְקִבֹר
אֶת־מֵתוֹ מִלְּפָנָי שְׁמָעוּנִי וּפְגַעוּ־לִי בְּעַפְרוֹן בֶּן־צֹחַר:

וְזָקָם אַבְרָהָם וּסְגִיד לְעֵמָא דְאַרְעָא לְבְנֵי
חֵתָאָה:
ח וּמְלַל עֲמַהוּן לְמִימַר אִם אֵית רַעוּא
בְּנַפְשְׁכוֹן לְמִקְבֵּר יֵת מִיִּתִּי מִן קְדָמִי קִבִּילוּ
מִנִּי וּבְעוּ לִי מִן עַפְרוֹן בֶּר צוּחַר:

כ"ט - נפשכם • רצונכם. ופגעו לי • לשון בקשה, כמו: (רות א) "אל־תפגעו־בי".

(ט) וַיִּתֵּן־לִי אֶת־מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר
בְּקִצֵּה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא וַיִּתְּנָה לִי בְּתוֹכְכֶם
לְאַחֲזַת־קִבְרִי:

ט וַיִּתֵּן לִי יֵת מַעְרַת כְּפֻלְתָּא דִּי לָהּ דִּי בְּסִטְר
חִקְלָה בְּכֶסֶף שְׁלִים יִתְּנִינָה לִי בִּינִיכוֹן
לְאַחְסַנַּת קִבְרָא:

כ"ט - המכפלה • בית ועליה על גבינו. דבר אחר: שפפולה בזוגות (עירובין טז). בכסף מלא • אשלם כל שויה.
וכן דוד אמר לארונה: (דברי הימים א כא) "בכסף מלא".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק י, עמ' 62 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

למה לא בחינים?

בפרשתנו כתוב שאמר אברהם אבינו לבני חת "ויתן לי את מערת המכפלה גו' בכסף מלא ויתנה לי" (כג, ט), ופירש רש"י "אשלם כל שויה".

והנה, לפיג' זה כתב רש"י שאמר אברהם "אם תרצו... אטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת" (רש"י כג, ד ד"ה גר ותושב). והיינו, שבאמת היה יכול לקחת את המערה בחינים, אלא שרצה אברהם לשלם "כל שויה" דוקא. ויש לבאר זה על־פי מה דאיתא בזוהר הקדוש (ח"ב כח, א) שרק אצל הקליפות הסדר הוא "אשר נאכל במצרים חינם", אף בקדושה צריך "לאשתדל ביה כדקא יאות כפום חיליה", ו"באגר שלים". ורק על־ידי עבודה וגייעה והשתדלות אפסר להמשיך "רוחא דקודשא".

ולכן שילם אברהם "אגר שלים" - "כסף מלא", כי עבודה בלי גייעה - "חינים" - אינו ממשיך את רוח הקדושה. ומזה הוראה בעבודה הרוחנית של כל אחד ואחד, שאדם שיש בו פשרונות טובים בטבעם, אינו יכול לומר בלבבו, הרי התורה ניתנה לי במתנה, וקל לי לקיים את המצוות, ואם־כן כל ענין הגייעה והעבודה הוא ממני והלאה!

אלא, כמו שאברהם לא רצה לקנות בחינים את החלק המגיע לו, ושהיה יכול ליטול בנקל, אלא נתן עבורו את כל שויה, כן גם אדם קצה, כדי שימשיך בעבודתו את רוח הקדושה, הרי עבודתו צריכה להיות על־ידי השתדלות וגייעה, ולא "חינים".

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

'גם' (יהושע ז יא), לומר שכל המועל
בחרם באילו עבר על חמשה חומשי
תורה (תנחומא רשב"ג). דבר אחר, קח אות
ראשונה ואת אחרונה מכל תיבות של
סופי חמשה חומשי תורה, ויגעלו חרם,
'ב' מ' של במצרים דסוף ספר
בראשית, 'מ' מ' של מסעיהם דסוף
אלה שמות, 'ס' י' של סיני דסוף ספר

ויקרא, (ו' י') 'ו' דירחו דסוף ספר
במדבר סיני, 'י' ל' של ישראל דסוף
אלה הדברים, הרי חרם: תורה ו

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטר שיחות חלק י, עמוד 60 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

קניית המערה בכסף מלא

וַיִּתֵּן-לִי אֶת-מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה . . בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְנֶנָּה לִּי

אֲשֶׁלֶם כָּל שְׁנוּיָה, וְכֵן דָּוִד אָמַר לְאַרְוֹנָה בְּכֶסֶף מָלֵא (כג, ט. ובפירושו רש"י) לְכַאוּרָה תִּמְוֶה מָה שְׁמוּסִיף רש"י "וְכֵן דָּוִד אָמַר לְאַרְוֹנָה בְּכֶסֶף מָלֵא", הֲרִי הִלְשׁוֹן "בְּכֶסֶף מָלֵא" נֶאֱמַר גַּם כָּאן, וּמָה מוּסִיף לָנוּ בְּהַבְנַת הַכְּתוּבִים שְׁגָם דָּוִד אָמַר לְאַרְוֹנָה "בְּכֶסֶף מָלֵא"?

וְגַם לֹמַר, דְּבִזָּה בְּאֵר לָנוּ רש"י מָה שֶׁהִדְגִישׁ אַבְרָהָם שְׁמוּכֵן לְשֶׁלֶם כָּל שְׁנוּיָה:

דְּכִמּוֹ שֶׁמְצִינּוּ אֲצֵל דָּוִד, שֶׁאֵף שֶׁשָּׁפַכְבֶּשׂ אֶת יְרוּשָׁלַיִם מְאַרְוֹנָה, זָכָה בָּהּ כְּבֵר מִדִּין כְּבוֹשׁ, מִכְּל־מְקוֹם לֹא רָצָה לְבַנּוֹת בָּהּ מִזְבֵּחַ עַד שֶׁשֶׁלֶם עֲבוּרָה כֶּסֶף מָלֵא, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב (דברי הימים א כא, כד) "כִּי לֹא אָשָׂא אֲשֶׁר לָךְ לְה' וְהַעֲלוֹת עוֹלָה חֲנָם", שֶׁרָצָה דָּוִד שְׁלֹא תִהְיֶה לְאַרְוֹנָה שׁוּם שִׁיכוּת לְמְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, וְלָכֵן שֶׁלֶם לוֹ בְּכֶסֶף מָלֵא, שֶׁבִּזָּה סָלַק אֶת זְכוּתוֹ שֶׁל אַרְוֹנָה מִהַמְקוֹם מִכֹּל וְכֹל.

עַל-דִּרְדֵּי זֶה הֵיחָה פִּנְיַת אַבְרָהָם בְּקִנְיַת מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה "בְּכֶסֶף מָלֵא", דָּאֵף-עַל-פִּי שֶׁהֵיָה בִּידוֹ לְטַלְהָ מִן הַדִּין, שֶׁהֲרִי אָמַר לוֹ הַקְּבָ"ה "לְזַרְעֶךָ אֶתְּנֵן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (וכדפירושו רש"י לעיל כג, ד), מִכְּל־מְקוֹם שֶׁלֶם לְעַפְרוֹן כֶּסֶף מָלֵא כְּדִי לְסַלֵּק אֶת זְכוּתוֹ מִן הַמַּעְרָה לְגַמְרִי.

יְעַפְרוֹן יָתֵב כְּגוֹ בְּגִי חֲתָאָה וְאֶתִּיב עַפְרוֹן חֲתָאָה יָת אַבְרָהָם קָדָם בְּגִי חֲתָאָה לְכָל עָלִי תִרְעָה קִרְתִּיהָ לְמִימָר:

(י) וְעַפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי-חֵת וַיַּעַן עַפְרוֹן הַחִתִּי אֶת-אַבְרָהָם בְּאָזְנוֹ בְּנֵי-חֵת לְכָל בְּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ לֵאמֹר:

כִּי-יְעַפְרוֹן יָשָׁב • כְּתִיב חֶסֶר, אוֹתוֹ הַיּוֹם מְנוּוְהוּ שׁוֹטֵר עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהֵיָה צָרִיף לוֹ, עֲלָה לְגִדְלָה. לְכָל בְּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ • שֶׁכֵּלֵן בְּטָלוּ מִמְּלֶאכֶתָן וּבָאוּ לְגַמֵּל חֶסֶד לְשֶׁרָה.

יֵא לֹא רְבוּנִי קָבִיל מְנִי חֲקֵלָא יְהִיבִית לָךְ וּמַעֲרֵתָא דִּי בַּהּ לָךְ יְהִיבִיתָה לְעֵינֵי בְּנֵי עַמִּי יְהִיבִיתָה לָךְ קָבֵר מִיתָךְ:

(יא) לֹא-אֲדַנִּי שְׁמַעְנִי הַשְּׁדָה נָתַתִּי לָךְ וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְּנֵי-עַמִּי נָתַתִּיהָ לָךְ קָבֵר מִתְּךָ:

כִּי-יֵא לֹא-אֲדַנִּי • לֹא חֲקָנָה אוֹתָהּ בְּדָמִים. נָתַתִּי לָךְ • הֲרִי הִיא כְּמוֹ שֶׁנָּתַתִּיהָ לָךְ.

יב וּסְגִיד אַבְרָהָם קָדָם עַמָּא דְאַרְעָא:

(יב) וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם-הָאָרֶץ:

יג וּמְלִיל עַם עַפְרוֹן קָדָם עַמָּא דְאַרְעָא לְמִימָר בְּרַם אִם אֶת עֶבֶד לִי טִיבּוֹ קָבֵל מְנִי אֶתְּנֵן כְּסָפָא דְמִי חֲקֵלָא סָב מְנִי וְאֶקְבֵּר יָת מִיתָי תַּמָּן:

(יג) וַיְדַבֵּר אֶל-עַפְרוֹן בְּאָזְנוֹ עַם-הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם-אֶתָּה לוֹ שְׁמַעְנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשְּׁדָה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת-מִתִּי שְׁמָה:

כִּי-יֵא אֵךְ אִם-אֶתָּה לוֹ שְׁמַעְנִי • אֶתָּה אוֹמֵר לִי לְשַׁמַּע לָךְ וְלִיקַח בְּחֻנָּם, אָנִי אִי אֶפְשִׁי בְּכֶף "אֵךְ אִם אֶתָּה לוֹ שְׁמַעְנִי", הַלּוֹאֵי וְתִשְׁמַעְנִי. נָתַתִּי • דּוּנִי"שׁ בְּלַע"ז, מוּכָן הוּא אֲצִלִּי, וְהַלּוֹאֵי נָתַתִּי לָךְ כְּבֵר.

יד וְאֶתִּיב עַפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמִימָר לֵה:

(יד) וַיַּעַן עַפְרוֹן אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:

טו רְבוּנִי קָבֵל מְנִי אַרְעָא שְׁוִיא אַרְבַּע מָאָה סֵלְעִין דְּכֶסֶף בִּינָא וּבִינָךְ מָה הִיא וְיָת מִיתָךְ קָבֵר:

(טו) אֲדַנִּי שְׁמַעְנִי אָרֶץ אַרְבַּע מָאָת שְׁקֵל-כֶּסֶף בִּינִי וּבִינָךְ מַה-הוּא וְאֶת-מִתְךָ קָבֵר:

כִּי-יֵא בִּינִי וּבִינָךְ • בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כְּמוֹנוֹ מָה הִיא חֲשׂוּבָה, לְכֹלּוֹם, אֲלֵא הִנֵּחַ אֶת הַמְּכָר, (כ"ה) וְאֶת-מִתְךָ קָבֵר.

שיעור יומי ליום שני כ' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כד - פרשת חיי שרה לה

(מז) וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל-עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יֵת פְּסָפָא דְמִלִּיל קָדָם בְּנֵי חֲתָמָה אַרְבַּע מָאָה סִלְעִין דְּכֶסֶף מִתְקַבֵּל סְחוּרָא מֵאוֹת שְׁקָל פְּסָפָא עֵבֶר לְסַחֵר:

כ"י - וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן • (בכורות ג) חסר וי"ו, לפי שאמר הרבה ואפלו מעט לא עשה, (ב"מ פז) שנטל ממנו שקלים גדולים, קנטרין, שנאמר: "עובר לסוחר", שמתקבלים בשקל בכל מקום, ויש מקום ששקליהם גדולים, שהן קנטרין, צנטיאר"ש בלע"ו.

♦ יום שני כ' מרחשון ♦

(יז) וַיָּקָם וַיֵּרָד שָׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא הַשְּׂדֵה וְהַמְעַרָה אֲשֶׁר-בּוֹ וְכַל-הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה אֲשֶׁר בְּכַל-גְּבֹלוֹ סָבִיב:

כ"י - וַיָּקָם שָׂדֵה עֶפְרוֹן • תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא: "ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם למקנה וגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לה, עמ' 87)

וַיָּקָם שָׂדֵה עֶפְרוֹן (כג, יז)

תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך (רש"י) לשדה היתה תקומה על-ידי שניכנס לרשותו של אברהם, עוד קודם קבורת שרה. ואף בעבודה הרוחנית כף: פאשר יהודי בא לאיזה מקום, שפשוט שהגיע לשם בשליחות אלוקית כדי "לעשות ממנו ארץ-ישראל" - עליו לדעת שעצם המצאו במקום זה, עוד לפני שקיים בו איזו מצוה, פועל על המקום עליה ותקומה - יציאה מיד הדיוט, על-ידי עצם העניין שהוא ברשות ישראל.

(יח) לְאַבְרָהָם לְמִקְנֵה לְעֵינֵי בְּנֵי-חֲתָמָה בְּכָל בְּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ:

כ"י - בְּכָל בְּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ • בקרב כלם ובמעמד כלם הקנהו לו.

(יט) וְאַחֲרֵי-כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל-מְעַרַת שָׂדֵה הַמְּכַפְלָה עַל-פְּנֵי מִמְרָא הוּא חֲבֵרוֹן בְּאַרְץ כְּנָעַן:

(כ) וַיָּקָם הַשְּׂדֵה וְהַמְעַרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֵת-קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי-חֲתָמָה:

כד (א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְהוּהוּ בְּרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל:

כ"י - בְּרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל • "בכל" עולה בגימטריא 'בן', ומאחר שהיה לו בן, היה צריך להשיאו אשה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

כד (א) בְּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל. בוכות הפרשת מעשר, במא דאת אמר (לעיל יד ט) ויתן לו מעשר מכל (תנחומא ד): תורה ב

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 773)

ואברהם זקן בא בימים (כד, א)

יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה, אבל כאן – זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה (מדרש רבה) "זקן" – "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב), הינו אדם שלומד תורה.
 "בא בימים" – הגיע עם כל ימיו, אדם שבכל יום ויום פועל ועוסק בקיום המצוות.
 על-ידי לימוד התורה רוכש האדם שלמות לנפשו; הוא קונה את חכמת התורה ומתעלה על-ידיה. ואילו על-ידי קיום המצוות, המלוכשות בדברים גשמיים, הוא מאיר ומזכך את גשמיות העולם.
 ולפי-זה: "זקנה" מסמלת את השלימות העצמית; ואילו "בא בימים" – את תיקון הזולת (העולם).
 זהו שאומר המדרש: "יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים" – הוא עוסק אף ורק בקניית שלמות בנפשו, ואינו משתדל להאיר את סביבתו; "בימים ואינו בזקנה" – הוא עוסק בהארת העולם בלבד, ואילו על עצמו הוא שוכח. "אבל כאן, זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה" – אברהם עסק בשני הקווים, ובכל אחד מהם בשלמות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 346)

בבל, עולה בגימטריא בן (רש"י כד, א)

לרש"י הקשה: מדוע הקדים הכתוב "וה' ברח את אברהם בכל" לפני שליחותו של אליעזר, והרי בחיוב האב לבנו להשיאו אשה אין הבדל אם האב הוא עשיר ומברך בכל או לא. לכן מפרש ש"בכל" בגימטריא "בן", ולכן הצרך להשיאו אשה.

(ב) ויאמר אברהם אל-עבדו זקן ביתו המושל בכל-אשר-לו שים-נא ירך תחת ירכי:
 כוונתו אברהם לעבדו סבא דביתה דשליט בכל די לה שוי כען ירך תחות ירכי:

כ"ט – זקן ביתו • לפי שהוא דבוק, נקוד זקן. תחת ירכי • (שבועות לח) לפי שהנשבע צריך שיטל בידו חפץ של מצוה, כגון: ספר תורה, או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו, ובאה לו על-ידי צער והיתה חביבה עליו ונטלה. (רוצה לומר: מה שלא אמר 'תחת ירכי', והיה לו להשביע העבד במילתו, לפי ששל אברהם היתה ראשונה לו קדם מילה העבד, וקל להבין) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק א, עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

נקיטת חפץ בשבועה

שים-נא ירך תחת ירכי:

לפי שהנשבע צריך שיטל בידו חפץ של מצוה (כד, ב. ובפירוש רש"י) והנה, אברהם אבינו קים כל התורה עד שלא נתנה (יומא כח, ב), ואם-כן צריך עיניו מפני מה לא השביעו במצוה אחרת? ויבין זה, בהקדים מה שהקשה רבנו הגאון (תורה אור פרשת לך לך 'דיבור המתחיל' בעצם היום), דלקאורה מפנין שקיים אברהם אבינו כל התורה כלה, מפני מה המתין במצוות מילה עד שצוהו ה'?
 אלא שיש חלוק בין המצוות של האבות להמצוות שלאחרי מתן תורה, דקדם מתן-תורה לא היתה אפשרות להחזיר קדשה בגשמיות העולם, פי היתה גזרה ש"בני רומי לא ירדו לסוריא, ובני סוריא לא יעלו לרומי" היינו שאין קשר בין הגשמיות להרוחניות, ולכן בקיום המצוות דהאבות לא היה כח להחזיר הקדשה בחפץ הגשמי (והקדשה שהיתה בחפץ היתה רק בשעת עשיית המצוה); מה-שאין-כן לאחר מתן-תורה נתבטלה גזרה הנ"ל, ועל-ידי קיום המצוה אפשר להחזיר קדשה בחפץ הגשמי שבו נעשית המצוה, ולכן הקדשה נשארת בו בתמידות.
 בשונה מכך היא מצוות מילה שנצטוו עליה האבות קדם מתן תורה, ולכן היה בכחם להחזיר הקדשה בבשר הגשמי, ונהפך להיות חפץ של קדשה. וזהו הטעם שהמתין אברהם בקיום מצוה זו עד שיצטווה, בכדי שקדשת המצוה תחדר בגשמיות ובאפן תמידי, ומשום-הכי השביעו אברהם על-ידי שימת ידו תחת ירכו דוקא - הדבר היחיד שהיה חפצא דקדשה.

(ג) ואשבעך ביהוה אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא-תקח אשה לבני מבנות הפנעני אשר אנכי יושב בקרבן:
 גאונים עלך במימרא דיי אלהא דשמאי ואלהא דארעא דלא תסב אתמא לכרי מבנת פנענאי די אנא יתב ביניהון:

שיעור יומי ליום שני כ' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כד – פרשת חיי שרה

(ד) כִּי אֶל־אֶרְצִי וְאֶל־מוֹלְדֹתַי תִּלְךָ וְלִקְחַתְּ אִשָּׁה לְבָנִי לְיִצְחָק:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ ספר השיחות תשמ"ח חלק א. עמוד 84 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

להוסיף בנים לאבינו שבשמים

כִּי אֶל־אֶרְצִי וְאֶל־מוֹלְדֹתַי תִּלְךָ וְלִקְחַתְּ אִשָּׁה לְבָנִי לְיִצְחָק: (כד, ד)

השליחות הראשונה שמצינו בתורה היא שליחת אברהם את אליעזר עבדו לחרו, לקחת אשה לבנו. ויש ללמוד מזה הוראה בעבודת האדם לקונו:

השליחות הראשונה במעלה המטלת על האדם היא לעשות את כל התלוי בו, לפעל הענין ד'פרו ורבו', לקרב עוד יהודים לתורה ומצוות, שיתוספו עוד "בנים" לאבינו שבשמים, וכמאמר חכמינו ז"ל (סנהדרין יט, ב) "כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו".

וכמו שבאברהם שלח את אליעזר עבדו עד לחרו, "חרון אף של מקום בעולם" (פרוש רש"י סוף פרשת נח), כמו כן על האדם ללכת גם למקומות שהם "ריקים" מתורה ומצוות כדי למצוא שם עוד יהודי ולקרבו לעבודת השי"ת, עד שגם אותו יהודי פועל גם הוא לקרב עוד יהודים לאביהם שבשמים.

הואמר לה עבדא מאים לא תיבי אתמא למיתי בתרי לארעא הדא האתבא אתיב ית ברך לארעא די נפקתא מתמן:

(ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲעֹבֵד אוֹלֵי לֹא־תֵאבְּהָ הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הַהֶשֶׁב אָשִׁיב אֶת־בְּנִךְ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יֵצֵאת מִשָּׂם:

והואמר לה אברהם אסתמר לך דילמא תתיב ית ברי לתמן:

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הֲשִׁמְרָ לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׂמָה:

וְיִי אֱלֹהֵי דְשְׂמִיָּא דִּי דְבְרַנִּי מִבֵּית אָבִי וּמֵאַרְעַ גִּלְדוּתִי וְדִי מִלַּל לִי וְדִי קָנִים לִי לְמִימַר לְבָרַךְ אֶתְּן ית ארעא הדא הוא ישלח מלאכה גדמך ותסב אתמא לברי מתמן:

(ז) יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לִקְחָנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאָרֶץ מוֹלְדֹתַי וְאֲשֶׁר דְּבַר־לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזָרְעֲךָ אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְיִשְׁלַח מְלָאכָו לְפָנֶיךָ וְלִקְחַתְּ אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׂם:

כ"ט ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר: 'ואלהי הארץ', ולמעלה אמר "ואשביעך וגו'". אמר לו: עכשו הוא 'אלהי השמים ואלהי הארץ', שהרגלתי בפני הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי, היה 'אלהי השמים' ולא אלהי הארץ, שלא היו באי עולם מפירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ. מבית אבי. מתוך. ומארץ מולדתי. מאור פשדים. ואשר דבר-לי. לצרפי, כמו: "אשר דבר עלי", וכן כל 'לי', 'ולו' ו'להם' הסמוכים אצל דבור, מפדשים בלשון 'על', ותרגום שלקחם (רצונו, שדרך התרגום להשתמש ל"ד במקום בעבור, וקל להבין) 'עלי', 'עלוהי', 'עליהון'. שאין נופל אצל דבור לשון 'לי' ו'לו' ו'להם', אלא: 'אלי', 'אליו', 'אליהם', ותרגום שלקחם: 'עמי', 'עמיה', 'עמהון', אבל אצל אמירה נופל לשון 'לי', 'לו' ו'להם'. ואשר נשבע-לי. בין הבתרים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 565)

עכשו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ. . כשלקחני מבית אבי היה אלקי השמים (רש"י כד, ז)

עד אברהם היה הקב"ה אלקי השמים, היינו שאלקות היה נחשב לדבר שמימי, שאינו שייך לעולם ולעניני העולם. בא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ז) אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם [אֲשֶׁר לִקְחָנִי] וְגו'. האינו ש"ט. ומטעם זה ליכא מלכות בארץ ראשונה של שמונה עשרה, בברכה ראשונה של שמונה עשרה, דלא שייך לומר [מלך העולם] אלהי ולא 'אלהי הארץ', כי באותה שעה לא נודע אלהותו לבריות (ראה ב"ר טו, ה, ספר

אברהם, כי בפרק שהתחיל להיות 'אלהי אברהם' עדיין לא היה על כל העולם: תורה ח

אברהם אבינו, האב הראשון והיהודי הראשון, ועם עבודה של מסירות נפש הוריד והכניס אלקות בעולם ובכל עניני העולם, בכל פרטי חיי היום יום, כך שכלם הפירושה הוא גם אלוקי הארץ. ואכן, הכונה הפנימית של חיי היום יום היא, לפרסם אלקות באופן כזה, שכל הסביבה תראה שה' הוא "אלוקי השמים ואלוקי הארץ".

(ח) ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת רק את בני לא תשב שמה: ח ואם לא תיבי אתמא למיתי בתרף ותהי זבאה ממומתי דא לחוד ית פרי לא תתב לתמן:

כ"ט • ונקית משבעתי וגו' • וקח לו אשה מבנות ענר, אשכל וממרא (קידושין סא). רק את בני וגו' • רק, מעוט הוא: בני אינו חוזר, אבל יעקב בן בני, סופו לחזר.

(ט) וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדניו וישבע לו על הדבר הזה: ט וישוי עבדא ית ידה תחות ירכא דאברהם רבונה וקום לה על פתגמא הדין:

♦ יום שלישי כ"א מרחשון ♦

(י) ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך וכל טוב אדניו בידו ויקם וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור: י ויקח עבדא עשרא גמלין מגמלי רבונה ואזל וכל שפר רבונה בידה וקם ואזל לארם די על פרת לקרמא דנחור:

כ"ט • מגמלי אדניו • נפרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל, שלא ירעו בשדות אחרים. וכל טוב אדניו בידו • שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלח לו בדם. ארם נהרים • בין שתי נהרות יושבת.

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחות כ"א מרחשון ה'תשמ"ב

על פי האמור לעיל, יובן מדוע הוצרך אליעזר לרדת לחוץ לארץ כדי להביא משם את רבקה, שהיא היתה "כשושנה בין החוחים", ומשם דוקא הובאה ליצחק, שהוא היה "עולה תמימה" (ולא הורשה לצאת לחוץ לארץ), ואחרי כן היה החיבור והיחוד ביניהם.

והביאור בזה:

השידוך בין יצחק ורבקה נפעל לאחר שיצחק היה כבר בדרגא נעלית ביותר. דהנה, השידוך בין אברהם ושרה היה קודם שאברהם הגיע לדרגתו הנעלית, כי אברהם הגיע לדרגתו הנעלית בהיותו בן ארבעים שנה, או בן מ"ח שנה, כמבואר במדרשי רבותינו ז"ל, וזה היה כבר לאחר השידוך שלו עם שרה. וכמוכן מפשטות הפתובים שמעלתו של אברהם, "ויקרא שם בשם ה' אל עולם", היתה לאחר שאברהם ושרה היו נשואים משך זמן רב. מה שאין כן השידוך בין יצחק ורבקה נפעל לאחר שיצחק היה כבר בדרגתו הנעלית.

דהנה, השידוך בין יצחק ורבקה היה לאחר עקדת יצחק. דנוסף על העילוי שהיה אצל יצחק על ידי מצות המילה, "בריתי בבשרכם לברית עולם" [דלא כאברהם, שבעת השידוך עם שרה לא היתה אצלו מעלת המילה], היה אצלו גם גודל העילוי דענין העקידה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

המואביה, השבה עם נעמי (משדי) [משדה] מואב רות ב.ו. ואל-על-פי שרות לא היתה מעולם לשם, קורא לה לשון שיבה מפני נעמי ההולכת עמה: תורה ט

אשכול וממרא לאו כנענים היו: רק את בני לא תשב שמה. ואף-על-פי שמעולם לא [בא] לשם, נופל נמי על יצחק לשון שיבה, מפני אליעזר שהיה הולך עמו, ולו יהיה שיבה גמורה שבכר היה לשם. וכן ברות

(ח) ונקית משבעתי זאת. זאת משמע מיעוט, לומר דמשבועה דפי אל ארצי ואל מולדתי תלה (פסוק ד) תהי נקי, אבל משבועה דלא תקח אשה לבני ומבנות הפנעני (פסוק א) לא תנקי, ולפי זה צריך לומר דענר

דהנה, גם קודם העקידה היה יצחק בדרגא נעלית ביותר, כמבואר בפירוש רש"י שגם פאָשר "הבין יצחק שהוא הולך להישחט, וילכו שניהם יחדיו, בלב שנה", "ברצון ושמחה כו" - שפָּל זה היה קודם העקידה, ומזה מובן גודל מעלתו של יצחק לאחר העקידה.

וכמובן בפשטות - אפילו לפשוטי עם - גודל העילוי שנפעל אצל יצחק לאחר העקידה, שהרי על כל צעד ושעל מזפירים בגי' ישראל את הזכות דעקידת יצחק, כמו שאומרים בתפילת ראש השנה ונעקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור, ולא רק בתפילת ראש השנה, אלא בכל יום ויום אומרים בתחילת התפילה פרשת העקידה, ובימי החול (בימים שאומרים תחנון) מוסיפים לפני זה ולאחרי זה בקשת תחנונים כו' שהקדוש ברוך הוא יזכור לבני ישראל את הזכות דעקידת יצחק כו'.

ולאחרי שיצחק הגיע לדרגא נעלית ביותר - שלח אברהם את אליעזר לחוץ לארץ, שזוהי ירידה גדולה ביותר, שהרי גם בזמן ההוא היתה בארץ ישראל קדושה יתירה, שלכן נאמר ליצחק "אל תרד מצרימה", "שאתה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ קדאי לך".

ודוקא מחוץ לארץ היה צריך אליעזר לקחת אשה ליצחק. היינו, שהיו צריכים לקחת את רבקה ממקום תחתון ביותר, ממקום שהיתה בו "פשוטנה בין החוחים", ומשם דוקא הביאוה ליצחק.

זאת אומרת: אף על פי שיצחק היה בדרגא נעלית ביותר, עד שנאסר עליו לצאת לחוץ לארץ, אף על פי כן הלך אליעזר - בשליחותו של אברהם, "אחד היה אברהם" - לקחת אשה ליצחק מחוץ לארץ דוקא.

וכל זה - למרות שעניינו של אברהם אבינו הוא מדת הדין, כמו שנאמר "אברהם אלהי", אפילו פאָשר מדובר אודות ערביים, ועל אחת כמה וכמה פאָשר מדובר אודות "דמשק אליעזר", "דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים", ועל אחת כמה וכמה פאָשר מדובר אודות שליחות הקשורה עם השידוך דיצחק ורבקה, שזה היה היסוד לבנין עם ישראל כולו, כמו שנאמר "כי ביצחק יקרא לך זרע" - אף על פי כן שלח אברהם את אליעזר לקחת אשה ליצחק מחוץ לארץ דוקא.

וענין זה מובן על פי האמור לעיל שפללות ענין השידוך והנישואין דיצחק ורבקה הוא הענין ד'יחוד מ"ה וב"ן. היינו, יחוד וחיבור עליון (מ"ה) ותחתון (ב"ן) - לכן נלקחה רבקה מחוץ לארץ דוקא.

יא וַיִּבְרַךְ הַגְּמֵלִים מַחוּץ לְעִיר אֶל־בְּאֵר הַמַּיִם לַעֵת
עֲרֹב לַעֵת צִאת הַשְּׂאֵבֶת:
כ"א וַיִּבְרַךְ הַגְּמֵלִים • הַרְבִּיעִים.

יב וַיֹּאמֶר יי אֱלֹהֵי דְרַבּוּנֵי אַבְרָהָם זְמִין קָעַן
קְדָמִי יוֹמָא דִּין וְעַבְד טִיבוּ עִם רַבּוּנֵי
אַבְרָהָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחות כ"ף מרחשון התשמ"ב

עוד טרם שמסים את תפילתו, מתמלאת כבר התפילה והבקשה ד"הקרה נא לפני היום", וכפירוש התרגום "הקרה - זמין". היינו, שהקדוש ברוך הוא נותן לו את כל הענינים במזומן כו', ונותן לו זאת "היום", וביום זה גופא אינו צריך לחכות כלל, כי הוא נענה "טרם כלה לדבר".

... ויהי רצון ששאל כל אחד ואחת מישראל קוים הענין ד'ויהי הוא טרם כלה לדבר גו' - היינו, שעוד קודם שישפיק לסים את הדיבור והלימוד בשיעור חומש היום, ועל דרך זה שאר שיעורי "חפ"ת", ועל דרך זה פללות העבודה ד"אברהם אלהי" [שפתוצאה מזה הרי הוא מתנהג באופן דאהבת ישראל, ומתעסק בהפצת היהדות והפצת המעניות חוצה] - הנה עוד קודם לכן קוים הענין ד"הקרה נא לפני היום", באופן ד"זמין", ובאופן ד"לפני" - "פנים בפנים", ותיקף ומיד - "היום". ובפשטות - ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש, "נאו", וביחד עמו הולכים כל בני ישראל לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", "שלימות העם", ביחד עם "שלימות התורה", הן לימוד התורה, נגלה דתורה ונסתר דתורה, והן קיום המצוות, והולכים לארץ הקודש ומוציאים אותה בשלימותה, "שלימות הארץ", ובאופן שזוהי הכנה קרובה לקיום היעוד "פי ירחיב ה' אלקיך את גבולך".
וכל זה נעשה בשמחה וטוב לבב, ובאופן ד"טרם כלה לדבר" - במהרה בימינו ממש, בעגלא דידן.

(יג) הִנֵּה אָנֹכִי נֹצֵב עַל-עֵינַי הַמַּיִם וּבְנוֹת אֲנִשֵּׁי הָעִיר יִצְאֹת לְשֹׂאֵב מַיִם:

(יד) וְהָיָה הַנְּעוּרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הַפִּי-נָא כִּדְבָרְךָ וְאַשְׁתָּה וְאַמְרָה שְׁתָּה וְגַם-גִּמְלוֹךְ אֲשַׁקֶּה אֹתָהּ הַכַּחֲתָ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וְבָה אֲדַע פִּי-עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם-אֲדָנִי:

כ"ט - אתה הכחת • ראויה היא לו, שתהא גומלת חסדים, וכדאי היא ליכנס בכיתו של אברהם, ולשון 'הוכחת', ברכת, אפרוביש"ט בלע"ז. ובה אדע • לשון תחנה, 'הודע לי בה'. פי' עשית חסד • אם תהיה ממשפתו והוגנת לו, אדע "פי עשית חסד" (כ"ד).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא ענ" 60)

וְהָיָה הַנְּעוּרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ (כד, יד)

על הפסוק (שמות ב, ח) "ותלך העלמה" אמרו רז"ל (סוטה יב, ב) "מלמד שהלכה בזריות כעלמה". וכתב המהרש"א: "לפי שקבר בענין זה קראוה הפתוב אחותו. וכאן, גבי הליכה אחר אמה, קראה עלמה". וצריך עיון, שהרי כן דרו המקראות לשנות מפני פי' המליצה. וכנראה בתבת "העלמה" גופא, שמתחלה קתיב "וְהָיָה הַנְּעוּרָה", ואחר כך נאמר, בענין זה עצמו, "וְהָיָה הַעֲלָמָה" (פסוק מג).

(טו) וַיְהִי-הוּא טָרֵם כְּלָה לְדַבֵּר וְהָיָה רַבָּקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֵלְדָה לְבִתּוֹאֵל בֶּן-מִלְכָּה אִשְׁתּוֹ נַחֲוֹר אַחֵי אַבְרָהָם וְכִדָּה עַל-שִׁכְמָהּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת כ"ף מרחשון, התשמ"ב

איך ייתכן שאצל אליעזר נפעל הענין דחבור עליון ותחתון באופן נעלה יותר מאשר אצל משה ושלמה שהיו לאחרי מתן-תורה?!

על הפסוק "ויהי הוא טרם כלה לדבר גו" - מביא בעל "יום-ההולדת" במאמרו את מאמר המדרש: "תני רבי שמעון בן יוחאי: ג' הם שנענו במענה פיהם, אליעזר משה ושלמה. אליעזר, דכתיב ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת. משה, דכתיב ויהי ככלותו לדבר את הדברים האלה ותבקע האדמה. שלמה, דכתיב ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' ואש ירדה מן השמים".

ובגור הקדש' מדיק דעם היות שכולם נענו במענה פיהם, מקל-מקום יש יתרון באליעזר לגבי משה ושלמה, שהם נענו ככלותם לדבר, היינו כשגמרו תפלתם, ואליעזר נענה טרם שפלה לדבר כו".

ומקשה במאמר: "לכאורה אינו מובן, איך שיך לומר שתפלת אליעזר פעלה יותר מתפילת משה ושלמה, שהוא נענה קודם שגמר תפילתו כו"?

וביאור קושיא זו: כללות ענין התפילה הוא - חיבור עליון ותחתון. היינו, שתהיה ההמשכה ממקום עליון ביותר עד המקום התחתון ביותר. ובפשטות, הרי קל יותר לפעול את החיבור דעליון ותחתון לאחרי ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה. ואם כן, מאחר שביטול הגזירה היה במתן-תורה, ואליעזר היה קודם מתן-תורה - איך יתכן שאצל אליעזר נפעל הענין דחיבור עליון ותחתון באופן נעלה יותר מאשר אצל משה ושלמה שהיו לאחרי מתן-תורה?!

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

(יד) ובה אדע. פירש רש"י, שהוא משה דאמרינן בעלמא (תענית ד). שלשה שאלו שלא כדוגן, ודשיב אליעזר עבד אברהם, ולפירוש רש"י לא שאל שלא כדוגן; תורה טו

והביאור בזה:

בהמשכת אלקות ישנם ב' אופנים, וכמו שנאמר "השולח אמתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו": "השולח אמתו ארץ" היינו ההמשכה ההולכת לאט לאט, והיינו מה שנמשך בבחינת השתלשלות ממדריגה למדריגה, שמתעכבת בכל מדריגה ובכל עולם כו'. ומה שנאמר "עד מהרה ירוץ דברו", היינו שנמשך במהירות ואינו מתעכב בעולמות, לפי שזוהי המשכת הקסד שלמעלה מסדר השתלשלות, ולמעלה ממדידה והגבלה, כולל הגבלה דזמן ומקום. ולכן, כאשר הענין נפעל למעלה, הרי הוא נמשך למטה תיכף ומיד, בלי שום עיכוב.

וזהו הענין מה שנענו במענה פיהם, הינו לפי שהגיעו בתפילתם בבחינת אור אין-סוף שלמעלה מסדר השתלשלות, ולכן נענו מיד בלי שום עיכוב כו'. כי משה וכן שלמה שייכים לקו האמצעי, שעולה עד הפתח. היינו, בבחינת אור אין-סוף שלמעלה מסדר השתלשלות.

ואף-על-פי-כן, ישנו יתרון בתפילת אליעזר שנענה טרם שפלה לדבר - שזהו בזכותו של יצחק, בחינת הגבורה, פיזוע שעיקר מהירות ההמשכה הוא מצד הגבורה דוקא, כמו שנאמר ישיש פגיבור לרוץ אורח. היינו, שפדי שיהיה "לרוץ אורח", בבחינת מהירות ומרוצה, זהו על-ידי ש"ישיש פגיבור" (בחינת גבורה) דוקא.

וכמובאר בזה, שמה שנאמר "ישיש פגיבור" קאי על בחינת גבורה שבחסד, "דאמתיק דינא בחסד", שאז הגבורה היא בבחינת תגבורת החיות (על-דרך המבואר בנוגע ל"גבורות גשמים"), דשרשו מבחינת תגבורת העצמות, ומשם דוקא נמשך בחינת מהירות ההשפעה. עד כאן תוכן הביאור דמאמר הנ"ל.

(טז) וְהִנְעִירָה טַבַּת מְרָאָה מְאֹד בְּתוֹלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָה וְתִרְדַּ הָעֵינָה וְתִמְלֵא בְּדָה וְתַעַל:
כש"י - בתולה • ממקום בתולים (בי"ד). ואיש לא ידעה • שלא פדרפה, לפי שבנות הנכרים היו משמרות מקום בתוליהן ומפקירות עצמן ממקום אחר, העיד על זו שנקיה מכל.

(יז) וַיֵּרֶץ הָעֶבֶד לִקְרֹאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאִנִי נָא מַעֲטָמִים מִבְּדָד:
יז ורהט עבדא לקדמותה ואמר אשקיני (נ"י) אטעמני) כען זעיר מנא מקולתיך:
כש"י - וירץ העבד לקראתה • לפי שראה שעלו המים לקראתה (בראשית רבה). הגמייאני נא • לשון גמיעה, הומיי"ר בלע"ז.

(יח) וְתֹאמֶר שְׁתֵּה אֲדֹנָי וְתִמְהַר וְתִרְדַּ בְּדָה עַל-יָדָהּ וְתִשְׁקָהּ:
יח ואמרת אשת רבוני ואחיאצת ואחיתת קולתה על ידה ואשקתה:
כש"י - ותרד בדה • מעל שכמה.

(יט) וְתִכַּל לְהִשְׁקוֹתוֹ וְתֹאמֶר גַּם לְגַמְלִיךָ אֶשְׂאֵב עַד אִם-כָּלוּ לְשֵׁתִת:
יט ושיציאת לאשקויתה ואמרת אף לגמליך אמלי עד די ספקון למשתי:
כש"י - עד אם-כלו • הרי 'אם' משמש בלשון 'אשר'. אם-כלו • תרגם אונקלוס: 'די ספקון' שזו היא גמר שתייתן, כששתו די ספקון.

(כ) וְתִמְהַר וְתַעַר בְּדָה אֶל-הַשְּׁקֵת וְתִרְץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר לְשֵׂאֵב וְתִשְׂאֵב לְכָל-גַּמְלָיו:
כז"י - ותער • לשון נפיעה, והרבה יש בלשון משנה 'המערה מפלי אל פלי', ובמקרא יש לו דומה: (תהלים קמא) "אל תער נפשי", (ישעיה נג) "אשר הערה למות נפשו". השקת • אכן חלולה ששותים בה הגמלים.

(כא) **וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאָה לָּהּ מַחֲרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִּיחַ** כא וּגְבָרָא שְׁהִי בַּהּ מִסְתַּכַּל שְׁתִּיק לְמִידַע
 הַאֲצִלַּח יְיָ אֲרַחֶה אִם לֹא:
יְהוָה דְּרַבּוּ אִם-לֹא:

כ"א • **מִשְׁתָּאָה** • לְשׁוֹן שְׂאִיָּה, כְּמוֹ: "שָׂאוּ עָרִים", (ישעיה ה) "תִּשְׂאָה שְׂמָמָה". **מִשְׁתָּאָה** • מִשְׁתּוֹמָם וּמִתְבַּהֵל
 עַל שְׂרָאָה דְּכָרוּב קָרוּב לְהֲצִלִּיחַ, אָבֵל אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם מִמְשַׁפְּחַת אֲבָרְהָם הִיא, אִם לֹאוֹ. וְאֵל תִּתְּמָה בְּתִי"ו
 שֶׁל מִשְׁתָּאָה, שְׂאִין לָךְ תְּבַה שֶׁתַּחֲלֵת יִסּוּדָה שִׁי"ן וּמְדַבֵּרַת בְּלִשׁוֹן מִתְפַּעֵל, שְׂאִין תִּי"ו מִפְּרִידָה בֵּין שְׁתֵּי
 אוֹתוֹת שֶׁל עֶקֶר הַיִּסּוּד, כְּגוֹן: "מִשְׁתָּאָה" מִגְזֵרַת "שְׂאָה", "מִשְׁתּוֹלֵל" (ישעיה נט) מִגְזֵרַת "שׁוֹלֵל", (שם טז)
 "וַיִּשְׁתּוֹמָם" מִגְזֵרַת שְׂמָמָה, "וַיִּשְׁתַּמְּר חֲקוֹת עֲמִרִי" (מִכָּה ה) מִגְזֵרַת וַיִּשְׁמַר. אִף כָּאֵן, מִשְׁתָּאָה, מִגְזֵרַת תִּשְׂאָה.
 וּכְשֶׁם שְׂאִיָּה מוֹצֵא לְשׁוֹן מְשׁוּמָם בְּאֶדָם נִבְהַל, וְנִגָּלָם וּבַעַל מִחֻשְׁבוֹת, כְּמוֹ: (איוב יח) "עַל יוֹמוֹ נִשְׁמוּ
 אַחֲרוֹנִים", (ירמיה ב) "שְׁמוֹ שְׂמִים", (דניאל ד) "אֲשִׁתּוֹמָם כְּשַׁעַה חֲדָא", כִּף תְּפַרֵּשׁ לְשׁוֹן שְׂאִיָּה בְּאֶדָם בְּהוֹל וּבַעַל
 מִחֻשְׁבוֹת. וְאוֹנְקְלוֹס תְּרַגֵּם לְשׁוֹן שְׂהִיָּה, "וּגְבָרָא שְׁהִי", שְׁהִיָּה וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם אֶחָד, לְרֵאוֹת "הַהֲצִלִּיחַ ה'
 דְּרַכּוּ". וְאִין לְתַרְגָּם שְׁתֵּי, שְׁהִיָּה אֵינוֹ לְשׁוֹן שְׁתִּיָּה, שְׂאִין אֶל"ף נּוֹפֵלֶת בְּלִשׁוֹן שְׁתִּיָּה. **מִשְׁתָּאָה לָּהּ** •
 מִשְׁתּוֹמָם עָלֶיהָ, כְּמוֹ: (לעיל ב) "אֲמַרִי לִי אַחִי הוּא", וְכְמוֹ: (לקמן כז) "וַיִּשְׁאַלּוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לֵאשְׁתּוּ".

(כב) **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּלוּ הַגְּמָלִים לְשִׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ**
נֹזֶם זָהָב בַּקַּע מִשְׁקָלוֹ וַשְּׁנֵי צְמִידִים עַל-יָדָיָה עֲשָׂרָה
זָהָב מִשְׁקָלָם:

כ"ב • **בַּקַּע** • רְמָזוֹ לְשִׁקְלֵי יִשְׂרָאֵל, "בַּקַּע לְגִלְגַּלֶּת". וַשְּׁנֵי צְמִידִים • רְמָזוֹ לְשְׁנֵי לוֹחֹת מִצְעֻדוֹת. **עֲשָׂרָה**
זָהָב מִשְׁקָלָם • רְמָזוֹ לְעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת שֶׁבָּהֵן.

(כג) **וַיֹּאמֶר בֶּת-רַמִּי אֵת הַגִּידִי נָא לִי הַיֵּשׁ בֵּית-אֲבוֹךָ**
מָקוֹם לָנוּ לָלוֹן:

כ"ג • **וַיֹּאמֶר בֶּת-רַמִּי אֵת** • לְאַחַר שְׁנֵתָן לָהּ שְׂאֵלָה - לְפִי שְׁהִיָּה בְּטוֹחַ בְּזוֹכוֹתָי שֶׁל אֲבָרְהָם, שֶׁהֲצִלִּיחַ הַקֶּבֶ"ה
 דְּרַכּוּ. לָלוֹן • לִינָה אַחַת, 'לִינ' שֶׁם דְּבָר, וְהִיא אָמְרָה "לָלוֹן", כְּפִמָּה לִינּוֹת.

(כד) **וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֶּת-בְּתוּאֵל אֲנֹכִי בֵּין-מְלָכָה אֲשֶׁר**
יֵלְדָה לְנַחֲרוֹ:

כ"ד • **בֶּת-בְּתוּאֵל** • הִשְׁיִבְתּוּ עַל רֵאשׁוֹן - רֵאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן - אַחֲרוֹן.

(כה) **וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם-תִּתְּבֵן גַּם-מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ**
גַּם-מָקוֹם לָלוֹן:

כ"ה • **מִסְפּוֹא** • כָּל מֵאֲכַל הַגְּמָלִים קָרוֹי מִסְפּוֹא, כְּגוֹן תִּבְּן וּשְׁעוֹרִים.

(כו) **וַיִּקַּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה:**

כו וַיִּכְרַע גְּבָרָא וּסְגִיד קָדָם יְיָ:

דעת זקנים מעבלי התוספות - עזו והדר

(כב) וַיִּקַּח הָאִישׁ נֹזֶם זָהָב. הַחֶכֶם רִבִּי מִשָּׁה דוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה לְפִי פְּשׁוּטוֹ, וַיִּקַּח הָאִישׁ נֹזֶם זָהָב וּגְוִ' וַשְּׁנֵי צְמִידִים בְּיָדוֹ, לְתַת עָלֶיהָ אִם תִּהְיֶה הַגְּוִנָה, (כב) וַיֹּאמֶר לָהּ בֶּת מִי אַתְּ, וּכְשֶׁהֲגִידָה לוֹ מִשְׁפַּחְתָּהּ אָז נִתְּנָם לָהּ, וְהַכְּתוּב קִיְצַר דְּבָרָיו כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּכַמְּהָ מְקוֹמוֹת, וְכֵן מוֹכִיחַ בְּסִיפּוֹר דְּבָרָיו דְּכִתִּיב (פסוק מז)

וַאֲשֵׁאֵל' וְאַחַר 'וְאָשִׁם', וְגַם כָּאֵן לֹא כְּתִיב 'וַיִּקַּח הָאִישׁ נֹזֶם זָהָב וַיִּתֵּן עַל יָדָיו'; תּוֹרָה כג

♦ יום רביעי כ"ב מרחשון ♦

כז ואמר ברוך יי אלהא דרבוני אברהם די לא מנע טיבותה וקושטה מן רבוני אנא באורח תקנא דברני יי בית אחוהי דרבוני:

(כו) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חֶסְדּוֹ וְאַמְתּוֹ מֵעַם אֲדֹנָי אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ נַחְנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנָי:

כ"ז • בְּדֶרֶךְ • דֶּרֶךְ הַמְזֻמָּן, דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ שֶׁהֵיטִי צְרִיף. וְכֵן כָּל בֵּי"ת וְלִמ"ד וְה"א הַמְשֻׁמָּשִׁים בְּרֹאשׁ הַתּוֹבָה וְנִקְוֵדִים בְּפִתְחָהּ, מְדַבְּרִים בְּדָבָר הַפְּשׁוּט שֶׁנֶּזְכָּר כְּכֹר בְּמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהוּא מְבָרַר וְנִכְרַר בְּאֵיזָה הוּא מְדַבֵּר.

כח וירחטת עולמתא וסוויאת לבית אמה כפתגמיא האלין:

(כח) וְתִרְצֵן הַנְּעֻרָה וְתִגְדַּר לְבֵית אִמָּהּ בְּדָבָרִים הָאֵלֶּה:

כ"ט • לְבֵית אִמָּה • דֶּרֶךְ הַנְּשִׁים הָיָה לְהִיּוֹת לָהֶן בֵּית לִישָׁב בּוֹ לְמִלְאכְתָּן, וְאִין הַבַּת מַגְדַּת אֵלָּא לְאִמָּה.

כט ולרבקה אה ושמו לבן וירצן לבן אלהאיש גברא לברא לות עינא:

(כט) וְלִרְבֵּקָה אַח וְשְׁמוֹ לָבָן וַיִּרְצֵן לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחֻוּצָה אֶל־הָעַיִן:

כ"י • וַיִּרְצֵן • לָמָּה רָצַן, וְעַל מָה רָצַן?.

לו והנה פד חזא ית קדשא וית שריא על ידי אחתה וכד שמע ית פתגמי רבקה אחתה למימר פדין מלל עמי גברא ואתא לות גברא והא קאם עלוי גמליא על עינא:

(ל) וַיְהִי כִּפְרָאת אֶת־הַנְּזָמִים וְאֶת־הַצְּמִדִּים עַל־יָדָי אַחֲתוֹ וְכִשְׁמָעוּ אֶת־דְּבָרֵי רַבְּקָה אַחֲתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דַבֵּר אֵלַי הָאִישׁ וַיִּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמִלִים עַל־הָעַיִן:

כ"י • וַיְהִי כִּפְרָאת אֶת־הַנְּזָמִים • אָמַר: 'עֲשִׂיר הוּא זָה', וְנִתֵּן עֵינָיו בְּמִמּוֹן. עַל־הַגְּמִלִים • לְשִׁמְרָן, כְּמוֹ: (לעיל ט"ו) "וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם", לְשִׁמְשָׁם.

לא ואמר עול בריכא דני למא את קאם כברא ואנא פניתי ביתא ואתר פשר לגמליא:

(לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאַנְכִּי פָנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגַמְלִים:

כ"י • פָּנִיתִי הַבַּיִת • מֵעַבֹּדֶת אֱלִילִים (כ"ד).

לב ועל גברא לביתא ושרא גמליא ויהב תבנא וכסתא לגמליא ומיא לאסחאה רגלוהי ורגלי גבריא דעמה:

(לב) וַיִּבֹא הָאִישׁ הַבַּיִתָּה וַיִּפְתַּח הַגְּמִלִים וַיִּתֵּן תְּבֵן וּמִסְפּוֹא לְגַמְלִים וַיִּמֵּם לְרַחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:

כ"י • וַיִּפְתַּח • הַתִּיר זָמַם שְׁלָהֶם, שֶׁהָיָה סוּתָם אֶת פִּיהֶם שְׁלֵא יָרְעוּ בְּדֶרֶךְ בְּשָׂדוֹת אַחֵרִים (כ"ד).

לג ושויאו קדמוהי למיכל ואמר לא איכול עד דאמלל פתגמי ואמר מלל:

(לג) וַיּוֹשֶׁם לְפָנָיו לֵאמֹר לֹא אֲכַל עַד אִם־דִּבְרַתִּי דִּבְרֵי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר:

כ"ט◀ עַד אִם־דַּבַּרְתִּי • הָרִי 'אִם' מִשְׁמֵשׁ בַּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר' וּבַלְשׁוֹן 'פִּי', כְּמוֹ: (לקמן מט) "עַד פִּי יָבֵא שִׁילָה", וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבָרְכָה: 'פִּי' מִשְׁמֵשׁ בְּד' לְשׁוֹנוֹת, וְהָאֶחָד 'אִי' וְהוּא 'אִם'.

לד ואמר עבדא דאברהם אָנָא:

(לד) וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי:

לה וַיִּזְי בְּרִיךְ יְת רַבּוֹנִי לְחַדָּא וּרְבָא וַיְהִיב לָהּ עָאן וְתוֹרִין וַיְכַסֵּף וַיְדַהֵב וַעֲבָדִין וְאִמְתָּאן וְגַמְלִין וְחַמְרִין:

(לה) וַיְהִי־הָיָה בִּרְךְ אֶת־אֲדֹנָי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתְנַלּוּ צֵאן וּבָקָר וַיְכַסֵּף וַיְדַהֵב וַעֲבָדָם וַשְׁפָּחָת וּגְמָלִים וְחַמְרִים:

לו וַיְלִידַת שָׂרָה אֶת־ת רַבּוֹנִי בַר לְרַבּוֹנִי בְּתַר דְּסִיבָת וַיְהִיב לָהּ יְת כָּל דִּילָהּ:

(לו) וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁת אֲדֹנָי בֶּן לְאֲדֹנָי אַחֲרַי וְקִנְיָתָהּ וַיִּתְנַלּוּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:

כ"ט◀ וַיִּתְנַלּוּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ • שֵׁטֶר הַמַּתְנָה הַרְאָה לָהֶם.

לז וַיִּשְׁבַּעֵנִי אֲדֹנָי לְמִימְרָא לָא תִסַּב אֶתְמָא לְבָרִי מִבְּנַת כְּנַעֲנָאִי דִי אָנָא יְתַב בְּאַרְעָה:

(לז) וַיִּשְׁבַּעֵנִי אֲדֹנָי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ:

כ"ט◀ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי • אִם לֹא תִלְךְ תַּחֲלָה אֶל בֵּית אָבִי, וְלֹא תֵאבְדָה לְלַכַּת אַחֲרֵיךְ.

לח אֵלָהֶן לְבֵית אָבָא תַזִּיל וְלִזְרַעִיתִי וְתִסַּב אֶתְמָא לְבָרִי:

(לח) אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תִלְךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחַתִּי וְלִקְחַת אִשָּׁה לְבְנֵי:

לט וַאֲמָרִית לְרַבּוֹנִי מָאִים לֹא תִיַתִּי אֶתְמָא בְּתָרִי:

(לט) וַאֲמַר אֶל־אֲדֹנָי אֵלַי לֹא־תִלְךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי:

כ"ט◀ אֵלַי לֹא־תִלְךְ הָאִשָּׁה • 'אֵלַי' כְּתִיב, בַּת הַיְתָה לוֹ לְאַלְיַעֲזָר, וְהִיָּה מְחֻזָּר לְמִצָּא עֲלֶיהָ שְׂיֵאמַר לוֹ אַבְרָהָם לְפָנוֹת אֵלָיו וְלִהְשִׂיאוֹ בְּתוֹ. אֲמַר לוֹ אַבְרָהָם: 'בְּנֵי בְרוּךְ, וְאַתָּה אַרוּר, וְאֵין מַדְבֵּק בְּבְרוּךְ'.

מ ואמר לי יי די פלחית קדמוהי ישלח מלאכה עמך ויצלח ארחה ותסב אתמא לברי מזרעיתי ומבית אבא:

(מ) וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מְלָאכָו אַתְךָ וְהִצְלִיחַ דְּרַכְךָ וְלִקְחַת אִשָּׁה לְבְנֵי מִמִּשְׁפַּחַתִּי וּמִבֵּית אָבִי:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כְּשֶׁהֵבִיא רַבְּקָה וְלֹא מִצָּא לָהּ יִצְחָק בְּתוֹלִים, כְּמוֹ שְׁאִפְרָשׁ בְּעִזְרַת ה'; הִיָּה חוֹשְׁדוֹ שָׂבֵא עֲלֶיהָ, וַאֲמַר לוֹ כֵּן תַּחֲיָה וְתִכְנַס בְּגַן עֵדֶן כְּמוֹ שְׂאֵתָה נָקִי מִפְּנֵה, וְנִתְקַיֵּים לוֹ אוֹתָהּ בְּרַכָּה וְנִכְנַס חַי בְּגַן עֵדֶן. וְצָרִיךְ לוֹמַר שְׁשֻׁנֵי עוֹג מְלָךְ הַבְּשָׁן הָיָה, אֶחָד רָשָׁע שֶׁהֲרֵגוּ מִשָּׁה, אַחֵר שֶׁהִיָּה עֶבֶד אַבְרָהָם וְהִיָּה צָדִיק וּמְלָךְ, וְכִשְׁמֶלֶךְ נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹג, כִּי כָּל מְלָכֵי הַבְּשָׁן נִקְרָאִים עוֹג, כְּמוֹ שְׁמִצְיָנוּ בְּכָל מְלָכֵי מִצְרַיִם שְׁנִקְרָאִין פְּרַעֲוִה: תוֹרָה מ

וּכְפָרְקֵי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר (פֶּרֶק טו) אוֹמַר, אֲלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם הוּא עוֹג מְלָךְ הַבְּשָׁן, וְהָכִי אֵיתְמַר הָתָם יָקָן בֵּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הִיָּה אֲלִיעֶזֶר, וְכַתֵּב עֲלָיו עֶבֶד עוֹלָם, וְכִשְׁמֶלֶךְ חֶסֶד עִם יִצְחָק הוֹצִיאָו לְחִירוֹת עוֹלָם, וְנִתְּן לוֹ הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא שְׁכָרוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהִעֲמִידוֹ מְלָךְ, וְהוּא עוֹג מְלָךְ הַבְּשָׁן. וְקִשָּׁה שֶׁהָרִי עוֹג רָשָׁע הִיָּה, וּמִשָּׁה הֲרֵגוּ (בְּרַכּוֹת נד), וְאַלְיַעֲזָר הִיָּה צָדִיק, וְגַם בְּמִסְכַּת סוֹפְרִים חָשִׁיב לִיָּה מִתְשַׁעֵּה שְׁנִכְנַסוּ בְּגַן עֵדֶן מִחַיִּים, וְעַל דְּבַר זֶה נִכְנַס, כִּי

(לט) אוֹלַי לֹא תֵאבְדָה הָאִשָּׁה. פִּירֵשׁ רַשִׁ"י וְ"ל שְׁלַכְךָ כְּתִיב אֵלַי חֶסֶר וְאִ"ו, לְמִדְרַשׁ (א"כ) [אֵלַי], שֶׁהִיָּתָה בַת לְאַלְיַעֲזָר וְכוּ'. וְתִימָה שְׁגַם רַבִּי שְׁלֹמֹה פִּירֵשׁ עַל קָרָא דְּוִנְקִית מִשְׁבַּעֲתִי זֹאת (פֶּסוּק ח), וְתִקַּח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת עַנְר אֲשָׁבּוּל וּמִמְרָא, וְגַם הֵם כְּנַעֲנִיִים הָיִוּ. וַיֵּשׁ לוֹמַר שְׁבוּ נִתְקַיֵּימָה כְּכָר הַקְּלָלָה שֶׁהָרִי הוּא עֶבֶד, אֲבָל הֵם לֹא הָיִו עֶבְדִּים. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּוִילָא בֵּיהּ מִיִּלְתָּא טַפִּי לְהִשְׂאִי לְבָנּוּ בַת עֶבְדּוֹ. וְעוֹד אֲמָרִינָן בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (ט ט) אֲלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל חָם הִיָּה.

ישלח מלאכו אתך (כד, ז)

ואלו בדברי אברהם אליעזר נאמר (פסוק ז) "ישלח מלאכו לפניך". ויש לומר, דהנה אברהם אמר לאליעזר שהמלאך יבטיח מלכתחלה שהשדוף יתבצע פראוי, ללא קשיים - לפניך. אבל כשדבר אליעזר עם בתואל ונסה להשפיע עליו שייספים לשדוף, לא היה יכול לומר כך, כמובן, והכרח לשנות ולומר "אתך", היינו שהמלאך ילך עם אליעזר ויעזר לו לבצע את שליחותו, ותו לא.

מא בכך תהי זפי (נ"י זפא) ממומתי ארי תהי לזרעתי ואם לא יתנון לך ותהי זפי ממומתי:

או תנקה מאלתי פי תבוא אלמשפחתי ואם לא יתנו לך והיית נקי מאלתי:

מב ואתית (נ"י ואתית) יומא דין לעינא ואמריית ? אלהא דרבני אברהם אם אית כעז רעוא קדמוך לאצלקא ארחי די אנא אזיל עלה:

ואבא היום אלהעין ואמר יהוה אלהי אדני אברהם אם ישדף נא מצליח דרפי אשר אנכי הלך עליה:

ש"י וְאָבָא הַיּוֹם • הַיּוֹם יֵצְאֲתִי וְהַיּוֹם בְּאֲתִי, מִפְּאֵן שְׁקַפְצָה לּוּ הָאֲרֵץ. אָמַר רַבִּי אַחָא: יִפָּה שִׁיחְתָּן שֶׁל עַבְדֵי אַבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם מִתּוֹרְתָן שֶׁל בְּנֵים, שֶׁהָרִי פִּרְשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר כְּפוּלָה בְּתוֹרָה, וְהַרְבֵּה גּוֹפֵי תוֹרָה לֹא נִתְּנוּ אֵלָּא בְּרַמְיֻזָּה.

הענין ד'יחוד מ"ה וב"ן שנופעל על-ידי השידוף דיצחק ורבקה

מבואר בדרושי רבותינו נשיאינו, שהטעם דכפל הפרשה של אליעזר הוא - לפי שפרשה של אליעזר עוסקת בפרטי השידוף שבין יצחק לרבקה, שזהו כללות הענין דחיבור ו'יחוד מ"ה וב"ן' (כי יצחק הוא בחינת מ"ה, ורבקה היא בחינת ב"ן), ומאחר שהענין ד'יחוד מ"ה וב"ן הוא ענין כללי ביותר, לכן הוכפלה פרשה זו. ואף-על-פי שגם בשאר המצוות ישנו הענין דחיבור מ"ה וב"ן - הנה החיבור דמ"ה וב"ן שבכל מצוה הוא ענין פרטי בלבד, אבל בפרשה של אליעזר מדובר אודות **כללות** הענין ד'יחוד מ"ה וב"ן שנופעל על-ידי השידוף דיצחק ורבקה. היינו, שזהו ההתחלה והכלל דכללות הענין ד'יחוד מ"ה וב"ן. ועל-פי-זו מובן מדוע היתה צריכה להיות המשכת בחינת תגבורת החיות כו' ("עד מהרה ירוץ דברו") בתפילתו של אליעזר - מאחר שתפילת אליעזר היתה קשורה עם השידוף דיצחק ורבקה, שזהו כללות הענין ד'יחוד מ"ה וב"ן, ומצד גודל הענין שבה צריכה להיות המשכה באופן ד"עד מהרה ירוץ דברו". ולכן זוקא בתפילת אליעזר היה הענין ד"טרם פלה לדבר גו'" (ולא בתפילת משה ושלמה).

הצרך בקפיצת הדרך

ואבא היום אל-העין

היום יצאתי והיום באתי, מפיאן שקפצה לו הארץ (כד, מב. ובפירוש רש"י) ויש לבאר מפני מה הצרך אליעזר לקפיצת הדרך, על-פי פנימיות הענינים: אודות רבקה בהיותה בבית בתואל, איתא במדרש: "למה היא דומה לשושנה בין החוחים", היינו כשם שהשושנה גדלה בין הקוצים, ואינם מניחים לקטף אותה, פי על-ידי השקנתה מקבלים גם הם מים. כמו כן רבקה גדלה בין רשעים, וכדי להוציאה משם היה צורך בסבה מיוחדת, וכאשר נהיתה בת שלוש שנים ויום אחד, שאז היתה ראויה להנשא, נוצרה האפשרות להוציאה מבין רשעים אלו ולקשרה עם קדשה על-ידי שדוכה ליצחק. ולכן, שלח מייד אברהם את אליעזר להוציאה משם, ומשום הכי קפצה לו הדרך, כדי שלא תשאיר אפילו רגע אחד בבית בתואל. ולכן בבואו לבית בתואל ספר להם "היום יצאתי והיום באתי", להורות להם שהזמן יקר, ואי-אפשר להשאיר אותה שם אפילו רגע אחד, (וכמו שבאמת אמרו "תשב הנערה אתנו ימים או עשור") וההוכחה לכך היא שנעשה לו גס - קפיצת הדרך, כדי שלא תתעכב.

מעשה אבות סימן לבנים: בני ישראל בגלות הם כשושנה בין החוחים, ועלינו לדעת, שהקב"ה בודאי ימהר את הגאולה, כדי שלא נצטרך להשאיר בגלות אפילו רגע אחד מיותר. צריכים רק להשלים את ה"פכים קטנים" ומיד אחריו תבא הגאולה על-ידי משיח צדקנו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטרשיחות כרך כה, עמוד 99 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

מעלת שיחתן של עבדי אבות

על פרשת שליחות אליעזר עבד אברהם, אמרו חכמינו ז"ל (בראשית רבה פרשה ס, ת. הובא בפירוש רש"י פרשתנו כד, מג) "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בני, שהרי פגשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיה".

ויש לפרש מאמר חז"ל זה על-פי דרך החסידות:

אמרו חכמינו ז"ל (ברכות לג, א) "הכל בידי שמים חוץ מיצאת שמים", אף כל זה כשמדבר ב'תורתן של בני' - ה'יצאת שמים' והתורה ומצוות של בני ישראל במשך הדורות. אבל כשמדבר על "שיחתן של עבדי אבות" הרי הבטח אליעזר כבר לפניו ש"ישלח מלאכו אתך והצליח דרךך", שתהיה לו הצלחה בשליחותו. והטעם לזה הוא פי מדבר במצב רוחני של "שיחתן של עבדי אבות": שיחתן - אמרו חכמינו ז"ל (ברכות כו, ב) "אין שיחה אלא תפלה", שאם יש לאדם הפנה ברוח שאי-אפשר לו לסמוך על כחותיו, וצריך להתפלל ולבקש את הפל מאתו יתברך, אז מבטחת לו ההצלחה. עבדי אבות - הפל הוא "כל מה שקנה עבד קנה רבו" (פסחים פח, ב). שאם מרגיש האדם שאף שפעל גדולות ונצורות - אין לו חשיבות בפני-עצמו, וכאן נחשב לגבי הבורא יתברך, אזי מבטח לו מלמעלה שבכל אשר יפנה יצליח.

מג הא אָנא קאָם על עינא דמיא ויהי עולמתא דתפוק לממלי ואימר לה אשקיני כען ועיר מיא מקולתיך:

(מג) הנה אנכי נצב על-עין המים והיה העלמה היצאת לשאב ואמרתי אליה השקיני נא מעט מים מברוך:

מד ותימר לי אף את אשת ואף לגמליך אמלי היא אתתא דזמין יי לבר רבוני:

(מד) ואמרה אלי גם-אתה שתה וגם לגמליך אשאב הוא האשה אשר-הכית יהוה לבן-אדני:

נש גם-אתה • גם, לרבות אנשים שעמו. הכית • ביר והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא, ברור דבר.

מה אָנא עד לא שיציתי למללא בלבי והא רבקה נפקת וקולתה על כתפה ונתת לי עינא ומלת ואמרית לה אשקיני כען:

(מה) אני טרם אכלה לדבר אל-לבי והנה רבקה יצאת וכדה על-שכמה ותדר העינה ותשאב ואמר אליה השקיני נא:

נש טרם אכלה • טרם שאני מכלה. וכן כל לשון הנה, פעמים שהוא מדבר בלשון עבר, כמו: "טרם פליתי". ופעמים שמדבר בלשון עתיד, כמו: (איוב א) "פי אמר איוב", הרי לשון עבר. "ככה יעשה איוב", הרי לשון עתיד, ופרוש שניהם לשון הנה, פי אמר הנה איוב: 'אולי חטאו בני וגו'', והיה עושה כף'.

מו ואזחיא את ואחיתת קולתה מנה ואמרת אשת ואף גמליך אשקי ושתיתי ואף גמליך אשקיא:

(מו) ותמהר ותורד פדה מעליה ותאמר שתה וגם-גמליך אשקה ואשת וגם הגמלים השקתה:

מז ושאלית תמה ואמרית בת מן את ואמרת בת בתואל בר נחור דילידת לה מלכה ושויית קדשא על אפה ושיריא על דהא:

(מז) ואשאל אתה ואמר בתמי את ותאמר בת בתואל בן-נחור אשר ילדה-לו מלכה ואשם היום על-אפה והצמידים על-ידיה:

נש ואשאל • שנה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר-כך שאל, אלא שלא תפשוהו בדבריו ויאמרו: 'היאך נתת לה ועדין אינך יודע מי היא?'

מח וּבְרָעִית וּסְגָדִית קָדָם יְיָ וּבְרָכִיתָ יְיָ
אֱלֹהֵי דְרַבּוּנֵי אַבְרָהָם דְּדַבְרָנִי בְּאוֹרַח
קְשׁוּט לְמִיסַב יְת פַת אַחוּהֵי דְרַבּוּנֵי לְבָרָה:

(מח) וַאֲקַד וְאַשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וְאֶבְרָךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲדֹנָי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אַמֶּת לְקַחַת
אֶת־בֵּת־אָחִי אֲדֹנָי לְבָנוּ:

מט וּכְעַן אִם אֵיתִיכוּן עֲבָדִין טִיבוּ וּקְשׁוּט
עַם רַבּוּנֵי חוּוּ לִי וְאִם לֹא חוּוּ לִי וְאַתְּפְּנִי
עַל יִמְנָא אוּ עַל שְׁמַאֲלָא:

(מט) וְעַתָּה אִם־יִשְׁכַּם עֲשִׂים חֶסֶד וְאַמֶּת אֶת־אֲדֹנָי
הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאַפְנֶה עַל־יָמִין אוּ
עַל־שְׂמֹאל:

כס"י <על-ימין • מבנות ישמעאל • על-שמאל • מבנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (כ"ג).>

נ וְאֶתִּיב לְבָן וּבִתּוּאֵל וְאָמְרוּ מִיְהוָה יֵצֵא הַדָּבָר לֹא
פְתַגְמָא לִית אֲנַחְנָא יְכַלִּין לְמַלְלָא עִמָּךְ בִּיש
או טב:

(נ) וַיַּעַן לְבָן וּבִתּוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִיְהוָה יֵצֵא הַדָּבָר לֹא
נוֹכַל דְּבַר אֱלֹהֵי רַע אוֹ־טוֹב:

כס"י <ויצען לבן ובתואל • רשע היה, וקפץ להשיב לפני אביו. לא נוכל דבר אליו • למאן בדבר הזה,
לא על-ידי תשובת דבר רע ולא על-ידי תשובת דבר הגון, לפי שנבר שמה' יצא הדבר, לפי דבריך, שזמנה
לך (כ"ג).>

נא הָא רַבָּה קְדָמָךְ דְּבַר וְאִיזִיל וּתְהִי אִתְמָא
לְבַר רַבּוּנָךְ כְּמָא דִּי מַלַּל יְיָ:

(נא) הִנֵּה־רַבָּה לְפָנֶיךָ קַח וּלְךָ וְתְהִי אִשָּׁה לְבָן
אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

נב וְיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם
וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֶרְצָה לַיהוָה:

(נב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם
וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֶרְצָה לַיהוָה:

כס"י <וישתחו ארצה • מכאן שמודים על בשורה טובה (כ"ג).>

♦ יום חמישי כ"ג מרחשון ♦

נג וַיֵּצֵא הָעֶבֶד כָּל־כֶּסֶף וְכָלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן
לְרַבָּה וּמַגְדָּנָת נָתַן לְאָחִיָּה וּלְאִמָּה:

(נג) וַיֵּצֵא הָעֶבֶד כָּל־כֶּסֶף וְכָלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן
לְרַבָּה וּמַגְדָּנָת נָתַן לְאָחִיָּה וּלְאִמָּה:

כס"י <ומגדנת • לשון מגדים, שהביא עמו מיני פרות של ארץ ישראל.>

נד וַיֵּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיְלִיְנוּ
וַיִּקְוֹמוּ בִּפְקָר וַיֹּאמְרוּ שְׁלַחְנֵי לְאֲדֹנָי:

(נד) וַיֵּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיְלִיְנוּ
וַיִּקְוֹמוּ בִּפְקָר וַיֹּאמְרוּ שְׁלַחְנֵי לְאֲדֹנָי:

כס"י <וילינו • כל לינה שבמקרא לינת לילה אחד.>

נה וַיֹּאמֶר אַחוּהָא וְאִמָּה תְּתִיב עוֹלְמָתָא
עִמָּנָא עַדן בְּעַדְן אוּ עֶסְרָא רַחֲמִין בְּתַר פִּן
תִּיזִיל:

(נה) וַיֹּאמֶר אָחִיָּה וְאִמָּה תֵּשֵׁב הַנְּעִרָה אִתְּנוּ יָמִים
אוּ עֲשׂוּר אַחַר תִּלְךָ:

כס"י <ויאמר אחיה ואמה • ובתואל היכן היה? הוא היה רוצה לעכב, ובא מלאך והמיתו. ימים • שנה,>

כמו: (ויקרא כח) "ימים תהיה גאלתו", שָׁפַךְ נֹתְנִין לְבַתּוּלָהּ, זָמַן י"ב חֲדָשׁ לְפָרְגָס אֶת עֲצָמָהּ בְּתַכְשִׁיטִים (כתובות 11). או עֲשׂוּר • י' חֲדָשִׁים, וְאִם תֹּאמַר יָמִים מִמֶּשׁ, אֵין דְּרָף הַמִּבְקָשִׁים לְבַקֵּשׁ דְּבָר מוֹעֵט, וְאִם לֹא תִרְצֶה – 'תֵּן לָנוּ מְרֻבָּה מִזֶּה'.

(נ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־תֹּאחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הַצֹּלִיחַ דְּרַפֵּי שְׁלַחֲוֵנִי וְאֵלֶכָה לְאֲדָנִי:

(נז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לְנַעֲרָה וְנִשְׁאַלָה אֶת־פִּיהָ:

כ"י • וְנִשְׁאַלָה אֶת־פִּיהָ • מִכַּאֵן שָׂאִין מִשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֲלָא מִדַּעְתָּה (כ"ח).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 70)

שָׂאִין מִשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֲלָא מִדַּעְתָּה (רש"י כד, נז) נִקְט "הָאִשָּׁה", אֶף שֶׁרַבְקָה הִיתָה אַז בַּת שְׁלֹשׁ (רש"י תולדות כה, כ). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּפָרְשַׁת תּוֹלְדוֹת (שם, כז) כְּתַב רַש"י "כֹּל זָמַן שֶׁהָיוּ קָטָנִים לֹא הָיוּ נִפְרָיִם בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאֵין אָדָם מִדְּקֹדֵק בָּהֶם מִה טִיבָם, כִּינֵן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְנֵי י"ג שָׁנָה, זֶה פֶּרֶשׁ לְבַתִּי מִדְּרָשׁוֹת וְזֶה פֶּרֶשׁ לְעַבּוֹדַת אֱלִילִים". מִשְׁמַע, שֶׁבְּדָרָךְ הַפְּשׁוּט אֵין קָטָנוֹת וְגִדְלוֹת תְּלוּי בְּגִיל ("י"ג שָׁנָה), אֲלָא בְּטַבְעוֹ וְטִיבוֹ שֶׁל כָּל יַחֲד, וּבְאִם מִדְּקֹדְקִים בּוֹ וּמְפִירִים בְּמַעֲשָׂיו לִפְנֵי גֵיל זֶה – הוּא נִחְשָׁב כְּבָר לְגִדּוֹל (בְּדַעַה). וְהִנֵּה, אֲלֵיעֶזֶר הָרִי הִפִּיר אֶת רַבְקָה עַל־יְדֵי מַעֲשִׂיהָ, וְאִם כֵּן הִיתָה כְּבָר "אִשָּׁה".

(נח) וַיִּקְרְאוּ לְרַבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הַתְּלַכִּי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וְתֹאמַר אֵלָיו:

כ"י • וְתֹאמַר אֵלָיו • מַעֲצָמִי, וְאֶף אִם אֵינְכֶם רוֹצִים.

(נח) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־רַבְקָה אַחֲתָם וְאֶת־מִנְקֵתָהּ וְאֶת־עַבְדֵי אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו:

(ס) וַיְבָרְכוּ אֶת־רַבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנּוּ אֶת־הָיִי לְאֵלֶפֶי רַבְכָּה וַיִּירֶשׁ זֶרְעָךְ אֶת שְׁעַר שְׁנָאִיו:

כ"י • אֶת־הָיִי לְאֵלֶפֶי רַבְכָּה • אֶת וְזֶרְעָךְ תִּקְבְּלוּ אוֹתָהּ בְּרַבָּה שְׁנָאִמַר לְאַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה: "הַרְבָּה אַרְבָּה אֶת זֶרְעָךְ וְגו'". יְהִי רַצוֹן שְׂיִהְיֶה אוֹתוֹ הַזֶּרַע מִמֶּךָ וְלֹא מֵאִשָּׁה אַחֲרָת.

(סא) וְתָקַם רַבְקָה וַנְעִלְתֶּיהָ וַתִּרְפַּבְנָהּ עַל־הַגְּמָלוֹת וַתִּלְכְּנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעַבְדֵי אֶת־רַבְקָה וַיִּלְךְ:

(סב) וַיִּצְחַק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחֵי רְאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנְּגִב:

כ"י • מִבּוֹא בְּאֵר לַחֵי רְאִי • שֶׁהִלֵּךְ לְהִבִּיא הַגֵּר לְאַבְרָהָם אָבִיו שִׁשְׁאָנָה (בראשית רבה) • יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנְּגִב • קְרוֹב לְאוֹתוֹ בְּאֵר, שְׁנָאִמַר: (לעיל ס) "וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנְּגִב וַיֵּשֶׁב בֵּין קְדֵשׁ וּבֵין שׁוּר", וְשָׁם הָיָה הַבְּאֵר, שְׁנָאִמַר: "הִנֵּה בֵּין קְדֵשׁ וּבֵין בְּרֵד".

שיעור יומי ליום חמישי כ"ג מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כד – פרשת חיי שרה מט

סג ונפק יצחק לצלעה בחקלא למפני
רמשא וזקף עינהי וחזא והא גמליא אתן:
(סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לְפָנֹת עָרֵב וַיֵּשֶׁא
עֵינָיו וַיֵּרֶא וַהֲגָה גַמְלִים בָּאִים:
כ"ג"א ◀ לְשׁוּחַ • (ב"ר) לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ: (תהלים קב) "יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ".

סד וזקפת רבקה ות עינהא וחזת ת יצחק
ואתרכינת מעל גמלא:
(סד) וַתֵּשֶׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל
מֵעַל הַגָּמֶל:

כ"ד"א ◀ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק • רָאָתָה אוֹתוֹ הַדּוֹר, וַתּוֹהָא (ספרים אחרים: וַתִּמְהַח) מִפְּנֵי (כ"ד"ה) • וַתִּפֹּל • הַשְּׂמִיטָה עֲצָמָה
לְאָרֶץ, כְּתַרְגוּמוֹ: 'וְאֶתְרַכֵּינֵת', הִטָּתָה עֲצָמָה לְאָרֶץ וְלֹא הִגִּיעָה עַד הַקְּרָקַע, כְּמוֹ: "הִשְׂטִינָא כְּדָךְ", אַרְכֵינִי,
(שמואל ב כב) "וַיֵּט שְׂמִים", 'וְאַרְכֵינִי', לְשׁוֹן מוֹטָה לְאָרֶץ, וְדוּמָה לוֹ: (תהלים לו) "כִּי יִפֹּל לֹא יוֹטֵל", כְּלוּמַר אִם
יִשָּׁה לְאָרֶץ, לֹא יִגִּיעַ עַד הַקְּרָקַע.

סה ואמרת לעבדא מן גברא דיכי דמהלך
בחקלא לקדמותנא ואמר עבדא הוא רבוני
ונסיבת עיפא ואתפסיעת:
(סה) וַתֵּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלֹּזֵה הַהֶלֶךְ
בְּשָׂדֵה לְקִרְאֵתְנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי וַתִּקַּח
הַצְּעִירָה וַתִּתְכַּסּ:

כ"ד"ב ◀ וַתִּתְכַּסּ • לְשׁוֹן וַתִּתְפַּעֵל, כְּמוֹ: "וַתִּתְכַּבֵּר", "וַתִּשְׁבֵּר".

סו ואשתעי עבדא ליצחק ת כל פתגמא די
עבד:
(סו) וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
עָשָׂה:

כ"ד"ג ◀ וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד • גְּלָה לוֹ נְסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ, שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ וְשֶׁנִּדְמְנָה לוֹ רִבְקָה בַת־פֶּלְתוֹ.

סז ואעלה יצחק למשפנא וחזא והא תקנין
עובדיהא פעובדי שרה אמה ונסיב ת רבקה
והות לה לאנתו ורחימה ואתנחם יצחק
בתר דמיתת אמה:
(סז) וַיָּבֵאָה יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה
וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָהּ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ:

כ"ד"ד ◀ הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ • 'וַיָּבֵאָהּ הָאֵהָלָה', וַתְּרִי הִיא שָׂרָה
אִמּוֹ, כְּלוּמַר וַנַּעֲשִׂית דְּגַמַּת שָׂרָה אִמּוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָׂרָה קִיָּמַת, הִיָּה גַר דְּלוּק מֵעָרֵב שְׁבַת לְעָרֵב שְׁבַת,
וּבִרְכָה מְצוּיָה בְּעֶסֶה וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאֵהָל, וּמִשְׁמַתָּה פְּסָקוֹ, וּכְשֶׁבֵּאת רִבְקָה חֲזָרוּ (בראשית רבה) • אַחֲרֵי אִמּוֹ •
דִּרְךָ אָרֶץ, כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ שָׁל אָדָם קִיָּמַת, כְּרוּף הוּא אֲצֵלָה, וּמִשְׁמַתָּה הוּא מִתְנַחֵם בְּאִשְׁתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו. עמ' 168)

וַיָּבֵאָהּ יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ (כד, סז)

הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ: ...שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָׂרָה קִיָּמַת – הִיָּה גַר דְּלוּק מֵעָרֵב שְׁבַת לְעָרֵב שְׁבַת, וּבִרְכָה מְצוּיָה בְּעִסָּה, וְעָנָן קָשׁוּר
עַל הָאֵהָל; וּמִשְׁמַתָּה – פְּסָקוֹ; וּכְשֶׁבֵּאת רִבְקָה חֲזָרוּ (רש"י)
יִצְחָק לָקַח אֵת רִבְקָה לְאִשָּׁה לְאַחַר שָׂרָה אֲצֵלָה אֵת הַנֶּסֶם שֶׁל "גַּר דְּלוּק מֵעָרֵב שְׁבַת לְעָרֵב שְׁבַת". מִכָּאן שֶׁרִבְקָה נִהְיָה
לְהַדְּלִיק גֵּרוּת שְׁבַת עוֹד קוֹדֵם נִישׁוּאָיָהּ.

רִבְקָה הִיָּתָה אִזְ בַּת שְׁלוֹשׁ שָׁנִים (פרש"י בראשית כה, ט), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן קִיָּיְמָה אֵת מִצְוַת הַדִּלְקַת הַנֵּר!
יִתְרָה מִזֹּאת: לְאַחַר פְּטִירַת שָׂרָה אִמּוֹ וַדָּא הִיָּה אֲבָרְהָם־אֲבִינוּ מְדֻלֵּק גֵּרוּת בְּעָרֵב שְׁבַת (שְׁהַרֵי קִיָּים אֲבָרְהָם אֵת כָּל
הַתּוֹרָה פּוֹלָה), וּבְכָל זֹאת, כְּשֶׁרִבְקָה הִגִּיעָה לְבֵיתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם – גַּם הִיא הַדִּלְקָה גֵּרוּת.
מִכָּאן חִיזוּק גָּדוֹל לְעָנָן הַדִּלְקַת גֵּרוּת שְׁבַת־קוֹדֵשׁ עַל־יְדֵי בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל כְּבַר מִגִּיל שְׁלוֹשׁ.

"מַעֲשֵׂה אִמָּהוּת – סִימָן לְבְּנוּת". לְאוֹר הַנֵּ"ל יוֹבֵן מַה שְׂרָשׁ"י מוֹנֶה וּמְפַרֵּט כָּאן אֵת שְׁלוֹשֶׁת הַנִּיסִים בְּסֵדֶר זֶה וְזָקָא:

כאשר ילדה מוגעה לגיל חינוך, היא מתחילה להדליק גרות שבת-קודש. מאוחר יותר, כשהיא מתבגרת עוד קצת, היא מצטרפת לעבודות הבית, ובין השאר עוסקת בעיסה ומקיימת מצות חלה. בשלב מתקדם עוד יותר, לאחר נישואיה, היא מקיימת את מצות טהרת המשפחה, שנקראה ב'ענין' (שהרי טהרה מביאה לידי 'ענין' השכינה).

~ נקודות משיחות קודש ~

הענין דיחוד מ"ה וב"ן בעבודת האדם

כללות החילוק בין מ"ה וב"ן הוא - החילוק בין "מין עליון" ו"מין תתון", ובעבודת האדם - החילוק בין תורה ומצוות. דהנה, תורה היא בבחינת שמים (עליון), כמו שנאמר "מן השמים השמייעך את קולו", וענינה המשיכה מלמעלה למטה. והמצוות נתלכשו בדברים גשמיים דוקא, וניתנו בעולם-הזה (תחתון) דוקא (ולא בגו-עין כו'), וענינם העלאה מלמטה למעלה. היינו, שלוקחים דבר גשמי (תחתון), ועושים ממנו דבר של מצוה, מלשון צותא וחיבור, חיבור עם רצון העליון, ולמעלה מזה - בחינת בעל הרצון.

ועבודת האדם צריכה להיות באופן דיחוד מ"ה וב"ן. היינו, לחבר ולאחד את ב' הענינים דתורה ומצוות.

והביאור בזה - בפשטות:

כאשר רוצים לדעת כיצד לקיים מצוה מסוימת - צריכים לכל-לראש ללמוד ענין זה בתורה, ואז יודעים את הוראת התורה כיצד לקיים מצוה זו.

ועל-דרך-זה לאיר - "כל האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו", אלא צריך להיות תורה וגמילות-חסדים (שהו כללות ענין המצוות), כולל גם עבודת התפילה (שענינה - העלאה מלמטה למעלה), מאחר ש"עיון תפילה היינו בכלל גמילות-חסדים, דכתיב גומל נפשו איש חסד".

וכמוכן גם ממאמר רבותינו ז"ל "תפילתי סמוכה למיטתי", היינו, שלימוד התורה צריך להיות לאחרי הקדמת עבודת התפילה, שאז הלימוד הוא באופן נעלה יותר.

וכמאמר רבותינו ז"ל שלימוד התורה צריך להיות באופן ד"ברכו בתורה תחילה" (שעל-ידי-זה שוללים את הענין ד"אבדה הארץ"), שהו כללות הענין דברכת המצוות - חלק מקיים המצוות.

ובפשטות: כדי שלימוד התורה יהיה באופן שעל-ידי-זה ידע כיצד להתנהג במעשה בפועל - הרי זה דוקא כאשר הלימוד הוא באופן שלומד מה שהתורה אומרת לו, ולא באופן שמנסה לפרש את דברי התורה כפי רצונו. וזה נעשה לאחרי ההקדמה ד"ונפשי כעפר לכל תהיה", שעל-ידי-זה נפעל הענין ד"פתח לבי בתורתך", שאז הלימוד הוא כדבעי, מגלה פנים בתורה כהלכה.

והרי כללות הענין ד"ונפשי כעפר לכל תהיה" נפעל על-ידי עבודת התפילה, שהיא "סולם מוצב ארצה גו'", שהו כללות הענין דהעלאה מלמטה למעלה (בדוגמת התוכן הפלגי דמעשה המצוות), היינו, שעל-ידי הירידה למטה מטה ביותר ("ונפשי כעפר לכל תהיה") נפעל העליון ד"מאן מלכי רבנן". היינו, שהוא מתעלה לדרגא געלית ביותר, למעלה ממציאות כל הענינים שמסביבו, ולמעלה מכללות מציאות העולם.

וכמובאר בהמשך תרס"ו שפאשר לימוד התורה הוא באופן הנוגע למעשה בפועל, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, שעל יסוד הפסק-דין שלו בלימוד התורה יתנהגו במעשה בפועל, הרי זה פועל אצלו תנועה של יראה ופחד (שמו לא יכון כפי אמיתית הענין חסין-שולם). ודוקא על-ידי היראה והביטול שלו כו' הרי הוא מצליח (לאחרי כל השקלא-וטרקא דלימוד התורה) להסיק את המסקנא הנכונה והאמיתית - פסק-דין בנוגע למעשה בפועל.

ועל-פי-זה מובן כיצד נפעל החיבור דמ"ה וב"ן בעבודת האדם - כאשר לימוד התורה וקיים המצוות נעשים לדבר אחד. על-פי-זה מובן שהענין דיחוד מ"ה וב"ן הוא ענין כללי העולה על פולנה - מאחר שהו כללות הענין דחיבור מעלה ומטה, החיבור דתורה ומצוות, וכללות הענין דחיבור הנשמה והגוף (כמבואר בכמה מקומות שנשמה וגוף הם בדוגמת מ"ה וב"ן). ובפרט שכללות העבודה דקיים התורה ומצותיה כדיוש, שיקת רק לאחרי חיבור הנשמה והגוף (חיבור מ"ה וב"ן) - כי דוקא כאשר הנשמה מלוכשת בגוף, הרי היא יכולה לקיים את התורה ומצותיה באופן המתאים.

ועל-דרך-זה מה שאמרו חכמינו ז"ל שכל העולם כולו נברא "בשביל ישראל" - הרי המדובר אודות בני ישראל כפי שהם באופן דנשמה בגוף דוקא.

ועל-דרך-זה מה שאמרו חכמינו ז"ל שמתשבתם של ישראל קדמה לכל דבר, אפילו לתורה, שנאמר צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל - הרי זה אמור על בני-ישראל כפי שהם באופן דנשמה בגוף דוקא, כי נתינת התורה לבני ישראל (צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל) בשלימותה נפעלה בעת מתן-תורה, ובמתן-תורה הוירגש הענין דבשר-ודם, "ולוד אשה", נשמה בגוף דוקא.

ואפילו קודם מתן-תורה היה כבר ענין של מצוה בעולם, כפי שמצינו בפרשת אלעזר, שאברהם אמר לו "שים נא ירך

שיעור יומי ליום שישי כ"ד מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כה – פרשת חיי שרה נא

תחת 'רכי', וכפירוש רש"י "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה כו' והמילה היתה מצוה ראשונה כו" – זאת אומרת, שאז התחיל כבר הענין דחיבור מטה ומעלה, צותא וחיבור בין דבר גשמי עם רצון העליון. וכתוצאה מזה – נפעל השידוך דיצחק ורבקה, שזהו כללות הענין ד'יחוד מ"ה וב"ן (בדוגמת יחוד וחיבור נשמה וגוף) – כללות כל התורה ומצותיה. ועל-פיה מובן שמצד גודל העילוי שבענין השידוך דיצחק ורבקה (יחוד מ"ה וב"ן) – הנה דוקא בתפילתו של אליעזר נפעל שלימות הענין ד'עד מהרה ריוץ דברו', שנענה "טָרַם כלה לדבר".

◆ יום שישי כ"ד מרחשון ◆

כה (א) וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשָׁמָּה קְטוּרָה: א ואוסיף אברהם וינסיב אתהא ושמה קטורה:

כ"ט ◀ קטורה • (כ"ד) זו הגר, ונקראת 'קטורה', על שם שנאים מעשיה פקטרת. ושקשרה פתחה, שלא נדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 174)

זו הגר (רש"י כה, א)

יש לשאל, מנין לו שהפגנה להגר. ויש לומר, דהנה אברהם אבינו הצליח להכניס אנשים רבים תחת פני השכינה, ומוכן במכל-שפן וקל-חומר, שהיתה לו השפעה גדולה על אנשי ביתו (וישמעאל עשה תשובה בחייו). וקשה: כיצד יתכן הדבר שהגר חזרה לגלולי בית אביה, ואברהם לא הצליח להשפיע עליה לחזר בתשובה. על זה אומר רש"י שהיא אכן חזרה בתשובה, ולכן קוראת לה התורה "קטורה", כדי לרמז שעכשו כבר היו מעשיה נאים פקטרת.

(ב) וַתֵּלֶד לוֹ אֶת-זִמְרֹן וְאֶת-יִקְשָׁן וְאֶת-מֶדָן וְאֶת- מֶדִין וְאֶת-יִשְׁבָּק וְאֶת-שׁוּחַ:

ב וילידת לה ית זמרן וית יקשן וית מדן וית מדין וית ישבק וית שוח:

(ג) וַיִּקְשָׁן יָלַד אֶת-שָׁבָא וְאֶת-דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הָיוּ אֲשׁוּרִים וְלְטוּשִׁים וְלְאַמִּים:

ג ויקשן איליד ית שבא וית דדן ובני דדן היו למשירני ולשכונני ולנגני:

כ"ט ◀ אשורים ולטושים • שם ראשי אמות (כ"ד). והתרגום של אונקלוס אין לי לישובו על לשון המקרא, שפרש 'למשירני' לשון מחנה. ואם תאמר שאינו בן מפני האלף שאינה יסודית, הרי לנו תבות שאין בראשם אלף והוסיפו אלף בראשם, כמו: "חומת אנף", שהוא מן "נכה רגלים", וכמו "אסוף שמן", שהוא מן "ורחצת וסכת". ולטושים • הם בעלי אהלים המתפזרים אנה ואנה ונוסעים איש באהלי אפדנו, וכן הוא אומר: (שמואל א ל) "והנה נטושים על-פני כל-הארץ", שפן למ"ד ונו"ן מתחלפות זו בזו.

(ד) וּבְנֵי מֶדִין עֵיפָה וְעַפְרָה וְחַנֶּךְ וְאַבְדִּיעַ וְאַלְדֵּעָה פֶּל־אֵלָה בְּנֵי קְטוּרָה:

ד ובני מדין עיפה ועפרה וחנך ואבדיע ואלדעה פל-אלה בני קטורה:

(ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת-פֶּל־אֲשֵׁר-לוֹ לַיִצְחָק:

ה ויבב אברהם ית פל דילה ליצחק:

כ"ט ◀ ויתן אברהם וגו' • אמר רבי נחמיה: 'ברפת דאתיק' נתן לו, שאמר לו הקדוש-ברוך-הוא לאברהם: "והיה ברכה", הברכות מסורות בדרך לברך את מי שתצצה, ואברהם מסרן ליצחק.

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כה (א) ויקח אשה ושמה קטורה. ואף על גב ד'ישראל אסור במצרות, דכתיב (דברים כג ט) בנים אשר יולדו להם דור שלישי, הא דור שני לא נבא, והגר בת פרעה היתה, בדפירוש רש"י לעיל (ט) א, איבא למימר גר הוא, וגר מותר במצרות (ראה קדושין עג). ובמדרש (ב"ר סא ד) איתא, על פי הדיבור עשה: תורה ב (ד) ויתן אברהם את פל אשר לו ליצחק. תימה היכי עביד הכי, הא

אמרנין אסור לאעבורי אחסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא. דלא ידעי מאי ורעא נפיק מנייהו (כתובת נג), וכתיב (יבין צדיק ורשע ילבש) [יבין יצדיק ולבש] [איב בו טז]. וקנימא לן

(ו) וּלְבַנֵי הַפִּילֹגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם
 מִתְּנַת וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָו הִי קְרָמָה
 אֶל־אֶרֶץ קָדָם:

כ"ט"ו ◀ הפלגשים • (ב"ר) חסר פתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת, היא הגר, היא קטורה. נשים בכתבה, פלגשים בלא כתבה, כדאמרינן בסנהדרין (דף כא) בנשים ופילגשים דדוד. נתן אברהם מתנתו. פרושו רבותינו: שם טמאה מסר להם (שם צא). דבר אחר: מה שנתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה להנות מהם.

(ז) וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חֵי מֵאֵת שָׁנָה
 וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמֵשׁ שָׁנִים:

כ"ט"ז ◀ מאת שנה ושבועים שנה וחמש שנים • בן מאה כן שבועים, ובן שבועים כן חמש בלא חטא.

(ח) וַיְנַוֵּעַ וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשִׁבְעַת
 וַיֵּאֱסֹף אֶל־עַמּוּיוֹ:

ט וקברו יתה יצחק וישמעאל בנוהי במערת כפלתא בחקל עפרון בר צחר חתאה די על אפי ממרא:
 (ט) ויקברו אתו יצחק וישמעאל בנויו אלמערת המכפלה אלשדה עפרן בןצחר החתי אשר עלפני ממרא:

כ"ט"ח ◀ יצחק וישמעאל • (ב"ר) מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו, והיא שיבה טובה שנאמרה באברהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו, התשכ"ח)

"והיא שיבה טובה שנאמרה באברהם" (פרש"י חיי שרה כה, ט), וכיון שהתורה אומרת שזוהי "שיבה טובה", בודאי היתה זו תשובה אמיתית, ועד ש"זדונות נעשו לו פזכות" (יומא פו, א), כן, שנשתנתה לגמרי כל מצויאיתו הקודמת, כפי שמצינו בהלכה, שאפילו רשע גמור שמקדש אשה על-מנת שאני צדיק גמור, אם הרהר תשובה בלב, מקודשת (מידושו"ט, מט, ב).

(י) הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חַת שָׂמָה
 קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

י סקלא די זבן אברהם מן בני חתאה פמן אתקבר אברהם ושרה אתתה:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

בעלמא (יומא כח) דקיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין. ויש לומר דאברהם וישמעאל גרים היו, ואמרינן (מידושו"ט) דגר אינו יורש את חבירו אביו לא מודברי תורה ולא מודברי סופרים. מהרב רבי שמואל. וקודם שנולדו האחרים כבר נתן לו, בדרךתיב לעיל (כד א) ויתן לו את כל אשר לו: תורה ו
 (ו) נתן אברהם מתנות. אמרו בפרק חלק (סנהדרין צא) שמות בטומאה מסר להם. פירוש, שיהו יכולין להזכיר שם המפורש בטומאת הגוף ולא זיזיק להם. וגם היום יש וישמעאלים שבקיאין בשם ומזכירין אותו בטומאה. וקשה להרב רבי משה, היאך אדם חשוב וצדיק באברהם ולמד השם לרשעים. לכן פירש הרב רבי יעקב בן הרב רבי נחמן, שם טומאה, שם השדים שמשביעין אותו

באדונייהם הממונים עליהם לעשות כל מה שרוצים, כמו ספר בילא"ד, ושם טומאה נקרא על שם רוח הטומאה, כדאמרינן במסכת חגיגה (א) הלן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח בטומאה. ורמו לזה, שהרי 'מתנת' כתיב, חסר וא"ו, והוא עולה בגימטריא 'למדם להשביע השדים'. מהרב רבי משה: תורה ז

(יא) וַיְהִי אַחֲרַי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנֵו וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רְאִי:
יא וַיְהִי בְּמֵת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ יְיָ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנֵו וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רְאִי:
קִימָא אַתְחַזִּי עֲלֵהּ:

כ"ט - וַיְהִי אַחֲרַי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ וְגו' • נַחְמוּ תַנְחוּמֵי אַבְלִים. (סוטה טו) דְּבַר אַחַר: אַף־עַל־פִּי שְׁמַסֵּר הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת הַפְּרִכּוֹת לְאַבְרָהָם, נִתְּיָא לְבָרַךְ אֶת יִצְחָק, מִפְּנֵי שְׂפָפָה אֶת עֲשׂוֹ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ. אָמַר: יֵבֵא בְּעַל הַפְּרִכּוֹת וַיְבָרֶךְ אֶת אֲשֶׁר יֵשֶׁב בְּעֵינָיו, וְכֹא הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וַיְבָרְכוּ.

♦ שבת קודש כ"ה מרחשון ♦

(יב) וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יֹלְדָה הָגָר הַמִּצְרַיִת שֶׁפַחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:
יב וְאֵלֶּי תְּלֻדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יֹלְדָה הָגָר הַמִּצְרַיִת שֶׁפַחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:

(יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכַר יִשְׁמָעֵאל נְבִיֹת וְקָדָר וְאֲדִבְאֵל וּמִבְשָׁם:
יג וְאֵלֶּי שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם לְתוֹלְדֹתָהוֹן בּוּקְרָא דִישְׁמָעֵאל נְבִיֹת וְקָדָר וְאֲדִבְאֵל וּמִבְשָׁם:
כ"ט - בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם • סָדַר לְדָתָן, זֶה אַחַר זֶה.

(יד) וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא:
יד וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא:

(טו) חֲדַד וְתִימָא יְטוּר נָפִישׁ וְקַדְמָה:
טו חֲדַד וְתִימָא יְטוּר נָפִישׁ וְקַדְמָה:

(טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בְּחֻצְרֵיהֶם וּבְמִירְתָּם שְׁנַיִם־עָשָׂר נְשִׂאִים לְאַמְתָּם:
טז אֵלֶּי הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בְּחֻצְרֵיהֶם וּבְמִירְתָּם שְׁנַיִם־עָשָׂר נְשִׂאִים לְאַמְתָּם:

כ"ט - בְּחֻצְרֵיהֶם • פְּרִכִּים שְׂאִין לָהֶם חוּמָה, וְתַרְגוּמוֹ בְּפִצְחִיהוֹן, שְׁהֶם מְפַצְחִים, לְשׁוֹן פְּתִיחָה, כְּמוֹ: (תהלים צח) "פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ".

(יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שָׂנָה וּשְׁלֵשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַיָּגוּעַ וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל־עַמּוּיוֹ:
יז וְאֵלֶּי שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שָׂנָה וּשְׁלֵשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַיָּגוּעַ וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל־עַמּוּיוֹ:

כ"ט - וְאֵלֶּי שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגו' • אָמַר רַבִּי חֲזָא בַר אַבָּא: לָמָּה נִמְנָו שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל? פְּדִי לִיחַס בְּהֶם שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב. מִשְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל לְמַדְנָו שְׁשֵׁמֶשׁ יַעֲקֹב בְּבֵית עַבְדֵי י"ד שָׁנָה כְּשִׁפְרֶשׁ מְאָבִיו קָדָם שְׁבָא אֶצֶל לְבָן, שֶׁהָרִי כְּשִׁפְרֶשׁ יַעֲקֹב מְאָבִיו, מֵת יִשְׁמָעֵאל, שְׁנָאֵמַר: "וַיִּלְךָ עֲשׂוֹ אֶל יִשְׁמָעֵאל וְגו'" כְּמוֹ שְׁמִפְרֶשׁ בְּסוּף 'מְגִלָּה נִקְרְאָת' (וּש"י חֲבִיאֹו בְּסוּף פְּרֻשַׁת תּוֹלְדוֹת). וַיָּגוּעַ • לֹא נִאָמְרָה גְּוִיעָה אֶלָּא בְּצַדִּיקִים.

(יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מַחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶכָה אֲשׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֲחָיו נָפְלָ:
יח וַיִּשְׁכְּנוּ מַחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶכָה אֲשׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֲחָיו נָפְלָ:

כ"ט - נָפַל • שָׁכַן כְּמוֹ: (שׁוֹפְטִים ז) "וּמַדְיָן וְעַמְלָק וְכָל בְּנֵי קְדָם נוֹפְלִים בְּעַמְק". כָּאֵן הוּא אוֹמַר לְשׁוֹן נְפִילָה, וְלִהְלֵן הוּא אוֹמַר: "וְעַל־פְּנֵי כָל־אֲחָיו יִשְׁכְּנוּ", עַד שֶׁלֹּא מֵת אַבְרָהָם, "יִשְׁכְּנוּ". מִשְׁמַת אַבְרָהָם, "נָפַל":

חסלת פרשת חיי שרה פכפ ק"ה פסוקים, יהויד"ע סימן

הפטרה לפרשת חיי שרה לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפס בעמ' קצד

שיעורי תהלים לשבוע פרשת חיי־שרה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום ראשון - י"ט מרחשון מפרק צ עד סוף פרק צו</p>	<p>יום רביעי - כ"ב מרחשון מפרק קו עד סוף פרק קז</p>
<p>יום שני - כ' מרחשון מפרק צז עד סוף פרק קג</p>	<p>יום חמישי - כ"ג מרחשון מפרק קח עד סוף פרק קיב</p>
<p>יום שלישי - כ"א מרחשון מפרק קד עד סוף פרק קה</p>	<p>יום שישי - כ"ד מרחשון מפרק קיג עד סוף פרק קיח</p>
<p>שבת קודש - כ"ה מרחשון פרק כ פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מוזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרום שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ט מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 296, כט אשת חיל... עד עמ' קמט, ורכ"ט.

37 מיסיני. ב"אגרת הקודש" סימן כ"ג? מפרש רבנו הזקן (לקוח
38 מרש"י⁸) ש"הלכות" היינו "הלכות ברורות ופסוקות הלכה
39 למעשה". וצריך להבין, למה נקראו ההלכות בשם "תנא"
40 ו"בתרה של תורה"? ונס, למה "השונה הלכות" דקא
41 מְבַטַח לו כו", - שהוא

42 בן עולם הבא, ולא שאר
43 דברי תורה? - מדוע לא
44 גם מי שלומד שאר
45 הענינים שבתורה, כמו
46 מקרא, מדרש ואגדה? וכן
47 להבין מאמר רבותינו
48 ו"ל פפרק יא דמנחות:
49 "אפלו לא שנה אדם
50 אלא פרק אחד שחרית
51 כו" - יצא ידי חובתו, -
52 במצות תלמוד תורה.
53 הגמרא אומרת שם
54 שאותו יהודי קיים מצות
55 "לא ימוש ספר התורה
56 הזה מפריך"¹⁰, וממה

57 שהגמרא אומרת להלן לפי דעה שניה שפסוק זה אינו חובה,
58 הרי מסתבר, שלפי הדיעה הראשונה מוטלת חובה ללמוד תורה
59 בכל הזמנים (פרט לכך, כשמישהו אינו יכול ולמד תורה רק פרק
60 אחד שחרית ופרק אחד ערבית - יצא ידי חובתו), ולמה אינו
61 יוצא ידי חובתו בשאר דברי תורה? - הלשון "פרק אחד"
62 מורה שמדובר במשניות, תורה שבעל-פה, מדוע, אפוא, בזה
63 דוקא הוא יוצא ידי חובתו, ולא בדברי תורה אחרים, כמו מקרא,
64 מדרש ואגדה?

65 אך מודעת זאת, - ידוע, מה שכתב האר"י¹¹, ששכל¹²
66 אדם מישראל צריך לבא בגלגולים רבים עד שיקיים כל
67 תרי"ג - 613, מצות התורה במחשבה דפור ומעשה, -
68 אלה הם שלשת לבושי הנפש שבהם מקיימים מצוות, מן
69 ההכרח שכל נשמה תעבור גלגולים שונים עד שתקיים כל
70 המצוות - כדי להשלים לבושי נפשו ולתקנם שלא יהא
71 לבושא דחכמה כו', - לבושים שחסר בהם, כפי שאומר רבנו
72 הזקן בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שלכל נפש

1 כט, באגרת הקודש זו, סימן כ"ט, מסביר רבנו הזקן את המעלה הנעלית
2 המיוחדת שבלימוד הלכות התורה, עד שחכמנו ז"ל מציינים את
3 ההלכות כ"תנא" ו"כתרה של תורה", וזאת - מפני שגילוי הרצון העליון
4 של מצוות - אשר הרצון העליון של מצוות הוא למעלה מ"חכמה"
5 שבתורה (ומרצון זה מתהווים
6 הלבושים לנשמה שתוכל
7 "לקבל" התגלות זו השכינה
8 שבגן-עדן) - מתגלה בעיקר
9 בהלכות שבתורה שבעל-פה
10 - המבטאות בבחירות את
11 הרצון העליון שבמצוות.
12 "אשת חיל עמרת בעלה
13 כו" - זהו פסוק במשלי.⁷
14 כשם שתורה משולה
15 לאשה, על-דרך "ראה
16 חיים עם האשה אשר
17 אהבת"² - אומרים חכמינו
18 ז"ל: שזה מוסב על חכמת
19 התורה - כך גם כאן
20 משמעות "אשת חיל" היא

21 "תורה", שבתורה עצמה ישנו הענין של "אשת חיל", וישנו
22 "בעלה" של "אשת החיל", וזו כוונת הפסוק, שה"אשת חיל"
23 שבתורה (שכפי שיסביר להלן זה מוסב על ההלכות של תורה
24 שבעל-פה) - היא "עטרה לבעלה", לתורה שבכתב, הנקראת
25 "בעל" של ה"אשת חיל". איתא - אנו מוצאים בגמרא פרק ד'
26 דמגילה: "והאשתמש בתנא חלף כו" - על מה שכתוב
27 ב"אבות"⁵ המשתמש בכתר (התורה) נלקח (מהעולם) - אומרת
28 על כך הגמרא במסכת מגילה: "זה המשתמש במוי ששונה
29 ההלכות, בתרה של תורה כו" - ה"ב"ח אינו גורס שם המלים
30 "כתרה של תורה", אך רבנו הזקן מקבל את הגירסא כפי שהיא
31 מובאת בגמרא שלנו, עם המלים "כתרה של תורה". להלן
32 אומרת הגמרא שם ב"מגילה": "תנא דבי אליהו, כל השונה
33 הלכות מְבַטַח לו כו" - שהוא בן עולם הבא. שם ב"מגילה"
34 כתוב "כל השונה הלכות" - בלי ההוספה "בכל יום". ואילו
35 בסיום מסכת נדה' הלשון הוא "כל השונה הלכות בכל יום",
36 ומפרש רש"י שם: "הלכות" - משנה ברייתא הלכה למשה

1. יב, ד. 2. קהלת ט, ט. 3. ראה קידושין ל, ב. 4. כח, ב. 5. פרק א' משנה י"ג. 6. עג, א. 7. קלז, א. 8. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב.
9. צט, ב. 10. יהושע א, ח. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ס' הגלגולים פ"ד. ש' הגלגולים הקדמה יא, טז. ובהקדמת ש' המצוות
(ובע"ח שמ"ט פ"ה) קיצר ולכן לא קשה משם. ועייג"כ של"ה תושב"כ בתחלתו (רסד, ב ואילך)". 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"להעיר, שבהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד הועתק הענין עם כמה שינויים: (א) באגה"ק "שיקיים", ובשו"ע "שמקיים" * (הדגשת הכפועל
שבהווה, ואין מספיק אפילו כשהכל באופן שבוודאי יקיים. וי"ל נפק"מ - כשלא קיים מחמת אונס. וראה של"ה שם). (ב) באגה"ק
מוסיף (מצות) התורה. וי"ל שזהו תוס' טעם ההכרח, ואינו נוגע כ"כ בשו"ע. ועוד ועיקר - מוכרח להוסיף כאן כיון שמבאר אח"כ
זו"מ דרבנן כו'. (ג) בשו"ע הסדר "במעשה דבור ומחשבה". ואולי י"ל הטעם דבשניהם כתב ע"פ הכלל לא זו אף זו (ראה תוס' ריש

(* כ"ה בדפ' זיטומיר תר"ח, תרט"ז. ווארשא תרנ"ה. ווילנא תרס"ה (ואילך). אבל בדפוס ראשון (שקלאוו תקנ"ד) "שתקיים". וכ"ה
דפוס: לבוב, תקנ"ט; קאפוסט, תקע"ד; קאפוסט, תקפ"ח; ווארשא ת"ר; טשערנאוויץ תר"ט; לבוב תר"י; טשערנאוויץ תר"כ.

37 סוף" הוא למעלה מעולמות בכלל – אי אפשר שתהיה לשום
 38 נברא השגה בו, וגם אחרי אשר האיר ה' מאורו ותפרך –
 39 הארה בלבד מאורו, והאציל בבחינת השתלשלות מדרגות
 40 רבות, מדרגה אחר מדרגה, – מדרגה למטה ממדרגה,

41 בבחינת מצות התלויות
 42 עצומים ולבושים רבים
 43 ועצומים – לבושים רבים
 44 המעלימים ביותר על
 45 האור ומסתירים אותו,
 46 הידועים לידעי הן, –
 47 חכמה נסתרה (תורת
 48 הקבלה), ונקראים
 49 ב"אדרא רבא" 17 פ"ש
 50 "שערות", – כשם
 51 ששערה חיותה
 52 מצומצמת, עד שיכולים
 53 לגזוז אותה מבלי להרגיש
 54 שום כאב – כך החיות
 55 הנמשכת על ידי
 56 הצמצומים, נקראת
 57 "שערות", כלומר המשכה
 58 מצומצמת ביותר,
 59 ונדקתיב – וכמו שכתוב
 60 ב"דניאל" 18: "ושער

61 ראשה בעמר נקא כו" – ושערות ראשו הן כצמר לבן,
 62 כלומר, שישנן למעלה המשכות הנקראות בשם "שערות", הרי,
 63 גם אחרי כל הצמצומים, אף על פי כן, לא יכלה הנפש או
 64 הרוח ונשמה למסבל – לסבול האור, כי טוב ומתק האור
 65 וכו', – כלומר, טוב כזה ומתיקות כזו שאין בכוח הנברא
 66 לקבלם" מבלי שיגוע מהמתיקות – כפי שיסביר להלן, כמו
 67 שכתוב 19: "לחיות בנעם ה'", לשון נעימות וערבות
 68 ומתיקות ותענוג עצום לאין קץ, כמו שכתוב 20: "או
 69 תתענג על ה', והשביע בצחצחות" 21 כו', – "צחצחות" הוא
 70 לשון "צחה צמא", – צמאון שאינו נרווה, אלא צמא תמיד
 71 ליותר, שכן התענוג הוא אין-סופי, כמו שכתוב ב"דברים", ואין
 72 ב"קבה" – של הנשמה, לקבל הנעימות וערבות הצחצחות,

1 אלקית שלשה לבושים שהם מחשבה, דיבור ומעשה של תרי"ג
 2 מצוות התורה, ואם חסר בתרי"ג המצוות – חסר הרי בלבושי
 3 הנפש, וכדי שלא יהיו לבושים חסרים – מן ההכרח שהנפש
 4 תקיים כל תרי"ג מצוות התורה, שאז לבושיה הם בשלימות,
 5 לבר 13 מצות התלויות
 6 ב"מלך" 14 – המוטלות על

7 המלך, שהוא – המלך
 8 מוציא כל ישראל –
 9 בקיום מצוות אלו, פי
 10 הוא בללות פלם כו' 15,
 11 – הוא כולל בתוכו את
 12 כל בני ישראל, ובקיומו
 13 המצוות התלויות בו הרי
 14 זה כאילו שכל בני
 15 ישראל קיימו אותן, אך
 16 שאר המצוות מן ההכרח
 17 שכל נשמה תקיים את
 18 כולן, וכיוון שבגלגול
 19 אחד הוא לא קיים מצוות
 20 מסוימות – מן ההכרח
 21 שיבוא עוד פעם בגלגול
 22 שני כדי לקיים המצוות
 23 שחסרו לו בגלגול הקודם,
 24 וכו', והפעם – מדוע מן

25 ההכרח שיהיו לו הלבושים מכל תרי"ג המצוות, הוא פרי
 26 להלביש – בלבושים של מצוות, כל תרי"ג בחינות וכחות
 27 ששנפשו, – כפי שרבנו הזקן קורא לכך בפרק ד' שב"תניא"
 28 תרי"ג אברי הנפש – ילביש את כולם בלבושי מצוות, אחת
 29 מהנה לא נעדרה כו'. – שלא יחסר שום לבוש לכל אחת
 30 מתרי"ג הבחינות והכחות של הנפש. ובאור ענין הכרת וצריך
 31 לבושים אלו, – מדוע מן ההכרח שיהיו לנפש לבושים אלו,
 32 מבאר בזהר 16, ומוכן לכל משפיל, כי להיות שנפש רוח
 33 ונשמה שבאדם הן בחינות נבראים, ואי אפשר לשום
 34 נברא להשיג שום השגה בבורא ויצר הכל, אינסוף
 35 ברוך הוא. – נברא שהוא בעל גבול, אינו יכול להשיג שום
 36 השגה בבורא שהוא "אין סוף" ובלי גבול. שזה כפי ש"אור אין

יבמות). ולכן בשו"ע דעיקרו בנוגע למעשה קמ"ל דאפילו כשיש מעשה – בשביל דבור כו' ג"כ מתגלגל, ובאגה"ק (נשמחא דאורייתא) קמ"ל דאפילו כשיש מח' מתגלגל בשביל דבור וכו'. (ד) בשו"ע שם – פס"ד ברור – מוסף הביאור "ודיבור ומח' הוא לימוד הלכותיהן, ע"ד שאמרו (מנחות ק') חכמים ע"פ זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בת"ת כאילו כו". ואולי עד"ז הטעם שבמקום "אדם" כאן – כתב שם נפש" 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שבשו"ע – שכנ"ל צ"ל הפס"ד יותר ברור – אין כל הפיסקא והענין דילכד מצות התלויות במלך כו" 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל בתו"א נ. ג. הלשון: ש"כא מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצות לבד מצות המלך שהמלך הוא מוציא כל ישראל וכל המצות מחויב כ"א לקיים וצריך להיות בגלגול או בבחי' עיבור. ועד"ז בלקו"ת יוה"כ"פ (סט, א): ואפי' מצות כהנים וכה"ג ע"י עיבור או גלגול" 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ("וכי"ה בתו"א שם) – ולא הזכיר כה"ג. ("וכי"ה במשנת חסידים מסכת חיוב הנשמות רפ"ב). ובלקו"ת שם מפורש "צריך כל אדם לקיים... ואפי' מצות כהנים וכה"ג". אבל בס' הגלגולים פ"ד כולל ביהד "מצות... לכהן, ללווים... למלכים... לדיינים וכיו"ב". ואולי י"ל ד"הוא כללות כולם" דבאגה"ק כאן הוא עיבור שכתב בס' הגלגולים שם. ועפ"ז יומתק דבמקום "מפני חשיבותו" שבמ"ח שם – כותב אדה"ז כי הוא כללות כולם" 16. ח"ב ר"י, ב. שם רכט, ב. 17. זח"ג קכח, ב. ואילך. 18. ז, ט. 19. תהלים כז, ד. 20. ישעי' נח, יא. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א מג"א צח, סע"ב. אוה"ת תצוה (ע' א' תרו). פרדס ש' הצחצחות" 22. ח"ב ר"י, ב.

1 שלא תצא מנרתקה - מהמוגבלות שלה, ו - לא תתבטל
 2 ממציאותה כנר - הבטל באבוקה. - מפאת האור הגדול
 3 של האבוקה, בטל אור הנר לגמרי במציאות - כך מצד האור
 4 הגדול של התענוג והמתיקות היתה הנפש בטלה ממציאותה,
 5 אם לא, שמכחינת אור
 6 זה עצמו תשתלשל

אגרת הקדש

7 ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה אם לא שמכחי' 1
 8 אור זה עצמו תשתלשל ותמשך ממנו איזו הארה 2
 9 מועטת בדרך השתלשלות מדרגה אחר מדרגה 3
 10 בצמצומים רבים עד שיברא ממנה לבוש אחד נברא 4
 11 מעין מהות אור זה להלביש הנפש רוח ונשמה ודרך 5
 12 לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל ליהנות מזיו אור 6
 13 זה ולהשיגו ולא תתבטל ממציאותה וכמשל הרוואה 7
 14 בשמש דרך עשית זכה ומאירה וכו' וכמ"ש ויבא 8
 15 משה בתוך הענן ויעל כו' שנתלבש בענן ועלה וראה 9
 16 דרך הענן וכו' כמ"ש בזה"ב דר"י ורכ"ט. 10
 17 הנשמה ליהנות מזיו אור זה
 18 הנשמה ליהנות מזיו אור זה - הנשמה ליהנות מזיו אור זה

יום שני כ' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמט, והנה אור זה... עד עמ' 298, כולא הד.

37 והנה, אור זה הגנון לצדיקים לעתיד לבא, הנקרא בשם
 38 "נעם ה'" ו"צחצחות", - צמאון של תענוג, להתענג על ה',
 39 "וד' מאות עלמין דכסופין דמתענגי בהון צדיקא כו"²⁴,
 40 - וארבע מאות העולמות של "כיסופין" מלשון נכסוף
 41 נכספת²⁵, שהצדיקים
 42 מתענגים בהם, כמו
 43 שכתוב²⁶: "ארבע מאות 11
 44 שקל כסף כו" - שעל- 12
 45 פי קבלה, משמעותם 13
 46 הרוחנית היא, ארבע 14
 47 מאות עולמות של כסף 15
 48 ותענוג לצדיקים, הנה יש 16
 49 בו - באור זה, מעלות 17
 50 ומדרגות רבות מאד, 18
 51 גבוה מעל גבוה, - עד 19
 52 כמה שמדרגה אחת 20
 53 תהיה גבוהה, ישנה עוד 21
 54 מדרגה למעלה ממנה, 22
 55 אך הארה מועטת 23
 56 היורדת מדרגה אחר
 57 מדרגה לברא לבוש זה, - הלבוש הנזכר לעיל המאפשר
 58 לנשמה לקבל את האור, היא מכהינת מדרגה האחרונה
 59 שבאור זה, ונקראת בשם "מדרגה החיצונה" - לא

אגרת הקדש

והנה אור זה הגנון לצדיקים לע"ל הנק' בשם נועם ה' וצחצחות
 להתענג על ה' וד' מאות עלמין דכסופין דמתענגי
 בהון צדיקיא כו' כמ"ש ארבע מאות שקל כסף כו'
 הנה יש בו מעלות ומדרגות רבות מאד גבוה מעל
 גבוה אך הארה מועטת היורדת מדרגה אחר מדרגה
 לברא לבוש זה היא מכחי' מדרגה האחרונה שבאור
 זה ונקראת בשם מדרגה החיצונה ואחוריים דרך משל
 כמ"ש בזה"ב דר"ח ע"ב (עין בס' מק"מ) ור"י ע"ב ומה
 דאשתאר כו' והנה כמו שבנשמת האדם יש בה כח
 התענוג שמתענגת ממה שיש לה ענג ממנו כמו
 מהשכלת שכל חדש וכה"ג וכחי' חיצוניות ואחוריים
 של כח וכחי' התענוג שבה היא כחי' כח הרצון שבה
 דברים שהאדם מתענג בהם, וכחינת חיצוניות ואחוריים של
 כח וכחינת התענוג שבה - שבנפש, היא כחינת כח הרצון
 שבה, שהוא רוצה מה שהוא רוצה, דחינוג²⁷ דכר שאינו

23. משפטים כד, יח. 24. ראה זח"א קכג, ב. 25. ויצא לא, ל. 26. חיי שרה טו, כג. 27. לזהר שם. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל ומוכרח להוסיפה כאן בכי' דרצון הוא חיצוניות התענוג לשלול האופן ה' המדובר בהמשך תרס"ו ע' סה ואילך. והמסקנא בע' עג ואילך שם כככאן". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו כו' התענוג - הוספת ביאור

1 צַעַר, שֶׁהַצַּעַר הַפֶּךָ הַתַּעֲנוּג. – לכן, דבר שהוא צער אין הנפש
2 רוצה בו. כלומר, דבר שאדם רוצה בו, הרי זה מפני שיש לו
3 תענוג בו, הרי שתענוג הוא הפנימיות של הרצון שהוא היצוניות
4 לגבי התענוג. וְכֵן עַל-דֶּרֶךְ-מִשָּׁל בָּאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא
5 נָם כֵּן, כְּכֹבֵד, הָרָצוֹן
6 הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא הֵיא

7 בְּחִינַת הַיְצוּנִיּוֹת 1
8 וְאַחוּרִים לְבְּחִינַת "עֲנָג" 2
9 הָעֲלִיּוֹן" וְנַעַם ה" 3
10 וְ"צִחְצִיחוֹת" וְ"עֲלָמִין" 4
11 דְּכֹסְפִין" הַנְּזָכְרִים 5
12 לְעֵיל. – שכל אלה הם 6
13 העונג העליון, ואילו 7
14 הרצון הוא היצוניות 8
15 מזה, וכשאנו אומרים 9
16 שהלבוש לנשמה הוא 10
17 מ"אחוריים" ו"יצוניות" 11
18 העונג העליון – הרי 12
19 שהלבוש בא מהרצון 13
20 העליון, הַנָּם שֶׁ – הרצון 14
21 העליון והעונג העליון, הֵם 15
22 מִיְחָדִים בְּתַכְלִית הַיְחָד, 16
23 שְׂהוּא יְתַפְּרֵךְ וְרָצוֹנוֹ 17
24 אָחֵד, וְלֹא כְּרָצוֹן הָאָדָם 18
25 חֵם-וְשִׁלּוּם, – שרצונו של 19
26 אדם אינו דבר אחד עם 20
27 עצם הנפש, כִּי-אֵם כּוּחַ 21

22 מהנפש, אך הרצון העליון הוא הרי דבר אחד עם הקדוש ברוך
23 הוא, לֹא מִיָּנִיה וְלֹא מִקְצָתֶיהָ, – לא ממנו ולא ממצת ממנו,
24 וְאֵין דְּמִיּוֹן בֵּינֵיהֶם כְּלָל – בין רצונו של אדם לבין הרצון
25 העליון. כיצד, איפוא, יכולים לחלק בין התענוג לבין הרצון
26 למעלה, ולומר שתענוג הוא פנימיות הרצון, והרצון – היצוניות?
27 אֶף-עַל-פִּי-כֵן דִּבְרָה תוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אֲדָם³⁰, לְשַׁבֵּךְ הָאֵזֶן
28 מֵה שְׂכֻלָּה לְשִׁמְעַת בְּמִשְׁלַח וּמְלֻצָה, – ובהשוואה מְנַשְׂמַת
29 הָאָדָם הַכְּלוּלָה מִכַּח הַתַּעֲנוּג וְהָרָצוֹן וְהַחֲכָמָה וְהַיָּנִיה וְכו',
30 – וכשם שבאים התענוג הוא פנימיות הרצון וכו' כך גם אנו
31 אומרים למעלה, וְכַנְרָאָה בְּחוּשׁ, שֶׁבְּשִׂאָדָם מִשְׁכִּיל אִיזָה

אגרת הקדש

1 שהוא רוצה מה שהוא רוצה דהיינו דבר שאינו צער
2 שהצער היפך תענוג. וככה עד"מ באור א"ס ב"ה ג"כ
3 כביכול הרצון העליון ב"ה היא בחי' היצוניות ואחוריים
4 לבחי' ענג העליון ונועם ה' וצחצחות ועלמין דכסופין
5 הנ"ל הגם שהם מיוחדים בתכלית היחוד שהוא ית'
6 ורצונו אחד ולא כרצון האדם ח"ו לא מיניה ולא
7 מקצתיה ואין דמיון ביניהם כלל אעפ"כ דברה תורה
8 כלשון בנ"א לשכך האזן מה שיכולה לשמוע במשל
9 ומליצה מנשמת האדם הכלולה מכח התענוג והרצון
10 והחכמה והבינה וכו' וכנראה בחוש שכשאדם משכיל
11 איזה שכל חדש נפלא אזי באותה רגע עכ"פ נולד
12 לו תענוג נפלא בשכלו מכלל שהתענוג הוא למעלה
13 מעלה מבחי' השכל והחכמה רק שמלוּבֵשׁ בבחי'
14 שכל וחכמה וכשהאדם מרגיש השכל וחכמה דהיינו
15 שמשגיגה ומבינה היטב אזי מרגיש ג"כ בחי' התענוג
16 המלוּבֵשׁ בחכמה ולכן נקראת בחי' בינה בשם עוה"ב
17 בזוה"ק שהיא בחי' התגלות החכמה עם התענוג
18 המלוּבֵשׁ בה שמשגיגים הצדיקים בג"ע ומשכילים
19 בפנימיות התורה דאורייתא מחכמה נפקא ואורייתא
20 וקב"ה כולא חד:

21 תענוג שהוא פנימיות כנ"ל – (הוספת כ"ק רבינו) – יש לה הרי
22 השגה ב"אור אין סוף", וכדי שיהיה ביכולתה לקבל זאת, מן
23 ההכרח להזדקק ללבושי המצוות, כמוסבר לעיל. להלן יסיביר
24 רבנו הזקן, שבנוסף למה שמצוות הן לבושים לנשמה, כדי
25 שתוכל "לקבל" הגילוי של הזיו וההארה מאלקות, הן גם
26 מחברות את המדריגה העליונה ביותר (מדריגת הכתר) עם
27 הדברים הגשמיים שבהם נעשית המצוה, ובכך הן "עומדים"
28 המחברים את העליון ביותר של הבית עם התחתון ביותר של
29 הבית, שכן כך המצוות מחברות מדריגת הכתר עם הדברים
30 הגשמיים של המצוות.

יום שלישי כ"א מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 298, והנה רצון העליון... עד עמ' קנ, האדם.

75 וְהֵנָּה, רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן
76 בְּרוּךְ-הוּא מְכַנֶּה וְנִקְרָא
77 בְּפִי חַכְמֵי הָאָמֶת – 21
78 מְקוּבְלִים, בְּשֵׁם "בְּתֵר" 22

79 עֲלִיּוֹן, וְכו' תר"ך – 620,
80 עֲמוּדֵי אֹרֶךְ וְכו'.³⁶ – כתר
81 בגימטריא תר"ך, פְּרוּשׁ, –
82 מֵה מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים

אגרת הקדש

1 והנה רצון העליון ב"ה מכונה ונקרא בפי חכמי
2 האמת בשם כתר עליון וכו' תר"ך עמודי אור

מוכרת כאן. כנ"ל. 30. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט. 31. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ ההרגשה באה לאח"ו - כההמשך - בעוה"ב וכל זמן שאין הרגשה - אין זה 'קבלת הנעימות'". 32. ח"יב קנח, א. 33. ח"יב פה, א. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד התענוג שנולד ונפיק כשנולד ומשכיל שכל והיא נועם ה' וכו'". 35. חז"א כד, א. ועוד. 36. פרדס שי"ח פ"ג.

פרוש – באיזו מדרגה של אלקות מתקשר יהודי על ידי מצוות
 – להיות צרורות ומלפשות באור הכתר, – המדרגה
 העליונה ביותר של סדר השתלשלות, הוא רצון העליון
 ברוך-הוא, ועלידי לבוש זה יוכלו לחזות ב"נעים ה"

1 "צחצחות" שלמעלה
 2 ממעלה – ומדרגת
 3 הכתר, והן פנימיות –
 4 של אור הכתר, פנימיות
 5 הכתר היא למעלה לגמרי
 6 מסדר השתלשלות, על
 7 דרך-משל. (והנם)

8 שנתבאר במקום אחר
 9 שהמצות הן פנימיות
 10 רצון העליון ברוך-הוא
 11 – ואילו כאן אנו אומרים
 12 שהן מחיצוניות הכתר,
 13 חיצוניות הרצון, הנה
 14 מודעת זאת – ידוע
 15 הדבר, לידעי הן, –

16 חכמה נסתרה (חכמת
 17 הקבלה) רבוי בחינות
 18 ומדרגות שיש בכל
 19 בחינה ומדרגה
 20 ממדרגות הקדשה, כמה
 21 בחינות פנים ל"פנים",
 22 – פנימיות לפנימיות –
 23 שלגבי בחינה אחת,
 24 הבחינה השניה היא עוד
 25 יותר פנימיות וכו', וכן
 26 בחינות "אחוריים"
 27 ל"אחוריים", – שבחינה
 28 אחת היא יותר "אחוריים"
 29 מאשר השניה, למרות

30 שגם אותה בחינה נקראת "אחוריים", לאין קץ וכו'. – הרי,
 31 שלגבי בחינת פנימיות רצון העליון, אודותה מדובר כאן,
 32 נקראות מצוות "חיצוניות" בלבד, למרות שבמקום אחר, בו
 33 מדובר בהשוואה לבחינה אחרת, הן נקראות "פנימיות" הרצון
 34 העליון. על-כל פנים, הרי אמר, שמצוות הן תר"ך (620) עמודי
 35 אור של "כתר". לכאורה, כיצד זה תואם למה שאמר לפני זה
 36 אודות תרי"ג (613) הלבושים שהמצוות מייצגות אותן, לתרי"ג
 37 כוחות הנפש? יסביר רבנו הזקן להלן שזו מצוות דרבנן
 38 (המשלימות מספר תר"ך) אינן מצוות לעצמן, אלא נחשבות
 39 כחלק ממצוות התורה (דאורייתא) שמדן הן באות, ולכן הוא
 40 אומר, שהלבושים לנפש הם תרי"ג (613) (מתרי"ג המצוות שבוך
 41 נכללות גם המצוות דרבנן) להלביש תרי"ג כוחות הנפש. ובלשון
 42 רבנו הזקן: והנה, ו' מצות דרבנן אינן נחשבות מצות פני

43 1 לגבי מצוות שהן רצון העליון? דרך-משל, כמו שיש עמודים
 2 בבית חומה גדול³⁷, נצבים בארץ, וראשם – של העמודים,
 3 מחבר בתקרה, – הרי שהעמודים מחברים את העליון של
 4 הבית עם התחתון של הבית, ככה ממש על-דרך-משל "כתר
 5 עליון" ברוך-הוא, הוא
 6 למעלה מבחינת מדרגת
 7 החכמה, – ו"חכמה" היא
 8 הרי הראשונה והעליונה
 9 של הספירות הפנימיות,
 10 והוא – "כתר", מלשון
 11 "בותרת", – ביטוי
 12 בתנ"ך³⁸, שהוא מכתיר
 13 ומקיף על הפתח
 14 שבראש, שהם – המוחין
 15 בראש, הם בחינות
 16 הקמה-בניה-דעת. ורצון
 17 זה – שלמעלה ממוחין
 18 חב"ד, נתלבש בתרי"ג –
 19 613, מצות התורה ו'
 20 מצות דרבנן, שרבים
 21 בכלם הן מצות
 22 מעשיות. – הנעשות על
 23 ידי ענינים גשמיים,
 24 "עשייה" ו"מעשה" הם הרי
 25 המדרגה התחתונה ביותר
 26 בעולם העשייה עצמו, ונם
 27 – המצוות התלויות
 28 בדיבור – שמקיימים אותן
 29 בדיבור, כמו לימוד
 30 התורה בדיבור וכדומה,
 31 ודיבור הוא הרי רוחני
 32 יותר מאשר ענין של
 33 מעשה, הן קימא לין³⁹ –

34 הרי פוסקים אנו ד'עקימת שפתיו – בשעת הדיבור, הוי – הוא
 35 מעשה". ונם – המצוות התלויות במחשבה או בלב – כמו
 36 אהבת ה' ויראת ה' וכדומה, הרי המצות נתנה לאדם הנשמי
 37 שבעולם הנה דוקא, – שהוא עולם גשמי, שהוא בעל בחירה
 38 להטות ללבבו לטוב וכו', – או חס-ושלום ללא טוב, מה
 39 שאין-לן הנשמה בלא גוף – אין צריך לצותה על זה.
 40 ונמצא, שהמצות הן על-דרך-משל כמו העמודים, נצבים
 41 – ומחברים מרום המעלות, הוא רצון העליון ברוך-הוא, עד
 42 הארץ הלזו התמריית. והן על-דרך-משל כמו העמודים –
 43 שהם חלולין, מבפנים, שמקיפין ומלבישין נשמת האדם או
 44 רוחו או נפשו – בלבושי המצוות, בשמקיים המצות, ודרך
 45 עמודים אלו – של המצוות, עולין הנפש-רוח-נשמה שלו עד
 46 רום המעלות, – והמדרגות, לצרר בצרור תחיים את ה'.

וכו', פי' דרך משל כמו שיש עמודים בבית חומה
 גדול נצבים בארץ וראשם מחובר בתקרה. ככה ממש
 עד"מ כתר עליון ב"ה הוא למעלה מבחי' מדרגת
 החכמה והוא מלשון כותרת שהוא מכתיר ומקיף על
 המוחין שבראש שהם בחי' חב"ד ורצון זה נתלבש
 בתרי"ג מצות התורה וזו מצות דרבנן שרוכס ככולם
 הן מצות מעשיות וגם התלויות בדבור הא קי"ל
 דעקימת שפתיו הוי מעשה וגם התלויות במחשבה
 או בלב הרי המצוה ניתנה לאדם הגשמי שבעוה"ז
 דוקא שהוא בעל בחירה להטות לטוב וכו'.
 משא"כ הנשמה בלא גוף א"צ לצותה ע"י. ונמצא
 שהמצות הן עד"מ כמו העמודים נצבים מרום המעלות
 הוא רצון העליון ב"ה עד הארץ הלזו החומרית והן
 עד"מ כמו העמודים חלולין שמקיפין ומלבישין נשמת
 האדם או רוחו או נפשו כשמקיים המצות ודרך
 עמודים אלו עולין הנר"ן שלו עד רום המעלות לצרור
 בצרור החיים את ה'. פי' להיות צרורות ומלוכשות
 באור הכתר הוא רצון העליון ב"ה וע"י לבוש זה יוכלו
 לחזות בנועם ה' וצחצחות שלמעלה ממעלת הכתר
 והן פנימיות עד"מ (והנם שנתבאר בכו"א שהמצות
 הן פנימיות רצון העליון ב"ה הנה מודעת זאת לי"ח
 ריבוי בחי' ומדרגות שיש בכל בחי' ומדרגה ממדרגות
 הקדושה כמה בחי' פנים וכמה בחי' אחוריים
 (לאחוריים לאין קץ וכו'). והנה זו מצות דרבנן אינן
 נחשבות מצות בפני עצמן שהרי כבר נאמר לא תוסף

אגרת הקדש

37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מהו הנמשל". 38. מלכים א' ז, טז. ובכ"מ. 39. סנהדרין סה, א.

1 עֲצָמוֹן, - כמצוות נפרדות, שְׁהָרִי בְּכַר נְאֻמְרֹ: "לֹא תִסֶּף", -
 2 על המצוות, אֵלֶּא הֵן יוֹצְאוֹת וְנִמְשְׁכוֹת מִמְצֻוֹת הַתּוֹרָה
 3 וְכֹלְלוֹת בְּהֵן בְּמִסְפֵּר
 4 תְּרִי"ג, - (613) -
 5 לְהַלְבִּישׁ תְּרִי"ג (613) 1 אלא הן יוצאות ונמשכות ממצוות התורה וכוללות בהן
 6 בְּחִינּוֹת וְכַחוֹת שְׁנֵינְפֵשֶׁר 2 במספר תרי"ג להלביש תרי"ג בחי' וכחות שבנר"ן
 7 רוּחַ וְנִשְׁמָה - שֶׁל הָאָדָם, 3 האדם.
 8 - על-כל-פנים הרי אמר
 9 לעיל, שהמצוות הן כמו "עמודים חלוקין" המקיפים ומלבישים

אגרת הקדש

אֵלֶּא הֵן יוֹצְאוֹת וְנִמְשְׁכוֹת מִמְצֻוֹת הַתּוֹרָה וְכֹלְלוֹת בְּהֵן
 בְּמִסְפֵּר תְּרִי"ג לְהַלְבִּישׁ תְּרִי"ג בְּחִי' וְכַחוֹת שְׁבִנְר"ן
 הָאָדָם.

יום רביעי כ"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנ, וז"ש בזה"ק פ'... עד עמ' 300, ע"ש.

19 וְזוֹהוּ שְׁכָתוֹב בְּזֵהר הַקְדוּשׁ פְּרִשְׁת פְּקוּדֵי (דף רכט עמוד
 20 ב): "דַּאֲיִנּוֹן עוֹבְדֵינּוּ טְבִין דְּעֵבִיד בַּר נִשׁ - מְשֻׁכֵי מְנַהוּרָא
 21 דְּדִיוּא עֲלָאָה לְבוּשָׂא כּוּ', - שהמעשים הטובים (המצוות)
 22 שעושה האדם, ממשיכים את האור מהזיו העליון, כלומר
 23 ממדרגת "כתר עליון",
 24 וְחִמֵי כּוּ' בְּנֻעַם ה' וְכוּ'".
 25 - והוא חוזה - כפי שהוא
 26 מסיים שם - ב"נועם ה"
 27 וב"צחצחות", שהם
 28 פנימיות הכתר. וְהִנֵּם
 29 דְּהִתֵּם מְיָרִי - ולמרות
 30 ששם, בזהר, מדובר בְּגִן
 31 עֵדוֹן הַתְּחִתּוֹן,
 32 שֶׁהַלְבוּשִׁים שָׁם הֵם
 33 מִמְצֻוֹת מַעֲשִׂוֹת מְשֻׁשׁ,
 34 - הרי שהלבושים אינם
 35 מצד הענין והמעלה של
 36 רצון העליון, כמדובר
 37 לעיל, כִּי־אם מצד מעלת
 38 ה"מעשה", אֲכַל בְּגִין עֵדוֹן
 39 הָעֵלְיוֹן הַלְבוּשִׁים הֵם

אגרת הקדש

וּז"ש בזה"ק פ' פְּקוּדֵי (דרכ"ט ע"ב) דַּאֲיִנּוֹן
 עוֹבְדֵינּוּ טְבִין דְּעֵבִיד בַּר נִשׁ מְשֻׁכֵי מְנַהוּרָא דִּיוּוּא
 עֲלָאָה לְבוּשָׂא כּוּ' וְחִמֵי כּוּ' בְּנֻעַם ה' וְכוּ'. וְהִנֵּם
 דְּהִתֵּם מְיָרִי בְּגִ"ע הַתְּחִתּוֹן שֶׁהַלְבוּשִׁים שָׁם הֵם מִמְצֻוֹת
 מַעֲשִׂוֹת מְשֻׁשׁ אֲבָל בְּגִ"ע הָעֵלְיוֹן הַלְבוּשִׁים הֵם מַרְעוּתָא
 וְכוּנָה דְּלִבָּא בְּאוּרִיתָא וְצִלוּתָא כְּמִ"ש בּוּזֵהר שֶׁם
 (דְּרִ"י) הִרִי הַכוּוּנָה הִיא כּוּוּנַת עֶסְקוֹן בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה
 מֵאַהֲבַת ה' וּמְצוֹת ת"ת הִיא גִ"כ מְכַלֵּל מְצוֹת מַעֲשִׂוֹת
 דְּעִקִּימַת שְׁפִתּוֹ הוּי מַעֲשָׂה וְהִרְהוּר לְאוֹ כְּדַבּוּר דְּמִי
 וְאִינוּ יוֹצֵא י"ח בְּהִרְהוּר לְבָדוֹ וְכֵן בְּתַפְלָה וְמוֹה גַם כִּי
 מַעֲלַת הַכוּוּנָה עַל הַדַּבּוּר וּמַעֲשָׂה אִינְה מְצַד עֲצֻמָּה
 כּוּ' אֵלֶּא מְצַד הָאֲרַת רְצוֹן הָעֵלְיוֹן כּוּ' כְּמִ"ש בְּלִק"א
 ח"א פל"ח באריכות ע"ש.

40 מְרַעוּתָא - מהרצון, וְכֹנָה דְּלִבָּא - של הלב, פְּאוּרִיתָא
 41 וְצִלוּתָא, - בתורה ובתפלה, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב בְּזֵהר שָׁם - בחלק
 42 ב' (דף ר"י), - שאחרי שיש כבר לנשמה לבושים ממעשה
 43 המצוות בגן-עדן התחתון - היא עולה לגן-עדן העליון, הָרִי
 44 הַכּוּוּנָה - שממנה באים הלבושים, הִיא בְּנִת עֶסְקוֹן בְּתוֹרָה
 45 לְשִׁמָּה מֵאַהֲבַת ה', וּמְצוֹת תְּלִמּוּד תּוֹרָה הִיא גַם בֵּן מְכַלֵּל
 46 מְצוֹת מַעֲשִׂוֹת, דְּעִקִּימַת שְׁפִתּוֹ הוּי - הוא מַעֲשָׂה,
 47 וְהִרְהוּר לְאוֹ דְּבַבּוּר דְּמִי⁴¹, - הרהור (באותיות התורה) אינו
 48 דומה לדיבור, וְאִינוּ יוֹצֵא יְרֵי חוּבְתוֹ בְּהִרְהוּר לְבָדוֹ⁴², וְכֵן

10 בחינת הנשמה, או רוח או נפש של האדם המקיים את המצוות,
 11 ועל ידי ה"עמודים" עולות הנר"ן - נפש, רוח ונשמה - שלו עד
 12 למעלות הגבוהות ביותר,
 13 להיות קשורות ומלוכשות
 14 באור הכתר, ועל ידי
 15 לבוש זה הן יכולות
 16 "לחזות בנועם ה"
 17 ו"צחצחות" שלמעלה
 18 מ"כתר", וזה פנימיות ה"כתר".

49 בְּתַפְלָה. - מן ההכרח לבטא בדיבור דוקא מלות התפלה, ולא
 50 מספיק הרהור בהן בלבד, הרי שגם בתורה וגם בתפלה ישנו
 51 ענין ה"מעשה", עקימת שפתיים הנחשבת ל"מעשה", והכוונה
 52 היא, שגם הלבושים שנעשים מתורה ומתפלה בכוונה - הם גם
 53 כן לבושים ממעשה
 54 המצוות הבאים מאור
 55 הכתר, וְיָבֵה גַם, - ויתירה
 56 מוּז, כִּי מַעֲלַת הַכּוּוּנָה עַל
 57 הַדַּבּוּר וּמַעֲשָׂה - מה
 58 שהכוונה היא למעלה
 59 מדיבור ומעשה, שמכוונה
 60 נעשים לבושים לגן-עדן
 61 העליון, אִינְה מְצַד
 62 עֲצֻמָּה כּוּ', - מצד
 63 הכוונה עצמה שהיא
 64 המעלה והעבודה של
 65 הנפש באהבתה להקדוש-
 66 ברוך-הוא, אֵלֶּא מְצַד
 67 הָאֲרַת רְצוֹן הָעֵלְיוֹן כּוּ',
 68 - ההארה מהרצון העליון
 69 היא יותר בהתגלות בענין
 70 רוחני של כוונה ואהבה - מאשר בענין של מעשה המצוות
 71 שהוא מעשה גשמי, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּלִקוּמֵי אֲמָרִים - "תניא",
 72 חֵלֶק א פֶּרֶק לֶח בְּאֲרִיכוֹת, עֵינֵי שָׁם. - שם מוסבר, שהארה
 73 מהרצון העליון המאירה בכוונה, היא כמו "נשמה" בהשוואה
 74 להארה המאירה ב"מעשה" שהוא כ"גוף" ומלבוש לנשמה;
 75 ואשר הבדל זה הוא רק בצמצום והתפשטות ההארה. על-כל-
 76 פנים, הרי שגם בלבושים הנעשים לנשמה מכוונת ורצון הלב
 77 שבתורה ותפלה, הם גם כן מצד ההארה של הרצון העליון,
 78 כתר עליון, שממנה באים הלבושים לנשמה, כפי שהוסבר לעיל.

יום חמישי כ"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 300, והנה מודעת זאת... עד עמ' קנא, כנ"ל.

42 והוא מלובש בתורה שבכתב שהיא שם הוי' דלתתא (שלמטה),
43 ולכן הוא עדיין "מופלא ומכוסה טמיר ונעלם", כי שם הוי' (גם)
44 שם הוי' דלתתא (שלמטה) הוא עדיין "טמיר ונעלם", ומתגלה
45 בתורה שבעל-פה, שהיא שם אדני' שהוא בגילוי ו"נקרא" (כפי
46 ששם הוי' "נקרא" ובגילוי

47 על ידי שם אדני', שהוא
48 נקרא באדני'). על-כבר
49 פנים, הרי הרצון העליון
50 כפי שהוא בתורה שבכתב
51 הוא מכוסה ונעלם,
52 ומתגלה רק בתורה
53 שבעל-פה, כמו מִצְוֹת
54 תְּפִלִּין, עַל דְּרָדֵךְ מִשָּׁל,
55 שְׁנֵאמַר בַּתּוֹרָה
56 שֶׁבְּכַתְּבָהּ: "וּקְשַׁרְתֶּם
57 לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ
58 לְטַמְּפֹת בֵּין עֵינֶיךָ",
59 וְהוּא מֵאֲמַר סְתוּם
60 וְנִעְלָם, שְׁלֹא פִרְשׁ
61 הַתְּנוּכָה אִיךָ וְמָה לְקִשְׁרָה,
62 וְמָהוּ "מוֹטְפֹת", וְהִכֵּן
63 הוּא "בֵּין עֵינֶיךָ" וְ"עַל
64 יָדְךָ", עַד שֶׁפִּרְשָׁה תּוֹרָה
65 שֶׁבְּעַל־פֶּה,⁴⁶ שֶׁצִּירֵךְ
66 לְקִשְׁרָה בֵּית אֶחָד עַל הַיָּד

67 וְד' בָּתִּים עַל הָרֵאשִׁי, וּבְתוֹכָם ד' פְּרָשִׁיּוֹת, וְהַבָּתִּים הָיוּ
68 מְעוֹר מְעַבְד, וּמְקַדְּשִׁים דְּקָא, – כַּל הָאֲמוּר הוּא בְּאִשְׁר לְמָה
69 לְקִשְׁרָה, וּמְקַדְּשִׁים בְּרִצְעוּתָא שְׁל עוֹר שְׁהָרוֹת דְּקָא⁴⁷, – זֶה
70 בְּאִשְׁר בְּמָה לְקִשְׁרָה, וְכָל שְׁאָר פְּרָשִׁי הַלְבוּת עֲשִׂית הַתְּפִלִּין
71 שְׁנֵאמְרוּ בְּעַל־פֶּה, – בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְ"עַל יָדְךָ" הִיא
72 הַיָּדוּעַ דְּקָא וְלֹא כַּף הַיָּד⁴⁸, וְ"בֵּין עֵינֶיךָ" זֶה קְדָקֵד וְלֹא
73 הַמְצִיחָה⁴⁹. – כַּל זֶה הוּא בְּאִשְׁר לְמָקוֹם הִכֵּן צְרִיכִים לְהַנִּיחַ אֶת
74 הַתְּפִלִּין, כַּל פְּרָשִׁי הַדִּינִים הָאֲמוּרִים לְדַעַת בְּבִירוֹר בְּמָה
75 מִתְּבַטֵּאת מִצְוֹת הַתְּפִלִּין וְאִיךָ הוּא הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן שִׁיהוּדֵי יָקִים
76 מִצּוֹה זֶה – כַּל אֵלֶּה מִתְּבַרְרִים וּמִתְּבַהֲרִים בְּהַלְבוּת שֶׁל תּוֹרָה
77 שֶׁבְּעַל־פֶּה דוֹקָא. וְכֵן כָּל מִצְוֹת שֶׁבְּתּוֹרָה, בֵּין מִצְוֹת־עֲשֵׂה
78 בֵּין מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה – אֵינָן גְּלוּיּוֹת וִידוּעוֹת וּמְפִרְשׁוֹת
79 אֶלָּא עַל־יְדֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, כְּמֵאֲמַר "לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵאמַר
80 בְּשִׁבְתָּ: "לֹא תַעֲשֶׂה מְלֹאכָה"⁵⁰, וְלֹא פִרְשׁ – בְּצִיּוּי שֶׁבְּתּוֹרָה
81 שֶׁבְּכַתְּבָהּ, מָה הִיא מְלֹאכָה, וּבַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה⁵¹ נִתְּפַרֵשׁ –
82 מוֹסְבֵר שְׁהֵן ל"ט מְלֹאכָת הַיָּדוּעוֹת, וְלֹא מְלִטוּל אֲבָנִים

1 להלן יפרט את המעלה המיוחדת שישנה בהלכות התורה,
2 שבהן דוקא ישנו הגילוי מהרצון העליון. שכן, איך יודעים מהו
3 הרצון העליון שבמצוות, ובאיזה אופן על המצוות להיות כדי
4 שעל ידן יומשך הרצון העליון – הרי זה דוקא על-ידי ההלכות
5 של תורה שבעל-פה.

6 ובלשון רבנו הזקן:
7 וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, –
8 הִרִי יְדוּעַ, בִּי הִנֵּה רִצְוֹן
9 הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא
10 הַמְּלַבֵּשׁ תְּפִלִּין (613)
11 מִצְוֹת שֶׁבְּתּוֹרָה
12 שֶׁבְּכַתְּבָהּ, – כְּפִי שֶׁהַמְצוּוֹת
13 הֵן בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכַתְּבָהּ, שֶׁבְּדִן
14 מְלֻבֵּשׁ הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
15 בְּרוּךְ הוּא, הוּא מְפִלֵּא
16 וּמְכַסֶּה טְמִיר וְנִעְלָם,⁹
17 וְאֵינָן מִתְּגַלֶּה אֶלָּא
18 בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, – מִן
19 הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה יוֹדְעִים
20 בְּבִירוֹר מִהוּ הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
21 שֶׁבְּמִצְוָה זֶה, כְּפִי שֶׁרַבְּנוּ
22 הַזְּקֵן מְבִיא מִיד הַדּוּגְמָה
23 מִמִּצְוֹת תְּפִלִּין וְכו'. אַרְבַּע
24 הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁרַבְּנוּ הַזְּקֵן
25 מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן: "מוֹפְלָא

26 ומכוסה טמיר ונעלם", וכן מה שהוא מחלקן לשתי חלוקות:
27 "מופלא ומכוסה" בוא"ו המוסיף, ולאחר מכן "טמיר (בלי וא"ו)
28 ונעלם", כלומר ש"טמיר ונעלם" הוא חלוקה שניה – מסביר זאת
29 ב"לקוטי לוי יצחק" (בהערות על התניא), שזה מפני שתרי"ג
30 המצוות שבתורה שבכתב תלויות בשם הוי' (כידוע), מצוות
31 לא-תעשה ב"יה" של שם הוי' ומצוות-עשה ב"יה"⁴³, ושם הוי'
32 הרי "נכתב" ולא "נקרא", כמאמר⁴⁴ "לא כשאני נכתב אני
33 נקרא", שהקריאה היא לא בשם הוי' אלא בשם אדני', "לעלם
34 כתיב" מלשון העלמה. וזהו מה שבתורה שבכתב דוקא הרצון
35 העליון נעלם כמו ששם הוי' הוא נעלם, הוא רק "נכתב" (וכתב
36 הוא העלם לגבי קריאה) ולא "נקרא" (שקריאה היא גילוי), אלו
37 הן ארבע הלשונות "מופלא ומכוסה טמיר ונעלם" כנגד ארבע
38 אותיות שם הוי', וכן חלוקות בשתי חלוקות, "מופלא ומכוסה"
39 ו"טמיר ונעלם": "מופלא ומכוסה" כנגד י"ה של שם הוי' ו"טמיר
40 ונעלם" כנגד ו"ה, כלומר (הוא ממשיך ב"לקוטי לוי יצחק"),
41 שהרצון העליון הוא האותיות של שם הוי' דלעילא (שלמעלה)

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה בארוכה לקו"ת ר"פ פקודי ובכ"מ". 44. פסחים נ, א. 45. ואתחנן ו, ה. 46. ראה מנחות לד, ב ואילך ובכו"מ מקומות. 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה רמב"ם ה"ל תפילין פ"ג ה"ד ובשאר פוסקים". 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כהפי' בשאר מקומות". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כהצ"ץ". 50. ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל: "לא תעשה כל מלאכה" (יתרו כ, י. וראה ג"כ ראה טז, ח). 51. ראה שבת עג, א במשנה (ובגמרא שם) ובכ"מ.

44 לֹא־תַעֲשֶׂה, הֵן סְתוּמוֹת וְלֹא מְפֹרְשׁוֹת וְגִלּוּיֹת וְיִדּוּעוֹת
 45 אֲלֵא עַל־יְדֵי תוֹרָה שְׁבַע־לְפָנֶיהָ. וּמִשּׁוֹם הָכִי - וְלֹכֵן, כְּתוּב
 46 - כְּתוּב, עַל תוֹרָה שְׁבַע־לְפָנֶיהָ⁵⁷: "אֵל תִּמְשַׁךְ תּוֹרַת אֲמֶךָ",
 47 כְּמוֹ שְׂכֵתוּב בְּזוֹהַר⁵⁸, מִשּׁוֹם שְׁעַל־דָּרֶךְ־מִשָּׁל כְּמוֹ שֶׁכָּל
 48 אֲבִרֵי הוֹלֵךְ בְּלוּלִים
 49 בְּטַפַּת הָאֵב בְּהֶעֱלֵם
 50 גְדוֹל, וְהָאֵם מוֹצִיאָתוֹ
 51 לְיְדֵי גִלּוּי בְּלִידְתָּה וְלֹד
 52 שָׁלֵם בְּרִמָּ"ח - 248,
 53 אֲבָרִים וּשְׁס"ה - 365,
 54 גְּיָדִים, - שוֹ הַרִי ה"בִּינָה
 55 יִתִּירָה" ש"נִיתְנָה
 56 בְּאִשָּׁה⁵⁹, הַכּוּחַ לְגִלּוֹת
 57 מִה שְׁהִיָּה כָּלֹל בְּהֶעֱלֵם -
 58 בְּאוֹפֵן שְׁלֵם, כְּכֹה מְמַשׁ
 59 - נִקְרָאת תוֹרָה שְׁבַע־לְפָנֶיהָ
 60 "תּוֹרַת אֲמֶךָ", שְׁכֵן כָּל
 61 רִמָּ"ח - (248) מִצְּוֹת
 62 עֲשֵׂה וּשְׁס"ה - (365)
 63 מִצְּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בָּאֵים
 64 מִהֶעֱלֵם אֵל הַגִּלּוּי
 65 בְּתוֹרָה שְׁבַע־לְפָנֶיהָ,
 66 וְיִרְשִׁיָּה דִקְרָא -
 67 הַהִתְחַלָּה שֶׁל הַפְּסוּק "וְאֵל
 68 תִּשׁוּשׁ תּוֹרַת אֲמֶךָ" -

69 "שְׁמַע גְּנֵי מוֹסַר אֲבִירֶךָ" קָאֵי - מוֹסַב, אָ - עַל תוֹרָה
 70 שְׁבַכְתָּב, - הַנִּקְרָאת "תּוֹרַת אֲבִירֶךָ", דְּנִפְקָא מִחֻכְמָה עֲלֵאָה -
 71 שְׁכֵן, תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב בֵּאָה מִ"חֻכְמָה עֲלֵאָה" (עֲלִיוֹנָה), הַנִּקְרָאת
 72 בְּשֵׁם "אֵב". וְזוֹהוּ שְׂכֵתוּב: "אֵשֶׁת חֵיל עֲמֶרְת בְּעֵלָה", -
 73 כְּמוּבָא בְּרֵאשִׁית אַגְרַת זוּ, כִּי תוֹרָה שְׁבַע־לְפָנֶיהָ הַנִּקְרָאת
 74 "אֵשֶׁת חֵיל", הַמּוֹלִידָה וּמַעְמֶדֶת חֵילוֹת הַרְבָּה, כְּמוֹ
 75 שְׂכֵתוּב⁶⁰: "וְעֵלְמוֹת אֵין מַסְפָּר" - אֵל תִּקְרֵי "עֵלְמוֹת" אֲלֵא
 76 "עֵלְמוֹת"⁶¹, - עוֹלְמוֹת בְּלֵי מַסְפָּר, אֵלוֹ הַלְכוֹת - שְׁבַתוֹרָה,
 77 דְּלִית לֹון חֲשַׁבְנָא, - שְׁאֵין לֶחַן מַסְפָּר, כְּמוֹ שְׂכֵתוּב
 78 בְּתַקְוָנִים⁶², - בְּתַקְוָנֵי זוֹהַר, וְגִלְּן - כֹּל הַהִלְכוֹת, הֵן בְּתוּנֵת
 79 גִּלּוּי רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא הַנְּעֵלֵם בְּתוֹרָה שְׁבַכְתָּב, - לֹכֵן
 80 נִקְרָאת תּוֹרָה שְׁבַע־לְפָנֶיהָ "אֵשֶׁת חֵיל", שְׁכֵן הִיא מַעְמֶדָה הַרְבָּה
 81 חֵילוֹת, הַהִלְכוֹת הַרְבוֹת שְׁבַתוֹרָה שְׁבַע־לְפָנֶיהָ. לֶהֲלֹךְ יִסְבִּיר רִבְנֵו
 82 הַזִּקֵן, מִה שְׂשָׁאֵל בְּתוּחִילַת הָאַגְרַת, עַל מִה שְׁחֻכְמִינוּ ז'ל אֹמְרִים
 83 "וְדַאשְׁתָּמֵשׁ בְּתַגָּא וְכוּ" שְׁהַכוּוּנָה הִיא לְהִלְכוֹת, "כְּתַרָּה" שֶׁל
 84 תּוֹרָה - מְדוּעַ "הִלְכוֹת" דּוּקָא נִקְרָאוֹת כְּתַרָּה שֶׁל תּוֹרָה, וְכֵן
 85 מְדוּעַ דּוּקָא זֹה שְׁשׁוּנָה הִלְכוֹת מוּבַטְח לֹו שְׁהוּא בֵן עוֹלָם הָבֵא
 86 - מְדוּעַ הִלְכוֹת דּוּקָא וְלֹא עֵנִין אַחַר שְׁבַתוֹרָה? וְרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן

1 יְקוּרוֹת כְּבִדוֹת. - שְׁאֵין זֶה אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה אֵלֵא מְדַרְבְּנֵן⁵²,
 2 לְמִרּוֹת שׁוֹ מְלֹאכָה כְּבִדָּה, וְהָאָדָם יִתְיַגַּע יוֹתֵר בְּעִשּׁוֹתוֹ מְלֹאכָה
 3 זֹו מֵאִשׁוּר בְּעִשְׂיִית מְלֹאכָה מִסוּיִימוֹת שֶׁל ל"ט הַמְּלֹאכּוֹת - בְּכָל
 4 זָאת לֹא זֹו הִיא הַמְּלֹאכָה שְׂאִסְרָה תּוֹרָה. יִשְׁנָה גִירְסָא נּוֹסַפֵּת
 5 כֹּאֵן ב"תְּנִיא": "וְלֹא טִלְטוּל
 6 אֲבָנִים וְקוּרוֹת כְּבִידוֹת
 7 לְבַד", בְּהֵתָאָם לְגִירְסָא זֹו
 8 הָרִי שֶׁגַם טִלְטוּל אֲבָנִים
 9 וְקוּרוֹת כְּבִידוֹת הוּא
 10 אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, דְּבַר זֹה
 11 הוּא בְּהֵתָאָם לְמֵה
 12 שְׁהַרְמַב"ן אֹמֵר בְּפִרְשָׁת
 13 אֲמוּרֵי⁵³, שְׁה"עֲשֶׂה" שֶׁל
 14 "שְׁבַתוֹן" בְּיוֹם־טוֹב (וְכַךְ
 15 "תִּשְׁבוֹת" שֶׁל שְׁבַת) הוּא
 16 גַם עַל דְּבָרִים שְׂאֵינִם
 17 מְל"ט הַמְּלֹאכּוֹת, אֵלֵא
 18 מִפְּנֵי שְׁבַעֲשׁוֹת מְלֹאכּוֹת
 19 אֵלוֹ אֵין לְאָדָם שְׁבוֹת
 20 וּמִנּוּחָה מְל"ט הַמְּלֹאכּוֹת -
 21 הֵן נִכְלָלוֹת ב"עֲשֶׂה" שֶׁל
 22 "שְׁבַתוֹן", כִּי סוּבֵר גַּם
 23 ה"מְגִיד מִשְׁנֵה"⁵⁴, הוּא
 24 מִפְּרָשׁ שֵׁם בְּפִירוּשׁוֹ
 25 הֶרַמְב"ם שֶׁגַם הֶרַמְב"ם
 26 סוּבֵר כִּי, שְׁהַתּוֹרָה אֲמַרָה "תִּשְׁבוֹת" מִהֲדַבְּרִים שִׁישׁ בְּהֵם עֵמֵל
 27 (יְגִיעָה) לְמִרּוֹת שְׁאֵין הֵם מְלֹאכָה (מִה שְׁהַתּוֹרָה קוּרָאת מְלֹאכָה)
 28 שְׁעִלְיָה יִשְׁנֵו הַלֹּא־תַעֲשֶׂה שֶׁל "לֹא תַעֲשֶׂה כֹּל מְלֹאכָה", לְמִרּוֹת
 29 שְׁה"לַחַם מִשְׁנֵה" מִפְּרִיךְ סְבָרָא זֹו, אֲבַל מִה"מְגִיד מִשְׁנֵה" מִסְּתַבַּר
 30 כִּי. יִשְׁנֵם הַמִּפְרָשִׁים⁵⁵, שְׁשֵׁתִי גִירְסָאוֹת ב"תְּנִיא" כֹּאֵן, הֵן אִמַּת,
 31 וְהֵן תְּלוּיֹת בְּמַחְלוּקַת שְׁבִירוּשְׁלִי⁵⁶, שֶׁר' בָּא וְר' יִרְמִי' סוּבְרִים
 32 שְׁה"עֲשֶׂה" שְׁבִשְׁבִיעִית ("שִׁשׁ שְׁנַיִם תִּקְצוּר שְׂדֵךְ וְשֵׁשׁ שְׁנַיִם
 33 תּוֹמּוֹר כְּרַמֵךְ, וְלֹא בְּשִׁבְעִית וְלֹאֵו הָבָא מְכָלֵל עֲשֶׂה - עֲשֶׂה")
 34 הוּא לְגַבֵּי דְבָרִים שְׁאֵין עֲלֵיהֶם לֹאֵו (שְׂכַךְ צְרִיךְ לְהִיוֹת גַּם לְגַבֵּי
 35 שְׁבַת, שְׁה"עֲשֶׂה" שֶׁל "תִּשְׁבוֹת" הוּא עַל דְּבָרִים שְׂאֵינִם בְּכָלֵל
 36 הַלֹּאוֹ שֶׁל "לֹא תַעֲשֶׂה כֹּל מְלֹאכָה"). בְּהֵתָאָם לֹכֵךְ בֵּאָה הַהִגְהָה
 37 כֹּאֵן ב"תְּנִיא": "וְלֹא אֲבָנִים וְקוּרוֹת כְּבִידוֹת בְּלַבַּד". וְר' יוֹסֵי סוּבֵר,
 38 שְׁה"עֲשֶׂה" שֶׁל שְׁבִיעִית הוּא רַק עַל הֲדַבְּרִים שִׁישׁ עֲלֵיהֶם לֹאֵו,
 39 וְאֵילוֹ הֲדַבְּרִים שְׁאֵין עֲלֵיהֶם לֹאֵו - אֲסוּרִים רַק מְדַרְבְּנֵן. בְּהֵתָאָם
 40 לֹכֵךְ הָרִי כִּי הֲדַבֵּר גַּם לְגַבֵּי שְׁבַת, שְׁהַעֲשֶׂה שֶׁל שְׁבַת הוּא רַק
 41 עַל מִה שִׁישׁ עֲלֵיוֹ לֹאֵו, וְאֵילוֹ הֲדַבְּרִים שְׁאֵין עֲלֵיהֶם לֹאֵו אֲסוּרִים
 42 רַק מְדַרְבְּנֵן. וְגִבְיָצָא בְּהֵן - בְּדוּמָה לְמִצּוֹת תְּפִילִין וְלֹא־תַעֲשֶׂה
 43 שֶׁל שְׁבַת, הֵן כָּל הַמִּצְּוֹת, בֵּין מִצְּוֹת־עֲשֶׂה בֵּין מִצְּוֹת

52. רמב"ם ה' שבת פכ"ד הי"ב. 53. כג, כד. 54. לרמב"ם הלכות שבת פכ"א ה"א. 55. לקוטי הגהות לספר התניא כאן ע' פד. 56. סנהדרין פ"ז ה"ה. 57. משלי א, ה. 58. בהשמטות לזח"ב רעו, ב. בזהר שם ד"אמך" נקראת תורה שבעל פה, אבל בספר "כנפי יונה" ח"א פ"ד התורה שבכתב נקראת "מוסר אביך" ותורה שבע"פ - "תורת אמך". 59. נדה מה, ב. 60. שה"ש ו, ח. 61. ראה שהש"ר פ"ו, יב. עבודה זרה לה, ב. 62. יד, ב (בהקדמת "פתח אליהו").

1 בְּרוּךְ־הוּא הוּא לְמַעַלָּה מְעַלָּה מְמַעַלֶּת - ומדריגת הַקְּבִיָּה
 2 עֲלֵאָה, - חכמה עליזונה, וְכִמּוֹ כֶּתֶר וְעֶמְרָה שְׁעַל הַמַּחִין
 3 שְׁבְרָאֵשׁ, - כך הכתר הוא למעלה מזה"חכמה" שהיא
 4 מוחין, לְכֹן נִקְרְאוּ הַתְּלֻכּוֹת בְּשֵׁם "תְּנָא" וְ"כִתְרָה שֶׁל
 5 תּוֹרָה", - שכן, ההלכות
 6 הן הגילוי של רצון
 7 העליון, ורצון הוא כתר, 1
 8 וְ"הַשּׁוֹנָה הַלְּבוּת" 2
 9 מְבַטָּח לוֹ שֶׁהוּא כֵּן 3
 4

אגרת הקדש

עילאה וכמו כתר ועמרה שעל המוחין שבראש לכן
 נקראו התלכות בשם תנא וכתרה של תורה והשונה
 הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב ע"י התלכשות
 נר"נ שלו ברצון העליון ב"ה כנ"ל:

יום שישי כ"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנא, ל מודעת זאת... עד עמ' 302, וד"ל.

19 ל. באגרת קודש זו, סימן ל, מעורר רבנו הזקן את אלה שבשנה
 20 הקודמת נתנו סכום כסף מסיים ל"צדקת ארץ ישראל", שגם באותה
 21 שנה יתנו (בגלל סיבות שונות) לא פחות מאשר בשנים שעברו, והוא
 22 מסביר איך נוגע בצדקה גם ענין "רוב המעשה" (בעשיית ענין הצדקה,
 23 ולתת את הסכום המוקצב
 24 בנתינות מרובות, כפי
 25 שהסביר בפרוטרוט המעלה
 26 שבכך באגרת הקודש סימן 6
 27 "כ"א, וגם ה"חשבון הגדול", 7
 28 שהנתינות מצטרפות לחשבון 8
 29 גדול, ואשר זה פועל למעלה 9
 30 ב"מלכות דאצילות", מקור 10
 31 כל העולמות. 11
 32 מודעת זאת - הרי ידוע, 12
 33 מה שְׁאָמְרוּ רַבֵּינוּ לֵאמֹר: "כָּל 13
 34 הַהֲגִיל לְבָא לְבֵית
 35 הַתְּנַסָּת וְיִום אֶחָד לֹא בָּא - הַקְּדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹאֵל עֲלֵינוּ,
 36 - אגב, לשון הגמרא שלפנינו היא "ולא בא יום אחד הקדוש"
 37 ברוך־הוא משאיל בו", ודרוש בירור אם אכן רבנו הזקן גורס
 38 אחרת בגמרא, או שהוא מביא רק את "תוכן" המאמר ולא את
 39 לשונו ממש, שְׁנֵאמְרוּ: מִי כָּכֶם יֵרָא ה' וְכוּ". - וכפי ההמשך
 40 שם: "שומע בקול עבדו" - הנביא, "אשר הלך חשכים ואין נוגה
 41 לו", שבהתאם לפירוש הגמרא שם הכוונה היא, שבאותו פעם
 42 הלך למקום של חושך ולא בא לבית הכנסת (אם ההליכה לא
 43 היתה לשם דבר מצוה - שאז זה "חשכים"). ובהתאם לפירוש
 44 המפרשים בתנ"ך, הכוונה היא שהוא שרוי במצב של חושך
 45 וצרה, ואף־על־פי־כן לא היה צריך להימנע (מלבוא לבית
 46 הכנסת) אלא היה עליו כפי סיום הפסוק "יבטח בשם ה' וישען
 47 באלקיו", ויש לייחס ענין זה גם למדובר באגרת זו, שגם
 48 כשהמצב קשה יותר, ובגלל זאת יש ברצונו להימנע מדבר טוב
 49 שעשה בזמנים עברו - צריך הרי להיות "יבטח בשם ה' וישען

אגרת הקדש

ל מודעת זאת משארו"ל כל הרגיל לבא
 לבהכ"נ ויום א' לא בא הקב"ה
 שואל עליו שנאמר מי בכם ירא ה' וכו' וכן בכל
 המצות ובפרט מצות הצדקה ששקולה כנגד כל
 המצות הגם שהיא בלי נדר ח"ו אעפ"כ כל החיל
 אשר נגע יראת ה' בלבם לא יאתה לנפשם האלקית
 לתת מגרעות בקדש מאשר כבר הורגלו מדי שנה
 להפריש ממאודם להחיות רוח שפלים ונדכאים דלית
 להון מגרמיהון היא בחי' סוכת דוד הנופלת וכו' לקומם

שכך הרי צריך להיות בכל דבר שעושים אותו כמה פעמים,
 לעשותו בלי נדר, שלא יהיה בכך משום נדר לעשות כך תמיד,
 אף־על־פי־כן כָּל תְּחִיל אֲשֶׁר נִגַע יֵרָאת ה' כְּלָכֶם - לֹא
 יֵאָתֶה - לא ראוי, לְנַפְשָׁם הַאֱלֹקִית לְתֵת מִגְרָעוֹת בְּקִדְשָׁהּ, -
 לתת פחות, ולמעט על־ידי־זה את ההמשכה מבחינת "קדש" -
 שנמשך מבחינת קודש - ב"מלכות" על־ידי ענין הצדקה, מֵאֲשֶׁר
 כָּבֵד הֲרָגְלוּ מְדֵי שָׁנָה לְהַפְרִישׁ מִמְּאֹדָם, - כסף נקרא
 "מאדך", לפי הפירוש הראשון במשנה,⁶ ויכול להיות שהכוונה
 היא גם למי שכסף לגביו הוא באופן של "מאד", לְהַחִיּוֹת רוּחַ
 שְׁפִלִים וְנִדְכָּאִים דְּלִית לָהֶן מִגְרָמֵיהֶן, - שאין להם משלהם
 - הכוונה לעניי ארץ ישראל שאין להם משלהם, אלא מחכים
 לתמיכה הנשלחת להם, היא פְּחִינֵת "סִפְת דְּדוֹד הַנּוֹפֵלֶת"
 וְכוּ', - כך נקראת ארץ ישראל בזמן הגלות, וכך הדבר גם
 בשורש, ב"מלכות דאצילות", שנקראת כך (כנזכר ב"אגרת
 הקודש" סימן ד' וסימן כ"א), לְקוֹמָם וְלְרוּמָם - אותה, וְכוּ',
 5. ע"פ לשון הכתוב - שמואל א' י, כו.
 6. ברכות ו, ב. 2. ישע' נ, י. 3. ב"ב ט, ב. ירושלמי פאה פ"א ה"א. 4. שו"ע יו"ד סר"ג. 5.

1. ברכות ו, ב. 2. ישע' נ, י. 3. ב"ב ט, ב. ירושלמי פאה פ"א ה"א. 4. שו"ע יו"ד סר"ג. 5. ע"פ לשון הכתוב - שמואל א' י, כו.
 6. ברכות נד, א.

48 והבתים מורכבים מאבנים רבות, כך "עולם הדיבור" כולל בתוכו
 49 הרבה אותיות וצירופים (אותיות נקראות "אבנים" בספר
 50 יצירה)¹⁰, שמהן מתהווים העולמות והנבראים, וזה מגלה גדלות
 51 הוי', **היא** – מלכות דאצילות, "עיר אלקינו", **בחינת ומקום**
 52 **החשבון**¹¹, – שכן, חשבון

53 הרי שייך בדברים שהם
 54 בהגבלה ובהתחלקות –
 55 ו"מלכות" היא המקור
 56 לנבראים בעלי גבול
 57 שבהם ישנה התחלקות,
 58 **כמו שפתינו**¹²: "**עיניך**
 59 **ברכות בחשבון**". –
 60 "בריכה" ו"באר" מורות על
 61 "מלכות" ו**המבון**, – במה
 62 שאומרים שעל-ידי
 63 "חשבון גדול" בצדקה,
 64 נעשה "גדול הוי' בעיר
 65 אלקינו", הוא **בנודע**, **פי**
 66 **ב"אתערותא דלתתא"** –
 67 בהתעוררות האדם למטה,
 68 המתבטא ב**המשכת**
 69 **חיים הן וחסד כמעשה**
 70 **הצדקה כרצון הטוב**
 71 **וסכר פנים יפות** – נעשה

72 **"אתערותא דלעילא"**, – התעוררות למעלה, שיהיה **יאר הוי'ה**
 73 **פניו**, הוא הארת והמשכת הן וחסד ורצון עליון מחיי החיים
 74 **אין-סוף כרצון-הוא** – אשר לגדלתו אין חקר¹³ והשגה כלל –
 75 הרי שגדולתו איננה בהתגלות, שכן היא למעלה מהשגת
 76 הנבראים – תימשך גדולת "אין-סוף ברוך-הוא" אל **בחינת**
 77 **"מלכותך מלכות כל עולמים"**¹⁴, – מקור ושושן לכל
 78 העולמות, **עלמא דאתגליא**, – ה"עולם הגלוי" – כפי שנקראת
 79 "מלכות", המהיכה כל הנבראים ש**ככל ההיכלות** – עולמות
 80 **עליונים** ו – עולמות תחתונים, שהן **בבחינת מספר וחשבון**,
 81 **כמו שפתינו**¹⁵: "**אלף אלפים ישמשוניה**". – הרי שהם בחשבון
 82 וגבול של אלף אלפים. על-כל-פנים, הרי שעל-ידי ענין הצדקה
 83 בסבר פנים יפות, נעשה "חשבון גדול", שה"גדול הוי'" שהוא "אין
 84 סוף" בלי גבול, יימשך ב"חשבון" ב"מלכות", שהיא שורש ומקור
 85 הנבראים בעלי חשבון וגבול. וזהו "חשבון גדול", ש – נעשה
 86 על-ידי **רב מעשה הצדקה** – המביא ל**שלוש**, – כמו
 87 שכתוב¹⁶: "והיה מעשה הצדקה שלום", כמוסבר ב"אגרת
 88 הקודש" סימן י"ב, **פי פרוש "שלוש" הוא דבר המחבר ומתוך**
 89 **ב' קצוות הפכים, שהן קצה השמים לעילא**, – למעלה,
 90 **בחינת "לגדלתו אין חקר"**, – בחינה ומדריגה שהיא "אין סוף"
 91 ולמעלה מהשגה, וקצה השמים לתתא, – למטה, בחינת
 92 ה"מלכות" שהיא הספירה והמדריגה התחתונה שבכל עשר
 93 הספירות, המתלבש בכריאה-יצירה-עשה, **בחינת גבול**
 94 **ומספר, ודי למבין**:

1 **למהוי** – שתהיה ההתאחדות של **אחד באחד וכו'**. – לגבי
 2 נשמות ישראל משמעות הדבר, שצדקה "פועלת" התאחדות
 3 והתחברות של יהודי עם יהודי, ולגבי הספירות למעלה
 4 משמעות הדבר, שה"אחד" של "יחודא תתאה" (יחוד התחתון)
 5 של ספירת המלכות,
 6 הנעשה שורש ומקור
 7 לעולמות,
 8 בהתאחדות עם ה"אחד"
 9 של "ז"א" (זעיר אנפין)
 10 שלמעלה מעולמות, וזה
 11 היחוד של הקודש-ברוך.
 12 הוא והשכינה, ששכינה,
 13 "מלכות דאצילות",
 14 מתאחדת עם "ז"א"
 15 הקדוש ומובדל מעולמות.
 16 **והכל לפי רב המעשה**
 17 **וכו'**, – כפי שהוסבר
 18 בפירוט
 19 הקודש" סימן כ"א, שישנה
 20 מעלה במתן הסכום
 21 לצדקה, בנתינת רבות,
 22 לא בנתינה אחת, למרות
 23 שמדובר באותו סכום,
 24 שהרי, כפי שאומר

אגרת הקדש

ולרומם וכו' למהוי אחד באחד וכו' והכל לפי רוב
 המעשה וכו' ולפי החשבון כמארו"ל כל פרוטה ופרוטה
 מצטרפת לחשבון גדול וכו' על דרך מארו"ל אימתי
 גדול הוי' כשהוא בעיר אלהינו וכו' היא בחי' ומקום
 החשבון כמו"ש עיניך ברכות בחשבון והמכוון כנודע
 כי באתערותא דלתתא המשכת חיים הן וחסד כמעשה
 הצדקה כרצון הטוב וסכר פנים יפות אתערותא דלעילא
 יאר הוי' פניו הוא הארת והמשכת הן וחסד ורצון
 עליון מחיי החיים א"ס ב"ה אשר לגדולתו אין חקר והשגה
 כלל אל בחי' מלכותך מלכות כל עולמים עלמא
 דאתגליא המחיה כל הנבראים שבכל ההיכלות עליונים
 ותחתונים שהן בבחי' מספר וחשבון כמו"ש אלף אלפים
 ישמשוניה וזהו חשבון גדול שע"י רוב מעשה הצדקה
 שלום. כי פי' שלום הוא דבר המחבר ומתוך כ'
 קצוות הפכים שהן קצה השמים לעילא בחי' ולגדולתו
 אין חקר וקצה השמים לתתא המתלבש בבי"ע בחי'
 גבול ומספר וד"ל:

25 הרמב"ם¹⁷ דבר זה מוזכר את הנפש, ועל פי חסידות הרי בכל
 26 נתינה נעשה היחוד העליון. יכול להיות שרבנו הזקן רוצה לציין
 27 כאן, שזה אמור גם כשאדם חושב שבשנה הבאה, כשמצבו
 28 יוטב, ישלים גם עבור שנה זו, (שכן, אם הוא חושב שתם, שהוא
 29 מפסיק לתת בגלל המצב הקשה – הרי כבר שלל זאת רבנו הזקן
 30 ב"אגרת הקודש" סימן ט"ז, שגם כשהיה רחמנא-ליצלן מצב של
 31 "לוים ואוכלים", אף-על-פי-כן אמר אז רבנו הזקן "לא טוב
 32 עושים לנפשם" ש"קופצים ידיהם וכו'); אלא גם כשהוא חושב
 33 שבשנה הבאה ישלים גם עבור שנה זו, אך הרי יחסר ב"רוב
 34 המעשה" בשנה זו, ומה גם בהתאם למה שרבנו הזקן כתב
 35 ב"אגרת הקודש" סימן כ"א, שהנתינה ל"מעות ארץ ישראל"
 36 תהיה מדי שבוע או לכל הפחות מדי חודש – הרי שתחסרנה
 37 הנתינות של אותם שבועות או חדשים. ולפי החשבון, – כפי
 38 שיסביר להלן, שנוגע הדבר שיהיה "חשבון גדול", הממשיך את
 39 "גדול הוי'" וכו', יכול להיות שהכוונה היא, שכן, הרי ישנה מעלה
 40 בחשבון גדול – כשהסכום הוא גדול, כמו במאות או באלפים,
 41 דבר שממשיך ממדריגה עליונה יותר, ש"מאה" הוא ב"כתר" וכו',
 42 הרי אם יפחית מהסכום שהיה רגיל לתת – יחסר הרי מהחשבון
 43 הגדול. **כמאמר רז"ל**¹⁸: "**כל פרוטה ופרוטה מצטרפת**
 44 **לחשבון גדול וכו'**", – והמשמעות ב"חשבון גדול" היא: על דרך
 45 **מאמר רז"ל**¹⁹: "**אימתי גדול הוי'ה**" – **כשהוא בעיר אלהינו**
 46 **וכו'**, – כלומר, כשהוי' מתלבש ומאיר ב"מלכות", עולם הדיבור,
 47 הנקרא "עיר אלקינו", שכן, כשם שהעיר מורכבת מהרבה בתים,

7. פיה"מ לאבות פ"ג מט"ו. 8. בבא בתרא ט, ב. 9. זח"ב רכה, א. 10. ס"י פ"ד מי"ב. 11. ראה זח"ג רכ, ב. 12. שיר השירים ז, ה. 13. ל' הכתוב - תהלים קמה, ג. 14. ל' הכתוב - תהלים קמה, יג. 15. דינאל ז, י. 16. ישעי' י, יז.

יום שבת קודש כ"ה מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 302, לא נודע בשערים... עד עמ' 304, האברים וכו'.

על ידי סבוב ה'לו. - של רוח החיים, אך אם יש איזה קלקול
באיזהו מקומן המונע ומעכב או ממעט סבוב והלוך ה'דם
עם הרוח חיים המלבש בו - בדם, ואז נפסק או מתמעט
הקשר ה'לו - אם הדם נפסק לגמרי - נפסק הקשר לגמרי, ואם

מהלך הדם ורוח החיים
מאיט - מתמעט הקשר,
המקשר כל האברים אל
הלב על ידי סבוב ה'לו,
- של הדם ורוח החיים,
ואזי נופל האדם
למשכב וחלי, ה'
ישמרנו. הרי, שהקשר בין
האברים, בינם לבין
עצמם, שעל ידי זה הם
קשורים ללב - נוגע גם
לבריאות הלב. וככה
ממש, על דרך משל,
הנה כל נשמות ישראל
נקראים פתינת אברי
דשכינתא¹, - אברי
השכינה, הנקראת -
השכינה נקראת בשם
"לב", כמו שכתוב:
"יצור לבי", וכמו
שכתוב: "ושכנתי
בתוכם"; פרוש, - מה
הקשר בין השכינה לבין
הלב והתפשטותו בכל
האברים? פי' לשון
"שכינה" הוא שאור
הוי"ה שובן בעולמות

בריאה יצירה עשיה לתחיתם, והמשכת חיות זו - מה
שאור הוי' מחיה את העולמות, היא על ידי התלבשות תחלה
- שהחיות מתלבשת בנשמות ישראל, לפי שכל הנבראים
אין ערוך להם אל הנורה ותבדל, דכלא קמיה בלא ממש
השיבין, - שלגביו כולם נחשבים ככלום ממש. ואי אפשר
להם לקבל חיות מאורו ושפעו ותבדל, להיות נבראים
מאין ליש ותיים וקנאים, - שעל כך הם זקוקים לקבלת חיות,
אור ושפע מהקדוש ברוך הוא, והם אינם יכולים לקבל זאת,
כי אם על ידי הנשמות - שבראש ובראשונה נמשכת החיות
האלקית לנשמות ישראל ולאחר מכן היא נמשכת בעולמות,
על דרך שאנו אומרים בנוסח הברכות "אלקינו מלך העולם",

לא. באגרת זו, סימן ל"א, מסביר רבנו הזקן, עד כמה נוגע למעלה
(כביכול) ענין האהבה והאחדות בין יהודי אחד למשנהו, עד שכשק
חסרות חסיושלום ושורר פירוד הלבבות בין יהודי אחד למשנהו -
מתהווה חולי כביכול בשכינה. שכן, כפי שיסביר, נמשלה השכינה ללב,
והיהודים לאברים, וקלקול
באברים המשבש את מהלך
הדם כראוי - מביא רחמנא¹
ליצלן למחלה באדם, וכך
כביכול למעלה.
נודע בשערים - בהם
ידועים ענינים אלה, -
שלא כבאגרת הקודמת,
בה משתמש רבנו הזקן
בלשון "מודעת זאת" (בלי
הוספת המלה "בשערים").
שכן שם מדובר אודות
מאמר חכמינו ז"ל הידוע
לכל, ואילו כאן מדובר
בענין הקוץ מתיקוני
זהר², מה שכתוב
בתקונים², דשכינתא
איהי מרעא פגולתא
כביכול. - שהשכינה
חולה (כביכול) בגלות.
פרוש, - איזה קשר יש
חסיושלום בין חולי
לשכינה? על דרך משל,
כמו חלי הגוף, המבדיל
בין קדש וכו', - לחולי,
כך להבדיל בין מחלה
בגוף לבין ענין הנקרא

מחלה בשכינה, שסבת החלי והבריאות היא התפשטות
והלוך תחיות מלב אל כל האברים, המלבשת - החיות
הבאה מהלב, מלובשת בדם הנפש היוצא מלב אל כל
האברים, - שהרי הדם נקרא "דם הנפש", וסובב סובב הלוך
הרוח חיים וקדש - הוספת כ"ק רבינו: והרוח חיים מלובש בו
כדלקמן, תוך תוך כל האברים והגידים המבלעים פהם, -
באברים, וחוזר אל הלב. - רוח החיים והדם חוזרים מכל
האברים אל הלב, ואם סבוב והלוך הרוח חיים ה'לו הוא
הקבלתו, תמיד בסדרו המסדר לו מ - הקדוש ברוך הוא,
חיי התיים פרוץ הוא - אזי האדם בריא בתכלית, כי כל
האברים מקשרים יחד ומקבלים תחיתם הראוי להם מלב

האברים והבריאות היא התפשטות
והלוך תחיות מלב אל כל האברים, המלבשת - החיות
הבאה מהלב, מלובשת בדם הנפש היוצא מלב אל כל
האברים, - שהרי הדם נקרא "דם הנפש", וסובב סובב הלוך
הרוח חיים וקדש - הוספת כ"ק רבינו: והרוח חיים מלובש בו
כדלקמן, תוך תוך כל האברים והגידים המבלעים פהם, -
באברים, וחוזר אל הלב. - רוח החיים והדם חוזרים מכל
האברים אל הלב, ואם סבוב והלוך הרוח חיים ה'לו הוא
הקבלתו, תמיד בסדרו המסדר לו מ - הקדוש ברוך הוא,
חיי התיים פרוץ הוא - אזי האדם בריא בתכלית, כי כל
האברים מקשרים יחד ומקבלים תחיתם הראוי להם מלב

אגרת הקדש

לא נודע בשערים מ"ש בתיקונים דשכינתא

איהי מרעא בגולתא כבי'. פי'

עד"מ כמו חולי הגוף המבדיל בין קדש וכו' שסיבת
החולי והבריאות היא התפשטות והילוך החיות מהלב
אל כל האברים המלובשת בדם הנפש היוצא מהלב
אל כל האברים וסובב סובב הלוך הרוח חיים והדם
תוך תוך כל האברים והגידים המובלעים בהם וחוזר אל
הלב ואם סיבוב והילוך הרוח חיים ה'לו הוא כהלכתו
תמיד כסדרו המסודר לו מחיי החיים ב"ה אזי האדם
בריא בתכלית כי כל האברים מקושרים יחד ומקבלים
חיותם הראוי להם מהלב ע"י סיבוב ה'לו אך אם יש
איזה קלקול באיזהו מקומן המונע ומעכב או ממעט
סיבוב והילוך הדם עם הרוח חיים המלובש בו אזי
נפסק או מתמעט הקשר ה'לו המקשר כל האברים
אל הלב ע"י סיבוב ה'לו ואזי נופל האדם למשכב
וחולי הוי'. וככה ממש עד"מ הנה כל נשמות ישראל
נקראים בחי' אברי דשכינתא הנקראת בשם לב כמ"ש
וצור לבבי וכמ"ש ושכנתי בתוכם פי' כי לשון שכינה
הוא שאור הוי' שוכן בעולמות ביי"ע להחיותם והמשכת
חיות זו היא ע"י התלבשות תחלה בנשמות ישראל
לפי שכל הנבראים אין ערוך להם אל הנורה ית'
דכולא קמו' בלא ממש חשיבין וא"א להם לקבל חיות
מאורו ושפעו ית' להיות נבראים מאין ליש וחיים
וקיימים כ"א ע"י הנשמות שעלו במחשבה וקדמו

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצו"ד למשלי לא, כג". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תכ"ה עיי"ש בארוכה". 3. ב"לוח התיקון"
תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "ע"י הגידים". 4. זח"ג יז, א. 5. תהלים עג, כו. 6. תרומה כה, ח. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"ראה [תניא ח"א] פמ"א ובכ"מ."

יום ראשון

יום רביעי

יט חשוון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: והנה אור . . . 298 חד.

מענה רבינו הזקן ליחידות: חסידות איז שמע ישראל, שמע ר"ת שאו מרום עיניכם, ואומר מרום ולא שמים, מרום איז העכער און העכער, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר וראו מי ברא אלה.

מענה רבנו הזקן ליחידות: חסידות היא "שמע ישראל", "שמע" ראשי תבות "שאו מרום עיניכם", ואומר 'מרום' ולא 'שמים', 'מרום' הוא גבה יותר גבה, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר "וראו מי ברא אלה".

יום שני

יום חמישי

כ חשוון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: צ"קג.
תניא: והנה רצון . . . קן האדם.

יום הולדת את אדמו"ר מהורש"ב נ"ע - שנת כתר"א - כלשון הצ"צ. נקרא ע"ש אדמו"ר האמצעי וחצי שם אביו של הצ"צ.

בכל שנה ביום הולדתו הי' אדמו"ר אומר דא"ה, אלא שהי' בחשאי, מלבד כשאירע בש"ק. ביום ההולדת האחרון בעלמא דין, אמר מאמר נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה. כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שהי' בחסד וברחמים. - האט עס געדויערט זיבען יאהר.

יום הולדת את אדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן - שנת כתר"א - כלשון הצ"צ. נקרא על שם אדמו"ר האמצעי וחצי שם אביו של הצ"צ.

בכל שנה ביום הולדתו הי' אדמו"ר אומר דא"ה [הרש"ב] אומר דא"ה [= דברי אלקים חיים, חסידות], אלא שהי' בחשאי, מלבד כשאירע בשבת-קדש. ביום ההולדת האחרון בעלמא דין [=בעולם הזה] אמר מאמר "נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה". כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שהי' בחסד וברחמים. - זה ארץ שבע שנים [עד שנת תרפ"ז - שנת המאסר והגאולה].

יום שלישי

יום ששי

כא חשוון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, ששי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: וז"ש . . . 300 באריכות ע"ש.

עבודת התפלה היא המביאה השגת המוח בהתגשגש הלב, ושניהם יחד בעבודה בפעל המצות ביראת שמים וקנין מדות טובות.

יום
רביעי

שבת

כב חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קורקו.
תניא: והנה מודעת . . . ב"ה כנ"ל.

אחת מתורות המגיד ממעזריטש ששמע רבנו הזקן בהיותו שם בפעם הראשונה – שלהי קנין תקכ"ד עד אחרי חג הפסח תקכ"ה:

"אנכי עשיתי ארץ, ואדם עליה בראתי". "אנכי" מי שאנכי, שהוא נעלם ונסתר גם מנאצלים היותר עליונים, הלביש עצמותו ותברך בכמה צמצומים להאציל הנאצלים ולברא הנבראים, שרפים חיות ואופנים מלאכים ועולמות עד אין מספר, ובצמצומים עד אין שעור, "עשיתי ארץ" הלזו הגשמיים. "ואדם עליה בראתי", האדם הוא תכלית ההתהוות, ובראתי בגימטריא תר"ג הוא תכלית האדם, וכדאיחא [וכפי שכתוב] ב'פרדס' בשם ספר הבהיר, "אמרה מדת החסד לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, מימי היות אברם בארץ, לא הצרכתי אני לעשות מלאכתי, שהרי אברם עומד ומשמש במקומי". כי אברקם שהוא נשמה בגוף, ועוסק בהכנסת אורחים לפרסם אלקותו ותברך בעולם הזה התחתון, הוא למעלה במעלה ובמדרגה לגבי מדת החסד דאצילות. ו"אמרה מדת החסד לפני הקדוש ברוך הוא", הוא קנאת מדת החסד דאצילות, אשר קנאה בעבודת אברקם עליו השלום.

יום
חמישי

יום ראשון

כג חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ל. מודעת . . . ומספר וד"ל.

צוויי און צוואנציג מאל האט מען ארעסטירט דעם צ"צ אויף דער אסיפת הרבנים אין פעטערבורג, תר"ג, פאר זיין אנטקעגענשטעלען זיך דער פאדערונג פון דער מלוכה וועגען שינוים בחנוך וכו'. דער מיניסטער האט אים געפרעגט: דאס איז דאך מרידה במלכות? דער צ"צ האט געענטפערט: מורד במלכות איז חייב מיתה בגוף, אבער מורד במלכות שמים איז חייב מיתה בנפש. איז וואס איז גרעסער?

עשרים ושתים פעם אסרו את ה"צמח צדק" באסיפת הרבנים בפטרבורג, תר"ג, בגלל התנגדותו לדרישת המלכות אודות שנויים בחנוך וכו'. שאלו השר: זו הרי מרידה במלכות? השיב ה"צמח צדק": מורד במלכות חייב מיתה בגוף, אך מורד במלכות שמים חייב מיתה בנפש. מה אם כן גדול יותר?

יום
שישי

יום שני

כד חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, שני עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיד.
תניא: לא. נודע . . . האברים כו'.

בענינים הגשמיים צריך להסתכל במי שהוא למטה ממנו, ולהודות לה' ותברך כ־טוב, על חסדו אתו עמו. –

בענינים הרוחניים צריך להסתכל במי שהוא למעלה ממנו, ולהתחנן לה' שיתן לו דעה טובה להתלמד ממנו, וכח ועז שיוכל לעלות בעלוי.

שבת
קודש

יום שלישי

כה חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: לב. ברכ . . . כנפש תדרשנו.

השגחה העליונה בריינגט יעדען אין זיין וואוינארט צוליב חיזוק היהדות והרבצת התורה.

ווען מען אקערט און מען פארזייט – וואַקסט.

הַהֲשִׁגְחָה הָעֲלִיּוֹנָה מְבִיאָה כָּל אֶחָד לְמָקוֹם מְגוּרָיו לְשֵׁם חִזּוּק הַיְהוּדוּת וְהַרְבֵּצַת הַתּוֹרָה.
כְּאֲשֶׁר חוֹרְשִׁים זוֹרְעִים – צוֹמֵחַ.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ראשון עמ' א

- 1 זכות היא מתנוונת. וְרַב יוֹסֵף סָבַר, לְרַבִּי הוּיָא מִתְנַוְוָנָה – רק רבני
2 היא מכחישה והולכת, אך לְרַבִּנּוּן לֹא הוּיָא מִתְנַוְוָנָה – אלא מפני
3 הזכות לא ניכר עליה דבר. וממילא אין להוכיח מהמשנה, שלעולם
4 יתכן שהמים בודקים אותה גם באופן שיש עדים, ומה שלא אירע לה
5 דבר הוא משום שהיתה לה זכות.
6 מקשה הגמרא על רב ששת, מִתֵּיב רַב שִׁמְיָא בְּרַ אֲשִׁי, שֵׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה
7 שֶׁ רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלָה בְּפִימֵי הַמָּרִים – חולק על
8 רבי ורבנן, וסובר שאין זכות של האשה מועילה כלל למנוע ממנה
9 את העונש הראוי לבוא על ידי המים המרים, וְאִם אָתָּה אָמַר זְכוּת
10 תּוֹלָה בְּפִימֵי הַמָּרִים – אם תאמר שזכות מועילה שלא תענש, נמצא
11 מִדְּחָה אֶתָּה אֵת הַמַּיִם בְּפִנֵּי כָּל הַנְּשִׁימֵי הַשְּׂוֹתוֹת – הסוטות לא
12 יפחדו מלשתות את המים. ועוד, וְאָתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל
13 הַמְּהוּרוֹת שִׁשְׁתּוֹ וְלֹא אִירַע לְהֵן דְּבַר מִשּׁוּם שְׁלֹא זְנוּ, וְהֵן אָמְרִים
14 מְמַאֲוֵת הִיוּ – ויאמרו עליהן שבאמת זינו אֲלָא שְׂתַלְּחָ לְהֵן זְכוּת –
15 מה שלא ארע להן דבר זהו מחמת זכות שבידם. וקשה, וְאִם אֵיתָּא
16 – אם נאמר כרב ששת, מחמת דין זה שאם יֵשׁ לָהּ עֲדִים בְּמִדְּוַיִּת

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי עמ' ב

- 1 שמים. "וַיְהִי כִי הֲצִיקָה לּוֹ בְּרַבְרִיָּה כָּל הַמַּיִם וְתֵאֱלָצְהוּ" – דלילה
2 הציקה לשמשון ואילצה אותו לומר לה במה כוחו, שואלת הגמרא,
3 מַאי וְתֵאֱלָצְהוּ? – איך אילצה אותו. ומשיבה אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבִי
4 רַבִּי אֲמִי בִשְׁעַת נִמְר בִּיאָה – שתאוות האדם גדולה, נִשְׁמַמְתָּ
5 מִתְּהִיָּו שְׁלֹא יוֹכַל לְסַיֵּם אֶת הַמַּעֲשֶׂה, ואז אילצה אותו לומר לה.
6 כשהתגלה המלאך למנוח ואשתו לבשר להם שילוד להם בן, הוזהיר
7 את אשת מנוח ואמר לה, "וְעַתָּה הַשְּׁמַרִי נָא וְאֵל תִּשְׁתִּי וְיִן וְיִשְׁבֵּר
8 וְאֵל תֵּאֱבָלִי כָּל טַמְא כִּי הֵךְ הִרָה וּילדת בן", שואלת הגמרא, מַאי
9 כָּל טַמְא – מה הם הדברים הטמאים שהזהיר אותה לא לאכול, וְתִן
10 עַד הַשְּׂתָא דְרַבִּי רַבִּי אֲמִי קְאָאָלָה – ועוד יש להקשות, וכי עד
11 עכשיו היא אכלה דברים טמאים. משיבה הגמרא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק
12 דְּבִי רַבִּי אֲמִי, דְרַבִּי רַבִּי אֲמִי הָאֲסוּרִים בְּנוּיָר – שלא רק מיין תשמר, אלא
13 אפילו ממים ששרו ביין, וכדומה. "וַיִּזְכַּע אֱלֹהִים אֶת הַמִּבְּתָר אֲשֶׁר
14 בְּלָחוּ" – נעשה לשמשון נס בשעה שהיה צמא מאד, ומלחי החמור
15 יצאו מים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבִי רַבִּי אֲמִי הוּא אִיּוֹה לְדַבֵּר טַמְא –
16 שמשון חשק להינשא לנכרית, לְפִיכָךְ נִתְּלוּ חַיִּי בְּדַבֵּר טַמְא – לכן
- 17 כשהלך למות מצמא, נעשה לו הנס על ידי לחי החמור שהוא דבר
18 טמא.
19 דורשת הגמרא את הפסוק על שמשון "וְתַחַל רוּחַ ה' לַפַּעַמּוֹ בַּמַּחֲנֶה
20 דָן בֶּן צֶרְעָה וּבֶן אֶשְׁתָּאוֹל וְגו'". אָמַר רַבִּי חֵטָא בְּרַבִּי חֲנִינְיָא, חֲלַתָּה
21 – התקיימה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ, דְּבַתֵּיב שֶׁהִתְנַבֵּא יַעֲקֹב 'יְהִי דָן
22 בְּחַשׁ עַלִּי דְרָף' – והולך על שמשון שהיה מבטב דן. לְפַעְמּוֹ בְּמַחֲנֶה
23 דָן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבִי רַבִּי אֲמִי מְלַמֵּד שֶׁהִיָּתָה שְׂבִינָה
24 מְקַשְׁשָׁת לְפִנֵּי – מלווה אותו בְּזוּג – כמו פעמון הקשור לאדם,
25 ונלמד מכך שְׂבִינָה הָכָא – אצל שמשון לְפַעְמּוֹ בְּמַחֲנֶה דָן, וְכַתִּיב
26 הָתָם – לגבי המעיל של בן גדול לְפַעְמּוֹ וְרִימּוֹ. בֵּין צֶרְעָה וּבֶן
27 אֶשְׁתָּאוֹל, אָמַר רַבִּי אֲסִי צֶרְעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל שְׁנֵי הָרִים גְּדוּלִים הִיוּ
28 – כך שמם של ההרים, וְעַקְרָן שִׁמְשׁוֹן וְחֲנָן זֶה בְּזוּה.
29 דורשת הגמרא את דברי המלאך על שמשון, "וְהוּא יַחַל לְהוֹשִׁיעַ
30 אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים", מזהו הלשון 'יחל', אָמַר רַבִּי חֵטָא בְּרַבִּי
31 חֲנִינְיָא

עדות בכתב

יום ראשון י"ט חשוון ה'תשע"ו

אמרו שההגדה בפה מעכבת ואינו יכול להעיד בכתב, בהתאם לכלל 'כל שאינו ראוי לבילה - בילה מעכבת בו (מנחות יב. ב), אבל מי שיכול להגיד עדותו בפה יכול לשלוח עדותו לבית דין בכתב, כי 'הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו'.

ושיטת הרמב"ם היא שעדות בכתב אינה מתקבלת (כרש"י) ומן התורה עדות בשטר אינה עדות, אך חכמים תיקנו לקבל עדות שבשטר 'כדי שלא תנעול דלת בפני לווים (שמא יכחיש הלווה והעדים אינם בנמצא, וימנעו מלהלוות).

וה'שלחן ערוך' (הו"מ סי' כח ס"א) פסק כרמב"ם: 'העדים ששלחו עדותן בכתב לבית-דין - אינו עדות, דכתיב על פי שנים עדים, מפיהם ולא מפי כתבם'. והרמ"א הוסיף: 'וכן נוהגין. ודלא כיש מכשירין אם העדים ראויין להעיד ואינם אילמים'.

והסמ"ע (שם סקמ"ב) כתב שכמה ראשונים מסכימים לדעת ר"ת שמותר לשלוח את העדות בכתב אם זוכר את העדות ויכול להעיד בפיו, וכמה 'ממורי הוראה שלא רצו לטרוח ה'תלמיד חכם' ושלחו לו לכתוב עדותו בכתב ידו ולשלחו לבית דין. וכן נראה לי מאחר דלר"ת וסייעתו אפילו בלא ת"ח מותר לעשות כן'.

הלכות עדות פרק ג, הלכה ד: דין תורה, שאין מקבלין עדות... אלא מפי העדים, שנאמר: "על פי שנים עדים - מפיהם, ולא מקרב דין. אבל מדברי סופרים, שחזקתן דיני ממונות בעדות שבשטר... כדי שלא תנעול דלת בפני לווים.

הטור (הו"מ סי' כח סקט"ו) הביא את דברי רש"י (על התורה דברים יט, טו) שמהכתוב "על פי שני עדים... יקום דבר" למדים ש"לא יכתבו עדותם באגרת וישלחו לבית דין".

והקשה רש"י (גיטין עא, א ד"ה ולא): מדוע בשטר מקח או שטר הלוואה סומכים על העדות הכתובה בו ואין אומרים 'מפיהם ולא מפי כתבם'? ותירץ: חתימת העדים נעשית ביום עשיית הפעולה וזו היא דרך כתיבת שטרות (ולכן העדות היא קודם המעשה ולא אחריו).

והתוספות (כתובות כ, א ד"ה ורבי יוחנן) תירצו: שטר נכתב בהסכמת מי שהשטר לחובתו (הלווה או המוכר) ולכן אין זה 'מפי כתבם' של העדים. ועוד: שטר כתוב בנוסח וסדר מיוחד ואם אינו נכתב כשטר אלא כזיכרון דברים בעלמא הרי זו 'עדות שבכתב'.

אך לדעת רבינו-תם (תוס' יבמות לא, ב ד"ה דחזו) המיעוט 'מפיהם ולא מפי כתבם' נאמר באילם שאינו יכול להעיד בפיו או ששכח עדותו כי רק במי שאינו יכול להעיד בפה

מתי עדים פסולים פוסלים את העדות?

יום שני כ' חשוון ה'תשע"ו

המתכוונים לראות ולא להעיד אינם מצטרפים - אפשר לומר שאין זו ראייה כי אכן משום כך מזמנים את העדים הכשרים ומייחדים אותם לפני נתינת הגט, ועל ידי זה אין הקרובים נכללים בעדות ואינם מבטלים אותה.

אך ה'משכנות יעקב' (הו"מ סי' יח) תמה על דברי הש"ך: הרי בימי חז"ל לא היה מקובל לייחד עדים בשעת הגירושיין, ואם כן מזה שלא חששו לפסול את הגט בגלל הקרובים יש ללמוד שהקרובים שאינם באים להעיד אינם מצטרפים. ולדעתו, גם הרמב"ם סובר שהעדים הפסולים פוסלים רק אם העידו בפועל, ואת דברי הרמב"ם 'אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול עדות כולם בטלה', הוא מפרש כך:

כאשר העדים באים לבית דין, מפרידים בין העדים שהתכוונו להעיד לאלו שלא התכוונו להעיד. ואם אחרי הגדת העדות של אלו שהתכוונו להעיד יתברר שאחד מהם פסול - העדים הכשרים שלא התכוונו להעיד לא נפסלו בעדות זו (כיון שהפרידו ביניהם). ומעתה מקבלים את עדותם של העדים שבתחילה לא התכוונו להעיד, כי 'הואיל וראה הדבר וכיוון עדותו... חותכין הדין על פיו', ואף שלא התכוונו להעיד, נעשו עדים עתה בעת הגדת העדות.

הלכות עדות פרק ה, הלכה ה: בשבועהא לביית דין עדים מקבלין... אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול, עדות בלן בטלה.

לדעת התוס' (ב"ב קי"ד א, ד"ה אבל) עדים פסולים שראו את המעשה פוסלים אותה רק אם באו לבית דין והעידו, אבל אם ראו את המעשה ולא העידו אינם מבטלים את העדות, כי "אמר קרא 'יקום דבר' - במקיימי דבר הכתוב מדבר, דהיינו: עדים שהדבר מתקיים על ידיהן אין נפסלין עד שיעידו בבית דין ויקיימו דבר". ובמקום אחר (מכות ו, א ד"ה אמר שמואל) כתבו שראיית עדים פסולים לא פוסלת, שאם לא כן 'היאך מצינו דינו ורגלינו כשנותנין גט, שיש במעמד קרובים, והיה לנו לומר שעדות הכשרים בטל'.

אבל הרמב"ם כאן כתב: 'אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול עדות כולם בטלה'. ומזה מדייק הש"ך (הו"מ סי' לו סק"י) שלדעת הרמב"ם הפסולים פוסלים את העדות גם אם לא העידו, כי הכוונה להעיד מצרפת אותם, וכן גם שיטת רש"י והרשב"ם (ב"ב קיג, ב. ד"ה שלשה). והוסיף הש"ך שהלכה כשיטת הרמב"ם שהרי לא נזכר בש"ס שרק עדות בפועל של הפסולים פוסלת, ומה שכתבו התוספות שנתנית הגט במעמד הקרובים מוכיחה שעדים

משחקי מזל

יום שלישי כ"א חשוון ה'תשע"ו

הטעם השני אינו נפסל שהרי הוא עוסק ביישובו של עולם. ובדעת הרמב"ם בענין זה יש סתירה לכאורה, כי בהלכות גזילה (פ"ו ה"י) כתב: 'המשחקין בקוביא...'. הרי זה גזל מדבריהם, ולפי זה לכאורה פסול לעדות אפילו כשיש לו אומנות אחרת, אך בהלכה זו כתב שפסול לעדות רק אם אין לו אומנות אחרת! ומבאר הכסף משנה:

המשחק בקוביא עם יהודים פסול לעדות אפילו אם יש לו אומנות אחרת שהרי הוא גולן, אך כאן מדבר הרמב"ם על המשחק עם גויים, שאין בכך איסור גזל ואף-על-פי-כן פסול לעדות, כי 'הואיל ואינו עוסק ביישובו של עולם, הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל'. כלומר: מאחר ואין לו אומנות אחרת וכל עסקו הוא במשחקי קוביא, חזקה שמשחק גם עם יהודים, אף-על-פי שלא ראינו זאת, ולכן פסול לעדות משום גזל.

הלכות עדות פרק י, הלכה ד: וכן המשחק בקביה - והוא, שלא תהיה לו אומנות אלא היא - הואיל ואינו עוסק ביישוב העולם, הרי זה בחזקת שאוכל מן הקביה, שהוא אבק גזל.

בגמרא (סנהדרין כד, ב) הובאו שתי דעות מדוע המשחק בקוביא (משחקי מזל שהמנצח בהם נוטל מהמפסיד סכום כסף כפי שסוכם מראש) פסול לעדות:

יש אומרים שדינו כגולן, כי המפסיד הסכים להתערבות מלכתחילה רק משום שהיה סבור שהמזל ישחק לטובתו, וכאשר הוא נדרש לשלם אינו עושה כן מתוך הסכמה והרי זה גזל. ויש אומרים שאין זה גזל והמשחק פסול לעדות משום שאינו עוסק ביישובו של עולם.

ונפא-מינה למעשה בין הטעמים, כאשר יש לו אומנות אחרת ואינו מתפרנס רק ממשחקי הקוביא: לפי הטעם הראשון עדיין הוא פסול שהרי מכל-מקום הוא גולן, ולפי

בין מלך מבית דוד למלך ישראל

יום רביעי כ"ב חשוון ה'תשע"ו

אלא כך ביאור הדברים:

דין התורה שאין המלך (בין מבית דוד ובין ממלכי ישראל) מעיד כדי לא לזלזל בכבודו פוטרו מהגדת עדות, אבל אם מחל על כבודו והעיד - במלכי בית דוד עדותו מתקבלת, ובמלכי ישראל גזרו חכמים כי מכיון שאין נכנעים תחת עול הדיינים הרי הם כפסולי עדות מדרבנן שאין עדותם מתקבלת ואין מחייבים ממון על פי עדותם.

ובספר 'בנין שלמה' (סנהדרין יט, ב, ד"ה גמרא) פירש:

הלכה היא (לעיל פ"א ה"ב) שבעדות ממון "היה העד חכם גדול והיה בית דין פחות ממנו בחכמה", אינו מעיד בבית דין משום כבודו, אבל "בעדות שמפריש בה מן האיסור וכן בעדות נפשות.. הולך ומעיד", כי "אין חכמה לנגד ה'". וכך גם במלך - בעדות שמפריש בה מן האיסור או עדות נפשות חייב להעיד מן התורה, אך חכמים גזרו שמלכי ישראל לא יעידו אפילו עדות כזו, כיון שאינם נכנעים תחת עול הדיינים. ואכן המעשה המסופר בגמרא (סנהדרין שם) שבעקבותיו גזרו חכמים שאין המלך מעיד היה בדיני נפשות.

הלכות עדות פרק יא הלכה ט: מלכי ישראל - לא מעידין, ולא מעידין עליהן; שהם בחזקת אלמים בעלי ידוע, ואין נכנעין תחת על הרגלים.

הקשה המהר"ם חביב (תוספות יור"כ, יומא ער, א):

מדברי הגמרא (יומא שם) עולה שהמלך אינו מעיד מן התורה, כי דורשים את הפסוק (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך" - "שתהא אימתו עליך", וזלזול הוא למלך להעיד בבית דין, ולמה כתב הרמב"ם שמלכי ישראל לא מעידים רק כיון ש"הן בחזקת אלמים...", וגם בהלכות מלכים (פ"ז ה"ז) כתב "מלכי ישראל גזרו חכמים שלא ידון.. ולא מעיד ולא מעידין עליו"? ותירץ:

הטעם ש"הן בחזקת אלמים" מוסב רק על סוף ההלכה ("ואין מעידין עליהן") ואילו ההלכה שהמלכים "אין מעידין" היא אכן מן התורה.

אך ה'דבר אברהם' (ח"ב ל"ב אות י"ד) כתב שפירוש דחוק הוא, שהרי הרמב"ם הביא הלכה זו בין דיני הפסולים להעיד, היינו, שהדגש הוא על כך ש"לא מעידין".

דין תורה על מבני ציבור

יום חמישי כ"ג חשוון ה'תשע"ו

בשאר צרכי העיר יכולים דיינים מאותה עיר לדון אם יותרו על זכות השימוש בהם ושוב אינם נוגעים בדבר. אך הטור (ח"מ סי' לו) כתב שהדין נאמר בכל דבר השייך לאנשי העיר כגון מרחץ או רחוב של עיר. וביאר ה'בית יוסף' (שם) שכשם שאין אדם יכול להסתלק מהשימוש בספר תורה, כך אינו יכול להסתלק מלרחוץ במרחץ או ללכת ברחובה של עיר.

ובדעת הרמב"ם יש שדייקן שסובר כדעת הטור, שהרי

הלכות עדות פרק טו, הלכה ב: בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן - הואיל ולשמיעה הוא עשוי, שאי אפשר לאדם לסלק עצמו ממנו - אין דיניו פדניו אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר. וכן כל פיוצא בזה.

יש סוברים (רשב"ם ב"ב מג, א ד"ה לבני עירי. מאירו שם) שהדין נאמר רק בספר תורה, כי מאחר וכולם חייבים לשמוע קריאת התורה ואף אחד אינו יכול לוותר על השימוש בו, כולם נחשבים כנוגעים בדבר ואינם יכולים לדון עליו, אך

בסיום ההלכה כתב 'וכן כל כיוצא בזה' (ראה ב"י ודרישה סי' לו (ש).

אך יש שתמהו על כך שהרי בהלכה הקודמת פירט: 'בני העיר שבא מערער לערער עליהם במרחץ או ברחוב של עיר, אין אחד מבני העיר מעיד ולא דן עד שיטלגן עצמו...', הרי שלגבי מרחץ ורחוב העיר מועיל סילוק!

ויתכן שבהלכה הקודמת מדובר כאשר יש בעיר מרחץ ורחוב אחר ויכולים הדיינים לוותר על זכות השימוש במרחץ או הרחוב שעליו דנים, אך כאן מדובר כאשר אין

ספר-תורה אחר ואי אפשר להסתלק ממנו. אך כיון שהרמב"ם לא חילק במרחץ עצמו אם יש אחר או לא, נראה שהחילוק הוא בין מרחץ לספר-תורה. ולדעתו מועיל סילוק בשאר צרכי העיר, ורק בספר-תורה המיועד למצוה אין מועיל סילוק, ומה שסיים 'וכל כל כיוצא בזה' כוונתו לשאר צרכי העיר של מצוה כגון שופר וכדומה שהם חובה ואי אפשר להסתלק מהם, אך מדברי הרשות כגון מרחץ או רחוב העיר אכן מועיל סילוק (בנין ציון סי' יז).

הכחשה והזמה כאחת

יום שישי כ"ד חשוון ה'תשע"ו

הייח"ס), אין הראשונים נאמנים להעיד על עצמם כמו שאינם נאמנים להכחיש אם יעידו עליהם שחיללו שבת, כי האחרונים מעידים בתורת 'עדות' והראשונים הם 'בעלי הדבר'.

וכאשר האחרונים הם עדי 'הכחשה' ו'הזמה' כאחת, כדברי הרמב"ם כאן שעדותם היא "ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם" - אף שהם מזויזים את העדים, כיון שגם מכוזבים את עצם המעשה - אומר הרמב"ם "הרי זו הכחשה".

ומקשה ה'לחם משנה': אבל סוף סוף יש כאן גם 'הזמה' ומדוע לא יהיו האחרונים נאמנים?

ומבאר הגר"ע איגר (תשובות סי' ריב): כיון שלגבי המעשה שעליו מעידים העדים (בנוסף לעדותם על גוף העדים) הרי הם מכחישים זה את זה, הרי כל כת פסולה לעדות מספק, ולכן אין אחת יכולה להזים את השניה.

הלכות עדות פרק יח, הלכה ב: עדים שפאו ואמרו: 'ראינו זה שחרג את זה'... ואחר שהעידו ונבדקו, פאו שנים עדים אחרים ואמרו: 'ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם'... הרי זו תכחשה.

ההבדל בין הכחשה להזמה הוא שהכחשה היא בתוכן העדות (עדות אחת אומרת "היה הדבר הזה" ועדות אחת אומרת "לא היה"), והזמה היא בעדים עצמם אך לא בעצם המעשה ("אינן יודעים אם נהיה הדבר או לא נהיה").

ולמה בהזמה מקבלים את העדות השניה ומענישים את העדים הראשונים, ואילו בהכחשה אין האחרונים נאמנים יותר מהראשונים?

הרמב"ם כתב (כה"ג) ש"גזרת הכתוב היא". אך ה'טור' (הרי"מ סי' לח) נתן טעם לדבר: כאשר האחרונים מכחישים את עצם המעשה, אין סיבה להאמין לאחרונים יותר מהראשונים, אבל כאשר האחרונים מעידים על גופם של הראשונים ואומרים שבכלל לא היו במקום המעשה ("עמנו

עדות שהוזמה מקצתה

שבת קודש כ"ה חשוון ה'תשע"ו

והראב"ד השיג:

מאחר שיש הפסק של יותר מ'כדי דיבור' בין העדים שהוזמו לשאר העדים, ולכן נחשבות לשתי כתות לענין חיוב הזמה, הרי גם לענין ביטול העדות נחשבות לשתי כתות, ועדות העדים שלא הוזמו אינה מתבטלת, כי אין זו 'עדות שבטלה מקצתה'.

וכתב הש"ך (הרי"מ סי' לו סק"ו) שדעת רש"י היא כשיטת הראב"ד, שהרי כתב (מכות ו, א. ד"ה והוא) "אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן כשתי כתות לכל דבר". והוסיף הש"ך: "אין ספק אילו היה הרמב"ם עצמו קיים, היה מודה בכאן לדברי הראב"ד!".

וה'כסף משנה' מיישב את שיטת הרמב"ם: מאחר ששתי הכתות באו להעיד כאחת, אף שאחר-כך היה הפסק ביניהם בהגדת העדות, "הרי הן ככת אחת לענין שאם בטלה עדות הכת האחת, בטלה גם כן עדות הכת השניה".

הלכות עדות פרק כ, הלכה ג: הרי העדים שלשה, אפלו הן מאה... והוזמו מקצתם - אין נענשין עד שיוזמו כלן. אבל אם היה הפסק בין זה לזה יתר מ'כדי דיבור', שהוא כ'די שאלת שלום תלמיד לרבו' - הרי נחלקה העדות, והשנים שהוזמו נענשין, והשנים האחרים... אין נענשים. ואף על פי שבטלה העדות ב'לה, מפני שהן כת אחת, הואיל ונפסל מקצתה, נפסלה ב'לה.

עדים שהעידו ואחד מהם הוזם, עדות כולם בטלה "דהזמה הוי כנמצא אחד מהן קרוב או פסול" (רש"י סנהדרין ו, א. ד"ה כר' עקיבא ותוספות מכות ו, ב. ד"ה הרי).

ומוסיף כאן הרמב"ם, שאפילו היה הפסק של יותר מ'כדי דיבור' בין העדים שהוזמו לעדים שלא הוזמו ולכן אומרים "נחלקה העדות, והשנים שהוזמו נענשין" (ואין לכך סתירה מההלכה שאין העדים נעשים זוממין עד שיוזמו כולם) - לענין העדות שמעידים עליה "בטלה העדות כולה מפני שהן כת אחת, הואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ט כ"ה מרחשון תשע"ו

23 נכון הדבר, וכן שְׁהִכְחִישוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֵי זֶה מִכָּל
24 הַדְּבָרִים - אֵין זֶה נִכְוֵן.¹²

12 ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

25 ג. הֵיוּ הָעֵדִים מְרַבִּים, שְׁנַיִם מִהֵן פְּנוּ עֲדוּתָן
26 בְּחִקְרוֹת וּבְדִישוֹת, וְהִשְׁלִישִׁי אֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -
27 תִּתְקַיֵּם הָעֲדוּת בְּשְׁנַיִם, וְיִהְיֶה¹³. אָבָל אִם הִכְחִישׁ אֶת
28 שְׁנֵיהֶן, אָפְלוּ בְּבִדְיוֹת - עֲדוּתָן בְּטֻלָּה.¹⁴

13 שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חברו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חברו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. 14 שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורו שם.

29 ד. עַד אֶחָד אֹמֵר: בְּרַבִּיעֵי בִשְׁפַת, בְּשְׁנַיִם לְחֹדֶשׁ,
30 וְהִשְׁנִי אֹמֵר: בְּרַבִּיעֵי בִשְׁפַת, בְּשִׁלְשָׁה לְחֹדֶשׁ -
31 עֲדוּתָן קִיָּמָה; שְׁזֵה¹⁵ יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ¹⁶, וְזֶה
32 אֵינוֹ יוֹדֵעַ¹⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת
33 הַחֹדֶשׁ; אָבָל אַחֵר חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ, גְּגוֹן שְׁאֵמֵר הָאֶחָד:
34 בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: בְּשִׁבְעָה עָשָׂר
35 בַּחֹדֶשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁפָנוּ שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד מִיָּמֵי
36 הַשְּׁפָת - עֲדוּתָן בְּטֻלָּה; שְׁאֵין חֲצֵי הַחֹדֶשׁ פָּא וּכְבָר
37 יָדְעוּ הַכֹּל¹⁸ אֵימָתִי הִיָּה רֵאשׁ הַחֹדֶשׁ¹⁹.

15 האומר בשניים לחודש. 16 שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. 17 וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). 18 ובדפוס וינציאה שי"א: אלא כבר ידעו. 19 ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

יום א' י"ט מרחשון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת עֲדוֹת

פֶּרֶק שְׁנַיִ

1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשת בעדים והעדוּת קיימת.

1 א. מָה בֵּין חִקְרוֹת וּדְרִישוֹת² לְבִדְיוֹת³? בְּחִקְרוֹת
2 וּדְרִישוֹת, אִם כֵּן הָאֶחָד אֶת עֲדוּתוֹ⁴, וְהִשְׁנִי אֹמֵר:
3 אֵינִי יוֹדֵעַ - עֲדוּתָן בְּטֻלָּה⁵; אָבָל בְּבִדְיוֹת, אָפְלוּ
4 שְׁנֵיהֶן אֹמְרִין: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין - עֲדוּתָן קִיָּמָה⁶.
5 וּבְזִמְן שֶׁהֵן מִכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, אָפְלוּ בְּבִדְיוֹת -
6 עֲדוּתָן בְּטֻלָּה⁷. מִיָּצֵד? הַעִידוּ שְׁהַרְגֵנוּ זֶה אֶת זֶה,
7 וְאָמַר הָאֶחָד כְּשֶׁנִּחְקַר: בְּשִׁבְעָה פְּלוּנִי, בְּשִׁנָּה
8 פְּלוּנִית, בַּחֹדֶשׁ פְּלוּנִי, בְּכַף וְכַף בַּחֹדֶשׁ, בְּרַבִּיעֵי
9 בִשְׁפַת, בְּשֵׁשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם, בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי הִרְגוּ. וְכֵן
10 כְּשֶׁדְּרָשׁוּ: בְּמָה הִרְגוּ? אָמַר: הִרְגוּ בְּסִיף⁸. וְכֵן הָעֵד
11 הִשְׁנִי כֵּן עֲדוּתוֹ כֹּפֵל, חוּץ מִן הַשְּׁעוֹת, שְׁאֵמֵר: אֵינִי
12 יוֹדֵעַ כְּמָה שְׁעוֹת הָיָה בַּיּוֹם; אוֹ שְׁפָנוּ אֶת הַשְּׁעוֹת,
13 וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בְּמָה הִרְגוּ, וְלֹא הִבְנִיתִי בְּפִלִי שֶׁהָיָה
14 בְּיָדוֹ - הִרִי עֲדוּתָן בְּטֻלָּה⁹. אָבָל אִם כֵּן הַכֹּל,
15 וְאָמְרוּ לָהֶן הַדְּנַיִם: כְּלִי¹⁰ הָיוּ שְׁחָרִים אוֹ לְבָנִים?
16 וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, וְלֹא שְׁמָנוּ לְבַנּוּ לְדְבָרִים
17 אֱלוֹ שְׁאֵין לָהֶן מִמֶּשׁ - הִרִי עֲדוּתָן קִיָּמָה¹¹.

2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. 3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. 4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. 5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רשי" שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. 6) שם, שאין ההזמה תלויה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. 7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. 8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד-ה. 9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. 10) של הנהרג או ההורג. 11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

18 ב. אָמַר אֶחָד: פְּלִים שְׁחָרִים הָיָה לְבוּשׁ, וְהִשְׁנִי
19 אָמַר: לֹא כֵן, אֲלֹא לְבָנִים הָיָה לְבוּשׁ - הִרִי עֲדוּתָן
20 בְּטֻלָּה; וּכְאִלוֹ אָמַר אֶחָד בְּרַבִּיעֵי בִשְׁפַת, וְהִשְׁנִי
21 בְּחִמְיָשִׁי, שְׁאֵין פָּאן עֲדוּת; אוֹ שְׁאֵמֵר הָאֶחָד בְּסִיף
22 הִרְגוּ, וְהִשְׁנִי אָמַר בְּרַמַּח, שְׁאֵין פָּאן עֲדוּת. שְׁנֵאָמַר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 א. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה
11 וחקירה². שְׁנַאמַר: מִשְׁפֵּט אֶחָד יְהִי לָכֶם.³ אָבֵל
12 אָמְרוּ חֲכָמִים: כְּדֵי שְׁלֹא תִנְעַל דָּלֹת בְּפָנַי לְיוֹן,⁴ אִין
13 עֵדֵי מְמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחִקְרָה. פִּיעֵד? אָמְרוּ
14 הָעֵדִים: בְּפָנֵינוּ הִלְוָה זֶה אֶת זֶה מִנְהָ⁵ בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית,
15 אָף עַל פִּי שְׁלֹא כְּנֹנֵי אֶת הַחֲדָשׁ, וְלֹא אֶת הַמָּקוֹם
16 שֶׁהִלְוָה בוֹ, וְלֹא אֶת הַמָּנָה אִם הִיא מִמְטַבֵּעַ פְּלוֹנֵי
17 או מִמְטַבֵּעַ פְּלוֹנֵי⁶ - עֵדוּתָן קְנִימָת.

(2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" - הוא הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). (4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמה יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). (5) מאה זוו. (6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

18 ב. בְּמָה דְּכָרִים אָמְרוּרִים? בַּהֲדָאוֹת וְהִלְוֹאוֹת,⁷
19 מִתְּנֹות וּמְכִירוֹת⁸ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; אָבֵל בְּדִינֵי קְנִסוֹת⁹ -
20 צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחִקְרָה¹⁰. וְאִין צְרִיף לֹאמַר בְּמִלְקוֹת¹¹
21 וּבְגָלוֹת¹². וְכֵן אִם רָאָה הַדִּין שֶׁהַדִּין מְרַמָּה¹³ וְחָשַׁשׁ
22 לוֹ - צְרִיף דְּרִישָׁה וְחִקְרָה¹⁴.

(7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלווה כך וכך, והלווה כופר בשתייהן. (8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיון דין כהלוואות (סמ"ע לחו"מ סי' ל, סעיף א, וראה בתוספות לסנהדרין ג, א דיבור המתחיל שלא תנעול). (9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. (10) סנהדרין לב, א שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיון, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. (11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). (12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פ"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב. (13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). (14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בבאורינו שם.

23 ג. אָף עַל פִּי שְׁאִין עֵדֵי מְמוֹנוֹת צְרִיכִין דְּרִישָׁה
24 וְחִקְרָה, אִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בְּדְרִישׁוֹת
25 או בְּחִקְרוֹת - עֵדוּתָן בְּטֻלָּה¹⁵. וְאִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים

10 ה. אָמַר הָאֶחָד: בְּשִׁלְשָׁה²⁰, וְהִשְׁנִי אוֹמַר: בְּחִמְשָׁה
11 - עֵדוּתָן בְּטֻלָּה²¹. אָמַר עַד אֶחָד: בְּשִׁתֵּי שְׁעוֹת בַּיּוֹם,
12 וְהִשְׁנִי אוֹמַר: בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת - הֲרִי עֵדוּתָן קְנִימָת²²;
13 שְׁדָרְךָ הָעֵם לְטַעוֹת בְּשַׁעָה אַחַת²³. אָבֵל אִם אָמַר
14 הָאֶחָד: בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת, וְהִשְׁנִי אוֹמַר: בְּחִמְשׁ - עֵדוּתָן
15 בְּטֻלָּה²⁴. אָמַר עַד אֶחָד: קִדְם הִנֵּן הַחֲמָה, וְאֶחָד
16 אוֹמַר: בְּהִנֵּן הַחֲמָה²⁵ - עֵדוּתָן בְּטֻלָּה²⁶, אָף עַל פִּי
17 שְׁהִיא שַׁעָה אַחַת²⁷; שְׁהִדְבָּר נָכַר לְכָל²⁸. וְכֵן אִם
18 נִחְלָקוּ בְּשִׁקְיַעְתָּה²⁹.

(20) בחודש. (21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא, שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). (22) שם מ, א. (23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" - ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמה יטעה בין חמישית לשישית". (24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה. (25) כשמתחיל הנץ. (26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב וברש"י). (27) משעה שהתחילה לזרוח על ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוסים רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. (28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך עדות מוכחשת היא זו ובטילה. (29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) החקירות דיני ממונות ובדיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

ד. דין תורה: שאין מקבלין עדות, לא בדיני ממונות
 ולא בדיני נפשות, אלא מפי העדים. שנאמר: על
 פי שנים עדים - מפיהם ולא מכתב ידן²⁸. אבל
 מדברי סופרים: שחזקין²⁹ דיני ממונות בעדות
 שבשטר, אף על פי שאין העדים קיימים³⁰, כדי שלא
 תנצל דלת בפני לוי³¹. ואין דנין בעדות שבשטר
 בדיני קנסות³², ואין צריך לומר במפות ובגלות;
 אלא מפיהן, ולא מכתב ידן³³.

(28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על-פי עדים, לא על-פי כתבם ולא על-פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית-דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו-תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית-דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב-ידם לבית-דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. (29) פוסקים ומחליטים. (30) שמתו. (31) שידאג המלוה שמה יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". (32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. (33) ולדעת הלחם-משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו-תם לשלוח העדות בכתב לבית-דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, הי"א: "צריך להעיד בבית-דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה הל' גירושין פי"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

ה. כל עד שנחקרה עדותו בבית דין, בין בדיני
 ממונות בין בדיני נפשות - אין יכול לחזור בו³⁴.
 כיצד? אומר: מטעם הדין³⁵, שזוגג הדין³⁶, ונזכרתי
 שאין הדבר בן, לפחדו עשיתי³⁷ - אין שומעין לו,
 אפלו נתן טעם לדבריו³⁸. וכן אינו יכול להוסיף
 בעדותו תנאי³⁹. כלל של דבר: כל דברים שאינם
 העד אחר שנחקרה עדותו, שייבאו מקללן בטול
 העדות או הוספת תנאי בה - אין שומעין לו⁴⁰.

(34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב

זו את זה בפדיקות - עדותן קיימת¹⁶. כיצד? אחד
 אומר: בניסן לזה ממנו, והשני אומר: לא פי, אלא
 באיר; או שאמר האחד: בירושלים, והשני אומר:
 לא פי, אלא בלד היינו - עדותן בטלה¹⁷. וכן אם
 אמר האחד: חבית של יין הלוהו, והשני אומר: של
 שמן היתה - עדותן בטלה; שהרי הכחישו
 בדרישה¹⁸. אבל אם אמר האחד: מנה שחור¹⁹,
 והשני אומר: מנה לכן היתה²⁰; זה אומר: בדיוטא
 העליונה היו כשהלוהו, והשני אומר: בדיוטא
 התחתונה²² היו - עדותן קיימת²³. אפלו אמר האחד:
 מנה הלוהו, והשני אומר: מאתים²⁴ - חזב לשלם
 מנה; שיש בכלל מאתים מנה²⁵. וכן אם אמר
 האחד: דמי חבית של יין יש לו בידו, וזה אומר:
 דמי חבית של שמן²⁶ - משלם בפחות שבדמים. וכן
 כל פיוצא בזה²⁷.

(15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן
 היו הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה
 באות הבאה. (16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל
 והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה
 למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן
 נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה
 אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים
 אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני
 נפשות בלבד (רדב"ז). (17) שהרי הוכחשו בחקירות,
 שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (18) שהיא
 נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה).
 (19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. (20) והמלוה תובעו
 שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד
 אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואין יצטרף לעדות (חו"מ
 סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם סי' יא). (21) בכת" תימן:
 בדייט, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש:
 "עליה הכולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני
 רה"ר עוברים תחתיה". (22) וכגון שכל אחד מהם יכול
 לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו
 בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף-משנה).
 (23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. (24) וזה
 תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. (25) כיון ששניהם מעידים
 על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך
 אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). (26) זה אומר:
 בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו
 על דמי חבית שמן, ששניהם מעידים על דמי חבית יין
 הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות
 בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו
 (בבא-בתרא נו, ב) לענין חזקה, שבין חיטים לשעורים אין
 דרך העדים לדקדק בהן (נמוקי יוסף שם) והשווה הל'
 טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאינן העד מדקדק בזה". (27) כל
 מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את
 זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף
 ב.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא-אם-כן מלווהו. (52) שאסור לו לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עֲוֹלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עֲוֹלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

15 ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שֶׁטֶר מִכֶּרְזָה מוֹדְעָה נִמְסְרָה לָנוּ
16 עֲלֵינוּ,⁵³ אָף עַל פִּי שְׁפֹתַי יִדְוֶנוּ⁵⁴ יוֹצֵא מִמְקוֹם אַחֵר
17 - הֲרִי אֵלָיו נֶאֱמָנִין⁵⁶.

(53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. (54) חתימתם. (55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. (56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתבידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתבידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפי-זה אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתבידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

18 ז. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הִיָּה שֶׁטֶר זֶה⁵⁷: אִם הִיָּה כְּתָב
19 יִדְוֶן יוֹצֵא מִמְקוֹם אַחֵר - אִין נֶאֱמָנִין⁵⁸; וְאִם אִין
20 הַשֶּׁטֶר מִתְקִים אֶלָּא מִפִּיהֶם - נֶאֱמָנִים⁵⁹. וְאוֹמְרִים⁶⁰
21 לְבַעֲלֵי הַדִּין⁶¹: קִיְמוּ הַתְּנַאי⁶² וּבּוֹאוּ לְדוֹנֵינוּ⁶³.

(57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. (58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. (59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. (60) הדיין. (61) הלקוחות. (62) לבעלים המוכרים. (63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתבידם יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

22 י. אָמֵר אֶחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הִיָּה הַדְּבָרִים⁶⁴,
23 וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: לֹא הִיָּה שֶׁם תְּנַאי⁶⁵ - הֲרִי כָּאֵן עֵד
24 אֶחָד⁶⁶.

"הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית-דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית-דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". (35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא-בתרא קסז, ב בעובדא של רב ירמיה. (36) שכוח הייתי. (37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). (38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). (39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). (40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית-דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית-הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא-מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורו שם.

1 ו. עֵדִים הִתְתוּמִים עַל הַשֶּׁטֶר - הֲרִי זֶה פְּמִי
2 שְׁנַחֲקָה עֲדוֹתֵן בְּבֵית דִּין⁴¹, וְאִין יְכוֹלִין לְחַזֵּר
3 בְּהִיָּוֶה⁴². בְּמָה דְּבָרִים אֶמְוִרִים? בְּשֶׁאֶפְשֵׁר לְקַיֵּם
4 הַשֶּׁטֶר⁴³ שְׁלֹא מִפִּיהֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶה
5 כְּתָב יִדְוֶן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתָב יִדְוֶן יוֹצֵא מִמְקוֹם אַחֵר⁴⁴;
6 אֲבָל אִם אֵי אֶפְשֵׁר לְקַיֵּם אֶת הַשֶּׁטֶר אֶלָּא מִפִּיהֶן⁴⁵,
7 וְאָמְרוּ: כְּתָב יִדְוֶנוּ הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוֹסִים הֵיִינוּ⁴⁶,
8 קְטָנִים הֵיִינוּ, קְרוֹבִים הֵיִינוּ, מְטָעִים הֵיִינוּ - הֲרִי
9 אֵלָיו נֶאֱמָנִים⁴⁷, וַיִּבְטַל הַשֶּׁטֶר.

(41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). (42) כתובות יח, ב. (43) לאשר את חתימת ידם. (44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית-דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. (45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. (46) מחמת איום נפשות. (47) שם, כיון שאין כתבידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

10 ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֲדוֹת הֵיִינוּ בְּעֵבְרָה⁴⁸, אוֹ שֶׁחָד
11 לְקַחְנוּ עַל עֲדוֹת⁴⁹ - אִין נֶאֱמָנִים; שְׁאִין אָדָם
12 מְשִׁים עֲצָמוֹ רְשָׁעוֹ⁵⁰, עַד שֶׁיַּעֲדוּ עֲלָיו עֵדִים שֶׁהוּא
13 רְשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אֶמְנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ⁵¹ - אִין
14 נֶאֱמָנִים; שֶׁהַמְעִיד עַל שֶׁטֶר אֶמְנָה - כְּמַעִיד בְּשֶׁקֶר⁵².

(48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"ו, ה"א-ב. (49) וחתמנו שקר. (50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פ"ב, ה"ב. (51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לזה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשקר. (77 רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 78) את העדים או השטר. (79) וכל שלא הביא, הרי השטר בכשרותו וגובים על פיו (בבא-קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראייה יחזיר".

- 11 יב. פל מי שיש לו ראיה בעדים⁸⁰ - מטפל בעדים
- 12 עד שייביאם לבית דין⁸¹. ואם ידעו בית דין שבעל
- 13 דינו אלם⁸², וטען התובע שהעדים מתפחדים מפעל
- 14 דינו שביבאו וייעידו לו - הרי בית דין פופין את פעל
- 15 דינו שייביא הוא העדים⁸³. וכן פל פיוצא בדברים
- 16 אלו דיני פהן לאלם.

(80) להוציא ממון מידי הנתבע. (81) בבא-קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראייה אליהם. (82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. (83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקן מחמתו, אבל לא יעיוז בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא-מציעא לט, ב). ושמא תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאלמים, שבעל-דינו יטעון שעדיו מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פרק רביעי

1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

- 17 א. עדי נפשות² צריכין שיהיו שניהם רואים את
- 18 העושה עברה קאחד³. וצריכין להעיד קאחד⁴,
- 19 ובבית דין אחד⁵. אבל דיני ממונות⁶ אין צריכין
- 20 לקף. פיצד? הנה אחד רואהו מחלון זה פשעבר
- 21 העברה, והעד האחר רואהו מחלון אחר: אם היו
- 22 שני העדים רואין זה את זה - מצטרפין, ואם לאו
- 23 - אין מצטרפין⁷. הנה זה המתרה בו⁸ רואה העדים,
- 24 והעדים רואין אותו, אף על פי שאין רואין זה את
- 25 זה - המתרה מצטרפין⁹. היו שני העדים בבית אחד,
- 26 והוציא אחד מהן ראשו מן החלון, ורואהו זה
- 27 שעושה מלאכה בשבת ואחד מתרה בו, והכניס
- 28 ראשו, ויחזר העד השני והוציא ראשו מאותו החלון
- 29 ורואהו¹⁰ - אין מצטרפין, עד שיראו שניהם קאחד¹¹.
- 30 היו שני עדים רואין אותו מחלון זה, ושני עדים
- 31 רואין אותו מחלון אחר, ואחד מתרה בו בקמצע:
- 32 בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו - הרי זו עדות
- 33 אחת¹²; ואם לא היו רואין אלו את אלו ולא צרף
- 34 אותן המתרה¹³ - הרי אלו שתי עדות. לפיכך, אם

(64) והואיל ואין כתב-ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. (65) ולדבריו, הרי זה מוכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. (66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטרו מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מן (להם-משנה).

- 1 יא. גם בדיני ממונות⁶⁷ אין מקבלין עדות אלא בפני
- 2 בעל דין⁶⁸. אם היה בעל דין⁶⁹ חולה, או שהיו
- 3 העדים מבקשים לילף למדינת הים ושלחו⁷⁰ לבעל
- 4 דין ולא בא - הרי אלו מקבלין עדים שלא בפניו⁷¹.
- 5 במה דברים אמורים? בעדות על פה; אבל בשטר
- 6 - מקמיין בית דין את עדיו⁷² שלא בפני בעל דין⁷³.
- 7 ואפלו היה עומד⁷⁴ וצווח ואומר: שטר מזיף
- 8 הוא⁷⁵! עדי שקר הן⁷⁶! פסולי עדות הן⁷⁷! - אין
- 9 משגיחין בו; אלא מקמיין את השטר, ואם יש לו
- 10 ראיה לפסלו⁷⁸ - יפסלו⁷⁹.

(67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. (68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד כבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא-קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. (69) ושמא ימות טרם שיקבלו העדות. (70) הדיינים. (71) בבא-קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלין עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית-דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלין העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פ"א בענין המוכרת שלא בבית-דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלין עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא-מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית-דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. (72) מאשרים את חתימת ידיהם. (73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית-דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא-קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור-המתחיל: מקיימים). (74) הנתבע. (75) המלוה זיף את חתימת העדים וחקקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית-הדין רוצה לקיימו. (76) וחתמו למלוה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 נמצאת פת אחת מהן זוממין - הוא והן נהרגין, 2
 10 והשני שהעיד אחר זמן אמר: בפני הלווה¹⁹ - הרי 11
 11 אלו מצטרפין²⁰.

18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. 19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחס-משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על-כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף-משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). 20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחא, וכדעת רב אלפס שם.

12 ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - גבוא אָחד 13 וְשומְעִין דְּבָרָיו הַיּוֹם, וְכִשְׁבּוֹא הָעֵד הַשְּׁנִי לְאַחַר 14 זְמַן - שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו. וּמְצַטְרְפִין זֶה לְזֶה, וּמוֹצִיאִין 15 בְּהֵן הַמְּמוֹן²¹.

21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית-דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קריית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

16 ה. וכן אם הִיָּה עֵד אֶחָד בְּכֶתֶב²² וְאֶחָד עַל פִּיה²³ - 17 מְצַטְרְפִין²⁴. וְאִם אָמַר זֶה שְׁלֹא כָּתֹב עֲדוּתוֹ: אֲנִי 18 קִנִּיתִי מִיָּדוֹ²⁵ עַל דְּבַר זֶה, וְלֹא בָּא הַמְּלוֹה הַזֶּה וְלֹא 19 שְׁאֵל מִמֶּנִּי לְכֶתֶב - שְׁנִיָּהֶם מְצַטְרְפִין לַעֲשׂוֹת הַמְּלוֹה 20 בְּשֵׁטֶר, וְאִינוּ יָכוֹל לֹאמַר פְּרַעְתִּי²⁶.

22) חתום בשטר. 23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. 24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטעון לא לווייתו, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא-בתרא קסא, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל-פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה": "הוציא עליו שטר-חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). 25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רצייתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתובה, ש'כלל' הוא (בבא- בתרא מ, א) "סתם קנין לכתובה עומד". 26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל את כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר

2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש מיתת בית-דין. 3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. 4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חברו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. 5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו עדותם, הם-הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית-דין זה וקצת מבית-דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית-דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית-דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף-משנה). 6) זה חוזר אל דיני נפשות. 7) מכות ו, ב "מגין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על-פי עד אחד" - אחד - אחד. 8) בעברין, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פי"ב, ה"ב). 9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף-משנה). וכן בדין, שאיך אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העברין על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או תתרה. 10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. 11) מכות, שם. 12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיוזמו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. 13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. 14) שלא הוזמה (שם).

3 ב. אָבֵל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא רָאוּ אֵלֶי אֶת 4 אֵלֶי - עֲדוּתָן מְצַטְרְפִת¹⁵. פִּיעֵד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי 5 הִלְוֵהוּ בְּיוֹם פְּלוּנִי, אוּ בְּפָנַי הוֹדָה לִי¹⁶, וְאָמַר הָעֵד 6 הַשְּׁנִי: וְכֵן אֲנִי מְעִיד שֶׁהִלְוֵהוּ בְּפָנַי אוּ הוֹדָה בְּיוֹם 7 אַחֵר - הָרִי אֵלֶי מְצַטְרְפִין¹⁷.

15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. 16) שהוא חייב לו. 17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על-פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחא אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל-מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" - מכל-מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

8 ג. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוֵהוּ, וְהַשְּׁנִי אוֹמַר: 9 בְּפָנַי הוֹדָה לִי¹⁸; אוּ שְׁאֵמַר הָרִאשׁוֹן: בְּפָנַי הוֹדָה,

18 רְאִיתִי שְׁעֵרָה אֶחָת פְּצָד שְׂמָאלוֹ שֶׁל זֶה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם 41 - אֵין מְצַטְרְפִין⁴² דְּבָרֵי שְׁנֵיהֶם כְּדִי שְׁנֹאמְרֵ: 19 הָרִי הָעֵידוֹ שְׁנֵיהֶם שְׁהִיָּה זֶה גְדוֹל בְּיוֹם פְּלוֹנִי; לְפִי 20 שְׂפָל אֶחָד מֵהֶם לֹא הָעִיד אֶלָּא בְּמִקְצַת הַסִּמָּנִין⁴³. 21 אֶפְּלוֹ הָעֵידוֹ שְׁנֵים בְּשְׁעֵרָה אֶחָת, וְהָעֵידוֹ שְׁנֵים 22 בְּשְׁעֵרָה אַחֶרֶת⁴⁴; שְׁהָרִי כָּל פֶּת מֵהֶם הָעֵידָה עַל חֲצִי 23 דְּבָר, וְאֵין זֶה עֲדוּת⁴⁵. אֲבָל אִם הָעֵידָה הָאֶחָת 24 שְׂרָאָתָהּ שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת פְּצָד יָמִין, וְהָעֵידָה הַשְּׁנֵיָה 25 שְׂרָאָתָהּ שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת פְּצָד שְׂמָאלוֹ⁴⁶ - מְצַטְרְפִין⁴⁷. 26 27 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בּוֹ.

(35 בכת"י תימן: העדים. 36) בכת"י הנ"ל: הדבר. (37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". (38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא קמא ע, ב). (39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. (40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורו שם. (41) שמבן שלש-עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"ו). (42) בכת"י תימן: מצרפין. (43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף-משנה). (44) אין מצרפין עדותם. (45) [בבא-בתרא נג, ב]. (46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". (47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף-משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל.

יום ב' כ' מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

28 א. אין חותכין² דין מן הדינין על פי עד אֶחָד, לֹא 29 דיני ממונות וְלֹא דיני נפשות. שְׁנֹאמְרֵ: לֹא יָקוּם עַד 30 אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עוֹן וְלְכָל חֲטָאת³. וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁴

גמורה" - כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על-פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא-הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרושה' שם.

1 ו. הָעֵיד הָאֶחָד בְּבֵית דִּין זֶה²⁷, וְהָעֵד הַשְּׁנֵי בְּבֵית דִּין 2 אַחֵר - יָבוֹא בֵּית דִּין אֶצֶל בֵּית דִּין וְיִצְטְרְפוּ עֲדוּתָן²⁸. 3 וְכֵן אִם הָעֵידוֹ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית דִּין זֶה²⁹, וְחִזְרוּ 4 וְהָעֵידוֹ בְּבֵית דִּין אַחֵר³⁰ - יָבוֹא אֶחָד מִכָּל בֵּית דִּין³¹ 5 וְיִצְטְרְפוּ³². אֲבָל הָעֵד עִם הַדִּין שֶׁהָעֵידוֹ שְׁנֵי הָעֵדִים 6 בְּפִנּוּי³³ - אֵין מְצַטְרְפִין³⁴.

(27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. (28) ושני בתי-הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי-דין נפרדים (בבא-בתרא קסח, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית-דין אחד ומקצת מבית-דין שני אינם מצטרפין להעשות בית-דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית-דין, הרי זה כעד מפי עד. (29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. (30) והלכו להם שנים מבית-הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. (31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית-דין אחר וחזרו והעידו בבית-דין שלישי, יבוא אחד מכל בית-דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי-הדין נשארו אחד-אחד. (32) לקיים השטר (בבא-בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית-דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). (33) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. (34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית-דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית-דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא-בתרא קסח, ב.

7 ז. אֶף עַל פִּי שְׂמָצְרְפִין הָעֲדוּת³⁵ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, 8 צְרִיךְ שְׁעֵיד כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם כָּל דְּבָר³⁶, כְּמוֹ 9 שְׂבָאָרְנוּ³⁷. אֲבָל אִם הָעֵיד עַד אֶחָד בְּמִקְצַת דְּבָר, 10 וְהָעֵיד הַשְּׁנֵי בְּמִקְצָתוֹ - אֵין מְקַמְּיִן הַדְּבָר מֵעֲדוּת 11 שְׁנֵיהֶם. שְׁנֹאמְרֵ: עַל פִּי שְׁנֵים עֲדִים יָקוּם דְּבָר³⁸. 12 כִּיצַד? זֶה אוֹמֵר: פְּלוֹנִי אֲכָל שָׂדֶה זֶה שְׁנָה פְּלוֹנִית, 13 וְזֶה הָעֵיד שְׂאֲכָלָה שְׁנָה שְׁנֵיָהּ, וְזֶה הָעֵיד שְׂאֲכָלָה 14 שְׁנָה שְׁלִישִׁית³⁹ - אֵין מְצַטְרְפִין עֲדוּת שְׁלֹשָׁתָן 15 וְאוֹמְרִים: הָרִי אֲכָלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים; שְׂפָל אֶחָד וְאֶחָד 16 הָעֵיד בְּמִקְצַת הַדְּבָר⁴⁰. וְכֵן אִם הָעֵיד זֶה: אֲנִי רְאִיתִי 17 שְׁעֵרָה אֶחָת פְּצָד יָמִינוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מניין אפילו אמרו לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגור קעט ראייה לדברי רבינו. (14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. (15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה?" (16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. (17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. (18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

ד. במה דברים אמורים? בזמן שנתפנונו פלן להעיד; 16
אבל אם לא נתפנונו פלם להעיד - מה יעשו שני 17
אחים בכלל העם, וראו העם¹⁹ כשהרג זה את זה, 18
או כשהכל בו²⁰, או כשהחטף חפץ מידו²¹. 19

(19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. (20) בגופו. (21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וכיצד בודקין את הדבר²²? כשקבואו לבית דין 20
עדים מרבין פת אחת, או מרב²³ להם: כשראיתם זה 21
שהרג או חבל, להעיד באתם או לראות? פל מי 22
שאומר: לא להעיד עליו, אלא לראות מה הדבר, 23
ובכלל העם באתי - מפרישין אותו. וכל מי 24
שאומר: לא הייתי עומד אלא להעיד ולכונן העדות 25
- מפרישין אותו. אם נמצא באלו שנתפנונו להעיד 26
קרוב או פסול - עדות פלם בטלה²⁴. במה דברים 27
אמורים²⁵? כשהיה בהן קרוב או פסול; אבל אם 28
פלם כשרים - אחד שנתפנון להעיד או שלא נתפנון 29
להעיד, הואיל וראה הדבר וכוון עדותו והיה שם 30
התראה²⁶, חותכין הדין על פיו. בין בדיני ממונות²⁷, 31
בין בדיני נפשות. 32

(22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. (23) ובכתב יד תימן: אומרים. (24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). (25) בכתב יד תימן: והייתה. (26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. (27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם. אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שטר שהיו עדי מרבין, ונמצא אחד מהן קרוב²⁸ 33
או פסול, או שהיו בהם שנים קרובים זה לזה, והרי 34
אין העדים קיימין כדי לשאל אותן²⁹; אם יש שם 35

1 לְמַדְנוּ שְׁקָם הוּא לְשְׁבוּעָה⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת 2
טוֹעֵן⁶.

(2) פוסקים, מוציאים החלטה. (3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון - משמעו חטא שיש בעונו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). (4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). (6) פרק א הלכה א.

ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד: פסוטה 3
שלא תשטה מי מרים⁷, ובעגלה ערופה שלא תערה, 4
כמו שבארנו⁸. וכן מדברייהן, בעדות אשה⁹ שיעיד 5
לה שמת בעלה¹⁰. 6

(7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). (8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. (9) להתירה להינשא. (10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

ג. וכל מקום שעד אחד מועיל, אשה ופסול¹¹ כמו 7
כן מעידים¹². חוץ מעד אחד של שבועה, שאין 8
מחייבין שבועה אלא בעדות פשוט, הראוי להצטרף 9
עם אחר¹³ ויתחייב זה הנשבע ממון על פיו. על פי¹⁴ 10
שנים עדים או על פי שלשה עדים¹⁵ - לעשות 11
שלשה פשנים: מה שנים, נמצא אחד מהן קרוב או 12
פסול - בטלה העדות¹⁶; אף שלשה, והוא הדין 13
למאה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - בטלה 14
העדות¹⁷. בין בדיני ממונות, בין בדיני נפשות¹⁸. 15

(11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). (12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לענין עדות סוטה שלא תשטה מי מרים. והשווה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. (13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כד"דיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). (39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירושו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. (40) בבא קמא ז, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חבריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

- 18 ז. בְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּם? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיף עֲדִים מִן
19 הַתּוֹרָה, וְצָרִיף דִּינִים לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן
20 הַתּוֹרָה; אֲבָל בְּשֵׁל דְּבִרְיָהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דִין.
21 פִּיּוֹד? אֲחַד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט⁴³, וְאָמַר: בְּפִנֵּי נִכְתָּב וּבְפִנֵּי
22 נִחְתָּם⁴⁴ - הוּא וּשְׁנַיִם⁴⁵ נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְהָגֵט⁴⁶, וּנְמַצָּא
23 בְּאֵלֹו נְטִלוּהוּ⁴⁷ מִבֵּית דִּין⁴⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בְּזָה⁴⁹.

(41) שאין עד נעשה דיין. (42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא ז, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. (43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. (44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט וזוה הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. (45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. (46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוייף הוא. (47) בדפוס וינציאה ש"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. (48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). (49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פֶּרֶק נְשִׁיּוֹ

(1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית דין. אין בית דין בודק אחר בית דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

- 24 א. כְּכָר בְּאַרְנוֹ², שְׁקִיּוֹם שְׁטָרוֹת³ מִדְּבִרְיָהֶם⁴, פְּדִי

- 1 עֲדוֹת בְּרוּרָה שֶׁפֶלֶם יֵשְׁבוּ לְחֵתָם³⁰, שֶׁהָרִי נִתְּפָוּנוּ
2 לְהַעֲדִי³¹ - הָרִי זֶה בָּטָל; וְאִם לֹא - תִּתְּקִים הַעֲדוֹת
3 בְּשֵׁאָר. וְלִמָּה מְקִיְמִין הַעֲדוֹת בְּשֵׁאָר³²? שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר
4 שְׁחַתְמוּ הַפְּשָׁרִים וְהִנְחִיחוּ מְקוֹם לְגָדוּל לְחֵתָם³³, וּבָא
5 זֶה הַקְּרוֹב אוֹ הַפְּסוּל וְהָתָם שְׁלָא מִדְּעַתְתָּם³⁴.

(28) ללווה או למלווה. (29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. (30) כאחד, זה בפני זה. (31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. (32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. (33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. (34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בידי ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

- 6 ז. אָף עַל פִּי³⁵ שֶׁהָעֵד שֶׁחֲתוּם מִתְּחִלָּה בְּשֵׁטֶר הוּא
7 הַפְּסוּל - הָרִי הַשֵּׁטֶר בְּשֵׁטֶר³⁶.

(35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. (36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

- 8 ח. כָּל עַד שֶׁהָעֵד בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת - אֵינוּ מוֹרָה בְּדִין
9 זֶה הַנְּהַרְג, וְלֹא יִלְמַד עָלָיו לֹא זְכוֹת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם
10 אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמַּד עָלָיו זְכוֹת - מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ.
11 שְׁנֵאמַר: וְעַד אֲחַד לֹא יַעֲנֶה בְּנַפְשׁ לְמוֹת - בֵּין
12 לְזְכוֹת בֵּין לְחוֹבָה. וּמָהוּ זֶה שְׁנֵאמַר לְמוֹת³⁷?
13 כְּלוֹמַר: עַד שֶׁהָעֵד בְּנַפְשׁ לְמוֹת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר,
14 אֲלֵא יַעֲדֵי וְיִשְׁתַּקֵּם³⁸. אֲבָל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ
15 לְלַמַּד עָלָיו זְכוֹת אוֹ חוֹבָה³⁹. אֲבָל לֹא יִמְנָה עִם
16 הַדִּינִים, וְלֹא יַעֲשֶׂה דִין; שְׁאִין עַד נַעֲשֶׂה דִין אֶפְלוּ
17 בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁴⁰.

(37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה?
(38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו" (17) לכל שלושת הדיינים. (18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אין מקמיין את השטר משטרות אחרים, אלא משני שטרות של שתי שדות¹⁹ שאכלום בעליהן²⁰ שלש שנים אכילה גלויה²¹, נכונה, בלא שום יראה ולא פחד מתביעה בעולם²², בדרך שאוכלין כל בעלי שדות שדותיהן²³. או משני שטרי קתבות²⁴. והוא שניצאו שני השטרות מפתח ידי אחר, לא מפתח ידי זה שרוצה לקיים שטרו, שמה הוא ז"ף הפל²⁵. וכן מקמיין השטר משטר שקרא עליו ערער²⁶ והחזק בבית דין²⁷. מקמיין ממנו לבדו²⁸, כמו שמקמיין משטרי שתי שדות או משתי קתבות²⁹.

(19) שטרי מכר של שתי שדות. (20) הלקוחות. (21) לעיני כל. (22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזויף ע"י הלוקח. (23) השווה הל' טוען ונטען פ"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". (24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשחות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"י. (25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על-ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמה הסתכל בכתב אותם שטרות והיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית-דין, יש לחוש שמה זיף החתימה בשטר השלישי שבידו. (26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק-דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעצרו". (27) קויים בבית-דין ע"י זהות חתימת העדים. (28) אפילו אין עמו שטר אחר. (29) שלא הוחזקו בבית-דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית-דין, ואפילו יצא עליו ערער, וכל-שכן לא יצא עליו ערער כלל והוחזק בבית-דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הר"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערער אלא-אם-כן הוחזק בבית-דין". וכן דעת הר"ן שם בכוננת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית-דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערער אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית-דין, שחוששים שמה מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערער, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא-אם-כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז.

ד. בית דין שפכתו: במושבו שלשה היינו ונתקיים²⁸ שטר זה בפנינו - הרי זה מקיים, אף על פי שלא פראשו באי זה דרך מחמשה דרכים נתקיים; שאין חוששין לבית דין שמה יטעו³⁰. וכבר נהגו כל בתי דינין שראינו ושמענו, שיקתבו הדרך שנתקיים פה³¹ לפניהם³¹.

1 שלא תנעל דלת בפני לוי⁵. אף על פי כן, אין
2 מקמיין שטרות אלא בשלשה⁶, אפלו שלשתן
3 הדיוטות⁷, מפני שהוא דין⁸. ולפיכך⁹ אין מקמיין
4 שטרות בלילה, כמו שבארנו¹⁰.

(2) לעיל פ"ג, ה"ד. (3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. (4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית-דין (גיטין ג, א). (5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמה יבוא כל מי שירצה ויזיף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לווים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם-משנה). (6) בבא-בתרא מ, א. (7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. (8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). (9) הואיל וזה נקרא דין. (10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. באחד מחמשה דרכים מתקיים השטר בבית דין.
הדרך האחד: שיהיו דינים מפירין כתב ידי העדים,
שזו עדות פלוני וזו עדות פלוני¹¹. הדרך השני:
שיחתמו העדים בפניהם¹². הדרך השלישי: שיקראו
העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד:
זה כתב ידי¹³, ואני עד בדרך הזה¹⁴. הדרך הרביעי:
שאם מתו עדי השטר או שהיו במדינה אחרת -
יקראו עדים ויעידו על כתב דין שהוא זה¹⁵. הדרך
החמישי: שיהיה כתב דין יוצא משטרות אחרים,
ועורכין¹⁶ בית דין זה הכתב לאותו הכתב שבשטרות
אחרים, ויהיה דומה זה לזה, ויראה להם פחד¹⁷
שכתב ידי אלו הוא כתב ידי אלו¹⁸.

(11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הר"ף שם. (12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל-שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף-משנה). (13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלווה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. (14) כלומר, בהסתכלי בכתב-ידי אני נזכר במלווה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב-ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם-משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב-ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). (15) כתובות כא, א. והוא-הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף-משנה). (16) מדמים, ככתוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעיל ה"א. (43) לפני שישב לקיים השטר. (44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית-דין אחר שהכשירוהו. (45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתועד ולהתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). (46) שהוא גולן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א-ב. (47) בכתי"י תימן: כגון. (48) משפחתה, וכענינת היתה. (49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. (50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתועדות הראשונה, בניגוד לגולן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית-דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דיין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

ח. מתר לכתב הקיום⁵¹ בפטר קדם שיתקום²³ השטר⁵²; שאין הכתיבה עקר, אלא החתימה⁵³. ואין הדיינים צריכין לקרות השטר שמקימין אותו, אלא מקימין אותו מעדיו⁵⁴, אף על פי שלא ידעו מה²⁵ כתוב בו⁵⁵.

(51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. (52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). (53) ובית-הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדין. (54) מהעדת עדין. ובדפוס וינציאה ש"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו" וכו'. (55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

פרק שביעי

(1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

א. מעיד קרוב על כתב² קרובו. פי' צד? שטר שעדיו²⁸ ראובן ושמעון, ומתו או שהלכו למדינת הים, ובא בנו של ראובן ואמר: זה כתב ידו של אבי, ובא בנו של שמעון ואמר: זה כתב ידו של אבי - הרי אלו³¹ פשני עדים פשרים שאינן קרובים³; ואם יצטרף³² עמהם שלישי והעיד על כתב ידן של שניהם - הרי³³ נתקם השטר⁴.

(2) חתימת-עד. (3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא-בבא נז, ב) "שלשה אחים ואחד

(30) בבא-בבא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. (31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית-דין של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאר הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרומתו ללשון-הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

ה. ולעולם אין בית דין בודקין אחר³² בית דין אחר, אלא מחזיקין אותו שהן בקיאים ולא יטעו. אבל בודקין אחר העדים.

(32) שמה טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא-בבא שם).

ו. שלשה שישבו לקיים את השטר, ומת אחד מהם³³ - צריכין לכתב: במושב שלשה היינו והאחד איננו³⁴. שמה לאמר הרוצה: בית דין³⁵ בשנים קיימוהו³⁶. אפלו היה כתוב בו 'בבית דין'³⁷, לאמר: שמה דמו³⁸ ששנים בית דין הם³⁹. ואם יש בו משמע שהיו שלשה⁴⁰ - אינו צריף⁴¹.

(33) עד שלא חתמו. (34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. (35) בכתי"י תימן, תיבת בית-דין איננה. (36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. (37) ואין בית-דין פחות משלשה. (38) בטעות. (39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שזנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית-דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. (40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור-המתחיל: ואמר לנו, כלשון השני שם. (41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

ז. שלשה שישבו לקיים את השטר, ובאו שני עדים וערערו על אחד מהן שהוא גזלן וכיוצא בו⁴², ובאו שנים אחרים והעידו שחזר בתשובה⁴³: אם עד שלא חתמו העידו שחזר - הרי זה חותם עמהם, שהרי שלשה היו⁴⁴; ואם אחר שחתמו השנים העידו עליו שחזר בתשובה - אינו חותם עמהן, שהרי הוא פמי שאינו בעת חתימת השנים⁴⁵. במה דברים אמורים? בשערערו עליו בעברה⁴⁶; אבל ערערו עליו בפגם משפחה, כמו⁴⁷ שאמר: אמו לא נשתחררה⁴⁸ ועבד הוא, או לא נתגירה ועבד פוכים הוא, ונדע אחר שחתמו השנים שאין במשפחתו פגם ושהוא פשר⁴⁹ - הרי זה חותם עמהם, שזה גלוי דבר שהיה מקדם הוא⁵⁰.

(42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". (13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

ד. אָמַר הָרֹאשׁוֹן: זֶה כְּתֹב יָדִי¹⁴, וְהַעֵיד הוּא וְאַחַר
עַל כְּתֹב יָדִי הַשֵּׁנִי¹⁵ - לֹא נִתְקַיֵּם; לְפִי שֶׁנִּמְצָא
שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבְּשֵׁטֶר תְּלוּי בְּעֵדוּת הָאֶחָד¹⁶.
וְכֵן אִם הַעֵיד אֶחָיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן¹⁷ עִם אֶחָר
עַל כְּתֹב יָדִי הַשֵּׁנִי - לֹא נִתְקַיֵּם; שֶׁהָרִי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי
הַמָּמוֹן תְּלוּי בְּעֵדוּת הַקְּרוֹבִים¹⁸.

(14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. (15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. (16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב-ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על-פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על-פי זה, וחצי דבר על-פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חברו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על-פי כולם שוה בשוה. (17) שקיים את כתב-ידי עצמו. (18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא-בבא נז, א).

ה. שְׁנַיִם שֶׁחֲתוּמֵינָם עַל הַשֵּׁטֶר, וְיָמַת אֶחָד מֵהֶן¹⁹ - צָרִיף שְׁנֵי עֲדִים לְהַעֵיד עַל כְּתֹב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶלָּא עַד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - פּוֹתֵב חֲתִימַת יָדוֹ בְּפָנָי עֲדִים²⁰, אֶפְלוּ עַל הַחֶרֶס²¹, וּמְשַׁלְּכּוֹ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתִּזְקַח²² כְּתֹב יָדוֹ בְּבֵית דִּין²³, וְלֹא יִהְיֶה צָרִיף לִמְרֹא שֶׁזֶה כְּתֹב יָדוֹ, וְיַעֲיֵד הוּא וְאַחַר עַל כְּתֹב יָדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַיֵּם כְּתֹב יָדוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו²⁴.

(19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. (20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. (21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה ה"ל מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב-ידו, וכל-שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב-ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויית מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לו. (22) ובכת"י תימן: שיוחזק. (23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. (24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב-יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא-הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב-יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקִיּוֹם אֶת הַשֵּׁטֶר, שְׁנַיִם מֵהֶן מְפִירִין חֲתִימַת יָדֵי עֲדִים, וְאֶחָד אֵינוֹ מְפִיר: עַד שֶׁלֹּא חֲתָמוּ - מְעִידִין בְּפָנָיו²⁵ וְחֹתְמֵם²⁶; שֶׁהָעֲדִים

(=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל-ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כת, א). (4) שצריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

ג. וְאִלוֹ⁵ מְדַבְּרִים שְׁנֹאֲמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהַעֵיד בְּגְדוֹלָם מֵה שְׂרָאוּ בְּקוֹטְנָם⁶: נֶאֱמַן אָדָם לִמְרֹא שֶׁהוּא גְּדוֹל: זֶהוּ כְּתֹב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתֹב יָדוֹ שֶׁל רַבִּי, זֶהוּ כְּתֹב יָדוֹ שֶׁל אָחִי⁸, שֶׁהֵייתִי מְפִיר בְּכְתֹב יָדָם בְּשֶׁהֵייתִי קָטָן⁹. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אֶחָר שֶׁמְפִיר כְּתֹב יָדָם שֶׁהוּא גְּדוֹל¹⁰.

(5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כת, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגודלם מה שראו בקוטנם". (6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פ"ד, ה"ב. (7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב-יד בקטנותו. (8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר בכתב-ידו. (9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פ"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". (10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחו"מ שם.

ג. שֵׁטֶר שֶׁעֲדָיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהַעֵידוּ שֶׁזֶה כְּתֹב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתֹב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - נִתְקַיֵּם הַשֵּׁטֶר¹¹. אֲבָל אִם הַעֵיד זֶה עַל כְּתֹב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, וְהַשֵּׁנִי הַעֵיד עַל כְּתֹב יָדוֹ שֶׁל נִתְקַיֵּם הַשֵּׁטֶר; לְפִי שֶׁצָּרִיף שְׁנֵי עֲדִים עַל כְּתֹב כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם¹². וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מְעִיד עַל כְּתֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן פְּאֶחָד - נִתְקַיֵּם¹³.

(11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים" ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף-משנה). (12) ובכת"י תימן: על כל כתב-יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת-יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמונו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאינו אדם מעיד על כתב-ידו

1 נְעֻשִׁים דִּינִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרִיהֶם, פָּמוּ
2 שְׂבָאֲרוֹ²⁷. אָבֵל אַחַר שֶׁחֲתָמוּ - אֵינן מְעִידִין בְּפָנָיו
3 וְחֹתָם; [שֶׁהָיָה בְּעַת שֶׁחֲתָמוּ לֹא הָיוּ מְפִירִין אֶלָּא
4 הַשְּׂנִימִים]²⁸, וְאֵינן מְקִימִין²⁹ אֶלָּא עַד שֶׁהָיוּ שְׁלֹשְׁתָּן
5 מְפִירִין, אוּ יַעֲיֵדוּ הָעֵדִים עַל הַפֶּתֶבּ בְּפָנָיו כֹּל אֶחָד
6 וְאֶחָד.

(2) ובכתב יד התימנים: מעולם. (3) בכתב יד הנ"ל: על
כתב ידו זה בבית דין. (4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים
שם. (5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר
מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו
וזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפייהם
ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו:
"רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן",
האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך
השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו
מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק
ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני
עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן
הלכה ד.

7 ז. שְׂנִימִים שֶׁהָיוּ חֲתוּמִין עַל הַשֵּׁטֶר וְמָתוּ, וּבָאוּ שְׂנִימִים
8 וְאָמְרוּ: פֶּתֶבּ יָדֵן הוּא זֶה, אָבֵל אֲנוּסִים הָיוּ, קִטְנִים
9 הָיוּ, פְּסוּלֵי יְעוּדוֹת הָיוּ³⁰, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ שָׁם עֵדִים
10 אַחֲרֵים שֶׁזָּה פֶּתֶבּ יָדֵן³¹, אוּ שֶׁהָיָה פֶּתֶבּ יָדֵן יוֹצֵא
11 מִשֵּׁטֶר אַחַר שֶׁקָּרָא עָלָיו עֲרֵעַר וְהִחֲזִק בְּבֵית דִּין³² -
12 הָרִי זֶה לֹא נִתְקַיֵּם³³; אֶלָּא מְעִידִין³⁴ הַשְּׂנִימִים
13 שֶׁבִּשְׁטֵר בְּנִגְדַּת הַשְּׂנִימִים שֶׁהָעֵדוּ עָלֵיהֶן שֶׁהָיוּ פְּסוּלִין,
14 וְאֵינן גּוֹבֵחִין בּוֹ כְּלוּמֵם³⁵.

(6) בטרם ראותו את כתב ידו. (7) ונזכר ממנו. (8) כתובות
שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוח לו
שחבירו יסיכם עימו כדי שייאמרו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע
לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). (9) התובע.
(10) ונמצא התובע חושדו כשקרן (שם).

ג. לְפִיכֶּךָ, אִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ תִּלְמִיד חֶכֶם, וְהִזְכִּיר
הַתּוֹבֵעַ הֵזָה אֶת הָעֵד וְנִזְכַּר - הָרִי זֶה יַעֲיֵד לוֹ;
שֶׁתִּלְמִיד חֶכֶם יוֹדֵעַ, שְׂאֵלוֹ לֹא זָכַר הַדָּבָר - לֹא הָיָה
מְעִיד¹¹. וְקָל הוּא שֶׁהִקְלוּ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, שֶׁאָף עַל
פִּי שֶׁשָּׂכַח הַדָּבָר מִכֶּמָּה שְׂנִימִים, וְהַפֶּתֶבּ הוּא שֶׁהִזְכִּיר
- הָרִי זֶה מְעִיד¹².

(11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו".
ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש,
שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר
בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן
משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם
מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד
חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד
חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). (12) כמו
שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם
צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לוויין.
אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו
העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו
שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא
אמר: מפייהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו
בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

יום ג' כ"א מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׂמִינִי

(1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר
בעדות מתוך הכתב.

15 א. מִי שֶׁחֲתָם עַל הַשֵּׁטֶר, וּבָא לְהָעֵיד עַל פֶּתֶבּ יָדוֹ
16 בְּבֵית דִּין, וְהִזְכִּיר פֶּתֶבּ יָדוֹ שֶׁזָּהוּ פְּוֹדָאִי, אָבֵל אֵינּוּ
17 זוֹכֵר הָעֵדוֹת כֻּלָּל, וְלֹא יִמְצָא בְּלִבּוֹ זָכְרוֹן כֻּלָּל שֶׁזָּה
18 לְוָה מְזָה לְעוֹלָם² - הָרִי זֶה אֲסוּר לְהָעֵיד עַל פֶּתֶבּ
19 יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה: בְּבֵית דִּין. שְׂאֵין אָדָם מְעִיד עַל פֶּתֶבּ
20 יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה, אֶלָּא עַל הַמְּמוֹן שֶׁבִּשְׁטֵר הוּא מְעִיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה.
 20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. (21) כתובות כ, א
 "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה
 שנים". ומפרש רבינו שזה מכון גם לשטר ממש, וגם
 לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם
 (כסף משנה). (22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול,
 כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש
 רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה
 מאמין בהקדוש-ברוך-הוא שאמר לו: כי שיחת עמך
 (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה
 בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא
 אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות
 דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד,
 הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן
 אומדות".

פָּרֶק הַשִּׁיעוּי

1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השוטים
 וחולי נכפה.

- 26 **א. עֲשָׂרָה מִיְּנֵי פְּסוּלוֹת הֵם. כָּל מִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ אֶחָד**
- 27 **מֵהֵן - הָרִי הוּא פְּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלוּ הֵן. הַנְּשִׂימִים,**
- 28 **וְהַעֲבָדִים, וְהַקְּטָנִים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֲרָשִׁים,**
- 29 **וְהַסּוּמִים², וְהַרְשָׁעִים³, וְהַבְּזוּיִין⁴, וְהַקְּרוּבִין⁵,**
- 30 **וְהַנּוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן⁶. הָרִי אֵלוֹ עֲשָׂרָה⁷.**

2) העָרְוִים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. (3) כגון
 שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח מומן שאינו
 שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב-ד. (4) שאינם
 מקפידים על בשתם, וכמבואר לקמן פ"א ה"ה. (5) לבעלי
 הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם,
 וכמבואר לקמן פ"ג ה"א, ופ"ד ה"ו. (6) שעדותו מביאה
 לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו,
 ה"א. (7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ו, ה"ד.

- 31 **ב. נְשִׂימִים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנַאֲמַר: עַל פִּי**
- 32 **נְשִׂימִים עֲדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה⁸.**

8) שנים, ולא שתים. ובשבעות ל, א דרשו: "ועמדו שני
 האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך
 שאין עדות בנשים, רש"י), ...נאמר כאן שני, ונאמר להלן
 (שם, טו) שני (=על-פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף
 כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו
 - אינו ידוע.

- 33 **ג. וְכֵן הַטְּמֵטוֹם⁹ וְהַאֲנָדְרוּגִינוֹס¹⁰ פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
- 34 **סֶפֶק אֲשֶׁה¹¹. וְכָל מִי שֶׁהוּא סֶפֶק בְּשֵׁר סֶפֶק פְּסוּל -**
- 35 **הָרִי הוּא פְּסוּל. שְׂאִין הָעֵד בָּא אֲלָא לְהוֹצִיא מִמוֹן**
- 36 **עַל פִּי אוֹ לְחֵיב¹² עַל פִּי¹³, וְאִין מוֹצִיאִין מִמוֹן**
- 37 **מִסֶּפֶק¹⁴ וְאִין עוֹנְשִׁין מִסֶּפֶק דִּין תּוֹרָה¹⁵.**

9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה.
 10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב,
 הכ"ד-כה). (11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל

1 **ד. הוֹאִיל וְהִדְבָּר פֶּן¹³, שֶׁטֶר שִׁינְא לְבֵית דִּין, וְכָאוּ**
 2 **עֲדִים וְאִמְרוּ: כִּתְבֵּי יְדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל מְעוֹלָם לֹא**
 3 **יִדְעֵנוּ עֲדוּת זֹ, וְאִין אָנוּ זוֹכְרִים שֶׁזֶה לָּהּ מְזָה אוֹ**
 4 **מִכָּר לוֹ - לֹא נִתְקַבַּם הַשֶּׁטֶר, וְהָרִי הֵן בְּחַרְשִׁים¹⁴ עַד**
 5 **שִׁיזְכְּרוּ עֲדוּתָן. וְכָל מִי שֶׁאִינוּ דָן בֶּן - לֹא יִדַע בְּדִינֵי**
 6 **מְמוֹנוֹת בֵּין זְמִינוֹ לְשִׁמְאֵל¹⁵. אֲבָל אִם הָיָה כִּתְבֵּי דָן**
 7 **יּוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם עֲדִים שֶׁזֶה כִּתְבֵּי**
 8 **דָּן¹⁶ - מְקַיְמִין אֶת הַשֶּׁטֶר, וְאִין מְשַׁגְּיחִין עַל**
 9 **דְּבָרֵיהֶן שְׂאוּמְרִין: אִין אָנוּ זוֹכְרִין עֲדוּת זֹ; שְׁמָא**
 10 **חֲזָרוּ בֵּהֶן, וְזֶה שְׂאִמְרוּ: אִין אָנוּ זוֹכְרִין - פְּדִי לְבַטֵּל**
 11 **הַשֶּׁטֶר. וְכָאלוֹ אִמְרוּ: קְטָנִים הָיינוּ, פְּסוּלֵי עֲדוּת**
 12 **הָיינוּ - שְׂאִינָן נְאֻמִּים, הוֹאִיל וּמִתְקַבֵּים הַשֶּׁטֶר שְׁלֹא**
 13 **עַל פִּיהֶם¹⁷. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקַיְמִין כָּל הַשֶּׁטְרוֹת,**
 14 **וְאִין אָנוּ צְרִיכִין לְהִבְיָא עֲדִים וְלִשְׂאֵל אוֹתָם אִם הֵם**
 15 **זוֹכְרִים עֲדוּת זֹ אוֹ אִינָם זוֹכְרִים אוֹתָהּ; שְׁאִפְלוֹ כָּאוּ**
 16 **וְאִמְרוּ: אִין אָנוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ - אִין שׁוֹמְעִין לָהּ,**
 17 **הוֹאִיל וְאִפְשָׁר לְקַיְמוֹ שְׁלֹא מִפִּיהֶן¹⁸.**

13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון
 שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. (14) כחרשים,
 שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל
 ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט,
 הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר,
 השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד.
 15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית
 לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו
 במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין
 מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב
 יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" -
 כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את
 כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן
 זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חברו,
 או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב-יד שניהם, כדי
 שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על
 ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י').
 וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן
 בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי
 כדברי רבינו כאן. (16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב"ג.
 17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. (18) כדעת רבנן בתראי
 בהלכות גדולות סימן נא.

- 18 **ה. אֶחָד הַפּוֹתֵב עֲדוּתוֹ עַל הַשֶּׁטֶר¹⁹, אוֹ שֶׁנִּמְצָא**
- 19 **אֲצִלוֹ כְּתוּב בְּפִנְקָסוֹ בְּכִתְבֵּי יְדוֹ: פְּלוּנִי הָעֵיד אוֹתִי**
- 20 **עָלָיו בְּיוֹם פְּלוּנִי בְּכָף וְכָף: אִם זָכַר מְעַצְמוֹ²⁰, אוֹ**
- 21 **הַזְכִּירוּהוּ אַחֲרָיִם וְנִזְכַּר - מְעִיד²¹; וְאִם לֹא - אִסוּר**
- 22 **לְהָעִיד. שְׂאִין זֶה דוּמָה אֲלָא לְמִי שְׂאִמְרֵ לֹא אָדָם**
- 23 **נְאֻמָּן: פְּלוּנִי יֵשׁ לוֹ אֲצֵל פְּלוּנִי כֶּף וְכָף, וְהָעֵיד הוּא**
- 24 **שִׁישׁ לָזֶה אֲצֵל זֶה, וְהוּא אִינוֹ יוֹדַע מִן הַדְּבָר פְּלוּם,**
- 25 **אֲלָא מִפִּי הָאֲחֵר שְׁמַע וְהָעֵיד²².**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עדות שבתורה כנשים" (12) עונש, מכות או מיתה. (13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו. (14) כתובות כ, א ובבא-קמא מו, א. (15) שאם ממון (=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל-שכן (ע"פ הכסף-משנה). ובשו"ע ח"מ ס' לה, סעיף יד, כתב הרמ"א: תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית-הכנסת של נשים, ...שאשה רגילה ולא אנשים... נשים נאמנות.

ז. הקטנים פסולין לעדות מן התורה. שְׁנַאמַר בְּעֵדִים: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא קִטְנִים²⁷. אֲפֹלוּ הִיָּה הַקָּטָן נָכוֹן וְחָכֵם - הָרִי הוּא פְסוּל, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת²⁸ אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה גְמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, וְנוֹלַד בּוֹ סִימָן מְסִימָנֵי סְרוּסָ²⁹ - הָרִי זֶה סְרִיס³⁰, וְיַעֲיֵד. וְאִם לֹא נוֹלַד בּוֹ - לֹא יַעֲיֵד עַד רֵב שְׁנוֹתָיו³¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³².

(27) בבא-בתרא קנה, ב. (28) למטה, במקומות הידועים לשיעור (הל' אישות פ"ב, ה"י). (29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, ה"א). (30) ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדן גדול לכל דבריו (שם, ה"א). (31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבא-בתרא קנה, ב). (32) פ"ב, שם.

ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְכֻלָּל שְׁנוֹתָיו שְׁנָרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי בְּגָרוֹת מְלֻמְעָלָה³³ - אֵינּוּ צָרִיף בְּדִיקָה³⁴; וְאִם לֹא - אֵין מְקַבְּלִין יְעוּדוֹ עַד שֶׁיִּבְדֹּק³⁵. וְכֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת וְאֵינּוּ יוֹדֵעַ בְּטֵיב מַשָּׂא וּמִתֵּן³⁶ - אֵין יְעוּדוֹ עֲדוֹת בְּקַרְקָעוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינּוּ מְדַקְדָּק בְּדְבָרִים, שֶׁהָרִי אֵינּוּ יוֹדֵעַ³⁷. אֲבָל בְּעֲדוֹת מִשְׁלֹטְלִין - מְקַבְּלִין יְעוּדוֹ, הוֹאִיל וְהוּא גְדוֹל³⁸.

(33) שערות הזקן ושערות בית השחי. (34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אייאפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושונו להל' אישות פ"ב, אות ע. (35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". (36) מקח וממכר. (37) בבא-בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). (38) ואינו שוטה (בבא-בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ב-יג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שרעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם".

ז. הַשּׁוֹטָה פְסוּלָה לְעֲדוֹת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינּוּ בֵּין מִצְוֹת³⁹. וְלֹא שׁוֹטָה שֶׁהוּא מְהֵלֵךְ עִרְם וּמְשַׁבֵּר פְּלִים וְזוֹרֵק אֲבָנִים בְּלֶבֶד, אֲלֵא כֹּל מִי שֶׁנִּטְרָפָה⁴⁰ דַּעְתּוֹ, וְנִמְצְאָת דַּעְתּוֹ מְשַׁבֵּשֶׁת תְּמִיד בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים⁴¹, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׂוֹאֵל כְּעִנְיָן בְּשָׂר דְּבָרִים - הָרִי זֶה פְסוּל, וּבְכֻלָּל שׁוֹטִים יִחְשָׁב⁴². הַנְּכֻפָּה⁴³: בְּעַת כְּפִלְתּוֹ - פְסוּל, וּבְעַת שֶׁהוּא בְּרִיא - כְּשָׂר⁴⁴. וְאֶחָד הַנְּכֻפָּה מְזַמֵּן לְזִמָּן אוֹ הַנְּכֻפָּה תְּמִיד בְּלֵא עַת

ד. הַעֲבָדִים פְסוּלִין לְעֲדוֹת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנַאמַר: וְעֵשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. מְפַלֵּל שְׁאָחִיו כְּמוֹהוּ: מָה אָחִיו בֵּין בְּרִית¹⁶, אִף הָעַד בֵּין בְּרִית¹⁷. קָל וְחֹמֶר לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים¹⁸: אִם עֲבָדִים, שֶׁהֵן בְּמִקְצַת מִצְוֹת, פְסוּלִין; הַעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים לֹא כֹל שֶׁכֵּן¹⁹! ?

(16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בכרית, ככתוב (שם כח, ט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל". (17) והעבד אינו חייב אלא במצוות שהנשים חייבות (בבא-קמא פח, א): "אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". (18) שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. (19) וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל-פי עדים בני חורין בני ברית". ופירושו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן-ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י"א) "מחוטב עציץ עד שואב מימין, לעברך בכרית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

ה. מִי שֶׁחָצְיוֹ עֲבָד וְחָצְיוֹ בֵּין חֲרִיזִין²⁰ - פְסוּל²¹.

(20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו, ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. (21) להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבת ישראל, כמבואר שם, ה"ו. ובבא-קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

ו. כֹּל מִי שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַת²² וְהָרִי הוּא מְחַפֵּס גֵּט שֶׁחָרְרוּ²³ - פְסוּל²⁴; עַד שֶׁיִּגְיַע גֵּט לִידוֹ²⁵, וְיַעֲשֶׂה מְפַלֵּל בְּנֵי בְרִית, וְאַחַר כֵּן יַעֲיֵד²⁶.

(22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתייאש ממנו רבו, שם ע"מ א. (23) שטר שחרור להתירו בבת ישראל, שם. (24) שעדיין אינו בן-ברית גמור. (25) ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג, ה"ב. (26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פ"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב - עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושונו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כך: צריך להעיד בבית-דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. (56) כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עונו - להוציא את האילם". (57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" - שהוא מלידה. (58) ששואלים אותו שאלות שונות בסירוגין, אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"ז. (59) גיטין עא, א. (60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם). (61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התיירו בעדות עגונה, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"ט. פ"ג, הכ"ט.

21 **יב. הסומים, אף על פי שמפירין הקול⁶² ויודעו**
22 **האנשים⁶³ - הרי אלו פסולין מן התורה⁶⁴. שנאמר:**
23 **והוא עד או ראיה. מי שהוא ראוי לראות - הוא**
24 **שמעיד⁶⁵. והסומא פאחת מעיניו - פשר להעיד⁶⁶.**

(62) גיטין כג, א. (63) מכירים הם את בעלי הדין.
(64) בבא-בבא קמח, א. (65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה".
(66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"א.

פרק עשירי

(1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזלנים הפסולים לעדות.

25 **א. הרשעים פסולין לעדות מן התורה. שנאמר: אל**
26 **תשת ידך עם רשע להית עד חמס. מפי השמועה**
27 **למוד²⁷: אל תשת רשע עד³. ואפלו עד פשר שיוודע**
28 **בחברו שהוא רשע, ואין הדיינים מפירין רשעו -**
29 **אסור לו להעיד עמו, אף על פי שהוא עדות אמת;**
30 **מפני שמצטרף עמו, ונמצא זה הפשר השית ידו עם**
31 **הרשע עד שנתקבלה עדותו⁴. ואין צריך לומר עד**
32 **פשר שהוא יודע בעדות לחברו, וידע שהעד השני**
33 **עמו עד שקר, שאסור לו להעיד. שנאמר: אל תשת**
34 **ידך עם רשע⁵.**

(2) סנהדרין כז, א. (3) שכוונת הכתוב: אל תשת ידך עם רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. (4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). (5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית-הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על-פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

1 **קבוע⁴⁵. והוא שלא תהיה דעתו משפשת תמיד,**
2 **שהרי יש שם נכפים שגם בעת פריאותם דעתם**
3 **מטרפת עליהם. וצריך להתישב בעדות הנכפין**
4 **הרבה⁴⁶.**

(39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבבא-בבא קמח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". (40) נחבלבלה. (41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. (42) חגיגה ג, ב וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". (43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. (44) ראש השנה כח, א. (45) הרי זה כשר כשהוא בריא. (46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לה, ס"ק יח).

5 **י. הפתאים ביותר, שאין מפירין דברים שפותרין זה**
6 **את זה⁴⁷, ולא יבינו עיני הדבר בדרך שמבינין שאר**
7 **עם הארץ, וכן המבהלים והנחפזים בדעתם⁴⁸**
8 **והמשתגעים ביותר⁴⁹ - הרי אלו בכלל השוטים⁵⁰.**
9 **ודבר זה לפי מה שיראה הדין, שאי אפשר לבנו**
10 **הדעת⁵¹ בכתב.**

(47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטורפת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). (48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין ולתכלית המעשה. (49) כמו שאמרו (בבא-בבא קמח, ב) "שטותא יתרתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. (50) מקורו בתשובת הר"ף, הובאה ב"העיתור" אות ק (כסף-משנה). (51) ובכת"י תימן: הדעות.

11 **יא. החרש - פשוטה, שאין דעתו נכונה ואינו פן**
12 **מצות⁵². ואחד חרש מדבר ואינו שומע, או שומע**
13 **ואינו מדבר⁵³, אף על פי שראיתו ראיה מעלה**
14 **ודעתו נכונה - צריך להעיד בבית דין בפיו⁵⁴, או**
15 **שיהיה ראוי להעיד בפיו⁵⁵, ויהיה ראוי לשמע**
16 **הדיינים והאיום שמאמיניו עליו⁵⁶. וכן אם נשתתק⁵⁷,**
17 **אף על פי שנבדק בדרך שבדקין לענין גיטין⁵⁸**
18 **ונמצאת עדותו מכוונת, והעיד בפנינו בכתב ידו -**
19 **אינו עדות כלל⁵⁹. חוץ מעדות אשה⁶⁰, לפי**
20 **שבפגונה הקלו⁶¹.**

(52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. (53) עדותו פסולה. (54) גיטין עא, א שנאמר (דברים יז, ו) "על-פי שנים עדים" - מפייהם ולא מפי כתבם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- כלאים פ"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים" (17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פ"א, ה"ו. (18) לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז" (19) בכת"י תימן: שאיסורם.
- ד. ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות, אף על פי שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות²⁰. הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בתמס - פסולין²¹. שגאמר: פי יקום עד חמס באיש. כגון הגנבים והחמסנים²², אף על פי שהחזיר - פסול לעדות מעת שגנב או גזל²³. וכן עד זומם²⁴, אף על פי שהזום בעדות ממוז²⁵ ושלא - הרי זה פסול מן התורה לכל עדות²⁶. ומאימתי הוא נפסל? מעת שהעיד בבית דין, אף על פי שלא הזום על אותה עדות אלא אחר כמה ימים²⁷. וכן המלוה ברבית, אחד המלוה ואחד הלוה - שניהם פסולין לעדות²⁸. אם רבית קצוצה²⁹ עשו - הרי הן פסולין מן התורה, ואם אבק רבית³⁰ עשו - הרי הן פסולין מדבריהם. וכן כל העובר על גזל של דבריהם - הרי הוא פסול מדבריהם. פיצד? החמסנים, והם הלוקחים נרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים, אף על פי שנותנין הדמים - הרי אלו פסולין מדבריהם³¹. וכן הרועים, אחד רועי בהמה דקה³² ואחד רועי בהמה גסה³³ של עצמן - הרי הן פסולין; שחזקתן פושטין ידיהן בגזל, ומניחים בהמתן לרעות בשדות ופרדסים של אחרים. ולפיכך, סתם רועה³⁴ - פסול³⁵. ומגדלי בהמה דקה בארץ ישראל³⁶ - פסולין³⁷; אבל בחוצה לארץ - פשרין³⁸. ומתל לגדל בהמה גסה בכל מקום³⁹. וכן המוכסין⁴⁰ - סתמן פסולין; מפני שחזקתן לקח יותר מדבר הקצוב להם בדין המלכות, ולוקחין היתר לעצמן⁴¹. אבל גבאי מנת המלך⁴² - סתמן⁴³ פשרים. ואם נודע שלקחו אפלו פעם אחת יתר מן הראוי להם לגבות - הרי אלו פסולין⁴⁴. וכן מפריחי יונים בשוב - פסולין⁴⁵; מפני שחזקתן שגזלים יונים של אחרים בהנם⁴⁶. וכן סוחרי שביעית. והם בני אדם שישוּבין בטלים, ובין שביעה שביעית⁴⁶ פושטים ידיהן ומתחילין לשא ולתן בפרות⁴⁷; שחזקת אלו שהן אוספין פרות שביעית ועושין בהן סחורה⁴⁸. וכן משחק בקוביא⁴⁹. והוא שלא תהיה לו אמנות⁵⁰ אלא הוא. הואיל ואינו עוסק בשובו של עולם - הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא, שהוא אבק גזל⁵¹. ולא בקוביא בלבד, אלא אפלו משחקים בקלפי אגוזים וקלפי רמונים⁵². וכן לא יונים בלבד אמרו⁵³, אלא אפלו המשחקים⁵⁴ בבמה חיה ועוף, ואומר: כל הקודם את חברו, או
- ב. אי זהו רשע? כל שעבר עברה שחייבין עליה מלקות⁶ - זהו רשע, ופסול⁷. שהרי התורה קראה למחייב מלקות רשע, שגאמר: והיה אם בן הכות הרשע. ואין צריך לומר מחייב מיתת בית דין, שהוא פסול. שגאמר: אשר הוא רשע למות.
- (6) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. (7) וכן אמרו (סנהדרין כו, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר?" - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.
- ג. עבר עברה שחייבין עליה מלקות מן התורה - הרי זה פסול מן התורה; ואם היה החיוב שבה מדבריהם - הרי זה פסול מדבריהם. פיצד? אבל בשר בהמה בחלב, או שאכל נבלות⁸ ושקצים⁹ וכיוצא בהן, בין לתאבון¹⁰ בין להכעיס¹¹, או שחלל את יום טוב הראשון, או שלבש שעטנז שהוא שוע¹² או טווי¹³ או נזיז¹⁴ - הרי זה פסול לעדות מן התורה. אבל אם אכל בשר עוף בחלב, או שחלל יום טוב שני של גלויות¹⁵, או שלבש בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן¹⁶ וכיוצא בו - הרי הוא פסול מדבריהם¹⁷. וכבר מנינו¹⁸ על עברה שחייבין עליה מלקות. וכבר נתבאר בכל מצוה ומצוה דברים שאסורין¹⁹ מן התורה ודברים שאסורין מדבריהם.
- (8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, ה"ח: "שאינ מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". (9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. (10) כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". (11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כו, א) וכדעת אב"י. (12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. (13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. (14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונזיז". שעטנז - נטריקון; שוע טווי ונזיז. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשיע ועזיל (=טווי) ונזיז". וכן אמר רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נזיז". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". (15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. (16) שארוג בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא בכגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם-משנה), והשווה הל'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, הי"א: "התאווה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". (32) כגון עזים וצאן. (33) בקר וכיוצא בו. (34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. (35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות - כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא-מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. (36) אפילו בבייתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. (37) סנהדרין שם, שאי-אפשר לשמרה, והיא משתמטת ובורחת לשדות אחרים ומפסידתן. (38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י היזקה של זו, כמבואר בבבא-קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. (39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא-קמא שם). וכל זה לגדל בבייתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. (40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף-משנה). (41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). (42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנוגא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. (43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. (44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן - הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי - שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף-משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו - הרי הוא פסול מן התורה כגזולן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזולן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות - חשודים הם לחזור לקלקולם. (45) שמלמדים אותן להביא יונים משוככות אחרים לבית בעלים על-כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ז: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזולן מדבריהם". ודוקא בישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השוכך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששנינו (בבא-קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים) ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא-אם-כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. (46) שנת השמיטה. (47) שהם הפקר לכל. (48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירים על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד שנוטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב בברש"י). ובירושלמי שם פ"ג,

1 פל הנוצח את חברו - יטל בעליו את שניהן. וכן
2 כל פיוצא בשחוק זה. והוא שלא תהיה לו אמנות
3 אלא שחוק זה - הרי הוא פסול. וכל אלו פסולין
4 מדבריהם⁵⁵.

(20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פ"ה, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטור לו. (21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. (22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל-כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביאו להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף-משנה לגרוס כאן: והגזלנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזלנים. (23) עד שישבו וינדע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פ"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרת... ויחזרו בהם חזרה גמורה". (24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פ"ה, ה"א. (25) כי אם הוזם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פ"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהוזם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישבו בתשובה (כסף-משנה). (26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוזם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור. (27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאביי). (28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא-תעשה, וכיון שחימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה - גם הלווה מחמת חימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעדי חמס (כסף-משנה). ולדעת המגיד-משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלא זו (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. (29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חברו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. (30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבירו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד ה"ד, ופ"ה ה"ח). (31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון - חשוד

יום ד' כ"ב מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

- 1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכהן גדול.
- א. מִי שְׂאִינוּ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה² וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ³ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָת רִשְׁעוֹ, וּפְסוּל לְעֵדוּת מִדְּבָרֵיהֶם⁴. שֶׁכָּל מִי שֶׁיָּרַד עַד פֶּה - חֻזְקָה שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל רֵב הָעֵבְרוֹת שֶׁיָּבֹאוּ לְיָדוֹ⁵.
- 2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. (3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חבורת בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמוסר." (4) קידושין מ, ב. (5) כפירוש רש"י שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.
- ב. לְפִיכָף, אֵין מוֹסְרִין⁶ עֵדוֹת לְעַם הָאֶרֶץ וְאֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוֹת⁷. אֲלֵא אִם פֶּן הִחֹק שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוֹת וּבְגִמְלוֹת הַסִּדִּים, וְנוֹהֵג בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים⁸, וְיֵשׁ בּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ - מְקַבְּלִין עֵדוֹתוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא עִם הָאֶרֶץ וְאִינוּ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה⁹.
- 6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. (7) אם ייחודוהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). (8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והרי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. (9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (רי"ף לפסחים שם).
- ג. נִמְצְאָתָ אֹמֵר: כָּל תִּלְמִיד חֶקֶם - בְּחֻזְקַת כְּשָׁר, עַד שֶׁיִּפְסֹל¹⁰. כָּל עִם הָאֶרֶץ¹¹ - בְּחֻזְקַת שֶׁהוּא פְּסוּל¹², עַד שֶׁיִּחֲזַק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים¹³.
- 10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. (11) שאינו במקרא ובמשנה. (12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגיא בפסחים מט, ב שסתם עם הארץ אינו בכולן. (13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרדב"ז: ובזה טועים כמה מקבלי עדות שמקבלים עדות מכל הבא לפניהם וסומכים לומר: כל ישראל בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם-כן הם תלמידי חכמים.
- ד. וְכָל מִי שֶׁקָּבַל עֵדוֹת עִם הָאֶרֶץ טָרָם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ חֻזְקָה זו, או קִדְּם שֶׁיָּבֹאוּ עֵדִים וְיַעֲדוּ שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּמִצְוֹת וּבְדַרְכֵי אֶרֶץ - הָרִי זֶה הַדְּיוּט, וְעֵתִיד לִתֵּן אֶת הַדְּיוּט¹⁴; שֶׁהָרִי מְאָבֵד מִמוֹנֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל פִּי רִשְׁעִים.

ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם-הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה השנית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף-משנה). (49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשמין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק." (50) התעסקות. (51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י"א, כתב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חבירו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גזול... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים." (52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). (53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים." (54) ובכ"י תימן, וכן בדפוס רומי וויניצאה: הממירין (=מתערבים). (55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה'טור' בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממנו.

- ה. אָרִיס⁵⁶ שֶׁלֶקַח דָּבָר מוּעָט מִן הַפְּרוֹת שֶׁבְּכַרְוֹ⁵⁷
- בִּימֵי נִסָּן וְיָמֵי תִשְׁרִי⁵⁸ קִדְּם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתּוֹ. אִף עַל פִּי שֶׁלֶקַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת בְּעַל הַשְּׂדֵה - אֵינוּ גִנְבִּים⁵⁹
- וְכָשֶׁר לְעֵדוֹת⁶⁰; שֶׁאֵין בְּעַל הַשְּׂדֵה מְקַפֵּיד עָלָיו⁶¹.
- וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נותן לבעלים. (57) הקדימו להתבשל. (58) ניסן - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף. (59) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתו אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. (60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר שנגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. (61) הואיל והוא אריס ולוקח דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף-משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 לְשֹׁאֵר עֲדוּת. שְׁהָרִי רָשָׁע בְּעֵבְרָה²⁶ שְׁשַׁחַט -
20 שְׁחִיטתוֹ כְּשֶׁרָה²⁷, וְנֶאֱמַן לֹמֵר: פְּהִלְכָה שְׁחַטְתִּי.
21 אֲבָל הַחֹשֵׁד עַל דְּבָר - אֵינוֹ נֶאֱמַן עַל שְׁלוֹשׁ²⁸, אֲבָל
22 נֶאֱמַן הוּא עַל אַחֲרֵיהֶם²⁹.

25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי התיבות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבירד לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהוחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, ודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. 26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. 27) חולין ג, א, ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיתתו" ושם ד, ב אמרו: "מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה", והשווה הלכות שחיטה פרק ד, הלכה י"ד-ט"ו. 28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. 29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בככור, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר כמום הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

23 ח. לְפִיכָה, הַחֹשֵׁד עַל דְּבָר - יֵשׁ לוֹ לְדוֹן בּוֹ וְלִהְעִיד
24 בּוֹ לְאַחֲרֵיהֶם. חֲזָקָה אֵין אָדָם חוּטֵא פְּדִי שְׁוִינָנו
25 אַחֲרֵיהֶם³⁰. בַּיֵּצֵד? נֶאֱמַן עִם הָאֲרָץ לֹמֵר: פְּרוֹת פְּלוּנִי
26 מִתְקַנְנִים הֵם³¹, וְנֶאֱמַן הַנְּחָשׁ לְמִכּוֹר בְּשׂוֹר בְּכוֹר³²
27 לֹמֵר: בְּשׂוֹר זֶה שְׁמוֹכֹר פְּלוּנִי חֲלִין הוּא. וְכֵן כֹּל
28 פִּי יֵצֵא בְּזֶה מִשְׁאֵר הָאֲסוּרִין. לְפִי שְׁאִימַת הָאֲסוּרִים
29 עַל הַרְשָׁעִים³³, וְאֵין אִימַת הַמְמוֹן³⁴ עֲלֵיהֶם.

30) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא ולא לו". 31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירות שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא יראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה י"ז. 32) באטליו, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב. או שהוא חשוד למכור בשר בכור תמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שיפול בו מום. 33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. 34) בדפוסים קדומים: בעל הממון. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן"

14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמרו: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

1 ה. וְכֵן הַבְּזוּיִין פְּסוּלִין לְעֵדוּת מְדַבְּרֵיהֶם. וְהֵם
2 הַאֲנָשִׁים שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּשׁוּק בְּפָנָי כֹּל הַעָם¹⁵,
3 וְכַגּוֹן אֵלוֹ שֶׁהוֹלְכִין עֲרָמִים בְּשׁוּק¹⁶ בְּעֵת שֶׁהֵן
4 עוֹסְקִין בְּמִלְאכָה מְנוּלָת, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ¹⁷ שְׁאֵין
5 מְקַפְּדִין עַל הַבִּשְׁת. שֶׁפֶל אֵלוֹ חֲשׁוּבִין פְּכֹלֵב, וְאֵין
6 מְקַפְּדִין עַל עֵדוּת שְׁקֵר¹⁸. וּמְכַלֵּל אֵלוֹ: הָאוֹכְלִין
7 צְדָקָה שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִים בְּפִרְהֶסְיָא. אֵף עַל פִּי
8 שְׁאִפְשָׁר לָהֶן שְׁיִזוֹנוּ בְּצִנְעָה, מְבִיִּים עֲצָמָן וְאֵינָן
9 חוֹשְׁשִׁין. כֹּל אֵלוֹ פְּסוּלִין מְדַבְּרֵיהֶם¹⁹.

15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת הב"ח לחושן משפט סימן לד כוונת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. 16) "שאיין לך משוקן ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות טג, ב). 17) "הגרע (=מקיו דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אומר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). 18) קידושין מ, ב, וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלול בעצמו ולהיפסל. 19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממון. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

10 ו. מַה בֵּינָן פְּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה²⁰ לְפִסּוּל
11 מְדַבְּרֵיהֶם? שֶׁהַפְּסוּל מִן הַתּוֹרָה שְׁהֵעִיד - עֵדוּתוֹ
12 בְּטִלָּה, אֵף עַל פִּי שְׁלֵא הִכְרִיזוּ עָלָיו בְּכַתִּי כְּנִסְיוֹת
13 וּבְכַתִּי מְדַרְשׁוֹת²¹; וְהַפְּסוּל מְדַבְּרֵיהֶם - צְרִיף
14 הַכְּרִזָּה²². לְפִיכָה, כֹּל עֵדוּת שְׁהֵעִיד קִדְּם שֶׁהִכְרִיזוּ
15 עָלָיו - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, פְּדִי שְׁלֵא לְאָבֵד זְכוּת הַעָם,
16 שְׁהָרִי לֹא יִדְעוּ שֶׁהוּא פְּסוּל²³, וְאֵין פְּסוּלוֹ אֵלָא
17 מְדַבְּרֵיהֶם²⁴.

20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג"ד. 21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). 22) להודיע פסולו ברבים. 23) ומסרו לו עדות על ממונם. 24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקוביאי, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

18 ז. עַד אֶחָד נֶאֱמַן בְּאֲסוּרִין²⁵, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּסוּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסף ה"לחם משנה" תיבת "והמומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסח רומי ווינציאה ש"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והשומדים". (44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים ברשעם תמיד, ואמונת ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. (45) מן הבור להצילם. (46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א. (47) המקיימים שבע מצוות בני נח. (48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. (49) "מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב" (הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא מעלים". (50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

פָּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

- 13 א. כֹּל הַנִּפְסָל בְּעֵבֶרָה, אִם הָעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים
- 14 שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוּגִית, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִתְרוּ בּוֹ,²
- 15 שֶׁהָרִיץ³ אִינוֹ לֹקְהָה⁴ - הָרִי זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת⁵. בְּמָה
- 16 דְּבָרִים אָמוּרִים? כְּשֶׁעָבַר עַל דְּבָרִים שֶׁפָּשַׁט⁶
- 17 בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֲבֵרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לְשִׁקֵּר⁷ אוֹ
- 18 לְשׂוּא⁸, אוֹ גָזַל אוֹ גָּנַב⁹, אוֹ אָכַל נֶבֱלָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ;
- 19 אָבָל אִם רָאוּהוּ עֵדִים עוֹבֵר עַל דְּבַר שֶׁקְרוֹב הָעוֹשָׂה
- 20 לְהִיּוֹת שׁוֹגֵג¹⁰ - צָרִיכִין לְהַזְהִירוֹ, וְאַחַר כֵּן יִפְסַל.
- 21 מֵיָצֵד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר¹¹ אוֹ מֵתִיר בְּשֵׁבֶת - צָרִיכִין
- 22 לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶה חִלּוּל שְׁבֵת, מִפְּנֵי שֶׁרַב הָעַם אֵינֶן
- 23 יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשֵׁבֶת אוֹ
- 24 בְּיוֹם טוֹב - צָרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהִיוֹם שְׁבֵת, שֶׁמָּא
- 25 שׁוֹכַח הוּא. וְכֵן הַמְשַׁחֵק בְּקוֹבְיָא תְּמִיד, אוֹ מִי
- 26 שֶׁנֶּעְשָׂה מוֹכֵס אוֹ גִבְּאֵי שְׁמוֹסִיף לְעַצְמוֹ¹² - צָרִיכִין
- 27 הָעֵדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהָעוֹשֶׂה דְּבַר זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת.
- 28 שֶׁרַב הָעַם אֵינֶן יוֹדְעִים דְּבָרִים אֵלּוּ¹³. וְכֵן כֹּל פִּיּוֹצֵא
- 29 בְּזָה¹⁴. כִּלְלוֹ שֶׁל דְּבַר: כֹּל עֲבֵרָה שֶׁהַדְּבָרִים מְרָאִים
- 30 לְעֵדִים שֶׁזֶה יָדַע שֶׁהוּא רָשָׁע וְעָבַר בְּדוֹן, אָף עַל פִּי
- 31 שְׁלֹא הִתְרוּ בּוֹ - הָרִי זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת, וְאִינוֹ לֹקְהָה¹⁵.

2) שלא לעשותה. (3) כאילו היה כתוב: והרי. (4) כי אין מלקות בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פט"ז ה"ד, וראה שם פ"ב, ה"ב. (5) מן התורה, הואיל וזוהי עבירה שיש בה מלקות, אילו התרו בו, ראה לעיל פ"י, ה"ב (ש"ך לחו"מ סי' לד ס"ק כד). (6) נפוץ וידוע. (7) והתורה אמרה (ויקרא יט, יב) "ולא תשבעו בשמי לשקר". (8) שנשבע על דבר ידוע, שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על אבן זו, שהיא אבן (הל' שבועות פ"א

וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בככורות לה, א "נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן בימא עת, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכנ"ל. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

- 1 ט. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל³⁵ - לֹא מְעִידִין³⁶ וְלֹא מְעִידִין
- 2 עֲלֵיהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֱלָמִים³⁷, בְּעֲלֵי זְרוּעַ, וְאֵינֶן
- 3 נִכְנָעִין תַּחַת עַל הַדְּגָנִים³⁸. אָבָל פֶּהַן גְּדוֹל - מְעִידִין
- 4 עֲלֵיו³⁹, וּמְעִיד הוּא לְמַלְךְ בְּבֵית דִּין הַגְּדוֹל, כְּמוֹ
- 5 שְׁבָאֲרָנָה⁴⁰.

35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים-ב כג, כב. (36) בדפוס רומי ווינציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים פרק ג, הלכה ז. (37) אימתנים. (38) "שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. (39) סנהדרין יח, א. (40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

- 6 י. הַמוֹסְרִין⁴¹ וְהָאֶפִיקוֹרְסִין⁴² וְהַמוֹמְרִים⁴³ - לֹא
- 7 הַצָּרִיכִין חֻכְמִים לְמַנּוֹתָן כְּכֹל פְּסוּלֵי עֵדוּת; שְׁלֹא
- 8 מִנּוּ אֵלֹא רְשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל⁴⁴, אָבָל אֵלּוּ הַמוֹרְדִין
- 9 הַפּוֹפְרִין - פְּחוּתֵין הֵן מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים. שֶׁהָעוֹבְדֵי
- 10 פּוֹכְבִים - לֹא מְעִלִין⁴⁵ וְלֹא מוֹרִידִין⁴⁶, וַיֵּשׁ
- 11 לְחִסְדֵיהֶן⁴⁷ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁴⁸; וְאֵלּוּ מוֹרִידִין וְלֹא
- 12 מְעִלִין⁴⁹, וְאֵין לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁵⁰.

41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב. (42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורוס". (43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החוזר לדתי הגויים בשעה שגוזרים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידבק בישראל שהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנרבע "ברצונו" - הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא כלפי חברו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוני רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וב'תוספות' שם).
 (27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י, א). (28) השווה ה' עבדים פ"ז, ה"ב. (29) את הרובע ואת שורו, כדין שור נרבע שהוא בסקילה. (30) ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן, שאין בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין שם, וכפירוש רש"י).

- ג. שנים שהעידו על אחד שהוא פסול בעברה מאלו
 17 העברות³¹, וכאו שנים והעידו שעשה תשובה ויחזר
 18 בו, או שלקה³² - הרי זה פשר³³. אבל אם באו שנים
 19 והכחישום, ואמרו: לא עשה עברה זו ולא נפסל -
 20 הרי זה ספק פסול³⁴. לפיכך לא יעיד, ואין מוציאין
 21 ממונו בעדותו³⁵, ולא ידון³⁶, עד שיודע שעשה
 22 תשובה.
 23

(31) שאדם נפסל עליהן לעדות. (32) ובסמוך בהלכה הבאה יתבאר, שמ"שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו". (33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה לעיל פ"ו, ה"ז. (34) מאחר ששנים נגד שנים הם - הרי זה ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). (35) ואין אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממונו שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממונו על חזקתו ואין להוציאו מידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממונו בחזקת בעליו. ולדעת הרדב"ז לא יעיד בין להוציא ממונו בין להעמיד.

- ד. כל מי שנתחזב מלקות, בין שעשה תשובה³⁷ בין
 24 שלקה בבית דין - חוזר לכשרותו³⁸. אבל שאר
 25 פסולי עדות, שהן פסולין משום ממונו שחמסו או
 26 שגזלו, אף על פי ששלמו - צריכין תשובה³⁹, והרי
 27 הן פסולין עד שיודע שחזרו בהן מדרבן הרע⁴⁰.
 28

(36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון, כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ז, ה"ד: "וכן שאר מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פוסלים בדיינים". (37) כשלא היתה שם התראה, או שחסר דבר מהתנאים המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד (כסף-משנה). (38) כמבואר לעיל ה' סנהדרין פ"ז, ה"ז: "שנאמר (דברים כה, ג) ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה, הרי הוא אחיך", ע"פ המשנה במכות כג, א. ובה' טוען ונטען פ"ב ה"י, כותב רבינו: "אם היו עליו (=על החשוד על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועות". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף התשובה עם המלקות (כסף-משנה). וראה בלחם-משנה שם. וראוי להעיר

ה"ה), והתורה אמרה (שמות כ, ו) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". (9) אלו עבירות אין לוקים עליהן, שהרי לאו שלהן ניתן לתשלומין (הל' סנהדרין פ"ח ה"ב), ובכל זאת פסולים הם להעיד, הואיל ולוקחים ממונו שאינו שלהם בחמס, והם "עדי חמס", כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. (10) שאינו יודע שזוהי עבירה. (11) קשר של קיימא, והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים (הל' שבת פ"י, ה"א). (12) יתר על מה שקרוב לו בדין המלכות, כלשון רבינו לעיל פ"י, ה"ד. (13) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): לא תחמוד - משמע לאנשים בלא כסף, בעוד שלפי הדין אפילו יתן כסף ואין המוכר רוצה למכרו, אסור לחמוס החפץ ממנו, ובכל זאת אין החמסן פסול לעדות מן התורה, ועל-כרחך משום שאינו יודע שזוהי עבירה (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לד ס"ק נג). (14) כמו שאמרו (סנהדרין כו, ב) אלה הקוברים מת ביום-טוב אין לפסלם לעדות, אע"פ שהם רשעים, שמחללים יום-טוב משום שכר ממון - משום שהם טועים וסוברים שמצוה הם עושים בקבורת המת. (15) שהרי בתחילה רצו בגמרא (שם) לפסול לעדות את אלה הקברנים "הואיל והם רשעים". אע"פ שלא התרו בהם - שאילו התרו בהם, אין להצדיקם ולומר: מצוה הם עושים - הרי שאפילו לא התרו בהם, ואינם לוקים בפועל, בכל זאת בדין הוא שיפסלו לעדות, אם לא שיש להצדיקם, כי טועים הם לחשוב, שמצוה הם עושים (כסף-משנה).

- ב. אין אדם נפסל בעברה¹⁶ על פי עצמו. כיצד?
 2 הרי שפא לבית דין ואמר שגנב או גזל או הלוה
 3 ברבית, אף על פי שמשלם על פי עצמו¹⁷ - אינו
 4 נפסל¹⁸. וכן אם אמר שאכל נבלה או בעל אסורה¹⁹
 5 - אינו נפסל, עד שיהיו שם שני עדים; שאין אדם
 6 משים את עצמו רשע²⁰. לפיכך, ראובן שהעיד עליו
 7 שמעון שהלוה ברבית, והעיד לוי ואמר: לי הלוה²¹
 8 ברבית - הרי ראובן נפסל בעדות שמעון ולוי. אף
 9 על פי שהרי הודה לוי שלוה ברבית²² - אינו משים
 10 עצמו רשע, ונאמן על ראובן ואינו נאמן על
 11 עצמו²³. וכן מי שהעיד שפלוני רבעו²⁴, בין באנסו²⁵
 12 של נרבע בין ברצונו - הוא ואחר מצטרפין
 13 להרגו²⁶. פלוני בא על אשתו - הוא ואחר מצטרפין
 14 להרגו, אבל לא להרגה²⁷. וכן פל פיוצא בזה²⁸.
 15 פלוני רבע את שורו - הוא ואחר מצטרפין להרגו²⁹;
 16 שאין אדם קרוב אצל ממונו³⁰.

(16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. (17) שהודאת בעל-דין כמאה עדים היא, כמבואר בבבא-מציעא ג, ב. (18) לעדות. (19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה. (20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב לעדות (סנהדרין ט, ב וברש"י). (21) אותו ראובן. (22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל פ"י, ה"ד), ורשע פסול להעיד. (23) סנהדרין כה, א "פלגינן (=חולקים) דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פ"ג, ה"י. (24) במשכב זכור. (25) על כרחו. (26) אע"פ שלדבריו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"לא חזרת דברים - לומר: לא נוסף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפזרו פירות שביעית שבגנותיהם לעניים". (51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כותב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

14 ז. מאימתי חזרת המועל בשבועה? 52 משיבוא לבית
15 דין שאין מפירין אותו, ויאמר להם: חשוד אני 53.
16 או יתחייב שבועה בבית דין שאין מפירין אותו
17 במקומו חשוב 54, וישלם ולא ירצה להשבע 55. וכן
18 טבחה 56 שיהיה בודק 57 לעצמו ומוכר, ויצאת טרפה
19 מתחת ידו 58, שהרי הוא בכלל אוכלי טרפה 59 שהן
20 פסולין לעדות - הרי זה פסול לעדות, עד שיראה
21 ממצעו שנתם על רצתו. וילבש שהרים 60, וכסה
22 שהרים, וילף למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר
23 אבדה במקומו חשוב 61. או יוציא טרפה מתחת ידו
24 בדבר חשוב 62.

(52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. (53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישיבועהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ). (54) בסכום גדול. (55) כל זה בירושלמי שבועות פ"ז ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. (56) שוחט. (57) בודק סכינו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. (58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. (59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף-משנה). (60) שלבישת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך", וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. (61) כיון שמחזיר אבידה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמת ממון (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראייה, כי שמא בהערכה עשה כן (גמרא שם). (62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד ממון הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת ה"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב הנ"מ יוסף: "יצאה טריפה מתחת ידו - שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואיך ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

25 י. וכן עד זומם 63 שיהלף למקום שאין מפירין אותו,
26 ונתנו לו ממון חשוב להעיד בשקר, ולא רצה - הרי
27 זה עשה תשובה, ויחזר לכשרותו 64. וכן כל פיוצא
28 בזה.

(63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פ"ח, ה"א. (64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף-משנה).

שבכת"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי שנתייב מלקות, כיון שלקה בבית-דין חזרו לכשרותו". ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין ריד. (39) כיון שהחם או גזל, הרי הוא "רע לשמים ורע לביות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישוב גם לשמים (רדב"ז). (40) ומדברי רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזלן וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא משעה שיעידו עליהם בבית-דין שחזרו בתשובה, וכל השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד שהעידו עליהם בבית-דין) פסולים (כסף-משנה שם), וכן נראה משו"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד).

1 ה. מאימתי חזרת מלוים ברבית? משיקרעו
2 שטרותיהן 41 מעצמן, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא
3 ילוו ברבית אפילו לעובדי פוכבים 42.

(41) השטרות שכתוב בהם קרן ורבית - קורעים, וגובים את הקרן בעל-פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג). (42) שבדרך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

4 ו. מאימתי חזרת המשחקין בקוביא? משישברו את
5 פסיפסיהם 43, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא יעשו
6 אפילו בחנם 44.

(43) אבני משחקם, ובכת"י תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה לעיל פ"ה ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". (44) שם.

7 ו. מאימתי חזרת מפריחי יונים? משישברו את
8 הפלים שצדין בהן 45, ויחזרו בהן חזרה גמורה
9 שאפילו במדבר 46 לא יעשו 47.

(45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"ה ה"ד. (46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים, שאין להן שום בעלים. (47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרויחו".

10 ח. מאימתי חזרת סוחר ישיבועה? 48 משיבועה
11 שביעית ויבדקו 49. ולא חזרת דברים בלבד 50, אלא
12 כותב 51: אני פלוני בן פלוני פנסיית מאתים וזו
13 מפרות שביעית, והרי הם נתונים במתנה לעניים.

(48) ראה לעיל פ"ה ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". (49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריו אם אינו נושא ונותן עוד. (50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

- 1 מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרוביה לעניין עדות.
- 2 א. הַקְּרוּבִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנַאֲמַר: לֹא
3 יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה? לְמַדוֹ, שְׂפֹכְלָל
4 לְאוֹ זֶה: שְׁלֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל פִּי בָּנִים³, וְלֹא בָּנִים
5 עַל פִּי אָבוֹת⁴. וְהוּא הִדִּין לְשֹׂאֵר הַקְּרוּבִים⁵. אֵינְךָ
6 פְּסוּלִין מִדִּין תּוֹרָה אֲלֵא הַקְּרוּבִים מִמְּשַׁפְּחַת אָב
7 בְּלִבְרִי⁶, וְהֵם: הָאָב עִם הַבֵּן וְעִם בֶּן הַבֵּן, וְהָאֲחִין מִן
8 הָאָב זֶה עִם זֶה, וּבְנֵיהֶן זֶה עִם זֶה, וְאֵינְךָ צָרִיף לִזְמַר
9 הַיְדוּדִים⁷ עִם בֶּן אָחִיו. אֲבָל שֹׂאֵר הַקְּרוּבִים מִן הָאֵם
10 אוֹ מִדְּרָף הָאִישׁוֹת⁸ - פְּלֵן פְּסוּלִין מִדְּבְרֵיהֶם⁹.
- 2 (מתורה שבעל-פה, שקיבלו ממשה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. 3) על-פי עדות בנים. 4) שאם ללמד שלא יומתו בנים בעוון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בנים בעדות אבות וכו' (סנהדרין כז, ב.). 5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בנים", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן ה"טו', שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בביאורנו שם. 6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששינונו (בבא-בתרא קח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. 7) בכת"י תימן: הודו. 8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. 9) ואע"פ שאמרו בסנהדרין כח, א "אמר קרא, "אבות" "אבות" שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, נתנה ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרושם בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"ק"רית ספר" מסביר, שכוננת הגמרא לרבות קרובי האם, שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל תחילת קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולם הוא מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.
- 11 ב. הַגֵּרִים אֵינְךָ בְּדִין הַקְּרוּבִים. אֲפִלוּ שְׁנֵי אָחִים
12 תְּאֻמִּים¹⁰ שְׁנִתְגִּירוּ - מְעִידִין זֶה לְזֶה. שֶׁהֵגֵר שְׁנִתְגִּיר
13 - פְּקֻטָּן שְׁנוּלֵד הוּא תְּשׁוּבָה¹¹.
- 14 וְהוּא הִתִּיר לְהַתִּיר עֵדוּת אַחִים יִשְׂרָאֵל, כִּי עֵדוּת לְבֵית־דִּין מְסוּרָה, וּבֵית־דִּין יוֹדֵעַ, שְׁגֵרִים אֵינְךָ לְהַם דִּין אַחֵהוּ (שם כב, א), וְהַשׁוּוֹה הַל' אִיסוּרִי בִּיאָה פִּי"ד, הִי"א-יב. וְאֵם הִיתָה הוֹרְתָם שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה וְלִידָתָם בְּקִדּוּשָׁה, כְּגוֹן שְׁנִתְגִּיירָה אִמָּם בְּהִיּוֹתָהּ מְעוּבֶרֶת, פְּסוּלִים הֵם לְהַעִיד זֶה לְזֶה, שְׁהֵרִי חַיִּיבִים הֵם כְּרַת מִשׁוּם אִשְׁתְּ אַח, כְּמִבּוֹאֵר בְּהַל' אִיסוּרִי בִּיאָה שֵׁם הִי"ד, הֵרִי שְׁמֵן הַתּוֹרָה הֵם אַחִים גְּמוּרִים, וְאֵינְךָ יַעֲיִדוּ זֶה לְזֶה (ש"ך לחו"מ סי' לג ס"ק ז).
- 15 ג. הָאֲחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב¹² -
16 הֵרִי הֵן רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁנֵי
17 בְּשָׁנֵי. וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בְּשָׁלִישִׁי¹³.
- 18 (12) סנהדרין כח, ב "תנא, אחיו מן האב. וקתני - אחיו מן האם". (13) שם עמ' א.
- 19 ד. וְלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרֵאשׁוֹן¹⁴ - בְּשָׁנֵי¹⁵, וְאֵינְךָ צָרִיף
20 לִזְמַר שְׁלִישִׁי בְּשָׁנֵי¹⁶. אֲבָל שְׁנֵי בְּשָׁנֵי¹⁷, וְאֵינְךָ צָרִיף
21 לִזְמַר שְׁנֵי בְּרֵאשׁוֹן¹⁸ - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים¹⁹.
- 22 (14) כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי אביו. (15) בבא-בתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו-תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם, וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול, ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבא-בתרא נגד הירושלמי (רדב"ז ז). (16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון - מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. (17) שני בני אחים זה לזה. (18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו. (19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים" - שני אבות בעדות בניהם, ועל-כרחך בשני אחים ובניהם - הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם: "אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעידו הם לבני אחיהם, ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).
- 23 ה. הָאָב עִם בְּנוֹ - בְּרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָף:
24 הָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ - פְּסוּל²⁰; וְעִם בֶּן בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא
25 רְבִיעִי מְמֻנָּו - בְּשָׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרֵאשׁוֹן²¹.
26 וְכֵן הִדְרָף בְּנִקְבוֹת. פִּיעֵד? שְׁתֵּי אָחִיוֹת אוֹ אָח
27 וְאֲחֹתוֹ, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - הֵרִי הֵם רֵאשׁוֹן
28 בְּרֵאשׁוֹן. בְּנֵיהֶם, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִבוֹת - שְׁנֵי בְּשָׁנֵי.
29 בְּנֵי בְנֵיהֶם אוֹ בְּנוֹת בְּנוֹתֵיהֶן - שְׁלִישִׁי בְּשָׁלִישִׁי.
30 כְּדִרְף שְׂאֵתָה מוֹנָה בְּזָכָרִים רֵאשׁוֹן שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי, כְּף
31 אֵתָה מוֹנָה בְּנְקִבוֹת²².
- 32 (20) שזה ראשון בשני. 21) ר"ף שם, דיבור-המתחיל: קסבר מר בר רב אשי. 22) משנה שם ובגמרא.
- 33 ו. כָּל אִשָּׁה שְׂאֵתָה פְּסוּלָה לָהּ²³, כְּף אֵתָה פְּסוּלָה

(10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתים", ובוודאי מאב אחד הם (יבמות צח, א). (11) והרי הם זרים זה לזה,

- 17 **יא. אָבִי פִלָּה וְאָבִי חֲתָן³⁸ - מְעִידִים זֶה לְזֶה³⁹.**
- 38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום: מחותנים. (39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחבית.
- 18 **יב. אַחֵי הָאֵחַ מִן הָאֵם⁴⁰ - מְעִידִין זֶה לְזֶה, שְׁהָרִי**
- 19 **אֵין בִּינֵיהֶן קְרִיבָה פִלָּל. פִּיצַד? רַחֵל שְׁנִשְׂאֵת לְיוֹסֵף**
- 20 **וְיִלְדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהִיָּה לְיוֹסֵף בֵּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת**
- 21 **וְהוּא מְנַשֶּׂה⁴¹, וַיִּמַּת יוֹסֵף, וַיִּנְשֵׂאת לְשִׁמְעוֹן וְיִלְדָה**
- 22 **מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - הֲרִי מְנַשֶּׂה וְיְהוּדָה מְעִידִין זֶה לְזֶה⁴².**
- 40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. (41) נמצאים מנשה וראובן, אחים מן האב. (42) שאין ביניהם שום קריבה, אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו, וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האח". ומכאן למד רבינו דינו הנזכר לעיל ה"י, וכמבואר לעיל אות לו.
- 23 **יג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן. לְפִיכֶן אֵינוֹ**
- 24 **מְעִיד לֹא לְבִנְהָ⁴³ וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ בְּנֵהָ⁴⁴, וְלֹא לְבִתָּהּ וְלֹא**
- 25 **לְבַעַל בְּתֵהּ⁴⁵, וְלֹא לְאִבִּיהָ⁴⁶ וְלֹא לְאִמָּהּ⁴⁷, וְלֹא לְבַעַל**
- 26 **אִמָּהּ⁴⁸ וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ אִבִּיהָ⁴⁹.**
- 43) שהרי זה ראשון בשני. (44) שאשה כבעלה. (45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לבדו" - ולא בנו וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בכך-בנה, שהיא נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה? - הבעל נחשב לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחו"מ סי' לג ס"ק טו). (46) שכן שנינו שם: וחמיו. (47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א - לחמותו לא כל-שכן. (48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל כאשתו. (49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בביאורו שם.
- 27 **יד. אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אָף עַל פִּי שְׂלֵא נְגַמְרָה הָאִישׁוֹת⁵⁰**
- 28 **- הֲרִי הִיא פְּנִשׁוּאָה⁵¹ לְעַנְנֵן עֲדוּת. [בְּמָה דְּבָרִים**
- 29 **אֲמֹרִים?] בְּאֲרוּסָתוֹ עֲצָמָה, שְׂאִינוֹ מְעִיד לָהּ; אָכֵל**
- 30 **אִם הֵעִיד לְקְרוּבֵי אֲרוּסָתוֹ, כְּגוֹן בַּעַל אַחֻתָּהּ אוֹ בְּנֵהּ**
- 31 **וּבִתָּהּ וּכְיוּצָא בְּהֵן - אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ⁵² עַד**
- 32 **שִׁשְׁאָנָה⁵³.**
- 50) שעדיין לא נכנסה לחופה. (51) סנהדרין כח, ב שהרי נתקרבה דעתו אליה. (52) העדות. ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכתי" תימן: אותו. (53) שעדיין לא נתקרבה דעתו כלפי קרוביה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרוביה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו (הר"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי
- 1 **לְבַעַלָּהּ; שֶׁהַבַּעַל כָּאִשְׁתּוֹ. וְכָל בַּעַל שְׂאִתָּה פְּסוּל**
- 2 **לו²⁴, כִּף אִתָּה פְּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעַלָּהּ²⁵.**
- 23) כגון אחותך או אחות אביך. (24) כגון אחי אביך. (25) שם כח, ב "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח, ד), ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא, והלא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה לקמן ה"ג.
- 3 **ז. כָּל שְׂפֵתֵי נָשִׁים שֶׁהֵן זֹו עִם זֹו שְׁנֵי בְּשָׁנֵי²⁶ -**
- 4 **בַּעַלֵיהֶן מְעִידִין זֶה לְזֶה²⁷. אָכֵל אִם הָיוּ רֵאשׁוֹן**
- 5 **בְּרֵאשׁוֹן, כְּגוֹן שְׁלֵקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בְּתֵהּ²⁸ - אֵין**
- 6 **מְעִידִין זֶה לְזֶה²⁹.**
- 26) כגון בנות שתי אחיות. (27) שאין אומרים שתי פעמים "בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה כ"שני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת ה"תוספות" בסנהדרין כח, ב (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל חורגתו (=בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל כאשתו ב"שני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם: "שני בראשון - תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יד). (28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ה. (29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.
- 7 **ח. וְכֵן בַּעַלֵי אַחֻת - פְּסוּלִין זֶה לְזֶה, וְהֲרִי הֵן**
- 8 **רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן³⁰.**
- 30) וזהו "גיסו" ששנינו במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.
- 9 **ט. וְכֵן לֹא יַעֲיֵד לְבֵן אַחֻת אִשְׁתּוֹ³¹, וְלֹא לְבַעַל בַּת**
- 10 **אַחֻת אִשְׁתּוֹ³². אָכֵל מְעִיד הוּא לְבֵן בַּעַל אַחֻת**
- 11 **אִשְׁתּוֹ שִׁישׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת³³.**
- 31) שהרי זה ראשון בשני. (32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. (33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר, כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הר"ף בסנהדרין שם.
- 12 **י. כָּל אִישׁ שְׂאִין אִתָּה מְעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל**
- 13 **קְרוּבָתְךָ³⁴ - הֲרִי אִתָּה מְעִיד לְשִׂאָר קְרוּבָיו, כְּגוֹן**
- 14 **בְּנוֹ³⁵ וְאָחִיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שְׂאִין אִתָּה מְעִיד לָהּ מִפְּנֵי**
- 15 **שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ קְרוּבָךָ³⁶ - הֲרִי אִתָּה מְעִיד לְשִׂאָר**
- 16 **קְרוּבֵיךָ³⁷.**
- 34) כגון בעל אחותך. (35) שיש לו מאשה אחרת. (36) כגון אשת אחיך. (37) שאינם מאחיך. הואיל ואין להם שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האח" הנזכר בסמוך ה"ב (כסף-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 שְׂיָכוֹל לְכוֹן מִדַּת הַקְּרָקַע שֶׁהוּא מְעִיד בָּהּ⁸ וּמְסִים
14 מְצַרְיָה⁹; שְׂפוּי¹⁰ וְנִשְׁתַּטְּהוּ¹¹ - הָרִי זֶה פְּסוּל¹². אֲכַל
15 אִם הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה
16 חֲתָנוּ, וּמִתָּה בָּתוּ; פָּקַח וְנִתְחַרֵּשׁ, וְחִזֵּר וְנִתְפַּקַּח;
17 שְׂפוּי וְנִשְׁתַּטְּהוּ, וְחִזֵּר וְנִשְׁתַּפְּהוּ; פְּתוּחַ וְנִסְתַּמָּא, וְחִזֵּר
18 וְנִתְפַּתַּח - כָּשָׁר. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שֶׁתַּחֲלֵתוּ¹³ וְסוּפוּ¹⁴
19 בְּכִשְׁרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בֵּינֵיהֶם - כָּשָׁר; תַּחֲלֵתוּ
20 בְּפִסְלוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁסּוּפוּ בְּכִשְׁרוֹת - פְּסוּל¹⁵.
21 לְפִיכָף¹⁶, מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּעֵדוּת וְהוּא קָטָן, וְכֹא
22 וְהָעִיד בָּהּ כְּשֶׁהוּא גְדוֹל - אֵינָהּ כְּלוּם¹⁷.

(4) שאזניו פקוחות לשמוע. (5) נאטמו אוזניו ואינו שומע, וראה לעיל פרק ט, הלכה י"א: "ויהיה ראוי לשמוע הדיינים, והאיום שמאיימים עליו". (6) שעניניו פתוחות ורואות, ונוסח התלמוד (בבא בתרא קכח, א): פיתח. (7) נסתם מאור עיניו ואינו רואה, וכבר נתבאר לעיל פרק ט, הלכה י"ב שהסומא פסול להעיד, שנאמר: "והוא עד או ראה". (8) לטובת בעליה, עד היכן הוא שלהם, ומתכוון להוציאה מידי משיגי גבולם (רשב"ם לבבא בתרא שם). (9) מסמן גבולותיה, ישיש לו סימנים בשאר השדות הסמוכות לארבע רוחותיה. (10) חכם, מיושב בדעתו. (11) יצא מדעתו, והשוטה פסול לעדות, כמבואר לעיל פרק ט, הלכה ט. (12) שהרי בשעת הגדת העדות פסול הוא (בבא בתרא שם). (13) שעת ראיית העדות. (14) שעת הגדת העדות. (15) שם, שנאמר (ויקרא ה, א): "והוא עד או ראה" - משעת ראיית המעשה יהיה ראוי לעדות זו (רשב"ם שם). (16) בכתב יד תימן כאן התחלת ההלכה. (17) שהרי תחילתו בפסלות. וכן שנינו (כתובות כח, א) "אבל אין אדם (קטן שנתגדל) נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה".

23 ג. וַיֵּשׁ דְּבָרִים¹⁸ שְׂסוּמְכִין בְּהֵן עַל עֵדוּת שְׂמַעִיד
24 כְּשֶׁהוּא גְדוֹל, הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דְּבָרֵיהֶם. וְאֵלוּ
25 הֵן הַדְּבָרִים שְׂאָדָם נֶאֱמָן לְהָעִיד בְּגִדְלוֹ עַל מָה
26 שְׂרָאָה בְּקָטָנוֹ: נֶאֱמָן אָדָם לֹמַר: זֶה כֶּתֵב יָדוֹ שֶׁל
27 אַבְיִי¹⁹, או שֶׁל רַבִּי, או שֶׁל אָחִי; מִפְּנֵי שְׂקִיּוֹם
28 שְׂטָרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם²⁰. זְכוּר אָנִי בְּפִלוֹנִית שְׁנִשְׂאָתָה,
29 וְנַעֲשֶׂה לָּהּ מְנַהֵג הַתּוֹלוֹת²¹; הוֹאִיל וְרַב גְּשִׁים
30 בְּתוֹלוֹת נִשְׂאוֹת²², וְכִתְבָהּ מִדְּבָרֵיהֶם²³. שֶׁהַמְּקוֹם הַזֶּה
31 בֵּית הַפֶּסֶר²⁴; מִפְּנֵי שְׂטַמְאָתוֹ מִדְּבָרֵיהֶם²⁵. וְעַד כַּאֲן
32 הָיִינוּ בְּאֵין בְּשִׁבְתָּהּ²⁶; שְׂצַמְצוּם הַתְּחוּם עַד אֶלְפִים
33 אָמָה בְּלִבְד מִדְּבָרֵיהֶם²⁷. שֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא
34 מִבֵּית הַסֶּפֶר²⁸ לְטַבֵּל²⁹ וְלֶאֱכַל בְּתוֹרְמוֹתוֹ לְעָרְבִי³⁰;
35 וְשֶׁהָיָה חוֹלֵק עֲמֻנו תּוֹרְמוֹהָ³¹; וְשֶׁהָיִינוּ מוֹלִיכִים כְּחָלָה
36 וּמִתְנַתְּנוֹת³² לְפִלוֹנִי כֹהֵן עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ³³; וְאָמַר לִי
37 אָבָא: מִשְׁפָּחָה זֹאת כְּשֶׁרָה, מִשְׁפָּחָה זֹאת פְּסוּלָה³⁴;
38 וְאֲכַלְנוּ בְּקִצְצָה שֶׁל פְּלוֹנִי, שֶׁהָאֲכִילוּנִי³⁵ אָחִי כְּדֵי
39 לְהוֹדִיעַ שְׂאֲחֵיהֶם פְּלוֹנִי נִשָּׂא אִשָּׁה שְׂאֵינָה הוֹגֵגֶת
40 לֹא³⁶. שֶׁכָּל אֵלוּ הַדְּבָרִים - לְהַחֲזִיק זֶה הַפֶּהֶן לֶאֱכַל
41 בְּתוֹרְמוֹהָ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם³⁷ או לְדַחְתוֹ מִמֶּנָּה³⁸.

לסנהדרין שם, וכן ב"העיתור" אות ק קבלת עדות). וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה בממונות, אפשר שהוא נוגע בדבר ופסול.

1 טו. זֶה שֶׁפְּסָלָה תוֹרָה עֵדוּת הַקְּרוֹבִים - לֹא מִפְּנֵי
2 שֶׁהֵן בְּחֻזְקָת אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁהָרִי אֵינוֹ מְעִיד לוֹ
3 לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרַעְתּוֹ⁴⁹, אֲלֵא גְזֵרַת הַכְּתוּב הוּא⁵⁵.
4 לְפִיכָף, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא - כָּשָׁר לְעֵדוּת, אָף עַל פִּי
5 שֶׁהוּא פְּסוּל לְדִינָתוֹ⁵⁶; שֶׁלֹּא גְזֵרַת תוֹרָה אֲלֵא עַל
6 הַקְּרוֹבִים⁵⁷.

(54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו חובה לאב. (55) בבא בתרא קנט, א שאפילו משה רבינו פסול להעיד לחתונו, ועל-כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא "גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כותב: "והוא-הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד). אלא שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו... לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחייבו מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל". (56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם. (57) וב"ספר החינוך" מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו: "כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקמתם יחד אי-אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותם זה על זה, אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוך החימה, כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים".

יום ה' כ"ג מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי

1) דין קרוב ונתרחק - לענין עדות. עדות שתחילתה בפסלות וסופה בכשרות. הדברים שאדם נאמן להעיד עליהם בגדלו, על מה שראה בקטנו. שני מקבלי מתנה רשומים בשטר אחד, ועדים קרובים לאחד מהם, מה דינו של השטר.

7 א. כָּל מִי שְׂאֵין אֶתָּה מְעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעַל
8 קְרוֹבְתָךְ², אִם מִתָּה אֲשֶׁתוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחָה לוֹ
9 בָּנִים - הָרִי זֶה נִתְרַחַק וְכָשָׁר³.

2) ובעל כאשתו, כמבואר לעיל פרק י"ג, הלכה ו. (3) להעיד על עדות שיראה לאחר שנתרחק (משנה בסנהדרין כז, ב וכדעת החכמים). וכן אם נתגרשה אשתו, הרי זה נתרחק (ש"ך לחושן משפט לג סעיף קטן ח ומקורו בפירוש המשנה לרבינו שם).

10 ב. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לְחַבְרוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה
11 חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ; או שְׂיַדַע הָעֵדוּת וְהוּא פָּקַח⁴,
12 וְאַחַר כֵּן נִתְחַרֵּשׁ⁵; פְּתוּחַ⁶ וְנִסְתַּמָּא⁷, אָף עַל פִּי

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משפחה אפילו לתרומה מדבריהם, ואפילו אביו לא היה נאמן על כך, שכלל הוא: אין צרעור פחות משניים (ר"ן שם). (35) ובכתב יד תימן: שהאכילונו. (36) כמו ששינוי בברייתא שם: "כיצד קצצה? אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באים בני המשפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוברים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל שימעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא (=זיכרון) לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו" וזוהי קצצה, שנקצץ פלוני ממשפחתו ומייחסו בית-אבותיו. והשווה ירושלמי קידושין פרק א, הלכה ה "התינוקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו - ובשעה שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרים: חזר פלוני למשפחתו". (37) כגון, תרומת חוץ לארץ, או תרומת פירות, מחוץ לדגן תירוש ויצהר (כתובות כח, ב וברש"י). (38) לא על פי עדותו של זה יופסל כהן כשר לאכול בתרומה, אלא שהיה פסול מכבר מחמת איזה חשש פסול כהונה, ואם לא נקבל עדות הקטן להכשירו נמצא הכהן דחוי כמקודם (ר"ן שם בהבנת דברי רבינו). ואף על פי שבגמרא שם עמוד א הדגישו: "והוא שיש גדול עימו" - סובר רבינו שאין זה מוסב אלא על קיום שטרות בלבד, אבל כל שאר הדברים נאמן עליהם אפילו הוא לבדו (מגיד משנה להלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה).

ד. כָּל אֱלוֹ שִׁמְעֵיד פְּהֵן הַגְּדוֹל פְּמָה שְׂיַדַע פְּשֶׁהִיָּה 1
קָטָן, אִם הִיָּה עוֹבֵד פּוֹכְבִים אוֹ עֹבֵד פְּשֶׁרָאָה דְּבָרִים 2
אֱלוֹ, וְהַעֲיֵד אַחַר שְׁנַתְגַּרִּי וְנִשְׁתַּחֲרַר - אֵינּוּ נִאָּמָר. 3

(39) אפילו היה בדעתו להתגייר, אינו נאמן על מה שראה בגייתו, כי אז לא דקדק כל הצורך (כתובות כח, ב).

ה. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לְחַבְרוֹ בְּעֵדוֹת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה 4
גְּזֵלָן, וְנַעֲשֶׂה גְּזֵלָן - הוּא אֵינּוּ מְעִיד עַל פְּתַב יְדוֹ; 5
אֲבָל אִם הִחֲזַק פְּתַב יְדוֹ שֶׁבִשְׁטָר זֶה בְּבֵית דִּין קָדָם 6
שֶׁנַּעֲשֶׂה גְּזֵלָן⁴¹ - הָרִי זֶה שְׁטָר פְּשֶׁר⁴². וְכֵן אִם נַעֲשֶׂה 7
חֲתָנּוּ⁴³ - הוּא אֵינּוּ מְעִיד עַל פְּתַב יְדוֹ⁴⁴, אֲבָל אֲחָרִים 8
מְעִידִין. אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִחֲזַק בְּבֵית דִּין אֶלָּא אַחַר 9
שֶׁנַּעֲשֶׂה חֲתָנּוּ - הָרִי זֶה פְּשֶׁר. שְׁאֵינּוּ דוֹמָה הַפְּסוּל 10
בְּעַבְרָה⁴⁵ לְפְסוּל בְּקִרְיָבָה, שֶׁהַפְּסוּל בְּעַבְרָה חָשׂוּד 11
לְזוֹנָה⁴⁶. 12

(40) שבשטר, לקיים חתימתו, כי יש לחוש שהוא זייף וכתב השטר היום, וחתם בו, והקדים לכתוב בו תאריך שלפני פסולו. (41) שבית הדין עצמו ראה שטר זה חתום בכתב ידו קודם שנפסל. (42) בבא בתרא קנט, א וכפירוש התוספות שם. (43) לאחר שחתם לחותנו בשטרו. (44) שהקרוב פסול להעיד. (45) כגון, גזלן וכיוצא בו. (46) ויש לחוש שהוא כתבו וחתם בו היום בשקר, למרות שתאריך השטר הוא לפני זמן פיסולו, אבל "פסול בקריבה" אינו אלא משום "גזירת הכתוב", ולא משום שהוא חשוד לזייף, שהרי אפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ובוודאי שהוא נאמן, אלא "גזירת מלך" היא, ולפיכך אחרים מעידים לו, שאין לחשוד בו, שמשנעשה חתנו, זייף

(18) בכתב יד תימן משפט זה מחובר להלכה הקודמת וההלכה הבאה מתחילה ב"ואלו הם הדברים" וכו'. (19) החתום על השטר כעד. (20) שמן התורה עדים החתומים על השטר - הרי הם כמו שנחקרה עדותם בבית דין, וחכמים הצריכו עדים לקיים השטר, והם הכשירו בו עדות גדול שראה בקטנותו (כתובות שם וברש"י), והשווה לעיל פרק ז, הלכה ב, ושם מוסיף רבינו: "והוא שיצטרף עימו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול" והוא על פי התלמוד בכתובות שם. (21) כגון, מיני שמחה או כתרים או מלבוש ידוע... שאין עושים כך אלא ב"תולה" (הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה), וכתובת בתולה - מאתיים וזו, בניגוד לבעולה שכתובתה מאה. (22) ואין זה אלא גילוי הדבר בלבד, "שאין הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום" (כתובות שם וברש"י). (23) חכמים הם שתיקנו כתובה לבנות ישראל, כמבואר שם י, א ולפיכך האמינו בה עדות הגדול, שראה בימי קטנותו. (24) החורש את הקבר הרי זה עושה "בית הפרס" מאה אמה, שכך שיערו חכמים, שהמחרישה מוליכה את עצמות המת עד מאה אמה סביב, ולפיכך כהנים אסור להם ללכת שם מפני הטומאה, ואם היינו מוחזקים בבקעה גדולה שנחרש בה קבר והבקעה כולה בספק טומאה, נאמן זה לומר "המקום הזה" בית הפרס הוא וכל מה שהוא חוץ ממנו טהור (כתובות כח, א ובר"ן), וראה שם עמוד ב בתוספות דיבור המתחיל ושהמקום הזה. בית הפרס - מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ויש מפרשים פרס - לשון שבירה, שעצמות של מת נפרסו (=נשברו) שם (רע"ב לאהלות פרק י"ז, משנה א) וראה הלכות טומאת מת פרק י, הלכה א. (25) כדברי רבינו בהלכות טומאת מת פרק ט, הלכה י"ב: "דבר ידוע שכל אלו הטומאות... שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת וודא". (26) שכאן הוא התחום לעירונו. (27) כדברי רבינו בהלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה... שאלפיים אמה הוא מגרש העיר" אבל יש תחום "מורחב" שאסור לצאת ממנו והלאה מן התורה, ככתוב (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ותחום זה הוא "חוץ לשנים עשר מיל (=אלפיים אמה הם מיל) כנגד מחנה ישראל", כלשון רבינו שם. (28) כשלמדנו שם בהיותנו ילדים. (29) מטומאתו, כגון מגע שרץ מת וכדומה. (30) ככתוב (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". (31) בגורן, כשבעל השדה מחלק תרומה לכהנים, ואין חוששים שמא עבד כהן היה, ש"אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עימו" (כתובות כ, ב). (32) כגון, תרומה או הזרוע והלחיים והקיבה שהן מתנות לכהנים, ככתוב בדברים יח, ג. (33) שעל ידו היה אביו שולח המתנות, אבל על ידי אחר לא, שמא לא דקדק כל כך (שם ובר"ן). (34) מדובר במשפחה כהנים, שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקת לכמה בתי אבות ומעיד זה להכשיר בית אב אחד, לומר אותו חשש על בית אב פלוני הוא, ולא על בית אב זה, וסומכים על דבריו להכשיר אותו בית אב לאכילת תרומה מדבריהם, אבל אם לא יצא שום חשש על המשפחה אין הקטן נאמן לפסול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

1. וְשֵׁטֶר שְׂשֵׁשׁ בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים בְּלִבָּד⁴⁷, וְשְׁנֵיהֶם קְרוּבִים
2. זֶה לְזֶה⁴⁸ אוֹ אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פְּסוּל בַּעֲבָרָה, אָף עַל פִּי
3. שְׁמֹסֵר לֹא⁴⁹ הַשֵּׁטֶר בְּפָנָיו עֵדִים פְּשִׁימִים⁵⁰ - הֲרִי הוּא
4. פְּחָרְס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזַיֵּף מֵתוֹכָו⁵¹.

(47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה', הלכה ו'. (48) והרי הם פסולים להעיד לאחריהם, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג', הלכה ט') "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הוזה אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזמו חבריו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו?" נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להיהרג, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיוזמו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. (49) המוכר ללוקח או הלווה למלווה. (50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחריים ויכירוהו (גיטין ג', ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. (51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י', ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) דין הנוגע בעדותו, ובני עיר הפסולים כולם לעדות. עדותם של הארס והשוכר נגד המערער. עדותו של הערב נגד המערער על נכסי הלווה.

- 17 א. פֶּל עֵדוֹת שֶׁתְּבוֹא הִנָּא לְאָדָם מִמֶּנָּה - אֵינוֹ מְעִיד
18 בָּהּ; שְׁזֶה הוּא כְּמִעִיד עַל עֲצֻמוֹ². לְפִיכָךְ, בְּגִי הָעִיר
19 שֶׁבָּא מְעֲרַר לְעֲרַר עֲלֵיהֶם בְּמִרְחָץ³ אוֹ בְּרָחוּב שָׁל
20 עִיר⁴ - אֵין אֶחָד מִבְּעַלֵּי הָעִיר מְעִיד בְּדָבָר זֶה⁵ וְלֹא
21 דָן, עַד שֶׁיִּסְלַק עֲצֻמוֹ⁶ בְּקִנְיָן גָּמוּר, וְאַחֵר כֶּף יַעֲיֵד
22 אוֹ יִדְוֵן⁷.

(2) וחשוד הוא לשקר (בבא בתרא מג, א ובסמ"ע לחו"מ סי' לז ס"ק א). וב"קריית ספר" מנמק: שאדם קרוב אצל עצמו, כמבואר לעיל פי"ב ה"ב, ולפי"ז אינו נפסל מחמת חשד, אלא משום קריבה, שהביא גזירת הכתוב, כמבואר לעיל פי"ג הט"ו. (3) המשותף לכולם, לומר שאינו שלהם. (4) מגרש ציבורי רחב ידים, מלשון הכתוב (דברים יג, יז) "ואת כל הללה תקבוץ אל תוך רחובה", וכן שנינו (ביכורים פ"ג, מ"ב) "ולנים ברחובה של עיר". (5) לטובת בני עירו, שהרי כולם שותפים בדבר, והם נוגעים בעדותם. (6) שיכתוב: דין ודברים אין לי על מרחץ זה, ונותן את חלקו לשאר אנשי העיר, ומעתה אין לו כל הנאה עצמית מעדותו. (7) בקבלת קנין סודר ממנו, ואז סילוקו מועיל.

- 23 ב. בְּגִי הָעִיר שֶׁנִּגְנַב סֵפֶר תּוֹרָה שְׁלֶחָן, הוֹאִיל
24 וְלִשְׁמִיעָה הוּא עֲשׂוּי⁸ שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְסַלֵּק עֲצֻמוֹ
25 מִמֶּנּוּ⁹ - אֵין דָּנִין בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר¹⁰, וְאֵין מְבִיאִין
26 רְאֵיהָ מְאֻשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר¹¹. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(8) בבא בתרא שם. ואע"פ שלא נתפרש שם "סילוק" מועיל אלא לגבי דינים בלבד, סובר רבינו שהוא הדין לגבי עדות (רדב"ז). והגם שנתבאר לעיל (פי"ד, ה"ב) שכל עדות שתחילתה (=שעת ראייתה) בפסלות, אע"פ שסופה (=הגדתה) בכשרות - פסולה? בכל זאת כשרה עדותם של

- 5 1. הַפּוֹתֵב פֶּל נִכְסָיו לְשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם בְּעֵדוֹת אַחַת⁵²,
6 וְהָעֵדִים קְרוּבִים לְאֶחָד מִמְּקַבְּלֵי הַמִּתְּנָה וְרְחוּקִים מִן
7 הַשְּׂנִי - הֲרִי הַשֵּׁטֶר פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֵדוֹת אַחַת⁵³.
8 אָבֵל אִם פֶּתַב בְּשֵׁטֶר אֶחָד: שְׁנַתְּתִי לְרֵאוּבֵן הָעַר
9 פְּלוֹנִית, וְשְׁנַתְּתִי לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה פְּלוֹנִית⁵⁴, וְנִמְצְאוּ
10 הָעֵדִים קְרוּבִים לְזֶה וְרְחוּקִים מִזֶּה - זֶה שֶׁהֵם
11 רְחוּקִים מִמֶּנּוּ מִתְּנָתוֹ קִימָת; שְׂאֵלוֹ שְׁתֵּי עֲדוּתִים⁵⁵,
12 אָף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּשֵׁטֶר אֶחָד. לְמָה זֶה דוּמָה?
13 לְאוֹמֵר: הֵיוּ עֲלֵי עֵדִים שְׁנַתְּתִי לְרֵאוּבֵן כֶּף וְכָף,
14 וְשְׁנַתְּתִי⁵⁶ לְשִׁמְעוֹן כֶּף וְכָף, וְשְׁלוּתִי מִלּוֹי כֶּף וְכָף;
15 שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁפֶתַב בְּשֵׁטֶר אֶחָד⁵⁷, וְהַמְּקַנָּה אִישׁ אֶחָד
16 - הֲרִי אֵלוֹ שְׁלֹשׁ עֲדוּת שְׂאִינָן תְּלוּיוֹת זֹ בְּזוֹ⁵⁸.

(47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה', הלכה ו'. (48) והרי הם פסולים להעיד לאחריהם, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג', הלכה ט') "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הוזה אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזמו חבריו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו?" נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להיהרג, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיוזמו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. (49) המוכר ללוקח או הלווה למלווה. (50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחריים ויכירוהו (גיטין ג', ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. (51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י', ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

- 5 1. הַפּוֹתֵב פֶּל נִכְסָיו לְשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם בְּעֵדוֹת אַחַת⁵²,
6 וְהָעֵדִים קְרוּבִים לְאֶחָד מִמְּקַבְּלֵי הַמִּתְּנָה וְרְחוּקִים מִן
7 הַשְּׂנִי - הֲרִי הַשֵּׁטֶר פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֵדוֹת אַחַת⁵³.
8 אָבֵל אִם פֶּתַב בְּשֵׁטֶר אֶחָד: שְׁנַתְּתִי לְרֵאוּבֵן הָעַר
9 פְּלוֹנִית, וְשְׁנַתְּתִי לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה פְּלוֹנִית⁵⁴, וְנִמְצְאוּ
10 הָעֵדִים קְרוּבִים לְזֶה וְרְחוּקִים מִזֶּה - זֶה שֶׁהֵם
11 רְחוּקִים מִמֶּנּוּ מִתְּנָתוֹ קִימָת; שְׂאֵלוֹ שְׁתֵּי עֲדוּתִים⁵⁵,
12 אָף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּשֵׁטֶר אֶחָד. לְמָה זֶה דוּמָה?
13 לְאוֹמֵר: הֵיוּ עֲלֵי עֵדִים שְׁנַתְּתִי לְרֵאוּבֵן כֶּף וְכָף,
14 וְשְׁנַתְּתִי⁵⁶ לְשִׁמְעוֹן כֶּף וְכָף, וְשְׁלוּתִי מִלּוֹי כֶּף וְכָף;
15 שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁפֶתַב בְּשֵׁטֶר אֶחָד⁵⁷, וְהַמְּקַנָּה אִישׁ אֶחָד
16 - הֲרִי אֵלוֹ שְׁלֹשׁ עֲדוּת שְׂאִינָן תְּלוּיוֹת זֹ בְּזוֹ⁵⁸.

(52) בשטר אחד, ולא פירש לכל אחד את חלקו בפני עצמו. (53) ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ירושלמי מכות פרק א, הלכה ז וכן בגיטין פרק א, הלכה א וכרבי יוחנן שם). שהואיל וכתב: כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוני, הרי זה כמעשה אחד בשני גופים, ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו" להכשיר עדות הרחוק, שהכל עדות אחת היא (כסף משנה). (54) הרי אלו שני מעשים נפרדים לשני גופים. (55) והרי הם כשתי כיתי עדים נפרדות, המעידות לשני גופים, שאפילו בטלה כת אחת, הכת השנייה קיימת. (56) בכתב יד תימן: ושמכרתי לשמעון וכו'. (57) שהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רשע ולא ישלם" (ראה לקמן פט"ז, ה"ג), הרי ממילא יאר "לווה רשע" כלפי השותף שקיבל עליו לשלם דמיה (בבא-בתרא שם). ומדובר, שלא קיבל עליו שום אחריות אחרת, שאם יבוא איזה מערער ויטעון גזולה היתה בידו, אין נותן זה אחראי לו, שאם לא כן, הרי נותן זה נוגע בעדותו לטובת השותף, שלא יצטרך לפצותו כשיקחה ממנו (שם).

ה. העוֹרֵר עַל הַשְּׂדֵה²⁶: אִם יֵשׁ בָּהּ פְּרוֹת - אֵין הָאָרִיס²⁷ מְעִיד לוֹ עָלֶיהָ, שֶׁהָרִי רוֹצֵה הָאָרִיס לְהַעֲמִידָה בְּיַד פְּעֻלָּהּ, כְּדֵי שְׂיִטַּל חֶלְקוֹ בַּפְּרוֹת²⁸; וְאִם אֵין בָּהּ פְּרוֹת²⁹ - מְעִיד³⁰. אֲכַל הַשּׁוֹכֵר³¹, אִם לָקַח הַשְּׂכִירוֹת³² בְּיָדוֹ וְאָמַר: כֹּל מִי שֶׁתִּתְקַים שְׂדֵה זוֹ בְּיָדוֹ יִטַּל - הָרִי זֶה מְעִיד; וְאִם פָּכַר נִתַּן הַשְּׂכִירוֹת לְבַעַל הַשְּׂדֵה - אֵינוֹ מְעִיד. כִּיִּן שָׂאֵם תִּצַּא הַשְּׂדֵה לְמַעְרָר - חֵיב לִתֵּן לוֹ שֹׁכֵר כֹּל הַשְּׂנִים שְׁיִשָּׁב בָּהּ, אֵינוֹ מְעִיד³³. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזֵה.

26 אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, שמכרה לו השותף, יכול זה להעיד לו בלא שום תנאי, שאז אינו נוגע בעדותו (ח"מ ס"ו לו סעיף א). 27 שטוען למחזיק: גזלתיה ממני. 28 היורד לעבד שדה חבירו על-מנת שיתן לו בשכרו חלק מסויים בפירות, כפי מנהג המדינה. 29 שאם יזכה המערער, יטול השדה עם פירותיה כדין כל נגזל. 30 וגם לא טרח בה בשנה זו להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד - אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא-בתרא מו, ב וברשב"ם). 31 את השדה, וכל הפירות שלו, אלא שמשלם דמי שכירות השדה לבעליה. 32 דמי השכירות, שעדיין לא שילם. 33 שם כט, א. ואע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מידי המשכיר - לא נוח לו לאדם לעמוד בדין ולהתדיין (רמב"ן שם). והשווה דברי ה'תוספות' שם מז, א ד"ה קבלן. ובשו"ע ח"מ ס"ו לו, סעיף יב, פסק: "אם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירם לשוכר, כדי שיתנם למי שיזכה בדין - הרי זה (=השוכר) מעיד לו".

ו. שְׂמַעוֹן שְׂלוֹה, וְהָיָה רְאוּבֵן עָרֵב³⁴, וְכָא יְהוּדָה לְעָרְעֵר עַל שְׂמַעוֹן הַלֹּוֹה וְהוֹצִיא קֶרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ³⁵, אִם יֵשׁ לְשְׂמַעוֹן שְׂדֵה אַחֶרֶת כְּנֻגַד הַחֹב³⁶ - הָרִי רְאוּבֵן הָעָרֵב יֵשׁ לוֹ³⁷ לְהַעִיד עַל אוֹתָהּ קֶרְקַע שְׁהִיא שֶׁל שְׂמַעוֹן. שְׂאֵין לוֹ הַנָּאָה בְּזֵה; שְׂאֵם לָקַחָה יְהוּדָה - הָרִי שְׂדֵה אַחֶרֶת שֶׁיִּפְרַע מִמֶּנָּה בְּעַל חֹב³⁸. וְכֵן לֹקַחַת רֵאשׁוֹן מְעִיד לְלוֹקַחַת שְׁנֵי שְׂלָקָה אַחֲרָיו שְׂדֵה הַשְּׂדֵה שְׂלוֹ³⁹. וְהוּא שֵׁישׁ לְמוֹכֵר שְׂדֵה בֶּן חֲרִיז⁴⁰ כְּנֻגַד דְּמֵי שְׂדֵה שֶׁל לֹקַחַת רֵאשׁוֹן. שְׂאֵין לְלוֹקַחַת רֵאשׁוֹן הַנָּאָה בְּעַמִּידַת זֶה הַשְּׂדֵה בְּיַד לֹקַחַת שְׁנֵי; שְׂאֵפְלוֹ נְטָרָף - לֹקַחַת הָרֵאשׁוֹן⁴¹ עַל הַמוֹכֵר הוּא חֲזוֹרָף⁴², וְהָרִי יֵשׁ לוֹ שְׂדֵה אַחֶרֶת שְׁיִגְבֶּה מִמֶּנָּה⁴³.

ה"מסתלקים", למרות שפסולים היו מתחילה, כיון שאין פיסולם תלוי בגוף - כשאר פסולי עדות, אלא מצד ממון, שהם נוגעים בדבר לטובתם, וכיון שנסתלקו - נסתלקו ('תוספות' שם ד"ה וליסלקו). ולדעת ה'תוספות' בנדה ג, א ד"ה ורבי מאיר, אין המסתלק כשר אלא לדון, אבל לא להעיד, שהרי תחילתו בפסול. ודעת השו"ע ח"מ ס"ו לו סעיף יח כדעת רבינו. 9 לשמוע מה שקוראים בו בימי הקריאה. 10 שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו. 11 את הגנב הטוען: לקחתיו בדמים, או שום טענה אחרת.

ג. הָאוֹמֵר: תָּנוּ מְנָה לְעַנְיֵי עִירִי - אֵין דָּנִין בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְבִיאִין רְאֵיהָ מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִיוּ הָעַנְיִים סְמוּכִים עָלֵיהֶם¹², וּפּוֹסְקִין עָלֵיהֶן עֲדָקָה¹³. אֲפִלוֹ אֲמָרוּ שְׂנִים מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר: אָנוּ נִתַּן דְּכָר הַקָּצוּב עָלֵינוּ¹⁴ וְנָעִיד - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם; שֶׁהִנָּאָה הוּא לָהֶם שֶׁתַּעֲשְׂרוּ עַנְיִים אֵלוֹ¹⁵, הוּאִיל וְהֵן סְמוּכִין עַל בְּנֵי הָעִיר¹⁶. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזֵה.

12 המעידים שראוהו גונב, או מעידים שזה ספר של עירם, שכולם שותפים בו ונוגעים בעדותם (בבא-בתרא שם). ובח"מ סימן ז סעיף יב מכשיר להעיד, אם יש להם ספר תורה אחר, ואז אפילו הדיינים עצמם מותר להם לקרוא באותו הספר, שאין זו הנאה להם, הואיל ואם רצו קוראים הם מספר אחר, הנמצא באותו בית כנסת (סמ"ע שם ס"ק כח). 13 על אנשי העיר. 14 נמצאו נוגעים בעדותם, שהרי אם ניתן המנה לעניים, לא יצטרכו הדיינים והעדים לתת להם משלהם. 15 לתת בכל שנה ושנה. 16 ולא יצטרכו לתת להם עוד בשנים הבאות.

ד. קֶרְקַע שְׂבִין¹⁷ שְׁנֵי שְׂתַפִּין שְׂבָא מְעָרְעֵר לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יַד הַשְּׂתַפָּה¹⁸ - אֵינוֹ מְעִיד לְשִׂתְפוֹ עָלֶיהָ¹⁹; אֲלָא אִם סִלַּק עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה²⁰, וְקָנּוּ מִיָּדוֹ שְׂתַנְהָ לְשִׂתְפוֹ, וְשָׂאֵם²¹ כָּא בְּעַל חֹב שְׂלוֹ²² וּטְרָפָה מִיַּד הַשְּׂתַפָּה²³ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמִיָּה²⁴, וְאַחֶר כֶּף מְעִיד לוֹ עָלֶיהָ. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזֵה²⁵.

17 בבא-בתרא שם. וכתב הרדב"ז: עניים שאינם סמוכים על בני העיר, כגון בירושלים, כיום, שאין הם מתפרנסים אלא ממה ששולחים להם קהילות חוץ לארץ, נראה שה"סילוק" יועיל לדון ולהעיד. 18 בח"מ סימן לו סעיף א, הנוסח: של שני שותפים. 19 לומר, שזה שמכרה להם גזלה ממנו. 20 לפסול עדי המערער, ואפילו על חלקו של השותף לא יעיד, שכל זמן שלא חלקו ביניהם, אם יטול המערער כלום מן השדה, יפסידו שניהם ונמצא זה מעיד לעצמו (בבא-בתרא מג, א וברשב"ם). 21 שכתב לו: דין ודברים אין לי על שדה זו, שהכל שלך. 22 כלומר, גם יקבל על עצמו תנאי זה. 23 המלוה, שלוה ממנו קודם שהקנה לשותפו את חלקו. 24 יקחנה מידו, שהרי חצייה משועבדת לבעל חוב, ודינו לטרוף כנגד חובו מידי השותף הקונה. 25 שעכשיו אינו נוגע בדבר, שאם ירצה להעמידה אצל השותף מפני בעל חובו, שלא יהיה "לווה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלהוציאה מידי יהודה, וכן"ל (בבא-בבא מג, ב. ומד, א).
וכעין זה שנינו במשנה (כתובות קט, א): "השני נוח לי,
והראשון קשה הימנו = שהוא אדם אַלם, ולא אוכל לדון
עמו.

- ב. מְכַרְרֵי הַטְּלִית הַגְּזוּלָה לְלוֹי, וְכָא יְהוּדָה
לְעֶרְעֵר¹¹, אִם מֵת רְאוּבֵן - שְׁמֵעוֹן מְעִיד עָלֶיהָ
שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שְׁהָרִי אֵין טְלִית זו חוֹזֶרֶת
לְשְׁמֵעוֹן לְעוֹלָם, שְׁכָבֵר קָנָאָה הַלּוֹקָח בְּיֹאשׁוּעַ¹² וְשִׁנּוּי
רְשׁוּת¹³, וְכָבֵר מֵת רְאוּבֵן הַגְּזוּלָן וְאֵין לוֹ מִמִּי יֵטֵל
דְּמִיָּה¹⁴. אָבָל אִם עֲדִין רְאוּבֵן קָיָם - אֵין שְׁמֵעוֹן
מְעִיד אֶף עַל הַטְּלִית; שְׁהִנָּאָה הִיא לוֹ שְׁלֵא תַעֲמִד
בְּיַד יְהוּדָה, כְּדֵי שְׂבִיבֵי רְאִיָּה שְׁרְאוּבֵן גְּזוּלָה וְיִשְׁלָם
דְּמִיָּה¹⁵. וְכֵן אִם הֵיָתֵה הַטְּלִית בְּיַד יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן¹⁶ -
אֵין שְׁמֵעוֹן מְעִיד עָלֶיהָ¹⁷, מִכְּפִי שְׁסוּפָה שְׂאָם תַעֲמִד
בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ לְחֹזֵר לֹא¹⁸. וְכֵן כָּל כְּפִיָּצָא בְּזָה.

10) ראובן הגזול. 11) לומר שהיא שלו. 12) שהגזול
נתייאש ממנה בעודה בבית ראובן הגזול. 13) שאחרי
היאוש עברה הטלית מרשות הגזולן לרשות הקונה, והלכה
היא: יאוש ושינוי רשות קונה, כמבואר בהל' גזילה פ"ה
ה"ו, והל' גניבה פ"ה ה"ג. 14) שאפילו הניח לבניו
מטלטלין, אינם חייבים לשלם לנגזל, שדמי הגזילה חוב הם
על הגזולן, ואין המטלטלין משתעבדים לבעל-חוב, אבל אם
הניח קרקעות - חייבים היורשים לשלם, כמבואר בהל'
גזילה שם ה"ה. 15) נמצא שהוא נוגע בעדותו ואינו
מעיד. וכל זה בטלית, אבל אם גזל שדה ומכרה, אין לומר
בה: "יאוש ושינוי רשות - קנה הלוקח" - שקרקע אינה
נגזלת, ותמיד היא ברשות בעליה החוקיים, ולפיכך מצפה
שמעון הנגזל להוציאה מיד ראובן הגזולן, או מיד בניו אם
מת, והרי הוא נוגע בעדותו, וזהו שסתם רבינו לעיל סוף
ה"א "מכר... השדה הגזולה... אין שמעון מעיד" כי תמיד
צפויה לו הנאה, שלא תעמוד ברשות יהודה המערער
(בבא-בבא מ"ד, א וברשב"ם). 16) שמת ראובן הגזולן
והניחה לבניו. 17) שאינה של יהודה המערער. 18) כי
"רשות יורש אינה כרשות לוקח", ואינה נקראת שינוי רשות,
ולא קנו הטלית ביאוש בלבד, ולפיכך נוגע בעדותו הוא,
שמתכוון להחזיר לו טליתו מידי היורשים (שם).

- ג. רְאוּבֵן שְׁכָבֵר שְׂדֵה לְשְׁמֵעוֹן שְׁלֵא בְּאֶחָרִיּוֹת¹⁹,
וְכָא יְהוּדָה לְעֶרְעֵר עַל שְׁמֵעוֹן²⁰ וְהַלּוֹצִיָּא מִתַּחַת
יָדוֹ - אֵין רְאוּבֵן מְעִיד לוֹ עָלֶיהָ²¹. אֶף עַל פִּי שְׂאִין
עָלֶיהָ אֶחָרִיּוֹת - הָרִי הִיא רוֹצֵה שְׁתַעֲמִד בְּיַד שְׁמֵעוֹן,
כְּדֵי שְׂבִיבֹא בְּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן²² וְיִטְרַפְּנָה בְּחוּבוֹ,
וְלֹא יִהְיֶה לָּהּ רֶשֶׁע וְלֹא יִשְׁלָם²³.

19) שהתנה בפירוש שאינו אחראי לקונה, אם יטרפו את
השדה ממנו מחמת איזו טענה שהיא. אבל אם כתב לו שטר
מכירה סתמי ולא הזכיר בו אחריות, הרי זה כאילו כתובה
בו "קבלת אחריות", שאחריות שלא נזכרה אינה אלא
"טעות הסופר", כמבואר בהל' מכירה פ"ט, ה"ד.
20) לומר שהיא שלו. 21) לפסול עידי יהודה, או עידי

34) אחראי למלוה לפרוע לו חובו, אם לא יהיה ללווה מה
לשלם. 35) באיזו טענה שהיא. 36) שהיא שדה סכום
החוב. 37) מותר לו. 38) אבל אם אין ללווה שדה
אחרת, יש הנאה לערב להעמידה ביד הלווה, כדי שיפרע
ממנה בעל חובו, ואינו מעיד (בבא-בבא, שם). והוא-הדין
במלוה שיכול להעיד ללווה אם יש לו שדה אחרת כנגד
החוב, כמבואר שם. 39) כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות
מראובן זה אחר זה, הראשון - בניסן, והשני - באייר, ובא
אחד לערער על שדהו של יהודה, לומר שהיא גזולה בידו,
וכיוצא בזה, מותר לו ללוי הלוקח הראשון להעיד לטובת
יהודה להעמיד בידו שדהו. 40) בחו"מ סי' לו סעיף יד,
הנוסח: בת חורין. שדה שלא נמכרה ולא נשתעבדה לאיזה
בעל-חוב מוקדם. 41) כגון שבא בעל-חובו של ראובן
המוכר, אצל יהודה הלוקח האחרון, ולא מצא אצלו לגבות
כלום, מפני שזכה בה המערער, והלך ללוי לטרוף ממנו
שדהו בחובו. 42) שמכרה לו באחריות. 43) ולפיכך
אינו נוגע בעדותו לטובת יהודה, אבל אם אין למוכר שדה
אחרת, יש הנאה ללוקח הראשון להעמיד ללוקח השני את
שדהו, כדי שאם יבוא בעל-חובו של ראובן לטרוף שדהו,
ידחנו אצל הלוקח השני, ע"פ הדין: אין בעל-חוב גובה
אלא מן הלוקח האחרון, כמבואר בהל' מלוה פ"ט ה"ה,
"שהרי הלוקח הקודם אומר לטרוף: הנחת לך מקום לגבות
ממנו", ולפיכך לא יעיד לו, שהרי נוגע הוא בעדותו
(בבא-בבא שם).

פְּרָק שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי

1) דברים שונים הגורמים לצד הנאה בעדות, ועל הדין
להתבונן בהם. פיסולים הפוסלים בעדות, פוסלים גם
בדיינים. הכשרים להעיד ופסולים לדון.

- א. רְאוּבֵן שְׁגוּל שְׂדֵה או טְלִית מִשְׁמֵעוֹן, וְכָא יְהוּדָה
וְעֶרְעֵר² עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: שְׂדֵה זוֹ אוֹ טְלִית זוֹ שְׁלִי
הִיא - אֵין שְׁמֵעוֹן³ יְכוֹל לְהַעֲיֵד לְרְאוּבֵן שְׂאִין זוֹ
הַשְּׂדֵה שֶׁל יְהוּדָה וְלֹא זוֹ הַטְּלִית שֶׁל יְהוּדָה⁴; שְׁהָרִי
שְׁמֵעוֹן רוֹצֵה לְהַעֲמִיד שְׂדֵה זוֹ אוֹ טְלִית זוֹ בְּיַד
רְאוּבֵן, שְׁהוּא גְּזוּלָה מִמֶּנּוּ⁵, כְּדֵי שְׁיַחְזִירוּ לוֹ⁶ מִיַּד
הַגְּזוּלָן; שְׁהָרִי אֶפְשֵׁר שְׁתַּהֲיֶה הָרְאִיָּה שֶׁל שְׁמֵעוֹן,
שְׁמוֹצִיָּא בֵּה מִיַּד רְאוּבֵן, אֶפְשֵׁר שְׂאִינוּ יְכוֹל לְהוֹצִיא
בֵּה מִיַּד יְהוּדָה⁷. וְכֵן אִם מְכַר רְאוּבֵן הַשְּׂדֵה הַגְּזוּלָה
אוֹ הוֹרִישָׁה לְלוֹי, וְכָא יְהוּדָה לְעֶרְעֵר עַל לְוִי⁸ - אֵין
שְׁמֵעוֹן מְעִיד שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שְׁמָא נַחַת רִחַף יֵשׁ
לוֹ לְהוֹצִיָּא מִיַּד לְוִי⁹.

2) טען כנגדו. 3) הנגזל. 4) כגון שידוע שום עדות
לפסול עדותו של יהודה המערער. 5) בכת"י תימן: שהוא
טוען שהוא גזלם ממנו. 6) בית-הדין. 7) ולפיכך נוח
לשמעון להעמידה ביד ראובן, ואח"כ יוציאה ממנו בעדים,
שגזלה ממנו. ובש"ע חו"מ סי' לו סעיף יז, הנוסח: "מפני
שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן, יותר מלהוציאה מיד
יהודה". ומתוך שהוא נוגע בעדותו - אינו מעיד, כמבואר
לעיל פט"ו, ה"א. 8) שהוא בנו, או קרובו אחר הראוי
ליורשו. 9) כלומר, נוח לו להוציאה מלוי, יותר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו להעיד (שם). ומדובר שמכר לו שלא באחריות, שאם מכרה סתם, הרי ראובן נוגע בעדותו, שלא יחזור שמעון עליו לתבוע ממנו דמי טליתו, וכן ב'טור' חו"מ סימן לו, וכן נראה מלשון הגמרא שם: "להכי זביני לך שלא באחריות". (28) שהיתה גזולה בידך מידי יהודה. (29) ואע"פ שגם במקרה זה אין המוכר חייב לו כלום, שהרי התנה עמו שלא תהיה עליו אחריות, וכדברי רבינו בהל' מכירה פי"ט, ה"ח: "שכל תנאי שבממון - קיים" - נוגע בעדותו הוא, שלא נוח לו לראובן המוכר לעמוד בפני דין ודיינים, ותהיה לשמעון תרעומת עליו, שמכר לו דבר שאינו שלו (ב"ח לחו"מ שם). (30) שאקנה. (31) שכתב לו: כל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הם משועבדים לך להפרע מהם, ואז בעל-חוב טורף אף מן המטלטלין שקנה הלווה לאחר שלוה, שכל תנאי שבממון - קיים (מלשון רבינו הל' מלוה פי"ח, ה"ב). ובשו"ע חו"מ סי' לו סעיף טז, מעיר: "ובזמן הזה אפילו שעבד לו מטלטלין אגב קרקע, אינו טורף ממטלטלין שמכר" משום תקנת השוק, שאם לא כן, אין לך אדם קונה חפץ מחבירו, כמבואר שם סימן ס סעיף א. (32) ולא יהיה "לוה רשע ולא ישלם", כמבואר לעיל ה"ג (בבא-בבא שם). (33) יסודם ובסיסם. (34) יוצאת מגדר הרגיל, ע"פ לשון הכתוב (דברים ל, יא) "לא נפלות היא ממך ולא רחוקה היא". (35) וכל זה כשמעיד לזכותו, אבל לחובתו מעיד, שהודאת בעל-דין דומה כמאה עדים (כסף-משנה בשם הראב"ד). (36) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ה"ט: "ומנין שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה? אמרה תורה: הרוג ע"פ עדים, הרוג ע"פ דיינים. מה עדים אין קרובים זה לזה, אף דיינים אין קרובים זה לזה", וכן משמעות המשנה בנדה מט, ב "כל הכשר לדון, כשר להעיד" - הרי שאי-אפשר להיות פסול לעדות וכשר לדיינות.

ה. ולפיכך³⁷ אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה³⁸, בין בסנהדרי קטנה³⁹ בין בסנהדרי גדולה⁴⁰. אבל אלו שמוסיפין עד שבועה לעבר השנה⁴¹, כמו שבארנו בהלכות קדוש החדש⁴², יראה לי, שאם היה⁴³ בהן קרובים - אין בכך פלוס⁴⁴.

(37) הואיל וכל מה שפוסל בעדים פוסל בדיינים. (38) שהם פסולים לעדות, כמבואר לעיל פי"ד ה"ו, ובביאורנו שם. (39) שהיא בית-דין של עשרים ושלשה חכמים. (40) שהיא בית-דין הגדול שבמקדש, המונה שבעים ואחד חכמים (לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג). והוא-הדין לכל בית-דין של שלשה הדין דיני ממונות בלבד, אין יושבים בו דיינים הקרובים זה לזה (כסף-משנה). (41) להוסיף לה חודש שלשה עשר. (42) פ"ד, ה"ט. והשווה הל' סנהדרין פ"ה, ה"ז. (43) בנוסח הל' לחם-משנה: היו. (44) כיון שאין מוסיפים אותם אלא לשם סמל בלבד, כמו שאמרו (סנהדרין י, ב) "כנגד ברכת כהנים", שבפסוק ראשון יש בו שלש תיבות; ובשני - חמש; ובשלישי - שבע, אף כאן מתחילים בשלשה, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה, אין לפסול בו אלא את

שטרו. (22) שהלוה לראובן טרם שמכר שדהו לשמעון, והשדה נשתעבדה לו. (23) פסוק הוא בתהלים לו, כא. שאם תעבור לידי יהודה, ישאר חייב לבעל-חובו ויקרא "רשע", אבל מה שהפסיד את הלוקח לא איכפת לו, כי יאמר לו: מתחילה מכרתי לך בפירושו, שלא באחריות, וסברת וקבלת (בבא-בבא מה, א). וכל זה כשאין לו שדה אחרת, אבל אם יש למוכר שדה אחרת כנגד חובו, אין בעל החוב טורף מהלוקח, אלא גובה חובו מהשדה בת-חורין של המוכר, ואין למוכר שום רווח בהעמדת השדה ביד הלוקח, ומעיד לו (שם).

ד. ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון, ובא יהודה לערער ולהוציא מיד שמעון²⁴ - ראובן מעיד לו עליה²⁵ שהיא של שמעון; שאפילו עמדה ביד שמעון - אין בעל חובו של ראובן טורף מן המטלטלין²⁶, ואפילו היו אפותיקי²⁷. במה דברים אמורים? כשהיה שמעון מודה שזו הפרה והטלית הם של ראובן המוכר בודאי, והוא יודע שבאמת הן שלו; אבל אם לא הודה שמעון - אין ראובן מעיד לאבד זכות יהודה; שאם תצא מתחת ידי שמעון - יחזר שמעון ויתבע דמים, ויאמר לו: מכרת לי דבר שאינו שלך²⁸, שהרי באו עדים ואמרו שהן של יהודה²⁹. במה דברים אמורים שיעיד ראובן לאבד זכות יהודה ויעמיד המטלטלין ביד שמעון? כשבאו עדים והעידו, שהם יודעים שראובן זה לא היתה לו קרקע מעולם; אבל אם לא באו עדים לכה - אף על הפרה והטלית אינו מעיד. ולמה אינו מעיד עליהן? שמא הקנה אותם לבעל חובו אגב קרקע, וכתב ד'אקני³⁰, והקנה לו מטלטלין אגב קרקע³¹, שנומצא בעל חובו טורף אף הפרה והטלית; לפיכך לא יעיד עליהן, שהרי רוצה להעמידן ביד שמעון, כדי שיקבא בעל חובו ויטרפם³². וכן כל פיוצא בדברים אלו. ודברים אלו אינן תלוין אלא בדעת הדין ועצם בינתו, שזכינו עקר המשפטים³³, וידע דבר הגורם לדבר אחר, ויעמיק לראות. אם ימצא שיש לזה העד צד הנאה בעדות זו, אפילו בדרך רחוקה ונפלאה³⁴ - הרי זה לא יעיד בה³⁵. ובדרך שלא יעיד בדרך זה, שמא נוגע בעדותו הוא, כן לא ידון באותו דבר. וכן שאר מיני פסולין: פשם שפוסלין בעדים, כן פוסלין בדיינים³⁶.

(24) בטענה שקנאה מגולן. (25) לפסול עידי יהודה. (26) שכלל הוא: אין בעל-חוב טורף מן המטלטלין, שאין להם קול ולא נזהרו הלוקחות. שאם לא כן, אין לך אדם לוקח עוד מטלטלין מחבירו, שמא יטרפם בעל החוב ממנו (שם מד, ב וברשב"ם). (27) שייחדם לבעל-חוב לגבות חובו מהם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני. אפותיקי - אפה תהא קאי (=על זה תעמוד), כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה. ומכיון שאין שום הנאה לראובן מעדותו, מותר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 בְּרֵאִיָּה אוּ בְיַדֵּיָּה אֵלֶּא עֲדוֹת מְמוּןָ. וְכָל הַמַּעֲיֵד
14 מִפִּי אַחֲרִים - הֲרִי זֶה עַד שֶׁקָּר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,⁶
15 שְׁנֵאמַר: לֹא תַעֲנֶה כְרֵעַף עַד שֶׁקָּר.

(2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה.
(3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. (4) ראה בסמוך הלכה
ה מעין זה. (5) שבועות לג, ב: "ראייה בלא ידיעה כיצד?
מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני (= אבל לא הודעתים, אם
הם מתנה, או הלוואה, או פירעון). יבואו פלוני ופלוני
ויעידו, זו היא ראייה בלא ידיעה (= שאם הנתבע דרש
מהנתבע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי יפרע לו, הרי אלו
מעידים, והלה משלם); ידיעה בלא ראייה כיצד? מנה
הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו
היא ידיעה בלא ראייה", אבל בעדות נפשות אין העדות
מתקיימת אלא על פי ראייה וידיעה כאחת. שאם הודה לו
החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד.
(6) שם לא, א.

16 ב. לְפִיכֶף מְאִימִין⁸ אָף עַל עַדֵי הַמְמוּןָ. וְכִיצַד
17 מְאִימִין עֲלֵיהֶן? [מְאִימִין עֲלֵיהֶם] בְּפָנֵי הַפְּלִיטָה,¹⁰
18 וּמוֹדִיעִין אוֹתָן כַּח עֲדוֹת שֶׁקָּר,¹¹ וּבִשְׁתַּת הַמַּעֲיֵד בָּהּ
19 בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא.¹² וְאַחַר כֵּן מוֹצִיאִין אֶת
20 כָּל הָאָדָם לַחוּץ, וּמְשִׁירִין אֶת הַגְּדוֹל שֶׁבְּעַדִים,
21 וְאוֹמְרִים¹³ לוֹ: אָמַר הַיָּאָף אִתָּהּ יוֹדֵעַ שְׂזָה חֵיב לְזָה.
22 אִם אָמַר: שֶׁהוּא¹⁴ אָמַר לִי חֵיב אָנִי לוֹ, אוּ אִישׁ
23 פְּלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהוּא חֵיב לוֹ - לֹא אָמַר כְּלוֹם¹⁵, עַד
24 שְׁיֵאמַר: בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ¹⁶ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ¹⁷. וְהִיוּ
25 מְכַנְּסִין אֶת הָעֵד הַשְּׁנִי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ כֵּן. נִמְצָאוּ
26 דְּבָרֵיהֶן מְכַוְּנִין - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר, וְגוֹמְרִין
27 הַדִּין.

(7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו
להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. (8) מטילים
אימה. (9) שלא יעידו שקר, כשם שמאיימים על עידי
נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק
י"ב, הלכה ג. (10) הנמצאים באותה שעה בבית דין.
(11) חומר העוון ועונשו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות
שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם אין, איש
מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפיץ וחרב וחץ שנון,
איש עונה ברעהו עד שקר". (12) שלא רק בעולם הבא
הוא יישאר בזוי, אלא גם בעולם הזה הוא בזוי על שוכריו,
ככתוב (מלכים א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל
נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" - הרי שאיזבל
עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). (13) גדול
שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. (14) הלווה.
(15) שאדם עשוי לומר פלוני נושה בי, כדי שלא יחזיקוהו
עשיר, וכן אם אמר: "איש פלוני" אפילו הוא איש חשוב,
אין זה אלא עד מפי עד (סנהדרין שם, ובדף לו, ב).
(16) לתובע. (17) נתכוון שנהיה לו עדים בדבר (שם כט, א
וברש"י).

ג. הַמְטָמִין עֲדִים לַחֲבֵרוֹ, וְהוֹדָה לוֹ בִּינוּ לְבִין²⁸

השלשה הראשונים, שהם בית-דין בכל מקום, וגם כאן אם
גמרו בשלשה - מעוברת, - הרי שהם העיקר. ולדעת
הלחם-משנה, כל השלשה שעושים מעשה על פיהם צריכים
להיות כשרים, ואפילו אלו הנוספים על שלוש הראשונים,
כל שהם מצטרפים לעבר את השנה, וגומרים ע"פ שלשתם
לעבר את השנה, צריכים להיות רחוקים זה מזה, ושאר
הנוספים לא איכפת לנו בהם.

1 ו. כָּל הַפֶּשֶׁר לְדוֹן - פֶּשֶׁר לְהַעֲיֵד.⁴⁵ וַיֵּשׁ פֶּשֶׁר לְהַעֲיֵד,
2 וְאִינוּ פֶּשֶׁר לְדוֹן. הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹאֵא,⁴⁶ וְהַגֵּר⁴⁷
3 וְהַמְשַׁחֵר⁴⁸, וְכֵן הַזֶּקֶן⁴⁹ וְהַסְּרִיס, וְהַמְּמַזֵּר, וְסוֹמֵא
4 בְּאַחַת מְעִינָיו - פֶּשֶׁרִין לְהַעֲיֵד, וְאִינָן פֶּשֶׁרִים לְדוֹן
5 דִּינֵי נַפְשוֹת, כְּמוֹ שְׁפָאֲרִינוּ.⁵⁰

(45) נדה מט, ב. (46) שכשרים להעיד, כמבואר לעיל פי"ג
הט"ו, ופסולים לדון, שהאוהב אינו יכול לראות חובה
לנידון, והשואא אינו מסוגל להפוך בזכותו (סנהדרין כט, א.
וכתובות קה, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ג, ה"ו.
(47) שפסול לדון עד שתהא אמו מישראל, ראה שם פ"ב
ה"ט, ופי"א ה"א. (48) עבד כנעני שנשתחרר מעבדותו,
ודינו כגר שכשר לעדות, כמבואר בבבא-קמא פח, א. אבל
העבד שלא נשתחרר - פסול לעדות, כמבואר לעיל פי"ט,
ה"ד. (49) עד כאן מנה רבינו אלה הפסולים לדון אפילו
דיני ממונות, מכאן ואילך הוא מונה אלה הפסולים לדון
דיני נפשות בלבד, ואילו לדיני ממונות כשרים הם לדון.
(50) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "לא זקן מופלג בשנים
ולא סריס, מפני שיש בהם אכזריות", שהזקן שכח כבר צער
גידול בניו, וכן סריס (סנהדרין לו, ב וברש"י). ושם פי"א
ה"א, כותב רבינו: "וכן הממזר והסומא באחת מעיניו, כשר
לדון דיני ממונות. אבל בדיני נפשות אין דנים אותם, אלא
כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה, ולא יהיה אחד
מהם סומא" וכו'. והטעם, מבואר בסנהדרין לו, ב "כשם
שבית-דין מנוקים בצדק, כך מנוקים מכל מום" (=פגם
משפחה). ובביבמות קא, א פסלו סומא לדון בסנהדרין,
שנאמר (שיר ד, ז) "כולך יפה רעית, ומום אין בך", והשווה
הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט.

יום ו' כ"ד מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֶׁבְּעָה עֶשְׂרִי

(1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראייה עצמית. האיום על
עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם
עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיוודה
מעצמו. דין עד אחד הכובש עדותו ואינו מעיד.

6 א. מִי שֶׁהָעֵדוּ לוֹ אֲנָשִׁים רַבִּים וְגְדוֹלִים בְּחֻכְמָה
7 וּבִירָאָה, שֶׁהֵם אוֹמְרִים² שְׂרָאוּ פְלוֹנִי שֶׁעָבַר עֲבָרָה
8 פְּלוֹנִית אוּ שֶׁלָּוָה מִפְּלוֹנִי³, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְאִמִּין
9 הַדָּבָר בְּלִבּוֹ בְּאֵלוֹ רָאָהוּ⁴ - לֹא יַעֲיֵד, עַד שְׁיֵרָאָה
10 הַדָּבָר בְּעִינָיו, אוּ יוֹדָה לוֹ הַלּוֹה מִפִּי וַיֵּאמַר לוֹ:
11 הֲיָה עָלַי עַד שֶׁפְּלוֹנִי הִלּוֹה לִי מְנָה. שְׁנֵאמַר: וְהוּא
12 עַד אוּ רָאָה אוּ יָדַע; וְאִין לֶף עֲדוֹת שְׁמַתְקִימַת

18 שִׁירָאָה הַלְוָה וַיִּפְחַד, וַיַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שְׂאֵתָם שְׁנֵי
 19 עֵדִים יוֹדֵה מַעֲצָמוֹ - הָרִי זֶה אֲסוּר לַעֲמֹד וּלְהִרְאֹת
 20 שֶׁהוּא עֵד, אָף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ מְעִיד²⁹. וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא
 21 בּוֹ נֹאמְרִי: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק³⁰.

22 ז. הַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שֶׁקֶר לְהַעֲיֵד לְחִבְרוֹ³¹ - פְּטוּר מִדִּינֵי
 23 אָדָם³², וְחֵיב בְּדִינֵי שְׂמַיִם³³. וְכֵן עַד אֶחָד שֶׁכָּבַשׁ³⁴
 24 עֲדוּתוֹ וְלֹא הָעִיד - פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחֵיב בְּדִינֵי
 25 שְׂמַיִם³⁵.

26 (31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. (32) אין בית
 הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה
 אלא גורם לנזקין ופטור (בבא קמא נו, א). (33) כדי
 לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו
 (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא
 כדין, חייב דיני אדם להחזיר אותו ממון שגזל, כמבואר
 שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. (34) עצר והעלים, ככתוב
 (מיכה ז, יט) "כבוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א
 "הכובש את נבואתו". (35) שאילו היה מעיד היה מחייב
 את הנתבע שבועה, ושמה היה נמנע מלהישבע שקר, והיה
 משלם, נמצא שגורם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י).
 ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו,
 שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא יגיד ונשא עוונו"
 וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו
 לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא
 השבעת התובע, חטאם גדול ועוונם יישאו, כמבואר
 בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא.

פֶּרֶק שְׂמוֹנֶה עָשָׂר

1 דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחו
 2 ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב
 3 תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

26 א. מִי שֶׁהָעִיד בְּשֶׁקֶר, וַנִּדְעַע בְּעֵדִים שֶׁהָעִיד בְּשֶׁקֶר
 27 - זֶהוּ שֶׁנִּקְרָא עַד זּוֹמֵם², וּמַצְנֵת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת לּוֹ
 28 כְּמָה שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעֲדוּתוֹ לְחִבְרוֹ³. אִם בְּעֵבֶרָה
 29 שֶׁחֵיבֵין עֲלֶיהָ סִקְלָהּ הָעִידוֹ וְהוֹזְמוּ⁴ - נִסְקָלִין כָּלָן;
 30 וְאִם בְּשֶׁרְפָה - נִשְׂרָפִין⁵; וְכֵן שֶׁאֵר הַמִּיתוֹת. וְאִם
 31 הָעִידוֹ בְּמִלְקוֹת⁶ - לּוֹקֵה כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּשֶׁאֵר מַחֲיֵבֵי
 32 מִלְקוֹת⁷. וְאוֹמְדִין כּוֹס⁸ וּמִלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הָעִידוֹ
 33 לְחֵיבֵי מָמוֹן - מְשַׁלְשִׁין⁹ הַמָּמוֹן בִּינֵיהֶן לְפִי מִנְיֵן
 34 הָעֵדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֶלֶק הַמִּגְיַע לּוֹ¹⁰. וְאִין
 35 לּוֹקִין בְּמִקּוּם תְּשֻׁלוּמֵינָן¹¹.

2) חושב מחשבות רשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים
 המזימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה'
 מאויי רשע, זממו אל תפק". (3) ככתוב (דברים יט, יט)
 "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחירו". (4) נמצאו
 שקרנים. (5) ראה לקמן פ"כ, ה"י. (6) על עבירה

1 עֲצָמוֹ¹⁸, וְהָעֵדִים רוֹאִין וְשׁוֹמְעִין שֶׁהוּא אוֹמֵר לּוֹ:
 2 וְדַאי יֵשׁ לָךְ אֶצְלִי כֶּךָ וְכָךְ, אֲבָל מִתְּרַא אֲנִי שְׂמָא
 3 תְּכַפְּנִי בְּדִין לְמַחֵר - הָרִי זֶה אֵינָה עֲדוּת, עַד שִׁיּוּדָה
 4 בְּכַפְּנֵי עֵדִים¹⁹.

18) שלא ראה את העדים המוחבאים. (19) שיראה אותם
 (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שמה
 תכפיני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין
 באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר:
 לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסת (=כדין כופר
 בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר הלווה "אתם עדי"
 וכו'.

5 ד. אֶחָד הַמּוֹדֵה בְּכַפְּנֵי עֵדִים וְאָמַר דֶּרֶךְ הַיְוֹדָא²⁰:
 6 זֶה²¹ יֵשׁ לּוֹ אֶצְלִי כֶּךָ וְכָךְ, אוֹ שֶׁאָמַר: אֲתָם עֲדִי, אוֹ
 7 שֶׁאָמַר: הָיִו עֲלֵי עֵדִים²², בֵּין שֶׁאָמַר הַלְוָה, בֵּין
 8 שֶׁאָמַר הַמְּלוּוֶה²³ וְשִׁתַּק הַלְוָה דֶּרֶךְ מִאֲמִין לְדְבָרָיו²⁴
 9 - הָרִי אֵלָיו עֵדִים²⁵. וְאִין צָרִיף לֹאמַר אִם קָנוּ מִיּוֹד²⁶,
 10 אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: כְּתָבוּ עֲלֵי שְׁטַר שִׁישׁ לְזֶה אֶצְלִי כֶּךָ
 11 וְכָךְ. וְכָל פִּיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלָיו - הָרִי הֵם הַיְוֹדָא
 12 וּמְעִידֵינָן עַל פִּי²⁷.

20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניכם וכו'.
 21) התובע הזה העומד בפנינו. (22) שאני חייב לו כך
 וכך. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם
 בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה
 לו שהוא חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך
 שיאמר אתם עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו"
 לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול
 לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות
 שבע ועשיר) את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא
 סעיף קטן לד), והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה
 א"ב. (23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתי ואמר לי
 הן. (24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא
 משטה בו. (25) סנהדרין כט, ב מאמרו של רבינא שם.
 26) קיבלו קניין סודר מידי הלווה שהוא מודה לתביעת
 המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים
 לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, סתם קניין
 לכתובה עומד (שם וברש"י). (27) לעשותו מלווה על פה,
 אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו
 מידו, ואפילו אמר להם; כיתבו עלי שטר, צריכים הם
 להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו
 "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה,
 כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

13 ה. תְּלַמִּיד שֶׁאָמַר לּוֹ רַבּוֹ: יוֹדַע אֲתָהּ, שֶׁאִם נוֹתֵינָן
 14 לִי כָּל מָמוֹן הָעוֹלָם - אֵינִי מִשְׁקֵר. מִנָּה יֵשׁ לִי אֶצְלִי
 15 פְּלוּגִי, וְיֵשׁ לִי עֲלָיו עַד אֶחָד, לָךְ וְהַצְטַרֵּף עִמּוֹ. אִם
 16 נִצְטַרֵּף - הָרִי זֶה עַד שֶׁקֶר²⁸.

28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברעך עד
 שקר", כמבואר לעיל הלכה א.

17 ו. אָמַר לּוֹ: בּוֹא וְעֲמַד עִם הָעֵד וְלֹא תָעִיד, כְּדִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 בְּמִדְיָנָה אַחֲרַת! - הָרִי זֶה עֵדוֹת מִכְחֶשֶׁת; שְׁזָה כְּמִי
18 שְׂאֵמֶר: לֹא הֵרֵג זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הִלְוֶה אֶת זֶה,
19 שְׁהָרִי עִמָּנוּ הָיָה וְלֹא נִהְיָה דָבָר זֶה. וְכֵן כָּל פְּיֹצֵא
20 בְּדַבְרֵי אֱלוֹי¹⁷. אָבָל אִם אָמְרוּ לָהֶם: אָנוּ אֵין אָנוּ
21 יוֹדְעִים אִם זֶה הֵרֵג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמֹו
22 שְׂאֵתֶם אוֹמְרִין אוֹ לֹא הֵרֵגוּ, וְאָנוּ מְעִידִים שְׂאֵתֶם
23 עִצְמָכֶם הֵייתֶם עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּכַבְּל¹⁸ - הָרִי אֱלוֹ
24 זֹמְמִים, וְנִהְרָגִין אוֹ מְשַׁלְּמִין¹⁹. הוֹאִיל וְהָעֵדִים
25 שְׁהִזְמוּם לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עִצְמָהּ שֶׁל עֵדוֹת פָּלֵל אִם
26 אָמַת הָיָה אוֹ שְׁקָר²⁰.

12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכי'.
13) יתברר. 14) את העדים הקודמים. 15) בכת"י תימן:
לוה מזה ביום פלוני. 16) שהרי הכחישו את גוף העדות.
17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א.
18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים.
19) כשהוזמו בעדות ממון. 20) אלא על העדים עצמם,
ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד
שתסרה (=תוסר) גופה של עדות", שהוסרו העדים.
ובירושלמי שם פ"א, ה"ז דרשו: לענות בו סרה - בו, לא
בעדותו". כלומר, שהמזימים אינם משגיחים על העדות,
אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

27 ג. וְזוּ שְׁהָאֵמִינָה תִּרְהַ עֵדוֹת הָאֲחֵרוֹנִים עַל הָעֵדִים
28 הָרֵאשׁוֹנִים - גְּזֵרַת הַפְּתוּב הוּא²¹. אֶפְלוּ הָיָה הָעֵדִים
29 הָרֵאשׁוֹנִים מְאֹה²², וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִזְמוּם וְאָמְרוּ לָהֶם:
30 אָנוּ מְעִידִים, שְׂאֵתֶם הִמָּאָה פְּלִיכֶם עִמָּנוּ הֵייתֶם בְּיוֹם
31 פְּלוֹנִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי - הָרִי אֱלוֹ נִנְעֹשֵׁין עַל פִּיהֶם.
32 שְׁהִשְׁנִים פְּמָאָה, וּמָאָה פְּשִׁנִים²³. וְכֵן בְּשִׁתִּי פְתִי
33 עֵדִים הַמְּכַחֲשׁוֹת זֶה אֶת זֶה - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב,
34 אֶלָּא דוֹחִין אֶת שְׁתִּיהֶן²⁴.

21) כי מה ראית לסמוך על האחרונים ולפסול את
הראשונים, והלא שנים מול שנים הם! (בבא-קמא עב,
ב. וסנהדרין כז, א). וכתב ה'חינוך' מצוה תקא: "אכן הגיד
לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה
תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על
שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני
שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו
כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו
הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים".
ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. 22) ואפילו היו
חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ,
ה"ה. 23) משנה במכות ה, ב: "ומנין אפילו מאה?
תלמוד-לומר עדים" שלשון: על-פי שנים עדים - משמעה
שאינן עדיפות למאה על שנים. 24) אפילו אם כת אחת
היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו
(בבא-קמא עד, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראית לסמוך
על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתיהן נדחות, שבהכחשה
אין 'גזירת הכתוב' להאמין האחת על פני השניה (רש"י
שם). ובתוספתא יבמות פ"ד, מ"ב שינו: "שנים אומרים

שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר
בחלב, או לבש שעטנז. 7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק
כ הלכה ט. 8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדין כל
הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון
רבינו לעיל הלכות סנהדרין פ"ז, הלכה א: "אבל פוחתים
לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת".
ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם
לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש
כמונו, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות
ב, ב "וליימרו ליה אי אנת הוה לך, מי הוה מיזבנת" (קרית
מלך). 9) מחלקים. 10) שאם היו שלשה והוזמו, כל
אחד מהם משלם שלישי הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל
הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלשים
במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון
מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר:
במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל
אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות
שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל
כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו
חיים הלוי סולובייצ'יג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב
המכה הי"ג, לעוצמת הכאב של המכה הי"ד, שכל מה
שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא
כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות
בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר
המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות,
שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של
"כאשר זמם". 11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין
אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר",
שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א).
ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבתה תורה עדים זוממים
לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא
תחוס עינך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון".
והשווה הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב: "וכל לאו שניתן
לתשלומין... אין לוקין עליו".

1 ב. בְּמָה דְבָרִים אָמְרוּ? בְּעֵדִים שְׁהִזְמוּ; אָבָל שְׁתִּי
2 כְּתוּת הַמְּכַחֲשׁוֹת זֶה אֶת זֶה וְאֵין¹² פְּאָן עֵדוֹת - אֵין
3 עוֹנְשִׁין אֶת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׂאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִי הִיא
4 הַפֶּת הַשְּׁקֵרְנִית. וּמָה בֵּין הַכְּחֶשֶׁה לְהִזְמָה? הַהַכְּחֶשֶׁה
5 - בְּעֵדוֹת עִצְמָהּ. זֹאת אוֹמְרַת: הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, וְזֹאת
6 אוֹמְרַת: לֹא הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, אוֹ יָבֹוא מְפָלֵל דְּבָרֵיהֶן¹³
7 שְׁלֹא הָיָה. וְהִהְזְמָה - בְּעֵדִים עִצְמוֹ, וְאֱלוּ הָעֵדִים
8 שְׁהִזְמוּם¹⁴ אֵינֶן יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדָּבָר אוֹ לֹא הָיָה.
9 פְּיָצֵד? עֵדִים שְׂבָאוּ וְאָמְרוּ: רְאִינוּ זֶה שְׁהָרַג אֶת
10 הַנֶּפֶשׁ, אוֹ הִלְוֶה¹⁵ מְנָה לְפְלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּמָקוֹם
11 פְּלוֹנִי; וְאַחַר שְׁהִעִידוּ וְנִבְדְּקוּ פְּאוּ שְׁנַיִם אַחֲרֵים
12 וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הֵיינוּ עִמָּכֶם וְעַם אֱלוֹ
13 פְּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיָה דְבָרִים מְעוֹלָם, לֹא זֶה הֵרֵג אֶת
14 זֶה וְלֹא זֶה הִלְוֶה אֶת זֶה - הָרִי זֶה הַכְּחֶשֶׁה¹⁶. וְכֵן
15 אִם אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָף אַתֶּם מְעִידִים כִּף? וְזֶה הַהוֹרֵג
16 אוֹ הַנְּהָרַג אוֹ הִלְוֶה אוֹ הַמְּלֹה הָיָה עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 ז. **עֵדִים זֹמְמִים צָרִיכִין הַכְרָאָה³⁹. וְהֵיאָף הִיא**
 16 **הַהַכְרָאָה שְׁלֵהָן? כּוֹתֵבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל עֵיר וְעֵיר:**
 17 **פְּלוּנִי וּפְלוּנֵי הַעִידוּ בְּכֶךָ וְכֶךָ, וְהוֹזְמוּ, וְהִגְנוּ, אוֹ**
 18 **לָקוּ בְּפִינֵנו, אוֹ עֲנִשְׁנוּ אוֹתָן כִּי בְּךָ דִּינְרֵין. שְׁנֵאָמַר:**
 19 **וְהַנְּשֹׂאֵרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ⁴⁰.**

(39) לאחר שנעשו בבית-דין. (40) סנהדרין פט, א
 "וכותבים ושולחים שלוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן
 ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה הל'
 ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ו הי"ג.

20 ח. **חֵיבוֹב הָעֵדִים זֹמְמִים⁴¹ לְשֵׁלֶם בְּמָקוֹם שְׁחִיבִין**
 21 **לְשֵׁלֶם - קָנַס הוּא⁴², וְלִפְיָכָף אֵין מְשֻׁלְמִין עַל פִּי**
 22 **עֲצֻמָּן⁴³. בְּיַצֵּד? הַרִי שֶׁהַעִידוּ, וְנַחֲקֵרָה עֲדוּתָן בְּבֵית**
 23 **דִּין, וְאַחַר כֵּן אָמְרוּ שְׁנֵיהֶם: עֲדוּת שְׁכָר הַעֲדָנוּ,**
 24 **וְאֵין לָזֶה אֲצֵל זֶה פְּלוֹם; אוֹ שְׁאָמְרוּ⁴⁴: הַעֲדָנוּ עַל**
 25 **זֶה בְּכֶךָ וְכֶךָ וְהוֹזְמָנוּ⁴⁵ - אֵין מְשֻׁלְמִין עַל פִּיהֶן⁴⁶.**
 26 **אָבַל אִם אָמְרוּ: הַעֲדָנוּ עַל זֶה, וְהוֹזְמָנוּ בְּבֵית דִּינוּ**
 27 **שֶׁל פְּלוּנִי, וְנַתְחַיְבָנוּ לָתֵן לוֹ כֶּךָ וְכֶךָ - הַרִי אֵלֹו**
 28 **מְשֻׁלְמִין; שְׂזוּ הוֹדָאָה בְּמִמּוֹן שְׁנֵגְמַר דִּינוּ לְתַנּוּ⁴⁷.**
 29 **וְאִם אָמַר הָאֶחָד כֶּךָ - מְשֻׁלֵם חֲלָקָו⁴⁸.**

(41) בכת"י תימן: הזוממין. (42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג
 ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה
 ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא
 נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). (43) שכל
 המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון
 אלהים - ולא מרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ
 לחייבו - אין הוא משלם את הכפל (בבא-קמא סד, ב).
 (44) בדפוסים קדומים: שאמרו. (45) ועדיין לא חוייבנו
 לשלם, שלא הספיק הנידון להעמידנו בדין על הזמתנו.
 (46) מכות ג, א. (47) אחרי שהנידון העמידם לדין, ומאותה
 שעה ואילך הרי זה חיוב ממון, כשאר כל חיובי בית-דין,
 שאין זה מרשיע את עצמו, אלא כבר הרשיעוהו אלהים (שם
 וברש"י). והשווה הל' טוען ונטען פ"א, הי"ז. (48) אע"פ
 שאינו נאמן לחייב את חברו - חייב על הודאת עצמו
 (מכות ג, א).

פָּרָק תְּשַׁעָה עֶשְׂרִי

(1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוואו שבמערב
 העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והוואה
 בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים
 זוממים.

30 א. **שְׁנַיִם שֶׁהַעִידוּ וְאָמְרוּ: בְּמִזְרַח הַבֵּינְרָה² הִרְגָה זֶה**
 31 **אֶת הַנְּפֶשׁ בְּשַׁעַה פְּלוּנִית, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֵן:**
 32 **בְּמַעְרֵב הַבֵּינְרָה הִזְאת הֵייתֶם עֲמָנוּ בְּעַת הַזֹּאת: אִם**
 33 **יְכוּל הָעוֹמֵד בְּמַעְרֵב לִרְאוֹת מֵהַ שְׁבִמְזֵרַח - אֵין**
 34 **זֹמְמִין; וְאִם אֵינוּ יְכוּל לִרְאוֹת - הַרִי אֵלֹו זֹמְמִין.**
 35 **וְאֵין אוֹמְרִין: שְׁמָא מְאוּר עֵינֵיהֶם שֶׁל רֵאשׁוּנִים רַב,**
 36 **וְרוֹאִין מִרְחוֹק יָתֵר מִפְּלֵ אָדָם³. וְכֵן אִם הַעִידוּ שְׁנַיִם**
 37 **וְאָמְרוּ: בְּבִקְרַת הִרְגָה זֶה אֶת הַנְּפֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ**

מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי
 מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי
 לי שבעלי מת - לא תצא.

1 ד. **עֵדִים זֹמְמִין אֵין צָרִיכִין הַתְרָאָה²⁵. וְעֵדִים**
 2 **שֶׁהַכְּשׁוּ וְלִבְסוֹף הוֹזְמוּ²⁶ - הַרִי אֵלֹו נְהַרְגִין אוֹ**
 3 **לוֹקִין אוֹ מְשֻׁלְמִין; מִפְּנֵי שֶׁהַכְּשָׁה תַחֲלֵת הַזְּמָה**
 4 **הִיא, אֶלֶּא שְׁעֲדִין לֹא נִגְמָרָה²⁷.**

(25) שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי
 הם רצו להרוג בלא התראה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא
 הותרה ההתראה שהעידו עליה) והם יצטרכו התראה? והלא
 התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. (26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים
 אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם
 מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. (27) ואין
 אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה
 חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה
 (בבא-קמא עג, ב).

5 ה. **אֵין מְזַמֵּין אֶת הָעֵדִים אֶלֶּא בְּפִינֵיהֶם²⁸, וּמִכְחִישִׁין**
 6 **אֶת הָעֵדִים שְׁלֹא בְּפִינֵיהֶם. וְעֵדִים שֶׁהוֹזְמוּ שְׁלֹא**
 7 **בְּפִינֵיהֶם²⁹ - הַרִי הַכְּשׁוּ³⁰. לְפִיכָף, אִם מָתוּ הָעֵדִים**
 8 **שֶׁהוֹזְמוּ קִדְּם שְׁזִמּוּ אוֹתָם בְּפִינֵיהֶם³¹ - אֵין פָּאן**
 9 **עֲדוּת, שֶׁהַרִי הַכְּחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה³².**

(28) שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה
 אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על
 שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א
 וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, הי"א. (29) שאפילו היו
 לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשיו שאינם,
 וייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא
 כל-שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). (30) ובטלה
 עדותם. (31) ולא הספיקו לחייבם עונש. (32) שם. ואין
 אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן
 הזמה, שהרי מתו המזימים, גם הכחשה אין כאן ועדותם
 קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

10 ו. **עֲדֵי נְפִשׁוֹת שֶׁהַכְּשׁוּ³³ וְלֹא הוֹזְמוּ, אֶפְלוּ בָּא**
 11 **הַנְּהַרְגַת בְּרִגְלֵיו³⁴ - אֵינָם לוֹקִין³⁵; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹאֹו**
 12 **שְׁנַתָּן לְאַזְהַרַת מִיתַת בֵּית דִּין³⁶, וְאֵין לוֹקִין עֲלֵיו³⁷.**
 13 **אָבַל בֵּית דִּין מְפִין אוֹתָן מִכַּת מְרִדוֹת פְּפִי מֵהַ**
 14 **שְׁפִירָא³⁸.**

(33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא
 הרג. (34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים
 שקרנים גמורים הם. (35) משום: "לא תענה ברעך עד
 שקר". (36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת
 בית-דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא-אם-כן
 מזהירים. (37) בבא-קמא עד, ב. שמיתת בית-דין היא
 עונשו של לאו זה, והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב.
 (38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות
 ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פט"ז
 ה"ג, מכת מרדות מהי.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והוא הולך למיתה" (11) שהמודה בו פטור, דינו כדני נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין. (12) שורו של חבירו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב בשמות כא, לו. (13) או מכר. (14) ובכתב-יד תימן: אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. (15) שכבר נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו עדיין לא נגמר דינו, ושמא היה הנידון מקדים ומודה והיה נפטר, כדן מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חייב ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם), שאפילו לא באו עדים, יודע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו כשלא חייבוהו בית-דין (רבי עקיבא איגר, שם).

ג. אין עדי השטר נעשין זוממין¹⁶ עד שיאמרו בבית דין: שטר זה בזמנו פתבנוהו¹⁷ ולא אחרנוהו. אבל אם לא אמרו כן, אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בבבל ביום זה¹⁸ - השטר פשר והעדים פשרים; שאפשר שפתבנוהו¹⁹ ואחרוהו, וכשהיו בירושלים באחד באדר פתבו שטר זה שם, ואחרו זמנו²⁰ וכתבו זמנו בניסן²¹. אמרו: בזמנו פתבנוהו, והזמנו²²: אם יש שם עדים שיודעים היום שחתמו²³ על השטר, או עדים שראו זה השטר וחתימת ידם בו ביום פלוני²⁴, פינן שהזמנו - הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר; שהעדים החתומים על השטר - הרי הן פמי שנתקרה עדותן בבית דין בעת החתימה²⁵. אבל אם אין עדים שראו עדותן²⁶ ולא ראו השטר מקדם - אין נפסלין אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב ידן²⁷ ואמרו: בזמנו פתבנוהו; שאפשר²⁸ שביום זה שהעידו בבית דין, בו ביום חתמו על השטר שיש לו פמה שנים²⁹, והם שקרו ואמרו: בזמנו פתבנו³⁰.

(16) על חתימתם בשטר. (17) באותו הזמן הרשום בו, בו ביום חתמנו עליו. (18) ואי-אפשר היה להם לראות בבבל מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים. (19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. (20) רשמו בו תאריך מאוחר. (21) סנהדרין לב, א "חיישינן שמא איתרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה על שעבודו ולא יטרוף מן הלקוחות אלא מהתאריך המאוחר ואילך, והרי זו מעלה לגבי הלקוחות, כמבואר שם. ובבבא-בבא קעא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר יודע הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. (22) והדבר יודע, שעד זומם נפסל למפרע מעת שהעיד בבית-דין, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ד. ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן

1 שנים ואמרו להן: ביום זה בערב הייתם עמנו בלד:
2 אם יכול אדם להלך אפלו על הסוס מירושלים ללד
3 מבקר עד ערב - אינן זוממין; ואם לאו - הרי אלו
4 זוממין. ואין אומרין: שמא פר קל⁴ בותר נזדמן
5 להן וקפלו⁵ את הדרך. אלא בדבר המצוי הידוע
6 לכל משערין לעולם⁶, ומזמין אותן.

(2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא-בבא ו, א אמרו: המשכיר בית לחבירו בכירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה הל' שכירות פ"ו, ה"א. (3) מכות ה, א. (4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". (5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ-ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". (6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נזדמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

7 ב. שנים שאמרו: באחד בשבת הרג זה את הנפש
8 במקום פלוני, ובאו שנים ואמרו: ביום זה עמנו
9 הייתם במקום אחר רחוק, אבל ביום שלאחר יום
10 זה הרגו בודאי; אפלו העידו האחרונים שקדם פמה
11 למים הרגו⁷ - הרי זה ההורג עם עדי הראשונים
12 הנהרגין, שהרי הזמנו⁸. שבעת שהעידו שהרג עדין
13 לא נגמר דינו להרג⁹. אבל באו שני עדים בשלישי
14 בשבת ואמרו: באחד בשבת נגמר דינו של פלוני
15 להריגה, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו
16 הייתם במקום פלוני הרחוק, אלא מערב שבת או
17 בשני בשבת נגמר דינו - אין עדים אלו שהזמנו
18 הנהרגין, שהרי מפל מקום בעת שהעידו עליו פבר
19 נגמר דינו להריגה¹⁰. וכן לענין תשלומי קנס¹¹.
20 כיצד? באו שנים בשלישי בשבת ואמרו: באחד
21 בשבת גנב וטבח¹² ונגמר דינו, ובאו שנים ואמרו:
22 באחד בשבת עמנו הייתם במקום רחוק, אבל בערב
23 שבת נגמר דינו; אפלו אמרו: באחד בשבת גנב
24 וטבח ומכר¹³, ובשני בשבת נגמר דינו¹⁴ - אין עדים
25 אלו שהזמנו משלמין, שהרי מפל מקום בעת
26 שהעידו עליו חייב היה לשלם¹⁵. וכן כל פיוצא פנה.

(7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. (8) הנידון נהרג ע"פ עדות האחרונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים הם. (9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעדי נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמא לא היו מכוונים עדותם, והיו בית-דין פוטרים אותו לגמרי, נמצא שרצו לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א וב'תוספות' שם). (10) נמצא שהעידו באדם שנתחייב למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן הל' ממרים פ"ה, ה"ב: "אבל אחר שבא והכהו וקלל, אחר שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל

11 מִיָּד זֶה לְיָד זֶה בְּעֵדוּתָן - חֹזֵר לְבַעֲלֵיו¹³, וּמְשַׁלְּמִין
12 149.

8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר).
9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגישה תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם).
10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. 11) שקיבל משה מסיני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמתו. 12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת א'ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעווננו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק יט). 13) שאין לומר בממון: "לא כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם בו "כאשר זמם", ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בכבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לכבא בתרא פרק ג, משנה ד. 14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

13 ג. הִיוּ הָעֵדִים שְׁלֹשָׁה, אֶפְלוּ מֵאָה, אִם הָעֵדוּ בְּבֵית
14 דִּין זֶה אַחַר זֶה, וְהָעֵדוּ כָּל אֶחָד מֵהֶן אַחַר חֵבְרוּ
15 בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר¹⁵, וְהוֹזְמוּ מִקְצָתָן - אֵין נֶעְנָשִׁין עַד
16 שְׁיֹזְמוּ כָּלָן¹⁶. אֲבָל אִם הָיָה הַפֶּסֶק בֵּין זֶה לְזֶה יָתֵר
17 מִפְּדֵי דְבוּר, שֶׁהוּא פְּדֵי שְׁאֵלַת שְׁלוֹם תְּלֵמִיד לְרֵב¹⁷
18 - הָרִי נִחְלָקָה הָעֵדוּת; וְהַשְּׂנִים שֶׁהוֹזְמוּ - נֶעְנָשִׁין¹⁸,
19 וְהַשְּׂנִים הָאֲחֵרִים, שֶׁהָיָה בֵּין דְּבָרֵיהֶן וְדְבָרֵי
20 הָרֵאוּשׁוֹנִים הַפֶּסֶק - אֵין נֶעְנָשִׁין¹⁹. וְאֵף עַל פִּי
21 שֶׁבְטָלָה הָעֵדוּת כְּלָה²⁰; מִפְּנֵי שֶׁהָן כַּת אַחַת²¹, הוֹאִיל
22 וְנִפְסְלָה מִקְצָתָה - נִפְסְלָה כְּלָה²².

15) סיומו של חבירו. 16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "והנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). 17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. 18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי

הכתוב בשטר ואילך? 23) ובכת"י תימן: שחתמו בו על השטר. 24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב בשטר. 25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל-פה, כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא-קמא עב, ב). 26) חתימתם, בשעה שחתמו. 27) לאשר חתימתם. 28) בכת"י תימן: שאפשר. 29) שכתוב בו זמן מלפני כמה שנים. 30) ולפיכך אי-אפשר לפסול מספק את כל השטרות שנחתמו ע"י אלה העדים מזמן הכתוב בשטר שהזום, עד יום העדתם בבית-דין, כי אין עדים זוממים נפסלים למפרע על-פי עצמם (הכל ברי"ף שם). וב'נמוקי יוסף' שם מסביר: למה זה דומה? למעיד ואומר: לפני שלש שנים לוח פלוני מפלוני מנה, והזום, וכי תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא משעת עדותו, והוא-הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה בר"ן לכתובות סוף פ"ב.

יום ש"ק כ"ה מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֵשְׂרִים

1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויזומו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה.

1 א. אֵין עֵדִים זוֹמְמִין נְהַרְגִין וְלֹא לוֹקִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין
2 עַד שִׁיְהִיו שְׁנֵיהֶם רְאוּיִין לְעֵדוּת², וְיֹזְמוּ³ שְׁנֵיהֶם
3 אַחַר שֶׁנִּגְמַר הַדִּין⁴. אֲבָל אִם הוּזַם אֶחָד מֵהֶן בְּלִבְדוֹ⁵,
4 או שֶׁהוּזְמוּ שְׁנֵיהֶם קִדְּם גְּמַר דִּין, או אַחַר גְּמַר דִּין
5 וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב או פְּסוּל⁶ - אֵין נֶעְנָשִׁין, אֵף
6 עַל פִּי שֶׁהוּזְמוּ וְנִפְסְלוּ לְכָל עֵדוּת שֶׁבְּתוֹרָה⁷.

2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב'קריית ספר' מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. 3) בדפוס וינציאה ש"א: ויזומו. 4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עיניך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. 5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "ודרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. 6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. 7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו הוזם בעדות ממון בלבד, ושילם, הרי זה פסול לכל עדות.

7 ב. נְהַרְגַּז זֶה שֶׁהָעֵדוּת עָלָיו וְאַחַר כֵּן הוּזְמוּ - אֵינֶן
8 נְהַרְגִין מִן הַדִּין⁸. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אִשָּׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת -
9 וְעֵדֵין לֹא עֲשָׂה⁹. וְדָבָר זֶה¹⁰ מִפִּי הַקְּבֵלָה¹¹. אֲבָל אִם
10 לָקָה זֶה שֶׁהָעֵדוּת עָלָיו - לוֹקִין¹². וְכֵן אִם יִצָּא הַמְּמוֹן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 הַמָּאָה בְּבַת אַחַת³¹, כִּף הֵן מְזַמֵּין אוֹתָן אֶפְלוּ הֵיוּ
10 חֲמִשִּׁים פֶּת וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֵר שְׁנַיִם. כִּיצַד? פֶּת
11 שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם,
12 וּבָאוּ שְׁנַיִ עֲדִים וְהִזְמוּהָ³², וּבָאת פֶּת שְׁנִיָּה וְהֵעִידָה
13 אוֹתָהּ עֲדוֹת עֲצָמָה, שֶׁרְאוּבֵן הָרַג שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם,
14 וְעִמְדוֹ אוֹתָן הַשְּׁנַיִם וְהִזְמוּהָ גַם זֹה הִפְתָּ הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן
15 הַשְּׁלִישִׁית, וְכֵן הִרְבִּיעִית, אֶפְלוּ מָאָה - כִּלְפָן הֵן
16 נִהְרְגִין³³ עַל פִּי אֵלוּ הַשְּׁנַיִם³⁴.

31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "שהשניים כמאה ומאה כשניים". (32) בכתב יד תימן: והזימו. (33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. (34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

17 ו. פֶּת שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֵעוֹן
18 בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאָה פֶּת שְׁנִיָּה וְהִזְמָה אֶת הַפֶּת רִאשׁוֹנָה
19 - וְהָרְגוּ הָעֲדִים הַזּוֹמְמִין, וַיִּנְצַל רְאוּבֵן³⁵. בָּאָה פֶּת
20 שְׁלִישִׁית וְהִזְמָה אֶת הַפֶּת הַשְּׁנִיָּה³⁶ - תִּהְרַג הַפֶּת
21 הַשְּׁנִיָּה וְרְאוּבֵן³⁷, וַתִּנְצַל הַפֶּת רִאשׁוֹנָה. בָּאָה פֶּת
22 רְבִיעִית וְהִזְמָה אֶת הַפֶּת שְׁלִישִׁית - תִּהְרַג הַפֶּת
23 הַשְּׁלִישִׁית וְהִזְמָה³⁸, וַיִּנְצַל רְאוּבֵן³⁹ וְהַפֶּת
24 הַשְּׁנִיָּה. וְכֵן אֶפְלוּ הֵן מָאָה פֶּת, זֹה מְזַמֵּין אֶת זֹה -
25 פֶּת נִכְנַסְתָּ⁴⁰ וְכַת יוֹצֵאת⁴¹.

35) הנידון. (36) טרם שנהרגה הכת הראשונה, כי אם נהרגה אין השנייה נהרגת, כמבואר לעיל הלכה ב. (37) הנידון, שהרי נתברר שהכת הראשונה כשרה היא. (38) שנתברר שהכת השנייה כשרה היא, והרי היא הזימה את הראשונה. (39) שאם הכת הראשונה זוממת, הרי ראובן הנידון צדיק ונקי. (40) להעיד. (41) נפסלת מלהעיד ונענשת. כי אם שניים יכולים להזים חמישים כיתות נפרדות, כמבואר בהלכה הקודמת, כל שכן, ששניים מזימים שניים, וכל שניים האחרים מזימים את השניים הקודמים (כסף משנה). ובאמת דברי רבינו מפורשים בתוספתא מכות פרק א, משנה ו "..."הנידון חייב, כת הראשונה פטורה... כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה" וכן ב"חסדי דוד" שם.

26 ז. עֲדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אִישׁ טִרְפָּה⁴² שֶׁהָרַג, וְהוֹזְמוּ -
27 אֵין נִהְרְגִין; שְׁאֶפְלוּ הָרְגוּהוּ בִּיְדֵיהֶן - אֵין נִהְרְגִין,
28 לְפִי שֶׁהוּא טִרְפָּה⁴³. וְכֵן הָעֲדִים שֶׁהָיוּ טִרְפָּה, וְהֵעִידוּ
29 בְּדָבָר שֶׁחִבְּבוּ⁴⁴ עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, וְהוֹזְמוּ - אֵין
30 נִהְרְגִין; שְׁאֵם יוֹזְמוּ זוֹמְמִיהֶן⁴⁵ - אֵין זוֹמְמִיהֶן⁴⁶
31 נִהְרְגִין, שְׁלֵאל הַזּוֹמוּ אֵלָא טִרְפָּה⁴⁷.

42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ח. (43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). (44) העובר עליו. (45) מזימיהם. (46) אלו המזימים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה.

עדים נפרדות. (19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הזומם? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים-ב, כ, לו) "בהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך" - משמענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת ה"לחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרוג. (20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. (21) שהופיעו בכת אחת לפני בית הדין. (22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה משעת העדת בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לעניין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה בכת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

1 ד. הַעִיד הָאֶחָד וְנִחְקְרָה עֲדוֹתוֹ, וְאָמַר הַשְּׁנִי²³: אָף
2 אָנִי בְמוֹהוּ, אוּ שְׁאָמַר: הֵן פִּיּוֹצָא בְּזָה, וְהוֹזְמוּ
3 שְׁנֵיהֶן - הָרִי שְׁנֵיהֶן נִהְרְגִין אוּ לֹקִין אוּ מְשֻׁלְמִין.
4 שְׁפָל עַד שְׁאָמַר אַחֵר עֲדוֹת חִבְּרוּ²⁴ 'הֵן' - הָרִי זֶה
5 כְּמִי שֶׁנִּחְקַר וְהֵעִיד כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד חִבְּרוּ²⁵. וְאֵין לְעֲדִים
6 זוֹמְמִין שְׁגָגָה²⁶, לְפִי שְׁאֵין בָּהּ²⁷ מַעֲשֵׂה. לְפִיכֵן²⁸
7 אֵין צְרִיכִים הַתְּרָאָה²⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ³⁰.

23) תוך כדי דיבור. (24) בדפוסי רומי ווינציאה, תיבה זו איננה. (25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". (26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. (27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. (28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. (29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמה שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה). והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. (30) פרק י"ח, הלכה ד.

8 ה. הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵשְׁמִין מְזַמֵּין אֶת הַמָּאָה אִם הֵעִידוּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ה מרחשון - ספר שופטים - הלכות עדות קיא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 ז. כִּף קָבְלוּ חֲכָמִים: שְׁשָׁנִים שֶׁהֲרִשְׁעוּ אֶת הַצִּדִּיק⁵⁹
14 וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע בְּעֵדוּתָן⁶⁰, וּבָאוּ עֵדִים אֲחֵרִים
15 וְהִזְמִימוּ, וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הַצִּדִּיק⁶¹ וְהֲרִשְׁעוּ אֶת הָרָשָׁע
16 - הָרִי עֵדִים הָרְאוּשׁוֹנִים⁶² לֹקִים, אָף עַל פִּי שְׁלֵא
17 הֲרִשְׁעוּ הַצִּדִּיק לְהִלְקוֹתוֹ⁶³. אָבֵל אִם הֶעִידוּ עָלָיו
18 שְׂאֵל בְּשֵׁר בְּחֵלֶב⁶⁴ אוֹ שְׂלֵבֶשׁ שְׁעֻטָּנוּ - הָרִי אֱלוֹ
19 לֹקִין מְשֹׁם שְׁנֵאמַר: וְעִשְׂתֶּם לוֹ פְּאֶשֶׁר זָמִם⁶⁵.

59 שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. 60 לשון זו קשה להולמה, כי אם זיכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון). נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). 61 מעיקרו, הוא הנידון. 62 הם העדים שזממו להרשיע. 63 אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א-ב) "והצדיק את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. 64 שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. 65 כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

20 י. שְׁנַיִם שֶׁהֶעִידוּ עַל רְאוּבֵן שְׁנָאֵף עִם בַּת פְּהֵן,
21 וְנִגְמַר דִּין רְאוּבֵן לְחֻנֵּק וְדִין הַנּוֹאֶפֶת לְשָׂרְפָה⁶⁶,
22 וְאַחֵר כִּף נִמְצְאוּ זֹמְמִין - הָרִי אֱלוֹ נְחֻנְקִין וְלֵא
23 נְשָׂרְפִין. וְדָבָר זֶה מְפִי הַקְּבֵלָה⁶⁷.

66 כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין ז, א אמרו: "היא מחללת באש תשרף" - היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. 67 סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו - לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבעל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבעל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא - ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֵשְׂרִים

1 הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה בעדות על אדון שהפיל שן עבדו וסימא את עינו. עדי קניוי וסתירה שהוזמו. הזמה בעדות טביחה או מכירת שור גנוב. שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופרטיה. הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי ממון כאחד.

47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה - אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

1 ח. עֵדִים שֶׁהֶעִידוּ עַל אֶחָד, וְהֲרִשְׁעוּהוּ רִשְׁעִי⁴⁸ שְׂאִין
2 בּוֹ לֹא מְלָקוֹת וְלֹא מִיִּתָּהּ וְלֹא חֵיבוֹ מְמוֹן, וְאַחֵר כִּף
3 הַזְּמוּ - הָרִי אֱלוֹ לֹקִין, אָף עַל פִּי שְׁלֵא זָמְמוּ
4 לְהִלְקוֹת זֶה וְלֹא לְחֵיבוֹ מְמוֹן. כִּיצַד? הֶעִידוּ עַל פְּהֵן
5 שֶׁהוּא חָלָל, כְּגוֹן שֶׁהֶעִידוּ: בְּפִנְיֵנוּ נִתְגַּרְשָׁה אִמּוֹ⁴⁹
6 אוֹ נְחֻלְצָה⁵⁰ בְּמָקוֹם פְּלוּנֵי בְּיוֹם פְּלוּנֵי, וְהַזְּמוּ - הָרִי
7 הֵן לֹקִין⁵¹. וְכֵן אִם הֶעִידוּ עַל אָדָם שֶׁהִרְגַּ בְּשִׁנְגָה⁵²,
8 וְהַזְּמוּ - לֹקִין, וְאִינֵן גּוֹלְיִין⁵³. הֶעִידוּ עַל שׂוֹרוֹ שֶׁל
9 זֶה שֶׁהִרְגַּ הַנְּפֶשֶׁת⁵⁴, וְהַזְּמוּ - הָרִי הֵן לֹקִין, וְאִין
10 מְשַׁלְּמִין אֶת הַפְּסָרָה⁵⁵. הֶעִידוּ עָלָיו שְׁנִמְכַר בְּעֶבֶד
11 עֲבָרִי⁵⁶, וְהַזְּמוּ - לֹקִין⁵⁷. וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֱלוֹ מְפִי
12 הַקְּבֵלָה הֵן⁵⁸.

48) אשמה. 49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". 50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). 51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" - שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). 52) וחייב גלות. 53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברוצח (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" - הוא ולא זוממיו. 54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". 55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד"ה. 56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. 57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" - בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). 58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 מעכשיו. (15) לאיזה מתוך, שישגי עברו מלוה ארוך, ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה, הט"ז. (16) מכות ג, א. ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתירצו שם תירוצים שונים, שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן, ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים (כסף-משנה).

ג. העידו על שורו של זה שנגנח¹⁷, ונמצאו זוממין²¹
 - משלמין חצי נזק¹⁸. ואם אין השור¹⁹ שוה חצי
 נזק - משלמין דמי השור בלבד; שאין משלם חצי
 נזק אלא מגופו²⁰. לפיכך, אם העידו עליו שאכל
 פרות או שבר בלים בדרך הלוחו - משלמין נזק
 שלם²¹. וכן כל פיוצא בזה.

17 את שור רעהו. (18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח, ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא-קמא כד, ב אמרו: "לחייבי גברא פלגא נקא אתינן". (19) המזיק. (20) של השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור המת היה שוה מאה דינרים, אומר לו: הרי השור שהזיק לפניך, קחהו ולך, ראה שם ה"ג. (21) מן היפה שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם, שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת "מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א, ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיהם, וכל תם (=כגון שור שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו" (שם, ה"ז).

ד. העידו על פלוני שהפיל שן עבדו²² ואחר כך
 סמא את עינו²³, והזמנו - משלמין לאדון דמי העבד
 ודמי עינו²⁴. העידו שסמא את עינו ואחר כך הפיל
 את שנו²⁵, והזמנו²⁶, ונמצא הדבר הפך, שהאדון
 הפיל את שנו ואחר כך סמא את עינו²⁷ - משלמין
 דמי עין לעבד²⁸. וכן כל פיוצא בזה.

22 הכנעני, ועליו להוציא את החרות, ככתוב (שם שם, כז) "לחפשי ישלחנו תחת שנו". (23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן-חורין, והרי הוא ככל בן-חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. (24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבא-קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בהל' חובל פ"ד הי"א, שהמפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נותן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאם מידו, אם כן, למה ישלמו העדים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא

א. א. עדים שהעידו שפלוני גרש אשתו² ולא נתן לה
 כתובה, והזמנו³; והלוא בין היום בין למחר, אם
 גרש, סופו לתן כתובה⁴ - אומדין במה רוצה אדם
 לתן בכתבתה של זוי⁵, שתמכר אותה בטובת הנאה⁶,
 ומשלמין דמי טובת הנאה זו⁷. ומשערין באישה
 ובכתבתה. שאם האישה היתה חולה או זקנה, או
 שהיה שלום בינה לבין בעלה - אין דמי הכתובה
 פשתמכר כמו דמיה אם היתה האישה בריאה
 וקטנה⁸, אם יש⁹ ביניה קטטה; שזו¹⁰ קרובה מן
 הגרושין ורחוקה מן המיתה¹¹. וכן אין טובת הנאה
 של כתובה המרבה לפי טובת הנאה של כתובה
 המועטת; שאם היתה בכתובה אלף זוז - הרי היא
 נמכרת בטובת הנאה במאה¹², ואם היתה מאה -
 אינה נמכרת בעשרה אלא בפחות¹³. דברים אלו פפי
 מה שישערו הדנינים.

2) בפניהם, ביום פלוני. (3) וגם הבעל אומר לא גירשתי, ואיני חייב לה כתובה. (4) נמצא שלא הפסידוהו כלום, ואיך נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. (5) של אשה זו. (6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש - יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מספן את מעותיו. (7) לבעל. לדעת ה"משנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו כשהזמנו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה (ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם כתובתה מאה זוז, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זמנו לחייבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו, ומשלמים לו שבעים זוז, שכך רצו להפסידו. וראוי להעיר שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלימין את דמי טובת הנאה זו. וזה בהתאם לפירוש הנ"ל. (8) צעירה. (9) בכת"י תימן: אז יש. (10) בעלת הקטטה. (11) שבעלה לא יסכים לסבול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה. שהרי צעירה היא ובריא, ואין לחוש שתמות ובעלה יירשנה. (12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממנו, כדי לזכות בסכום גדול. (13) שאינו להוט לסכן עשרה זוזים, כדי לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א "באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

ב. העידו על זה שחייב לפלוני אלף זוז על מנת לתן
 מאן¹⁴ ועד שלשים יום, והלוא אומר: עד חמש
 שנים אחר השלשים יום, ונמצאו זוממין - אומדין
 במה רוצה אדם לתן¹⁵ ויהיו פירו אלף זוז חמש
 שנים, ומשלמין בן ללוה¹⁶. וכן כל פיוצא בזה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ה מרחשון - ספר שופטים - הלכות עדות קיג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ב, ה"א-ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל להל' סנהדרין פט"ז, ה"ה.

ו. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִירוּ עַל זֶה שֶׁגִּבַּב וְטָבַח אוּ מְכַר³⁷,
וְהוֹזְמוּ - מְשֻׁלְמִין אֶת הַפֶּלֶל³⁸. הֵעִירוּ שְׁנַיִם שֶׁגִּבַּב,
וְהֵעִירוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁטָבַח אוּ מְכַר, וְהוֹזְמוּ אֵלָיו
וְאֵלָיו - הָרִי הָרְאוּשׁוֹנִים מְשֻׁלְמִין תְּשֻׁלְמִי כְּפֶלֶל,
וְאֲחֵרוֹנִים מְשֻׁלְמִין שְׁנַיִם וְשִׁלְשָׁה³⁹. הוֹזְמוּ
הָאֲחֵרוֹנִים כְּפֶלֶד - הָרִי הַגִּבַּב מִשְׁלֵם תְּשֻׁלְמִי כְּפֶלֶל⁴⁰,
וְהַעֲדִים הָאֲחֵרוֹנִים מְשֻׁלְמִין לְגִבַּב תְּשֻׁלְמִי אַרְבָּעָה
וְחֻמְשָׁה⁴¹. נִמְצָא אֶחָד מִן הָאֲחֵרוֹנִים זֶמֶם - בְּטֹלָה
עֵדוֹת שְׁנֵיהֶם⁴². נִמְצָא אֶחָד מִן הָרְאוּשׁוֹנִים זֶמֶם -
בְּטֹלָה כָּל הָעֵדוֹת⁴³; שְׂאֵם אֵין גִּבַּבָּה - אֵין הַטְּבִיחָה
אוּ הַמְּכַיֶּרֶה מְחַיִּיבֵתוֹ לְשַׁלֵּם כְּלוּם⁴⁴.

37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת
השה, ככתוב בתורה (שמות כא, לו). 38) בבא-קמא עב,
ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות
הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום -
סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פי"ח
ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחס-
משה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם).
39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השה (בבא-קמא
שם). 40) ע"פ עידי הגניבה. 41) שישלימו עד ארבעה
וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלשה, כאמור
בדין הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא-קמא שם:
"והם משלמים תשלומי שלשה". 42) שעדות שנמצא בה
פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג,
נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים
פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם,
כמבואר לקמן פ"כ, ה"א. 43) והוא פטור והם פטורים.
הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים,
שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזמו שנים
הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים
ושלשה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. 44) שמא
הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה
בבבא-קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

ז. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִירוּ שְׂאֵכֶל שְׂדֵה זוּ שְׁלֹשׁ שְׁנַיִם⁴⁵,
וְנִמְצָאוּ זֶמֶם⁴⁶ - מְשֻׁלְמִין לְבַעַל הַשְּׂדֵה⁴⁷ דְּמִי
הַשְּׂדֵה⁴⁸. הֵעִירוּ שְׁנַיִם שְׂאֵכֶלָה שְׁנֵה רְאוּשׁוֹנֵה, וְשְׁנַיִם
שְׂאֵכֶלָה שְׁנֵה שְׁנֵיהֶם, וְשְׁנַיִם שְׂאֵכֶלָה שְׁנֵה שְׁלִישִׁית,
וְהוֹזְמוּ כְּלָן - מְשֻׁלְשִׁין⁴⁹ בִּינֵיהֶן. שְׂאֵף עַל פִּי שְׁעֵדוֹת
הַחֲזָקָה שְׁלֹשׁ עֵדוֹת הֵן⁵⁰ - הָרִי הֵן פְּעֻדוֹת אֶחָת
לְהִזְמָה⁵¹. לְפִיכָף, שְׁלֹשָׁה אֲחִים, וְאֶחָד מְצַטְרֵף עִם
כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁵², וְהֵעִירוּ בְּשֵׁנָה שְׁנֵיהֶם⁵³ - הָרִי אֵלָיו
שְׁלֹשׁ עֵדוֹת, וְתִמְנִים בְּהֵן הַחֲזָקָה⁵⁴, וְהֵן פְּעֻדוֹת
אֶחָת לְהִזְמָה; שְׂאֵם הוֹזְמוּ כְּלָן - הָרִי שְׁלֹשָׁה הָאֲחִין

היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר,
שלא נתכוונו רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעדים דמי
עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד
מהאדון (ע"פ העדים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים
בהם כאשר זממו לעשות (לחס-משנה. ובהגהות "עמק
המלך" מתרץ, שהעדים העירו שהפיל את שינו וכתב לו
שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא
לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור,
ולפיכך ישלמו הכל. 25) נמצא שחייב לו דמי שנו.
26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והוזמו ונמצא
הדבר וכו'. והכסף-משנה סובר שזהו הנוסח המדוייק.
27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו.
28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא
עג, ב). וצריך לומר, שהעדים המזימים אמרו, שעוד ביום
שלפניכן הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו
דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי
תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו,
עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל
העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין
לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה
שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פי"ט ה"ב, ששם
כלל את כל הפרטים האלו (לחס-משנה).

ה. עֵדֵי קְנוּיָה²⁹ וְסִתְיָה³⁰ שֶׁהוֹזְמוּ - לוֹקֵין³¹. פֶּאֶ עֵד
אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁזָּנְתָה אַחֵר קְנוּי וְסִתְיָה³², [וְנִמְצָא
אוֹתוֹ הָעֵד זֶמֶם - מְשֻׁלֵּם כְּפִתְבָּה³³. הֵיוּ שְׁנַיִם, וְהֵן
עֵדֵי הַקְנוּי וְהַסִּתְיָה וְהַטְּמָאָה]³⁴, וְנִמְצָאוּ זֶמֶם³⁵ -
מְשֻׁלְמִין כְּפִלְגַּם הַכְּתָבָה, וְאֵין לוֹקֵין³⁵. וְלָמָּה לֹא
יִהְיֶה, וְהָרִי הֵעִידוּ בְּטְמָאָה? לְפִי שְׁלֹא הִתְרוּ בָּהּ³⁶.

29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני.
30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה
בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתתה מי
המרים, ראה הלי' סוטה פ"א, ה"ב. 31) שעברו על "לא
תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ, ה"ט. ואע"פ
שאם לא תתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים
אלו הפסידוהו ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, ש"לא
מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לשתות, והם
לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב"קרבן
העדה" שם). 32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה,
ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בהלי' סוטה פ"א, הי"ד.
33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל
פי"ח, ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והזום,
כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן
נראה מדברי ה'תוספות' בבבא-מציעא ד, א ד"ה עד אחד.
וראה ב"קצות החושן" ח"ו סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה.
34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטומאה, שראוה
נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם
לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד
על הטומאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא
תתה ('מרכבת המשנה'), והשווה הלי' שבועות פ"י, ה"ז.
35) כאמור לעיל אות יב. 36) ואין אדם נהרג בלא

יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומדים כמה נפחת שור זה מדמיו וישלמו (תוספות) בבא-קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). (60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין הכיתות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כלום, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחייבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כסף-משנה). (61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד ההעדאה. (62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. (63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. (64) ובוודאי לא נתכוונו לחייבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי-אפשר לחייב את בעליו, ועל-כרחך לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. (65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד ההעדאה. (66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבא-קמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל, ובוודאי ידעו הכתות זו מזו (תוספות' בבבא-בבא-בבא, נו, ב ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

- מ. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בִּבְנֵי סוֹרֵר וּמוֹרֵהָ⁶⁷ עֲדוֹת
הָרְאוּשׁוֹנָה⁶⁸, וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֲרֵיהֶם וְהֵעִידוּ עֲלָיו עֲדוֹת
הָאַחֲרוֹנָה⁶⁹ שֶׁבָּהּ יִהְיֶה, וְהוֹזְמוּ שְׁתֵּיהֶן - פֶּת
הָרְאוּשׁוֹנָה לֹקְחָהּ וְאִינָה נִהְרֶגֶת⁷⁰, מִפְּנֵי שְׂיָכוֹלִים
לוֹמֵר: לְהִלְקוֹתוֹ פֶּאֱנוּ⁷¹; אֲבָל פֶּת הָאַחֲרוֹנָה נִהְרֶגֶת,
שְׁעַל פִּיהֶן בְּלֶבֶד הוּא נִהְרֶגֶת⁷². הֵיטָה הַפֶּת הָאַחֲרוֹנָה
אֲרַבְעָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: בְּפָנָיו גָּנַב, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים:
בְּפָנָיו אָכַל, וְהוֹזְמוּ - פְּלֶן נִהְרֶגֶת⁷³. הֵעִידוּ שְׁנַיִם
שֶׁזָּה גָּנַב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמְכָרוֹ, וְהוֹזְמוּ - הָרִי אֵלָיו
נִחְרָגִין⁷⁴. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנְבוּ, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אַחֲרֵים
שֶׁמְכָרוּ, בֵּין שֶׁהוֹזְמוּ עַדִּי גָּנְבָה בֵּין שֶׁהוֹזְמוּ עַדִּי
מְכָרָה - פֶּל פֶּת מֵהֵן שֶׁהוֹזְמָה נִהְרֶגֶת; שֶׁהַגִּנְבָה הִיא
תַּחֲלַת חַיּוּבוֹ שֶׁל זֶה לְמִיתָה⁷⁵. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁמְכָרוּ
לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל⁷⁶, וְהוֹזְמוּ, וְלֹא הָיוּ שֵׁם עֲדִים שֶׁגָּנְבוּ
- הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִין; שֶׁאֲפֹלוֹ לֹא הוֹזְמוּ לֹא הָיָה זֶה
נִהְרֶגֶת. מִפְּנֵי שְׂיָכוֹל לוֹמֵר: עֶבְדִּי מְכָרְתִּי. פָּאוּ עַדִּי
גָּנְבָה אַחֵר שֶׁהוֹזְמוּ עַדִּי מְכָרָה, אֲפֹלוֹ רְאִינוּ אוֹתָן
רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה⁷⁷ - אֵין נִהְרֶגֶת⁷⁸.

(67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין במה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל' ממרים פ"ז, ה"ב. (68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ז). (69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. (70) אע"פ שגרמה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים את דינו להריגה בעדות השניה. (71) ולא נתכוונו להרגו. (72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל-כרחך לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה.

1 מְשַׁלְּמִין חֲצֵי דְמֵי הַשָּׂדֶה, וְזֶה שֶׁנֶּצְטָרֵף עִם פֶּל אֲחָד
2 מֵהֵן מְשַׁלֵּם חֲצֵי דְמֵיהֶּ⁵⁵.

(45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה המחזיק, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ב. (46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראייתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. (47) המערער על המחזיק. (48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא-בבא, נו, א). (49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פ"ח, ה"א. ואין הראשונים יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא-בבא, שם, וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בביאורנו לעיל פ"ג ה"ה, אות לט. (50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. (51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. (52) איש זה. (53) בדפוס ויניציאה ש"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. (54) ואין זו עדות קרובים, שעל שנה שהעיד אח זה, לא העיד האח השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו אות מו. (55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית זוממת עד שיוזמו כולן. שכולן נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא-בבא, שם נו, ב).

3 ח. שְׁלֹשׁ פְתֵי עֲדִים שֶׁנִּתְקַּים בְּעֲדוֹתָן שְׁשׁוֹר זֶה
4 מוֹעֵד⁵⁶, וְנִמְצְאוּ פֶת רְאוּשׁוֹנָה וְשִׁנְיָה זוֹמְמִין⁵⁷ - פְּלֶן
5 פְּטוּרִין⁵⁸. נִמְצְאוּ שֶׁלְשֵׁתָן זוֹמְמִין - פְּלֶן חֶזְבִּין לְשֵׁלֶם
6 הַנֶּזֶק⁵⁹; שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא תָם, מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק⁶⁰.
7 בְּמָה דְכָרִים אֲמוֹרִים⁶¹? פֶּלְהוּ פְּלֶן רוֹמְזִין זֶה אֶת
8 זֶה⁶², אוֹ שֶׁבָּאוּ רְצוּפִין⁶³, אוֹ שֶׁהָיוּ מְפִירִין בְּעַל
9 הַשׁוֹר וְלֹא הַפִּירוֹ הַשׁוֹר⁶⁴; אֲבָל אִם אֵין שֵׁם אַחַת
10 מְאֵלוּ - הָרִי פֶת רְאוּשׁוֹנָה וְשִׁנְיָה פְּטוּרִין⁶⁵; שֶׁהָרִי הֵן
11 אוֹמְרִין: לֹא פָּאוּ אֶלָּא לְחַיְבוֹ חֲצֵי נֶזֶק, וְלֹא יִדְעֵנוּ
12 שֶׁתּוֹבֵא פֶת אַחֲרֵת וְיַעֲשֶׂה מוֹעֵד⁶⁶.

(56) רגיל לנגוח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם, בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא-קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, כט) "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". (57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. (58) מתשלומי חצי נזק של צד ההעדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. (59) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד ההעדאה, שכולם גרמו לו לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעידו וממילא

התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' - הרי שאפילו חייב מיתה לנדרף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? - כאן בהזמנה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו ('תוספות' בבבא קמא כב, ד"ה קטל תוריה). (83) ודינו להסקל. (84) טובת הנאת כתובתה שהפסידוה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידו! (סנהדרין י, א וברש"י). (85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שייך לאביה, שכל שבח נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות - לה, וממון - לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי סתם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פ"ג, ה"א (ר"ב ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס לנטען. ופירושו לבועל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישבו גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף-משנה). (86) ולא פירשו שור של מי. (87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. (88) שחייבים נפשות לרובע. (89) שרצו להחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבחמה תהרוגו". (90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פ"ב ה"ב, בענין פלוני רבע את שוריו.

פָּרָק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים - מה דינם לענין פירעון. חיוב שבועת "מורה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו - מה דין עדות האחרונים.

א. שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמְּכַחֲשׁוֹת זו אֶת זו, שָׂבָא עַד אֶחָד מִכֶּתֶת זו וְעַד אֶחָד מִכֶּתֶת זו וְהַעֲדוּ בְּעֵדוֹת אֶחָת - אֵין פְּאֵן עֲדוֹת; שְׁהָרִי בְּנֹדָאֵי אֶחָד מִהֶן שְׁקָרָ, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא מְשַׁנְיָהֶן. בָּאָה פֶּת זו בְּפִנֵּי עֲצָמָה וְהַעֲדִידָה עֲדוֹת, וּבָאָה פֶּת זו וְהַעֲדִידָה עֲדוֹת אֶחָת בְּפִנֵּי עֲצָמָה - מְקַבְּלִין כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּפִנֵּי עֲצָמָה.⁷⁹

(2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוח מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוח, כמבואר לעיל פ"ח, ה"ב. (3) ובכתי" תימן: שקרן. (4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פ"א, וכן ברש"י שם מז, ב). ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעדים הופיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פ"ה ה"ג), אלא שבכל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל-פה ללא כל עדים (ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). (5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

(73) שכל כת משתייהן צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתייהן נתכוונו בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" - מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. (74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ה"ג. (75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית-דין, ועל-כרחך לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת החכמים האומרים "יקום דבר - ואפילו חצי דבר" (שם סו, ב). (76) שמכר את ישראל הזה, וזה מוסב על הנמכר ולא על הלוקח, כי לא איכפת לנו למי מכרו, אם לישראל או לגוי (כסף-משנה). (77) שרמזו עידי המכירה לעידי הגניבה שיבואו להעיד אחריהם. ורש"י מפרש: אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין על-פי שניהם. וכנראה, שבאו קודם שהוזמו הראשונים. (78) שיכולים הראשונים לומר: כשהעדנו לא ידענו שיבואו עידי גניבה אחרינו, ורמיזתם אינה כלום (גמרא שם). ואע"פ שלעיל ה"ח נפסק שרמיזתם זה לזה מועילה? - כבר תירצו ה'תוספות' שם ד"ה קמשמע לן, שיש לחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות, שבאלו האחרונים אין הרמיזה קובעת.

י. מוֹצֵיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁהִבִּיא עֲדִים שְׁזַנְתָּה בְּשֵׁהִיא אָרוּסָה⁷⁹, וְהִבִּיא אָבִיָּה עֲדִים וְהִזְמוּם - הָרִי עֲדֵי הַבַּעַל נְהָרְגִין⁸⁰. חִזֵּר הַבַּעַל וְהִבִּיא עֲדִים וְהִזְמוּ עֲדֵי הָאָב - הָרִי עֲדֵי הָאָב נְהָרְגִין, וּמְשַׁלְּמִין מְמוֹן⁸¹ לַבַּעַל. נְהָרְגִין - מִפְּנֵי שְׁעֲדֵי הַבַּעַל נִגְמַר דִּינָם לְהַרְגִיָּה בְּעֲדוֹתָן, וּמְשַׁלְּמִין קָנָס - מִפְּנֵי שְׁנִגְמַר דִּין הַבַּעַל לְשֵׁלֶם קָנָס בְּעֲדוֹתָן, וְנִמְצְאוּ תַּיְבִין נִפְשׁוֹת לָזָה וּמְמוֹן לָזָה⁸². וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהַעֲדוּ עַל זֶה שָׂבָא עַל נַעֲרָה הַמֵּאֲרָסָה⁸³, וְהוֹזְמוּ - נְהָרְגִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין⁸⁴; בָּא עַל פֶּתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְהוֹזְמוּ - נְהָרְגִין, וּמְשַׁלְּמִין הַקָּנָס לְאָבִיָּה⁸⁵. פְּלוֹנִי רָבַע הַשּׁוֹר⁸⁶, וְהוֹזְמוּ - נִסְקְלִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין⁸⁷; שָׂרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי - נִסְקְלִין⁸⁸, וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר⁸⁹ לַבַּעַל הַשּׁוֹר⁹⁰. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזָה.

(79) ודינה להיהרג. (80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה - הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממון, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). (81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". (82) נפשות - לעדים; וממון - לבעל (שם). והעיר הרדב"ז, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממון ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים - בשתי מיתות לא ממתים אותם. ואע"פ שבהל' חובל פ"ח ה"ב, פסק רבינו: "רודף שרדף אחר חבירו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנדרף, בין של כל אדם, פטור מן

15 לו אָצְלוּ¹⁶. וּשְׁבוּעָה זוֹ בְּתִקְנַת חֻמֵּים¹⁷, פְּדִין חֲנוּנִי
16 על פְּנֵיקְסוֹ¹⁸.

(15) שהלווהו. (16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקרן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל-כרחו של הלווה ה"עני" בית-הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). (17) כדי להפסיד (=להרגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמצא ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלוה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטר. (18) על מה שכתוב בפנקסו, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן.... והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיכלמו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלוה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

17 ד. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל שְׁמֵעוֹן, וְעֲדִיו פֶת אַחַת
18 מֵהֶן, וְהוֹצִיא שְׁטָר שְׁנֵי עַל לְוִי, וְעֲדִיו הִפֵּת הַשְּׁנֵינִי,
19 וְכָל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֵר בּוֹ - הַמוֹצִיא מִחֲבָרוֹ עָלָיו
20 הַרְאֵהוּ. הוֹאִיל וְאִין רְאוּבֵן יָכוֹל לְקַיֵּם אֶחָד מִשְׁנֵי
21 שְׁטָרוֹת¹⁹ - הָרִי פֶל שְׁטָר מֵהֶן כְּתָרְסוֹ²⁰, וּשְׁנֵי
22 הַנְּטַעֲנִין נִשְׁפָּעִין הַסֵּת²¹ וְנִפְטָרִין. בְּמָה דְבָרִים
23 אֲמֹרִים? כְּשֶׁבָאוּ שְׁתֵּי הַפְתוֹת לְהַעֲדִי כְּאַחַת²²; אֲבָל
24 פֶל הַמוֹצִיא שְׁטָר שְׁנֵי בּוֹ עֲדוֹת פֶת אַחַת מִשְׁתִּיהֶן
25 - הָרִי זֶה גּוֹבֵה בּוֹ; וְאִם הוֹצִיא אַחַר כֵּן, בֵּין הוּא
26 בֵּין אַחַר, שְׁטָר שְׁנֵי בּוֹ עֲדוֹת הִפֵּת הַשְּׁנֵינִי - הָרִי
27 זֶה גּוֹבֵה בּוֹ, בֵּין מְלוֹה הַרְאִישׁוֹן²³ בֵּין מְאַחֲרָה²⁴; וְ
28 שְׁהָרִי פֶל פֶת מִשְׁתִּיהֶן בָּאָה בְּפָנָי עֲצָמָה וְהַעֲדָה²⁵.

(19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה הוא. (20) וכל אחד מהלווים מדחהו אצל הלווה השני, לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק ממון - נהנה הנתבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. (21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בפל" על תביעת חבירו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ג. (22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. (23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. (24) מלווה שני. ולדעת הרדב"ז, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלוה טורף ממנו את חובו כדין מלוה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. (25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

29 ה. מִי שֶׁהֵבִיא עֲדִים וְנִחְקָרָה עֲדוֹתָן וְהוֹזְמוּ, וְחִזַּר
30 וְהֵבִיא עֲדִים אַחֲרֵים בְּאוֹתָהּ הִטְעָנָה עֲצָמָה וְהוֹזְמוּ,
31 אִפְלוּ מֵאָה פֶת, וְאַחַר כֵּן הֵבִיא עֲדִים אַחֲרֵים בְּאוֹתָהּ
32 הִטְעָנָה עֲצָמָה, וְנִמְצְאוּ עֲדוֹת אֵלוֹ הַאֲחֵרוֹנִים מְכֻוֹנֹת
33 - דָּנִין עַל פִּיהֶן. שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהִחֲזַק זֶה שְׁטַעֲן
34 טַעֲנָה זוֹ לְהֵבִיא עֲדִים שְׁקָרְנִים - הָרִי לֹא הִחֲזַקוּ אֵלוֹ

1 ב. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא עַל שְׁמֵעוֹן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, אֶחָד
2 בְּמִנְהָה⁶ וְאֶחָד בְּמֵאֵתִים, וְכֹפֵר שְׁמֵעוֹן בְּשְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת,
3 וְעֲדֵי שְׁטָר זֶה פֶת אַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁתֵּים שֶׁהִכְחִישׁוּ זוֹ
4 אֶת זוֹ, וְעֲדֵי הַשְּׁטָר הַשְּׁנֵי הִפֵּת הַשְּׁנֵינִי - הָרִי שְׁמֵעוֹן
5 מְשַׁלֵּם מְנָה, שְׂפִיד בְּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתְּחַתּוּנָה⁷, וְיִשְׁבַּע
6 עַל הַשְּׂאָר⁸. יִרְאֶה לִי, שְׁשִׁבּוּעָה זוֹ שְׁיִשְׁבַּע עַל
7 הַשְּׂאָר - בְּנִקִּיטַת חֲפִיץ⁹, פְּדִין מוֹדָה בְּמִקְצַת¹⁰; שְׁהָרִי
8 עָלָיו שְׁנֵי עֲדִים כְּשֵׁרִים¹¹ מְעִידִין בְּמִקְצַת הַמָּמוֹן
9 שְׁכֹפֵר כְּכֹלוֹ, וְלֹא תֵהָא הוֹדְאָת פִּינִי¹² גְדוּלָה
10 מִהַעֲדָת עֲדִים¹³, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנִי¹⁴.

(6) מאה זו. (7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, ישב בכלל מאתיים מנה (שם, וברי"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו גם-כן (חור"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית-דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסק-דין הראשון, כמבואר ביבמות לו, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. (8) נשבע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). (9) שאוחז ספר-תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ח. (10) בניגוד לשבועת "היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה ב"נקיטת חפץ". כמבואר שם ה"ו, והי"ג. (11) עדי השטר, שעל-כל-פנים כת אחת מהם כשרה. (12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבועה על השאר. (13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. (14) הלו' טוען ונטען פ"ד, ה"י, שהתובע את חבירו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוז שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כסף-משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלוה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיו הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלוה על-פה, שאין המלוה גובה מן הלקוחות.

11 ג. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל לְוִי¹⁵, וְעֲדִיו פֶת אַחַת
12 מִשְׁתִּיהֶן, וְהוֹצִיא שְׁמֵעוֹן שְׁטָר שְׁנֵי עַל לְוִי, וְעֲדִיו
13 הִפֵּת הַשְּׁנֵינִי, וְלְוִי כּוֹפֵר בְּשִׁנְיָהּ - הָרִי רְאוּבֵן נִשְׁפָּע
14 וְנוֹטֵל, וְשְׁמֵעוֹן נִשְׁפָּע וְנוֹטֵל; שְׂבֻדָּאֵי אֶחָד מֵהֶן יִשׁ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון י"ט מרחשון – ספר הפלאה – הלכות שבועות קיז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אחרים" וכו'. (30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לחתימותיהם, ומזוייף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). (31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים לדבר, שהשטר כשר (כסף-משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין לחוש שמא טועים הם ומזוייף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלוואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל, כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאיך אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב-ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיּוּעָא

1 הַעֲדִים הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁהֵן מְשַׁקְרִין²⁶. אֲבָל שֶׁטֶר שֶׁקָּרָא
2 עָלָיו עֲרַעֵר²⁷, וְהוּא שֶׁיִּבְאוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מִמֶּנּוּ
3 שָׂאֵל לְיָהּ לֹו שֶׁטֶר זֶה²⁸, אָף עַל פִּי שְׁנַתְקִים הַשֶּׁטֶר
4 מִחוֹתְמָיו²⁹ - אֵין גּוֹבֵין בּוֹ לְעוֹלָם³⁰. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאִם
5 בָּאוּ עֲדֵי הַשֶּׁטֶר וְהִעִידוּ הֵן בְּעֶצְמָן עַל כְּתָב יַדְוֹן³¹ -
6 גּוֹבֵין בּוֹ.

(26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו?!" (27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. (28) לחתום עליו בשקר. (29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב-ידם יוצא משטרות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט-כ"ה מרחשון תשע"ו

להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף-סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

12 ב. מְשַׁבֵּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁתְּבֹאוּ וְתִעִידוּ לִי שֶׁאֲמַר
13 אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁיִּתֵּן לִי מֵאֲתִים זֶזוּ וְלֹא נָתַן, וְכִפְרוּ -
14 הֲרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִם הִעִידוּ
15 בְּדַבָּר זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִמּוֹן בְּאֻמְרָתוֹ⁸. וְכֵן
16 כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(8) שהיה יכול לומר חוזניי בי, וכתב התוספות יום טוב שם: "ואפילו הוא עני אין המבטיח חייב ליתן לו, אלא מטעם נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו" וכו'.

17 ג. תְּבַעַן לְהִעִיד לֹו שֶׁהוּא כֹהֵן אוֹ לְוִי אוֹ שֶׁאִינוּ בֵּין
18 גְּרוּשָׁה⁹ אוֹ בֵּין חִלּוּצָה¹⁰, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין
19 מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת, שֶׁאִין בָּאֵן עֵדוּת מִמּוֹן¹¹.

(9) וכשר לכהונה, כי הנולד מגרושה לכהן הוא חלל ופסול לכהונה. (10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם. (11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת ממון.

20 ד. תְּבַעַן שֶׁיִּעִידוּ לֹו שֶׁחָבַל בּוֹ בְּנוֹ¹², וְשֶׁהִדְלִיק פְּלוֹנִי
21 גְּדִישׁוֹ בְּשִׁבְתָּ¹³, וְשֶׁאֲנֵס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתְהָ בֵּתוֹ
22 הַמְּאֲרָסָה¹⁴, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת
23 הָעֵדוּת; שֶׁאִם הִעִידוּ עֵדוּת זֶז - יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיִּתְתָּ
24 בֵּית דִּין, וְאִינוּ חַיִּב תְּשֻׁלוּמִין¹⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ
25 בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה¹⁶.

(12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. (13) וחייב

יום ראשון י"ט מרחשון ה'תשע"ו

הַלְכוֹת שְׁבֻעוֹת

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחיוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות.

7 א. הִיּוּ עֲדֵיו אוֹ אֶחָד מֵהֵן פְּסוּל² אוֹ קְרוֹב³, וְאֶפְלוּ
8 מִפְּסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל הַבְּרִיָּה⁴, אוֹ שֶׁהִיא הַמְּלֶךְ אֶחָד
9 מֵעֲדָיו, שֶׁאִינוּ רְאוּי לְהִעִיד⁵, אוֹ שֶׁהִי עַד מִפִּי עֵד⁶,
10 וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֵלּוּ
11 (הוֹדוּ) הִעִידוּ - לֹא הִיּוּ מְחִיבִין בְּעֵדוּתָן מִמּוֹן⁷.

(2) לעדות. כגון גולן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. (3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. (4) מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחיוב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקוביא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גולנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. (5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביוזון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. (6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. (7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עוונו" - בראויים

ק"ח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ט מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 השבועה²⁴, שאין משביעין אותם, והשביע לעד
23 אחד שיבוא ויעיד לו שיש לו ביד זה מנה²⁵, וכפר
24 - הרי זה חייב משום שבועת העדות; שאלו העיד
25 - היתה הנתבע הזה משלם ממון בעדותו, כמו
26 שיתפאר בהלכות טועין²⁶. וכן כל פיוצא בזה²⁷.

(24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה,
הרי הם חשודים על השבועה. (25) מאה זוז. (26) פרק
ב, הלכה ד' תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ...
אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה
שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה,
שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם.

(27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד,
ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה
מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא
המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף,
הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת
העדות.

27 יא. האשה שהשביעה עד אחד שיעיד לה במיתת
28 בעלה, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאלו העיד -
29 היתה נשאת ונוטלת כתבתה²⁸.

(28) מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא
אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשיו, ואפילו
כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

30 יב. במה דברים אמורים?²⁹ כשהיה לה לגבות
31 כתבתה מן המטלטלין³⁰; אבל אם אין לה לגבות
32 כתבתה אלא מן הקרקע³¹ - הרי זה פטור משבועת
33 העדות³². וכן אם היו שנים³³. שהמשביע עדי קרקע
34 - פטורין, כמו שבארנו.

(29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב
בשבועת העדות. (30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה
ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם
בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי
היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין
תפיסתה מועילה לה. (31) המשועבדת לכתובתה.
(32) שאין דין שבועת העדות נוהג בעדות קרקע.
(33) אפילו כשהיו שני עדים.

35 יג. השביע עדיו בבית דין וכפרו שניהם פאחת,
36 כגון שהתחיל השני לכפר בתוך פדי דבורו של
37 חברו - שניהם חייבין בשבועת העדות, וכל אחד
38 ואחד מביא חטאתו³⁴ על שבועתו. כפר הראשון,
39 ושהה העד השני יותר מדברי דבורו ואחר כך כפר -
40 הראשון חייב בשבועת העדות, והשני פטור
41 משבועת העדות; שאלו הודה זה השני - לא היתה
42 עדותו מחייבת ממון³⁵.

(34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. (35) ואף על פי
שעד אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושמא לא יישבע

סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה.
(14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. (15) דמי
חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או
מפתה, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלם". (16) שחבל
בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל חבורה בשבת.
וסובר רבינו, שמה ששנינו שם במשנה: "שאנס פלוני את
בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה
בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס
פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול להשביעם בשביל
זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשביעם להעיד "יש
לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע,
בעל דין עצמו".

1 ה. היתה עד אחד וכפר והשביעו - פטור משבועת
2 העדות, שאין עדות עד אחד מחייבת ממון¹⁷.

(17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו
ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב
בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם). - דבר שגורם
לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

3 ו. תבע את שני עדי שיעידו לו שזנתה אשתו,
4 וכפרו ונשבעו - הרי אלו חייבין בשבועת העדות;
5 שאלו העידו - היו מפסידין לה כתבתה¹⁸ ויפטר זה
6 שתבעו, והרי כפרו בעדות ממון.

(18) שהאשה שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה.

7 ז. תבע עדי קנוי¹⁹ או עדי סתירה²⁰ וכפרו ונשבעו
8 - פטורין משבועת העדות; שאלו העידו - אין חייב
9 ממון פאן, אלא להשקותה בלבד. ואף על פי
10 שעדות זו גורמת לה שתפסיד כתבתה אם לא
11 תשתה²¹ - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי
12 אפשר שתשתה²² ולא תשבור²³ כתבתה.

(19) שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני.
קיני - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קיני אלא
לשון התראה. (20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר
לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה
מי המרים ויבדק הדבר. (21) שאם אמרה איני טמאה
ואיני שותה אין כופים אותה לשתות אלא תצא בלא כתובה.
(22) ותימצא טהורה. (23) תפסיד.

13 ח. הרי שקנא לאשתו ונסתרה בעדים, וזנתה בעד
14 אחד אחר הקנוי והסתירה, והשביע עד זה שיבוא
15 ויעיד, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאף על פי
16 שהוא עד אחד, אלו העיד עדות זו - היתה יוצאה
17 בלא כתבה, כמו שבארנו בהלכות סוטה.

18 ז. וכן כל עד אחד שמחייב ממון בעדותו, אם כפר
19 ונשבע או שהשביעו בבית דין וכפר - חייב משום
20 שבועת העדות.

21 י. כיצד? כגון שהיה התובע והנתבע חשודין על

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ט מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.
- 1 יר. הוֹדָה אֶחָד וְכָפַר אֶחָד - הַכּוֹפֵר חֵיב, בֵּין שֶׁכָּפַר
2 בַּתְּחִלָּה בֵּין שֶׁכָּפַר בְּסוּף³⁶. כָּפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד,
3 וְקָרְבַּן הָאֶחָד וְהוֹדָה בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר - הֲרִי זֶה
4 פְּטוּר³⁷, וְהַעוֹמֵד בְּכַפְּרֵתוֹ חֵיב בְּשִׁבוּעַת הָעֵדוּת³⁸.
- 36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. (37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חברו. (38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.
- 5 טו. הַשְּׂבִיעַ שְׁתֵּי כֶּתִיב³⁹ עֲדִים וְשִׁתִּיחַן רְאוּיֹת
6 לְהַעֲדִים⁴⁰, וְכִפְּרָה פֶת רְאוּשׁוֹנָה וְאַחֵר כֶּף כִּפְּרָה פֶת
7 שְׁנֵיה - הֲרֵאוּשׁוֹנָה פְּטוּרָה מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת; מִפְּנֵי
8 שֶׁהֵן סְמוּכִין עַל עֲדוֹת שְׁנֵיה, וְאִפְשָׁר לְהוֹצִיא
9 הַמְּמוֹן בְּעֵדוֹת הַפֶּת הָאַחֲרֹת, וְנִמְצָא זֶה הַנִּתְבַּע
10 אֵינוֹ חֵיב לְשֵׁלֶם בְּעֵדוֹת אֵלוֹ שֶׁכָּפְרוּ לְבִדָּה. הִיתָה
11 הַפֶּת הַשְּׁנֵי קְרוּבִין לְתוֹבֵעַ אוֹ לְנִתְבַּע
12 בְּנִשְׁתִּיחָן⁴¹, וְהֲרִי הֵן גּוֹסְסוֹת⁴² - אִף הֲרֵאוּשׁוֹנָה
13 חֵיבֵת; שֶׁהֲרִי הַשְּׁנֵי בַעַת כִּפְּרֵת הֲרֵאוּשׁוֹנָה לֹא
14 הִיתָה רְאוּיָה לְהַעֲדִי, וְאִף עַל פִּי שֶׁבְמִהְרָה יִהְיוּ
15 רְאוּיִין כְּשִׁימוֹתוֹ אֵלוֹ הַגּוֹסְסוֹת⁴³. וְאִם כִּפְּרָה
16 הַשְּׁנֵי אַחֲרֵי שְׁמֹתוֹ נִשְׁתִּיחַן - חֵיבִין בְּשִׁבוּעַת
17 הָעֵדוּת⁴⁴.
- 39) זוגות. (40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. (41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. (42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה. (43) ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתיהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתיהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. (44) ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראייה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".
- 18 טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֲדִים לְהַעֲדִי לוֹ וְכָפְרוּ⁴⁵,
19 וְהַשְּׂבִיעֵן⁴⁶ וְעָנוּ אֲמֵן⁴⁷, וְהַשְּׂבִיעֵן אַרְבַּע וְחִמְשׁ
20 פְּעָמִים וְהֵן עוֹנִין אַחֵר כֹּל שְׁבֻעָה וּשְׁבֻעָה חוּץ
21 לְבֵית דִּין, וְכִשְׁבְּאוֹ לְבֵית דִּין הוֹדוּ וְהַעֲדוּ - הֲרִי
- 22 אֵלוֹ פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁴⁸. וְאִם
23 בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בְּכַפְּרֵתָן - חֵיבִין עַל כֹּל אַחַת
24 וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁבֻעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין⁴⁹.
- 45) שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. (46) משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. (47) שזוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. (48) "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". (49) שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.
- 25 יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵⁰? בְּשִׁעְנוֹ אֲמֵן; אֲבָל אִם
26 לֹא עָנוּ אֲמֵן אֲלֹא כָּפְרוּ עַל כֹּל שְׁבֻעָה וּשְׁבֻעָה⁵¹,
27 הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבֻעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנוּ אֲמֵן⁵²
28 - הֲרִי אֵלוֹ פְּטוּרִים, עַד שֶׁיִּשְׁבְּעוּ בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ
29 בּוֹ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁵³.
- 50) שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. (51) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (52) שהוא כמוציא שבועה מפיו. (53) והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. ובי"ג נודע ביהודה" ליוורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמא לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשבא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין.
- 30 יח. הַשְּׂבִיעֵן בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ⁵⁴, וְחָזַר וְהַשְּׂבִיעֵן
31 אַרְבַּע וְחִמְשׁ פְּעָמִים וְהֵן פּוֹפְרִין עַל כֹּל אַחַת וְאַחַת,
32 בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בְּפְנֵי בֵּית דִּין, וְאִפְלוּ עָנוּ אֲמֵן
33 אוֹ נִשְׁבְּעוּ מִפִּי עֲצָמָן פְּעַם אַחַר פְּעַם - אֵינָן חֵיבִין
34 מִשׁוּם שְׁבֻעַת הָעֵדוּת אֲלֹא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאַחֵר
35 שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חָזְרוּ וְהוֹדוּ - אֵין עֲדוּתָן
36 מוֹעֵלָת כְּלוּם⁵⁵.
- 54) בבית דין. (55) מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשאר כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיוודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קורן

אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו". וראה לקמן פ"ב, ה"ג.

ג. ומתיר לאדם להשבע על המצוה לעשותה¹⁰, פדי לזרו את עצמו¹¹, ואף על פי שהוא משבע עליה¹⁵ מהר סיני¹²; שגאמר: נשבעתי ואקיימה לשמר משפטי צדקך¹³.

10 ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. 11 לקיימה. 12 ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, ה"א והי"ח. 13 נדרים ת. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה.

ד. שבועה זו שמשפיעין הדינים למי שנתחייב שבועה, היא הנקראת שבועת הדינין¹⁴. בין שהיה חייב שבועה זו מן התורה, בין שהיה חייב בה מדברי סופרים¹⁵.

14 כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדיינים להשבע, אלא מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). 15 מדברי חכמים, חוץ משבועת היסט, אעפ"י שהדיינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדיינים, כמבואר בסמוך ה"ז.

ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה, ואלו הן: מי ששטענו¹⁶ חברו מטלטלין¹⁷, והודה במקצתן וכפר במקצתן¹⁸. ומי ששפך בכל המטלטלין שטענו, ועד אחד מעיד עליו ומכחישו¹⁹. הרי אלו שתי שבועות על ידי טענת ודאי²⁰ וכפירה. וכן שומר שטוען שאבד דבר שהפקידו אצלו או נגנב או מת וכיוצא בזה - הרי זה נשבע מספק²¹, שאין בעל הפקדון יודע אם אמת טוען זה השומר או שקר. והוא נשבע מן התורה, שגאמר: שבועת ה' תהיה בין שניהם²².

16 שתבעו. 17 נכסי דנייד, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסט, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. 18 הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת

יט. נמצאת למד, שכל השבועות שנושבעו אחר ששפךו בבית דין - הן על כפירת עדות שאינה מחייבת ממוץ⁵⁶, שהן פטורין עליה משבועת העדות וחייבין בשבועת פטוי⁵⁷, כמו שפארנו.

56 שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. 57 שהרי נשבעו לשקר.

יום שני כ' מרחשון ה'תשע"ו

פרק אחד עשר

1 מצות עשה שישבע המחוייב בשבועה - בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקונה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיומים על הנשבע שבועת הדיינים.

א. בשם ששבועת שוא ושקר בלא תעשה², כך מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה בבית דין בשם⁴; שגאמר: ובשמו תשבע - זו מצות עשה⁵. שהשבועה בשמו הגדול והקדוש - מדרכי העבודה היא, והדור קדוש גדול הוא להשבע בשמו⁶.

2 ראה לעיל פ"א, ה"ז. 3 ראה להלן ה"ה-ו. 4 בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"ח-ט. 5 תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:): "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר. 6 השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות-עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות-עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

ב. ואסור להשבע בדבר אחר עם שמו. וכל המשתף דבר אחר עם שם הקדוש ברוך הוא בשבועה - יעקר מן העולם⁷. שאין שם⁸ מי שראוי לחלק לו כבוד שנושבעין בשמו אלא האחד ברוך הוא⁹.

7 סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה לבדו". 8 שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיק מערבית לעברית (ר' שמואל אבן תיבון בפתחתו למורה-נבוכים). והשוה הל' יסודי התורה פ"א, ה"א. 9 אמנם מצינו במלכים-ב ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים-ב ב, ד, שאלישע אמר לאלהיו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי חי; מורה על פירוד השיתוף. כי אילו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסת בטי"ת, לשון כבידות, שהכבידו עליו להשבע (הערוך ערך היסת). (34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך הי"ג והי"ט.

ח. ושבועת הדיינים, בין שהיתה של תורה או של דברי סופרים, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק, כף היא: הנשבע אוהו ספר תורה בזרועו³⁵, והוא עומד³⁶ ונשבע בשם³⁷ או בכנוי³⁸, בשבועה או באלה³⁹, מפיו או מפי הדיינים. והורו רבותי⁴⁰, שאין משביעין שבועת הדיינים אלא בלשון הקדש⁴¹.

(35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפסו בבית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ירך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור-המתחיל האי דיינא. (36) (שם). (37) המיוחד. (38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. (39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. (40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והורו רבותי" אינן. אלא: ואין משביעין. (41) ראה להלן הי"ד ובביאורו שם, טעם דעתם בזה.

ז. כיצד מפיו? כגון שיאמר: הריני נשבע בה' אלהי ישראל, או במי ששמו חנון, או במי ששמו רחום, שאיני חייב לזה כלום. וכן אם אמר: הרי הוא⁴² ארור לה', או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום.

(42) הנשבע אומר כן על עצמו.

י. וכיצד מפי הדיינים? כגון שאמרו לו: משביעין אנו אותך בה' אלהי ישראל, או במי ששמו חנון, שאין לזה בידך כלום, והוא עונה אמן⁴³. או שאמרו: הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי ישראל, או למי ששמו חנון, אם יש לפלוני אצלו מומן ולא יודה לו, והוא עונה אמן. זו היא שבועת הדיינים⁴⁴.

(43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעין אני ואמר אמן - חייב". (44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיבו נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

יא. הדיינים שהשביעו בלא נקיטת חפץ⁴⁵ בידו - הרי

שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה" הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות ט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסת (שבועות מ:). (19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ:). (20) של התובע. (21) על טענת ספק. של התובע. (22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח).

1. כל שבועה שמשביעין אותה הדיינים חוץ משלשה
2. מיני שבועות אלו²³ - הרי הוא מדברי סופרים²⁴, וגם
3. היא הנקראת שבועת הדיינים²⁵. וגם שבועות אלו
4. מדבריהם שני מיני שבועות הן: יש מהן שבועות על
5. ידי טענת ודאי וכפירה, כגון שבועת שכיר²⁶ ופוגם
6. שטר²⁷ וכיצא בזה. ויש מהן שבועות פטענת
7. ספק²⁸, כגון שבועת השתפיץ²⁹ והאריסין³⁰ וכיצא
8. בהן. ובדיני ממונות³¹ יתבאר חייב כל אחת ואחת
9. מאלו השבועות ודיניהם.

(23) כגון כל הנשבעים ונטלים המנויים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. (24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). (27) שמודה המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:). (28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא. (29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. (30) שקיבל שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים מותרים ליתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). (31) בספר משפטים, הל' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

10. ז. ויש שם שבועה אחרת, והיא תקנת חכמי
11. הגמרא³², והיא הנקראת שבועת הסת³³. ואף על פי
12. שפית דין משביעין אותה [היום] - אינה נקראת
13. שבועת הדיינים³⁴.

(32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. (33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל"א כו, יט) "אם ה' הסיתך ביי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנוה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפיס דעתו של התובע ויפטור (שבועות

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אלו טועים, וחוזר ונשבע וספר תורה בידו⁴⁶. ואם
 2 אחז תפלין בידו והשביעהו - אינו חוזר ונשבע;
 3 שהרי אחז תורה בידו, וכמו ספר ה'ן⁴⁷. השביעהו⁴⁸
 4 מישוב - אינו חוזר ונשבע.
- 45 קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. 46 נעשו כמי
 שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה
 (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל
 ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם).
 47 ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך".
 48 בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל
 ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדים
 שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות
 שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפלין, ושאר
 כל אדם שנשבעו בנקיטת תפלין אינם חוזרים ונשבעים
 (בית-יוסף לחו"מ סימן פז).
- 5 יב. תלמיד חכם⁴⁹ - לכתחלה משביעין אותו מישוב⁵⁰
 6 ותפלין בידו, ואינו צריך לטל ספר תורה, אלא
 7 תפלין בכפו חפץ הוא⁵¹. ונשבע בלשון הקדש, כמו
 8 שבארנו⁵².
- 49 ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. 50 מפני כבודו.
 51 שבועות שם. 52 לעיל ה"ח.
- 9 יג. אין בין שבועת הסת לשבועת הדינין אלא נקיטת
 10 חפץ, שאין הנשבע שבועת הסת אחז ספר תורה⁵³;
 11 אלא משביעין אותו בשם או בכנוי, בשבועה או
 12 באלה, מפיו או מפי בית דין, כמו שבועת הדינין.
 13 וכבר נהגו הפל להיות ספר תורה ביד חזן⁵⁴ הכנסת
 14 או שאר העם בעת שמשביעין שבועת הסת, פדי
 15 לאים עליו⁵⁵.
- 53 דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן
 בתוספות ר"ד לכתובות פח. 54 שמש. 55 להטיל
 אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש
 רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר-
 תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה
 הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה
 מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל
 ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך
 היסת), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של
 מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או
 מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר
 שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפלין, ולא
 יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור-המתחיל לא
 שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל
 בשבועת היסת אין מחמירים בה כל כך, אלא מביאים
 ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף
 הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות
 הרמב"ם הוצ' ליפסיאה סימן קמב.
- 16 יד. הדינין שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא

מפיר - הרי זו פמצותה⁵⁶. וכן הורו הגאונים⁵⁷. אכל
 רבותינו הורו⁵⁸, שאין משביעים אלא בלשון
 הקדש⁵⁹. ואין ראוי לסמך על הורא זה⁶⁰. ואף על
 פי שנהגו בכל בתי דינין להשבע⁶¹ בלשון הקדש⁶²,
 צריך להודיע את הנשבע⁶³ עד שיהא מפיר לשון
 השבועה⁶⁴. ששבועת הדינין היא שבועת הפקדון
 בעצמה⁶⁵. ואף שבועת הסת⁶⁶ נהגו פל העם
 להשביע אותה בלשון הקדש⁶⁷.

56 כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). 57 שבועות
 לח: "שבועת הדיינים, אף היא בלשונה נאמרה" ופירשו שם
 לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון
 הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון,
 בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות
 שם. 58 הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר
 בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח.
 59 שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה"
 הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה.
 60 שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת
 העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן
 לשבועות שם). והרמב"ן שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי
 ז"ל" וכו'. 61 בכת"י התימנים: להשביע. 62 כדי
 לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת
 לשון הקודש על עם הארץ (רדב"ז). וגם יש בזה עלבון
 בית-הדין אם ישיביעהו בלשון אחרת (כסף משנה).
 63 לבאר לו בלשון שהוא שומע. 64 ותכנה, שידע על
 מה הוא נשבע. 65 וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור...
 שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר, שיהא
 חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף
 חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו
 לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו
 בלשון שהוא מכירה. 66 שאינה חמורה כשבועת
 הדיינים. 67 כמבואר לעיל אות נט.

זו. פל מי שיתחייב שבועת הדינין שהיא על ידי
 טענת ודאי⁶⁸ וכפירה⁶⁹, בין שהיתה מדברי תורה בין
 שהיתה מדבריהם⁷⁰ - מאימין⁷¹ עליו, כמו
 שיתבאר⁷². וכל מי שיתחייב בה בטענת ספק, בין מן
 התורה⁷³ בין מדבריהם⁷⁴ - אינו צריך איום⁷⁵.

68 שהתובע טוען טענת ברי. 69 של הנחבע. 70 ראה
 לעיל ה"ו. 71 מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או
 שיפרוש מפחד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא
 תובע. 72 בסמוך ה"ט. ומקורו בשבועות לט. שהאיום
 האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן.
 73 היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו
 יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה.
 74 כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו.
 75 ראה להלן ה"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו,
 שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן
 בביאורנו אות פח.

זו. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרין לו: הוי

אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראייה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משביעה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). (94 כפשוטו. 95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. (96) בשבועות לט.

20 יי. וענני האיום הזה פלו - בלשון שהן מפירין
21 אומרים להם, כדי שייכינו בדברים ויחזור החוטא
22 למוטב. אמר: איני נשבע - פוטרין אותי⁹⁷, ונותן
23 מה שטענו חברו. וכן אם אמר הטוען: איני
24 משביעו, ופטרו⁹⁸ - הולכין להן⁹⁹.

(97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. (98) מלשלם. (99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שיתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, ה"א.

25 יח. אמר¹⁰⁰: הריני נשבע, ויחברו תובע¹⁰¹ -
26 העומדים שם אומרים זה לזה: סורו נא מעל אהלי
27 האנשים הרשעים¹⁰² וגומר. ואומרים לו: לא על
28 דעתך¹⁰³ אנו משביעין אותך, אלא על דעתנו¹⁰⁴ ועל
29 דעת בית דין¹⁰⁵.

(100) הנתבע. (101) שישבע או ישלם. (102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממנו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "ויחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). (103) על מחשבת לבך. (104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית דין". (105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגו המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונדועה תרמיתו (נדרים כה). ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משביעים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי

1 יודע, שפל העולם פלו נזדעזע⁷⁶ בשעה שאמר
2 הקדוש ברוך הוא למשה⁷⁷: לא תשא את שם ה'
3 אלהיך לשוא. וכל עברות שבתורה נאמר בהן
4 'ונקה'⁷⁸, וקאן נאמר 'לא ינקה'⁷⁹. כל עברות
5 שבתורה - נפרעין⁸⁰ ממנו⁸¹; וקאן - ממנו
6 וממשפחתו, שמחפין⁸² על זה⁸³. ולא עוד, אלא
7 גורם להפרע משונאייהם של ישראל⁸⁴; שפל ישראל
8 ערבין⁸⁵ זה בזה⁸⁶. שנאמר: אלה⁸⁷ וכחש ורצח
9 וגומר; וכתוב אחריו: על פן תאבל הארץ, ואמלל
10 כל יושב בה⁸⁸. כל עברות שבתורה - תולין⁸⁹ לו
11 שנים ושלשה דורות⁹⁰, אם יש לו זכות; וקאן -
12 נפרעין מיד. שנאמר: הוצאתיה⁹¹ נאם יי צבאות
13 ובאה אל בית הגנוב ואל בית הנשבע בשמי לשקר.
14 הוצאתיה - מיד⁹²; ובאה אל בית הגנוב - זה הגנוב
15 דעת הבריות, ואין לו ממון על חברו וטוענו בתנם
16 ומשביעו⁹³; אל בית הנשבע בשמי לשקר -
17 כמשמעו⁹⁴; וכלתו ואת עציו ואת אבניו - דברים
18 שאין אש ומים מכלין אותן⁹⁵, שבועת שקר מכלה
19 אותן⁹⁶.

(76) נרתע ונפחד. (77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שומר הקב"ה בסיני, לא תשא וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שומר הקב"ה למשה בסיני". (78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לז, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. (79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). (80) עונשים אותו כגמולו. (81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). (82) מכסים ומגינים עליו. (83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). (84) כינוי בלשון נקה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. (85) אחראים. (86) שנאמר (ויקרא כו, לו) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). (87) נשבעים לשקר. (88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). (89) מחכים ואינם נפרעים. (90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). (91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. (92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגנוב" לומר, מיד כשהוצאתיה - תבוא אל בית הגנוב. וגם אל "בית הגנוב" משמעו - אל הגנוב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). (93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל ה"טו), שהרי פסוק זה

קנד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"א מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מכפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה ה' תרומות פ"י, הכ"ו, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. (118) בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). (119) לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

יום שלישי כ"א מרחשון ה'תשע"ו

פרק שנים עשר

1) חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקדש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממהרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

א. אף על פי שלוקה הנשבע לשוא או לשקר, וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדון מביא קרבן - אין מתפטר להן עון השבועה כלו; שנאמר: לא ינקה ה' - אין לזה נקיון מדין שמים עד שיתפרע ממנו על השם הגדול שחלל, שנאמר: וחללת את שם אלהיך אני ה'. לפיכך צריך אדם להזהר מעון זה יותר מכל העבירות.

ב. עון זה מן החמורות הוא, כמו שבארנו בהלכות תשובה. אף על פי שאין בו לא פרת ולא מיתת בית דין, יש בו חלול השם המקדש, שהוא גדול מכל העונות.

ג. מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן, אף על פי שאין פגמתו אלא למי שבדאם - אין זו שבועה. וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב מפתחי הקדש, אף על פי שאין פגמתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה - אין זו שבועה. ואף על פי שאין אלו שבועות - מאמין עליהן, ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך, ומראין בעיניהם שזו שבועה, ופותחין להם פתח ומתירין להם.

ד. במה דברים אמורים? בשאר כתבי הקדש; אבל הנשבע בתורה: אם נשבע במה שכתוב בה - דעתו על ההזכרות; ואם נשבע בה סתם - דעתו על הגויל, ואין פאן שבועה. נטלה בידו ונשבע בה - הרי זה פמי שנשבע במה שכתוב בה, ואסור.

ה. והנשבע בתורה סתם: אם תלמיד חכם הוא - אינו צריך שאלה לחכם; ואם עם הארץ הוא - צריך שאלה לחכם, כדי שלא ינהג קלות ראש בשבועות.

ו. עבד שנשבע - אין רבו צריך לקפותו, והרי הוא אחר שנשבע פקדם שנשבע. לפי שאין גופו קנוי

שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, ה"ט ובביאורנו שם.

1 י"ג. אף על פי שאין מאמין איום זה בשבועת טענת ספק, כמו שבארנו¹⁰⁶, ולא בשבועת הסת¹⁰⁷ - צריכין הדינין לפצור¹⁰⁸ פבעלי דינין, אולי יחזרו בהן¹⁰⁹ עד שלא תהיה שם שבועה כלל¹¹⁰.

(106) לעיל ה"ט"ו. (107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכוון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל-כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונטול, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסת ויפטר, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנשחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזלן ע"י דינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. (108) להרבות בבקשה. (109) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. (110) ועל זה סמכו בכל בתי-דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמה יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמה יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממנו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טצדקאות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

5 ב. דבר פרוז וגלוי, שקל הנשבע שבועת הדינין או שבועת הסת בשקר - שיהא¹¹¹ חייב משום שבועת הפקדון¹¹², שקבר נתבאר משפטיה¹¹³. ואינו לוקה 8 ואף על פי¹¹⁴ שהוא מזיד¹¹⁵. ונתחייב לשלם מה שנשבע עליו בתוספת המש, שהוא רביע הקרן, עד 9 שיהיה הוא¹¹⁶ וחמשו חמשה¹¹⁷. ומביא קרבן אשם, 10 אם יש שם בית¹¹⁸ (דין), כמו שבארנו¹¹⁹.

(111) ובכת"י התימנים: שהוא חייב. (112) שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח-ט). (113) לעיל שם, וגם בפרק ז. (114) ובכת"י התימנים: אעפ"י. (115) מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. (116) הקרן. (117) יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלבר (מבחוץ) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קכה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

42 שֶׁבְּאַרְנוּ, וְאֵין בְּזָה דְּפִי, וְמִי שֶׁלְּבּוֹ נִקְפּוּ בְּדָבָר זֶה
43 - אֵינוֹ אֲלָא שְׁמִיץ מִיְנוּת, אִף עַל פִּי כִּן רְאוּי לְהִזְהָר
44 בְּדָבָר זֶה, וְאֵין נִזְקָקִין לְהַתִּיר אֲלָא מִפְּנֵי דְּבֵר מַצְוָה
45 אוּ מִפְּנֵי צַרָּף גְּדוּל. וְטוֹבָה גְּדוּלָּה הִיא לְאַדָּם שֶׁלֹּא
46 יִשְׁבַּע כָּלֵל, וְאִם עָבַר וְנִשְׁבַּע - שְׂוִיטְעָר וְיַעֲמָד
47 בְּשְׁבוּעָתוֹ; שְׁנֹאָמַר: נִשְׁבַּע לְהִרְעוּ וְלֹא יִמָּר, וְכֹתוּב
48 אַחֲרָיו: עֲשֵׂה אֵלָה לֹא יִמוּט לְעוֹלָם.
49 סָלְקוּ לְהוּ הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת בְּסִיעָמָא דְּשִׁמְיָא

יום רביעי כ"ב מרחשון ה'תשע"ו

הַלְכוֹת נְדָרִים

52 יֵשׁ בְּכֻלָּלָן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת
53 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פְּרֻטָּן: (א) שִׁישְׁמַר מוֹצֵא
54 שְׁפִתָיו וְיַעֲשֵׂה כְּמוֹ שְׁנֵדָר. (ב) שֶׁלֹּא יִחַל דְּבָרוֹ. (ג)
55 שְׂיִפָּר הַנֶּדֶר אוּ הַשְּׁבוּעָה. זֶהוּ דִין הַפֶּרֶת נְדָרִים
56 הַמְּפָרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב.
57 וְכַאוּר מִצְוֹת אֵלוֹ בַּפְּרָקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

1 הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר
הנדור או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות
בקבלת נדר.
2 א. הנדר נחלק לשתי מחלוקות: החלק הראשון הוא
שיאסור על עצמו דברים המתירים לו, כגון שיאמר:
פרות מדינה פלוגית אסורין עלי כל שלשים יום או
לעולם, או מין פלוגי מפרות העולם או פרות אלו
אסורין עלי. בכל לשון שיאסור⁴ - הרי זה נאסר בהן,
ואף על פי שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם⁵
ולא כנוי⁶. ועל זה נאמר בתורה: לאסור אסר על נפש
- שיאסור על עצמו דברים המתירים⁷. וכן אם אמר:
הרי הנ עלי אסר - הרי אלו אסורין. וחלק זה הוא
שיאני קורא אותו נדרי אסר⁸.
2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן,
שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. (3) אפילו
לעולם. אבל אם אמר יאסרו עלי כל פירות העולם לעולם,
אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי
זה נדר שוא. (4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית.
(5) שם שמים. (6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום
וחנון. (7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור
אסר - לאסור את המתירים". (8) על שם הכתוב "איש כי
ידור נדר ... לאסר אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה
נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת
ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים
סייג לפרישות".
3. והחלק השני הוא שיחייב עצמו בקרפון שיאני
תיב בו, כגון שיאמר: הרי עלי להביא עולה, או

1 לו פדי שתחול עליו שבועתו, ונאמר בשבועות:
2 לאסור אסר על נפשו - מי שנפשו ברשותו, יצא עבד
3 שהוא ברשות אחרים. ונמצא זה כמו שנשבע על
4 נכסי אחר.
5 ו. קטנים שנשבעו והן יודעין טעם השבועה, אף
6 על פי שאינן חייבין - כופין אותן לעמד בדבריהן,
7 כדי לחנכן ולהאשים עליהם כדי שלא ינהגו קלות
8 ראש בשבועות. ואם היה הדבר שנשבעו עליו דבר
9 שאין הקטן יכול לעמד בו אלא אם כן נזק, כגון
10 שנשבע שיצום או שלא יאכל בשר זמן מרבה -
11 מכה אותו אביו או רבו וגוער בו, ומראין לו שהתר
12 שבועתו, כדי שלא יהיה רגיל להקל ראש
13 בשבועות.
14 ח. צריף להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי
15 אמת בלא שבועה, כדי שלא יהיו רגילים להשבע
16 תמיד בעובדי כוכבים ומזלות. וזה הדבר כמו חובה
17 על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות.
18 ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או
19 שנשבע לפניו לשקר, או שברף ברכה שאינה
20 צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא, כמו
21 שבארנו בהלכות ברכות - הרי זה חייב לנדוהו. ואם
22 לא נדהו - הוא בעצמו יהא בנדוי. וצריף להתיר
23 אותו מיד, כדי שלא יהא מכשול לאחרים, שהרי
24 אינו יודע שנהגהו. ואם תאמר יודיעו - נמצאו כל
25 העולם בנדוי, שהרי למדו לשונם העוה ושבועה
26 תמיד.
27 י. במה דברים אמורים? בשהיה הנשבע הזה או
28 המברך לבטלה מזיד; אבל אם היה שוגג ולא ידע
29 שזה אסור - אינו חייב לנדוהו. ואני אומר: שאסור
30 לנדוהו, שלא ענש הכתוב שוגג; אלא מזהירו
31 ומתרה בו שלא יחזר.
32 יא. ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה, אלא
33 אפילו להזכיר שם מן השמות המיוחדין לבטלה -
34 אסור, ואף על פי שלא נשבע. שהרי הכתוב מצוה
35 ואומר: ליראה את השם הנקבד והנורא, ובכלל
36 יראתו שלא יזכירו לבטלה. לפיכך, אם טעה הלשון
37 והוציא שם לבטלה - ימהר מיד וישבח ויפאר
38 ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה. כיצד? אמר ה'
39 - אומר: ברופ הוא לעולם ועד, או גדול הוא
40 ומהלל מאד, וכיוצא בזה, כדי שלא יהא לבטלה.
41 יב. אף על פי שמתר להשאל על השבועה, כמו

קבו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. (23) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. (24) שאם אכל משתייהן כזית אחד הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאכל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".

ז. האומר: פרות אלו עלי קרבן²⁵, או שאמר: הרי הם פקרבן, או שאמר לחברו: כל מה שאכל עמך עלי קרבן, או פקרבן, או הרי הן עלי קרבן²⁶ - הרי אלו אסורין עליו; מפני שאפשר שידר אדם קרבן ויעשה בהמה שהיתה חל קרבן ותאסר²⁷.

25) כוונתו שהפירות יאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. (26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חברו. (27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.

ח. אבל האומר: פרות אלו עלי או מין פלוני עלי או מה שאכל עם פלוני עלי כבשר חזיר או כעבודת פוכבים ומזלות או פנבלות וטרפות וכיוצא באלו - הרי אלו מתרין, ואין פאן נדר; שאי אפשר שיעשה דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר²⁸.

28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.

ט. זה הפלל: כל המשים דברים המתרים בדברים האסורים²⁹; אם אותו דבר האסור יכול לעשותו בנדר³⁰ - הרי אלו אסורים; ואם אינו יכול לעשותו בנדר³¹ - הרי אלו מתרין.

29) שמתפיס זה בזה. (30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. (31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

י. החטאת³² והאשם³³, אף על פי שאינן פאין בנדר ונדבה³⁴ כמו שיתבאר במקומו, אפשר לנדר להביא

1 הרי עלי להביא שלמים⁹ או מנחה, הרי בהמה זו עולה או שלמים. והאומר [הרי] עלי - הוא הנקרא נדר, והאומר הרי זו - הוא הנקרא נדבה. והנדבה והנדר ממין אחד הוא, אלא שהנדרים חייבין באחריותן¹⁰, ונדבות אין חייבין באחריותן¹¹. ועל זה נאמר בתורה: ונדריך אשר תדר ונדבתיך¹² וגומר. וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי הקדש¹³.

9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. 10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. 11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". 12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". 13) שנדר או שנדב אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסור, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד.

ג. ודיני החלק הראשון וענינו - הם שאנו מקבאים בהלכות אלו; אבל דיני נדרי הקדש ומשפטיהם - פלם יתבארו במקומם בהלכות מעשה הקרבנות.

ד. מצות עשה של תורה שיקים אדם שבועתו או נדרו, בין שהיה מנדרי אסר בין שהיה מנדרי הקדש. שנאמר: מוצא שפתיך השמר ועשית פאשר נדרת¹⁴; ונאמר: ככל היצא מפיו יעשה¹⁵.

14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיך - זו מצות עשה". 15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן מננות אלא למצוה אחת.

ה. האוסר על עצמו מין ממיני מאכל, כגון שאמר: תאנים אסורין עלי, או תאנים של מדינה פלונית אסורים עלי, או תאנים אלו¹⁶ אסורין עלי, וכיוצא באלו, ואכל מהן כל שהוא - לוקה מן התורה, שנאמר: לא יחל דברו¹⁷. שאין לנדרים שעור¹⁸, שכל הנודר מדבר¹⁹ - הרי זה כמפרש כל שהוא²⁰. אמר: אכילה מפרות מדינה פלונית אסורין עלי, או אכילה מפרות אלו - אינו לוקה עד שיאכל פזית²¹.

16) המונחות לפניו. 17) וזה חילל דברו. 18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. 19) ולא הזכיר בו לשון אכילה. 20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. 21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.

ו. אסר על עצמו אכילה מן התאנים ואכילה מן הענבים, בין בנדר אחד²² בין בשני נדרים²³ - הרי אלו מצטרפין לכזית²⁴. וכן כל פיוצא בזה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קכו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". (53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. (54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

19 יד. אָמַר: הָרִי הֵן עָלֵי כְּהַרְמֵי שָׁמַיִם⁵⁵ - הָרִי אֱלוֹ
20 אֲסוּרִין; שְׁחַרְמֵי שָׁמַיִם לְבִדָּק הַבַּיִת⁵⁶. הָרִי הֵן עָלֵי
21 כְּתוּרֵמַת הַלְשָׁכָה⁵⁷, כְּתֻמֵּי־דִים⁵⁸, פְּדִירִים⁵⁹, כְּעֲצִים⁶⁰,
22 כְּאֲשִׁים⁶¹, כְּמִזְבְּחֵי⁶² אוֹ כְּאֶחָד מִמְשַׁמְשֵׁי⁶³ הַמִּזְבֵּחַ,
23 כְּגֹן שְׂאֵמֶר: הָרִי הֵן עָלֵי פִיעִים⁶⁴, כְּמִזְרְקוֹת⁶⁵,
24 כְּמִזְלָגוֹת⁶⁶ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְכֵן הָאֹמֵר: הָרִי הֵן עָלֵי
25 כְּהִיָּל⁶⁷, כִּירוּשָׁלַיִם⁶⁸ - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין, וְאֵף עַל
26 פִּי שְׁלֵא הַזְּבִיר שֵׁם קָרְבָן; שְׁפָל דְּבָרִים אֱלוֹ עֲנִיָּם
27 כְּאֹמֵר: הָרִי הֵן עָלֵי קָרְבָן⁶⁹.

(55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. (56) לתיקון בית המקדש. (57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. (58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. (59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. (60) כשני גיורי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. (61) כקרבנות הנקריבים על אש המזבח. (62) כקרבנות שעל גבי המזבח. (63) כלים שמשרתים בהם למזבח. (64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. (65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. (66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. (67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. (68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. (69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

28 זו. הִיָּה לְפָנָיו בֶּשֶׁר קָדֵשׁ, אֲפֹלוּ הִיָּה בֶּשֶׁר שְׁלָמִים
29 אַחַר זְרִיקַת דָּמִים שֶׁהוּא מֵתֵר לְזָרִים⁷⁰, וְאָמַר: הָרִי
30 הֵן עָלֵי כְּבֶשֶׂר זֶה - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין; שְׁלֵא הִתְפִּיס
31 אֶלָּא בְּעֶקְרָו⁷¹ שֶׁהִיָּה אֲסוּר⁷². אֲבָל אִם הִיָּה בֶּשֶׁר
32 בְּכוֹר: אִם לְפָנָי זְרִיקַת דָּמִים⁷³ - הָרִי זֶה אֲסוּר; וְאִם
33 לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - הָרִי זֶה מֵתֵר.

(70) שנאכל לישראלים. (71) ביסודו, בתחילתו. (72) לפני זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורבא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפיס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. (73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

34 זו. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂאֲנִשְׁיָהֶם עֲלֵגִים⁷⁴ וּמִפְסִידִין אֶת
35 הַלְשׁוֹן וּמְכַנְיִן עַל דָּבָר בְּדָבָר אַחַר - הוֹלְכִין שָׁם

1 אוֹתָם מִחֶמֶת נְדָרוֹ. שֶׁהַנּוֹדֵר בְּנִזְיָר³⁵ - מְבִיא
2 חֲטָאת³⁶, וְאִם נִטְמָא³⁷ - מְבִיא אֶשֶׁם, כְּמוֹ שִׁיתְבְּאָר.
3 לְפִיקָךְ, הָאֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלֵי כְּחֲטָאת אוֹ כְּאֶשֶׁם,
4 אוֹ שְׂאֵמֶר: הָרִי הֵן חֲטָאת אוֹ הָרִי הֵן אֶשֶׁם - הָרִי
5 אֱלוֹ אֲסוּרִין³⁸. וְאִין צְרִיךְ לֹמַר בְּאֹמֵר: הָרִי הֵן
6 עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אוֹ מִנְחָה אוֹ תוֹדָה - שֶׁהֵן
7 אֲסוּרִין³⁹, שְׁפָל אֱלוֹ בְּאִין בְּנֵדֶר וּנְדָבָה⁴⁰.

(32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. (33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. (34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. (35) שנדר להיות נזיר. (36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. (37) טומאת מת. (38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבה אני חטאת ואשם, שהוא מתפסס בנדר". (39) הפירות שהתפסס בקרבנות אלו. (40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.

8 יא. אֲבָל הָאֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלֵי כְּחֵלֶת אֶהְרִין⁴¹ אוֹ
9 כְּתוּרֵמַתוֹ⁴² - הָרִי אֱלוֹ מִתְרִין⁴³; שְׂאִין שָׁם דְּרָךְ
10 לְהִבִּיא אֱלוֹ בְּנֵדֶר וּנְדָבָה⁴⁴.

(41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. (42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. (43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. (44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התיירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.

11 יב. הָאֹמֵר: הָרִי הַפְּרוֹת הָאֱלוֹ עָלֵי כְּנוֹתֵר⁴⁵,
12 כְּפָגוּל⁴⁶, כְּבֶשֶׂר טְמֵא⁴⁷ שֶׁל קָדָשִׁים - הָרִי אֱלוֹ
13 אֲסוּרִין; שֶׁהִיָּה עֲשָׂאן כְּבֶשֶׂר קָרְבָן מִכָּל מְקוֹם⁴⁸.

(45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. (46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. (47) שאסור באכילה. (48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.

14 יג. הָאֹמֵר: הָרִי הֵן עָלֵי כְּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה⁴⁹ - הָרִי אֱלוֹ
15 אֲסוּרִין⁵⁰, הוֹאִיל וְקִדְשָׁתוּ בִּידֵי אָדָם. הָרִי הֵן עָלֵי
16 כְּבִכּוֹר⁵¹ - הָרִי אֱלוֹ מִתְרִין; שְׂאִין קִדְשָׁתוּ בִּידֵי
17 אָדָם⁵², וְאִינוּ יוֹכֵל לְהִתְפִּיסוֹ בְּנֵדֶר⁵³, שְׂנֵאֲמַר: לֹא
18 יִקְדִּישׁ אִישׁ אֶתוֹ⁵⁴.

(49) שאדם מקדישו לשמים. (50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. (51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. (52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא

קכת שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מובן מאליו שהוא אסור. 87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבריו בקרבן, שהוא דבר הנידר. 88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. 89) משמעו שאוסר עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. 90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. 91) אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". 92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". 93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

ב. חלין שאכל לך, החלין שאכל לך, פחלין שאכל לך; חלין שלא אכל לך, החלין שלא אכל לך, פחלין שלא אכל לך. - הרי זה מתר. 94

94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

בא. אכל האומר: לא טמא שאכל לך, לא נותר שאכל לך, לא פגול שאכל לך - אסור; שמשמעו של דבר: דבר שאכל הוא שיהיה פגול או טמא, לפיכך לא אכל לך. 95

95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלו.

בב. בהיכל שאכל לך, היכל שאכל לך, לא היכל שאכל לך - אסור. 96) היכל שלא אכל לך, פהיכל שלא אכל לך, לא היכל שלא אכל לך - מתר; שזהו כמי שנשבע בהיכל שלא יאכל לך. 97) וכן כל פיוצא בזה. 98

96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. 97) מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. 98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

בג. האומר לחברו: מדר אני ממך 99 - משמע דבר זה שלא ידבר עמך. 100) מפרש אני ממך - משמעו שלא ישא ויתן עמך. 101) מרחק אני ממך - משמעו שלא ישב בארבע אמותיו. 102) וכן אם אמר לו: מנדה אני לך, 103) או משמתנא. 104) ממך. 105

אחר הפנוי. פיצד? כל פנוי. 75) קרבן - פקרבן. האומר: הרי הן עלי קונם, 76) קונח, קונז - הרי אלו פנויין לקרבן. 77) חרק, חרף, חרף - הרי אלו פנויין לחרם. 78) וכן כל פיוצא בזה הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום. 79) ובאותו זמן.

74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. 75) שמות לוואי. 76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי קרבן. 77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. 78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. 79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

יז. וכשם שאוסר עצמו בפנויין, כך אם הקדיש 80 בפנויין - הרי זה הקדש. 81) וכפנוי הפנויין - מתרין, בין בנדרים אסר בין בנדרים הקדש.

80) קרבן לה, או שאר נכסיו לבדק הבית. 81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. האומר לחברו: מה שאכל עמך לא יהא חלין, או לא יהא פשר, או לא יהא דמי, 82) או לא יהא טהור - הרי זה כמי שאמר לו: כל מה שאכל עמך יהא קרבן, שהוא אסור. 84) וכן אם אמר לו: כל מה שאכל עמך טמא. 85) או נותר או פגול - הרי זה אסור.

82) אלא קרבן. 83) טהור ומותר באכילה. 84) משנה בנדרים: י' אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. 85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. האומר לחברו: לא חלין לא אכל לך - הרי זה כמי שאמר לו: מה שאכל לך לא יהא חלין אלא קרבן. 86) וכן אם אמר: הקרבן שאכל לך, קרבן שאכל לך, פקרבן שאכל לך - הרי זה אסור. 88) אכל האומר: הקרבן לא אכל לך, 89) או פקרבן לא אכל לך, או לקרבן לא אכל לך, או קרבן לא אכל לך, 90) או לא קרבן לא אכל לך - כל אלו מתרים. שאין משמע דברים אלו אלא שנשבע בקרבן שלא יאכל לך, 92) והנשבע בקרבן - אינו פלום. 93) או שגדר שלא יאכל לו קרבן.

86) ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק
בנזירות ובקרבנות. (112) כל זה מדברי הנודר, שפירש
ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם
נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע
בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. (113) להיות
נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום
שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל.
(114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו")
אלא נודבים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם
מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה.
(115) כשוראים יצרם תוקף אותם, הם נזירים נזירות.
(116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי
פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן,
שאינן הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם
שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

14 כו. אָמַר: הָרִי עָלַי פְּנֵדְרֵי רְשָׁעִים אוֹ פְּנֵדְבוֹת פְּשָׁרִים
15 שְׂאֵכָל לָךְ¹¹⁸ אוֹ אִם אֶכֶל לָךְ - הָרִי זֶה אֶסוּר¹¹⁹, אָף
16 עַל פִּי שְׂלֵא פִּרְשָׁה¹²⁰. אָמַר: פְּנֵדְרֵי פְּשָׁרִים - לֹא
17 נִתְחַבֵּב בְּכָלוֹם; שְׂאִין הַפְּשָׁרִים נוֹדְרִים בְּדֶרֶךְ אֶסוּר
18 וְכַעֲס¹²¹. אָמַר: פְּנֵדְרֵי רְשָׁעִים הָרִינִי, וְהִיָּה נְזִיר עוֹבֵר
19 לְפָנָיו - חֵיב בְּנִזְיוֹתוֹ¹²². פְּנֵדְרֵי רְשָׁעִים עָלַי - חֵיב
20 קֶרְבָּן¹²³. פְּנֵדְרֵי רְשָׁעִים שְׂלֵא אֶכֶל מִמֶּנּוּ¹²⁴ - חֵיב
21 בְּשָׁבוּעָה¹²⁵.

(118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי
רשעים או נדבות הכשרים. (119) לאכול אצל חבירו.
(120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם
כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר,
שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. (121) אלא נודבים מתוך
ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא
יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת
רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם
הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. (122) אף על פי שלא
פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש
כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר:
הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד
מוכיחה לנזירות. (123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה
לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. (124) מהכיכר הזה.
(125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר:
כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין
הכשרים נשבעים כלל.

22 כו. הַנּוֹדֵר בְּתוֹרָה, כְּגוֹן שְׂאֵמַר: פְּרוֹת אֶלּוּ עָלַי כְּזוֹ
23 - לֹא אָמַר כְּלוֹם¹²⁶, וְאִינוּ צָרִיךְ שְׂאֵלָה לְחֻכָּם¹²⁷,
24 אֶלָּא אִם בֵּן הָיָה עִם הָאָרֶץ¹²⁸, פְּדֵי שְׂלֵא יִנְהַגוּ קְלוֹת
25 רֹאשׁ פְּנֵדְרִים.

(126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר
האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנודר. (127) להתירו.
(128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה
ויבוא להקל גם בזה.

1 אֶכֶל אִם אָמַר לוֹ: נְדַר אָנִי מִמֶּךָ שְׂלֵא אֶכֶל לָךְ,
2 אוֹ מִפְּרֶשׁ אָנִי מִמֶּךָ שְׂלֵא אֶכֶל לָךְ, אוֹ מִרְחַק אָנִי
3 מִמֶּךָ שְׂלֵא אֶכֶל לָךְ - הָרִי זֶה אֶסוּר לְאֶכְל¹⁰⁵.
4 וְאִם אֶכֶל כְּזוֹת מִפֶּל נִכְסֵי¹⁰⁶ - לֹאֲקָה מְשׁוּם לֹא
5 יִחַל דְּבָרָה¹⁰⁷.

(99) ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. (100) אבל מותר לו
לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא
הדיבור בלבד. (101) בעסקי מסחר וממכר. (102) כלומר,
אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא
באכילה. (103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע
מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. (104) שמתא
- לשון נידוי וריחוק הוא. (105) ואף על פי שלא הזכיר
לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפס נדרו ב"קרבן", בכל
זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים"
כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת
ומתוכו ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר
הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר
כל דיבור נדרו. (106) של חבירו. (107) ומובן, שבנדר זה
מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אסור עצמו אלא
באכילה בלבד.

6 כד. אָמַר לוֹ: מְנַדָּה אָנִי לָךְ שְׂלֵא אֶכֶל לָךְ - אִינוּ
7 אוֹכֵל לָךְ¹⁰⁸, וְאִם אֶכֶל - אִינוּ לֹאֲקָה¹⁰⁹. אָמַר לוֹ:
8 נְדִינָא¹¹⁰ מִמֶּךָ - הָרִי זֶה אֶסוּר לְהִנּוֹת.

(108) משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה
בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו
שבוזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל
מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף:
שאיני אוכל לך, שרבי עקיבא אסר באכילה. וחכמים
סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק
רבינו כחכמים. (109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק
בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא
נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור
באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר:
מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא
מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק
מלאכול בארבע אמותיו. (110) לשון נע ונד. שמשמעו
מתנודד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר:
שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאתו, שאין להסתפק בו,
שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין
אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

9 כה. הָאֹמֵר לְחֻבְרוֹ: הָרִי עָלַי פְּנֵדְרֵי רְשָׁעִים¹¹¹ אִם
10 אֶכֶל לָךְ, שְׂמַנְדְּרֵיהֶם נְזִיר וְקֶרְבָּן וְשָׁבוּעָה¹¹², וְאֶכֶל
11 - חֵיב בְּכָל¹¹³. וְכֵן הָאֹמֵר: הָרִי עָלַי פְּנֵדְבוֹת
12 פְּשָׁרִים¹¹⁴, שְׂמַנְדְּבוֹתָם נְזִיר¹¹⁵ וְקֶרְבָּן¹¹⁶ - הָרִי זֶה
13 חֵיב¹¹⁷.

(111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים
על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע,
שנאמר וכי תחדל לנודר לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם

קל שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) שאוסר על עצמו דבר המותר. (3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. (4) ובוזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו ששינונו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". (5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששינונו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד) "האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חברו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

17 ב. ואין הנודר נאסר בדרך שאסר על עצמו עד
18 שיוציא בשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין, כמו שבארנו
19 בשבועות⁶. אבל המתפונן לנדר בנזיר⁷ ונדר בקרבן⁸,
20 בקרבן ונדר בנזיר, בשבועה⁹ ונדר, או שנתפונן לנדר
21 ונשבע, או שנתפונן לומר תאנים ואמר ענבים - הרי
22 זה מתר בשניהם ואין פאן נדר¹⁰.

6) פ"ב, ה"י"ב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתי" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. (7) להיות נזיר. (8) להביא קרבן. (9) שנתכוין להשבע. (10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קריית ספר). וכן שנינו בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכלום" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:.

23 ג. הנודר על דעת אחרים¹¹ - הרי זה כנשבע על
24 דעת אחרים¹². וכן הנודר וחדר בו בתוך פדי דבור¹³,
25 או שמהו¹⁴ בתוך פדי דבור וקבל¹⁵ - הרי זה
26 מתר¹⁶. ודין כל אלו הדברים בנדרים כדין
27 בשבועות¹⁷.

11) שאומר הנני נודר נדר זה על דעתכם. (12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלכם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב, הט"ו). (13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, ה"י"ז, וראה בביאורנו שם). (14) אחרים, ואמרו לו: חזור בך מנדרך. (15) שאמר: הן, או חזרתי בי. (16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קכט:): "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ח ובביאורנו שם. (17) שהרי הכתוב משהו אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

28 ד. מי שהתנה קדם שילד ואמר: פל נדר שאלד
29 מפאן¹⁸ ועד עשר שנים הריני חוזר פהן או הרי הן
30 בטלים וכיוציא בדברים אלו, ואחר כך נדר: אם היה

1 כח. נדר במה שכתוב בה - הרי זה אסור; שהרי
2 כתוב בה אסר ונדר¹²⁹. ונטלה בידו ונדר בה - הרי
3 זה קמי שנדר במה שכתוב בה¹³⁰.

129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. (130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

4 כמי. האומר לחברו: נשפים ונשנה פרק - עליו
5 להשפים¹³¹ ולקרות; שזה כמו נדר¹³² הוא, ואף על
6 פי שלא הוציאו בלשון נדר¹³³.

131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. (132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"כל יחל דברו". (133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

7 ל. האומר לאשתו: הרי את עלי באמי¹³⁴ או
8 באחותי, או פערלה¹³⁵ או ככלאי הפרים¹³⁶ - הרי זה
9 באומר על הפרות: הרי אלו כבשר חזיר; פשם
10 שהוא מתר לאכלן, כמו שבארנו¹³⁷, כך מתר
11 באשתו. אבל אם אמר לה: הריני מדר ממך
12 הנני¹³⁸, או הנאת תשמישן אסורה עלי¹³⁹ - הרי זו
13 אסורה עלי¹⁴⁰, כמו שיתבאר¹⁴¹.

134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. (135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. (136) מין ממיני תבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. (137) שאין אדם מתפיס בנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. (138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. (139) שלא התפיס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. (140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. (141) "שאינ מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

יום חמישי כ"ג מרחשון ה'תשע"ו

פרק שני

1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבוטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

14 א. אהד הנודר מפי עצמו² או שהדירו חברו³ ואמר
15 אמן⁴, או דבר שענינו פוענן אמן⁵, שהוא קבלת
16 דברים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". (33 לביטול שבועות. 34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע י"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בליל יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעס וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:): "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש-השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, וזולתי נוסחת רב האי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ב"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

1. סתם נדרים - להחמיר³⁵, ופרושן - יש בו להקל ולהחמיר. כיצד? האומר: הרי הפרות האלו עלי כבשר מליח³⁶ וכיין נסוף - אומרין לו: ומה היה בלבך? אם פירש ואמר: כבשר מליח של קרפון³⁷ וכיין שנתנסף על המזבח היה בלבי - הרי זה אסור³⁸; ואם אמר: לא היה בלבי אלא תקרבת עבודת כוכבים ומזלות³⁹ ויין שנתנסף לה⁴⁰ - הרי זה מתיר⁴¹. ואם נדר סתם⁴² - הרי זה אסור.

35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשותק. (36) מלות. (37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (38) שהרי התפיס בדבר הנודר (משנה בנדרים יח:). (39) קרבן, שמקריבים לעבודה-זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ב. (40) שאסור אף הוא בהנאה. (41) שלא התפיס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר (רדב"ז). (42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

28. ח. וכן האומר: הרי הפרות האלו עלי חרם: אם פתחם של בדיק הפית⁴³ - אסור⁴⁴; ואם פתחמי הפתחים⁴⁵ - מתיר, מפני שהן ממוין שלהם ואין בהן אסור⁴⁶; ואם סתם - אסור⁴⁷.

43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית-המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. (44) שהתפיס בדבר הנודר.

1. זוכר התנאי בפעשה שנדר - הרי נדרו קיים, שהרי בטל התנאי בנדר זה¹⁹; ואם לא זכר התנאי אלא אחר שנדר, אף על פי שקבל התנאי בלבד²⁰ וקממו²¹
4. - הרי הנדר בטל. ואף על פי שלא הוציא עתה החזרה בפיו, ככר הקדים החזרה²² לנדר והוציאה בפיו מקדם²³. ויש שמורה להחמיר ואומר: והוא שיזכר התנאי אחר שנדר בתוך פדי דבור²⁴.

18) מהיום. (19) שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). (20) בלבד, ולא הוציאו בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). (21) במחשבתו, שרוצה הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוסי רומי ווינצ'אה: וקיים התנאי. (22) היא התנאי, שהתנה קודם שידור. (23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידרנו, הואיל ועדיין לא חל (קריית ספר). (24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

8. ה. מי שהקדים את התנאי לשנה²⁵ או לעשר, ואחר כך נדר, ונזכר בפעשה שנדר שיש לו תנאי, וישכח על אי זה דבר התנה²⁶ וכיצד היה התנאי²⁷: אם אמר: על דעת ראשונה אני עושה²⁸ - אין נדרו נדר²⁹, שהרי בטלו; ואם לא אמר: על דעת ראשונה אני עושה - ככר בטל התנאי וקיים הנדר, שהרי זכר בשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³⁰.

25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. (26) אם על אכילת פת או שתיית יין. (27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). (28) שאם אהיה זכור על מה שהתנית, אלך אחר התנאי. (29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן ורא"ש שם). (30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם).

15. 1. יש מהגאונים שאומרים: אין פל אלו הדברים³¹ נוהגין אלא בנדרים בלבד, לא בשבועות³². ויש מי שמורה, שדין הנדרים והשבועות בענינות אלו אחד הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבועת³³ פדרך שאמרו בנדרים³⁴.

31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. (32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל ה"ב, ה"ב, וסומכים

קלב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 הָרִי עֲצָמֵי עֲלִיף קָרְבָּן⁷⁰, וְאָמַר: לֹא הִיָּה בְּלִבִּי אֶלָּא
 19 לְאֶסְרוֹ פְּעָעִם שֶׁהִנַּחְתִּי⁷¹ לִי לְהִיּוֹת נֹדֵד בּוֹ דֶּרֶךְ
 20 שְׁחֹק; נֹדֵד שְׁלֹא תִהְיֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: לֹא הִיָּה
 21 בְּלִבִּי אֶלָּא אִשְׁתִּי רֵאשׁוֹנָה שֶׁגִּרְשָׁתִּיהָ; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
 22 בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים, שֶׁמְשַׁמְעֵן לְכָל הָעָם אֶסוּר, וְהוּא
 23 אֹמֵר לֹא נִתְּכַנְּנִי אֶלָּא לְכָף וּלְכָף: אִם הִיָּה הַנּוֹדֵד
 24 תִּלְמִיד חֶכֶם⁷² - הָרִי זֶה מִתֵּר, וְאִין צְרִיף שְׁאֵלָה
 25 לְחֶכֶם⁷³; וְאִם הִיָּה עִם הָאֲרִיץ⁷⁴ - מֵרְאִין בְּעֵינָיו שְׁנֵיהֶם
 26 נֹדֵד וְשֶׁהוּא אֶסוּר, וּפְתַחְתִּים לוֹ פְּתַח⁷⁵ מִמְּקוֹם אַחֵר⁷⁶
 27 וּמִתֵּרִין לוֹ. וְכֵין שְׁהִיָּה תִּלְמִיד חֶכֶם אוֹ עִם הָאֲרִיץ
 28 - גּוֹעֲרִין בְּהֵן⁷⁷, וּמְלַמְּדִין אוֹתָן שְׁלֹא יִנְהַגוּ מִנְהַג זֶה
 29 בְּנִדְרִים⁷⁸, וְלֹא יִהְיוּ נֹדְרִין דֶּרֶךְ שְׁחֹק וְהַתּוֹל.

66 שאמר: ככר זה חרם עלי. (67) לאחר זמן. (68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרהו בחרמו ויאספיהו במכמרתו". (69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. (70) שמשמעו: שאסור את גופו על חברו כקרבן. (71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. (72) שהוא נאמן שלכך נתכוין. (73) להתיר לו נדרו. (74) שאינו נאמן, שכך הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו ("רין לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ:). (75) חרטה. (76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ: וכפירוש המשנה לרבינו שם). (77) בתוכחה. (78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וכן האומר לאשתו: הרי את עלי פאמי, או האומר: פרות אלו עלי כבשר חזיר, שאין כאן נדר כמו שבארנו⁷⁹: אם היה האומר תלמיד חכם - אינו צריך שאלה לחכם⁸⁰; ואם היה עם הארץ - צריך שאלה לחכם, ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאותן הפרות אסורין⁸¹, ופותרין לו פתח ממקום אחר, ומתירין לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים⁸².

79 לעיל פ"א, ה"ל. (80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח"ט. (81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם-הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד:). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם לעם-הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג: שאלה לחכם - נתפרש לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"א. (82) שם יג: והשווה לעיל הל' שבועות פ"א. הכ"ז. ולקמן פ"ג, ה"ב.

יד. ההפקר, אף על פי שאינו נדר⁸³ - הרי הוא כמו

45 הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". (46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). (47) משנה שם.

1 מ. הרי הן עלי פמעשר: אם פמעשר בהמה - אסור,
 2 מפני שהוא קרבן שהקדישו בידו⁴⁸, כמו שבארנו⁴⁹;
 3 ואם פמעשר דגין⁵⁰ - מתיר⁵¹; ואם סתם - אסור⁵².

48 כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. (49) לעיל פ"א, ה"ג, והרי זה דבר הנדרו, כמבואר בביאורנו שם. (50) הניתן לווי. (51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדרו, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). (52) משנה בנדרים שם.

4 י. הרי הן עלי פתרומה: אם לתרומת הלשכה⁵³
 5 נתפון - הרי זה אסור⁵⁴; ואם לתרומת הגרן⁵⁵ נתפון
 6 - מתיר⁵⁶; ואם סתם - אסור⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה.

53 לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, ה"ד וביאורנו שם. (54) שהתפיס בדבר הנדרו, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. (55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. (56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, ה"א וביאורנו שם. (57) משנה בנדרים שם.

7 יא. במה דברים אמורים⁵⁸? במקום שמשמע כל
 8 אחד מאלו שם שני ענינות⁵⁹; אבל מקום שדרבן
 9 שאין קוראים חרם סתם אלא לתרמי בדיק הבית
 10 בלבד⁶⁰, ואמר שם: הרי הן עלי חרם - הרי זה
 11 אסור⁶¹. וכן אם היה דרבן שאין קוראים חרם סתם
 12 אלא לתרמי כהנים⁶² - הרי זה מתיר⁶³. וכן כל פיוצא
 13 בזה⁶⁴. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי
 14 אותו מקום באותו זמן⁶⁵.

58 שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. (59) שני תכנים. (60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדרו. (61) אפילו אם יאמר לתרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). (62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לתרמי כהנים - חרם סתם. (63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:) וראה בר"ן שם יט: דיבור-המתחיל הא מכירים. (64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. (65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

15 יב. הנודר בחרם⁶⁶, ואמר⁶⁷: לא היה בלבי אלא
 16 חרמו של ים, שהיא המלכות⁶⁸; נדר בקרבן, ואמר:
 17 לא היה בלבי אלא בקרבנות מלכים⁶⁹; אמר לחברו:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. (95) בהל' תרומה פ"ב, ה"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". (96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוגי הפקירה (נדרים מה. וברש"י). (97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזה, הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם). או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. (98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". (99) נדרים שם.

- 20 יו. המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם: כל שלשה
21 ימים - יכול לחזור בו¹⁰⁰; אחר שלשה ימים - אינו
22 יכול לחזור בו¹⁰¹; אלא אם פן קדם וזכה בה¹⁰² -
23 הרי הוא פזוקה מן ההפקר, בין הוא בין אחר¹⁰³.

(100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקדם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, ובניתיים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל ה"ד). (101) אפילו אם לא זכה בו אחר. (102) לא בתורת חזרה. ובכתב"ד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". (103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה").

- 24 יח. האומר: שדה זו מפקרת ליום אחד, לשבת
25 אחת¹⁰⁴, להדש אחד, לשנה אחת, לשבוע¹⁰⁵ אחד:
26 עד שלא זכה בה הוא או אחר¹⁰⁶ - יכול לחזור
27 בו¹⁰⁷; ומשזכה בה, בין הוא בין אחר - אינו יכול
28 לחזור בו¹⁰⁸. ומפני מה יש לו לחזור פאן עד שפיזבו
29 בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם
30 מפקיר לזמן קצוב¹⁰⁹.

(104) שבוע ימים. (105) שמיטה, והיא מחזור של שבע

- 1 נדר שאסור לו לחזור בו⁸⁴. ומה הוא ההפקר? הוא
2 שיאמר אדם: נכסים אלו הפקר לכל⁸⁵. בין
3 במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר? כל
4 הקודם וזכה בו - קנהו לעצמו ונעשה שלו. ואפלו
5 זה שהפקיר - דינו בו כדיון כל אדם⁸⁶: אם קדם
6 וזכה בו - קנהו⁸⁷.

(83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשר"ע חו"מ רעג ס"ק ג). (84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קריית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. (85) בין עניים לבין עשירים. (86) ואין אומרים מכיון שהוציאו מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. (87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:) וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

- 7 טו. המפקיר לעניים אבל לא לעשירים - אינו
8 הפקר, עד שיפקיר לכל פשמיטה⁸⁸. והמפקיר עצמו
9 הגדולים - קנו עצמן⁸⁹; והקטנים⁹⁰ - כל הקודם
10 והחזיק בהן זכה, פשאר המטלטלין⁹¹.

(88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. (89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרדב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, ה"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח: (90) שאין להם יד לזכות בעצמם. (91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

- 11 טז. המפקיר את הקרקע - כל הקודם והחזיק⁹² בהן
12 זכה. דין תורה, אפלו הפקיר בפני אחר⁹³ - הרי זה
13 הפקר, ונפטר מן המעשרות⁹⁴, פמו שיתבאר
14 במקומו⁹⁵; אבל מדברי סופרים, אינו הפקר עד
15 שיפקיר בפני שלשה, פדי שיהיה אחד זוכה אם
16 רצה והשנים מעידים⁹⁶. והאומר: הרי זה הפקר וזה
17 - הרי השני ספק הפקר⁹⁷. ואם אמר: וזה פמו זה,
18 או שאמר: וגם זה - הרי התפיס השני⁹⁸, ויהיה
19 הפקר ודאי⁹⁹.

(92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה כבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכת"י התימנים: והחזיק בה. (93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. (94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו

קלד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ד מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 אומר ו'אני' בתוך פדי דבורו של חברו - הרי פלן
22 אסורין.

23 ד. וכן האומר: הפשור הזה עלי אסור, וחזר ואמר
24 אפלו אחר כמה ימים: והפת הזאת בפשור הזה -
25 הרי הפת נתפשפה ונאסרה. חזר ואמר: ודבש זה
26 כפת הזאת, ונין זה כדבש זה, אפלו הן מאה - פלן
27 אסורין.

28 ה. הרי שמת אביו או רבו היום, ונדר שיצום אותו
29 היום, וצם, ולאחר שנים אמר: הרי יום זה עלי
30 פיום שמת בו אביו או רבו - הרי זה אסור לאכל
31 בו כלום; שהרי התפיס יום זה ואסרו פיום האסור
32 לו. וכן כל פיוצא באלו.

33 ו. פיצד חלים הנדרים על דברי מצוה כדברי
34 הרשות? האומר: הרי המצה בלילי הפסח אסורה
35 עליו, הרי ישיבת הספה בחג הסכות אסורה עליו,
36 והרי התפלין אסורות בנטילה עליו - הרי אלו
37 אסורין עליו, ואם אכל או ישב או נטל - לוקה. וכן
38 כל פיוצא בזה. ואין צריך לומר במי שאמר: הרי
39 עלי קרבן אם אכל מצוה בלילי הפסח - שהוא חייב
40 בקרבן. וכן כל פיוצא בזה.

41 ז. ומפני מה נדרים חלים על דברי מצוה, ושבועות
42 אין חלות על דברי מצוה? שהנשבע אוסר עצמו על
43 דבר שנשבע עליו, והנודר אוסר הדבר הנודר על
44 עצמו. נמצא הנשבע לבטל מצוה - אוסר עצמו,
45 וכבר עצמו משבע מהר סיני, ואין שבועה חלה על
46 שבועה; והאוסר דבר זה בנדר - זה הדבר הוא
47 שנאסר, ואותו הדבר אינו משבע מהר סיני.

48 ח. כשאתה מתבונן בפתוב תמצא שהדברים מראין
49 כן כמו שקבלו חכמים מפי השמועה. שהרי אומר
50 בשבועת פטוי: להרע או להיטיב - בדברי הרשות,
51 כמו שבארנו, שיאכל וישתה היום או שיצום
52 וכיוצא בהן; ובנדרים הוא אומר: ככל היצא מפיו
53 יעשה, ולא חלק בין דברי מצוה לדברי הרשות.

54 ט. הנודר שיצום בשבת או ביום טוב - חייב לצום;
55 שהנדרים חלים על דברי מצוה, כמו שבארנו. וכן
56 הנודר שיצום יום ראשון או יום שלישי כל ימיו,
57 ופגע בו יום זה והרי הוא יום טוב או ערב יום
58 הכפורים - הרי זה חייב לצום. ואין צריך לומר ראש
59 חודש. פגע בו חגכה ופורים - ידחה נדרו מפני
60 הימים האלו; הואיל ואסור הצום בהם מדברי
61 סופרים - הרי הן צריכין חיוב, וידחה נדרו מפני
62 גזרת חכמים.

שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי
כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). (106) בתורת הפקר.
107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר
עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה
אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה
ותחזור אליו (רא"ש שם). (108) אפילו בתוך שלשה ימים,
ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות
בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון
שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה,
גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). (109) נמצא, שזה
הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו
בה אחרים הרי זו שלחה כבהפקר גמור, שכן מצינו בשנת
השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת
(קריית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

1 יב. דבר המפקר שפא אחד ושפרו, והיה מביט בו
2 שלא יטלנו אדם - לא קנהו בהבטחה¹¹⁰, אלא עד
3 שיגביהו אם היה מטלטלין¹¹¹, או יחזיק בקרקע¹¹²,
4 בדרך שקונין הלקוחות¹¹³.

(110) בבא מציעא קיח. ובכ"י התימנים: מיטלטל.
שהמטלטלין נקנים בהגבהה. (112) כדין קרקע הנקנית
בחזקה. (113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה,
כל-שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה
צריך לקנות בקנין גמור (קריית ספר). ודין קנין הלקוחות
בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

יום שישי כ"ד מרחשון ה'תשע"ו

פרק שלישי

(1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין
מהות נדר למהות שבועה.

5 א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת פטוי:
6 שבשבועת פטוי אין שבועה חלה על שבועה,
7 ובנדרים יחול נדר על נדר. המתפיס בשבועה -
8 פטור, ובנדרים - חייב. אין שבועת פטוי חלה אלא
9 על דברי הרשות, ונדרים חלות על דברי מצוה
10 כדברי הרשות. שבועת פטוי חלה על דבר שיש בו
11 ממש ועל דבר שאין בו ממש, ונדרים אינן חלין
12 אלא על דבר שיש בו ממש.

13 ב. פיצד יחול נדר על נדר? האומר: הרי עלי קרבן
14 אם אכלתי פטר זו, הרי עלי קרבן אם אכלנה,
15 ואכלה - חייב על פל אחת ואחת. וכן כל פיוצא
16 בזה.

17 ג. פיצד המתפיס בנדרים חייב? שמע חברו שנדר,
18 ואמר ו'אני' כמותך' בתוך פדי דבור - הרי זה אסור
19 במה שנאסר בו חברו. שמע השלישי זה שאמר
20 ו'אני', ואמר ו'אני', אפלו היו מאה וכל אחד מהן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ה מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מליהנות לי, שגנבה את כסי או שהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה. (4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חילות הרבה כיוצא מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלוגית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. (5) ואינם צריכים שאלה לחכם. (6) אלא שבשבועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. (7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלומות. (8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. (9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. (10) ממנו. (11) ליהנות לו. (12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

ב. ובכל הנדרים האלו¹³ צריך שיתבונן בלבו לדבר המותר¹⁴. כגון שישים בלבו שיהיו אסורין עליו אותו היום בלבד או אותה שעה, וכן פיוצא בזה. וסומך על דברים שבלבו, הואיל והוא אנוס¹⁵ ואינו יכול להוציא בשפתיו, ונמצא בשעה שידר להן אין פיו ולבו שוין, כמו שבארנו בשבועות¹⁶.

13 שנודר מחמת אונס. (14) אבל בנדרים שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. (15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. (16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרי אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שערכו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

ג. וכן נדרי זרוזין¹⁷ - מתירין¹⁸. פיצד? כגון שהדיר חברו¹⁹ שלאכל אצלו²⁰, ונדר זה²¹ שלא יאכל, מפני שאינו רוצה להטריח עליו, בין אכל²² בין לא אכל²³ - שניהן פטורין²⁴. וכן המוכר שנדר שלא ימכר חפץ זה אלא בסלע²⁵, והלוקח נדר שלא יקחנה אלא בשקל²⁶, ורצו²⁷ בשלשה דינרין - שניהן פטורין²⁸. וכן כל פיוצא בזה. לפי שכל אחד מהם לא גמר בלבו, ולא נדר אלא כדי לזרז את חברו²⁹, ולא גמר בלבו³⁰.

(17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. (18) ואינם צריכים שאלת חכם. (19) שאסר עליו הנאתו ממנו. (20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד

1. י. פיצד אין הנדרים חלים אלא על דבר שיש בו ממש? האומר: דבורי עליך קרבן - אינו אסור מלדבר עמו; שהדבור אין בו ממש. וכן אם אמר לו: דבורי אסור עליך - אין זה כאומר: פרותי אסורין עליך או פרותי קרבן עליך, שהן אסורין עליו. לפיכך, האומר לחברו: קרבן שאיני מדבר עמך, או שאיני עושה עמך, או שאיני מזהלך עמך; או שאמר: קרבן שאיני ישן, שאיני מדבר, שאיני מזהלך; או שאמר לאשתו: קרבן שאיני משמשך - אין הנדר חל בכל אלו, והרי זה כאומר: דבורי והלוי ועשיתי ושמושי קרבן, שהן דברים שאין בהן ממש.

יא. אבל האומר: יאסר פי לדבורו, וידי למעשיהן, ורגלי להלכין, ועיני לשנתן - הרי הנדר חל עליהן. לפיכך, האומר לחברו: קרבן פי מלדבר עמך, וידי מלעשות עמך, ורגלי מלהלך עמך - הרי זה אסור. וכן האומר: הרי עלי קרבן אם אדבר עם פלוני או אם לא אדבר עמו, ועבר על דברו - חייב בקרבן. וכן אם נדר דברתי ולא דברתי וכיוצא בהן. שאין אלו נדרי אסר שאנו מבארין משפטיהם, אלא נדרי הקדש.

יב. הנודר בדברים שאין בהם ממש ואסור, אף על פי שאין הנדר חל עליהם - אין מורים לו שיהנה בהן התר, הואיל ואסר עצמו בהן ויבדעתו שהנדר חל עליהן; אלא פותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו, אף על פי שלא נאסר, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים.

יום ש"ק כ"ה מרחשון ה'תשע"ו

פרק רביעי

(1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפסים בנודר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

א. נדרי אנסין² ונדרי שגגות³ ונדרי הבאי⁴ - הרי אלו מתירים⁵, כדרך שבארנו בשבועות⁶. הרי שהדירוהו האנסין⁷ והמוכסין⁸ ואמרו לו: נדר לנו שהבשר אסור עליך אם יש עמך דבר שחייב במקס, ונדר ואמר: הרי הפת והבשר והיין אסורין עלי - הרי זה מתר בכל⁹, ואף על פי שהוסיף על מה שבקשו ממנו. וכן אם בקשו ממנו שידר שלא תהנה אשתו לוי¹⁰, ונדר שלא תהנה לו אשתו ויבניו ואחיו - בלן מתירין¹¹. וכן כל פיוצא בזה¹².

(2) שנדר מתוך אונס והכרח. (3) כגון שאמר: תיאסר אשתי

קלו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ה מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. (40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

- ז. וכשם שְנִשְׁאַלִים על נְדָרֵי הָאִסּוּר⁴¹ וּמְתִירִין אוֹתוֹ,¹²
כִּן נִשְׁאַלִים על נְדָרֵי הַקֶּדֶשׁ⁴² וּמְתִירִין אוֹתוֹ.⁴³ בֵּין¹³
נְדָרֵי קֳדָשֵׁי בְּדֵק הַבֵּית⁴⁴ בֵּין קֳדָשֵׁי מִזְבֵּחַ⁴⁵. וְאֵין¹⁴
נִשְׁאַלִין על הַתְּמוּרָה⁴⁶.¹⁵

(41) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. (42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. (43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם." (44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. (45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדושו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה שאלה. (46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "יהיה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשאת תמורה.

- ח. וכשם שְהָאֵב או הַבֶּעַל מִפְּרֵי נְדָרֵי אִסּוּר, כִּן מִפְּרֵי¹⁶
נְדָרֵי הַקֶּדֶשׁ⁴⁷ הַדּוּמִין לְנְדָרֵי הָאִסּוּר.¹⁷

(47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחטי חוץ" - לומר שגם בנדרי הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יותר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה.

- ט. מִי שֶׁנָּדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וְאֵנִי, וְשָׁמַע¹⁸
שְׁלִישֵׁי וְאָמַר 'וְאֵנִי'⁴⁸, וְנִשְׁאַל הָרֹאשׁוֹן על נְדָרוֹ¹⁹
וְהֵתֵר - הֵתֵרוֹ כִּלְכָן.⁴⁹ נִשְׁאַל הָאֲחֵרוֹן וְהֵתֵר - הָאֲחֵרוֹן²⁰
מִתֵּר, וְכִלְכָן אִסּוּרֵינִי.⁵⁰ נִשְׁאַל הַשְּׁנִי וְהֵתֵר - הַשְּׁנִי וְשָׁל²¹
אֲחֵרָיו מִתֵּרִין, וְהָרֹאשׁוֹן אִסּוּרֵי.⁵¹²²

(48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. (49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. (50) שהם לא תלו

המוזמן והדירו אם לא יאכל אצלו. (21) המוזמן. (22) וחילל המוזמן את נדרו. (23) בניגוד לדעת המוזמן מדרו. (24) שאין זה נדר. (25) שהוא ארבעה דינרי כסף. (26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. (27) נתרצו והסכימו. (28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. (29) שיסכים לשלושה דינרים. (30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרי ורזוין, צריכים התרת חכם.

- ד. וּמִנֵּין שֶׁאֶפְלוּ אֲרַבְעָה מֵיַי נְדָרִים אֵלָיו, שֶׁהֵן¹
מִתֵּרִים, שֶׁאִסּוּר לֹא לְאָדָם לְהִיֹּת נוֹדֵר בָּהֶן עַל מִנֵּת²
לְבַטְלָן? תִּלְמוּד לֹמַר: לֹא יַחַל דְּבָרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה³
דְּבָרָיו חֲלִילִין.³¹⁴

(31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

- ה. מִי שֶׁנָּדַר וְנָחַם³² עַל נְדָרוֹ - הֵרִי זֶה נִשְׁאַל³³
לְחֶכֶם וּמְתִירוֹ.³⁴ וְדִין הֵתֵר נְדָרִים כְּדִין הֵתֵר⁵
שְׁבוּעוֹת: שֶׁאֵין מִתֵּר אֶלָּא חֶכֶם מִבְּהָק, או שְׁלִשָּׁה³⁵
הַדְּיוֹטוֹת³⁶ בְּמִקּוֹם שֶׁאֵין חֶכֶם. וּבְלִשׁוֹן שֶׁמְתִירִין⁸
הַשְּׁבוּעָה מְתִירִין הַנְּדָרִים.³⁷ וְכֵן שֶׁאֵר הַעֲנִינּוֹת שֶׁפָּרְשָׁנוּ⁹
בְּשְׁבוּעוֹת - כִּלְכָן בְּנְדָרִים כְּדָרְךָ שֶׁהֵן בְּשְׁבוּעוֹת.³⁸¹⁰

(32) מתחרט. (33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנודר הוא הנשאל. (34) "כי כך למדו ממשה רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". (35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. (36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. (37) שאומרים לו: שרוי לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. (38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה ... לא יחל דברו".

- ו. וְאֵין מְתִירִין הַנְּדָר עַד שִׁיחֲלוּ³⁹, כְּשֶׁבוּעָה.⁴⁰¹¹

(39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת

שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. (66) מכל ישראל שבעולם. (67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסור עליו הנאת כל ישראל, אבל בנווד מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

י"ד. האומר: פרות אלו אסורין עלי היום אם אלף 17
למחר למקום פלוני - הרי זה אסור לאכלם היום, 18
גזרה שפא ילף למחר לאותו מקום. ואם עבר ואכלן 19
היום, והלף למחר - לוקה⁶⁸; ואם לא הלף - אינו 20
לוקה⁶⁹. 21

(68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. (69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

טו. אמר: הרי הן אסורין למחר אם אלף היום 22
למקום פלוני - הרי זה מותר לילף היום לאותו 23
המקום, ויאסרו עליו אותן הפרות למחר. וכן כל 24
פיוצא בזה⁷⁰. מפני שאדם זהיר בדבר האסור שלא 25
לעשותו⁷¹, ואינו זהיר פתנאי שגורם לאסור דבר 26
המותר⁷². 27

(70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. (71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדו, שהוא איסור אכילתם. (72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

טז. הנודר לצום עשרה ימים⁷³ באי זה יום שירצה, 28
והיה מתענה ביום אחד מהם, והצרף לדבר מצוה⁷⁴ 29
או מפני כבוד אדם גדול⁷⁵ - הרי זה אוכל ופורע 30
יום אחר⁷⁶, שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר. נדר 31
שניצום היום, ושכח ואכל - משלים לצום⁷⁷. נדר 32
שניצום יום אחד או שנים⁷⁸, וכשהתחיל לצום שכח 33
ואכל - אבד תעניתו, וחזב לצום יום אחר⁷⁹. 34

(73) בלתי רצופים. (74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. (75) שמפציר בו לאכול עמו. (76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. (77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדו יום זה. (78) ולא קבע איזה יום. (79) כדי לקיים את נדו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

את נדריהם בו. (51) שכל אחד התפסי נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

י. וכן המתפסי דברים הרבה בנדר, כגון שגדר על 1
הפת והתפסי הבשר⁵², ונשאל על הפת והתר פה - 2
התר הבשר⁵³. נשאל על הבשר והתר בו - לא התר 3
הפת. 4

(52) אפילו לאחר כדי דיבור. (53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

יא. הנשבע או הנודר שאיני נהנה לבלכם⁵⁴, ונשאל 5
על נדו או על שבועתו על אחד מהם והתירו⁵⁵ - 6
התרו פלם⁵⁶; שהגדר שהתר מפללו - התר פלו. 7
אמר שאיני נהנה לזה ולזה ולזה: התר הראשון - 8
התרו פלן⁵⁷; התר אחרון - האחרון מותר, וכלן 9
אסורין. שאיני נהנה לזה לזה לזה⁵⁸ - צריכין פתח 10
לקל אחד ואחד⁵⁹. וכן כל פיוצא בזה. 11

(54) לכל אנשי החבורה. (55) החכם. (56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. (57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. (58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. (59) שהרי כל אחד מהם הורד על ידו בפני עצמו.

יב. נדר בגזיר⁶⁰ ובקרבן⁶¹ ובשבועה⁶², או שגדר ואין 12
ידוע באי זה מהן נדר - פתח אחד לכלן⁶³. 13

(60) להיות נזיר. (61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. (62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. (63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

יג. הנודר מאנשי העיר⁶⁴ ונשאל להכם שבועיר⁶⁵, או 14
שגדר מישראל⁶⁶ והרי הוא נשאל להכם שבוישראל⁶⁷ 15
- הרי נדרו מותר. 16

(64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. (65) אף על פי

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט כ"ה מרחשון תשע"ו

העדים ולדרוש אותה היטב, ואז נעניש ונפסק הדין. ולקבוק כבד ככלי האפשר, כדי שלא נשפוט בדבור ראשון ובמהירות, ונרע לזכאים, והוא אמרו יתעלה:

יום ראשון י"ט מרחשון ה'תשע"ו

מצות עשה קעט.

המצוה הקע"ט — הצווי שנטוינו לחקור עדות

43 **יום חמישי כ"ג מרחשון ה'תשע"ו**
44 **מצות לא תעשה רפז.**

45 **המצוה הרפ"ז** — האזהרה שהזהר הדין מלקבל עדות
46 הקרובים, זה לזה או זה נגד זה (לטובת קרובם או לרעתו),
47 והוא אמרו ותעלה: "לא יומתו אבות על-בנים ובנים לא
48 יומתו על-אבות" (דברים כד, טו). בא הפרוש המקבל בספרי
49 (פרשת כי תצא שם): "שלא יומתו אבות על עדות בנים ולא
50 בנים על עדות אבות". והוא הדין לדיני ממונות, אלא
51 שנוכח בדיני נפשות דרך הפלגה. שלא נאמר: כיון שיש
52 כאן אבוד נפש אין הקרוב חשוד על כך ונעשה על פי
53 דבריו, כיון שעדותו היא לאבוד נפש קרובו ואין כאן מקום
54 לחשד. לפיכך הביא למשל את-הקרובים שאהבתם חזקה
55 וגדולה ביותר, והיא אהבת האב לבן והבן לאב, ואמרו:
56 אפלו עדות האב על הבן ואפלו היא לחיבו מיתה לא נקבל
57 — וזו היא גזרת הכתוב שאין לה טעם כלל. ודע זאת.
58 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' מסנהדרין (כו:).

59 **יום שישי כ"ד מרחשון ה'תשע"ו**
60 **מצות לא תעשה רפה.**

61 **המצוה הרפ"ח** — האזהרה שהזהרנו מלענוש או
62 שקר, והוא אמרו: "לא תענה ברעך עד שקר" (שמות כ,
63 טו). וכבר כפל לאו זה בלשון אחר ואמר: "עד שוא"
64 (דברים ה, יג) והעובר על לאו זה הרי גזר עליו הכתוב:
65 "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (שם יט, יט).
66 ולשון המקלף (פרשת יתרו): "ולא תענה ברעך וגו' —
67 אזהרה לעדים זוממין". ויש בלאו זה מלקות. כמו
68 שנתבאר בסוף ('בתחילת') ד'מכות. ויש נתבאר דיני
69 מצוה זו.

70 **יום שבת כ"ה מרחשון ה'תשע"ו**
71 **מצות עשה קפ.**

72 **המצוה המשלימה מאה ושמונים** — הצווי
73 שנוצטונו לענוש את-העדים שהעידו שקר כמו שזממו
74 לעשות בעדותם, והוא אמרו ותעלה: "ועשיתם לו כאשר
75 זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט) וזהו דין עדים
76 זוממין: אם העידו להוציא ממון — נוציא מהם כמוהו;
77 ואם העידו על מה שמחייב מיתה — נמיתם באותה
78 המיתה; ואם העידו על מה שמחייב מלקות — נלקה
79 אותם. וכבר נתבאר דיני מצוה זו והשאלות שנתחדשו
80 בה וכיצד יתקדם שהעדים יהיו זוממין ונדון אותם בדין
81 זה, במסכת מכות.

1 "וירשם וחקרם ושאלם היטב והגה אמת נכון הדבר"
2 (דברים יג, טו) וכבר נתבאר דיני מצוה זו וחלוקיה ואיך
3 הן הדיישות ואיך הן המקירות, ואיך חייבים לידבק בכך
4 ואיך תתקיים העדות או תדחה לפי המקירות האלה,
5 במסכת סנהדרין (מ:).

6 **יום שני כ' מרחשון ה'תשע"ו**

7 **מצות לא תעשה רצא.**

8 **המצוה הרצ"א** — האזהרה שהזהר העד שלא לדבר
9 בדינו של זה שהוא מעיד עליו אפלו הוא חכם או יודע,
10 הרי זה לא יקרא עד (גם) דין יורה — אלא יעיד
11 במה-שיראה וישתוק, והדיינים — יעשו על פי עדותו
12 כפי מה שיראה להם, והזהר שלא לדבר שום דבר נוסף
13 על העדות. וזהו בדיני נפשות בלבד, והוא אמרו ותעלה:
14 "ועד אחד לא יענה בנפש למות" (במדבר לה, ל) וכפל
15 את-האזהרה בענין זה ואמר: "לא יומת על-פי עד אחד"
16 (דברים יז, ו), כלומר: לא יומת בהוראת העד. ובגמרא
17 סנהדרין אמרו: "ועד אחד לא יענה בנפש — בין לזכות
18 בין לחובה". ובארו שטעם הדבר: "משום דמתווי
19 (שנראה) כנוגע בעדותו". ובדיני נפשות בלבד הוא
20 שאסור לו ללמד לא זכות ולא חובה.

21 **יום שלישי כ"א מרחשון ה'תשע"ו**

22 **מצות לא תעשה רפה.**

23 **המצוה הרפ"ח** — האזהרה שהזהרנו מלענוש או
24 להוציא ממון בעדות עד אחד, אפלו היה בתכלית
25 הכפשות, והוא אמרו ותעלה: "לא יקום עד אחד באיש
26 לכל-עון ולכל-חטאת" (דברים יט, טו) אמרו (ספרי שם):
27 "לכל-עון אינו קם, אבל קם הוא לשבועה" (שם יש עד
28 אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וכבר
29 נתבאר דיני מצוה זו במקומות מפוזרים ביבמות
30 וכתובות וסוטה וגטין וקדושין ומקומות שונים בסדר
31 גז'קין.

32 **יום רביעי כ"ב מרחשון ה'תשע"ו**

33 **מצות לא תעשה רפו.**

34 **המצוה הרפ"ו** — האזהרה שהזהר הדין מלקבל
35 עדות בעל עברה ולעשות על פי עדותו והוא אמרו
36 ותעלה: "אל-תשת דרך עם-רשע להיות עד חכם" (שמות
37 כג, א) בא הפרוש (מכילתא פרשת שופטים): "אל-תשת
38 רשע עד, אל-תשת חומס עד" — להוציא את-החמסנים
39 (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) ואת-הגזלנים שהן
40 פסולין לעדות, שנואמר: פי יקום עד-חכם באיש"
41 ('ובערת הרע מקרבך' — דברים יט, טז), וכבר נתבאר דיני
42 מצוה זו בפרק ג' מסנהדרין (כו:).

ישעיה יד טז-כב

טו רֵאִיךְ אֵלֶיךָ יִשְׁגִּיחוּ אֵלֶיךָ יִתְבַּוְּנוּ הַזֶּה הָאִישׁ מִרְגִּזוֹ הָאָרֶץ מִרְעִישׁ מַמְלָכוֹת: יו שֵׁם תִּבְלַל בְּמִדְבָּר
וְעָרֵיו הָרַם אֲסִירָיו לֹא־פָתַח בְּיָתָהּ: יח פְּלִמְלִכֵי גוֹיִם כָּלָם שָׁכְבוּ בְּכָבוֹד אִישׁ בְּבֵיתוֹ: יט וְאַתָּה הִשְׁלַכְתָּ
מִקְבְּרֶךָ פְּנֵצָר נִתְעַב לְבוֹשׁ הַרְגִים מִטְעֲנֵי חֶרֶב יוֹרְדֵי אֶל־אֲבְנֵי־בֹר פִּפְגָּר מוֹבְס: כ לֹא־תַחַד אֲתָם
בְּקִבּוּרָה פִּי־אֲרָצְךָ שַׁחַת עֲמַךְ הֲרַגְתָּ לֹא־יִקְרָא לְעוֹלָם זֶרַע מְרַעִים: כא הָכִינוּ לְבַנְיָו מִטְבַּח בַּעֲזוֹן אֲבוֹתָם
בְּלִי־קָמוֹ וִירְשׁוּ אֶרֶץ וּמְלָאוּ פְּנֵי־תִבְלַל עָרִים: כב וְקַמְתִּי עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְהִכְרַתִּי לְכָבֵל שֵׁם
וְשֹׂאֵר וְנִין וְנָכַד נֶאֱמַר יְהוָה:

רש"י

מדשדש כמו נבוס קמינו (תלים מד) ועל הרי אבוסנו (כאן כ"ה) מתבוססת בדמיך (יחזקאל טו), הגדוש כטיט חוצות: (כ) לא תחד אתם בקבורה. לא תשוה לשאר מלכים לנוח בקברך: כי ארצך שחת. ברוב עבודה ועמך הרגת חנם כמו שמפורש בדניאל ואמר להובדא לכל חכימי בבל לכך שנאוך ונהגו בך בזיון להשליכך מקברך: לא יקרא לעולם זרע מרעים. ואף בניך ילקו בעוניך ולא יתקיימו אחריו ימים רבים כי יתחברו עליהם שונאיך וישחיתום ויאמרו זה לזה: (כא) הכינו לבניו מטבח. לבל יקומו וירשו ארץ, ותמלא הארץ שונאים ומצייקים וכן תירגם יונתן בעלי דבבין כמו (שמואל א' כח) ויהי ערך, ועוד יש לפתור ומלאו פני תבל ערים כלפי שאמרנו למעלה שם תבל כמדובר ועריו הרס חזר ואמר וכלה זרעו ויחזרו יושבי הערים למקומן ומלאו פני תבל עירות: (כב) ושאר. שארית: ניין. בן מושל במלכות אביו: ונכד. בן הבן. ניין זה בלשצר ונכד זו ושתי:

מצודת ציון

(טז) ישגִיחוּ. ענין הבטה בכוננת הלב: יתבוננו. ענין הסתכלות בעיון רב כמו ואתבונן אליו בבוקר (מ"א ג): מרגיז. ענין תנועת הרעדה: (יז) תבל. כן נקרא מקום הישוב: ביתה. ה"א בסופה במקום למ"ד בתחלתה: (יט) כנצר. כענף וכן נצר משרשו יפרה (לעיל יא): מטעני חרב. מדוקרי חרב והוא לשון ערבי: אבני בור. עומק הבור מקום שהאבנים צוללים ויורדים: כפגור. כן נקרא גוף ההרוג וכן רב הפגור (עמוס ח): מובס. נרמס ונדרס כמו יבוס צרינו (תהלים ס): (כ) תחד. מלשון חד ואחד: (כא) מטבח. מקום טבחה: (כב) ושאר. ענינו קרוב כמו שאר בשרו (ויקרא יח): וניין. הוא בן: ונכד. הוא בן הבן וכן אם תשקר לי ולניני ולנכדי (בראשית כא):

טז) רואיך. הרואים אותך בשאול יביטו אליך ויתבוננו להסתכל אליך בכוננת הלב ויאמרו היתכן שזהו האיש אשר היה מרגיז הארץ בחייו: (יז) שם תבל. מקום המיושב שם לשממה כמדבר: ועריו. אף ערי עצמו הרס בעברתו: לא פתח ביתה. לא התיר אסיריו ללכת לביתם: (יח) איש בביתו. כל אחד שכב בכבוד בקברו: (יט) ואתה. אבל אתה נשלכת מקברך כמו שעוקרין ענף המחוטב לזרקו להלן כי ארז"ל בשעה שנטרד נ"ן לשבעה שנים עם החיות המליכו עם הארץ את אויל מרודך בנו וכשחזר למלכותו נטלו וחבשו בבית האסורים עד יום מותו כשמת הוציאו את אויל מרודך להמליכו ולא קבל אמר אם ישוב למלכותו יהרגני ולא האמין שמת עד שהוציאוהו מקברו: לבוש הרוגים. בלבוש מלוכלך כמו לבוש הרוגים מדוקרי חרב מרוב הלכלוך: יורדי אל אבני בור. ר"ל אשר מרוב הלכלוך יורדים במלבושים כאלה בעמקי הבור כגוף הפגור הנרמס כי לגודל המאוס לא יפשוטו המלבושים מעליהם ואמר שבמלבוש כזה יגררו פגור נ"ן ללעג ולקלס: (כ) לא תחד. לא תהיה כאחד להיות שוה למלכי העכו"ם בדבר הקבורה לנוח בכבוד: כי ארצך שחת. ולזה פחד מאד עד שהוציאוהו מקברו: עמך הרגת. כמ"ש ואמר להובדא לכל חכימי בבל (דניאל ב): לא יקרא וכו'. בניו שהם זרע מרעים לא יקרא לזמן רב לומר אלו מזרע נ"ן כי במהרה יכרת זרעו: (כא) הכינו. האומות יאמרו זל"ז הכינו מטבח לבני נ"ן: בל יקומו. לרשת הארץ: ומלאו. ואז כשיוכרת זרעו ימלאו פני תבל ערים ולפי שאמר למעלה ועריו הרס לכן אמר שמעתה ימלאו ערים: (כב) וקמתי. אקים להפרע מהם: שם ושאר וכו'. לא ישאר מה משלו למעלה להיות שמו נזכר עליו ולא ישאר מי משאר בשרו ולא בן ולא בן הבן:

מצודת דוד

(טז) רואיך. הרואים אותך בשאול יביטו אליך ויתבוננו להסתכל אליך בכוננת הלב ויאמרו היתכן שזהו האיש אשר היה מרגיז הארץ בחייו: (יז) שם תבל. מקום המיושב שם לשממה כמדבר: ועריו. אף ערי עצמו הרס בעברתו: לא פתח ביתה. לא התיר אסיריו ללכת לביתם: (יח) איש בביתו. כל אחד שכב בכבוד בקברו: (יט) ואתה. אבל אתה נשלכת מקברך כמו שעוקרין ענף המחוטב לזרקו להלן כי ארז"ל בשעה שנטרד נ"ן לשבעה שנים עם החיות המליכו עם הארץ את אויל מרודך בנו וכשחזר למלכותו נטלו וחבשו בבית האסורים עד יום מותו כשמת הוציאו את אויל מרודך להמליכו ולא קבל אמר אם ישוב למלכותו יהרגני ולא האמין שמת עד שהוציאוהו מקברו: לבוש הרוגים. בלבוש מלוכלך כמו לבוש הרוגים מדוקרי חרב מרוב הלכלוך: יורדי אל אבני בור. ר"ל אשר מרוב הלכלוך יורדים במלבושים כאלה בעמקי הבור כגוף הפגור הנרמס כי לגודל המאוס לא יפשוטו המלבושים מעליהם ואמר שבמלבוש כזה יגררו פגור נ"ן ללעג ולקלס: (כ) לא תחד. לא תהיה כאחד להיות שוה למלכי העכו"ם בדבר הקבורה לנוח בכבוד: כי ארצך שחת. ולזה פחד מאד עד שהוציאוהו מקברו: עמך הרגת. כמ"ש ואמר להובדא לכל חכימי בבל (דניאל ב): לא יקרא וכו'. בניו שהם זרע מרעים לא יקרא לזמן רב לומר אלו מזרע נ"ן כי במהרה יכרת זרעו: (כא) הכינו. האומות יאמרו זל"ז הכינו מטבח לבני נ"ן: בל יקומו. לרשת הארץ: ומלאו. ואז כשיוכרת זרעו ימלאו פני תבל ערים ולפי שאמר למעלה ועריו הרס לכן אמר שמעתה ימלאו ערים: (כב) וקמתי. אקים להפרע מהם: שם ושאר וכו'. לא ישאר מה משלו למעלה להיות שמו נזכר עליו ולא ישאר מי משאר בשרו ולא בן ולא בן הבן:

משלי כב ה"ז

ה צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם: ו חנף לנער עליפי דרפו גם פייזוקין לא יסור ממנה: ז עשיר ברשים ימשול ועבד לזה לאיש מלוה: ח זורע עולה (יקצור) יקצראון ושבת עברתו יכלה: ט טוב עין הוא יבקר פיינתן מלחמו לדל: י גרש לץ ויצא מרדן וישבת דין וקלון: יא אהב (טהור) מטהר לב חן שפתיו רעהו מלך: יב עיני יהוה נצרו דעת ויסלף דברי בגד: יג אמר עצל ארי בחוץ בתוך רחבות ארצו: יד שוחה עמוקה פי זרות זעום יהוה (פול) ופל-שם: טו אולת קשורה בלב נער שבט מוסר ירחיקנה ממנו: טז עשק דל להרבות לו נתן לעשיר אך למחסור: זי הט אונף ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתו:

רש"י

לו לפי שמפסיד את יכולתו: (י) גרש לץ. יצר הרע: (יא) אוהב. טהר לב חן שפתיו. מי ששפתיו חן: רעהו מלך. הקב"ה אוהבו ומחבבו: (יג) אמר עצל ארי בחוץ. איך אצא ללמוד תורה: (יד) שוחה עמוקה פי זרות. פי עובדי גלולים: זעום ה'. מי שהקב"ה שונאו נופל ונכשל בה: זעום. נוף מלפניו: (טז) עושק דל להרבות לו. עושר: נותן לעשיר. סוף שנותן ממנו לעו"ג העשירי ואך למחסור הוא בא: (זי) הט אונף שמע דברי חכמים. ללמוד תורה מחכם כל שהוא: ולבך תשית לדעתו. ואם רבך רשע לא תלמוד ממעשיו:

מצודת ציון

(ה) צנים. קוצים כמו ולצנינים בצדיכם (במדבר לג): (ו) חנוך. הוא ענין התחלה לדבר שעתידי לעמוד בו כמו ולא חנכו (הברים כ'): (ח) ושבת עברתו. הושאל לשון שבת על העברה והזעם וכן אשור שבת אפי (ישעיה ט'): (י) וישבות. ענין הביטול כמו שבת נוגש (שם יד'): (יב) ויסלף. ויעם: (יד) שוחה. בור כמו בשחת עשו (תהלים ט'): זרות. מל' זר: זעום. ענף כעס: (זי) תשית. תשים כמו שת לי אלהים זרע (בראשית ד):

הוא מונע להמלוה על כי לזה לו די מחסורו כן ימשול החכם בעיני הדעת על כי יספיק להם משאלותם בדבר החכמה: (ח) זורע. כמו הזורע דבר מה הנה יקצור המין שזרע כן הגמול לפי המעשה: ושבת עברתו. שבת חמתו שהיה מכה ורודה בה הנה יכלה ר"ל יפסיד היכולת: (ט) טוב עין. הנותן לעני בעין יפה יבורך מה' כי הלא נתן מלחמו לדל ואם עוד יבורך בנכסיו ישפיע עוד יותר ולא ירע לבבו בתתו לו: (י) גרש לץ. גרש ממך את הלץ ויצא המריבה כי דרך הלץ לחרחר ריב: וישבות. אז יבוטל דין וקלון כי כשיהיה ריב יגשו למשפט ויריבו לבנות זה את זה וכשאין מחרחר ישבות הכל: (יא) אוהב. מי שאוהב איש טהר לב מבלי סיג און ויאהב את מי שיש חן באמרי שפתיו על כי בדעת ידבר הנה המלך מכבדו כי כן דרך המלך לאהוב אנשים כאלה: (יב) עיני ה'. המקום ישגיח בשמירת אנשי הדעת ויעוות לקלקל דברי עצת הבוגד אשר ידבר ללכוד אנשי הדעת לא יוכל להם: (יג) אמר עצל. בעבור העצלות לא יצא מפתח ביתו לעשות מלאכתו ויבדה מלבו לאמר הלא הארי בחוץ ויטרוף נפשי ובתוך הרחובות אהיה נרצה מן הלסטים המצויים שם: (יד) שוחה. כחפירה עמוקה אשר הנופל בה קשה לו לעלות כן הוא הנלכד בפתיו פי זרות היא המינות אשר יקשה מאוד לפרוש ממנה: זעום ה'. מי שה' זעם עליו וחפץ במיתתו הוא נכשל בה כי לא יאיר עיניו בתחלת הפתוי להבין סכלות הדבר וכוביו: (טו) אולת קשורה. דבוק הוא במעשה האולת כאלו קשורה בלבו אבל שבת המייסר ירחיק ממנו את האולת: (טז) עושק דל. דבר בהווה על כי אין העשיר מניח לגזול הימנו כי חזקה ידו: להרבות לו. בחושבו שבוה יתרבה הונו: נותן לעשיר. וכן הנותן מתן לעשיר: אך למחסור. בשתי אלה לא יבוא יתרון כי אם חסרון בעשרו כי הגול יאבד עוד את שלו ובתן מתן לעשיר בעצמו מחסר עשור והמקום לא ימלא החסרון כי לא עשה מצות ה' במתן ההוא: (זי) ולבך. ר"ל לא שמיעת האוזן בלבד כי גם לבך שים לדעת התורה להבינה ולזכרה:

מצודת דוד

(ה) צנים פחים. קוצים ופחים יקושים נמצאים בדרך עקש ר"ל המעקם דרכיו יתיסר בקוצים וילכד בפח אבל השומר נפשו וסר מדרך העקש הנה ירחק מצנים ופחים ולא עליו יהיו: (ו) חנוך. התחל והרגל את הנער בשנים להוליכו בעבודת ה' לפי דרך חכמתו אם מעט ואם הרבה וכשיהיה מורגל בעבודת ה' אז גם כי יזקין לא יסור ממנה כי יתן לב להשכיל כשרון המעשה ההוא: (ז) עשיר. העשיר בדעת ימשול בעיני הדעת וכן עבד לזה לאיש מלוה ר"ל כמו שהלוח

ה מקוה שיש בו שלש גומות של מים שאובין של לג לז, אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאין מים פשרים עד שלא הגיעו לגומא השלישית – פשר, ואם לאו – פסול; ורבי שמעון מכשיר, מפני שהוא במקוה סמוך למקוה.

ו המנסק את הטיט לצדדין, ומשכו ממונו שלשה לגין – פשר. הנה תולש, ומשכו ממונו שלשה לגין – פסול; ורבי שמעון מכשיר, מפני שלא נתפנו לשאוב.

ז המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים – רבי אליעזר אומר: אם עונת גשמים היא, אם יש בו כמעט מים פבור – ישבר, ואם לאו – לא ישבר; רבי יהושע אומר: בין כך ובין כך – ישבר, או יכפה, אבל לא יערה.

פירוש ברטנורא

ה של לוג לוג. לוג אחד בכל גומא: עד שלא הגיעו לגומא שלישית פשר. הוה ליה כמקוה שלם שנפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין דלא פסלוהו, והכא נמי הואיל והיו במקוה ארבעים סאה קודם שהגיעו המים לגומא שלישית, לא נפסל המקוה: סמוך למקוה. כמקוה כשר הסמוך לשאוב, שזה עומד בכשרותו וזה עומד בפסולותו, והכא נמי המים שבגומות כעומדים בפני עצמן חשיבי ולא כמעורבין. ואין הלכה כר' שמעון:

ו המנסק, כמו המסלק, שמסלק את הטיט לצד אחד. ולא שתלש הטיט מן המים, אלא בתוך המים סלקו לצד אחד. שאם תלשו מן המים נחשב כשואב, ואם משכו ממנו שלשה לוגין פסול את המקוה. ודוקא כשאין במקוה ארבעים סאה, הוא דשלשה לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה, אבל אם היו בו ארבעים סאה, אין כל מים שאובין שבעולם פוסלין אותו: ור' שמעון מכשיר. משום דאין מתכוין לשאובה אלא לסלק את הטיט למקום אחד. ואין הלכה כר' שמעון:

ז לנגבן. תרגום והנה חרבו, והא נגובו. ודוקא לנגבן, שלא נתכוין לקבל המים, לכך לא נעשו שאובין, דכתביב אך מעין ובור, מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם, אף בור שאין בו תפיסת ידי אדם: אם עונת גשמים היא. שנתקשרו שמים נעבים וירדו גשמים: אם יש בו כמעט מים כבור. גרסינן. ולא גרסינן

משניות מבוארות – קהתי

ומשכו ממונו שלשה לגין – לתוך המקוה, פשר – שהואיל ולא תלש את הטיט לגמרי, אלא גרפו לצדדים, אין המים היוצאים ממנו נחשבים כשואבים. הנה תולש – את הטיט מקרקע המקוה, שהגביהו מן המים בידו או בכלי והניחו על שפת המקוה, ומשכו ממונו שלשה לגין – והלכו מן הטיט שלושה לוגין מים לתוך המקוה, פסול – המקוה, שכיון שתלש את הטיט לגמרי והגביהו מן המים, נעשו המים שבו כשואבים, הלכך פוסלים הם את המקוה החסר; ורבי שמעון מכשיר – את המקוה, אפילו כשהיה תולש את הטיט, מפני שלא נתפנו לשאוב – את המים מן המקוה אלא לסלק את הטיט, ומים השואבים שלא במתכוון אין להם דין שאובים. ותנא קמא סובר, שאם תלש את הטיט, הריהו כאלו נתכוון לשאוב את המים. והלכה כתנא קמא.

באור משנה ז

כתוב בתורה (ויקרא יא, לו): "אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור", ודרשו בתורת הכהנים: איזו אמר (הכתוב): "מקוה מים יהיה טהור" (מבלי להקדים "אך מעין ובור"), יכול אפילו מילא בכתפו ועשה מקוה בתחילה, יאה טהור? תלמוד לומר: "מעיין" – מה מעיין בידי שמים, אף מקוה בידי שמים: אי מה מעיין שאין בו תפיסת ידי אדם (שכולו בידי שמים, ואין ידי אדם פועלות בו כלל), אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם, יצא המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים (מי גשמים, שהמים הללו פסולים למקוה), תלמוד לומר: "בור" (שמכוננים בו מי גשמים, ויש בו תפיסת ידי אדם, שהרי הבור עשוי בידי אדם). – נמצאנו למדים, שיעקר המקוה צריך להיות בידי שמים, שלא יהיו מימיו שאובים, אבל אינו נפסל כשיש בו תפיסת ידי אדם, כמו המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מי גשמים, שהואיל ולא נתכוון לשאוב את המים, לא נעשו שאובים, וכשרים למי מקוה. כיצד? על כך נחלקו במשנתנו רבי אליעזר ורבי יהושע.

המניח קנקנים בראש הגג לנגבן – על מנת לייבשם, ונתמלאו מים – שירדו גשמים ונתמלאו הקנקנים ממי הגשמים, והרי המים הללו אינם שאובים, והם כשרים למי מקוה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אבל אי אפשר להרים את הקנקנים ממקומם ולערוט את מימיהם לבור, לפי שעל ידי כך נעשים המים שאובים; וכיצד יעשה שיישפכו המים מהקנקנים לתוך הבור שלמטה, ויהא מקוה כשר? רבי אליעזר אומר: אם עונת גשמים היא – והרי שמן הסתם אף בבור יש מי גשמים כמו שיש בקנקנים, או אם יש בו כמעט מים כבור, מים פבור – שאמנם אין זו עונת גשמים, אבל יש מעט מים כבור, ישבר – את הקנקנים, ויישפכו מימיהם לתוך הבור, שבכגון זה כל

באור משנה ה

מקוה שיש בו שלש גומות של מים שאובין של לג לז – כגון מקוה שכתליו משופעים, ובהם שלוש גומות זו למעלה מזו, ובכל גומא היה לוג מים שאובים (והא"ש; תפארת ישראל), ונפלו לתוך חלל המקוה מים כשרים: אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאין מים פשרים עד שלא הגיעו לגומא השלישית – ונמצא שהיו במקוה ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו בהם שלושה לוגים מים שאובים, פשר – המקוה, כדן מקוה שלם שנפלו לתוכו מים שאובים, שאינם פוסלים אותו; ואם לאו – שאין ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא הגיעו לגומא השלישית, פסול – המקוה מספק. יש מבארים, שלדעת הסוברים, שאפילו מקוה שכולו שאוב כשר מן התורה, אין טעם לפסול כאן מספק, ולפיכך מה ששינונו "ואם לאו פסול", אין הכוונה כמו שבארנו לעיל, שאם אין ידוע וכו' פסול מספק, אלא הכוונה היא, שאם ידוע שלא היו ארבעים סאה מים כשרים קודם שהגיעו לגומא השלישית, פסול (ותוספות יום טוב). אבל יש כותבים, שפירוש זה אינו מתיישב במשנה, ולכן נראה להם, שאף הסוברים, שאפילו כולו שאוב כשר מן התורה, מודים כאן שפסול המקוה מספק, לפי שקרוב לודאי הוא, שיגיעו המים לגומא השלישית קודם שיפלו בו ארבעים סאה מים כשרים, ולפיכך דווקא אם ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה, מים כשרים קודם שהגיעו לגומא השלישית, המקוה כשר; אבל אם לא ידוע, פסול (ותוספות אנשי שם); ורבי שמעון מכשיר – את המקוה בכל אופן, מפני שהוא במקוה סמוך למקוה – כמקוה של מים שאובים הסמוך למקוה מים כשרים, הפחותים מארבעים סאה, שאף על פי שנוגעים זה בזה בראשם, אין השואבים פוסלים את המקוה הכשר, ואף כאן המים השואבים שבגומות נחשבים כעומדים בפני עצמם, לא כמעורבים עם מי המקוה ולכן אינם פוסלים את המקוה. ברם, לדעת תנא קמא, אין זה כמקוה סמוך למקוה, שהואיל ומי המקוה עוברים על הגומות, הרי המים שבגומות נחשבים כמעורבים במי המקוה. והלכה כתנא קמא.

באור משנה ו

המנסק – היינו המסלק – את הטיט לצדדין – שגרף את הטיט מקרקעית המקוה, שאין בו ארבעים סאה, והניחו בצדי המקוה,

ח הַסִּיד שֶׁשָּׁכַח עֲצִיץ בְּבוֹר וְנִתְמַלֵּא מִיָּם, אִם הָיוּ הַמַּיִם צָפִים עַל גַּבְיָו כָּל שְׁהוּא – יִשְׁבֵּר. וְאִם לֹא – לֹא יִשְׁבֵּר; דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף – יִשְׁבֵּר.
ט הַמְסַדֵּר קְנָקְנִים בְּתוֹךְ הַבוֹר וְנִתְמַלֵּא מִיָּם, אָף עַל פִּי שֶׁבִלְעַת הַבוֹר אֶת מִיָּמוֹ – הָרִי זֶה יִשְׁבֵּר.

פירוש ברטנורא

א: או: ישבר. הקנקנים ופלו המים שבתוכן לבור. דהמשכה היא, כיון שמתוך כלים שבורים נופלים לבור: ואם לאו. שאינה עונת גשמים, אי נמי שאין מים בבור. לא ישבר. דאם אינה עונת גשמים הרי לא יוכל לעשות מקוה מן המים שבקנקנים בלבד, דסבירא ליה לרבי אליעזר שאובה שהמשיכה כולה או רובה, פסולה. אבל כשהיא עונת גשמים, ישבר להמשך אלו המים ויתמלא רוב המקוה במי גשמים. וכשאין בו מים כלל, לא ישבר אע"פ שהיא עונת גשמים, שמא יפלו מן המים לבור רביעית קודם שבורה. ור' אליעזר למעמיה דאמר לעיל רביעית מים פוסלים את המקוה כתחילה: רבי יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר. דקסבר שלשה לוגין פוסלין את המקוה בין בתחילה בין בסוף, ולא רביעית, ולא חיישינן שמא יפלו לבור שלשה לוגין קודם שבורה. ואף על גב דלאו עונת גשמים היא, ישבר, דיכול להמשך עד שיעור מקוה, דקסבר שאובה שהמשיכה כולה, טהורה. ואין הלכה כר' אליעזר: או יכפה. שכופה הקנקנים שעל הגג שלא יפלו המים מתוכן לבור, אלא יפלו לצד אחר ומשם נמשכים לבור: אבל לא יערה. שאם הגביה הקנקנים ועירה אותן נעשו כמים שאובין, שהרי יש בהן תפיסת ידי אדם:

ח הַסִּיד. אומן הסד את הבור כסד כר' שחוקי מימיו, ודרכו להביא הסיד לבור בעצין, ואותו בור היו בו מים כשרים ונשקע העצין לתוך המים ונתמלא: אם היו המים צפים על גביו כל שחו ישבר. שלא נשאבו המים, דכל שעה הן מעורבין. אבל אם היה מעלה העצין בידו היו נפסקים ונעשים תלושין: ואם לאו. שאין המים צפים על גביו: לא ישבר. ובשאינה עונת גשמים כיון דאיכא מים בבור ישבר, כדאמרן: רבי יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר. דיכול להמשך, כדפרישנא לעיל:

ט הַמְסַדֵּר קְנָקְנִים בְּבוֹר וְנִתְמַלֵּא אָף עַל פִּי שֶׁבִלְעַת הַבוֹר אֶת מִיָּמוֹ. ואין מים בבור אלא אלו שבקנקנים: הרי זה ישבר. כר' יהושע דאין רביעית פוסל

משניות מבוארות – קהתי

נחשבים כמים שאובים, ולפיכך אם יש בו כמעט מים בבור. ישבר וכו'.

באור משנה ח

הַסִּיד – סד את הבור בסיד, שֶׁשָּׁכַח עֲצִיץ – שהביא בו את הסיד, בְּבוֹר – ונשקע העצין לתוך מי הגשמים שהיו בבור, וְנִתְמַלֵּא מִיָּם – ממי הבור, עד שלא נשארו ארבעים סאה בבור עצמו (חמאירי): אִם הָיוּ הַמַּיִם צָפִים עַל גַּבְיָו – על גבי העצין, כָּל שְׁהוּא – והרי שהמים שבעצין מחוברים למי הבור, יִשְׁבֵּר – את העצין, שלא נעשו המים שבו שאובים מעולם, וכשרים הם למקוה כדין שאר מי הבור. וְאִם לֹא – שלא היו המים צפים על גביו, לֹא יִשְׁבֵּר – את העצין, שהמים שבו חשובים כשאובים, ואם יש בהם שלשה לוגין, יפסלו את המקוה (רמב"ם); דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – ושונה דין זה מדין הקנקנים שבמשנה הקודמת, שכן בקנקנים סובר רבי אליעזר, שאם יש כמעט מים בבור ישבר את הקנקנים, לפי שמי הגשמים שירדו לתוכם אינם לרצונו כלל, שהרי העלם לגג כדי לנגבם, ונמצא שאין במימיהם כל תפיסת ידי אדם, אבל כאן, אף על פי שיש מים בבור, מכל מקום לא ישבר, מפני שהמים שבעצין הם קצת לרצונו, ולכן סובר רבי אליעזר שדינם כמים שאובים (הגר"א); עֵינֵי בִרְטַנּוֹרָא שִׁמְפוּרָא בְּדוּךְ אַחֲרָת. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף – בין שהיו המים צפים על גבי העצין בין שלא היו צפים על גביו, יִשְׁבֵּר – את העצין, שאפילו לא היו המים צפים על גביו, אין המים שבעצין חשובים כשאובים. יש מפרשים, שאף רבי יהושע מחמיר כאן במשנה הקודמת וסובר, שדווקא ישבר, אבל לא יכפה, לפי שיש כאן תפיסת ידי אדם יותר מבקנקנים שהניח בראש לנגבם, מאחר שבקנקנים לא חישב עליהם כלל שיקבלו דבר מה לתוכם, שהרי לא העלם אלא לנגבם, ואילו כאן בעצין ששכח בבור, הרי העצין משמש לקבלה, שהרי נתן בו הסיד, ויש אפוא מקום להניח שהמים שנתמלאו מן הבור היו לדעתו ולרצונו, כמו שכבר בארנו לעיל בדברי רבי אליעזר (הרא"ש; "משנה אחרונה").

באור משנה ט

הַמְסַדֵּר קְנָקְנִים בְּתוֹךְ הַבוֹר – כדי שייבלעו המים בדפנותיהם, ועל ידי כך לא יבלעו אחר כך את המשקים שיתנו לתוכם, וְנִתְמַלֵּא מִיָּם – שתדרו מי הבור גם לתוכם (הרא"ש), או שנשקעו הקנקנים מאליהם ונכנסו המים שבו לותוכם (חמאירי), אָף עַל פִּי שֶׁבִלְעַת הַבוֹר אֶת מִיָּמוֹ – הנשארים, ולא נשתיירו בו מים אלא אותם שבקנקנים, הָרִי זֶה יִשְׁבֵּר – את הקנקנים, ויצאו המים לבור, ויהיה

המים שבבור כשרים למקוה, וְאִם לֹא – שאין זו עונת גשמים ואין מעט מים בבור, לֹא יִשְׁבֵּר – כלומר לא תועיל לו שבירת הקנקנים, כדי שמימיהם, שיישפכו לבור, יישארו כשרים למקוה. טעמו של רבי אליעזר, שאין המים שבקנקנים כשרים אלא כשהם מתערבים במים אחרים שיש במקוה, אבל אם יעשה כל המקוה מן המים שבקנקנים, אין המקוה כשר; ואפילו על ידי תערובת מים אחרים שבבור, אין המים שבקנקנים כשרים אלא כשישבר את הקנקנים, אבל אם יגע בידו בהם, אפילו כדי להפכם בלבד, נפסלים המים משום תפיסת ידי אדם (הרא"ש); ויש מבארים טעמו של רבי אליעזר, שהולך הוא לשיטתו, שרביעית מים שאובים בתחילה פוסלים את המקוה (לעיל משנה ד). וכשם שהוא מחמיר במים שאובים בתחילה, כך הוא מחמיר במים שבקנקנים, הואיל ונראים כשאובים, שאם הם נופלים בתחילה לבור, אין המקוה כשר (הגר"א). רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף – בין אם יש מעט מים בבור בין אם אין מים בבור, יִשְׁבֵּר – את הקנקנים, או יִכְפֶּה – יטה אותם על צידם, ויישפכו מימיהם לבור, שלדעת רבי יהושע אפילו כשהוא כופה אותם, אין זה נחשב כתפיסת ידי אדם, והמים הנקווים מהם בבור כשרים לטבילה, ואפילו עושה כל המקוה מהם, הואיל והם מים שאינם שאובים, ואין בהם תפיסת ידי אדם, המקוה כשר (הרא"ש; הרמב"ם); אֲבָל לֹא יַעֲרֶה – לא יגיבה את הקנקנים ויערה את מימיהם לבור, שאם עשה כן, נעשים המים שאובים, מאחר שיש בהם תפיסת ידי אדם. והלכה כרבי יהושע. – הגר"א מבאר טעמו של רבי יהושע, לפי שהוא סובר כחכמים החולקים על רבי אליעזר במים שאובים, וסוברים: "בין בתחילה בין בסוף שיעורו שלשה לוגין", ואף כאן במים שבקנקנים אינו מחמיר בתחילה, ואפילו אין זו עונת גשמים ואין בו כמעט מים בבור, ישבר או יכפה, ויפלו המים לתוך הבור, שמי הקנקנים כשרים הם, שאין בהם תפיסת ידי אדם ("אליהו רבא").

בארנו משנתנו לפי הרא"ש והגר"א, ומכאן נקטנו גירסתם: "אם עונת גשמים היא או אם יש בו כמעט מים בבור." ואף "בית יוסף" מביא פירוש הרא"ש, וכותב שהוא עיקר (סור יורה דעה סימן רא). אבל הר"ש מפרש את המשנה בדרך אחרת לגמרי, והרב מברטנורא הולך בעקבותיו. ואף בעל "תפארת ישראל" מפרש בדרך אחרת.

ומפירוש הרמב"ם משמע, שאף הוא מפרש כדרך הרא"ש, אבל בחיבורו (הלכות מקואות ד, א), שפורסם שם כרבי יהושע, הוא כותב: "אף על פי שהיא עונת הגשמים", ולפי זה לא לפרש במשנתנו: "אם עונת גשמים היא" – כלומר אף על פי ששונת גשמים היא, והיה צריך להעלות על דעתו שירדו גשמים ויתמלאו הקנקנים, והרי נראה כאילו נתכוון אף לשאוב את המים, מכל מקום הואיל ובאמת לא נתכוון לשאוב בהם מים אלא לנגבם בלבד, אין המים

י מקוה שיש בו ארבעים סאה מים ומיט – רבי אליעזר אומר: מטבילין במים ואין מטבילין בטיט. רבי יהושע אומר: במים ובטיט. באיזה טיט מטבילין? בטיט שהמים צפים על גביו. היו המים מצד אחד – מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט. באיזה טיט אומר? בטיט שתקנה יורד מאליו, דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: מקום שאין קנה המדה עומד; אבא אלעזר בן דולעאי אומר: מקום שהמשקלת יורדת; רבי אליעזר אומר: היורד בפי חבית; רבי שמעון אומר: הנכנס בשפופרת הנוד; רבי אלעזר בר צדוק אומר: הנמדד בלא.

פ ר ק ש ל י ש י

א רבי יוסי אומר: שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו לזה לזה ומהצצה וְלֹא לָג ומהצצה, ונתערבו –

פירוש ברטנורא

ומשבר את הקנקנים ועושה מקוה בתחילה:

רבי יהושע אומר בטיט ובמים. כשהמים צפים על גבי הטיט ואפילו גלגלו שוקעות בטיט מטבילין לה' יהושע, מפני שהמים מקדמים. ור' אליעזר לית ליה האי סברא. אבל אם היה מטביל כלי קטן במים הצפים על גבי הטיט, כהא מודה ר' אליעזר דעלתה לו טבילה, כיון שלא היה שוקע בטיט כלל ומצטרף להשלים ארבעים סאה. והלכה כרבי יהושע: שהקנה יורד מאליו. שהוא רך ונימוח כל כך שאם ישימו בו קנה ישקע בטיט מאליו: מקום שאין קנה המדה עומד. קנה שמורדין בו אינו עומד מאליו בתוכו, וזה אינו רך ונימוח כראשון; משקולת, בדיל של הבנאים. וכל השעורים הללו כל אחד מוסף בקושי הטיט ועבוי, שהראשון רך מכולם והשני קשה הימנו והשלישי קשה הימנו, וכן כולם: בפי חבית. שפיה צר וקטן, ואם הטיט רך כל כך שיכול לישפך ולהיכנס בפה צר של חבית, עלתה לו טבילה: שפופרת הנוד. שפופרת של קנה שמניחין על פי הנוד ששופכים לתוכו. ושעור הנקב של שפופרת הנוד, שיהו חזרות בו שתי אצבעות בינוניות, שהן רוחב שתי אצבעות הראשונות של פס הוד, לא הנוד: הנמדד בלוג. כל זמן שהוא רך כל כך שהוא נמדד בלוג והוא כלי שמוחיק ששה ביצים, הוא נמדד עם המקוה וטבילין בו. והלכה כרבי יהודה:

א רבי יוסי אומר. ולזה לוג ומהצצה ונתערבו. והרי יש כאן שלשה לוגין מים שאובין שהן פוסלין את המקוה, א"ע כן כשרין: שלא נקרא עליהם

משניות מבוארות – קהתי

ונמצא שאף הרגלים במי מקוה נטבלו ("תפארת ישראל"). היו המים מצד אחד – והטיט מצד אחד, מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט – ומכל מקום מצטרף הטיט להשלים את המים לארבעים סאה, שהטובל במים וכל גופו עולה בהם, עלתה לו טבילה (הר"ם; חת"ס). פאיזה טיט אומר – שהוא משלים לארבעים סאה? בטיט שהקנה יורד מאליו – שהטיט רך כל כך, שכשתוחבים בו קנה, הוא שוקע בתוכו מאליו; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מקום שאין קנה המדה עומד – אפילו הטיט אינו כל כך רך שהקנה יורד בו מאליו, אלא שכשתוחבים בו קנה המדה אינו עומד ישר אלא נוטה לצד אחד, הריהו משלים לארבעים סאה; אבא אלעזר בן דולעאי אומר: מקום שהמשקלת יורדת – אפילו טיט שהוא עבה קצת, אלא שאם מניחים עליו משקולת הבנאים, היינו המשקולת של מתכת שבקצה חוט האנך, היא יורדת לתוך הטיט מחמת כובדה, הריהו משלים לארבעים סאה; רבי אליעזר אומר: היורד בפי חבית – אפילו טיט שאין המשקולת יורדת לתוכו, אלא שהוא נשפך לתוך חבית שפיה צר, הריהו משלים לארבעים סאה. יש גורסים: היווד בפי חבית, ומבואר בפירוש הגאונים: אלו שמנקים הביצים והבורות מוציאים את הטיט ומריקים אותו בחבית, ושמה של אותה חבית: "חביה". רבי שמעון אומר: הנכנס בשפופרת הנוד – אפילו טיט עבה יותר, שאינו יורד בפי חבית, אלא כל שנכנס בשפופרת הנתונה על פי הנוד, שרוחב פיה הוא כשיעור שאפשר לסבב בו שתי אצבעות הסמוכות לאגודל, הריהו משלים לארבעים סאה; רבי אלעזר בר צדוק אומר: הנמדד בלא – טיט רך שמורדיים אותו בכלי מידת הלוג, שפיו רחב יותר משפופרת הנוד, משלים לארבעים סאה. והלכה כרבי יהודה (רמ"ם).

באור משנה א

פרק זה דן בשלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שלא בכת אחת. כן דן הפרק במקוה שנפסל על ידי מים שאובים, כיצד מכשירים אותו. רבי יוסי אומר: שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה – שאין בכל אחד מהם ארבעים סאה, ונפלו לזה לזה ומהצצה וְלֹא לָג ומהצצה, ונתערבו – מים שאובים, ונתערבו – שני המקואות לאחר שנפלו לכל אחד מהם המים השאובים, כגון שהיתה איזו מחיצה בין שני המקואות והוסרה, ונעשו מקוה אחד, והרי יש בו ארבעים סאה מלבד

מקוה כשר, שהואיל ולא נתכוון שיתמלאו מים, אין דינם כשאובים. יש מפרשים, שסתם משנתנו כרבי יהושע, שאפילו אין בכור מים ישר (הר"ם; הגר"א); ויש כותבים, שמשנתנו היא לדברי הכל ("תפארת ישראל").

יש מדייקים, שאף במשנתנו (כמו במשנה הקודמת, לדעת רבי יהושע) דרוקא ישר, אבל לא יפכה, שדרוקא במניח את הקנקנים בראש הגג לנגבם מתיר רבי יהושע אפילו לכפותם, והואיל ולא היתה בהם כל מחשבה של שאיבה, אבל כאן במסדר הקנקנים בחוך הבור, הרי יש קצת מחשבה של שאיבה, שהרי על דעת כן סדרם בכור, שדפנותיהם ישאבו ויבלעו ממי הבור, הלכך לא התירו כאן אלא שבירת הקנקנים ולא כפיהם ("בית יוסף").

והרי טיכוס הבדלי הדינים שבין שלוש המשניות (ט-ו). לדעת רבי יהושע (על פי "בית יוסף"):

- א) המניח קנקנים בראש הגג לנגבם ונתמלאו מים. הואיל ולא נתכוון בהם כלל לשאיבה כל שהיא, יכול לשברם ואפילו לכפותם, והמים הנשפכים מהם לתוך הבור כשרים לטבילה, אפילו כשלא היו בכור מים אחרים כלל.
- ב) הטיד ששכח עציץ בכור ונתמלא מים. הואיל ונתכוון קצת לשאיבה שהרי יש סיד בעציץ, ויש להניח שהמים שבעציץ הם קצת לרצונו, לפיכך מחמירין כן בשני דברים: א) שאסור לכפותם אלא לשברם בלבד, ב) שאף לשברם אינו רשאי אלא כשיש מעט מים בכור.
- ג) המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים. הואיל ולא התכוון להכניס מים לתוכם אלא שייבלעו בדפנותיהם בלבד, לפיכך הקלו כמו במניח קנקנים בראש הגג לנגבם, שאפילו לא נשארו מים בכור ישר את הקנקנים, אבל הואיל ואין זה דומה להמניח את הקנקנים בראש הגג, ששם אינו רוצה כלל בשאיבה, וכאן הרי הוא רוצה בשאיבה בדפנות, לפיכך החמירו כאן שלא יפכה אלא ישר (עיין "מלאכת שלמה").

באור משנה י

משנתנו דנה בטיט המעורב במים, מתי דינו ומתי אין דינו כמים.

מקוה שיש בו ארבעים סאה מים ומיט – שהטיט משלים את המים לארבעים סאה, רבי אליעזר אומר: מטבילין במים ואין מטבילין בטיט – אף על פי שהטיט מצטרף למים להשלים לארבעים סאה, מכל מקום אין הטבילה כשרה אלא במים בלבד. רבי יהושע אומר: במים ובטיט – מטבילים במים ובטיט. פאיזה טיט מטבילין – לדעת רבי יהושע? בטיט שהמים צפים על גביו – שאף על פי שרגליו של הטובל שוקעות לתוך הטיט, המים מקדימים ובאים לתוך מקום התחיבה, והמים ההם הרי מחוברים למי המקוה,

בשרים, מפני שלא נקרא עליהן שם פסול. אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה, ונפלו בו שלשה לגין, ונחלק לשנים – פסול, מפני שנקרא עליו שם פסול; ורבי יהושע מכשיר; שהיה רבי יהושע אומר: כל מקוה שאין בו ארבעים סאה, ונפלו לו שלשה לגין וחסר אפילו קרטוב – כשר, מפני שחסרו לו שלשה לגין, וחסמים אומרים: לעולם הוא בפסולו, עד שיצא ממנו מלואו ועוד.

ב כיצד? הבור שבחצר, ונפלו לו שלשה לגין – לעולם הוא בפסולו, עד שיצא ממנו מלואו ועוד, או עד שיעמיד בחצר ארבעים סאה, ויטהרו העליונים מן התחתונים. רבי אלעזר בן עזריה פוסל, אלא אם בן פקק.

ג בור שהוא מלא מים שאובין, והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו – לעולם הוא בפסולו, עד שיתחשב שלא נשתר

פירוש ברטנורא

שם פסול. שאם היו מוספים מים כשרים בכל אחד עד תשלום שיעור של מקוה, היה כל אחד מהן כשר: ונחלק לשנים. והוסיפו בכל אחד מים כשרים עד שיש בכל אחד מהם כשיעור מקוה: פסול. כל אחד מהן: וחסר אפילו קרטוב. לאחר שנפלו עליו שלשה לגין מים שאובין מצומצמים נחסר ממנו אפילו קרטוב של מים: כשר. להוסיף עליו מים ולהשלימו לשיעור מקוה. שאי אפשר שבאותו שחסר לא חסר מעט מן השלשה לגין, ונמצא שלא היה בו שלשה לגין מים שאובין: קרטוב. חלק מס'ד בלוג: עד שיצא ממנו מלואו. המים שהיו בו תחילה כשנפלו בו שלשה לגין מים שאובין: ועוד. מעט יותר כדי לחסר משלשה לגין. כגון מקוה שהיו בו עשרים סאה מים כשרים ונפלו לתוכו שלשה לגין מים שאובין ונתמלא אחר' מי גשמים, לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו עשרים סאה שהיו שם תחילה, ועוד מעט יותר, למעט שלשה לגין:

ב שיעמיד בחצר ארבעים סאה. מקוה כשר למטה מן הפסול, ופותקן לכשר כדי שיתחברו ויטהר העליון הפסול מן התחתון הכשר, דאמרינן גוד אסיק. וכל שכן אם הכשר למעלה והפסול למטה, דאמרינן גוד אחית: אא"כ פסק. שפסקו מימיו ויצאו ממנו מלואו ועוד כדאמרן. ויש גורסים אא"כ פקק כלומר אא"כ סתם על המקוה אשר עשה עד שלא יגע אחד באלה המים. וגרסה ראשונה נראית לי עיקר. ואין הלכה כר' אלעזר בן עזריה:

ג והאמה נכנסת לו. כגון מי גשמים שבאים מן המדרון ונכנסים לו: המוחט את כפותיו. והמים שהיו נבלעים בו חשיבו מים שאובים, וכשהוא סוחטן

משניות מבוארות – קהתי

שנפסל מחמת שלושה לגים מים שאובים.

ביצד? הבור שבחצר – שיש בו פחות מארבעים סאה מים כשרים, ונפלו לו שלשה לגין – מים שאובים, לעולם הוא בפסולו, עד שיצא ממנו מלואו – כמידת המים שהיו בו בשעת נפילת שלושת הלוגים, ועוד – ומעט יותר, כדי למעט שלושת הלוגים, כדעת חכמים במשנה הקודמת, או עד שיעמיד בחצר ארבעים סאה – שיעמיד מקוה כשר בחצר למטה מן המקוה הפסול, ויעשה חריץ ביניהם, כדי לחברם, ויטהרו העליונים – המים שבבור למעלה, מן התחתונים – מן המים שלמטה במקוה הכשר, על ידי השקה, כמו שנשנה להלן (ו' ח): "מטהרים את המקואות, העליון מן התחתון". ויש גורסים: "ויטהרו העליונים את התחתונים", כלומר שיעשה את המקוה הכשר למעלה מן הפסול, ויחבר אותם על ידי חריץ, ויטהרו המים הכשרים העליונים את המים שבבור למטה. רבי אלעזר בן עזריה פוסל – את המים שבבור, אף שמתחברם למקוה כשר, אלא אם בן פקק – סתם כל סביבות הבור, וכן צדדי החריץ המתחברים, עד שלא יהיו פתוחים מימי הבור למקום אחר אלא למקוה הכשר, שאז הוא חבור יפה (הרש"ש). ויש גורסים: אלא אם כן פסול – היינו שפסקו מימיו ויצאו ממנו מלואו ועוד, כתיקון הראשון (הר"ש; הרא"ש; המאירי). ויש מפרשים, שלדעת רבי אלעזר בן עזריה צריך שיצאו כל המים הפסולים שבבור (תפארת ישראל). ואין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה.

יש מפרשים, שמה שאמר תנא קמא: עד שיעמיד בחצר ארבעים סאה ויטהרו העליונים מן התחתונים, טעמו הוא, משום שאומרים: גוד אסיק (משוך והעלה), כלומר שרואים כאילו המקוה הכשר נמשך ועולה אל הבור, והרי שהמים מיטהרים על ידי הארבעים סאה. וכל שכן אם עושה את המקוה הכשר למעלה מן הפסול, שאז אומרים: גוד אחית (משוך והורד), כלומר שרואים כאילו המקוה הכשר נמשך ויורד לבור. ורבי אלעזר בן עזריה סובר, שאין אומרים במקואות "גוד אסיק". ואפשר שלדעתו אף "גוד אחית" אין אומרים (הר"ש; עיין "תוספות טהרה" להגר"ש גרונצ'צ'יק (גורן) שמקשה על פירוש זה, ומפרש משנתנו בדרך אחרת).

ב אור משנה ג

בור שהוא מלא מים שאובין, והאמה נכנסת לו – ותעלה של מי גשמים נכנסת לבור, ויוצאה ממנו – שהתעלה נמשכת מן הבור ולהלן, וכיון שהבור מלא, הרי שבאותה מידה שנכנסים מים

שלושת הלוגים מים שאובים, כשרים – מי המקואות המעורבים, מפני שלא נקרא עליהן שם פסול – שקודם שנתערבו, לא נפסלו על ידי המים השאובים שנפלו לתוכם, שהרי פחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים כלל, ואילו היו מוספים מים כשרים בכל אחד מהם עד תשלום ארבעים סאה, היה כל אחד כשר, ולאחר שנתערבו ונצטרפו המים השאובים לשלושה לוגים, הרי נצטרפו גם המים הכשרים לארבעים סאה, ושוב אין מים שאובים פוסלים אותם. אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה, ונפלו בו שלשה לגין מים שאובים, ונחלק לשנים – לשני מקואות, לאחר שנפלו בו שלושת הלוגים, והוסיפו מים כשרים לכל אחד מהם עד שהיו בכל אחד ארבעים סאה, פסול – כל אחד מהם, מפני שנקרא עליו שם פסול – שנפסל בתחילה על ידי שלושת הלוגים, ואינו חוזר להיות כשר לאחר שנחלק. ודמב"ם מברא: "שכל המקוה כולו שנפסל, כמים שאובים הוא חשוב, וכאילו כל מימיו נשאבו בכלי" (הלי מקואות ה, ח); ורבי יהושע מכשיר – כל אחד מן המקואות הללו, לפי שאין בו שלושה לוגים שאובים; שהיה רבי יהושע אומר: כל מקוה שאין בו ארבעים סאה, ונפלו לו שלשה לגין מים שאובים, וחסר אפילו קרטוב – לאחר שנפלו בו שלושת הלוגים ניטל ממנו אפילו קרטוב מים, שהוא אחד משישים וארבעה בלוג, כשר – המקוה להוסיף לו מים כשרים ולהשלימם לארבעים סאה, מפני שחסרו לו שלשה לגין – שחסר למקוה מעט משלושה לוגים שאובים, שהרי באותו קרטוב שניטל משם היה גם מעט מים שאובים משלושת הלוגים. וחסמים אומרים: לעולם הוא בפסולו – מקוה חסר שנפלו לתוכו שלושה לוגים מים שאובים ונפסל, הרי הוא בפסולו לעולם, עד שיצא ממנו מלואו – כמידת המים שהיו בו קודם שנפלו לתוכו שלושת הלוגים, ועוד – ומעט יותר, כדי לחסר משלושת הלוגים, כגון מקוה שהיו בו עשרים סאה מים כשרים, ונפלו לתוכו שלשה לוגים מים שאובים, ונתמלא אחר כך מי גשמים, הרי הוא בפסולו עד שיצאו ממנו עשרים סאה שהיו בו בתחילה ועוד מעט יותר, למעט שלושת הלוגים (דמב"ם; ברטנורא; עיין "תוספות יום טוב").

ב אור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד, כיצד מכשירים מקוה

מִן הָרְאוּשִׁים שְׁלֹשָׁה לְגִין. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מִטִּילִין לְמִקְוֵה, זֶה לִג וְיִמְחָצֶה וְזֶה לִג וְיִמְחָצֶה, הַפּוֹחֵט אֶת פְּסוּתוֹ וּמִטִּיל מִמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה, וְהַמְעַרָה מִן הַצְּרִצּוֹר וּמִטִּיל מִמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה – רַבִּי עֲקִיבָא מְכַשֵּׁר, וְחֻמְקִים פּוֹסְלִין. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: לֹא אָמְרוּ מִטִּילִין, אֲלֵא מִטִּיל. אָמְרוּ לוֹ: לֹא כֵךְ וְלֹא כֵךְ אָמְרוּ, אֲלֵא: שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לְגִין. ד' מִכְּלֵי אֶחָד, מְשֻׁנִּים, וּמְשֻׁלְשָׁה – מְצַטְרְפִין; וּמְאַרְבָּעָה – אֵין מְצַטְרְפִין. בְּעַל קְרֵי הַחֹלָה שֶׁנִּפְּלוּ עָלָיו תִּשְׁעָה קִבּוּן מַיִם, וְטָהוֹר שֶׁנִּפְּלוּ עָלָיו רַבּוֹ שְׁלֹשָׁה לְגִין מַיִם שְׁאוּבִין; מִכְּלֵי אֶחָד, מְשֻׁנִּים וּמְשֻׁלְשָׁה – מְצַטְרְפִין; מְאַרְבָּעָה – אֵין מְצַטְרְפִין. בְּמָה דְבָרִים אָמְרוּ? בְּזִמְנָן שֶׁהִתְחִיל הַשָּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרְאוּשׁוֹן. וּבְמָה דְבָרִים אָמְרוּ? בְּזִמְנָן שֶׁלֹּא נִתְּפוֹן לְרַבּוֹת; אֲבָל נִתְּפוֹן לְרַבּוֹת, אֲפִלּוּ קָרְטוּב בְּכָל הַשָּׁנָה מְצַטְרְפִין לְשְׁלֹשָׁה לְגִין.

פירוש ברטנורא

לתוך הבור הן באין ממקומות הרבה שמכאן ומכאן לבגד: והמערה מן הצרצור. כלי חרס שעושים על פיו שכבה כמין מכבר מעשה רשת, והמערה ממנו מטיל המים ממקומות הרבה: ר' עקיבא מכשיר. קסבר דאין שלשה לוגים מים שאובין פוסלין את המקוה אא"כ מטילין למקוה מכלי אחד וממקום אחד, משא"כ בכסות וצרצור: וחכמים פוסלים. דסברי שלשה כלים מצטרפין: לא אמרו מטילין אלא מטיל. כלשון זה קיבל ר' עקיבא מרביתו, דכלי המטיל שלשה לוגין מים למקוה פוסל את המקוה: ולא כך אמרו אלא שנפלו. ולא שנא מכלי אחד או מכלים הרבה. ואין הלכה כר' עקיבא: ד' מכלי אחד משנים וכו'. סוימא דמלתייהו דרבנן היא: תשעה קבין מים. בעל קרי חולה שאינו יכול למבול, אם נתנו עליו תשעה קבין מים, טהור. ואשמעין מתניתין דלא שנא מכלי אחד לא שנא משתים או שלשה כלים: וכן טהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובין. דפוסל את התרומה כדאמרין פרק קמא דשבט ודף ג, הני שלשה לוגין, משתים או שלשה כלים מצטרפין, מארבעה אין מצטרפין: במה דברים אמורים. דמשתים ושלשה כלים מצטרפין: בזמן שלא נתכוין לרבות. אמקוה קאי, שלא נתכוין להוסיף עליו כדי להרבות בו מים: אפילו קרטוב. שיעור מועט, אחד מס"ד בלוג:

משניות מבוארות – קהתי

אחד או שנפלו ממקומות הרבה, או מכלים הרבה, כמבואר במשנה הבאה.

בענין ששינוי ברישא: "בור שהוא מלא מים שאובין, והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו. לעולם הוא בפסול, עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שזושה לוגין". הרי באור החשבון (לפי הפירוש הראשון שהבאתי). למשל אם בבור היו 40 סאה מים שאובים, לעולם הבור בפסול עד שייכנסו לתוכו מן האמה קצת יותר מ-12760 סאה, לפי שכמות זו יחד עם המים שבבור = 12800 סאה, והרי שכמות המים השאובים שהיו בבור היא 1/320 מהכמות הכללית (1/320 = 12800/40), וכיון שהבור מלא, ונמצא שגם יוצאת ממנו אותה כמות המים שנכנסה, היינו 12760 סאה, הרי שכמות זו כוללת 1/320 מן המים השאובים שהיו בבור היינו 39 7/8 סאה (39 7/8 = 12760:320), שהן 40 סאה פחות שלושה לוגים (הסאה היא 24 לוגים, ו-7/8 סאה = 21 לוגים), והזו שבארנו לעיל, שאם ייכנסו מי גשמים מן האמה קצת יותר מ-12760 סאה, הרי מאחר שיוצאים כשיעור זה, יישארו בבור פחות משלושה לוגים מים שאובים, ויהיה מקוה כשר. ברם, לפי הפירוש השני, שעושים את החשבון לפי מחצה על מחצה, יוצא, שאם נכנסו ויצאו 80 סאה בלבד, כבר יצאו עמהם כל 40 הסאה של המים השאובים.

באור משנה ד

משנתנו היא המשך דבריהם של חכמים שבמשנה הקודמת.

מִכְּלֵי אֶחָד – נפלו למקוה שלושה לוגים מים שאובים מכלי אחד, ואפילו ממקומות הרבה, כגון הצרצור, מְשֻׁנִּים, וּמְשֻׁלְשָׁה – או שנפלו שלושה לוגים משני כלים או משלושה כלים, מְצַטְרְפִין – לפסול את המקוה, כשהוא חסר (שאיין בו ארבעים סאה): וּמְאַרְבָּעָה – אבל אם נפלו שלושה לוגים מים שאובים מארבעה כלים, אֵין מְצַטְרְפִין – לפסול את המקוה, הואיל ואין לוג בכל כלי. בְּעַל קְרֵי הַחֹלָה שֶׁנִּפְּלוּ עָלָיו תִּשְׁעָה קִבּוּן מַיִם – כבר בארנו (בהקדמה למשנה ברכות ג, ד), שבעל קרי, היינו מי שיצאה ממנו שכבת זרע, צריך טבילה, מתקנת עזרא, כלומר שאסור לו לעסוק בדברי תורה עד שיטבול, ובאה משנתנו ללמד, שאם היה חולה ולא יכול היה לטבול, ונתנו עליו תשעה קבים מים שאובים (הקב הוא 4 לוגים). שבכגון זה תיקנו חכמים שהוא מיטהר בהם, וְטָהוֹר שֶׁנִּפְּלוּ עָלָיו רַבּוֹ שְׁלֹשָׁה לְגִין מַיִם שְׁאוּבִין – שהוא טמא, מגזירת חכמים (עיין באורנו למשנה שבת א. ד): מִכְּלֵי אֶחָד, מְשֻׁנִּים וּמְשֻׁלְשָׁה, מְצַטְרְפִין – אם נתנו את תשעת הקבים על בעל הקרי מכלי אחד או משניים או משלושה כלים, הרי הם מצטרפים לטהרו, וכן אם נפלו שלושת הלוגים על הטהור מכלי אחד או משניים או משלושה, הרי

לתוכו אף יוצאים מים ממנו, אלא שהמים היוצאים כוללים בתוכם גם חלק ממי הבור, ומכאן באה המשנה ללמדנו, שבור זה לעולם הוא בפסול, עד שיתחשב – שיעשה חשבון ויתברר, שְׁלֹשָׁה לְגִין מִן הָרְאוּשִׁים – שלא נשארו מן המים השאובים שבבור, וְכִמָּה מִי גִשְׁמִים נִכְנסוּ לְתוֹכוֹ מִן הָאֵמָה, ומשערים שהמים שיצאו כללו חלק מן המים השאובים כפי היחס שבין כמות המים שהיו בתחילה בבור לכמות כל המים, שהיו בבור ושנכנסו מן האמה גם יחד (עיין דוגמה בשולי באור המשנה). ואם לפי חשבון זה לא נשארו מן המים השאובים שהיו בבור אלא פחות משלושה לוגים, מי הבור כשרים למקוה ("בית יוסף" בשם הראב"ד). פירוש אחר (החובאב סם בשם הראב"ד), שחשבון המים היוצאים הוא מחצה על מחצה, כלומר שמחצית המים היוצאים היא מן המים השאובים שהיו בבור והשאר מן האמה. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מִטִּילִין לְמִקְוֵה – חסר, זֶה לִג וְיִמְחָצֶה וְזֶה לִג וְיִמְחָצֶה – מים שאובים, וכגון שהתחיל השני קודם שפסק הראשון (כמבואר במשנה הבאה). וכן הַפּוֹחֵט אֶת פְּסוּתוֹ וּמִטִּיל מִמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה – כלומר שטבל בגדו במקוה שהיו בו ארבעים סאה מצומצמות, ואחר כך הגביה את הבגד וסחטו, ונפלו למקוה מן המים הנבלעים בו שלושה לוגים, והרי הם מים שאובים, אלא שנפלו לא ממקום אחד כי אם ממקומות הרבה שבבגד, וְהַמְעַרָה מִן הַצְּרִצּוֹר וּמִטִּיל מִמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה – או המערה מים שאובים מן הצרצור, היינו כעין כד או בקבוק שפיו מכוסה ברשת, ונמצא מטיל את המים לתוך המקוה (החוט) ממקומות הרבה שבצרצור, רַבִּי עֲקִיבָא מְכַשֵּׁר – שלדעתו אין שלושה לוגים מים שאובים פוסלים את המקוה החסר אלא אם כן נפלו לתוכו מכלי אחד וממקום אחד, וְחֻמְקִים פּוֹסְלִין – שסוברים הם, שלושה לוגים מים שאובים שנפלו מכלי אחד, ואפילו ממקומות הרבה, או אפילו נפלו משניים או משלושה כלים, הרי הם פוסלים את המקוה החסר (כלהן משנה ד). אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: לֹא אָמְרוּ – החכמים: מְטִילִין – היו מטילין שלושה לוגין מים שאובין למקוה חסר פסולו, אֲלֵא מִטִּיל – כלשון זה קיבל רבי עקיבא מרביתו, שהמטיל שלושה לוגין מים למקוה חסר, פוסל את המקוה, ומשמע דווקא שמטיל אדם אחד ממקום אחד. אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי עקיבא: לֹא כֵךְ וְלֹא כֵךְ אָמְרוּ – לא "מטילין" ולא "מטיל" אמרו, אֲלֵא: שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לְגִין – מקוה שנפלו לו שלושה לוגין פסולו, ואין הבדל אם נפלו ממקום

פ ר ק ר ב י ע י

א המניח בלים תחת הצנור, אַחַד בְּלִים גְּדוּלִים וְאֶחָד בְּלִים קְטָנִים, אֶפְלוּ בְּלֵי גְּלָלִים, בְּלֵי אֲבָנִים, בְּלֵי אֲדָמָה – פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוּהָ. אַחַד הַמְּנִיחַ וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵחַ, בְּדַבְרֵי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הַלֵּל מְטַהְרִין בְּשׁוֹכֵחַ. אָמַר רַבִּי מְאִיר: נִמְנוּ וְרַבּוּ בֵּית שְׁמַאי עַל בֵּית הַלֵּל; וּמוֹדִים בְּשׁוֹכֵחַ בְּחֶצֶר, שֶׁהוּא טְהוֹר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: עֲדִין מַחְלֶקֶת בְּמִקְוָמָה עוֹמֶדֶת.

פירוש ברטנורא

ד א המניח בלים תחת הצנור. מרוב שמי גשמים נכנסים בו ויורדים דרך פיו למקוה. והכא מיירי בצנור של עץ שקבעו ולכסוף חקקו, דהואיל ולא היה תורת כלי עליו כשקבעו, אע"פ שחקקו אחריו כן לא חשיבו המים שבתוכו מים שאובים, הואיל ולא היה תורת כלי עליו בתלוש: ואחד בלים קטנים. דלא תימא דלא חשיבו: אפילו בלי גללים. דלא חשיבו בלים לענין טומאה, חשיבו בלים לפסול את המקוה, אפילו אם שברם או כפה אותם, דלא דמי למניח קנקנים בראש הגג לנגבן: ובית הלל מטהרין בשוכה. בפרק קמא דשבט בגמרא, מוקמי פלוגתייהו כשהניחן תחת הצנור בשעת קישור עבים ונתפורו ושכחן וחזרו ונתקשרו, דבית שמאי סברי משום פיזור עבים לא נתבטלה מחשבתו הראשונה, דגלי דעתיה שרצה שיפלו לתוכן. ובית הלל סברי בטלה מחשבתו, דכי נתפורו אסח דעתיה, דקסבר לא ירדו גשמים עוד. אבל הניחן תחת הצנור בשעת קישור עבים ואחרו הגשמים לבוא ויצא למלאכתו ושכחן, דברי הלל הואיל ומתחילה לכך נתכוון בלא בטלה מחשבתו בשכחתו. ואם הניחן בשעת פיזור עבים, דברי הכל טהורים, שלא נתכוון מתחילה לכך: בשכח בחצר שהוא טהור. בחצר שלא תחת הצנור, ונתמלאו מן הנוטפין ונפלו למקוה. דדוקא תחת הצנור הוא דפליגי בית שמאי, דגלי דעתיה דרצה שיפלו לתוכן, ומשום פיזור לא בטלה מחשבה קמיתא. אבל מניח בחצר, אפילו בשעת קישור, לא מוכחא מעיקרא מחשבה קמיתא שפיר, הלכך בטלה כשנתפורו: עדיין מחלוקת במקומה עומדת. שלא עמדו למנין על כך ולא רבו תלמידי בית שמאי:

משניות מבוארות – קהתי

כלים שאינם מקבלים טומאה, כלים הם לענין שאובים. ואין זה דומה למה ששינוי (לעיל ב, ז), שהמניח קנקנים בראש הגג לנגבם, ונתמלאו מים, ישברם או יכפה אותם (לדעת רבי יוחנן. שחלכה כמותו). והמים הנופלים מהם למקוה כשרים, שהרי שם הניחם לנגבם ולא למלאם מים, ואילו כאן מוכח שהניחם כדי למלאם מים, הלכך דינם כמים שאובים, ואין מועילה כאן שבירה או כפייה. אַחַד הַמְּנִיחַ וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵחַ – בין המניח כלים תחת הצנור בכוונה, ובין השוכח כלים תחת הצנור, ונתמלאו מים, פוסלים את המקוה, בְּדַבְרֵי בֵּית שְׁמַאי – כך הם דברי בית שמאי, שלדעתם אף בשוכח דינם של המים שנתמלאו מן הצנור כדין מים שאובים, לפי שמן הסתם היה רצונו שיתמלאו (חמאירי), או משום שגזרין בשוכח משום מניח (רמב"ם; עיין "תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"); וּבֵית הַלֵּל מְטַהְרִין בְּשׁוֹכֵחַ – הואיל ולא נתכוון לשאוב את המים; ואף אינם גזרין בשוכח משום מניח. במסכת שבת (סז, ב) מבואר, שאם הניח את הכלים בשעה שנתקשרו השמים בעבים, אף על פי שאחרו הגשמים לבוא ויצא למלאכתו ושכח את הכלים שהניח תחת הצנור, הכל מודים, שפוסלים את המקוה, שהואיל ומתחילה לכך נתכוון, לא בטלה מחשבתו מחמת שכחתו; ואם הניח את הכלים תחת הצנור בשעת פיזור עבים, הכל מודים, שאין המים כשאובים, לפי שלא נתכוון מתחילה לכך; לא נחלקו בית שמאי ובית הלל במשתנו אלא בכגון שהניח את הכלים תחת הצנור בשעת קישור עבים, ונתפורו העבים, ושכח את הכלים, וחזרו ונתקשרו השמים עבים, שלדעת בית שמאי משום פיזור העבים לא נתבטלה מחשבתו הראשונה, שהרי גילה דעתו, שרצונו היה שיתמלאו הכלים מים, הלכך דינם כמים שאובים. ולדעת בית הלל בטלה מחשבתו הראשונה, שמשנתפורו העבים הסיח דעתו מן הכלים, כי סבור היה שלא ירדו גשמים עוד, הלכך אין המים כדין שאובים. אָמַר רַבִּי מְאִיר: נִמְנוּ – עמדו החכמים למנין, וְרַבּוּ בֵּית שְׁמַאי עַל בֵּית הַלֵּל – וקבעו הלכה כבית שמאי. וּמוֹדִים – בית שמאי, בְּשׁוֹכֵחַ בְּחֶצֶר – שאם שכח כלים בחצר, ולא תחת הצנור; ונתמלאו הכלים מי גשמים, ונפלו למקוה, שֶׁהוּא טְהוֹר – שאין המים שנתמלאו פוסלים את המקוה, לפי שאין כל הוכחה שנתכוון תחילה לשאוב בהם מים. ויש מפרשים לפי הגמרא (שהבאנו לעיל). שכונת המושג היא, שאם הניח כלים בחצר בשעת קישור עבים ונתפורו העבים והסיח דעתו מהכלים ושכחם, וחזרו ונתקשרו עבים ונתמלאו הכלים מי גשמים, אף בית שמאי מודים, שהמים כשרים, שאף על פי שהניח את הכלים בשעת קישור העבים, מכל מקום הואיל ואין כאן הוכחה ניכרת, שהיתה מחשבתו למלאם מים, לפיכך משנתפורו

הם מצטרפים לטמא את הטהור; – מְאֵרְבָּעָה – אבל מארבעה כלים, אֵין מְצַטְרְפִין – לתשעה קבין, לטהר את בעל קרי, ולא לשלושה לוגים וטמא את הטהור. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים – שמצטרפים המים משניים ומשלושה כלים? בְּזֵמַן שֶׁהִתְחִיל הַשְּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרֵאשׁוֹן – שהתחיל הכלי השני לשפוך מים קודם שפסק הכלי הראשון. וּבְמָה דְּבָרִים אֲמורִים – ששלושה לוגים מארבעה כלים אינם מצטרפים לפסול את המקוה, או שאם התחיל השני לאחר שפסק הראשון אין מצטרפים? בְּזֵמַן שֶׁלֹּא נִתְּפַן לְרֵבּוֹת – כשנתן את המים השאובים לא התכוון להרבות מים במקוה, אלא שפכם שם בדרך מקרה; אֲבָל נִתְּפַן לְרֵבּוֹת – אם התכוון להרבות מים במקוה, אֶפְלוּ קֵרְטוֹב בְּכָל הַשָּׁנָה – אפילו לא נתן אלא קרטוב היינו שיעור מועט (1/64 מלוג) בכל השנה, מְצַטְרְפִין לְשֵׁלֶשָׁה לָגֵין – כל שהשלים לשלושה לוגים, הרי הם מצטרפים לפסול את המקוה.

ב א ו ר מ ש נ ה א

פרק זה מוסיף ללמד בענין מים שאובים.

הַמְּנִיחַ בְּלִים תַּחַת הַצְּנוֹר – היורד מן הגג, ונתמלאו מי גשמים מן הצנור, ונפלו מהם למקוה; ומדובר כאן בצנור שאינו עושה את מי הגשמים העוברים בו למים שאובים, ואפילו יש בו בית קיבול צורות, מכל מקום אין עליו תורת כלי, שכן המדובר הוא בצנור שקבעו ואחר כך חקקו, שהואיל ובשעה שקבעו לא היה עליו שם כלי, לפיכך אף שחקקו אחר כך, אינו חשוב כלי, ואילו היו המים מקלחים מן הצנור ישר למקוה, היו המים כשרים, אלא שמשנתנו באה ללמד, שאם הניח כלים תחת הצנור. אַחַד בְּלִים גְּדוּלִים – בין כלים גדולים, וְאֶחָד בְּלִים קְטָנִים – ובין כלים קטנים, כלומר שבאה המשנה להשמיענו, שאף כלים קטנים חשובים כלים (רש"י שבת סז, א); ויש מפרשים: בין כלים גדולים – המחזיקים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, שמחמת רוב גודלם אינם מקבלים טומאה (עיין כלים סז, א), ובין כלים קטנים – שהם מחזיקים פחות מכדי סיכת קטן (פחות משיעור שמן שיש בו כדי לטוֹךְ יתיבן. – עיין כלים ב, ב). שמחמת קטנם אינם מקבלים טומאה (ותוספות סז), אֶפְלוּ בְּלֵי גְּלָלִים, בְּלֵי אֲבָנִים, בְּלֵי אֲדָמָה – שאינם חשובים כלים לענין טומאה (ולפי פירוש התוספות, שהבאנו לעיל. באה המשנה להשמיענו. שאין צורך לומר כלים גדולים וכלים קטנים, מאחר שהם ממיין המקבל טומאה. אלא אפילו כלי גללים וכו'. שאינם מקבלים טומאה כלל – הַרְאִישׁ). פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוּהָ – מי הגשמים שירדו מן הצנור לכלים הללו, ונפלו מהם למקוה חסר, פוסלים את המקוה, כדין מים שאובים, שאפילו

ב המניח טבלא תחת הצנור, אם יש לה לבזבו – פוסלת את המקוה; ואם לאו – אינה פוסלת את המקוה. וקפה לדוח – בין קף ובין קף אינה פוסלת את המקוה.

ג החוטט בצנור לקבל צרורות, בשל עץ – כל שהוא, ובשל חרס – רביעיית; ורבי יוסי אומר: אף בשל חרס כל שהוא, לא אמרו רביעית אלא בשברי פלי חרס. היו צרורות מתחלחלים בתוכו – פוסלים את המקוה. ירד לתוכו עפר ונכבש – פשר. סילון שהוא צר מפאן ומפאן, ורחב מן האמצע – אינו פוסל, מפני שלא נעשה לקבלה.

פירוש ברטנורא

ב המניח טבלא תחת הצנור. להמשיך המים למקוה: אם יש לה לבזבו. שפה סביב מארבע רוחותיה, כדי שהיה לה בית קיבול: פוסלת את המקוה. דהו להו מים שאובים. ומשום צנור לא הוה מפסול מקוה, דאיידי בצנור שקבעו ולבסוף חקקו כדפרישית: זקפה לדוח. כדי שתודח ממנו שבה: אינה פוסלת את המקוה. דלא קיימא כדרך קבלתה:

ג החוטט בצנור. דרך צנור להיות פתוח משני צדדים, ואין פוסל את המקוה אא"כ חקק בו חקק מעט כדי לקבל צרורות המעכים הלך המים, וכשחקקו ולבסוף קבעו איירי, הואיל והיה עליו תורת כלי כשהיה תלוש, הרי המים העוברים בו שאובים הן ופוסלים את המקוה: ובשל חרס. לא חשיב כלי אא"כ יש לו בית קיבול של רביעית: לא אמרו רביעית אלא בשברי החרס. דוקא בכלי חרס לאחר שנשבר בעינו שיהא השבר מחויק רביעית, אבל מתחלתו אפילו כל שהוא חשוב כלי ואין הלכה כר' יוסי: מתחלחלים. מתחלחלים בתוך בית קיבול, שאינם מהודקים בו אע"פ שנתמלא מהם אלא מתנענעים אילך ואילך. לשון ותתחלחל המלכה (אסתר ד'): פוסליון את המקוה. דלא נתבטל קיבולו: ירד לתוכו. לתוך בית קיבולו: עפר ונכבש. שהעפר נקבע ונעשה מהודק יפה והמים עוברים עליו. תרגום במסלה נעלה (במדר כ') באורח כבישא ניסק: פשר. דאין כאן בית קיבול: סילון וצנור ומחוב, אחד הוא: שהוא צר מכאן ומכאן, משני פיותיו, ממקום שהמים נכנסים בו וממקום שיורדים ממנו למקוה: ורחב באמצע. אפילו הכי לא חשיב לקבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צרורות:

משניות מבוארות – קהתי

פוסלת. הרא"ש בפירושו למשנתנו כותב, שמדובר בפיסא בכגון שאף בלא הטבלא היו המים נמשכים למקוה, אבל אם אין המים יכולים להגיע למקוה בלי הטבלא, אף על פי שאינם נפסלים מחמת שאובים, מכל מקום נפסלים, מפני שמקוה צריך הווייה בטהרה, כלומר שצריך להתהוות שלא באמצעות דבר המקבל טומאה (עיי' "משנה אחרונה". שיש חולקים על דעת הרא"ש. ועיי' "תפארת ישראל").

באור משנה ג

החוטט בצנור – העושה גומה בצנור, לקבל צרורות – כדי שתקבל את הצרורות הבאים עם המים ומעכבים את הילוחם; ומדובר כאן בכגון שחטט בצנור קודם שקבעו, הלכך נשארה עליו תורת כלי, והרי שהמים העוברים בו דינם כמים שאובים ופוסלים את המקוה: בשל עץ – בצנור של עץ, כל שהוא – אפילו בית קיבול כל שהוא עושה את הצנור כלי, והמים המקלחים דרכו למקוה פוסלים את המקוה, ובשל חרס – ובצנור של חרס, רביעית – הלוג, שאין הצנור של חרס חשוב כלי אלא אם כן יש לו בית קיבול של רביעית הלוג. רבי יוסי אומר: אף בשל חרס כל שהוא – אף בצנור של חרס אפילו בית קיבול כל שהוא עושה אותו כלי, לא אמרו – חכמים, רביעית – שיעור רביעית בכלי חרס, אלא בשברי פלי חרס – שאם שבריו מחזיקים רביעית הלוג, עדיין הם נחשבים כלים לקבל טומאה (עיי' ג' כ"ט ב. א.) אבל כלי חרס שלם, אפילו יש בו בית קיבול כל שהוא, תורת כלי עליו. ואין הלכה כרבי יוסי (עיי' רמב"ם הל' מקואות ו. ו). היו צרורות מתחלחלים בתוכו – מתנודדים בתוך בית הקיבול, כלומר שהגומה נתמלאה צרורות, אבל אין הם מהודקים בה אלא רפויים, פוסלים את המקוה – שאין זו סתימה ולא נתבטל בית קיבולו של הצנור. ירד לתוכו – לתוך בית הקיבול שבצנור – עפר ונכבש – שהעפר נעשה מהודק וסתם את בית הקיבול, פשר – המקוה שנתמלא מים מהצנור, לפי שנתבטל בית הקיבול של הצנור ושבו אינו כלי, ואין המים העוברים בו חשובים שאובים. סילון – צנור המונח בארץ (משנה אחרונה): שהוא צר מפאן ומפאן, ורחב מן האמצע – כזה: אף על פי שמתכנסים מים באמצע, אינו פוסל – את המקוה, מפני שלא נעשה לקבלה – אלא כדי שיצאו המים מן המקום הצר בשטף ובחוקק.

העבים בטלה מחשבתו (ברטנורא: "תפארת ישראל"). אומר רבי יוסי: עדיין מחלוקת במקומה עומדת – רוב המפרשים מבארים, שדברי רבי יוסי מוסכים על הרישא, כלומר רבי יוסי חולק על רבי מאיר ואומר, שלא עמדו חכמים למנין על כך ולא רבו בית שמאי על בית הלל, אלא עדיין המחלוקת במקומה עומדת (רש"י; ברטנורא: הגר"א: "תפארת ישראל"), אבל הרמב"ם מפרש, שרבי יוסי אמר, שאף בשוכח כלים בחצר חולקים בית שמאי וסוברים, שהמים שנתמלאו בהם הכלים מהגשמים פוסלים את המקוה, לפי שגוזרים בשוכח משום מניח (עיי' הל' מקואות ד, ז; ועיי' "כסף משנה" שם, שמאריך בהסבר שיטתו המיוחדת של הרמב"ם בבאור משנתנו, וכן בבאור דברי הגמרא שלדעת הרמב"ם אינם מוסבים על הרישא, אלא על הסיפא בענין השוכח (בחצר).

באור משנה ב

המניח טבלא תחת הצנור – והרי מי הגשמים נמשכים ויורדים דרך הטבלא למקוה; ואף כאן מדובר בצנור שאינו פוסל את המים העוברים בו, כגון שקבעו ואחר כך חקקו, כמו שבארנו במשנה הקודמת: אם יש לה לבזבו – אם יש לטבלה מסגרת מסביב, ונמצא שיש לה בית קיבול, פוסלת את המקוה – לפי שהטבלא חשובה כלי, ונמצא שהמים הנופלים לתוכה דינם כמים שאובים; ואם לאו – שאין לה לבזבו, אינה פוסלת את המקוה – שהואיל ואין לטבלא בית קיבול אין המים הנמשכים עליה ויורדים למקוה מים שאובים. וקפה לדוח – זקף את הטבלא תחת הצנור כדי שתודח במים מן הלכלוך שבה, בין קף ובין קף – בין שיש לה לבזבו ובין שאין לה, אינה פוסלת את המקוה – שהרי כשעומדת בזקפה, אינה עומדת כדרך קבלתה, הלכך לא נעשו המים שאובים.

יש כותבים (על פי התוספתא), שאפילו עומדת כדרך קבלתה, כל שלא היתה כוונתו לשאוב את המים אלא להדיח את הטבלא, אינה פוסלת את המקוה (המאירי). ברם, לפי זה קשה, למה נקטה המשנה "וקפה לדוח". ומכאן דעת כל המפרשים, שהטעם הוא משום שזקפה, כמו שבארנו לעיל, ואמנם בעל "משנה אחרונה" כותב, שדווקא אם זקפה לידוח אינה פוסלת את המקוה, אבל אם הניחה לידוח, הרי זו שאיבה, כיון שנתקבלו המים כדרך קבלתם, ובשעה שהניח את הטבלא ידע שייכנסו שם מים.

כן מעיר בעל "משנה אחרונה", שמה ששינונו, שאם אין לטבלא לבזבו, אינה פוסלת את המקוה, זהו דווקא שנופלים המים למקוה מעצמם, אבל אם אדם הגביה את הטבלא ועירה למקוה, פסל את המקוה, שכל תפיסת יד אדם

ד מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר, ובעוקה, ועל מעלות המערה, אם רב מן הפשר – פשר, ואם רב מן הפסול – פסול; מחצה למחצה – פסול. אימתי? בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה. היו מקלחין בתוך המים, אם ידוע שגפול לתוכו ארבעים סאה מים פשרים, עד שלא ירד לתוכו שלשה לגין מים שאובין – פשר; ואם לאו – פסול.

פירוש ברטנורא

ד מים שאובים. שהן פסולים למקוה: ומי גשמים: הכשרים: שנתערבו בחצר או בעוקה. גומא שהמים מתקבצים בהן, או על מעלות המערה, ומשם נמשכו וירדו למקוה: אם רוב מן הכשר. כגון שכ"א סאה מהן מי גשמים וי"ט מים שאובין, כשר: היו מקלחין בתוך המים. שלא ירדו למקוה על ידי המשכה דרך החצר והעוקה ומעלות המערה, אלא מן הכלים עצמן היו מקלחין לתוך המקוה: ואם לאו פסול. דשלשה לגין מים שאובין פוסלים כשנפלו למקוה שלא בדרך המשכה. אבל דרך המשכה אין פוסלין עד שיהיו הרוב מים שאובים, אפילו המים פשוטים. – והוא נקרא בתעורב בכשרים אין פוסלין דרך המשכה אלא ברוב. כגון מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים, ממלא בכתף וממשך לתוכו י"ט סאה מים שאובים וכשר, הואיל והרוב מים כשרים. וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

בכתף תשע עשרה סאה (מים שאובים), ופתקן למקוה (שיעשה חריץ וגומה למרחוק, ויערה מן הדלי לתוך הגומה, ויקלחו המים דרך החריץ לתוך המקוה, היינו דרך המשכה. – רש"י), וחו סחורין (כלומר שכשר המקוה לטבול בו), שהשאיבה מיסרת ברבייה ובהמשכה (כשרוב שיעור המקוה ממים כשרים והמשיך מיעוט של מים שאובים לתוכו, מיסרת השאיבה). – והוא שכותב הר"ש, שמשנתנו אינה כרבי אליעזר בן יעקב, שכן לרבי אליעזר בן יעקב אפילו באו מים שאובים בפני עצמם בהמשכה, כשרים; וכן משמע לדעתו, שבין שקדמו הכשרים לשאובים ובין שקדמו השאובים לכשרים לעולם השאובים מיטהרים כרבייה ובהמשכה, ואמנם ההלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

אבל מדברי הרמב"ם משמע, שמשנתנו היא כרבי אליעזר בן יעקב, שכן הוא כותב (הל' מקואות ד, ח): "אין המים השאובין פוסלין את המקוה בשלושה לגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי. אבל אם נגרדו המים השאובין חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה – אינם פוסלין את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה; אבל אם היה רוב מן הכשרים, הרי המקוה כשר. כיצד? מקוה שיש בו עשרים סאה ומיטהר מים כשרים, והיא ממלא ועוואב חוץ למקוה, והמים נמשכים ויורדים למקוה. בין שהיו נמשכים על הקרקע או בתוך הטילון וכיוצא בו מדברים שאינם פוסלים את המקוה – הרי הוא כשר, ואפילו השלימו לאלף סאה. והשאובה שהמשיכה כשרה אם היה שם רוב ארבעים סאה מן הכשר".

והרי שהרמב"ם פוסק כרבי אליעזר בן יעקב, ואף על פי כן הוא כותב (שם שם, י) כלשון משנתנו: "מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר... אם רוב מן הכשר – כשר... אימתי? בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה ונמשכין ויורדין; אבל אם היו הכשרים והפסולים מקלחין לתוך המקוה: אם ידוע שגפול לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו שלושה לגין מים שאובין – כשר; ואם לאו – פסול".

מכאן מסיק בעל "כסף משנה", שהרמב"ם מפרש את הסיפא: היו מקלחין בתוך המים – שלא היו נמשכים, אלא המים השאובים היו מקלחים ממקום שאיבתם לתוך המקוה בלי המשכה כלל (כמו שבארנו במשנה). – ומה שנקטה המשנה "אימתי? בזמן שמתערבין..." היינו כדי להשיעורנו, שאם המים השאובים באים בפני עצמם, אינם מיטהרים בהמשכה אלא אם כן קדמו להם עשרים סאה ומשהו מים כשרים בתוך המקוה. אבל אם היו במקוה פחות מעשרים סאה ומשהו כשרים, הריהו נפסל בשלושה לגים מים שאובים, אף על פי שבאו בהמשכה (שלא כדברי הר"ש שהבאנו לעיל) ואילו כשהם מתערבים, כמדובר במשנתנו, והמים המעורבים נמשכים ויורדים למקוה, אף על פי שאין רוב הכשרים ניכר ועומד לעצמו, מכל מקום כיון שגם השאובים אינם יורדים למקוה בפני עצמם אלא מעורבים עם הכשרים, ובדרך המשכה, כשרים. – וזהו ששינוי: "אימתי? בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה". כלומר שאם לא היו מתערבים קודם שיהגיעו למקוה, אף על פי שהיו השאובים נמשכים ויורדים, אם לא היו במקוה רוב ארבעים סאה מן הכשרים קודם שיתערבו בהם השאובים, המקוה פסול; אלא הואיל ונתערבו קודם שהגיעו למקוה, לפיכך אפילו לא קדמו רוב כשרים, מיטהרים המים המעורבים בהמשכה וברוב כשרים. – ברם, כל זה דווקא כשהיו השאובים נמשכים ויורדים, אבל אם היו מקלחים בתוך המים – שהיו השאובים יורדים למקוה בלא המשכה, אפילו היו הכשרים שבתוך המקוה ארבעים סאה פחות קטוב, נפסלו כולם מעת שנפלו לתוכם שלושה לגים מים שאובים. – וכך אמנם בארנו במשנה (עיי' "משנה אחרונה", שמבאר לשיטת הרמב"ם בדרך אחרת).

באור משנה ד

מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר – וירדו משם למקוה, ובעוקה – או שנתערבו בעוקה, היינו בחפירה שבקרקע, וממנה נמשכו למקוה, ועל מעלות המערה – או שנתערבו על מעלות המערה, שבה נמצא המקוה, וירדו מן המעלות לתוך המקוה, אם רב מן הפשר – אם רוב שיעור המקוה הוא ממים כשרים, כלומר עשרים סאה ומשהו הם מי גשמים, פשר – המקוה, שהואיל ונגרדו המים המעורבים על הקרקע חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה, לפיכך אם היה רוב מן הכשרים, המקוה כשר, שכן מים שאובים מיטהרים בהמשכה, כשרוב שיעור המקוה ממים כשרים (גמרא תמורה יב, ב), ואם רב מן הפסול – אבל אם רוב המקוה ממים שאובים, פסול המקוה; וכן מחצה למחצה – אם לא היו במקוה אלא עשרים סאה מים כשרים, פסול – המקוה. אימתי? כשר המקוה כשרוב שיעורו ממים כשרים? בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה – כשנתערבו המים השאובים ומי הגשמים קודם שהגיעו למקוה, שבכגון זה מועילה ההמשכה לטהר את המים השאובים כשיש רוב שיעור ממים כשרים. ואפילו לא נתערבו. כל שהיה במקוה רוב שיעור ממים כשרים מועילה המשכה לטהר מים שאובים הנמשכים ויורדים לתוכו, כמו שכבר הבאנו לעיל (עיי' בשולחן באור המשנה). אבל אם היו מקלחין בתוך המים – כלומר שלא ירדו למקוה על ידי המשכה, אלא היו מים שאובים ומים כשרים מקלחים ישר לתוך המקוה. אם ידוע שגפול לתוכו ארבעים סאה מים פשרים, אם ידועים עד שלא ירד לתוכו שלשה לגין מים שאובין – אם ידועים שנפלו לתוך המקוה ארבעים סאה מים כשרים קודם שנפלו לתוכו למקוה, לוגים שאובים, פשר – המקוה, ואם לאו – שאין ידוע אם נפלו לתוך המקוה ארבעים סאה כשרים קודם שנפלו לתוכו שלושה לוגים שאובים, פסול – המקוה, שמים שאובים הנופלים לתוך המקוה מן הכלי, שלא על ידי המשכה על הקרקע, פוסלים את המקוה בשלושה לוגים.

בארנו את המשנה לשיטת הרמב"ם, וכן פירושה רוב המפרשים. אבל הדברים טעונים עוד תוספת ביאור ובידור, שכן מלשון המשנה – "אימתי? בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה" – משמע, שאין מים שאובים מיטהרים בהמשכה אלא כשהם מעורבים במים כשרים, אבל אם נמשכו מים שאובים לבדם לתוך המקוה, אפילו יש בו רוב כשרים, פסול. ואם כן, הרי זהו פירוש הסיפא: "היו מקלחין בתוך המים" – שלא נתערבו בחצר או בעוקה או על מעלות המערה, אלא נמשכו המים השאובים בפני עצמם ומי הגשמים בפני עצמם, והיו מקלחים לתוך המקוה, שבכגון זה שלושה לוגים מים שאובים פוסלים את המקוה, אם נפלו לתוכו קודם שהיו בו ארבעים סאה מים כשרים.

ואמנם כך מפרש הר"ש. אבל פירוש זה הוא נגד דעתו של רבי אליעזר בן יעקב, שכן בגמרא (תמורה יב, א) מובא, ששינוי: "רבי אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים (כלומר רוב שיעור מקוה), ומלא

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פב עמוד ב: ורוצח גופיה מנלן. דיהרג ואל יעבור: מרי דוראי. שלטון של כפר שאני דר שם: מאי חזית דרמא דירך סומק טפי. כלומר מאי דעתין למשרי מילתא משום וחי בהם ולא שימות בהם טעמו של דבר לפי שחביבה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המצוות אמר הקב"ה תבטל המצוה ויחיה זה אבל עכשיו שיש כאן ישראל נהרג והמצוה בטילה למד ייטב בעיני המקום לעבור על מצותו למה יהיה דמך חביב עליו יותר מדם חבירך ישראל: ההיא עוברת דארחא. שהריחה ויום הכפורים היה: לחושו לה. באונה שיהיה"כ הוא היום אולי תוכל להתאפק: ואלחישתה. קיבלה את הלחישה שפסק העובר מתאותו: דף פג עמוד א. וזרו רשעים מרחם. נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים: אצר פירי. להפקיע שערים ותניא (ב"ב דף צ:א) אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש לפי שמפקיעין את השערים: תונבא. שטות אשטורדישו"ן מחמת חוליו: על פי בקיאיין. תרי, ע"פ בקי לא, וע"פ עצמו לא, תיובתא דר' ינאי בתרוייהו:

דף פב עמוד ב: בברייתא מבואר שגילוי עריות נלמד מרוצח, שיהרג ואל יעבור. מבררת הגמרא: ורוצח גופיה, מנא לן שיהרג ואל יעבור. מבאר הגמרא: סברא היא. דההוא אדם דאתא לקמיה דרבא, ואמר ליה, ואמר לי מרי דוראי - מושל עירי ציוה עלי, קמליה לפלגיא - הרוג את פלוני, ואי לא תהרגנו קמילגא לך - אהרוג אותך. לפיכך אני שואל מה עלי לעשות. אמר ליה רבא, נקמלך ולא תקמול - יהרגך ולא תהרוג אחרים. שכן מאי חזית דרמא דירך סומק טפי - מה ראית לומר שדמך אדום יותר, דילמא דמא דההוא נברא סומק טפי - שמא דם חברך אדום יותר. כלומר, מנין לך שנפשך חביבה ונאה ליוצרך יותר מנפש חברך, שמא של חברך חביבה יותר. שהרי בודאי הסיבה שבאת לשאול על כך, היא משום שאתה סבור שאף איסור רציחה נדחה מפני פקוח נפש, כשם ששאר איסורי תורה נידחים. אבל אין זה דומה, כיון שלא התירה התורה איסורים מפני פיקוח נפש אלא כאשר בעשיית העבירה יש הצלת נפשות, לפי שנפשם של ישראל חביבה לפני המקום יותר מן המצוות. אבל כאן, שאף אם תיעשה העבירה תיאבד נפש מישראל, לא התירה התורה. הגמרא מביאה מעשה בדין המשנה 'עוברת שהריחה': ההיא עוברת - מעוברת, דארחא - שהריחה תבטל ביום הכפורים, והתאוה העובר לאכלו. אתו לקמיה דרבי לשאלו האם מותר לה לאכול, משום פקוח נפש. אמר להו רבי, זילו לחושו לה - לכו ולחשו לה באזונה דיומא דכיפורי הוא - שיום הכפורים היום, אולי כשתשמע תוכל להתאפק. לחושו לה - לחשו לה באזונה, ואילחישא - וקיבלה את הלחישה, היינו פסק העובר מתאוותו. קרי רבי עליה - על אותו עובר את הפסוק האמור על ירמיה הנביא (ירמיהו א ה) 'בטרים אצרך כבטן ידעתיך וגו' ובטרים תצא מרחם הקדשתיך'. ואכן, נפק מינה - נולד ממנה רבי יוחנן, שהיה קדוש לה.

מעשה נוסף, שאף שם ניסו ללחוש לאשה המעוברת: ההיא עוברת דארחא, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו לחושו לה, ולא אילחישא - לא קיבלה את הלחישה, היינו שהעובר המשיך להתאוות למאכל. קרי רבי חנינא עליה - על עובר זה, דף פג עמוד א. את הפסוק (תהלים נח ד) 'זרו רשעים מרחם' - כבר מן הרחם נעשו הרשעים זרים ומנוכרים לאביהם שבשמים. ואכן, נפק מינה שבתאי אצר פירי - אוגר הפירות. שהיה קונה הרבה פירות בשוק בשער הזול, כדי שיפקע השער וימכרם אחר כך לעניים ביוקר, דבר שאסור לעשותו.

שנינו במשנה: חולתה מאכילין אותה על פי בקיאיין. הגמרא מביאה חילוקי דינים בענין: אמר רבי ינאי, אם החולתה אומר צריף אני לאכול, כי חושש שמא יגבר חוליו, ורופא אומר שאינו צריף, ולא יסתכן אם לא יאכל, שומעין לחולתה ומאכילים אותה. מאי טעמא שומעים לחולה נגד דעת הרופא, משום 'לב יודע מרת נפשו' (משלי יד י) - ליבו של אדם מרגיש במצבו יותר מכל אדם אחר. מקשה הגמרא: פשיטא שמאכילים את החולה על פיו, שהרי ספק נפשות להקל. מתרצת הגמרא: מהו דתימא - שמא תהא סבור לומר, שהרופא קים ליה טפי - מבין במצבו של החולה יותר ממנו, קא משמע לן שאף החולה חש במצבו, ושומעים לו.

ממשיך רבי ינאי: אם הרופא אומר שהחולה צריף לאכול, וחולתה עצמו אומר שאינו צריף, שומעין לרופא ומאכילים את החולה. מאי טעמא שומעים לדברי הרופא, ואין אומרים שהחולה מכיר את מצבו יותר ממנו [כבדן הקודם], משום שחוששים שמא תונבא הוא דנקיט ליה - דעתו מטושטשת מחמת החולי, ואינו מרגיש בחוליו, ולכן הוא אומר שאינו צריך לאכול, ומספק נפשות מקילים להאכילו.

הגמרא מקשה על רבי ינאי: תנן במשנתנו, חולתה מאכילין אותה על פי בקיאיין. מדייקת הגמרא: 'על פי בקיאיין', היינו רופאים, אין - כן, מאכילים אותו, אבל על פי עצמו לא - אין מאכילים אותו, אם סבורים הרופאים שאינו צריך. וקשה על רבי ינאי שאמר שבכזה אופן מאכילים אותו. ועוד יש לדייק מדברי המשנה: 'על פי בקיאיין', היינו שנים, אין - מאכילים אותו, אבל על פי בקי אחר לא. וקשה גם על הדין השני שאמר רבי ינאי, שכשחולה אומר אינו צריך, ורופא [אפילו אחד] אומר צריך, מאכילים.

לבודקה, שכיון שבא עליה באיסור אין המים בודקים אותה אם
זינתה.
גמרא. **אמר רב עמרם, הא מילתא** - הדין שלהלן **אמר לן רב**
ששת, ואנהר לן עיניו מפתניתין - והאיר את עניינו בכך שהביא
ראיה לדבריו ממשנתנו. **סופה שיש לה עדים במדינת הים**
שיודעים שזינתה עם מי שקינא לה בעלה, אף אם אותם עדים לא
מעידים על כך, **אין המים בודקין אותה** - אין שתית המים מועילה
לבודק אם זינתה. מבאר רב ששת, **מאי טעמא** שאין שתית המים
מועילה לבודקה, משום **דאמר קרא וננסתרה והיא נמטאה ועד**
אין בה, ודורשום, שדוקא אם יעד אין בה, כלומר **דליכא דינע**
בה - שאין בשום מקום עדים שיודעים שזינתה, באופן זה נאמרה
הפרשה "והביא האיש את אשתו אל הכהן וגו", ושנבדקת על ידי
המים המרים. **לאפוקי הא** - למעט מקרה כזה שיש עדים שזינתה,
דהא איכא דינע בה - שהרי יש מי שיודע שזינתה. **ואנהר לן עיניו**
מפתניתין - והביא רב ששת ראיה לדינו ממשנתנו, **דקתני ושכאו**
לה עדים שהיא טמאה אסורה לאכול תרומה לעולם. והנה יש
לברר, **דאתו עדים אית** - מתי באו העדים והעידו שזינתה, **אי**
ניכא מקמי התשתי - אם נאמר שבאו לפני ששתתה הסוטה את
המים, מדוע הוצרכה המשנה לומר שאינה אוכלת בתרומה, אין כזה
חידוש כלל, שהרי **זונה היא**, וכבר אמרה המשנה שאם הורדה
האשה שזינתה אסורה לאכול בתרומה, וכל שכן אם באו עדים.
אלא בהכרח צריך לומר שבאו העדים **לכתר דשתאי** - אחרי שכבר
שתתה את המים המרים, וחידשה המטבח שאף על פי שלא אירע
לה דבר על ידי שתיית המים, נאמנים העדים לומר שזינתה. מבאר
רב ששת את ההוכחה מהמשנה, **אי אמרת בשלמא** שאם יש עדים
שיודעים שזינתה **אין המים בודקין אותה, שפיר** - מובן הדבר שאף
ששתתה ולא אירע לה דבר אין זו ראיה שלא זינתה, שכיון שהיו
עדים שירעו שזינתה, אין המים מועילים לבודקה. **אלא אי אמרת**
שהמים בודקין אותה גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה, אם
כן, כיון ששתתה והוכח שלא זינתה, **תנינא מילתא למפרע דספדי**
שקרי ניהו - יתברר שהעדים שמעידים שזינתה הם עדי שקר,
ומדוע נאסרת בתרומה. אלא מוכח, שבאופן שיש עדים שיודעים
שזינתה - אין המים בודקים אותה.
דוחה הגמרא את ראיית רב ששת, **אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא**
לך - ניתן לומר שגם אם יש עדים שיודעים שזינתה **המים בודקין**
אותה, והא - ומה שמאמינים לעדים שזינתה אפילו אם כבר שתתה
ולא אירע לה דבר, הוא משום שאימור זכות תולדה לה - יתכן
שזכות מעשים טובים שבידה עמדה לה שלא אירע לה דבר,
ובדלהלן, ואין מכך הוכחה שלא זינתה והם עדי שקר.
שואלת הגמרא, **במאי קמיפליגי רב ששת ורב יוסף**, אם יש להוכיח
ממשנתנו שאין המים בודקים את האשה באופן שיש עדים שיודעים
שזינתה או לאו. ומשיבה, נחלקו **במתנוונה דרבי, דתנן רבי אומר**
זכות תולדה במים המרים - סוטה שזינתה אלא שיש לה זכות של
מעשים טובים, מועילה הזכות לענין שלא תזיה בטנה מתנפחת
וירכה נופלת בשעה ששותה את המים, אך אף שיש לה זכות ואינה
יולדת ואינה משפחה - אינה יולדת עוד ואינה מבריאה ומתחוקת.
אלא מתנוונה - מכחישה והולכת, ולסוף - סופה שהיא מתה
באותה מיתה שבאה על ידי שתיית המים, שבטנה צבה וירכה
נופלת. מבארת הגמרא את מחלוקתם, **רב ששת סבר בין לרבי ובין**
לרבינן שחולקים על רבי, **הויא מתנוונה** - הרי היא מכחישה
והולכת מזמן שתיית המים, אלא שלרבי סופה שמתה באותה מיתה,
ולרבנן מתה במיתה רגילה. והנה במשנתנו לגבי סוטה שבאו עדים
שזינתה לאחר שכבר שתתה, לא מבואר שהאשה התנוונה לאחר
שתית המים, ולכן הוכיח רב ששת שאם יש עדים שיודעים שזינתה
אין המים בודקים אותה, שאם המים בודקים אותה אלא שיש לה
היתה לה זכות, מדוע לא התנוונה. שדרי החבאר שגם אם יש לה

סברא זו אינה שייכת אלא לגבי יבום, שכיון שאשה זו עלולה
להחריב את הבית לא מסתבר שתצווה התורה ליבמה, ווממילא היא
אסורה על היבם באיסור אשת אח. אך אין זו סברא לאסור אותה
להינשא לאחר, משום שמי קא רמינן לה עליה פעל פרתיה - וכי
אנו מכריזים את האזר לישא אותה, אם ירצה ישאנה.
ואיכא דאמרי אמר רב יוסף, הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים
אינה מתיבמת נלמד מסברא. שהרי **הכתוב קראו** - למי שנושא
אשה שמצא בה בעלה הראשון ערות דבר - 'אחר', כלומר, שאין
הבעל השני בן זוגו של ראשון - שאינו דומה לו, משום שזה -
הראשון הוציא רשעה מביתו, וזה - ואילו השני הכניס רשעה
לתוך ביתו, ומפני שאינו דומה לראשון נקרא 'אחר'. **ונת אמרת**
התיבם נמי יבומי, ודאי שאין שייך לצוות את היבם ליבמה, ויקרא
'אחר' משום שמכניס רשעה לתוך ביתו. שואלת הגמרא, **אמר ליה**
אבוי לרב יוסף, אלמא מעתה - לדברייך, גם אם הלכה אותה אשה
שמצא בה בעלה ערות דבר וגירשה ונשאת לאחר, ומת האחר
בלא בנים, לא תתיבם לאחיו של האחר, משום **דהכתוב קראו** -
אם ישא אשה רשעה זו 'אחר', מתרצת הגמרא. באופן זה יש דין
יבום, כיון שלפניה דהאי - לגבי האח של הבעל השני מיהא בשם
טוב הוה קניימא משום שלא זינתה תחת הבעל שהיה לפניו, ויש
לומר שחזרה בה ממעשיה הרעים, ואם יבמה לא יקרא 'אחר'.
רבא אמר הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים אינה מתיבמת נלמד
מקל וחומר, שאם נאסרה מחמת שנעשתה סוטה במותר לה -
לבעלה שהייתה מותרת לו, אם כן בלאסור לה - לאחיו שהיתה
אסורה עליו בחיי בעלה, לא כל שכן שתיאסר להתיבם לו מחמת
שנעשתה סוטה תחת אחיו, ולכן אין הסוטה מתיבמת. שואלת
הגמרא, **אמר ליה אבוי לרבא אלמא מעתה** - לדברייך, צריך להיות
הדין בבחן גדול שיקודש את האלמנה שאסורה לו, ומת בלי בנים,
ויש לו אח בחן הדיוט שמותר באלמנה, שלא תתיבם לכהן הדיוט.
משום שיש לומר קל וחומר כעין זה, אם נאסרה כשהיתה נשואה
במותר לה - לבעלה הכהן הגדול, אם כן בלאסור לה - לאחיו
שהיתה אסורה עליו בחיי בעלה לא כל שכן שתיאסר להתיבם לו.
דוחה הגמרא, אין נידון זה דומה לסוטה, שהסוטה הייתה מותרת
לבעלה ונאסרה מחמת שנעשתה סוטה, אך באלמנה לכהן גדול, וכי
האלמנה נאסרה עליו, הא אסירא וקניימא - מעולם לא היתה
מותרת לו. וכן מה שאמרת שנאסרה במותר לה, הרי הכהן גדול
אסור לה הוא, ולכן לא שייך בזה הקל וחומר. **אלא** כך הקשה אבוי
לרבא, לדברייך צריך להיות הדין באשת בחן שאנאסרה ונאסרה בזה
על בעלה, ומת בעלה בלי בנים, ויש לו אח חלל - שמותר לו לישא
אשה שפסולה לכהונה, שלא תתיבם לאח החלל, משום שיש לומר
את אותו קל וחומר, אם נאסרה מחמת שנאסרה במותר לה -
לבעלה שהיתה מותרת לו, אם כן בלאסור לה - לאחיו שהיתה אסורה
לו בחיי בעלה, לא כל שכן שתיאסר להתיבם לו מחמת שנאסרה
תחת אחיו. דוחה הגמרא, גם נידון זה אינו דומה לסוטה, שאיסור
סוטה נוהג גם באח, וגם אם הייתה נעשית סוטה תחתיו היתה נאסרת
עליו. אך בנידון זה, הדין הוא שאונם בישראל מישרא שרי -
כלומר, שרק אשת כהן כשר שנאסרה נאסרת לבעלה, אך אשת
ישראל וכן אשת כהן חלל שנאסרה מותרת, ונבי דהאי (מיהא)
ליכא אפירוה - וכיוון שאם הייתה נאנסת תחתיו לא הייתה נאסרת,
לא נאסרת להתיבם לו מחמת שנאסרה תחת אחיו.
משנה. ואלו הם הנשים הסוטות שנשואות לכהנים ואסורות
מלאכול בתרומה לעולם, משום שלא ניתן לבודקן על ידי המים
המרים. **האמרת טמאה אני לך** - שמודה האשה שזינתה תחתיו,
ושכאו עדים שמעידים עליה שהיא טמאה - שזינתה, והאמרת
אני שותה - שאינה רוצה לשתות את המים ולהיבדק, ושבעלה
אינו רוצה להשקותה את המים. ושבעלה בא עליה כשהיו בדרך

51 הקדוש יקנו מנחה אחרת. אבל אם נטמאה משקדושה בבלי - שחלה
 52 עליה קדושת הגוף שאינה ניתנת לפדיון, הרי היא ככל המנחות
 53 שנטמאו לאחר שקדשו, ותשרף. אם קדש הקומץ - הניח הכהן את
 54 הקומץ מהמנחה בתוך כלי שרת והתקדש הקומץ, ולא הספיק
 55 להקריבו - להקטיר את הקומץ, עד ששמת הוא - הבעל, וממילא
 56 אין צורך להשקותה שהרי אין למי להתירה, או עד ששמתה היא -
 57 הסוטה, הרי היא ככל המנחות שאירע בהן פסול בין הקמיצה
 58 להקטרה, ותשרף. אבל אם כבר קרב הקומץ - הקטירו את קומץ
 59 המנחה, ולא הספיק הכהן לאכול את השירים עד ששמת הוא או
 60 עד ששמתה היא, ולא ישקו אותה, הרי היא ככל המנחות שנטמאו
 61 השיריים שלהם לאחר הקטרת הקומץ, ותאכל המנחה לכהנים
 62 כדינה. והטעם שאם כבר הוקטר הקומץ נאכלים השיריים אף על פי
 63 שלא ישקו את האשה, הוא משום שעל הספק באת מתחילה -
 64 שהרי מקריבים את המנחה מספק שמא זינתה האשה, כיפרה
 65 ספיקה והלכה לה - עשתה המנחה מה שהיה עליה לעשות,
 66 כלומר, שהוקרבה כדן והכשירה את האשה שיהיה ניתן להשקותה,
 67 ואף שלמעשה לא ישקו אותה מפני שמת הוא או מתה היא, מכל
 68 מקום כל קרבן שהוקרב כדינו, נאכלים השיריים לכהנים. ואם באו
 69 לה עדים לפני שהוקטר הקומץ, והעידו שהיא טמאה - שזינתה,
 70 מנחתה נשרפת. ואם נמצאו עדיה - העדים שהעידו שנסתרה עם
 71 אותו פלוני שקינא לה בעלה שלא תסתר עמו זוממין - שהזומו
 72 ונמצאו שקרנים, מנחתה חולין - המנחה יוצאת לחולין, כיון
 73 שמתברר שהקדושה חלה בטעות. משום שבטלה עדות העדי סתירה
 74 ואינה נחשבת לסוטה. וקשה על רב פפא שאמר שאף במקום
 75 שהתברר שהקדש הל בטעות שורפים את המנחה מדרבנן, שאם
 76 כן, מדוע באופן שנמצאו העדי סתירה זוממין חורת המנחה להיות
 77 חולין ולא גזורים מפני הוראים. מתרצת הגמרא, עדים זוממין
 78 קאמרת - אתה מקשה מעדים שנמצאו זוממים, עדים זוממין קלא
 79 אית להו - מתפרסם הדבר שהזומו וממילא אינה סוטה כלל, ושוב
 80 לא יבאו לטעות ולומר שניתן להוציא לחולין מנחה שהוקדשה כדן.
 81 והגזירה היא רק באופן שבאו עדים שזינתה, כיון שאין האנשים
 82 בקיאים בדין של רב ששת, שאם יש עדים שהקדש היה בטעות.
 83 המים בודקים אותה, ולכן אינם יודעים שהקדש היה בטעות.
 84 תנאי בנותיה דרב ששת ולא מפעמיה - בברייתא מבואר כדינו
 85 של רב ששת אך לא מטעמו. שנאמר בפסוק 'ואם לא נטמאה האשה
 86 וטהורה היא, ונקתה ונורעה זרע', והמילים 'טהורה היא' מיותרות
 87 שהרי כבר כתוב שלא נטמאה, ודורשת מכך הברייתא, 'טהורה' -
 88 דוקא אם ניצלה מהמים משום שהיא טהורה, מתקיים בה המשך
 89 הפסוק 'ונקתה ונורעה זרע', ולא אם ניצלה משום שיש לה עדים
 90 במדינת הים. 'וטהורה' - מדינת של האות וי' בתחילת המילה
 91 דורשים, שהיא מנוקה רק אם ניצלה משום שלא זינתה, ולא אם
 92 ניצלה משום שתלתה לה זכות. ומיהיא דורשים, ולא שישאו
 93 ויתנו בה מזוירות פלגנה - למעט סוטה שניצלה משום שהיה
 94 מפורסם ברבים שזינתה, ואף הנשים שטוות חוטים לאור הלכנה
 95 מספרות זאת האחת לחברתה.
 96 שואלת הגמרא, ורבי שמעון שאומר שאין זכות תולה לאשה, אלא
 97 אם זינתה אף אם יש לה זכות נענשת על ידי המים, נהי דוי' - את
 98 הייתור של האות וי' במילה 'טהורה' לא דריש - שאינו דורש את
 99 הייתור של האות וי', ולכן חולק על התנא של הברייתא וסובר שגם
 100 אם יש לה זכות המים בודקים אותה. אך קשה עליו והא איכא

1 האומרת טמאה אני - שהודתה שזינתה, ושכחו לה עדים שהיא
 2 טמאה - שהעידו שזינתה, שורפים את מנחתו, ויש לברר לגבי
 3 המקרה השני במשנה, דאנתו עדים אמת - מתי באו העדים והעידו
 4 שזינתה, אילמא מקמי דתקדוש - לפני שהניח הכהן את המנחה
 5 בבלי שרת, אם כן מדוע שורפים את המנחה, תיפוק - תצא המנחה
 6 לחולין על ידי שפדה אותה בדמים, וכמו כל דבר הקדוש בקדושת
 7 דמים שאפשר לפדותו. אלא ודאי שהעידו לבתר דקדוש - אחרי
 8 שהכהן הניח את המנחה בבלי שרת, וחלה עליה קדושת הגוף שאי
 9 אפשר לפדותה. מבאר הגמרא את הקושיא על רב ששת, אי
 10 אמרת בשלמא מים בודקין אותה - היא האשה שיש עדים
 11 שיודעים שזינתה, אלא בת מקדש ומקרב היא - נמצא שמנחתה
 12 היא כמנחת שאר סוטות, וראויה להיות קדושה ולהקרבה על גבי
 13 המזבח, ובי קדוש מעיקרא - ולכן כשהונחה בבלי שרת לפני שבאו
 14 העדים, שפיר קדוש - חלה עליה קדושת הגוף כדן, ומשום הכי -
 15 ולפיכך כשבאו אחר כך עדים ולא ניתן להשקותה, מנחתה נשרפת
 16 כיון שלא ניתן להקריבה. אלא אי אמרת כרב ששת, שאם יש עדים
 17 שיודעים שזינתה אין המים בודקין אותה, אם כן, לאחר שבאו
 18 העדים לפני בית דין, תיגלי מינתא למפרע דבי קדוש מעיקרא
 19 במעוה קדוש - יתברר למפרע שהקדושה שחלה על המנחה היתה
 20 בטעות, שהרי כבר באותו זמן לא היה ניתן לבדוק את האשה על ידי
 21 המים, וממילא לא ניתן להקריב את המנחה, ותיפוק לחולין - ותצא
 22 המנחה לחולין, ומדוע אמרה המשנה שמנחתה נשרפת.
 23 מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה מדיסקריתא, אין כוונת המשנה
 24 שהעידו שזינתה בזמן שנסתרה לראשונה עם אותו פלוני, אלא כגון
 25 שהעידו שזינתה בעוהה לאחר שכבר הוקדשה מנחתה, דבי קדוש
 26 מעיקרא שפיר קדוש - שהקדושה שחלה עליה מתחילה חלה כדן,
 27 כיון שבאותו זמן היתה יכולה להיבדק על ידי המים וממילא ראויה
 28 להקריב מנחה, ולכן כאשר העידו שלאחר מכין זינתה בעוהה
 29 ומעתה אין סיבה להשקותה, נשרפת המנחה. מקשה הגמרא, מתקוף
 30 לה רב משרשיא, כיצד יתכן שזינתה בעוהה לאחר שהביאה
 31 מנחתה, והלא הדין הוא שפירחי בהונה מלין אותה משהגיעה
 32 לעוהה, ודאי שהיו מונעים מנחה לזנות. מתרצת הגמרא, שמעידים
 33 העדי שזינתה מפרחי בהונה עמון. רב אחי אמר לתרן, כגון
 34 שנצרכה לנכריה - ובאותו זמן אין הפרחי בהונה נלווים לה, דאמנו
 35 פירחי בהונה כביפה תלי לה - וכי הפרחי בהונה מחזיקים בכיפה
 36 שעל ראשה שלא תלך מהם, ובאותו זמן זינתה.
 37 תירוץ נוסף על קושיית רב, רב פפא אמר, לעולם פדאמרינן
 38 מעיקרא - כפי שלמדנו מתחילה, שמעידים שזינתה בסתירה
 39 הראשונה שמחמתה נעשית סוטה, ורקאמרת שלדעת רב ששת
 40 קשה מדוע נשרפת המנחה, הרי לאחר שבאו עדים התברר
 41 שהקדש היה בטעות, כיון שבזמן שהניחו בבלי שרת לא היתה
 42 ראויה להיבדק על ידי המים ולהביא מנחה, ואם כן תיפוק המנחה
 43 לחולין. דין זה מדרבנן הוא, שאמרו לשרפה גזירה שפא יאמרו
 44 הוראים שהמנחה חורת להיות חולין, שמוציאין מבלי שרת לחול
 45 - שניתן לפדות ולהוציא קרבן קדוש לחולין, והם אינם יודעים
 46 שהתברר שהמנחה לא היתה קדושה.
 47 מקשה הגמרא על רב פפא, מתיב רב מרי, שנינו בברייתא, אם
 48 נטמאת מנחתה של הסוטה עד ששלא קדשה בבלי - לפני שהניחה
 49 בבלי שרת, שעדיין לא חלה עליה קדושה, הרי היא ככל המנחות
 50 שנטמאו לפני שקדשו, ותשרף המנחה בכסף ותצא לחולין, ובכסף

57 על לאה, לא תמירא ליה ולא מהימן - אינו חמור בעיניו, ולכן אינו
58 נאמן שלא יבוא עליה, ואסור לו להתייחד עמה בלא שני עדים.
59 מקשה הגמרא על הברייתא שהביאה, ורבי יהודה מקל וחומר
60 מיייתי לה - וכי רבי יהודה למד שהבעל נאמן מקל וחומר, והא רבי
61 יהודה מקראי מיייתי לה - והרי מצאנו שלמד זאת מפסוק. דתנאי
62 בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי סוטה "והביא האיש את אשתו
63 אל הפתח, מבואר שכן התורה האיש לבדו מביא את אשתו הסוטה
64 לבית דין הגדול, ואין צריך שנים שילווחו. אבל אמרו חכמים -
65 מדרבנן מוסרין לו שני תלמידי חכמים, משום שחוששים שמא יבא
66 עליה בדרך. רבי יוסי חלק ואומר, אף מרבנן אין צריך שנים
67 שילווחו, אלא בעלה נאמן עליה שלא יבוא עליה, ולומד זאת מקל
68 וחומר, ומה נדה שהיא בקרת, בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא
69 בלאו, לא כל שכן שנאמן. אמרו לו חכמים לרבי יוסי, לא - אין
70 ללמוד מהקל וחומר משום שיש לפורכו, אם אמרת בנדה - מה
71 שמצינו לגבי נדה שבעלה נאמן הוא משום שכן יש לה היתר -
72 שתזדה מותרת לו לאחר זמן כשטובלת, ולכן לא חוששים שיבוא
73 עליה באיסור, תאמר בסוטה שאין לה היתר - אין ללמוד משם
74 שיהיה נאמן גם לגבי איסור סוטה, שהרי אם יתברר שזינתה תהיה
75 אסורה עליו לעולם, ולכן יש יותר חשש שיבוא עליה בדרך. ואומר
76 - וכן לגבי סוטה יש יותר חשש, כפי שאומר הפסוק "מים גנובים
77 ימיתו וגו', דהיינו, שיש מתקנות לאדם דווקא בדבר האסור לו,
78 ולכן לא הבעל נאמן שלא יבוא עליה. ממשגיב הברייתא, רבי
79 יהודה אומר, מן התורה האיש לבדו מביא את אשתו אל הפתח,
80 שנאמר "והביא האיש את אשתו". ואם כן קשה, שבברייתא הזו
81 מבואר שרבי יהודה למד מפסוק שהבעל נאמן וחולך לבדו, ואילו
82 בברייתא הראשונה מבואר שלמד כן מקל וחומר. מתרצת הגמרא,
83 אמר להו קל וחומר ברישא - בתחילה אמר להם רבי יהודה שהבעל
84 נאמן מקל וחומר, ופרבנה - ופרכו לו את הקל וחומר, והדר אמר
85 להו קרא - וחזר ודרש להם כן מהפסוק.
86 שואלת הגמרא על הברייתא השנייה, רבי יהודה היינו תנא קמא -
87 שניהם הרי לומדים מהפסוק שהבעל לא צריך עדים, ובמה הם
88 חולקים. מתרצת הגמרא, אינא בינייהו אבל אמרו - שתנא קמא
89 הוסיף 'אבל אמרו חכמים', שמרבנן צריך שני שלוחים, ואילו רבי
90 יהודה לא סבר תקנה זו.
91 המשנה תבאר את סדר הדברים שהיו עושים לה בבית דין הגדול
92 ובבית המקדש קודם שהשקו אותה.
93 משנה. היו הבעל והשלוחים מעלין אותה - את האשה לבית דין
94 הגדול של שבעים ואחד דינים שבירושלים, ומאיימין עליה -
95 מפחדים אותה ממי הסוטה, כדי שאם נבעלה תודה בכך ולא
96 תצטרך להיבדק, בדרך שמאיימין על עדי נפשות - כמו שמצינו
97 שמפחידים עדים שעל פי עדותם הורגים אדם. ואומר לה הדיין כדי
98 לפתוח בפניה דרך להודות, הני, יתכן שאכן זנית תחת בעלך,
99 שהרבה יין עושה - גורם לבא לידי עבירה, וכן הרבה שחוק עושה,
100 שהרבה ילדות עושה, הרבה שכנים תרעים עושיין. ואם אכן זנית, אל
101 תגרמי לעצמך מיתה מנוולת הבאה על ידי שתיית המים, אלא תודי
102 בכך. וכן אומר לה, עשי - אם אכן זנית, תודי לשמו הגדול שנכתב
103 בקדושה - למען כבוד שם השם שנכתב על המגילה שלא ימחה על
104 המים - שכן היו עושים. כמו כן ואומר לפניה דברים שאינם כרי
105 לשומעין - שאין ראוי לה שתשמע אותם, על הצדיקים שחטאו והודו
106 כפי שיתבאר בגמרא, היא - משמיעם בפניה וכל משפחת בית אביה
107 - ובפני משפחתה, בשביל שתודה. אם השתכנעה האשה להודות
108 ואמרה ממה אני - שזינתה תחת בעלה, הרי היא שוברת תנפתה
109 - כותבת שובר שזינתה והפסידה את כותבתה, לזינאת מבעלה בגט.
110 ואם כן לאחר כל מה שאמרו לה, עמדה על דבריה ואמרה מבעלה בגט.
111 אני, היו מעלין אותה לשער המזוה - השער החיצוני של הר הבית,
112 שעל פתח שער נקנור - ומשם לשער העזרה הנקרא שער יקנור,

1 - אך הרי נדרש מהמילה 'טהורה', שאם יש לה עדים במדינת הים
2 אין המים בודקים אותה, ולדבריו נמצא אתה מוציא שם רע על
3 הנשים הטהורות. מתרצת הגמרא, עדים שיודעים שזינתה ולא
4 העידו לא שכיחא - אינו מצוי, ולכן אין לחשוש שיאמרו האנשים
5 שמפני כך לא אירע לה דבר.
6 משנה. אשה שקינא לה בעלה שלא תיסתר עם פלוני ונסתרה עמו,
7 אך אומרת שלא זינתה, ביצד עושה לה בעלה לבדוק אם זינתה,
8 מוליכה לבית דין שבאותו מקום - שנמצא בו, ומוסרין לו - הבית
9 דין לבעל שני תלמידי חכמים שישמרו אותו בדרך לירושלים, מפני
10 שחוששים שמא יבא עליה בדרך - והרי היא אסורה עליו משנה
11 שנסתרה. דעה חולקת, רבי יהודה אומר לא היו צריכים שנים
12 ללוותה, משום שבעלה נאמן שלא יבוא עליה. ובגמרא יתבאר טעם
13 מחלוקתם.
14 גמרא. מדייקת הגמרא, מבואר במשנה שבית דין מוסרים לבעל שני
15 תלמידי חכמים ללוותה, תרי ואיהו - שני השלוחים והבעל, הא
16 תלמא - נמצא ששלושה הולכים עם הסוטה לירושלים. לומא
17 מסייע ליה לרב - נאמר שמשנתנו יש ראה לדינו של רב לגבי
18 ייחוד, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו שמותר לאשה להתייחד
19 עם שני אנשים, אלא בעיה, אבל בדרך - מחוץ לעיר, אסורה
20 על התייחד עם ארבעה אנשים, משום שאם יהיו רק שנים, יש
21 לחשוש שמא יאמר אחד מהן לנקביו ויחך להתפנות בריחוק מקום
22 משום צניעות, ונמצא אחד מהן - השני מתייחד עם הערוה -
23 האשה שאסורה עליו. וממה שמבואר במשנה, ששלחו עם הבעל
24 והאשה שני שלוחים ולא די בשליח אחד, מוכח כדברי רב. דוחה
25 הגמרא, לא - אין ראה מהמשנה לדברי רב, והקא - במשנה היינו
26 מעמא שלא מספיק שליח אחד, אין זה משום איסור יחוד, אלא כי
27 הכי דליהו עליה פתרי - שאם יבוא עליה בעלה בדרך, יעידו על
28 כך בבית דין הגדול ולא ישקו אותה את המים.
29 מדייקת הגמרא, תלמידי חכמים אין - שלחו בית דין דווקא תלמידי
30 חכמים, אבל פולי עלמא - סתם אנשים, לא היו שולחים. לומא
31 מסייע ליה לארבעה דרב - נאמר שמשנתנו יש ראה לדין אחר
32 שאמר רב לגבי ייחוד, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו שמותר
33 לאשה להתייחד עם שני אנשים, אלא בשני - עם אנשים
34 שמוחזקים כשרים, אבל פרוצין - עם אנשים שפרוצים בעריות,
35 אפילו עם עשרה נמי לא - אסורה להתייחד, כיון שאינם מתביישים
36 אחד מהשני, וחוששים שיבואו לידי איסור. ואכן מעשה היה
37 והוציאוה עשרה במוטה - עשרה אנשים פרוצים הוציאו אשת איש
38 מהעיר במטיה כדי לזנות עמה, הרי שאינם מתביישים בדבר. וממה
39 שמבואר במשנה ששלחו עם הבעל והאשה דווקא תלמידי חכמים,
40 מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, לא - אין ראה מהמשנה לדברי רב
41 אלו, והקא - במשנה היינו מעמא ששלחו דווקא תלמידי חכמים,
42 משום דרעיה לאתרוני ביה - שאם יראו שרוצה בעלה לבוא עליה
43 בדרך, ידעו לשכנעו ולומר לו שאם יבוא עליה לא ישקו אותה.
44 שנינו במשנה, רבי יהודה אומר בעלה וכו', אין מוסרים לו שלוחים
45 כיון שנאמן שלא יבוא עליה בדרך. תנאי רבי יהודה אומר בעלה
46 נאמן, ולומד זאת מקל וחומר, ומה נדה שהיא בקרת - שאסורה על
47 בעלה באיסור חמור שעונשו כרת, אף על פי כן בעלה נאמן עליה -
48 שלא יבוא עליה בזמן שהיא נדה. סוטה שהיא בלאו - שאסורה על
49 הבעל באיסור לאו שהוא איסור יותר קל, לא כל שכן שיהיה הבעל
50 נאמן שלא יבוא עליה. שואלת הגמרא, ורבנן הסוברים שהבעל לא
51 נאמן וצריך שני שלוחים, מה ישיבו על הקל וחומר. משיבה הגמרא,
52 רבנן סוברים שהיא הנותנת - החילוק שהבאת בין חומר האיסור
53 בנדה לחומר האיסור בטוטה, הוא הסיבה לומר שהדין כפי שאנו
54 אומרים, שנדה דקרת - כשהיא נדה שם לא בעלה עונשו כרת,
55 המירא ליה ומיימן - האיסור חמור בעיניו ולכן נאמן שלא יבוא
56 עליה. אך סוטה דלאו - כשהיא סוטה ואם יבוא עליה לא עבר אלא

סוטה. המקנא – פרק ראשון דף ז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קנה תוספות רש"י

לא שכיחא. ולא מסקי אינשי אדעתיהו למחשידיהו לטוורות בהכי. והא דשני לעיל לר' שמעון מדוכות לא תלה עדים נמי לא תלה. משום דאבתי לא הוה קיימא לן דרשא דהאי קרא: מתני' שפא יבא עליה פדרה. שצריך להשקותה בירושלים בבי"ד הגדול בדרקון: נאמן עליה. שלא יבא: גמ' לא שנו. הא דהגן בקדושין אכל אשה מתיחדת עם שני אנשים: שפא יצטרך בו'. הקא נמי הואיל

יש לה עדים במקדינת הים, לא שכיחא: משנה ביצה עושה לה, מוליכה לבית דין שבאותו מקום ומספרין לו שני תלמידי חכמים שפא יבא עליה פדרה. רבי יהודה אומר, בעלה נאמן עליה: גמרא תרי ואיהו הא תלתא, לימא מסייע ליה לרב, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו אלא בעיר אבל פדרה עד דאיכא שלשה, שפא יצטרך אחר מהן לנקבו ונמצא אחד מהן מתיחד עם הערה. לא, הקא היינו מעמא פי היכי דליהו עליה סהדי. תלמידי חכמים אין, כולי עלמא לא, לימא מסייע ליה לאידך דרב, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו אלא בשרין אבל פרוצין אפילו עשרה נמי לא. מעשה היה והוציאה עשרה במטה. לא, הקא היינו מעמא דידעי לאתרוי ביה: רבי יהודה אומר בעלה וכו': תניא רבי יהודה אומר, בעלה נאמן מקל וחומר, ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא בלאו, לא כל שכן. ורבנן, היא הנותנת, נדה בכרת חמירא ליה ומהימן, סוטה דלאו, לא חמירא ליה ולא מהימן. ורבי יהודה מקל וחומר מייתי לה, והא רבי יהודה מפראי מייתי לה, דתניא 'הביא האיש את אשתו אל הכהן' מן התורה האיש מביא את אשתו אבל אמרו חכמים מוספרין לו שני תלמידי חכמים שפא יבא עליה פדרה. רבי יוסי אומר, בעלה נאמן עליה וחומר, ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא בלאו, לא כל שכן. ורבי יהודה, תאמר בסוטה שאין לה היתר, ואומר 'מים גנובים' ומהו? רבי יהודה אומר, מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן שנאמר 'הביא האיש את אשתו'. אמר להו קל וחומר ברישא ופרוכיה, והדר אמר להו קרא. רבי יהודה היינו תנא קמא, איכא בינייהו אבל אמרו: משנה היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים ומאיימין עליה פדרה שפא ימיון על עדי נפשות ואומרים לה התי, הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה הרבה שחוק עושה, הרבה שכיבוב בקדושה שלא יפחה על המים. ואומר לפניך דברים שאינה פדאי לשומעין, היא וכל משפחת בית אביה. אם אמרה ממהא אני, שוכרת תפובתה ויוצאת. ואם אמרה טהורה אני, מעלין אותה לשער הפוזרה שעל פתח שער נקנור ששם משקין את הפסולות ומטהרין את המצורעין, וכהן אוהו בבגדיה, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערותיה. רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו, ואם היה שערות נאה לא היה סותר, היתה מתפסה בלבנים מכסה בשחורים, היה עליה פלי והב וקטילאות

ושנים אסורין בה לא סגי בתרי, שפא יצטרך תבעל או שלח ביד לנקבו בו'. דליתו עליה סהדי. אם יבא עליה ועידו עליו ובלבד הגדול ולא ישקה: ל"ש. דאשה מתיחדת עם שני אנשים: והוציאה עשרה. לאשת איש חרץ לעיר במטה בחזקת מטה קללקל עמה דידעי לאתרוי ביה. ולומר לו מן התורה כשאין האיש נאמן מעו, שפא עליה משפאקרה עליה. אין המקם בודקין את אשתו: בעלה נאמן עליה. ואין צריך להעמיד עדים אצלו: סוטה שהיא בלאו. דלא יוכל בעלה הראשון וגו', דאמרין ביבמות בפ"ק (דף י"א) מה אי מקום אחר אשר השמאה לרבות סוטה שנסתרה והיא הנותנת. המדה הזאת שבהאת ראיה לדבריה, היא הנותנת את הדין ששנו אומרים שצריך עדים: נדה שהיא בכרת. המורה עליו ואינו בא עליה: שכן יש לה היתר. לכשתטרה, לפיכך אין יצרו תוקפו שמקטח הוא לאחד זמן שאין לה היתר. אם תמצא טמאה ולפיכך לבו רודף אחריה: גנובים. כלומר דבר האסור לו יצרו רודף אחריה: ופרוכיה. כדאמר שכן יש לה היתר: היתו ת"ח. דבריה: אבל אמרו: לר' יהודה לית ליה: תניא וסאמיין עליה. שיהא מודה על עדי נפשות. כדאמרין בסנהדרין. הו יודעין שלא ברבי ממונות דיני נפשות בו, כפרק אחד דיני ממונות (דף י"א) הרבה ילדות עושה. וגורם לעשרה ילדה שקבא ליד קלקל, ושקא אמת הדבר, אל תביאי עצמך לדי מיתה מגולת זו: שנים רעים. יודעים לפתות ומצוין לה תמיד: שאינה פדאי לשמען. אינה ראויה לה. שאומר לפניך דברי הודאות צדיקים הראשונים. אלא כפי שתורה על קלקלה כדאמרין לקמן יהודה הוה ולא בוש: שוכרת תפובתה. כותבת שובר על תפובתה: וניתה והפסודתה תהתי. והנותנת ביד בעלה שאל התורה תתבענו לאחר זמן. ומה נדה נדה. שלא התורה בה עדים בשעת מעשה: לשער מודה. שער ההיצון שבו נבנסין להר הבית. ומשם לשער נקנור הוא שער העליון שבחומה שבין עזרת ישראל לעזרת נשים: ששם משקין את הפסולות מפני שלא נתקדש בקדשת עזרה עבי חלל אותו השער. מפני המצורעין שמכניסין וידין לבחונות לתן מדם האשם על ביהו ידו. ומקשר כפורים ששוכב לעזרה בכרת, לפיכך לא קדשה שייכל לעמוד בחלל השער. שאם היה כהן מוציא את דם האיש חרץ לעזרה הרי הוא נפסל ביצוא, לפיכך צריך להכניס ידו לתוך חלל העזרה. וביאת מקצת שרא רחמנא: נקיה. אם גדול היה: והביא דלותו נחשת מאלכסנדריא של מצרים לאותו שער ונעשו בו נסים בדתן בסדר יומא (דף י"א) ונקרא על שמו: ששם משקין סוכות. דבעין פניו ה' בדיליף לקמן: ומסתרין את הילדות. לקמן מפרש מאי היא: אוהו בכנניה. בבית הוציארה ויהיה: אם נקרעו. אינו חושש. פרימה גדולה מקרינה שנקרעה לקרעים הרבה דמניציר' בעל"ז כמו האי דפרים סלקא (דף ט"ז) עד שפגלה את לבה. ולקמן יליף לה מקרא: וסותר את שערותיה. ומקליעהו. ולקמן יליף לה:

מחבר מים גנובים ימחה

על עדי נפשות ואומרים לה התי, הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה הרבה שחוק עושה, הרבה שכיבוב בקדושה שלא יפחה על המים. ואומר לפניך דברים שאינה פדאי לשומעין, היא וכל משפחת בית אביה. אם אמרה ממהא אני, שוכרת תפובתה ויוצאת. ואם אמרה טהורה אני, מעלין אותה לשער הפוזרה שעל פתח שער נקנור ששם משקין את הפסולות ומטהרין את המצורעין, וכהן אוהו בבגדיה, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערותיה. רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו, ואם היה שערות נאה לא היה סותר, היתה מתפסה בלבנים מכסה בשחורים, היה עליה פלי והב וקטילאות

מחבר מים גנובים ימחה

1 מהלך שבשבעים ואחד. תימה אמאי לא תני לזו לסוטה וכן ממרא בפ"ק דסנהדרין (דף 2
 3) ביהי הני דהו בבי"ד של שבועים ואחד וי"ל משום דגמר של סוטה וכן ממרא לא
 היה בבית דין של שבועים ואחד. **מה** להלן בבית דין של שבועים ואחד. קשיא כיון דילפינן
 4 מזמן ממרא אית לך למימר גבי סוטה שהמקום גורם כמו גבי זקן ממרא ולכך היו מעלין
 5 אותה ללשכת הגזית א"כ פסקו הגמ"ס המרים

6 מיום שגלתה סנהדרין וישבה לה בחנות כדאמר
 7 בפרק היו בודקין (פסולין דף מ"ה) לפי שלא רצו
 8 לדרן דיני נפשות לפי שהמקום גורם ובפרק בתרא
 9 דמכילתין (לפני דף מ"ה) אמרינן דרבן יוחנן בן זכאי
 10 הפסיקו וקודם גלות סנהדרין אומר בפרק היו
 11 בודקין (פס מ"ה) דרבן יוחנן בן זכאי תלמיד יושב
 12 לפני רבו היה ולא מקרי רבן ונראה דאיים לא
 13 היה מעבכ ואם לא היו מאיימין כלל אפ"כ
 14 היתה שותה הילכך היתה נוהגת אפי' לאחר
 15 גלות:

16 **לא** עבר זר בתוכם. פירש ר"י בשם רבי שמואל
 17 היינו בחלוקת יחזקאל שראובן יהודה
 18 שכניו: **שמעת** מינה כותבין שובר. תימה הוא
 19 הכא לא אפשר בלא שובר אם היא אומרת אבדה
 20 כתובתי במה יכופ אותה ואתה לחזורי כתובתי
 21 כבלמאן לה בעלמא מעבכ הפרעון עד שחידור
 22 מלוח את השטר אבל אין פרעון שדרי כאן
 23 אבדה כתובתי וזכאי דלא אפשר דברי הכל
 24 כותבין וי"ל שדיה יכול לעכב את הגט אצלו עד
 25 שתחזור לו הכתובה אבל תמייה לפום מאי דמיסק
 26 במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר למא לי
 27 למיכתב שובר יקרע הגט ויכתוב עליו גיטא דתן
 28 דקרענהו לא משום דהגט פסולא הוא אלא
 29 דלא תהדר ותגבי ביה ויזנא אחריתי כדאמרינן
 30 בפ' הכותב (מסותו דף ע"ט) ובפרק קמא דבבא
 31 מציעא (דף י"ג) וי"ל דהכא מירי מן הסכנה ואילך
 32 דאמר בפרק הכותב (מסותו דף ע"ט) דרובה בעדי
 33 גירושין אפילו בלא גט:

34 **אמר** רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינו.
 35 מקמיש הא במקום שכותבין אין כותבין
 36 שובר ובגט פשוט (כ"ז ב' ע"ה) אמר ה"נ מסתברא
 37 דכותבין שובר דאי אין כותבין יאכל הלה חדי
 38 א"ל אביי אלא מאי כותבין אבד שוברי יאכל
 39 הלה חדי א"ל רבא אין עבד לזה לאיש מלוח
 40 אלמא דקיבל אותה כותבין כותבין ונראה דרבא
 41 ס"ל כותבין אין לה הכא דהיא בעלמא הוא דליכא
 42 למשמע מהכא דכותבין שובר:
 ששם

1 וקמליאות. תכשיט הוא כמין חצי עגול פתוח, וסוגרת בו את חלוקה ומקוץ את גרונה מן
 2 הצדדי; הכל הפציר. עשוי מצוירי דקל. מסיב הגדול סביב הקול וכו' וקושר
 3 למעלה מדידה. כדי שלא ישמשו בגדיה לארץ: **שליפה** גם כה. כשאדם רואה בני ביתו
 4 ידעתו מתגברת עליו ולא תירא ולא תודיה, ואנו מבקשין שתודה ולא ימחה שם הקדש

5 על המים: וכל הנשים מותרות לראותה. לקמן
 6 פריך והא תנא רישא כל הרצוה לראות בה
 7 רואה ואפלו אנשים: ונאסרו כל הנשים. מקרא
 8 הוא ביהושעא: גמי קנא הני מלי. דבעיא ביד
 9 הגדול, נתי דבידו שלים בעינן להשקותה
 10 כדכתיב והקמדי כהנו את האשה לפני ה', אבל
 11 ביד הגדול הדיינו שבעים ואחד מנלו דלא
 12 נכבשו בה אחר משני בתי דינין שהיו שם של
 13 עשרים ושלושה, אחד יושב על פתח הר הבית
 14 ואחד יושב על פתח העזרה כדאמר בסנהדרין
 15 (דף ע"ט) פה הללן. גמרא: **שבועים** ואחד.

16 דכתיב (קמ"ט י"ז) מן המקום ההוא. מקום בגמ' פני
 17 הדינו לשפת הגזית, שאפלו מצאן אבי פני
 18 המרה עליון לפינן מניה דאין המראתו
 19 המראה (פסולין דף ע"ה) עבדי על בוירי'. הסמכי
 20 על נתיבותי: קדם שנמחקת מנה. כדי שלא
 21 ימחה השם מאימין שלא לשחות. ולאחר
 22 שנמחקת אומרים את דברי תנומין לשלות אם
 23 נקדה היא כדי להתיירא לבעלה, שלא תירא מן
 24 המים ותאמר טמאה אני והיא סוהרה ותוציא
 25 לעז על עצמה ועל בגייה: **בכתובים הראשונים**.
 26 בדיכרים הכתובים בתורה שנעשו בקמים
 27 הראשונים, כגון הגדה זו דאשר חקמים יגידו
 28 וידו על חטאים ולא יחידו עונם מאבותיהם. ומי
 29 הם, ראובן במעשה בלחה כדלפניו, ויהודה
 30 במעשה תמר צדקה ממני: **להם** לפרם נתנה
 31 הארץ. יהודה וזה למלכות בתוספתא דברכות
 32 (פ"ט) ראובן נטל חלק תחלה בארץ בעבר ויהודה
 33 **לא** עבר זר בתוכם. דרש רבי תנחומא, אימתי
 34 לא עבר זר בתוכם, כשבא משה לבקרן; וזו
 35 ראובן וזאת ליהודה. אין לך בברית כל השבטים
 36 מתחלת וזאת חוץ מזה: **עצמותיו** של יהודה
 37 מתגלגלין בארץ. עצמות כל השבטים העלו
 38 ממצרים; והוא שאמר יוסף והעליתם את
 39 עצמותי מזה אתכם (מסות י"ז) עם עצמותיכם, והיו
 40 עצמות כל השבטים שלכן קיימת. ויהודה
 41 איבדו מתפרקין ומתגלגלין בארזו מפני שנהיה
 42 את עצמו בערבנו של בנימין וקטאייה לך כל
 43 הימים (פסולין דף ע"ה) אפי' לעולם הכא. ומקרא
 44 נפקא לן (מסות דף י"ג) נדוי של חכם אפלו על תנאי
 45 הוא בא: פי גרם לראובן שיהיה. במעשה יצועי
 46 אבי: יהודה. שהודה במעשה תמר. וכן היה
 47 מסורת בידיהם. ומדרש אגדה דר' תנחומא
 48 כשאמר יהודה יהודה ממני עבד ראובן ואמר
 49 בלבבתי יצועי אבי, ועכשיו יחי ראובן שלדו
 50 קיימת כאלו הוא חי, וזאת ליהודה שהוא
 51 מתגלגל לישא. לקומם שנתקו משם. כמו דרש
 52 מדרכותיה (פסולין דף ע"ה) לשתיה. לשתיה עם
 53 שרב החקמים: למשקל ומסרה. לשתיה ונתן: דיי
 54 זכאי. וזאת לו נצחון לריב ריבו, וזאת דכתיב דיי
 55 לשון מלחמה הוא מלחמתה של תורה: **אלכא**
 56 **התם**

56 **והקלמא**. לא היה זוכה לומר דבר המתקבל: מאן דפטרם **המאיה**. לרבים נראה שאינו בוש ונבלם דבר: **דלא** ליחידו אחרו. שלא יחו שאר אהיו נחשדו מאביהם: **שמע** מנה כותבין
 57 שובר. ופולגתא דרבי יהודה ורבי יוסי היא בבבא בתרא (דף ע"ט) דקאמר רבי יהודה אין כותבין שובר אלא יקרעו את השטר. דאם פן צריך זה לשומר שובר מן העבירים: **תני** מקרעת
 58 שטר בתקנתה במקום שאין כותבין בתקנה. אלא סומכין על תנאי בית דין שתקנו לכתולת קמתים ולא למנה מנה וכשמגדשה מוציאה גסה ונוכה בה. וכשנתאלמנה מביאה עדי מיתה
 59 ונוכה, והתם כיון דלא אפשר מודי רבי יהודה שכותבין שובר, דטוב לו שיהא בידו קצת מיתא שפרע כדי שלא תחזור ותביא עדי מיתה אחרים בבית דין אחר ותלבענו
התם

56 **והקלמא**. לא היה זוכה לומר דבר המתקבל: מאן דפטרם **המאיה**. לרבים נראה שאינו בוש ונבלם דבר: **דלא** ליחידו אחרו. שלא יחו שאר אהיו נחשדו מאביהם: **שמע** מנה כותבין
 57 שובר. ופולגתא דרבי יהודה ורבי יוסי היא בבבא בתרא (דף ע"ט) דקאמר רבי יהודה אין כותבין שובר אלא יקרעו את השטר. דאם פן צריך זה לשומר שובר מן העבירים: **תני** מקרעת
 58 שטר בתקנתה במקום שאין כותבין בתקנה. אלא סומכין על תנאי בית דין שתקנו לכתולת קמתים ולא למנה מנה וכשמגדשה מוציאה גסה ונוכה בה. וכשנתאלמנה מביאה עדי מיתה
 59 ונוכה, והתם כיון דלא אפשר מודי רבי יהודה שכותבין שובר, דטוב לו שיהא בידו קצת מיתא שפרע כדי שלא תחזור ותביא עדי מיתה אחרים בבית דין אחר ותלבענו
התם

1 **התם קנימא.** בלשכת הגזית בן דאמרא שזאימו עליה ביד הגדול. ולשכת הגזית בעודה
2 היתה, הוציאה בקדש וזיגיה בחל בן דאמרא ביזמא פרק שני (דף קסג.) ופחתה לה. מכל דה
3 הבית לאתר שזאימו עליה: כד יליגעה. ותדאג מן המים ותודה בשפתהא בצרתה: מסייעין
4 היו את העדים. שמעיים עדות נפשיות, ובשדוקין אותן היו מסייעין אותן מפנה לפנה
5 ומלשכה ללשכה: לפני ה'. והוא הפתח שבו דרך

6 בניקרא וציגאה לקב באי עקרה: אקורבנייהו. 6
7 בשמקריבים את קרבן קניהם לטהרם באבילות 7
8 קדשים, ומצוה על האדם שיצמד וישומר על 8
9 קרבנו, ונפקא לן בספרי מתשמרו להקריב לי 9
10 במועדו (ממקריב כח.) ומי שזכול לקנס בעודה נכנס, 10
11 ואלו שלא היה יבולות מפני שהיו מחסרות כפרה 11
12 ועמודות החלל שער נקודו שלא נקדשו: ובין 12
13 ונבות נמי. כשמקריבין קרבניהם הן 13
14 כפרה ואין יבולין נכנס: שלא יהא לכה גם 14
15 בתקרתה. שמא האחת עומדת על בריה ואינה 15
16 מודה לומר שמא אמי וכתרתה שהיא טמאה 16
17 רואה את זו שאינה מודה וטובלת את בשתה 17
18 ולכה מתגבר עליה לעשות כמו זו ואינה מודה. 18
19 לא מן השם הוא זה. לא זהו השם שאמרו 19
20 העקר הקמרא דבביר: איתיה. והשבע אותה 20
21 הבה: רש"י הדיב טעמי לקראי בב"מ (דף קטז.) דקא 21
22 אמר לא תחבל בגד אלמנה בעניה נאמר ולא 22
23 בעשירה, דטעם המקרא שאם אתה ממשכנה 23
24 ואתה חייב להחזיר לה ואתה נכנס שחירת לשל 24
25 וערבת להחזירו משיגה שם רע בשבנותיה: 25
26 מאי בנייהו. בין רבי יהודה לרבי שמעון, אי 26
27 משום לכה גם בה ואי משום גזירת הכתוב: 27
28 איכא בנייהו. אשה שאנו רואים בה שהיא 28
29 רותמת מאימת המים ואינה מודה, למד שלא 29
30 יהא לכה גם בה זו אנו רואין שאין לכה גם בה. 30
31 ולמאן דלא דריש טעמא דקרא אלא גזירת 31
32 הכתוב אין משקן עמה אחרת: ורותמת מי 32
33 משקין. עמה אחרת, נתי דאין לכה גם בה 33
34 האיכא משום עשיית מצות חבילות בדתנאי בר: 34
35 חבילות חבילות. שנתראה כמי שהיו עליו 35
36 למשאוי וממחר לקרם משאוי: כבהן אחר. הוי 36
37 חבילות, וכן לגבי עבדים כב"ד אחד ובאדון 37
38 אחד: ופדע. בכל מקום לשון גלוי הוא: גופה 38
39 כגון: כדתנא מגלה את לבנה: ויתר לא שגעה. 39
40 מרבא בגלוייה שותור קליעתה: תיש להירוחי: 40
41 שלא יתנו הרואין את לבם בה: האיש מכסים 41
42 אותו. כנסתקל: פקד אחר. חתיבת בגד מלפני 42
43 ושאר כל גופו ערום: שבלת ערוה. אחרת 43
44 ופניה, שבית הבשת נראה משני צדדי: היא 44
45 היינו טעמא דר' יהודה, שמא תצא מב"ו וצאה. 45
46 ששהורה תמגלה ולא בדיקה המים ויתגרו בה 46
47 והיו רודפים אחריה כל ימיה: פרחי כהנה. נקט 47
48 על שם שהיו מצויין בעודה יותר משאר העם: 48
49 וכי תיקא אתי לאגרוי כאתרתייהו. על ידי 49
50 שראו את זו עברה מתגרה ויצרם נגשים אחרות: 50
51 גמדי. מסורת בדי מרבתי: דרבנן אדרבנן לא 51
52 קשיא. בתמיה, דשנית רבי יהודה ולא הישת 52
53 לשניו דרבנן: 53

הבא

1 **ששם** משקין את הסוטה. בתוספתא (פ"ג) שנוא' (מל"ג ח') את אשר יחטא איש לרעהו
2 ונשא בו אלה להאלותו ובא אלה לפני מובחר בבית הזה וכו' להרשיע רשע
3 וצבתה בטנה ולהצדיק צדיק ולתת לו כצדקתו שנאמר ולא אם לא נמנאה האשה וטוהרה היא
4 ונקתה ונרעה וזע היא עומדת מבפנים הבהן עומד מבחוץ שנאמר והעמיד הבהן את
5 האשה לפני ה' האשה לפני ה' ואין כהן לפני ה':
6 **אין** משקין שתי סוטות כאחת. נראה לפרש
7 שיעמיד שתיהן בעתה בבת אחת להשקותן
8 אע"פ שאין שוות כאחת וכן רציעה ובתוספתא
9 דפרה (פ"ג) תנא נמי אין שתי פרות נעשות כאחת
10 משנעשת אפר מביא אחרת ושורפה על גבה
11 ותימה וכו' היה אוסר כהדי' לשחוט שני ובחים
12 כאחד כגון שני עלות או שני טהרות שיעמיד
13 שניהן בעורה ושחוטו א' ואחר כך ישחוט השני והא
14 דאמר' ב"ב דשחיטת חולין (דף קי' וסג) תובחחו
15 שלא יהא א' שחוט שני ובחים מיירי שיתוחר שני
16 צוארין כאחד דיכא איסור דאורייתא אבל כהדי' ע"ג.
17 לא מיירי התם ובפ' ערה הנאורסה (מ"ג ע"ג).
18 בגדרים בעי מהו שיפר אדם לשתי נשיו כאחד
19 אותה דקא או לא דווקא ופשיט להו מהבא:
20 **איכא** בנייהו ורותמת. נראה דהוה מצי למימר
21 איכא בנייהו אשה אחרת שאינה סוטה
22 לר' שמעון מותר לר' יהודה אסור לתעמיד אצלה
23 שום אשה בשער נקודו דאמר בפרק טוף בקלפי
24 (יומא דף ק"ג) דפלגי נמי הכי רבי (יהודה) ורבי
25 שמעון בקרא דהוציא אותה דכתיב גבי פרה
26 ואמר איכא בנייהו חמור דלרבי (יהודה) דאמר
27 אותה לבדה אסור להוציא עמה חמור:
28 **והא** אין עושין מצות חבילות. תימה מאי פריך
29 והלא אין עושין מצות חבילות ליכא אלא
30 איסור מדרבנן משום דמיחוי עליה כבשא ואינהו
31 פליגי בקראי:

32 **כאן** בשני כהנים. רש"י פירש וכן גבי עבד כב"ד
33 אחד ואחר ותימה והא סתרת ב'
34 מצדעין דמי לשני עבדים של שני בני אדם:
35 **והבהן** אחוה בבגדיה. בפרק אלו הן הלוקין
36 (מסות דף כ"ג) תניא נמי הכי בין חכונת
37 אחוה בבגדיו כו' ונראה משום דכתיב בו ונקלה
38 מצוה לנוולו בתוספתא (פ"ג) כהנים מטילים
39 גורלות וכל מי שסעלה גורלו פאילו מ"ג יוצא
40 ועומד בצד סוטה ואוחו בבגדיה:
41 **אם** היה לכה נאה. אע"ג דגזירת הכתוב הוא
42 שב ואל תעשה לאו מעיקר הוא כדאיתא פ'
43 האשה רבה (יבמות ג').
44 **האיש** נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה.
45 תימה מאי קשיא דרבנן אדרבנן והא
46 מפרש טעמא בפרק גמרא הדין (סנהדרין דף ס"ג). משום
47 דכתיב אותו בלא כסותו ואין אותה בלא כסותה
48 א"כ למה היה לנו לנוולה מאחר שהכתוב אומר
49 שלא לנוולה אם היינו מנוולין אותה א"כ אנו
50 עוקרין הכתוב בדיים י"ל בין לר' יהודה בין לרבנן
51 דאיתו לא בא אלא למעט על הכסות שלו הלכך
52 לרבנן לא משמעו ימון הותרה מה דינה והותרה ביד
53 בית דין לעשות כמה שירצו ובגמרא מפרש במאי
54 פליגי להכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון דלא חיישינן
55 להרהורים היה לנו לנוולה משום מסור:
56 **ויתגרו** בה פרחי כהונה. תימה כיון דלאו חובה לאנשים לראותה יתלו סדין של בוץ בינה לבין האנשים וסתור שערה כדאמר קרא ואי משום כון המשקה אותה היפוך פניו לצד אחר
57 והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראש האשה סדין של בוץ פורש בינו לבין העם כון פונה לאחוריו ופורעה כדו לקיים בה מצות פריעה ולרבי יהודה נמי נעשה כך ו"ל לר'
58 יהודה אם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה ניוול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה בושה מביה כדכתיב חבילות ולא יסור: **גמירי** אין יצר הרע שולט אלא במה שענינו
59 ראות. מקשי' מפרק אין דורשין (מ"ג ט"ז) דאמר עריות בין פנוי בין שלא פנוי נפש יצריהו ולא קשיא מיד הדיחם ה"פ מאחר שראה הערה פעם אחת שוב מהדרר אחריה לעולם אפי'
60 שלא בפניה אבל מחמת שראה והסקלת ערומה אינו מהדרר אחר אחרת:

דרבנן

ואחר כך מביא חבל המצרי, בירושלמי מפרש חבל המצרי וכפיפה המצריה באין משירי הלשכה בחומת העיר ומגדליה ולא ידענא אי סודר שנחנק בו וסייף שנהרג בו דאמרין פרק נגמר הדין (פסולין דף קנז.) בדאין משל צבור אי פירושו נמי משירי הלשכה כי הבא:

תנינא ואחר כך מביא חבל המצרי. ולא ידענא

מאי פישת מהכא טפי מהא דקתני היא חגרה לו בצלצול דמשמע דחבל מצרי בעינן ממש ועל כרחק לכתחילה למצוה בעינן אבל לא דוקא לעכב דהיכא כתיב חבל המצרי או שום קשירה בתורה ולמה היה לו לעכב מיהו המרקוק בפירושו רש"י לא קשיא מידי דיעקר הבאתו קמבעיא ליה אי משום מדה במדה דוקא חבל או משום שמיית בנדים הואיל וצריך לקשור צלצול לקשור חבל כדי לפרע מנמה מיהו היכא דליכא חבל המצרי ואיכא צלצול לא מהדרנא יותר מדאי בתר חבל:

מיום שחרב בהמ"ק וכו', והיה דבזמן הבית

נהוג דין ד' מיתות מי שנתחייב בזה בלא עדים והתראה שלא יהיו יוכרין לדוננו בסנהדרין כדאמר רבי אבהו דני ממונת (ף טז) מעשה רבי' שמעון בן שטח שהיה בזמן הבית דתניא אמר רבי שמעון בן שטח אראה בחנמה אם לא ראיתו וכו' עד שהשיכו חש ומקשינן והאי בר נש הוא התני רבי יוחאי וכו' אלא האי דנקט מיום שחרב בית המקדש מלאת דפסיקא נקט דבטלו ארבע מיתות לגמרי: **מי** שנתחייב סקילה. מקשי מפרק השוכר את הפועלים (נ"ג טז) דרבי אלעזר ברבי שמעון היה תפיס גנבי יומא חד פגע בההוא כובס אמר לזו תפסוהו ותפסוהו (וקפסוהו) וקפסוהו וקא בני אמר לו רבי אל ירע לך שהוא ובנו בעלו בערה מאורסה ביהיבך וזה שנתלה נתק אמיאי לא פריך והאי בר הכי הוא בר סקילה הוא אבל למרש"י לא קשיא מידי דפירש הוהם מקשים הכי נתלה משום דכל הנסקלין תחלין ויש לומר דלא דוקא נקט גופל מן הגג או חיה דורסתו אלא מעין מיתה שנתחייב בה הירג ויש מפרשים דבנו בעל תחילה דהויא לה בעולה דמיתתו הויא בתנן אבל קשיא רבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין (מנחות טז טז) דרש ריש לקיש והאלהים אבה לידו זה שחרג במידי יושב תחת השמש וזה שחרג בשוגג עולה ונפול וחורגו והא לאו בר סקילה הוא ותירץ אע"ג דלאו בר סקילה מיהו מדה במדה היא דחורק על חבירו דרך ירידה הוא כדכתיב (מנחות טז) ופל עליו ומותו ואלו מתים דרך ירידה ואם הרגו בסייף הקדוש ב"ה נפרע מהם בענין אחר:

מנימין

הכא טעמא פאי. אמרי רבנן שמעיה לבישה ואפלו היא טהורה, משום ונטקרו כל הנשים, שלא יביאו עצמן לידו חשד ותהינה צנועות: הנהם. שהיא נסקלת אין לה יסור גדול מזה לאחרות: תרתי. מיתה ובושה: פה סבר ב"יניא עדיף ליה. חשוב על האדם ושני לו טפי מצערא דגופיה, הלכך מיתה יפה היא לו לסקל לבוש ואע"פ שצערו נמשך שאינו ממנה למות, ולא לסקל ערום ויתבונה, ורבי יהודה סבר צערא דגופא עדיף ליה, וזו היא מיתה יפה לו לסקל ערום ושמתבנה, ולא יסקל בלבשו וימשך צערו: **בהני אית לה ב"יניא טפי.** שהיא ערמה עד לכה וראשה פרוצה וזמן עליה תכשיטי וזב גניא הוא ליה. שדרך בני אדם להתלוצץ באדם ערום ומגעלו ברגליו ואמרי שלח ערטיל וסיים מסאיני. שלח - מפשט, כדמתרגמין ופשט וששלח. ערטיל - ערום. משום דאמר מה לקמן, במדה שאדם מולד בה מודדו לו: **היא הקרה לו.** הקרה את עצמה בצלצול נאה להתנאות בפניו. צלצול בנדייל בלע"ז: **תניתיה.** דעקר הבאתו אינו אלא כדי שלא ישמטה תרומה. לרישא דקתני כל הרוצח אנשיש:

הני מוכעריים. היו עליה פלו זהב וכו': **פשיטא,** השתא נוולו מנוויל לה, הני מוכעריים. מהו דתמא, בהני אית לה ב"יניא טפי, פדאמרי אנשין, שלח ערמיל וסיים מסאיני, קא משמע לן: **ואחר קד מביא חבל וכו':** קא מביא חבל וכו', **הכל המצרי מהו שיעקב בסוטה,** משום שלא ישמטו בגדיה מעליה הוא ובעלצול קמן נמי סגי, או דילמא משום דאמר מר הוא הקרה לו בעלצול לפיכך בהו מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדדיה, מעכב. אמר ליה, תניתיה ואחר קד מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדדיה כדי שלא ישמטו בגדיה מעליה: **וכל הרוצה לראות בה וראה וכו':** הא גופא קשיא, אמרת כל הרוצה לראות בה רואה, אלמא לא שנא גברי ולא שנא נשי, והדר תני כל הנשים מותרות לראותה, נשים אין, אנשים לא. אמר אבין, תרגמה אנשים. אמר ליה רבא, והא כל הרוצה לראות בה רואה קתני, אלא אמר רבא, כל הרוצה לראות בה רואה, לא שנא גברי ולא שנא נשי, ונשים תיביות לראותה שנאמר ונטקרו כל הנשים ולא תעשינה קומתכנה: **משנה במדה שאדם מודד בה מודדו לו,** היא קשטה את עצמה לעבירה, המקום גלה עליה. בדרך התחילה בעבירה תחילה, ואחר קד תבטן, לפיכך תלקה הדרך תחילה ואחר קד תבטן ושאר כל הנגוף לא פלט: **גמרא**

אמר רב יוסף, אף על גב דמדה בטילה, במדה לא בטיל. דאמר רב יוסף וכן תני רבי חיאי, מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שבטלה סנהדרין, ארבע מיתות לא בטלו. והא בטלו, אלא דין ארבע מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה, או גופל מן הגג או תיה דורסתו. מי שנתחייב שריפה, או גופל בדליקה או נחש מפישו. מי שנתחייב רחינה, או נמסר למלכות או ליסמין באין עליו. מי שנתחייב חניקה, או טובע בנהר או מת בסרויני. תניא היה רבי אומר, מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדו לו, שנאמר ב'סאסא' בשלחה תריבנה, אין לי אלא סאה, מנין לרבות תרקב וחצי תרקב, קב וחצי קב, רובע וחצי רובע, תומין ועוקלא מנין, תלמוד לומר 'פי כל סאון סאון ברעש'. ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול, תלמוד לומר 'אחת לאחת למצא חשבון'. וכן מציינו בסוטה שבמדה שמודדה בה מדדו לה, היא עמדה על פתח ביתה לראות לו, לפיכך בהו מעמידה על שער נקנור ומראה קלונה לכל. היא פרכה לו סודרין נאין על ראשה, לפיכך בהו נוצל כפה מעל ראשה ומניחו תחת רגליה. היא קשטה לו פניה, לפיכך

פניה

מצרי מעבב, שדווקא בו היא מתגנה. פושטת הגמרא את הספק, 57
 אמר ליה - רב הונא לרב אבא, תנייהו - למדנו במשנתנו, ואחר 58
 כך מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדדיה כדי שלא 59
 ישממו בנדיה מעליה, הרי מפורש שהקשירה היא בשביל שלא יפלו 60
 הבגדים, ואם כן כל חבל כשר ולא דווקא חבל מצרי. 61
 שנינו במשנה, וכל הרוצה לראות בה וראה וכו' וכל הנשים 62
 מותרות לראותה. מקשה הגמרא, הא גופא קשיא - דברי המשנה 63
 סותרים, אמרת - בתחילה אמרה המשנה שכל הרוצה לראות בה 64
 רואה, אלמא - משמע שלא שנתא נכרי ולא שנתא נשי - אין הבדל 65
 בין אנשים לנשים, אלא כוללם מותר לראות את הסוטה בשעה 66
 שמנוולים אותה. ואילו והדר תני - בהמשך המשנה למדנו שכל 67
 הנשים מותרות לראותה, ומשמע נשים אין - דווקא לנשים מותר 68
 לראות את הסוטה, אבל אנשים לא. מתרצת הגמרא, אמר אביי 69
 תרומה - נפרש את דברי המשנה כך, מה שאמרה המשנה שכל 70
 הרוצה לראות יראה, היינו אנשים - נאמר רק על נשים. דוחה 71
 הגמרא, אמר ליה רבא לאביי והא כל הרוצה לראות בה רואה 72
 קתני - הרי כתוב במשנה שכל מי שרוצה רואה, ומשמע שגם 73
 אנשים. אלמא מתרצת הגמרא, אמר רבא, אכן תחילת דברי המשנה 74
 שכל הרוצה לראות בה רואה, נאמרה על כולם לא שנתא נכרי ולא 75
 שנתא נשי, ומוסיפה המשנה, ונשים חייבות לראותה - הנשים 76
 שנמצאות בעזרה יש לעיניהם חובות לראות את הסוטה בניוולה, לקיים 77
 את מה שנתאמר 'ונקשרו כל הנשים ולא תעשינה בזמחבנה' - עלי 78
 ידי שיראו הנשים מה עונשה לא יבאו לעשות את מעשיה, וכדלעיל. 79
 לאחר שלמדנו במשנה הקודמת איך היו מנוולים ומבזים את הסוטה, 80
 באה המשנה והגמרא שלפנינו לבאר שהכל נעשה לה מדה כנגד 81
 מדה. 82
 משנה. במדה שאדם מודד בה מודדין לו - כשמענישים את האדם 83
 משמים על עבירה שעבר, מתנהגים עמו באותה מדה שהוא התנהג 84
 בעבירה. ולכן לגבי סוטה, שהיא קשטה את עצמה לעבירה - 85
 בשביל העבירה, למצוא חן בעיני הבעל, כנגד זה, המקום נוולה - 86
 התורה ציוותה לנוול אותה. וכן כיון שהיא גלתה את עצמה 87
 לעבירה - שישבה בפתח הבית וגלתה את עצמה כדי שהבעל יראה 88
 אותה ויעבור איתה בעבירה, כנגד זה, המקום גלה עליה - התורה 89
 ציוותה שתהיה מגולה לעיני כל בשעה שמעמידים אותה בשער 90
 ניקנור. בדרך התחילה בעבירה תחילה, ואחר כך התפוס - דרך 91
 התשישי הוא שהירך נהנה הראשון מהקירוב בשר לבועל, ואחר כך 92
 הבטן. לפיכך מקללה הכהן שתלקה הדרך תחילה ואחר כך התפוס 93
 שנאמר 'בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה', ושאר כל הגוף 94
 לא פלט - ואף שאר אברי הגוף אינם נמלטים מן החולי והכאב 95
 לאחר הירך והבטן. 96
 גמרא. אמר רב יוסף, אף על גב דמדה בטיולה - שפסקו להעניש 97
 בארבעה מיתות בית דין, מכל מקום במדה לא בטל - עונש 98
 כדוגמת אותה מיתה לא פסק, אלא מודדים משמים לעוברי עבירה 99
 שימותרו במיתה שהתחייבו בה, וכדלהלן. דאמר רב יוסף וכן תני 100
 רבי חייא, מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שנקמלה סנהדרין 101
 ולא דנים עוד דיני נפשות, מכל מקום ארבע מיתות לא בטלו. 102
 שואלת הגמרא, והא בטלו - הרי אין דנים כבר דיני נפשות. משיבה 103
 הגמרא, אלמא דין ארבע מיתות לא בטלו - דין שמים להעניש את 104
 החוטא בארבע מיתות בית דין לא בטל, ולכן נענש במיתה דומה 105
 להם, כגון, מי שנתחייב סקילה - מי שעשה עבירה שהעונש עליה 106
 היא סקילה, או נופל מן הגג או תיה דורקתו ומפילתו לארץ. מי 107
 שנתחייב שריפה, או נופל בדילקה ונשרף, או נחש מבישו והארס 108
 שורף אותו מבפנים ומת. מי שנתחייב הריגה - סייף, או נמסר 109
 למלכות או ליסמין באין עליו, ודרכם להרוג בחרב. מי שנתחייב 110
 חניקה, או מובעץ בנהר ונחנק בתוך המים, או מת בסדונו - על ידי 111
 חולי בגרון, ונחנק בחוליו. 112

דרבנן ארבעין נמי לא קשיא הסתירה בין הדינים, שלעולם לא 1
 חששו רבנן להרהור, אלא שהקא - לגבי סוטה מעמא מאי - הטעם 2
 שמגלים את גופה, הוא משום שנאמר 'ונקשרו כל הנשים' - ולכן 3
 מצווה לביישה, כדי שיראו זאת הנשים ויקחו מוסר להתנהג 4
 בצניעות ולא להביא את עצמם לידי חשד שזנו. אך קתם - לגבי 5
 יוצאת להיסקל, אין צריך לביישה כדי שאחרות יקחו מוסר ולא ינהגו 6
 כמותה, שהרי אין לה יוסרו גדול מזה - שראות אותה כשהיא 7
 נסקלת. ובי תימא לעבד בה תרתי - ואם תאמר שיראו גם שהיא 8
 נהרגת וגם שמביישים אותה, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, 9
 אין עושים כן, משום שאמר קרא 'ואהבת לרעהך כמוך', ונלמד 10
 מכאן שפיר לו - יש לברור ליוצא להיהרג מיתה יפה - שלא 11
 יתייבש בשממיתים אותו. 12
 שואלת הגמרא, למה דרב נחמן תנאי היא - האם נאמר שהדין 13
 שאמר רב נחמן שיש לברור לנהרג מיתה יפה, תלוייה במחלוקת רבי 14
 יהודה ורבנן לגבי היוצאת להיסקל. וזה טעם מחלוקתם, שרבנן 15
 סוברים שיש לברור מיתה יפה ולכן סוברים שאין האשה נסקלת 16
 ערומה, ורבי יהודה חולק על דין זה ולכן סובר שנסקלת ערומה. 17
 דוחה הגמרא, לא - דברי רב נחמן לא תלויים במחלוקת רבי יהודה 18
 ורבנן, אלא דכולי עלמא אית להו דרב נחמן - שיש לברור ליוצא 19
 להיהרג מיתה יפה, והראב פהא קמיפליגי - אלא שנחלקו מה היא 20
 המיתה היחידה יפה לה, מר סבר, רבנן סוברים, כיווניה עדיף מלה 21
 טפי מעצמא דנפשיה - יותר חשוב לאשה שלא תתבזה ליה 22
 תצטער, ולכן מעדיפה האשה להיסקל עם בגדים אף שזה יעכב את 23
 המיתה ויגרום לה להצטער יותר, מאשר להתבזות ולהסקל כשהיא 24
 ערומה, וממילא זו היא המיתה היפה לה. ומר - רבי יהודה סבר, 25
 צערא דנפשיה עדיף ליה טפי מכיווניה - יותר חשוב לאשה שלא 26
 תצטער משלא תתבזה, ולכן מעדיפה האשה להתבזות ולהיסקל 27
 ערומה, מלהיסקל עם בגדים אשר יעכבו את המיתה ויגרמו לה 28
 להצטער יותר. וממילא זו היא המיתה היפה לה. 29
 שנינו במשנה, היתה מכוסה לבנים מתכסה בשחורים וכו'. תנא - 30
 למדנו בבביתא שאם היו גם בגדים שחורים נאים לה, מכוסין 31
 אותה בגדים מכוסים, בשביל שתתגבול ותתבוה. 32
 שנינו במשנה, היו עליה כלי זהב וכו' מעבירין ממנה כדי לנוולה. 33
 שואלת הגמרא, מדוע הוצרכה המשנה לומר זאת, והרי זה פשיטא 34
 שמסירים ממנה את התכשיטים, השתא נוולי מנוויל לה - שהרי 35
 עושים מעשים לנוולה, הני מיבעיא - וכי צריך לומר שמסירים ממנה 36
 את התכשיטים כדי שלא תהיה מקושטת. מתרצת הגמרא, מהו 37
 דתימא - היינו סוברים לומר שיש להשאיר עליה את התכשיטים 38
 משום שבהני אית לה כיווניה טפי - שאם יהיו עליה תכשיטים בזמן 39
 שהיא ערומה עד כנגד ליבה ושערה מגולה ומפורז, יש בכך יותר 40
 בויה, ובדאמרי אינשי שלית ערמיל וסיים קסאני - וכמו שדרך 41
 האנשים לצחוק על מי שהולך ערום ולובש רק נעליים, כך אשה זו 42
 כולה מנוולת והולכת עם תכשיטי זהב. קא משמע לן - חידשה לנו 43
 המשנה שמכל מקום יותר ביוול לה להיות בלי תכשיטי זהב. 44
 שנינו במשנה, ואחר כך מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה 45
 וכו'. בעא מיניה רבי אבא מרב הונא - שאל רב אבא את רב הונא, 46
 חבל המצרי מהו שיעצב בסוטה - האם הקשירה חבל מצרי זה 47
 מעכב את השקאת הסוטה, או שאם אין חבל מצרי יקשרו בחבל 48
 אחר וישקו אותה. וצדדי הספק הם, האם הטעם לקשירה הוא משום 49
 שלא ישממו בנדיה מעליה הוא - בשביל שלא ימשכו הבגדים 50
 כלפי מטה לאחר שקרע אותם הכותן עד כנגד לבה, ולפי זה ובצמצול 51
 קסון נמי סגי - בחבל קטן גם מספיק. או דילמא שהטעם לקשירה 52
 הוא משום דאמר מר להלן, שבמדה שאדם מודד מודדים לו, ולכן 53
 כיון שהיא חברה לו בצמצול - הסוטה חברה בגד נאה להתנאות 54
 בפני מי שנסתרה עמו, לפיכך בהן מביא חבל המצרי - שהוא גם 55
 ועבה וקושר לה למעלה מדדיה כדי שתתבוה, ולפי טעם זה חבל 56

פניה מוריקות. הכי תני לקמן, אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות: הראתה לו באצבעותיה. רמזה לו לבא אצלה. מאכל בהמה. שעורים: במקודה של תרש. פחותה ומגנה שבבוסות: שם בה פנים. פנאי לפרע ממה, ושמותי אני את פני (ויקרא ט) ונתתי (את) פני (כי ט) בקל לשון פונה אני מכל עסקי ועסקי בקו: תפסה שגאה במשאון.

מנימין גר המצרי וכו'. מקשים מפרק תפלת השחר (וכותי קף כה) דאמר בו ביום עמד יחודה גר עמוני לפניהם בבית המקדש ואמר להם מה אני לבא בקהל אמר לו ר'ג אסור אתה א"ל ר' הושע מותר אתה א"ל ר'ג הלא כתיב לא יבא עמוני ומואבי אמר לו ר'ג וכו' עמוק ומואב במקומם הן יושבין הלא כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל העולם כולו א"כ אפילו מנימין היה

מותר לבא בקהל ועוד מוקשין אהדיא דתפלת השחר דאמר פ"ק דמגילה (קף יב) דל לבי דעמוק ומואב דיתבי אדוכותיהו כחמרא אדורדיא שנאמר שאנן מואב מנעוירו וגו' מיהו הכא בשמעתין לא קשיא מידי כמו שפרשי' דמנימין היה טועה וטורו שלא נתבלבלו כדקתני סיפא בתוספתא דפ' בתרא קדושין אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית הלכה כבר עלה סנחריב ובלבל את האומות לא מצרים במקומם ולא עמונים ומואבים במקומם אלא עמוק נושא מצרית ומצרי נושא עמונית ואחד מן אלו מותר בכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות האדמה נושא את אלו והכא הכי פירושא עד כאן ל"פ אלא אם נתבלבלו אי לאו אבל כולי עלמא מודו דשנין בעולם אבל הדיא דמגילה תיקשא ופרת' דסנחריב א"ע"פ שבלבל את כל העולם כולו ארץ מצרים לא בבלב כדכתיב (מלכים ג ט) בפרעה נבה ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לחק מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת אלמא סנחריב לא בבלב ומצרים) הכי תנא בסדר עולם מיום שעלה מלך בבל על ארץ מצרים עוד לא זקפה ראש אבל עמוק (ומואב) בבלב דכל הנהו לא אשכחן בהדיא שלא בבלבן כדכתיב (שפיט ו) מי בכל אלהי הארצות וגו' ובמצרים אשכחן בהדיא שלא בבלבן אלא שטפן כדאמרין בסדר עולם כהלקל לתרדקה מלך כוש ועל אותה שעה אמר בתוספתא אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית וכו' וגמרא שלטו לא חש לחוכיר לפי שלא היה כביוש גמור אלא כשטיפת שבנא וסיעתו וגם מואב שטף כדאמרין בסדר עולם שלש שנים ונקלה כבוד מואב (שפיט ז) כדאמרין שטפן אבל כביוש ובלבלו לא היה ובמואב אשכחן בהדיא דלא בבלב כדכתיב שאנן מואב מנעוירו וכו' אמר ירמיה הלתי קרא אתה וגו' אשכחן דלא בבלב ובמגילה גרסינן זיל גבי מואב דיתבי אדוכותיהו ר'ג עמוק דעמוק לא יתבי אדוכותיהו (ובבבבכות (קף כה) אמרין וכו' עמוק ומואב במקומן הן יושבין ר'ג מואב חורבן נבוכדנצר לא חשיב בבלבול דכי היה מחריב נבוכדנצר היה מניח דלת הארץ במקומם אבל סנחריב היה מעביר לארץ ומבלבלן הכי אמרין בפ' בתרא (לקמן טו) גבי לוז היא לוז שלא בבלבה סנחריב ולא חריבה נבוכדנצר ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור שם וכו' וזוהי תולה לבלבול בסנחריב חורבן נבוכדנצר ולפום רהיטא גרס עמוק בהדי מואב וליתא כדפרשישית ותו לא מידי ע"כ פירושו וקשה לפירושו מן התוספתא דקתני לא מצרים במקומם הם יושבין ויש לנו לשבש כמו כן לפירושו הא דקתני לא מלואבים במקומם ואי לא מואבים בתוספתא ועמוק במגילה לא קשיא מידי: לא הכיתי לאומה ושנית. היה דאחא הוה מצי למיפרך הא דרבא הא דמנימין

פניה מוריקות. היא פתלה לו עיניה, לפיכך עיניה בולטות. היא קלעה לו את שערה, לפיכך בהן סותר את שערה. היא הראתה לו באצבע, לפיכך ציפורניה נושרות. היא הגרה לו בצלצול, לפיכך בהן מביא תכל המצרי וקושר לה למעלה מדריה. היא פשטה לו את יריבה, לפיכך יריבה נופלת. היא קיבלתו על פריסה, לפיכך בטנה צבת. היא האכילתו מעדני עולם, לפיכך קרבנה מאכל בהמה. היא השקתהו יין משופח בכוסות משופחים, לפיכך בהן משקה מים המרים במקודה של חרש. היא עשתה בפתר, אישב בפתר עליון שם בה פנים, שנאמר ועין נאף שמרה נשף לאמר לא תשווני עון וגו'. דבר אחר, היא עשתה בפתר, המקום פירסמה בגלוי שנאמר תפסה שגאה במשאון תגלה רעתו בקהל (וגו'). ומאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצא חשבון, כי כל סאון סאון ברעש' למה לי, לכמדה. ומאחר דנפקא ליה מ'פי כל סאון סאון ברעש', בסאסאה בשלחה תריכנה' למה לי, לכדרב חיינא בר פפא דאמר רבי חיינא בר פפא, אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האומה עד שעת שילוחה שנאמר בסאסאה בשלחה וגו'. איני, והאמר רבא, שלשה כוסות האמורות במצרים למה, אחת שששת בימי משה, ואחת שששת בימי פרעה נבה, ואחת ששתידה לשתות עם הכרותיה. וכי תימא הנהך אודו והני אחריני ניהו, והתניא אמר רבי יהודה, מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא, אמר מנימין גר המצרי, אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה, אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני שלישי ואשרי לבא בקהל, אלא אי אתמר הכי איתמר, אמר רבי חיינא בר פפא, אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן המלך עד שעת שילוחה וגו'. אממור מתני להא דרב חיינא בר פפא אהא, מאי דכתיב 'כי אני ה' לא שנית ואתם בני יעקב לא כליתם', אני ה' לא שנית' לא הכיתי לאומה ושנית

לה, 'אתם בני יעקב לא כליתם' היינו דכתיב 'חצי אכלה בם' חצי בלון וכן אינן בלון. אמר רב הכוננא, אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האדם עד שמתמלא סאתו, שנאמר 'במלאות ספקו יצר לו וגו''. דרש רבי חיינא בר פפא, מאי דכתיב 'והנה צדיקים בה' לישרים נאווה תהלה' אל תקרי נאווה תהלה אלא נה תהלה, זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם, דוד דכתיב 'מבעו בארץ שעריה'. משה, דאמר מר, משנבנה מקדש ראשון נגנו אהל מועד קרשיו קרשיו ובריוחיו ועמודיו ואדניו. הויכא, אמר רב חסדא אמר אבימי, תחת מחילות של היכל. תנו רבנן, סוטה נתנה עיניה כמי שאינו ראו לה, מה שביקשה לא ניתן לה ומה שבידה נטלוהו ממונה, שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נטולין הימנו. וכן

ותימה מאי הוה מצי לתרץ דלא הוי מצי לתרץ למלך של אומה מוקאמור ואתם בני יעקב דמשמע אבל בני יעקב קאמור ובאומה שלימה מיירי:

1 נחש הקדמוני. נתן עיניו בתוך ובא עליה. והיינו דכתיב (בלשון) הקחש השיאני, לשון תשמיש ונשואין הוא: נמלו היינו. קומה וקופה: יהא מלך. שלכך עשאו ערום מכל: אני אמרתי
2 יהלך בקופה וקופה. מקללנו אתה למד, וכן כל אלה אתה למד מקללתו. כון. נתן עיניו בתאומה ותרך שולדה עם הכל, ששמי תאומות נולדו עמו, והיינו דכתיב (בלשון) את אחיו
3 את הכל, שני אחים שני רביי: קרה. על הכהנה נבלע: בלעם. בממונו של בלק לקלל את ישראל, ונרגז במדון שהלך לטול שכר עשרים וארבעה אלף שפולו מישראל בעצתו:
4 דואג אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה, ונתקנא בדרך שראוהו וכן דבר ואיש תאר ומראה פנים בהלכה דכתיב (שמות 6 טו) הנה דכתיב ראתי בן לישי בית הלחמי וגו', ואמר באגדה
5 תחלק וכו' (ג) דכל הקסל הזה דואג אמרו בלשון
6 דרע: ואחיתופל. נתן עיניו במלכה כדאמר
7 בחלק זה (סא) ראה אש יוצא מאמתו ויכסבר
8 שעתיד למלוך, ומה שבידו נטלו היינו לא יחצו
9 זמיהם: נתן. בממונו של נעמן ונצטרע: וארזיה.
10 באבישג ונרגז: ועוניה. בפתח. והצרעת ורחח
11 על מצחו (הכ"ס טו) כי לייס בו, וקללה היא
12 תחלת הפורענות: מיהו כי בדרך מיא כי
13 אורחיהו בדרך. במינים נכסו תחלה
14 ומקלקלות אותן ואח"כ נפולת לרף: שלא
15 להוציא לעו. שיאמרו לא עשו כסדר האלה ואין
16 פורענות זו על ידך: מתני' שמשון הלך אחר
17 עיניו בדוליק לקפו: על עשר פלגשי אביו.
18 דכתיב בספר שמואל (ו טו) ויעזוב עשר גשים
19 פלגשים לשמרו תבית לונביות: תניתוה: לב
20 אביו ולב כ"ד. דכתיב (סס) אלכה נא ואשלמה
21 את נדרי וגו', וכתוב את אבשלום הלכו מאתם
22 איש קראים והולכים לתקם, ואמרינן בסוטה
23 דירושלמי קראים מודד שעל ידי מצות דוד
24 הלכו עמו, אמר לו תחוב לו שילכו עמי אותן
25 שנים שאבחר וכתב לו, והיה כן אלה חוקמה של
26 דוד לשנים והולכים אחריו כו' לו לשנים אתים
27 עד שבנס מאתם וכלן ראשי סנהדראות, הרי
28 לב אביו ולב כ"ד ולב אנשי ישראל דכתיב בקרב
29 איש להשתחות וגו', וכתב מי ושימינו שופט
30 בדרך, וכתב ויגוב אבשלום את לב אנשי
31 ישראל: ואין פאחיו גדול ממנו. שהיה מלך הרי
32 מדה שמודד שנקבר אביו בגדולים ובה במדה
33 מודד לו שנקבר הוא בגדולים: מי לנו לענין
34 כבוד כבוד לקבר בגדולים גדול מיוסף שלא
35 נתעסק בו אלא משה שהוא גדול מישראל ואין
36 בישראל גדול ממנו, הרי שבמדה שמודד לקבור
37 את יוסף ע"י גדול בה מדה שמודד לקבור
38 בכבוד קבור משה שלא נתעסק בו גדול
39 הקפ"ה: גמי בעיניו בדר. ע"י עיניו מדר בברוא:
40 כי מה' הוא. שחשק באותה אשה כדי להתגרות
41 בפלשתים: והקתיב ויך שמשון הפנתה. וקרא
42 שם אשה מבנות פלשתים ומיטב בעיני שמשון,
43 ומעשה של זו שבמתנת קודם למעשה של זו
44 שבעזה תחלת קלקולו מיהא בעזה תוה. דההיא
45 דתמתנת לאו קלקול הוא כלי האי, שלקחה לו
46 לאשה ולא בא עליה כונות: שדלדלה. עקרה,
47 כמו אבני הר שנדלדלה מנא ידעה. הלא כמה
48 נזבים אמר לה קדם לכן ומצאותו שקר: נגרין
49 דבי' אמת. מתקבלין ומקשבין דבורים על
50 אפניהם. ראתה שערו גדול ולא היה שותה יין,
51 ותיבהו שהדברים והאחרונים שאמר לה שבדרך
52 הזה היה כחו גדול אמת הן: ותאלצהו: לשון
53 דחק ומצוקה: בשעת גמר ביאה. תאנת האדם
54 מקרה: דברים האסורים לגיור. משרת עבדים,
55 כגון גיור ששרה עבדים במים ויש בהם טעם יין,
56 ולא נפקא מפל אשר יעשה מגוף היין ומפקדי וי:
57 מכתש. מקום קביעת השן: אוה לדבר טמא.
58 לשא בת אל נקרי: בדרך טמא. לחד המורה,
59 שאלמלא הוא היה מת בצמחה רוח ה'. רוח
60 נבואה ששרתה על יעקב: מקשקשת לפניו.
61 ללותו באשר הולך

1 וכן מציינו בנחש הקדמוני שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו, מה שביקש לא נתנו לו ומה
2 שבידו נמלוהו ממנו, אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה,
3 ועכשיו ארוה הוא מקל בהמה ומכל חית השדה. אני אמרתי יהלך בקומה וקופה, עכשיו
4 על גחונו ילך. אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם, עכשיו עפר יאכל. הוא אמר אהרוג את
5 אדם ואשא את חות, עכשיו איכה אשית בינד ובין האשה ובין ורעך ובין ורעה'. וכן מציינו
6 בקון וקרה ובלעם ודואג ואחיתופל ונחשו ואבשלום ואדוניהו ועוניהו והמן שנתנו עיניהם
7 במה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם, ומה שבידם נמלוהו מהם: בדרך התחילה
8 בעבירה וכו': מנא הני מילי, אילמא משום דכתיב 'בתת ה' את יריכך נפלת ואת במנך
9 צבה, והכתיב 'וצבתה במנה ונפלה ירכה'. אמר אב"י, כי לייט לייט תחילה ירך וחדר כסון
10 לייט, ומנא כי בדרך, כי אורחיהו בדרך, כסון ברישא וחדר ירך. בקללה נמי פתיב 'לצבות
11 כסון ולנפל ירך', ההוא דמודע לה פתח דכסון ברישא וחדר ירך, שלא להוציא לעו על מוס
12 הקרים: מושנה. שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו, שנאמר 'ויאחזהו
13 פלשתים וינקרו את עיניו'. אבשלום נתנאה בשערו לפיכך נתלה בשערו, ולפי שבא על
14 עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות, שנאמר 'ויסבו עשרה אנשים נשאי כלי
15 יואב, ולפי שגנב שלש גבנות, לב אביו ולב בית דין ולב ישראל (שנאמר 'ויגנב אבשלום
16 את לב אנשי ישראל') לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים, שנאמר 'ויקח שלשה שבטים בכפו
17 ויתקעם בלב אבשלום'. וכן לענין הטובה, מרים המתינה למשה שענה אחת, שנאמר 'ותתצב
18 אחרו מרחק', לפיכך נתעכבו לה ישראל ו' ימים במדבר, שנאמר 'והעם לא נסע עד האסף
19 מרים'. יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו, שנאמר 'ויעל יוסף לקבר את
20 אביו ויעלו עמו גם רכב גם פרשים'. מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה.
21 משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו, שנאמר 'ויקח משה את עצמות יוסף
22 עמו'. מי גדול ממושה שלא נתעסק בו אלא המקום, שנאמר 'ויקבר אתו בניא'. לא על
23 משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים, שנאמר 'יהלך לפניך צדקך כבוד ה' ואספד':
24 נמראה. תנו רבנן, שמשון בעיניו מדר, שנאמר 'ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי
25 היא ישרה בעיני' לפיכך נקרו פלשתים את עיניו, שנאמר 'ויאחזהו פלשתים וינקרו את
26 עיניו'. איני, והכתיב 'ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא'. כי אול, מיהא בטר ישרותיה אול.
27 תניא רבי אומר, תחילת קלקולו בעזה, לפיכך לקה בעזה. תחילת קלקולו בעזה, דכתיב
28 'וילך שמשון עותה וירא שם אשה זונה וגו', לפיכך לקה בעזה, דכתיב 'ויורידו אותו עותה'.
29 והכתיב 'ויירד שמשון תמננה', תחלת קלקולו מיהא בעזה היה. 'ויהי אחרי כן ויאהב אשה
30 בגחל שורק ושמה דלילה, תניא רבי אומר, אילמלא (לא) נקרא שמה דלילה, ראויה היתה
31 שתקרא דלילה, דילדלה את כחו, דילדלה את לבו, דילדלה את מעשיו. דילדלה את כחו,
32 דכתיב 'ויסר כחו מעליו'. דילדלה את לבו, דכתיב 'ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו'.
33 דילדלה את מעשיו, דאיסתלק שכינה מיניה, דכתיב 'הוא לא ידע כי ה' סר מעליו'. 'ותרא
34 דלילה כי הגיד לה את כל לבו' מנא ידעה, אמר רבי חנין אמר רבי, ניגרין דברי אמת.
35 אב"י אמר, ידעה בו באותו צדיק דלא מפיס שם שמיום לבטלה, בין דאמר 'גזיר אלהים
36 אני' אמרה השתא ודאי קושטא קאמר. 'ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו'
37 מאי 'ותאלצהו', אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו. 'ועתה
38 השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא' מאי 'כל טמא', ותו עד השתא דברים
39 טמאים קאכלה, אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, דברים האסורים בגיור. 'ויבקע אלהים את
40 הפכתש אשר בלח', אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, הוא אינה לדרך טמא, לפיכך נתלו
41 חיוו בדרך טמא. 'ותח ל רוח ה' וגו' אמר רבי חמא ברבי חנינא, חלתה נבואתו של יעקב
42 אבינו דכתיב 'יהי דן נחש עלי דרך'. 'לפעמו במחנה דן' אמר רבי יצחק דבי רבי אמי,
43 מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו בוגו, פתיב הקא 'לפעמו במחנה דן', וכתוב התם
44 'פעמן ורימון'. 'בין צרעה ובין אשתאול' אמר רבי אפי, צרעה ואשתאול שני הרים גדולים
45 היו ועקרו שמשון ויתמן זה בזה. 'הוא יחל להושיע את ישראל' אמר רבי חמא ברבי חנינא,
הוחל

1 כוננת הפסוק, שהחל - בטלה שבועתו של אבימלך דבתיב אם
2 תשקר לי וליניני ולבבדי, - שנשבעו אברהם ואבימלך שלא ישמול
3 אחד על ניניו ונכדיו של האחר, ובטלה השבועה מפני שהפלשתים
4 עברו עליה תחילה.
5 נאמר בפסוק, ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון ויגדל העער
6 ויברכהו ה', שואלת הגמרא, בפה ברבו. אמר רב יהודה אמר
7 רב, שברכו באמתו, שהיתה אמתו בבני אדם - כשאר בני אדם,
8 וזרעו היה רב כנחל שומתה.
9 נאמר בנביא שקודם שהפיל שמשון את הבית בו שהו הפלשתים
10 ששבוה, התפלל לה' שהיה בעזרו, הגמרא דורשת את תפילתו,
11 ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא ותזכני נא אך
12 הפעם הנה ואנקה נקם אחת משתי עיני מפלשתים - שאקבל
13 שכר ניקור עיני האחת בעולם הזה על ידי שאנקם מפלשתים. אמר
14 רב, אמר שמשון לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם זכור
15 לי עשירים (ושנים) שנה ששפמתי את ישראל ולא אמרתי לאחד
16 מהם העבר לי מקל במקום למקום, וכיון שלא לקחתי מהם אפילו
17 שימוש קל כזה, נמצא שעיוורון עיני אינו כעונש על לקיחת שוחד,
18 ולכן יותן שכרי בעד זה להדינקם מפלשתים.
19 וילך שמשון וילבד שלש מאות שועלים, שואלת הגמרא, מאי
20 שנה שועלים - מדוע צד דווקא שועלים. ומישבת, אמר רבי איבו
21 בר נבדי אמר רבי חייה בר אבא, אמר שמשון, יבא מי שחוזר
22 לאחוריו - השועל, שכאשר צדים אותו אינו מרחיק לברוח אלא
23 מסובב דרכו עקלקלות ובורח, ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתו.
24 תניא אמר רבי שמעון החסיד, בין בתיפיו - רוחב כתפיו של
25 שמשון, ששים אמה היה, שנאמר וישכב שמשון בעזה עד חצי
26 הלילה, וינקם בנפיו הלילה, ומצא את דלתות שער העיר נעולות,
27 ויאהז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות - עמודי הפתח, ויטעם
28 - ויעקרם ממקומם עם הכרית, וישם על בתיפיו ויעלם אל ראש
29 ההר אשר על פני חברון, ויגמיר - מסורת בידינו מרבתינו, דאין
30 דלתות עזה פחותות משישים אמה רוחב.
31 הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים נוספים אמורים לגבי שמשון. ויהי
32 מונה בבת האסורים, אמר רבי יוחנן איני מחינה אלא לשון
33 עבירה, וכן הוא אומר - ומצינו לשון זה בפסוק תסתכן לאחר
34 אשתי, מלמד - העבירה היא, שקבל אחד ואחד מאנשי פלישתים
35 הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שיבוא עליה ועל ידי כן
36 יותש כוחו, וכן כדו שתתעבר הימנו ותלד בנים גיבורים כמותו.
37 אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי - זהו שאומרים הבריות, לפני
38 כל אדם מביאים מה שהוא רגיל בו, כמי דשתי חמרא חמרא - לפני
39 ההגיל בשתיית יין מביאים יין, כמי רבוקא - לפני אדם עובד אדמה
40 ועודר בגינות שרגיל לאכול ירק, גרידא דרבקא - מביאים סל מלא
41 ירק. וכן שמשון, שהיתה דרכו להזדווג עם ננות פלשתים, גם בבית
42 האסורים לא חסר לו הדבר.
43 ואמר רבי יוחנן, כל אדם המונה עם נשים, אשתו מוננת עליו -
44 מונה עם אחרים, שנאמר אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי
45 ארבותי - אם היה לבי נפתה מדיצר הרע על ארבת אשה, ואם
46 ארבותי על פתח רעי לחזור אחר אהבת אשתו לזנות עמה, וכתב -
47 העונש על כך הוא הנאמר בפסוק הבא, ש"תסתכן לאחר אשתי
48 ועליה יכרעון אחריו" - שתהיה אשתי שפחה בויה הטוחנת
49 בריחיה, וישכבו עמה אחרים. והיינו דאמרי אינשי, זהו שאומרים
50 הבריות, איהו כי קארי - הוא עסוק בדלעת גדולה, ואיתתיה כי
51 בוציני - ואשתו עסוקה בדלעת קטנה, כלומר שניהם עסוקים באותו
52 ענין.
53 ואמר רבי יוחנן, שמשון דן את ישראל באביהם שבשמים -
54 במשפט צדק, שנאמר בברכת יעקב, ויין רעין עמו פאחד וגו' -
55 משפט דן ועמוד אדם שידון את ישראל ביחידו של עולם, נאמר על
56 שמשון. ואמר רבי יוחנן, שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא

57 נקרא, שנאמר כי שמש ומגן ה' אלהים וגו' - כלומר ש'שמש'
58 הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא, ונקרא שמשון על שם זה.
59 שואלת הגמרא, אלא מעתה - שנקרא ממש על שמו של הקדוש
60 ברוך הוא, אם כן לא ימחה - יהיה אסור למחוק את המילה שמשון.
61 עונה הגמרא, שמשון לא נקרא כך על שמו של הקדוש ברוך הוא,
62 אלא כוננת רבי יוחנן, שנקרא כך לפי שהיה בו מעין שמו - תכונתו
63 של הקדוש ברוך הוא, שמה הקדוש ברוך הוא מגין על כל
64 העולם כולו, אף שמשון היה מגין ברוחו על ישראל. ואמר רבי
65 יוחנן, בלעם חניג ברנלו אחת היה, שנאמר וילך שפי" - שפוף
66 וחיגר ברנלו האחת. שמשון חניג בשתי רגליו היה, שנאמר
67 שפיפו עלי ארץ - שפיפה כפולה, שהיה חניג בשתי רגליו.
68 תני רבנן, חמשה בני אדם נבראו מעין דונמא של מעלה -
69 שנשנתו בבריאתם לתפארת מיתר הברואים, וכוון - כל חמישה
70 אלו, לקו ביה - באותם איברים. הברייתא מונה את החמשה בני
71 אדם, שמשון, היה מעין דוגמה של מעלה פכחו - בגבורתו. שאול,
72 היה מעין דוגמה של מעלה בצוארו - שהיה צווארו נאה מאוד.
73 אכשלום, היה מעין דוגמה של מעלה בשערו - שהיה שערו עבה.
74 צדקה, היה מעין דוגמה של מעלה בעיניו - שהיטיב לראות בהם
75 יותר מהרגיל. אסא, היה מעין דוגמה של מעלה ברגליו - שהיה לו
76 ברגליו כח עצום יותר משאר אדם. ומביאה הגמרא ראיה שכל אלו
77 לקו במעלותיהם, שמשון לקה בכחו, דבתיב ויחברו מועליו.
78 שאול לקה בצוארו, דבתיב וינקם שאול את החרב ויפל עליה,
79 הרי שנהרג בצוארו. אכשלום לקה בשערו, בדבתיב למימר קמן
80 - כפי שתבאר הגמרא להלן. צדקה לקה בעיניו, דבתיב ואת
81 עיני צדקהו עור". אסא לקה ברגליו, דבתיב רכ לעת וקנתו
82 חלה את רגליו, ואמר רב יהודה אמר רב, מחלתו היתה שאחותו
83 פדגרא - סוג חולי הרגלים. אמר ליה מר וזמרא בריה דרב נחמן
84 לרב נחמן, היכי דמי פדגרא - מהי ההרגשה בחולי זה, אמר ליה
85 הרגשתו היא כמחט הדוקרת בכשר החי. שואלת הגמרא, מאי ידע
86 - מנין ידע רב נחמן שזוהי ההרגשה. ומשיבה, איבא דאמרי, מיחש
87 הנה חש ביה - רב נחמן חלה בזה הרגיש את הכאב. ואיבא
88 דאמרי, מריבית שמע ליה - כך קיבל מרבו. ואיבא דאמרי, סוד
89 ה' ליראיו ובריתו להודיעם" - ידע ואת רב נחמן ברוח קדשו.
90 דרש רבא, מפני מה נענש אדם וחלה, מפני שעשה אנריא -
91 עבודת המלך, בתלמידי חכמים, שנאמר והמלך אסא השמיע
92 את כל יהודה אין נקי" - הזעיקן לבל יהיה מי מכולם נקי ונפטר
93 מלבווא לשאת את אבני הרמה שבנה בעשא מלך ישראל. ומבארת
94 הגמרא, מאי אין נקי, אמר רב יהודה אמר רב, אפילו חתן
95 מחזרו ובלה מוחפתה שנאמר בהם נקי יהיה לביתו שנה אחת,
96 לא נפטרו מהכרות אסא, וכל שכן שלא פטר את התלמידי חכמים.
97 הגמרא מקשה סתירה בפסוקים אודות העיר תמנת. כתב ויבד
98 שמשון תמנתה, משמע שתמנת היתה בעמק, וכתב לגבי תמר,
99 הנה המד עלה תמנתה, משמע שהיתה על הר. שהתנה במעשה זה,
100 אמר רבי אלעזר, שמשון שנתנה פה - שהתנה במעשה זה,
101 שנשא רשם אשה האסורה לו. מבנות פלשתים, בתיב ביה וירדה -
102 נאמרה בו לשון ירידה. ואילו יהודה שנתעלה פה - שהתעלה
103 במעשה זה, שהרי ממעשה זה נולדו פרץ ורחם שהעמידו מלכים
104 ונביאים בישראל, בתיב ביה עליה - נאמרה בו לשון עליה. רבי
105 שמואל בר נחמני אמר - מיישב באופן אחר, שתי תמנאות היו -
106 שני מקומות נקראו תמנת, תמנת בירידה ותמנת בעליה - אחת מהם
107 היתה בירידה, ואחת מהם היתה בעליה. רב פפא אמר - מיישב
108 באופן נוסף, תמנת תמנתה הוא - באמת היתה רק עיר אחת שנקראת
109 תמנת, אלא שהיתה ממוקמת באמצע צלע הר, דאיתי מהאי גיסא
110 - לבא מצד זה היתה זו ירידה, ודאיתי מהאי גיסא - ולבא מצד
111 האחר, היתה זו עליה, כגון וירדניא, וכי פארי, ושוקא דגריש.
112 הגמרא מביאה פסוקים נוספים בענין תמר לדורשם. ויתשב בפתח

1 הוחל שבועתו של אבימלך. בטלה, לשון לא יחל דברו (פסוק 6), לפי שהם עברו על השבועה תחלה; במה ברכו. כל ברכה שבמקרא לשון רבוי הוא, דבר המרבה ומצוי בו שבע פיישין
2 בלע"ז. ומה ברכה נמצא בו, לא מציעו עשר בשמשו; שברבו באמתו. להיות ורעו כנחל שוטף, למה שנתאנה נחברו; נקם אחת משתי עיני. שכן אחת מעיניו מן לי בנקמה זו, ושכן
3 האחרת לעולם הבא; שחזרו לאחוריו. כשצדק אותו אינו (מרחיק) לברוח אלא חוזר עקלקלותו. שער העיר. בושעריי עזה משתעי קרא. על כתיביו. כשיעור כתיביו. קמי דשתי המקנא
4 המקנא. לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו, לפני שותי יין מביאין יין; קמי רפוקא גרדיא דובלא. לפני עובד אדמה וחפור בגנות שרגיל לאכול ירק מביאין סל מלא ירק. דובלי מין
5 ירק הוא: קארי ובוצני. מין אחד הוא, אלא

1 אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא
2 משלום דאמר בפ"ק דשבת (ף י) אמר
3 רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן
4 שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה
5 איקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא
6 חשיב ליה במס' סופרים (פ"ה) בהדי שמות שאין
7 נמחקין ונראה דתנא ושירי ועדיף מתנון ורזוח
8 דאמר בפרק שבעות הערות (משו"ט לה) דנמחק
9 דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כן תנו הכא
10 פריך הוא דקאמר על שמו של הקב"ה
11 משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין
12 שמו כמו חנון על שם שהוא חונן ומרחם על
13 ברייתו:

נחח

1 הוחל שבועתו של אבימלך, דכתיב 'אם תשקר לי
2 ולניני ולנכדי'. ויגדל הנער ויברכנו ה' במה ברכו,
3 אומר רב יהודה אומר רב, שברכו באמתו, אמתו כבני
4 אדם, ורעו כנחל שוטף. ויקרא שמשון אל ה' ויאמר
5 ה' אלהים זכרני נא וחקוני נא אף הפעם הנה ואנקה
6 נקם אחת משתי עיני מפלשתים'. אומר רב, אומר
7 שמשון לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם זכור
8 לי עשרים (ושתיים) שנה ששפפתי את ישראל ולא
9 אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממוקום למקום.
10 וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים' מאי שנא
11 שועלים, אומר רבי איבו בר נגדי אומר רבי חייה בר
12 אבא, אומר שמשון, יבא מי שחזור לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתו, תניא אומר
13 רבי שמעון החסיד, בין כתיביו של שמשון, ששים אמה היה, שנאמר 'וישבב שמשון עד חצי
14 הלילה, ונקם בחצי הלילה, ויאהז בדלתות שער העיר ובכשתי המזוזות ויסעם עם הכרית,
15 וישם על כתיביו', וגמירי דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה. והיו מזוזות בבית האסורים'
16 אומר רבי יוחנן, אין מחניה אלא לשון עבירה, וכן הוא אומר תסחן לאהר אשתי, מלמד
17 שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו. אומר רב פפא,
18 היינו דאמרי אינשי, קמי דשתי חמרא, חמרא. קמי רפוקא, גרדיא דובלא. ואמר רבי יוחנן,
19 כל המזונה, אשתו מזונת עליו, שנאמר 'אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבותי' וכתיב
20 'תסחן לאהר אשתי ועליה יכרעון אחריו', והיינו דאמרי אינשי, איהו בי קארי ואיתתיה בי
21 בוציני. ואמר רבי יוחנן, שמשון דן את ישראל פאביהם שבשמים, שנאמר 'דן ידיו עמו כאחד
22 וגו''. ואמר רבי יוחנן, שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא, שנאמר 'בי שמש וגמון
23 ה' אלהים וגו''. אלא מעתה, לא ימחה. אלא, מעין שמו של הקדוש ברוך הוא, מה הקדוש
24 ברוך הוא מגין על כל העולם כולו, אף שמשון מגין בדרו על ישראל. ואמר רבי יוחנן,
25 בלעם חייגר ברגלו אחת היה, שנאמר 'וילך שפי'. שמשון חייגר בשתי רגליו היה, שנאמר
26 'שפיפו עלי ארץ'. תנו רבנן, חמשה נקראו מעין דוגמא של מעלה, וכולן לקו בהן: שמשון
27 בכחו, שאול בצוארו, אבשלום בשער, צדקיה בעיניו, אסא ברגליו. שמשון בכחו, דכתיב
28 'ויסר כחו מעליו'. שאול בצוארו, דכתיב 'ויקח שאול את החרב ויפל עליה'. אבשלום בשער,
29 כדבעינו למימר קמון. צדקיה בעיניו, דכתיב 'ואת עיני צדקיהו עור'. אסא ברגליו, דכתיב 'רק
30 לעת זקנתו חלה את רגליו', ואמר רב יהודה אומר רב, שאחוזתו פדגרא. אומר ליה מר זוטרא
31 בריה דרב נחמן לרב נחמן, היכי דמי פדגרא, אומר ליה כמחט בכשר החי. מנא ידע, איכא
32 דאמרי, מיחש הוה חש ביה. ואיכא דאמרי, מרביה שמע ליה, ואיכא דאמרי, 'סוד ה' ליראיו
33 ובריתו לחודיעם'. דרש רבא, מפני מה נענש אסא, מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים,
34 שנאמר 'המולך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי'. מאי אין נקי, אומר רב יהודה אומר
35 רב, אפילו חתן מחדרו וכלה מוחפתה. פתיב 'וידר שמשון תמנתה', וכתיב 'הנה חמיד עליה
36 תמנתה', אומר רבי אלעזר, שמשון שנתנגה בה, פתיב ביה ירדה. יהודה שנתעלה בה, פתיב
37 ביה עליה. רבי שמואל בר נחמני אומר, שתי תמנאות היו, חדא בירידה וחדא בעליה. רב

1 שאלו גדולים ואלו קטנים. כלומר במה שהוא
2 עוסק היא עסקיה; באהר. ביחודו של עולם
3 במשפט צדק; שמש. לשון חומה, כמו ושמתי
4 כדכוד שמשותיך (שמיני נה) על שמו של הקב"ה.
5 משמע שבנהו בשמו של הקב"ה ממש: מעין
6 שמו. שאין שמש שם ממש, אלא מגן ומציל:
7 שפי. אשלישיש, כמו דשף מרופתיה וקלו דו
8 מנא: שפיפו. שפיה כפולתה: מעין דוגמא בו.
9 נחתנו מן התחתונים לתפארת: ויסר כחו. לא
10 מיייתי ראהו אלא לתפארת: ויסר כחו. לא
11 ויגבה מכל העם משכמו (שמו"ט י: ויפל עליה.
12 מקום שהורגין מחרב והיינו צואר: צדקיה בעיניו.
13 לא ידענא מנלן דנשתנה לשבת, וכן אסא
14 ברגליו, אלא כן שמע מרבו: פדגרא. שם חלי
15 הוא שאוחז ברגליו וקרא לו פדגרא: ענש
16 אסא. להלות: אנגריא. עבודת המלך: השמיע את
17 כל יהודה. הועיקו. וישאו את אבני הרמה שהיה
18 מלך ישראל בונה עליה ברח לבחלי תת יוצא
19 וקא לאקא: חתן. שכתבו בו נקי וידה לביתו וגו'
20 (הק"ט טז): כתיב וידר שמשון תמנתה. אלמא
21 תמנת בירידה, וכתיב עליה תמנתה אלמא עליה
22 היא, ונקמיו ויהודה תרנידה בארץ ישראל הו:
23 שנתנגה בה. שמשא מננות פלשתים האסרות
24 לו: יהודה נתעלה. שמשם נולדו פרץ ורח
25 שהעמידו מלכים ונביאים בישראל: דתיי פתאי
30 ניקא. שהקנה משיבת באמצע שפני החר. הכא
31 לה מראש החר יורד, הכא לה מרגלי החר
32 עליה כגון ורדי ובי בארי וגרש. עיריות הן
33 הוישבות בשפיע הנריום: מצפות לראות: שהיו
34 רגילין להתקבל שם ולקחן, והיה חביב עליהם:
35 שנתנה עינים לדבריה. דוגמא ופתח החר נתנה
36 לעצמה שאין עברה דבר: גיורת אני. ואיני
37 עובדת כוכבים, וראייה לה: פנייה אני. ומתת
38 לכל אדם: ותימה אני. והיינו קטנה והשאיני
39 אמר ואחי ואין שמואין לער ואונן כלום לאסור
40 עליו משום כפלו. ואין זכות לאם ולאחיו
41 להשיא קטנה אלא האב זוכה בה כדכתיב את
42 בחי נתתי לאיש הזה (הק"ט כז). ולדף סברא לאו
43 בתו של שם היתה, שמשנת ששים לעקב כל
44 שנותיו של שם, ויעקב כבר היה יותר מן מאה
45 ועשר. שחורה אני. מנדה אני. ונמע בו. להקנות
46 עוברים ונשים: פונדק. ללון שם אורחים. ולשון
47 אש"ל נוטריקון הוא. איכיל שתייה לזה. שהיה
48 מאכילן ומשקן ואח"כ מלזה אותן: וישע אהלי
49 אפדנו. פסוק הוא בדנאל על אחד מהמלכים:
50 אלא

38 פפא אומר, חדא תמנה הוא, דתיי מהאי גיסא - ירדה, ודתיי מהאי גיסא - עליה, כגון ורדוגיא, ובי בארי, ושוקא דגרש. 'ותשב
39 בפתח עינים', אומר רבי אלכסנדר, מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו, מקום שכל עינים צופות לראותו. רבי חנין
40 אומר רב, מקום הוא ששמו עינים, וכן הוא אומר 'תפוח ויעינים'. רבי שמואל בר נחמני אומר, שנתנה עינים לדבריה. בשתבעה,
41 אומר לה, שמוא נכרית את, אמרה ליה גיורת אני. שמוא אשת איש את, אמרה ליה פנייה אני. שמוא קיבל כך אבידו קידושין, אמרה
42 ליה יתומה אני. שמוא טמאה את, אמרה ליה טהורה אני. וישע אשל בבאר שבע' אומר ריש לקיש, מלמד שעשה פרדם ונמע בו כל
43 מיני מגדים. רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר פרדם וחד אמר פונדק, בשלמא למאן דאמר פרדם, היינו דכתיב 'וישע', אלא למאן
44 דאמר פונדק, מאי 'וישע', כדכתיב 'וישע אהלי אפדנו וגו''. ויקרא שם בשם ה' אל עולם, אומר ריש לקיש, אל תיקרי 'ויקרא',
אלא

1 נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כדאמר ב' חובב (י"ז ק"ג נ"ח) כל הירודין
 2 לניהנם עולין חוץ משלשה וחד מנייהו העלביץ פני חבירו ברבים ואומר נמי (ס"ט ע"ג)
 3 נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מדוד ונראה האי
 4 דלא חשיב ליה (פסחים ס"ג ע"ג) בד"ר ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים
 5 וגילו ערוות ושיפוט דמים משום דעבירת

1 אלא ויִקְרִיא. למד לפירות לקרות שם בשם ה' אל עולם: כיצד לאחר שאכלו ושתו. משלו
 2 היו עומדין לברכו לאבריהם, והוא אומר להם וכי משלי אכלתם: שפסחה פניה בבית
 3 חמיתה. ולא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו, לפיכך לא הדיר בה: אמויין. אביו של
 4 ישעיהו ואמציה מלך יהודה אחים היו. ואמציה מרע דוד היה ואמויין אחיו נביא היה,
 5 אלקים נביאים נפיק מנה: היא מותוצאת. היו

6 הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא
 7 עבירות המפורשות:

8 יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים.
 9 בשלחי מסכת מכות (ק"ג ע"ג) מסיק דהכי
 10 גמירי לה:

11 דקרב רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר
 12 דאמר בחלק (פסחים ק"ג ע"ג) אבשלום
 13 אין לו חלק לעולם הבא א"כ סבירא ליה דקרב
 14 רשיה לגבי גופיה ולא סבירא ליה דאיתיה
 15 לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי
 16 הדיהנם ואם כן אמאי לא חשיב ליה בהדי אחו
 17 ואחיה דאמר (ס"ג ע"ג) לא חיון ולא נידוןן וי"ל
 18 דלא חשיב אלא מלכים:

19 דאיתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא אמר
 20 בחלק (פסחים ק"ג ע"ג) ברא מזכי אבא
 21 אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מיד מציל אין
 22 אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו
 23 אבל הן מציל את אהב כגון אישיו שלא מני
 24 את אמן וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו
 25 בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הועילה לו
 26 תפלה אביו דומיא דידעיקס דאמר החם שהיה
 27 כתוב על גולגולתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו
 28 לאחר מיתה לא מני אורו ועוד אבשלום לא עבד
 29 עבדת כוכבים א"נ מצי למימר הא דאמר אבא
 30 לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מונעין
 31 מלמנותו עם רשעים כלא תפלה אבל תפלה
 32 מועלת ודוד התפלל על אבשלום:
 33 ולעולם

1 אלא ויִקְרִיא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו
 2 של הקדוש ברוך הוא בפה כל עובר ושב, כיצד,
 3 לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו, אמר להם, וכי
 4 משלי אכלתם, משל אלהי עולם אכלתם, הודו ושבחו
 5 וברכו למו שאמר והיה העולם. ויוראה יהודה והשבה
 6 לזונה כי כפתה פניה, משום דכפתה פניה השבה
 7 לזונה, אמר רבי אלעזר, שפסחה פניה בבית חמיה,
 8 דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל
 9 פלה שהיא צנועה בבית חמיה, זכה ויוצאין ממנה
 10 מלכים ונביאים. מנלן, מהמר. ונביאים, דכתיב 'חיון
 11 ישעיהו בן אמויין'. מלכים, מדוד. ואמר רבי לוי, דבר
 12 זה מסורת בידינו מאבותינו, אמויין ואמציה אחים היו.
 13 'הוא מוצאת' היא מותוצאת מוכעו ליה, אמר רבי
 14 אלעזר, לאחר שנמצאו סימניה, בא סמאל וירחקו, בא
 15 גבריאלי וקרבו, היינו דכתיב 'למנצח על יונת אלם
 16 רחקים לדוד מכתם'. אמר רבי יוחנן, משעה שנתרחקו
 17 סימניה, נעשית פיונה אילמות. 'לדוד מכתם' שיצא
 18 ממנה דוד שהיה מך ותם לכל. דבר אחר 'מכתם'
 19 שהיתה מכתו תמה, שנולד בשהוא מהול. דבר אחר,
 20 'מכתם' בשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול
 21 ממנו ללמוד תורה, כך בגדולתו. 'והיא שלחה אל
 22 חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה' ותימא
 23 ליה מימר, אמר רב וזמרא בר טוביה אמר רב, ואמרו

24 לה אמר רב הנא בר בונא אמר רבי שמעון חסידא, ואמרו לה אמר רבי יוחנן משום רבי
 25 שמעון בן יוחי, נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים,
 26 מנלן, מתמר. 'הפר נא' אמר רבי הנא ברבי חנינא, ב'הפר' בישור לאביו, ב'הפר' בישורוהו.
 27 ב'הפר' בישור - הפר נא הפתנת בנד הוא, ב'הפר' בישורוהו - הפר נא למו. נא, אין נא'
 28 אלא לשון בקשה, אמרה ליה בבקשה מומך הפר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני. ויפר
 29 יהודה ויאמר צדקה ממני, היינו דאמר רב חנין בר בונא אמר רבי שמעון חסידא, יוסף
 30 שקדש שם שמים כפתר, זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב

1 'עדות ביהוסף שמו', יהודה, שקדש שם שמים כפרהסאי, זכה ונקרא כולו על שמו של הקדוש ברוך הוא. בין שהודה ואמר
 2 'צדקה ממני' יצתה בת קול ואמרה, אתה הצלת חמר ושני בגיה מן האור, תייד שאני מציל בכותך שלשה מנגיד מן האור, מאן
 3 נינהו, חנינה משאל ועוריה. 'צדקה ממני' מנא ידע, יצתה בת קול ואמרה, ממני יצאו כבושים. ולא יסף עוד לדעתה' אמר שמואל
 4 סבא, חמיה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי, בין שידעה שוב לא פסק ממנה, פתיב הכא 'ולא יסף עוד לדעתה'
 5 וכתיב התם 'קול גדול ולא יסף': אבשלום נתנאה בשערו וכו': תנו רבנן, אבשלום בשערו מרד, שנאמר 'וכאבשלום לא היה איש
 6 יפה וגו' ובגלחו את ראשו וגו'). והיה מקץ ימים למים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שערו ראשו מאתים שקלים באבן
 7 המלך. תנא, אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה. לפיכך נתלה בשערו, שנאמר 'ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד, ואבשלום
 8 רכב על הפרד, ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה, ויאהו (ויחוק) ראשו כאלה ויתן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו
 9 עבר', [שקל ספסירא בעא למיפסקיה]. תנא דבי רבי ישמעאל, באותה שעה נבקע שאול מתחתיו. ויורגו המלך, ועל על עליה
 10 השער ויכר, וכה אמר בלכתו, בני אבשלום בני בני [אבשלום]. מי יתן מותי אני תחתיד אבשלום בני בני. 'המלך לאט את פניו,
 11 ויזעק המלך קול גדול, בני אבשלום אבשלום בני בני, הגי תמניא זמני בני' למה, שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם, ואידך,
 12 איבא דאמרו דקריב רישיה לגבי גופיה, ואיבא דאמרו דאיתיה לעלמא דאתי. 'אבשלום לקח ויצב לו בחייו' מאי לקח, אמר ריש
 13 לקיש שלקח מקח רע לעצמו. 'את מצבת אשר בעמק המלך וגו'', אמר רבי חנינא בר פפא, בעצה עמוקה של מלכו של עולם,

55 ברמו, כדי שאם ירצה להודות, יגלה הדבר בעצמו, ואם לא, תישרף
56 ולא תגלה את הדבר.
57 בהמשך הפסוק נאמר, "ותאמר ה'ר' נא למי החתמת והפתילים
58 והמטה האלה, אמר רבי חמא ברבי חנינא, ב'הכר' בישר יהודה
59 לאביו דבר שגרם לו צער, וכנגד כך, ב'הכר' בישרוהו – את
60 יהודה. ומבאר, ב'הכר' בישר לאביו, שכן אמר לו אודות יוסף ה'כר'
61 נא הכתנת בנד' הוא", ב'הכר' בישרוהו, שאמרה לו תמר ה'כר'
62 נא למי החותמת ולמי הפתילים, שכשם שרימה את אביו על ידי
63 הכתנת וציערו לחשוב שנטרף יוסף, נעש אף הוא שרימתה אותו
64 תמר בכליו עד שיצטער לחפשה ולמוצאה. דורשת הגמרא את
65 המילה "נא", אין "נא" אלא לשון בקשה. ומבארת, שאמרה ליה
66 תמר ליהודה, אף אם תרצה לכפור באותו מעשה ובסימנים, לפי
67 שלא היו עדים, בבקשה מך – מבקשת אני ממך, שאף על פי כן,
68 ה'כר' פני בוראך היודע ועד בדבר, ואל תעלים עיניך ממני.
69 בפסוק הבא נאמר, "יכר יהודה ויאמר צדקה ממני", תינו – זהו
70 דאמר רב חנין בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, יוסף שקדש
71 שם שמים פסטר – בעמדתו בנסיון במעשה אשת פוטיפר, וזה
72 והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב
73 "עדות ביהוה שמו", הרי שנתוספה לו האות ה', ואילו יהודה,
74 שקדש שם שמים בפרהסיא – שהודה לדברי תמר ואמר "צדקה
75 ממני", וזה ונקרא כולו על שמו של הקדוש ברוך הוא. ומוסיפה
76 הגמרא לדורש, בין – לאחר שהודה יהודה ואמר "צדקה ממני",
77 יצאה בת קול ואמרה, אתה הצלת את תמר וישגי בניה מן האור
78 – מן האש, תיך שאני מציל בבוראך את שלש מקנוד מן האור,
79 מאן נינהו, חנינה מישאל ועזריה.
80 לאחר שראה יהודה את הסימנים, אמר 'צדקה ממני', שואלת
81 הגמרא, מאן ידע – מדיכן ידע יהודה שממנו הרתה, שמא אף
82 אחרים באו ומהם הרתה. ומשיבה, שצתה בת קול ואמרה, ממני
83 יצאו בבושים – דברים עלומים ונסתרים אלו, שגנור מלפני שיצאו
84 מתמר מלכים, והרי אי אפשר שיצאו מלכים אלא מיהודה, ולכן
85 סובב הדבר שיבוא עליה יהודה.
86 נאמר בהמשך הפסוק, "ולא יסף עוד לדעתה", אמר שמואל קבא,
87 חמות דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי, כוונת
88 הפסוק, שאחר שהכיר בה יהודה שהיא צדקה ולשם
89 שמים נכתובה, שוב לא פסק ממנה – לא פסק מלבוא עליה. ומביא
90 ראייה לדבר, שכתוב הכא "ולא יסף עוד לדעתה" וכתוב התם –
91 במתן תורה, "את הדברים האלה דיבר ה' וגו' קול גדול ולא יסף"
92 – וכמו ששם הביאור הוא שלא פסק, כך כאן..
93 שנינו במשנה, אבשלום נתנאה בשערו וכו'. תנו רבנן, אבשלום
94 בשערו מרד – חטא, שנאמר "וכאבשלום לא היה איש יפה וגו'
95 ויגלחו את ראשו (וגו')". והיה מקץ ימים ימים אשר יגלח – עת
96 גילוהו היה פעם בשנה, כי כבר עליו וגלחו – ומפני שהיה כבד עליו
97 שערו לכן היה מגלחו. וישקל את שערו ראשו – והיה שוקל את שער
98 ראשו, ועלה משקלו מאתים שקלים כאבן המלך" – במשקל המלך.
99 תנא, אבן המלך היא אבן שאנשי מבריא ואנשי ציפורי שוקלים
100 בה. ולפיכך – כיון שהתנאה אבשלום בשערו, נעש ונתלה בשערו,
101 שנאמר "ויקרא – ויודמו, אבשלום לפני עבדי דוד, ואבשלום רכב
102 על הפר, ויבא הפר תוך כדי מרוצתו, תחת שוכם – הסתבכו
103 ענפי האלה הנודות, ויאחו [ויחזק] ראשו באלה – ויסתבכו
104 שערותיו של אבשלום ונאחו ראשו באלה, ויתן בין השמים ובין
105 הארץ – נותר תלוי באויר, והפרד אשר תחתיו עבר", [ישקל
106 ספסרא – נטל אבשלום את חרבו, בעא למיפקיה – ורצה לחתוך
107 את שערותיו]. תנא דבי רבי ישמעאל, באותה שעה שהיה
108 אבשלום תלוי בין שמים וארץ נבקע שאול – נפער הגיהנם

1 אלא ויקרא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקדוש
2 ברוך הוא פנה כל עובר ושב – לימוד לקרות בשם ה'. ביצה,
3 לאחר שאכלו ושתו אורחיו של אברהם מהמאכל ומשתה שנתן
4 להם, ועמדו לכרכו – להודות לו, אמר להם, וכי משלי אכלתם,
5 הרי משל אלהי עולם אכלתם, ואם כן הודו ושבתו וכרכו למי
6 שאמר והיה העולם – להקדוש ברוך הוא, שברא את העולם
7 במאמרו.
8 הגמרא חוזרת לבאר פסוקים נוספים במעשה יהודה ותמר. נאמר
9 "ויראה יהודה ויחשבה לוונה כי כשתה פניה", שואלת הגמרא,
10 האם משום דכשתה תמר את פניה חשבה יהודה לוונה, והרי אין
11 דרך הוונות לכסות פניה. אמר רבי אלעזר, אין פירוש הפסוק
12 שחשבה לוונה משום שכסתה פניה בעת שראה אותה יהודה על אם
13 הדרך, אלא שכיון שפשתה פניה בבית חמיה – יהודה, ולא ראה
14 אותה בכל הימים שהיתה בביתו, לכן לא הכירה כשהיתה על אם
15 הדרך וחשבה לוונה. ומצינו שהיתה צנועה, דאמר רבי שמואל בר
16 חנמי אמר רבי יונתן, כל בלה שהיא צנועה בבית חמיה, זוכה
17 ויוצאין ממנה מלכים ונביאים. מנלו, מתמר, שבוכות צניעותה
18 בבית חמיה, זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מבארת הגמרא,
19 יצאו ממנה נביאים, דכתיב "חזון ישעיהו בן אמוץ", ואף מלכים
20 יצאו ממנה מדוד שהיה מזרעה. ואמר רבי לוי, דבר זה מסותר
21 בדינו מאבותינו, שאמרו אבי ישעיה, ואמרה מלך יהודה, אחים
22 הו – היו אחים, ואמרה היה מזרע דוד, ואמוץ אחיו היה נביא, הרי
23 שיצאו מתמר נביאים ומלכים.
24 נאמר בפסוק אודות הוצאת תמר לשריפה, "היא מוצאת והיא שלחה
25 אל חמיה לאמר וגו'". שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'היא מוצאת'
26 שמשמע לשון מציאה, היא מיתוצאת – שהוצאה בעל כרחא,
27 מיבעי ליה – היה לפסוק לומר. אמר רבי אלעזר, אמרה התורה
28 'מוצאת' לדרשה, שלאחר שנמצאו סימניה – החותם, הפתילים
29 והמטה, שנתן לה יהודה, בא סמאל – שר של אדום, וירחקו, כדי
30 שתישרף תמר ולא יצא ממנה דוד העתיד להכות את אדום, וכן
31 נקרא אל ויקרבן. לפי דברי רבי אלעזר, דורשת הגמרא את הפסוק
32 הבא על תמר. תינו דכתיב – זהו שכתוב, "למנצח על יונת אלם
33 רחוקים לרוד מכתם", אמר רבי יוחנן – מבאר כיצד דורשים את
34 הפסוק, על יונת אלם רחוקים – שמשעה שנתרחקו סימניה של
35 תמר על ידי סמאל, נעשית תמר ביונה אילנות – שלא היה בפייה מה
36 להשיב. לרוד מכתם – שיצא ממנה דוד שקחה מך – עניו, ותם
37 – תמים בדרכיו לכל. דבר אחר – ביאור אחר, נקרא "מכתם" לפי
38 שהיתה מבתו תמוה – שמקום המילה הראוי למכה, היה תם ושלם
39 אצלו, מפני שגולד כשהוא מהול. דבר אחר, "מכתם", שהיתה
40 מכתו – ענוותנותו, תמוה, שמתחילתו ועד סופו לא נחסרה ענוותנותו
41 ולא נשתנתה, שפשם שפכמנותו – לפני שמלך, הקמין דוד עצמו
42 אצל מי שגדול ממנו – אצל מפיבושת, כדי ללמוד תורה, כך גם
43 בגדולתו, לאחר שמלך, הקטין את עצמו כדי ללמוד תורה ממי
44 שגדול ממנו.
45 נאמר עוד בהוצאת תמר לשריפה, "והיא שלחה אל חמיה לאמר
46 לאיש אשר אלה לו אנכי הרה", שואלת הגמרא, מדוע תמר אמרה
47 לשליח שאמר ליהודה 'לאיש אשר אלה לו', לרמוז לו שהרתה
48 ממנו, ותימא ליה מימר – תאמר לשליח ליהודה בפירוש
49 שממנו היא הרה. מישבת הגמרא, אמר רב וזמרא בר מוכיה אמר
50 – בשם רב, ואמרי לה – יש אומרים שאמר זאת רב תנא בר ביזנא
51 אמר – בשם רבי שמעון חסידא, ואמר לה אמר רבי יוחנן משום
52 רבי שמעון בן יוחי, נוח לו לאדם שפיל עצמו לתוך כבשן האש
53 ואל ילכין פני חבירו ברבים, מנלו, מתמר – שהעדיפה להישרף
54 באש ובלבד שלא להלבין את פני יהודה, ולכן שלחה ואמרה לו כן

1 ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. ואת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת
2 טובה דכתיב איכה ידרוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (נזילס ל) גבי מדת
3 פורענות וגבי מדת טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא לו) ו'ל דעדין גבי מדת
4 פורענות מיירי (וברדפה לא) (ובוהריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה מאה דקרא
5 ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר הישר.

6 **מרים** המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא
7 נקט שעה אלא שליש שעה או רביע
8 דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת
9 פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי
10 הוא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם
11 כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של
12 מרים ועוד בפ"ק דתגינה (ף ג) דדרש רבי יוחנן
13 אותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפילו
14 יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת
15 פורענות כתיב (מזכר י) במספר הימים אשר
16 תרעם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דכי הדידי ענינה:
שדחיתה

התם כחש, ויצתו עבדי אבשלום את החלקה באש': וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמ' התם
הא וכן לענין הטובה קתני, אלא אמר רבא הכי קתני, וכן לענין הטובה, דבאזחיה מדה,
ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. ותמצע אחתו מרחק' אמר רבי יצחק, פסוק זה
פולו על שם שכניה נאמר, ותמצע', דכתיב ויבא ה' ויתמצע וגו'. 'אחוחו', דכתיב 'אמר
לחכמה אחתה את'. 'מרחוק', דכתיב 'מרחוק ה' נראה ל'. 'לדעת', דכתיב 'פי אל דעות
ה''. 'מה', דכתיב 'מה ה' אלהיך שאל מעמך'. 'עשה', דכתיב 'פי לא עשה ה' אלהים
דבר'. 'לו', דכתיב 'ויקרא לו ה' שלום': ויקם מלך חדש וגו'. רב ושמואל, חד אמר חדש
ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו. מאן דאמר חדש ממש, דכתיב 'חדש', ומאן דאמר
שנתחדשו גזירותיו, דלא כתיב 'ויקמת וימלך'. 'אשר לא ידע את יוסף', דהיה דמי פמאן
דלא ידע ליה פלל. 'ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל' תנא, הוא התחיל בעצה תחילה,
לפיקוד לקח תחילה. הוא התחיל בעצה תחילה, דכתיב 'ויאמר אל עמו', לפיקוד לקח תחילה,
דכתיב 'ויבך ובעמד ויבך עבדך'. 'הבה נתחכמה לו', להם מיבעי ליה, אמר רבי חמא
ברבי חנינא, באו ונחפס למושיעון של ישראל. במה נודנם, נודנם באש, כתיב 'פי הנה ה'
באש יבוא' וכתיב 'פי באש ה' נשפט וגו'. כחרב, כתיב ('ויכחרכו את כל בשר'). אלא בואו
ונדונם במים, שפכר נשבע הקדוש ברודף הוא שאינו מביא מבול לעולם, שפכר 'פי מי נח
זאת לי וגו', והן אינן יודעין, שעל כל העולם פולו אינו מביא, אבל על אויבה אחת הוא
מביא. אי נמי, הוא אינו מביא אבל הן פאין ונולפין בתוכו, וכן הוא אומר 'ומצרים נסים
לקראתו', ותינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב 'פי בדבך אשר זדו עליהם' פקדורה שבשלו
בה נתבשרו. מאי משמע דהאי 'דו' לישנא דקדריה הוא, דכתיב 'ויוד עקב ניד'. אמר רבי
תייא בר אבא אמר רבי סימאי, שלשה היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שייעץ
נהרג, איוב ששתק, נידון בפוריו. ויתרו שפברת, וכו מבני בניו שישיבו בלשבת הגזות שפכר
'ומשפחות ספרים יושבי יעבין תרעתיים שמעתיים (סוכתיים) [שוכתיים] המה קנינים הבאים
מחמת אבי בית רכב', וכתוב 'ובני קניי הון משה וגו': 'ונלחם בנו ועלה מן הארץ' ועלינו
מיבעי ליה, אמר רבי אבא בר כהנא, פאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו. 'וישימו
עליו שרי מים' עליהם מיבעי ליה. תנא דבי רבי אלעזר ברבי שמעון, מלמד שהביאו מלפן
ותלו לו לפרעה בצוארו, וכל אחד ואחד מישאל שאמר להם איסמנים אינו, אמרו לו כלום
איסמנים אתה יותר מפרעה. 'שרי מים' - דבר שמישים (לבנים). 'למען ענתו בסבלתם'
[ענותם מיבעי ליה], למען ענתו לפרעה בסבלתם דישאל. 'ויבן ערי מספנות לפרעה' רב
ישמואל, חד אמר שמספנות את בעליהו וחד אמר שמספנות את בעליהו, דאמר מר, כל
העוסק בבנין מתמסכן. 'את פתם ואת רעמסם' רב ושמואל, חד אמר פיתום שקמה ולקמה
נקרא שקמה רעמסם, שראשון ראשון מתרוסס. וחד אמר רעמסם שקמה ולקמה נקרא שקמה
בפרך

1 הניי מקום וכו'. הציב אבשלום אותה עצה וקימה מצבת דכריו של חבק' כדכתיב
2 לעולם ה' דברך נצב (תהלים קסו). ויקרא למצבת על שמו, גרם לאותה קצה שתקרא על
3 שמו. ויקרא לה יד אבשלום, כך היא נקראת: וישלחיו פעמק חביון. ביסוף משתעי קרא,
4 כששלחו יעקב אצל אחיו, והוא תחלת סבת ירדת ישראל למצרים: של אותו צדיק
5 שקבור בחביון. אברהם: אינו בן, דיותר ממה
6 שהוא מודד מודדים לו: דבאותה מדה. דויגא
7 מעין אותו ענין. ומיהו יותר ממה שעשה
8 משתלם, דמדא טובה מרבה בתשלומין ממדת
9 פורענות: אמור להקמה. שהיא אצל הקב"ה
10 ומפיו, שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת
11 ותבונה (משלי לו) דלא קתני וינתן. מלך מצרים
12 והמלך תחיתו אחר: והתחכם למושיעון. לבקש
13 לנו חכמה כנגד: במה נודנם. שלא יוכל לרן
14 אותנו, בו שידענו מדריךיו שמודד מדה כנגד מדה
15 לדור הפולחן ולאנשי סודום: כי באש ה' נשפטם.
16 וכן ישיב לנו גמול: שבשלו. לשון ויוד עקב ניד
17 (לשליח סו) באותה עצה. דנתחכמה לו ישיב
18 יעבין. תלמודי יעבין, אדם גדול בתורה היה
19 דכתיב (מלאכי ז) ויקרא יעבין לאלחי ישראל
20 ולאמרו אם כך תכריכי בתורה והרביית את
21 גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר
22 שעל (הספיט טו) תרעתיים. מרש בספרי, ששמעו
23 תרועה בחר סיני. לא תרעתיים על שם שהיו
24 יושבים בשערי ירושלים: שמעתיים. ששמעו
25 מצות אביהם, דבבני יונדב רב כן משתעי קרא.
26 והם היו מבני בניו של יתרו כדמפורש ואילו קרא
27 הקנינים: סוכתיים. על שם שהיו יושבים בסכות
28 דכתיב (יקוסי לו) ושבו באהלים, וקרי להו
29 משפחת סוכרים והיינו סנהדרין. וכן תרעתיים
30 קניי ערה: ועליו מן הארץ כפני ליה. ויגרשונו
31 מן הארץ, מאי ועלה. הלואי שביצאו שונאיהם
32 מארצם הוואיל ויראים מפניהם: מלבן. במין
33 דפוס שבו עושין הלבנים שממלאין אותו טיט
34 ומחליקין אותו והיא הלבנה: ותלו לו לפרעה.
35 דעלה קאי קרא ומנה קליה, ויאמר אל עמו וגו'
36 הבה נתחכמה לו וגו' ושימו עליו שרי מים:
37 איסמנים. מפקנ ואינו יכול לעשות מלאכה. שרי
38 מים: דבר שמישים ראו של שומה שפורקין עליה
39 ומשימין לעבודה, אותו מלבן שתלו לו היה
40 לישראל רדיו של השמה: למען ענתו לפרעה.
41 כשביל סבלותם וירשאל שיטו שקם לסבול:
42 שפספסות את בעליהו: שעל ידי אותן הערים
43 ואותה עבודה נסתכנו מצרים לטבע בים:
44 שפספסנות. כהבדלות דכתיב ויבטלו את
45 מצרים. כשביל עבודה זו אירע להן. ולהאי
46 לשנא לא קריסין דאמר מר ביבמות כל העוסק
47 בבנין מתמסכן. ומאן דגרסי לה מתרגמין להך
48 דרב ושמואל נמי אכל בנינים של כל אדם
49 מסכנות. פעמים שנופל מהבנין ומת. ממשכנות.
50 שמביא את האדם לדי עניוהו, דאמר מר כל
51 העוסק בבנין מתמסכן: ראשון ראשון מתרוסס.
52 כשהיו בבנין קמת היה מתרוסס ונפל. וחזקין
53 ובונין והוא נופל: פי תתחום בו לעו. נבלע בארץ:
54 רוח הקדש שבשחתו. לישראל ואומר למצרים
55 איני מושיע לכם, כן ורבה תמיד וכן יתרו: וקצו
56 היה דומה להן. כאלו עיניהם וגיפם מלאים
57 קוצים בראותם את ישראל פרים ורביים:
בפרך

43 פיתום, שראשון ראשון פי תהום בולעו. 'ויאשר יענו אותו בן ירבה וכן יפרין' בן רבו וכן פרצו מיבעי ליה, אמר ריש לקיש, רוח
44 הקדש מבשרתן 'בן ירבה וכן יפרין': 'וקצו מפני בני ישראל' מלמד שהיו דומין בעיניהם פקוצים. 'ועבדו מצרים את בני ישראל'
בפרך

1 בפרק גפה רה. משכום בדברים ובכשר עד שהרגילום לעבודה. בפריכה. שבירון גוף ומתנים וזקקה. ה"ג בעבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן שהיו מחליפין וכו'.
 2 וזו היא קשה. שלא היו רגילים בקר. ולמאן דאמר. בפרק קמא בפה רה. האי בפרק בתרא ודאי פריכה היא דהכתיב וקמרו: ונשפיות. כשמושיבין הסיר על גבי כירה קרי לה שפיתיה:
 3 אחת של חמין. לרחוץ רגלי בעליהן בשדה. בין שפתיים. בין מצרי השדות. מקומות צנועין. מצר גבול השדה גבה מקאן וחברו מקאן וחרץ באמצעו. יונה. ישראל שנאמר יונתי תמתי
 4 (ש"י ו) עוררתיה. לצאת ממעי אמקי. חבלתה. לשון חבלי יולדה וא"ע יג: מנקה. מנקת. משפר. כמו שעושין לחינוכות לישוב את אברהים ולתקנו. שנתקן מצער הלידה. לא ברת ששה.
 5 לא היה לה מלדת לחתוך טבור תולה. למשעי.

6 להחליק בשר. כמו חלקת צארינו (נחליטו כו)
 7 שעיעותה. עזולין. בעין כפר עגול. נעשה להן נס:
 8 רבקה בצמח השדה. גזלים מן הארץ בצמח
 9 השדה. ותבאי. לבית אביה. הם הכיורוהו. שראו
 10 שכירתו כפר. זה אלי. שראיתי בקר. אלישבע. בת
 11 עמיקם אשתו של אהרן. שהיתה פועה לולה.
 12 משעשעת אותו בדרך שמשחקים לתנוקות
 13 בדברים ערבים לשעשעו. פועה. זועקת. כמו
 14 כילודה אפעה (פעיטו מנא) היג וראיתו על
 15 האבנים. אמר רבי יוחנן סימן גדול מיה. ליה.
 16 בשעה שבורעת לילד ירכותיה מצטננות
 17 פאבנים. דאי על האבנים כדכתיב וארד בית
 18 היצור וגו' מה יוצר זה ירך מקאן כתיב סימן גדול.
 19 שלא תטלוהו האם ותחביאנו ותאמר נפל היה. זה
 20 לכס הסימן של לידה. ואז תטלוהו ותהרהרה.
 21 דאי להכי קרי ליה למשבר של אשה אבנים.
 22 כדכתיב גבי יוצר כלי תרס אבנים. ואשה נמי
 23 ליוצר דמקא. סין. עץ עב שעליו יושב ומגלגל
 24 הצצים לעשותן בדרפוס הכלי לפי גדלו וקטנו:
 25 סימן גדול מסר להם. וראיתו על האבנים אם בן
 26 הוא. שם אתו יבולות לראות מיד אם בן הוא
 27 בלא שום הנגהה. בן פניו למטה. בדרך
 28 תשמשהו. בת פניה למעלה. בדרך תשמשהוה.
 29 והכי מפרש במסכת נדה (דף ל"א:) אליהן. משמע
 30 על עסקי ביאה. לשון וקבא אליה (נחליטו כ"ט)
 31 ותתיין. תהו ליה למקבץ ולא המיתה הלדים.
 32 ותתיין משמע שהיו מסייעין להחיותו. שהיו
 33 טומנות אותו בבתיהן ומגדלות אותם. אי נימא
 34 תיית פקש. מילדות: פתיי נמשלה. ודעת השדה
 35 אינה צריכה למילדת: דכתיב בית כתיב בית. מי
 36 שכתוב בו שנקרא בשם בהמה וזקיה הרי כתיב
 37 בו. ושאי כתיב בו הרי כתיב בכל כנסייתו יחד.
 38 מה אפוק לבאי בין אריות רבקה. אמר. כנסת
 39 ישראל בלה נקראת לביאה: אהרן ומשה. שיצאו
 40 מיובבדו: ותמת עזובה אשת בלב. והיא מרומם.
 41 ולקמן מפרש למה נקראת שמה עזובה. והאי
 42 ותמת שנוצרתה: ויקח לו כלב את אפרת.
 43 לאחר שנתרפאת חזר ולקחה לו. אלמא אפרת
 44 קרי מרים. וכתיב בידו בן איש אפרתי: וכלב בן
 45 חצרון. פסוק הוא בדברי הימים: בן יפנה בן
 46 שפנה מצעת מרגלים. תרצא. הוא דקא מתרץ.
 47 לעולם בן חצרון הוא ולמה נקרא בן יפנה על
 48 שם מעשיו: היג ואבתי בן קנו הוא: חורגו דקנו.
 49 בן אשתו של קנו היה כלב. ונמצא עתניאל אחיו
 50 מאמו:

1 שהיתה פועה לולד. מירש רבינו חננאל
 2 לחשת לודשה ורצא הולד כמו
 3 שעושים אלו עכשיו באוני האשה:
 4 אחרים

5 עברו בהם בפרק אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן. שהיו מחליפין מלאכת אנשים
 6 לנשים ומלאכת נשים לאנשים. ולמאן דאמר נמי התם בפה רה. הכא ודאי בפריכה. דרש
 7 רב עזריא. בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים. בשעה שהולכות
 8 לשאוב מים. הקדוש ברוך הוא מוזמן להם דגים קטנים בכדיהן. ושואבות מחצה מים
 9 ומחצה דגים. ובאות ושופות שתי קדירות. אחת של חמין ואחת של דגים. ומולכות אצל
 10 בעליהן לשדה. ומרחיצות אותן וסכות אותן. ומאכלות אותן ומשקות אותן. ונקקות להן
 11 בין שפתיים. שנאמר אם תשכבון בין שפתיים וגו'. בשכר תשכבון בין שפתיים' וכו' ישראל
 12 לבית מצרים. שנאמר פנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה ביוקדק חרוץ' ובין שמתעברות.
 13 באות לבתיהם. ובין שפגיע זמן מולדתהן. הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח. שנאמר
 14 תחת התפוח עוררתיה וגו'. ותקדוש ברוך הוא שולח משמי מרום מי שמשפיר ומשפיר
 15 אותן. פתייה זו שמשפרת את הולד. שנאמר וימולדותיה ביום הולדת אתה לא כרת שרף
 16 ובמים לא רחצת למשעי וגו'. ומלקט להן שני עזולין. אחד של שמן ואחד של דבש.
 17 שנאמר וינגהו דבש מסלע ושמן וגו'. ובין שפירין בהן מצרים באין להורגן. ונעשה להם
 18 נס ונגלעין פקדע. ומביאין שורים וחורשין על גבן. שנאמר על גבי חרשו חרשים וגו'.
 19 לאחר שהולכין. היו מכבצין ויוציאין פעשב השדה. שנאמר רבקה בצמח השדה נתתיך
 20 ובין שמתגדלן באין עדרים גדלים לבתיהן. שנאמר ותרבי ותגדלי ותבאי בערי עדיים' אל
 21 תקרי בערי עדים. אלא בערי עדרים. וכשנגלה תקדוש ברוך הוא על הים. הם הכירוהו
 22 תחלה. שנאמר זה אלי ואנוהו. ויאמר מלך מצרים למילדת העברית וגו' רב ושמואל. חד
 23 אמר אשה ובתה. וחד אמר פלה וחמותה. מאן דאמר אשה ובתה. ויכבד ומרים. ומאן דאמר
 24 פלה וחמותה. ויכבד ואלישבע. תניא כמאן דאמר אשה ובתה. דתניא. שפרה' זו יוכבד.
 25 ולמה נקרא שמה שפרה. שמשפרת את תולד. דבר אחר. שפרה' שפרו ורבו ישראל בימיה.
 26 פועה זו מרים. ולמה נקרא שמה פועה. שהיתה פועה (ומוציאה את תולד). דבר אחר.
 27 פועה. שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל.
 28 ויאמר בגידכן את העבריות וגו' מאי אבנים. אמר רבי חנן. סימן גדול מסר להן. אמר להן.
 29 בשעה שבורעת לילד ירכותיה מצטננות פאבנים. ואית דאמר כדכתיב ו'ארד בית היצור
 30 והנה הוא עשה מלאכה על האבנים' מה יוצר זה. ירך מקאן וירך מקאן וסין באמצע. אף
 31 אשה ירך מקאן וירך מקאן ותולד באמצע. אם בן הוא והמתן אתו' אמר רבי חנינא. סימן
 32 גדול מסר להן. בן פניו למטה. בת פניה למעלה. ותימאן תמילדת את האלהים ולא עשו
 33 פאשר דבר אליהן וגו' להן מיבעי ליה. אמר רבי יוסי ברבי חנינא. מלמד שתבען לדבר
 34 עבירה ולא נתבעו. ותתיין את הילדים תנא. לא דיין שלא המיתה אותן אלא שהיו מספיקות
 35 להם מים ומזון. ותאמרן תמילדת אל פרעה כי לא כנשים וגו' מאי תימות. אילמא תימות
 36 ממש. אטו תיה מי לא צריכה תיה אחריתי לאולודה. אלא אמרו לו. אופנה זו פתייה נמשלה.

7 היתה גור ארתי. דן יהי דן נחש. נפתלי אלה שלחה. יששכר חמור גרם. יוסף בכור שור. בנימין זאב ימרה. דכתיב ביה.
 8 כתיב ביה. ודלא כתיב ביה. כתיב ביה) "מה אמך לבאי בין אריות רבקה וגו'". ויהי פי ראו תמילדת את האלהים ונעש
 9 להם בתיים' רב ושמואל. חד אמר בתי פהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות. מאן דאמר בתי פהונה ולויה. אהרן ומשה. ומאן
 10 דאמר בתי מלכות. דוד נמי מפרים קאתי. דכתיב ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותולד לו את חור. וכתיב
 11 ו'דוד בן איש אפרתי וגו'". וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת ירעות ואלה בנייה ישר ושובב וארדון. בן חצרון. בן
 12 יפנה. הוא בן שפנה מצעת מרגלים. ואפתי בן קנו הוא. דכתיב ו'ולבדה עתניאל בן קנו אחי כלב'. אמר רבא. חורגו דקנו תיה.
 13 דיקא

1 אגם. של עצי ערבה וקנים דקין, והוא קנה וסוף דקרא, קנה קנים, סוף ערבה זקה: לרחוץ. לטבול שם לשם גרות: וכן הוא אומר וכו'. שהשב ומתקנה מעטנו קרוי רחוץ: לשון מיתה.
 2 כדמפרש ואזיל, שהיו ממתות בנהה הצלתו של צדיק: דאמר מר. גבי שרביט הנהב דאחשוורוש במסכת מגלה: בשני רשעים. דעוג מלך הבשן במסכת ברכות בתחלת פרק הרוואה
 3 שרבתה. לשון דאישרבוני: שראתה עמו שבניה. והאי את לשון עם, כמו לא שלח יעקב את אחיו וכלאית מנה נער. גדול משמע: בעל מום. והוא לוי ונספל בקול לעבודת השיר: ואין
 4 אחר נופל. ליאור, שאותו היום בטלו גזרתם: וכי יאמרו אליכם. העובדי פוכבים דרשו כמותו אל האבות: המצפצפים ומהקים. נביא קרי לשון גנאי, שהם מצפצפין בעגורים ומהקים
 5 בינונים, מוציאין קול בגרום ואין יודעין מה
 6 אומרים, כך דרך איצטגנין אינן רואין אלא
 7 סימן אצל לא פרושו של כל דבר: ראו. אצטגניני
 8 פרעה: שפושעו של ישראל כו'. והך מלתא לאו
 9 ר' אלעזר קאמר לה. דקרא לא אמצרים קאי,
 10 אלא אמרא קאמר לה. וקאי אהא דאמרין לעיל
 11 ואין אחר נופל, וכדריי אלעזר דאמר שאין
 12 יודעים מה הויגין, הלקך ראו המצרים ולא דעו
 13 מה ראו: בין דשריות למשה במים. כל זמן שהיה
 14 ביאור אין לקות גדולה מוז ובטלה סימן של
 15 לקיחה ורלי. בשבילי, כמו הברך ה' אותך רגלי
 16 וכלאית לו. בשבילי נצלתם. שבטלו מצרים את
 17 גזרתם: שיה על תם. בכ"א בניסן נאמרה
 18 כדתנאן בסדר עולם מרמסס לקטות ומסכות
 19 לאיתם ומאיתם לפני פי החיות וכו'. כרביעי
 20 ויצד למלך מצרים כי ברח העם, חמישי ושישי
 21 ודפו מצרים ואחריתם, אור שביעי וחדו לים
 22 שנאמר והאר את הלילה, לשחרית אמרו שיהיה,
 23 ויום שביעי יהיה, וירט אחרון של פסח יהיה
 24 דאמר מר בשבעה באדר מת משה. בפ"ק
 25 דקדושין (והו לה) ולפינן לה מקראי דכתיב ויבכו
 26 בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום,
 27 וכתיב משה עבדי מת וקמה קום עבור, וכתיב כי
 28 בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו',
 29 וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש
 30 הראשון, צא מןה ל"ג למרעה תמצא שבשבעה
 31 באדר מת משה, ומנין שבשבעה באדר נולד
 32 שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה
 33 אנכי היום וגו', מה תיל היום, היום מלאו ימי
 34 ושנותי שלשה ימים, היה והן ג' חדשים
 35 שהצנינתו: רבי של ראשון, לא חסר אלא ד'
 36 ימים ורבו של ג' דהיינו ניסן ואמצעי שלם אדר
 37 השני שלם: מאי שנא מן העבריות. דאמרה לה
 38 מפקל דמצריות לא ניתא לה: דבר טמא. וז'
 39 שאבילתה דברים טמאים והתינו טועם בחלקה
 40 כל מה שאתכל כדאמר' ביומא (והו טעם) גבי לשד
 41 השמן: את מי יורה דעה. למי למד הקשה תורה,
 42 למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא ונתעק מן
 43 השדים הטמאים, כמו והתק משם (כלאית) יכו
 44 שהלכה בזריות בעלמה. שכל כחה עליה, כמו
 45 חזק ואמן (דקניס ללו) תקיף ונלם: שהעלימה את
 46 דבריה. שלא אמרה שהיא אחותו ושהיא מביאה
 47 את אמו: תליכי את תלה. הרי לך שליח שהיתה
 48 מתבארה כשהיא אחות אהרן. עד שלא נולד
 49 משה, והיינו הנביאה אחות אהרן
 50 כוא

1 **בשבילי** נצלתם כולכם. תימה אדרבה
 2 בשבילו נגורו הגזרות שראו
 3 אצטגניני פרעה יש לומר הוא היה הראשון
 4 המושלך ליאור וגזירה ראשונה אם בן הוא המתן
 5 אותו לא בשבילו היתה אלא משום ונלחם בנו
 6 ודרך אנשים להלחם: סרח

7 **את התבה בתוך הסוף** בין דחוו דקא בעת לאצולי למשה, אמרו לה, גבירתנו, מנהגו
 8 של עולם מלך בשר ודם גזור גזירה, אם כל העולם פולו אין מקימין אותה, בנו ובני
 9 ביתו מקימין אותה, ואת עוברת על גזירת אביה. בא גבריאול והכבן בקרקע. ויתשלח את
 10 אמתה ותקחה' רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר ידה וחד אמר שפחתה. מאן דאמר ידה,
 11 דכתיב 'אמתה'. ומאן דאמר שפחתה, מודלא פתיב ידה. ולמאן דאמר שפחתה, הא אמרת
 12 בא גבריאול והכבן בקרקע. דשייר לה תדא, דלאו אורחא דבת מלכא למיקם להודיה. ולמאן
 13 דאמר ידה, ליכתוב ידה. הא קא משמע לן דאי'שתרבב אי'שתרבוני, דאמר מר, וכן אתה
 14 מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשני רשעים, דכתיב 'שני רשעים שפרת'
 15 ואמר ריש לקיש אל תיקרי שפרת אלא שריבכתה. ויתפתח ותראהו את הילד' ותרא מיבעי
 16 ליה. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שראתה שכינה עמו. ויתנה נער בכה' קרי ליה 'ילד' וקרי
 17 ליה 'נער', תנא, הוא ילד וקולו פנעה, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, אם פן עשיתו
 18 למשה רבינו בעל מום, אלא מלמד שעשיתה לו אמו חופת נעורים בתיבה, אמרה, שפא לא
 19 אופה לחופתו. ויתחמלו עליו ותאמר מילדי העברים זה' מנא ידעה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא,
 20 שראתה אותו מהול. וה' אמר רבי יוחנן, מלמד שנתנבאה שלא מדעתה, וה' נופל ואין אחר
 21 נופל, והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב 'וכי יאמרו אליכם דרשו אל האבות ואל הידוענים
 22 המצפצפים והמהגים', צופין ואינם יודעין מה צופין, מהגים ואינן יודעים מה מהגים. ראו
 23 שמושיעין של ישראל במים הוא לוקה, עמדו וגורו, כל הבן תילוד היארה תשליכהו, בין
 24 דשריות למשה אמרו, תו לא חזינו כי ההוא סימנא, פטלו לגזירתיהו, והם אינן יודעין שעל
 25 מי מריבה הוא לוקה, דאמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב 'המה מי מריבה אשר רבו',
 26 'המה' שראו איצטגניני פרעה וטעו, והיינו דקאמר משה 'שש מאות אלף רגלי וגו'', אמר להן
 27 משה לישראל בשבילי, נצלתם כולכם. רבי חנינא בר פפא אמר, אותו היום עשירים ואחד
 28 בניסן היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מי שעתיד לימר
 29 שיהיה על תים ביום זה ילקה ביום זה. רבי אהא בר חנינא אמר, אותו היום ששה בסיון היה,
 30 אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מי שעתיד לקבל תורה מזה
 31 סיני ביום זה, ילקה ביום זה. בשלמא למאן דאמר בששה בסיון, משפחת לה ג' ירחי, דאמר
 32 מר, בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה, ומשבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא
 33 ירחי. אלא למאן דאמר בעשירים ואחד בניסן, היכי משפחת לה. אותה שנה מעוברת היתה,
 34 רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם. ויתאמר אחתו אל בת פרעה האלך וקראתי
 35 לך אשה מינקת מן העברית' ומאי שנא מעבריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות
 36 פולן ולא ינק. אמר, פה שעתיד לדבר עם השכינה, יינק דבר טמא, והיינו דכתיב 'את מי
 37 יורה דעה וגו'', למי יורה דעה ולמי בין שמועה, לגמולי מחלב ולעתיקי משדים. ויתאמר לה בת פרעה לבי וגו' אמר רבי אלעזר,
 38 מלמד שהלכה בזריות בעלמה. רבי שמואל בר נחמני אמר, 'העלמה' שהעלימה את דבריה. ויתאמר לה בת פרעה תיליכי את
 39 הילד הזה' אמר רבי חמא ברבי חנינא, מתנבאה, ואינה יודעת מה מתנבאה, 'תיליכי' הא שליכי. ואני אתון את שכרד' אמר רבי
 40 חמא ברבי חנינא, לא דיין לצדיקים שמוחזוין להן אבדתן, אלא שנותנין להן שכרן. ויתקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו', אחות
 41 אהרן ולא אחות משה. אמר רב עמרם אמר רב, ואמרי לה אמר רב נתמן אמר רב, מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן,
 42 ואומרת

57 המצרים הושלכו ליאור. ומשיבה, אמר רבי יוסי רבי חנינא, כיון
58 שראתה אותו מהול הבינה כי מישאל הוא. ומה שאמר 'זה',
59 אמר רבי יוחנן מלמד שנתנפאה שלא מדעתה, והמשמעות
60 בדבריה, ש'זה' - משה נופל ליאור, ואין אחר נופל ליאור מכאן
61 ואילך. והיינו דאמר - וזהו שאמר רבי אלעזר, לגבי נביאי עובדי
62 כוכבים, מאי דכתיב 'וכי יאמרו אליכם העובדי כוכבים דרשו
63 כמותו אל האבות ואל הירענים המצפצפים והמהנים' - שמכנים
64 את נביאיהם בלשון גנאי, 'מצפצפי' היינו שצופין - רואים שיש
65 סימן, ואינם יודעין מה צופין בסימן זה, רמזהים היינו שמהנים -
66 מוציאים קול בגרונם, ואינן יודעים מה מהנים. ומבאת הגמרא
67 מדוע בטלה הגזירה, שבתחילה כשראו האיציטגנינים, שמושיעין של
68 ישראל במים הוא לזקה - עתיד ללקות במים, עמדו ונודו ש'כל
69 תפן הילוד היארה תשליכהו', כדי שאכן ילקה ולא יוכל להושיענו.
70 ולכן בין דשרייה למשה - לאחר שהושלך משה ליאור, אמרו,
71 תו לא חיונו כי ההוא סימנא - איננו רואים יותר סימן זה, ופטלו
72 לגזרתיהו - בטלו את גזרת כל הבן הילוד היארה תשליכהו. אך
73 מבאת הגמרא, שוהם - האיציטגנינים אינן יודעין שאין פירוש
74 ראייתם שיענש במים, אלא שעל חטא מי מריבה הוא לזקה שלא
75 יכנס לארץ. וכמו דאמר רבי הקא רבי חנינא, מאי דכתיב 'המה
76 מי מריבה אשר רבו', מהו 'המה', שמשמע שהם אלו שדובר בהם
77 כבר, אלא שראו איציטגניני פרעה שעתידי מלה ללקות במים, ונטעו
78 שסברו שיענש במים, אך פירוש ראייתם הנהו הוא, שעתידי ללקות
79 על חטא מי מריבה, וזהו 'המה' - הם המים שראו איציטגניני פרעה.
80 והיינו דאמר משה - כיון שעל ידי משה בטלה הגזרה להשליך
81 הנולדים ליאור, לכן אמר משה 'שש מאות אלף נגלי העם אשר
82 אנכי בקרבו וגו'', מה שאמר ר'גלי היינו שאמר להן משה לישראל
83 בשבילי, שכיון שהייתי במים סברו המצרים שכבר לקיתי וביטלו
84 גזירתם, ונצלתים בולכם מגזירתם.
85 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה יום הושלך משה ליאור.
86 רבי חנינא בר שפא אמר, אותו היום שהושלך משה ליאור
87 בעשירי ואחד בניסן היה, ולפיכך אמרו מלאכי השרת לפני
88 הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, וכי ראוי שמי שעתיד לומר
89 שירה על הים ביום זה - כ"א בניסן שהוא יום קריעת ים סוף, ילקה
90 ביום זה. רבי אחא בר חנינא אמר, אותו היום שהושלך משה
91 ליאור, בששה כסיון היה, ולפיכך אמרו מלאכי השרת לפני
92 הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מי שעתיד לקבל תורה מהר
93 סני ביום זה, שהרי קבלת התורה היתה בו סיון, ילקה ביום זה.
94 שואלת הגמרא, בשלמא למאן דאמר שהושלך ליאור בששה
95 כסיון, אם כן משכחת לה ג' ירחי - מובן מה שאמר בפסוק
96 שהציפנה אותו שלשה חודשים מיום לידתו עד שהשליכה אותו
97 ליאור, כיון דאמר מר, בשבעה באדר מת משה, ובשבעה באדר
98 נולד משה, ומשבעה באדר ועד ששה כסיון הם תלתא ירחי.
99 אלא למאן דאמר שהשליכהו ליאור בעשירי ואחד בניסן, היכי
100 משכחת לה, הרי מו' אדר עד כ"א ניסן הם פחות משלושה חודשים.
101 מתרצת הגמרא, אותה שנה שהושלך משה ליאור, שנה מעוברת
102 היתה - שהיו בה שני אדרים, ומשה נולד באדר ראשון, ומה שאמר
103 ותצפנו שלשה חדשים, אינם ג' חדשים שלמים, אלא רובו של
104 ראשון - החודש הראשון היינו מו' אדר עד סוף אדר ראשון, ורובו
105 של אחרון - החודש השלישי היינו מא' ניסן עד כ"א ניסן, ואמצעי
106 שלם - החודש השני היינו כל חודש אדר ב'.
107 והתאמר אחתו אל בת פרעה האלד ונקראתי לה אשה מיגדת מן
108 העברית ותיניק לך את הילד, שואלת הגמרא, ומאי שנא
109 מעבריות - מדוע אמרה לה שתביא לה מינתק דוקא מהעבריות,
110 משמע שלא חפצה בת פרעה שתינק מן המצרות. ומשיבה, מלמד
111 שהחיותו - תחילה סובבהו למשה על כל הנשים המצרותיות
112 בולן כדי שירקו אותו, ולא ינק - לא הסכים לינוק, משום שאמר

1 הניחה אותו באגם - מקום שגדלים בו קנים דקים ועצי ערבה על
2 שפת הנהר, וסוף היינו עצי ערבה, ומצינו שנקראים כן ב'ר'כתיב
3 'קנה וסוף קמלו' - קנה היינו קנים, וסוף היינו ערבה דקה.
4 עוד כתוב 'ותרד בת פרעה לרחץ על היאר', אמר רבי יוחנן
5 משום רבי שמעון בן יוחי, פסוק זה מלמד שירדה בת פרעה
6 לרחוץ - להתנקות מגלולי אביה - שירדה לטבול לשם גירות. וכן
7 הוא אומר - מצינו שהשיבה מעונות נקראת רחיצה, שנאמר 'אם
8 רחץ ה' את צאת פנות ציון וגו''. בהמשך הפסוק נאמר 'ונערתיה
9 הלבת על ידי היאר וגו'', אמר רבי יוחנן אין הליכה זו אלא לשון
10 מיתה, וכפי שיתאר שהמתין גבריאלי לפי שמדחו בה על שהצילה
11 את משה. וכן הוא אומר - מצינו במיתה לשון הליכה, שאמר עשו
12 'הנה אנכי הולך למות'. בהמשך נאמר 'ותרא את התבה בתוך
13 הסוף', אומרת הגמרא, בין דהו - ראו נערותיה של בת פרעה,
14 דקא בעו לאצולי למשה - שרוצה בתיה להציל את משה מן
15 היאור, מידו בה ואמרו לה, גבריתנו, מנהגו של עולם הוא,
16 שבשקלף בשר ודם גוזר גזירה, גם אם כל העולם בולו אין
17 מקימין אותה, בניו ובני ביתו מקימין אותה, ואת עוברת על
18 גזירת אביה שאמר להטביעם. בא המלאך גבריאלי וחקמן בקרקע
19 ומתו.
20 'ותשלח את אמתה ותקחה', נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה מדי
21 אמתה, הר - אחד מהם אמר שהושיה ידה והביאה את התיבה
22 אלה, ור' אמר ששלחה את שפחתה להביא את התיבה. מבאת
23 הגמרא, מאן דאמר ידה, טעמו הוא משום דכתיב 'אמתה', ופירש
24 כפשוטו שאמה היא די. ומאן דאמר שפחתה, פירש כך מללא
25 בתיב ידה - אם כוננת הפסוק שהושיה את ידה, היה לו לכתוב
26 'ידה' כלשון התורה בכל מקום, אלא מוכח שפירושו שפחה, שואלת
27 הגמרא, ולמאן דאמר ששלחה את שפחתה, קשה שהיא אמרת בא
28 גבריאלי וחקמן בקרקע ומתו, ואם כן כיצד שלחה שפחה. מתרצת
29 הגמרא, דשייר לה תדא - גבריאלי השאיר לה שפחה אחת שלא
30 מתה, משום דלאו אורחא דבת מלכא למיקם להודה - אין דרכה
31 של בת מלך להתהלך לבדה, ושלחה את אותה שפחה. שואלת
32 הגמרא, ולמאן דאמר ששלחה את ידה, ליבתוב - שתכתוב
33 התורה ידה כלשון התורה בכל מקום. מתרצת הגמרא, הא קא
34 משמע לן - לכך נאמר 'אמה', להשמיענו דאישידתרבב אישיתרבובי
35 - נעשה נס שהתארכה ידה לאמות הרבה כדי שתוכל להגיע לתיבה.
36 דאמר מר לגבי שרבו שרביטו של אחרוש, וכן אתה מוצא
37 שנעשה נס זה באמתה של בת פרעה שנתארכה, וכן אתה מוצא
38 בשני רשעים - שיניו של עוג מלך הבשן שנתארכו, דכתיב 'שני
39 רשעים שפרת, ואמר ריש לקיש אל תיקרי שפרת אלא
40 שריבבתה - שהוארכו שיניו.
41 'ותפתח ותראהו את תולד', שואלת הגמרא, מדוע נאמרו
42 'ותראהו', הרי ותרא מיפעי ליה. ומשיבה, אמר רבי יוסי רבי
43 חנינא, מה שאמר 'ותראהו' אינו מתיחס לילד, אלא שראתה
44 שכינה עמו. בהמשך הפסוק נאמר 'והנה נער בכח', שואלת
45 הגמרא, מדוע בתחילת הפסוק קרי ליה - נקרא משה 'ילד', שנאמר
46 'ותראהו את הילד', ואילו בהמשך וקרי ליה - נקרא משה 'נער',
47 ומשמע שהיה גדול. ומשיבה, תנא, הוא ילד וקולו כנער - לעולם
48 היה קטן באיבריו כילד, אך נקרא גם 'נער' לפי שהיה קולו חזק כשל
49 נער, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, אם כן - לדבריק שהיה
50 קולו כנער בלידותו, נמצא שקולו משונה משאר בני אדם, ועשיתו
51 - החשבתו למשה רבינו שהוא לוי לפעל מום בקולו, ופסול הוא
52 לעבודת השיר. מתרצת הגמרא, אלא כך יש לפרש, מה שנקרא נער,
53 מלמד שעשיתה לו אמו חופת נעורים בהיותו בתיבה, כיון
54 שאמרה, שמא לא אובה לחופתו - להשתתף בחופתו.
55 'ותחמל עליו ותאמר מלדי העברים זה', שואלת הגמרא, מאן
56 דרעה - מזהבן ידעה בתיה שמילדי העברים הוא, הרי גם בני

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישי עמ' ב

11 ומישבת, שְׂבָעָה – שבע פעמים, דְּאִסְקִיָּה – שהעלהו דוד על ידי כך
 12 מִשְׂבָּעָה מְדוּרֵי גִיהֶנֶם, וְאִידֶד – והפעם הנוספת, אִיכָא דְאִמְרֵי
 13 דְקָרִיב רִישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוֹפִיָּה – שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, ועל
 14 ידי אמירתו "בני" קירב דוד את ראשו לגופו. וְאִיכָא דְאִמְרֵי
 15 דְאִיִּיתֵיהּ לְעֵלְמָא דְאִתֵּי – שעל ידי כך הביאו לעולם הבא.
 16 נאמר בפסוק, "וְאִבְשָׁלוֹם לָקַח וַיִּצַב לוֹ בְּחֵייוֹ אֶת מִצְבַּת אֲשֶׁר בְּעַמֻּק
 17 הַמֶּלֶךְ וְגו'". שואלת הגמרא, מָאֵי "לָקַח", אָמַר רִישׁ לְקִישׁ שְׁלָקַח
 18 אִבְשָׁלוֹם מִקְּחָה רַע לְעֵצָמוֹ. וממשיכה הגמרא לדרוש לפי זה את סוף
 19 הפסוק, "אֶת מִצְבַּת אֲשֶׁר בְּעַמֻּק הַמֶּלֶךְ וְגו'", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר
 20 פָּפָא, "בְּעַמֻּק הַמֶּלֶךְ" הֵינּוּ בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכוּתָא שֶׁל עוֹלָם,

1 מִתְחַתֵּיו, ולכן לא יכל לחתוך שערות ראשו כיון שהיה נופל
 2 בשאלו.
 3 הגמרא מוסיפה לבאר את המשך הפסוקים האמורים במות אבשלום.
 4 כאשר הודיעו לדוד אודות מות בנו, נאמר בפסוק "וַיִּרְצֵוּ – ויחרד,
 5 הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִית הַשָּׁעַר – על עליית שער העיר, וַיִּכְדֶּה, וְכֹה
 6 אָמַר בְּלִבּוֹ, בְּנֵי אִבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי [אִבְשָׁלוֹם], מִי יִמָּן מוֹתֵי אֲנִי
 7 תְּחַתֵּיךְ – הלוואי והייתי אני מת במקומך, אִבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי". ונאמר
 8 עוד שם, וְ"הַמֶּלֶךְ לֹאֵט – כיסה את פניו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ בְּקוֹל גָּדוֹל,
 9 בְּנֵי אִבְשָׁלוֹם אִבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי", שואלת הגמרא, הֵנּוּ תְּמַנְיָא "בְּנֵי"
 10 – שמונת הפעמים שאמר דוד את המילה "בני", לְמַח – מדוע אמרם.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שישי עמ' א

18 כֹּל הַעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן – בא לידי עניוהו. במה שנאמר שבנו
 19 "אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעֲמַסָּם", אֵין אֵלוֹ שְׂתֵי עָרִים אֵלָא עִיר אַחַת,
 20 וְנַחֲלֵקוּ רַב וְשִׁמּוֹאֵל, חַד אָמַר פִּיתוּם הוּא שְׂמָהּ שֶׁל הָעִיר, וְלָמָּה
 21 נִקְרָא שְׂמָהּ רַעֲמַסָּם, כִּיּוֹן שְׂרָאשׁוֹן רָאשׁוֹן מִתְרוֹסָם – כל קצת
 22 שהיו בונים, היה מתמוטט ונופל, וחזרו ובנוהו ושוב נפל. וְחַד אָמַר
 23 רַעֲמַסָּם שְׂמָהּ שֶׁל הָעִיר, וְלָמָּה נִקְרָא שְׂמָהּ פִּיתוּם, כִּיּוֹן שְׂרָאשׁוֹן
 24 רָאשׁוֹן פִּי תְּהוּם בּוֹלְעוֹ – כל קצת שהיו בונים, היה נבלע באדמה.
 25 "וְכֹהֲאֲשֶׁר יַעֲנֵו אוֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְבֶן יִפְרִיץ", שואלת הגמרא, בֶּן רַבּוֹ
 26 וְבֶן פֶּרִצוֹ מִיִּבְעֵי לֵיהּ. מתרצת הגמרא, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, רוּחַ
 27 הַקֶּדֶשׁ מִבְּשָׂרְתָּן לְיִשְׂרָאֵל, ואומרת למצרים לא תועיל עצתכם
 28 למעט את ישראל, אֵלָא "בֶּן יִרְבֵּה וְבֶן יִפְרִיץ".
 29 "וְיִקְצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", דורשת הגמרא, וְיִקְרְצוּ הוּא מִלְשׁוֹן
 30 קוֹצִים, מִלְמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם שֶׁל הַמְצָרִים בְּקוֹצִים,
 31 שְׁבִירָאוֹתָם שִׁישְׂרָאֵל פִּרִים וְרַבִּים הֵיךְ נִדְמָה לָהֶם כְּאִילוֹ עֵינֵיהֶם
 32 וְגוֹפָם מְלִיאִים קוֹצִים.
 33 "וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

1 שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. מתרצת הגמרא, תְּנָא דְבֵי רַבִּי
 2 אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְיִשְׁמִיּוֹ עֵלְיוֹ – היינו על פרעה, מִלְמַד
 3 שֶׁהָבִיאוּ מִלֶּבֶן – דפוס שבו מייצרים את הלבנים, וְתָלוּ לוֹ לְפִרְעָה
 4 בְּצִוְאוֹרָיו, וְכֹל אַחַד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לָהֶם אִיִּסְטָנִים אֲנִי –
 5 מפונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיִּסְטָנִים
 6 אַתָּה יוֹתֵר מִפְּרָעָה הַמְשַׁתֵּף אֵף הוּא בְּעֵשִׂית הַמְּלָאכָה. לפי דרשה
 7 זו מוסיפה הגמרא לדרוש, "שְׂרֵי מָסִים" – דְּבַר שְׁמֵשִׁים (לְבָנִים),
 8 הַמְּלַבֵּן שְׁתָּלוּ לְפִרְעָה הֵיךְ דָּבַר הַמְּרַגֵּל וּמְשִׁים אֶת הַבְּרִיּוֹת בְּעַבּוּדָה.
 9 כִּיּוֹצֵא בּוֹהַ יֵשׁ לְשֵׁאוֹל עַל הַפְּסוֹק "לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּכִבְלֹתָם", [עֲנֹתָם
 10 מִיִּבְעֵי לֵיהּ], אֵלָא יֵשׁ לְבֹאֵר, לְמַעַן עֲנֹתוֹ – לְפִרְעָה – בְּכִבְלֹתָם
 11 דְיִשְׂרָאֵל – הַמְצָרִים עֵינּוֹ אֶת פְּרָעָה כְּדִי שְׁכַתּוּצָא מִכָּךְ אֵף יִשְׂרָאֵל
 12 יִטּוּ שְׁכַמָּם לְסַבּוֹל לְעַבּוּד.
 13 "וַיִּבְּנוּ עָרֵי מִסְכְּנֹת לְפִרְעָה", רַב וְשִׁמּוֹאֵל נַחֲלָקוּ בְּבִיאור הַפְּסוֹק,
 14 חַד מֵהֶם אָמַר, שְׁמִסְכְּנֹת אֶת בְּעֵלְיָהוּ – שֶׁעַל יְדֵי הָעַבּוּדָה
 15 שֶׁהָעִבְדוּ הַמְצָרִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָם עָרִים, הִסְתַּכְּנוּ הַמְצָרִים
 16 לְטַבּוּעַ בֵּימָּ, וְחַד אָמַר שְׁמִסְכְּנֹת – מִדְּלֹדֹת אֶת בְּעֵלְיָהוּ – שֶׁעַל
 17 יְדֵי עַבּוּדָה זֶה נִגְרַם לְמְצָרִים שְׂרוֹקָנוֹם יִשְׂרָאֵל מִנְּכַסִּיהֶם. דְאָמַר מַר,

אגרות קודש

ב"ה, י"ח מ"ח, תשכ"א

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ רב פעלים ובעל מדות הרב שלמה שיי המכונה ד"ר עהרמאן

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מדי מרחשוון, בו מזכיר ע"ד מלאת לו שבעים וחמש שנים לאריכות ימים

ושנים טובות.

ויהי רצון אשר מתוך שמחה וטוב לבב ימשיך בפעולותיו להחזקת היהדות והפצתה, ובוזה גם בהסיוע שלו להפצת מעיינות החסידות, בהדרכים דסיוע למוסדותיהם בארצנו הקדושה ת"ו גם בפאריז ובאופן דמוסיף והולך מוסיף ואור.

וע"פ מנהג קדמונים, ששמענהו מכ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד אמירת הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו של אדם (ז.א). שמעונת הבר מצוה מתחילים לאמר המזמור י"ד שבתהלים ובכל שנה שלאחרי זה המזמור שלאחר זה).

הנה יהי רצון שבימינו ובימינו יקוים היעוד שבמזמור שהתחיל (יתחיל) לאומרו, נודע ביהודה אלקים בישראל גדול שמו, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ככתוב לאחרי זה, ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון.

כבוד ובברכה לבשו"ט בכל הנ"ל ובעניינים הפרטים והכללים גם יחד.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 ה. מי שיש לו מזון ב' סעודות לשבת ואם יחלקם לג' סעודות לא יהיה לו לכל סעודה לשבעה מוטב
 2 שיאכל ב' סעודות לשבעה ואל יאכל ג' שלא לשבעה ומכל מקום אם נמשכה סעדת הבקר עד שהגיע
 3 זמן מנחה גדולה יחלקה לשתיים על ידי הפסק ברכת המזון כמו שנתבאר³¹ שהרי ישבע פשיאכל שנית
 4 מיד אבל לכתחלה אין להמתין³² עם סעדת הבקר עד סמוך למנחה גדולה בשביל קיום סעדה ג' שהרי
 5 אסור להתענות עד חצות כמו שנתבאר בסימן רפ"ח³³.
 6 (ומכל מקום אף פשיאכל בבקר טוב לו שיחלקנה לשתיים על ידי הפסק ברכת המזון לפי שיש אומרים³⁴
 7 שיוצא בזה ידי חובת סעדה ג' ואף שהעקר פהאומרים שזמן סעדה ג' הוא מן המנחה ולמעלה כמו
 8 שנתבאר³⁵ מכל מקום בין שאין לו במה לקימה בזמנה טוב שיקימנה בבקר שיקימנה לפי סברא זו אף
 9 שאינה עקר ממה שלא יקימנה בליל):

סימן רצא, דין שלש סעודות סעיף ה
 מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

יא] אין להמתין - היינו שיש לו מזון בצמצום - שאין
 בו די כדי שימשיך סעודתו מחצות ועד זמן מנחה
 גדולה, לכך יאכל מיד ולא ימתין בתענית³².
 יב] שיש אומרים - אין לסמוך על דעה זו לחלק סעודת

הבוקר אפילו בשעת הדחק (כגון ערב יו"ט, או שבתות
 החורף), ורק כשבכלל אופן לא יאכל סעודה שלישית
 (כגון שאין לו אפילו פירות) אומרים לו לחלק סעודת
 הבוקר לשניים, אבל לא משום שסומך על דיעה זו³⁴.

צינונים והוספות

31) לעיל סעיף ג.
 32) שו"ת דברי נחמיה סי' יט (דף כ, ב בסופו): על כרחך
 שאין דברי המ"א אמורים כי אם גבי עני שאין לו כי אם
 מזון ב' סעודות (היינו כדי אכילת פרס הנזכר בכל מקום
 שהוא כ"ג או כ"ד ביצים), וסעודה כזו לא יתמהמה בה
 מקודם חצות עד מנחה גדולה שהוא יותר מחצי שעה, ולא
 משכחת שימשיך סעודתו עד זמן מנחה גדולה כ"אם
 שיתחיל אחר חצות וזה אסור (ולשון המ"א שכתב אין
 להמשיך עד אחר חצות אינו מדוקדק כ"כ לכן מוח"ז רבינו
 ז"ל שינה הלשון וכתב אין להמתין כו' ע"ש).
 33) סעיף א: צריך למהר לאכול סוף שעה ששית שאסור
 להתענות בשבת עד חצות אפילו אם אינו מתכוין לשום
 תענית אלא שנמנע מחמת עסקו בדבר אחר אפילו הוא דבר
 מצוה.
 34) שו"ת דברי נחמיה סי' יט (עמ' 38): ומכל מקום גבי
 מי שאין לו כ"אם מזון ב' סעודות העתיק מוח"ז רבינו ז"ל
 בסי' רצ"א ס"ה דברי המ"א שם כ"י... מיירי במי שאין לו
 יותר ממזון ב' סעודות כלל אף לא פירות כו' ומ"מ מדכתב
 מוח"ז רבינו זה בב' חצאי עגולה משמע שגם זה לא ברירא
 ל' וכדמשמע נמי מדלא סיים בסי' תמ"ד דאם אין לו גם

פירות עכ"פ יחלק או סעודה שחריית, והיינו די"ל ג"כ
 דבהחלט גמור קי"ל דאין שום מצוה כלל בסעודה ג' קודם
 זמנה, אף אם לא אפשר בענין אחר כלל אף בפירות
 וכמשמעות לשון הטוש"ע דסי' רצ"א לא קיים המצוה כו'...
 אשר ע"כ ממילא אינו נכון לעשות כן בחינם משום חשש
 ברכה שא"צ עפ"י ד התוס' עכ"פ... אלא שמ"מ נראה
 שמוח"ז רבינו ז"ל נסתפק בזה וכו'.
 אבל היכא דאיכא נמי פירות בזמן סעודה ג' כי וודאי
 דבכוונה השמיט בסי' תמ"ד ד' המ"א שהצריך לחלק סעודת
 הבוקר... וממילא יש בזה חשש בשא"צ חנם וכנ"ל... וע"ש
 לשון מוח"ז רבינו ז"ל שכ' טוב לו כו' ואף שהעיקר כו'
 מ"מ כיון שאין לו בזה לקיימה בזמנה טוב שיקיימנה
 לסברא זו ממה שלא יקיימנה כלל.
 מבואר שמעיקר הדין אין זה קיום כלל ואם הי' איזה
 אפשריות לקיימה ודאי לא פקע חיובא ממנו כלל. ואף גם
 עתה שאין לו אין עליו חיוב כלל לעשותה בבוקר כיון שאין
 נ"מ בזה כלל כנ"ל אלא שמ"מ ע"ד מהיות טוב כו' יקיימנה
 לסברא זו כו'. ואיך נאמר דגם במקצת אונס יוכל לכתחילה
 לעשותה בבוקר ולצאת י"ח אתמהה.
 35) לעיל סעיף ב.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת - לפי לוח "רב יומי"

1 ב ומותר ליתן לפניו מזונות בחצר אע"פ שיודע שיוציאן
 2 לחוץ והוא שיהיה לו רשות לאכלן שם אם ירצה
 3 ומכל מקום לא יתן הוא לידו ממש כדי יעשה הוא

4 העקירה מרשות היחיד אלא הנכרי יטול מידו שאז הנכרי
 5 הוא העושה העקירה ואין צריך לומר שמותר אם מניח על
 6 גבי קרקע או על גבי שלחן והנכרי נוטל משם.

49 ך במקומות שנוהגים לאכול פת של פלטר נכרי יש מתירין
50 ליקח ממנו בשבת אפילו פת שנאפית היום אם היא עיר
51 שרובה נכרים שאז מן הסתם היא נאפית בשביל הנכרים
52 ולא בשביל ישראל ואם כן אין לאסור אותה מדין נכרי
53 העושה מלאכה בשביל ישראל וגם אין לאסור אותה מדין
54 מוקצה אפילו אם היתה קמח או עיסה בבין השמשות שהן
55 מוקצין כמו שנתבאר בסי' ש"ח אין אומרים בה מתוך

56 שהוקצית בבין השמשות הוקצית לכל השבת כולה לפי
57 שאין אומרים כן אלא בדבר שניתקן ונעשה ראוי מאליו
58 משחשכה כגון נר שכבה מאליו משחשכה אבל כל דבר
59 שגמרו בידי אדם דהיינו שנגמר תיקונו בשבת ונעשה ראוי
60 על ידי אדם אין בו משום מוקצה כלל אפילו בבין השמשות
61 בעודו אינו ראוי מפני שאינו מקצה ממנו דעתו כלל בבין
62 השמשות מליהנות ממנו בשבת כיון שבידו הוא לתקנו
63 ולעשותו ראוי בו ביום כגון הקמח שביד נכרי אין לו דין
64 מוקצה כלל בשבת מפני שבידו הוא לאפותו ולעשותו ראוי
65 בו ביום וכיון שהוא מוכן להנכרי בעליו הרי זה מוכן לכל.

66 ויש אומרים שלא אמרו כל דבר שגמרו בידי אדם אין בו
67 משום מוקצה אלא בדבר שהתחלת מלאכת תיקונו כדי
68 לעשותו ראוי היתה קודם השבת ונגמרה בשבת כגון נכרי
69 שהתחיל לעשות כלי מערב יום טוב וגמרו ביום טוב אין
70 בו משום נולד הואיל וגמרו בידי אדם כמו שנתבאר בסי'
71 רנ"ב (וכן פת שהתחיל לאפותה דהיינו שנתנה בתנור מבעוד
72 יום אף שבבין השמשות לא היתה ראויה עדיין אין בה
73 משום מוקצה) אבל פת שהתחלת מלאכת תיקונה שעל ידי
74 כך נעשית ראוי דהיינו מלאכת אפייתה היתה בשבת יש בה
75 משום מוקצה אם היתה קמח או עיסה בבין השמשות אבל
76 אם היתה תבואה בבין השמשות ונטחנה ונאפית בשבת אין
77 בה משום מוקצה ולא משום נולד ביו"ט כמו שיתבאר בסי'
78 תקי"ז.

79 ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה אלא אם כן הוא
80 שעת הדחק כגון שדר בכפר יחידי שאי אפשר לו לשאול
81 פת מחבירו או לצורך מצוה כגון סעודת ברית מילה או
82 לצורך ברכת המוציא אזי יש לסמוך על המתירים.

83 ומכל-מקום אסור ליתן מעות להפלט מערב שבת שיתן לו
84 הפת בשבת שאז הוא אופה לצורך ישראל ואסור לאכול
85 מהפת עד למוצאי שבת בכדי שיעשו כמו שיתבאר:

86 ז (וכל זה כפת אבל נכרי שבישל לעצמו מדברים שאין
87 בהם משום בישולי נכרים אין בהם משום מוקצה לדברי
88 הכל אפילו הן פירות שאינן נאכלים חייין ולא היו ראויים
89 כלל בין השמשות לפי שאין אומרים מתוך שהוקצה בין
90 השמשות הוקצה לכל השבת כולה אלא בדבר שמקצה אותו
91 האדם מדעתו ודחאו בידים כגון תבואה שטחנה ועשאה
92 קמח אבל לא בדבר שהוא מוקצה בעל כרחו של אדם כמו
93 שנתבאר בסי' ש"י):

94 ח וכל זה באפייה (ובישול) וכיוצא בהן משאר מלאכות
95 הנעשות בתלוש חוץ מסחיטת פירות שאם סחטן נכרי
96 אפילו לעצמו אסורים המשקים לישראל עד לערב אם הוא

1 אבל אם אין הרשות בידו לאכלן שם או שהם מזונות
2 מרובים שאי אפשר לו לאכלן שם וניכר הדבר שיוציאן
3 לחוץ וכן אם הנכרי עומד בחוץ ופשט ידו לפניו שידוע
4 וניכר הוא שיוציא אסור ליתן לפניו מפני שנראה כנותן לו
5 על מנת להוציא ואף שמוציא להנאתו ולא בשביל ישראל
6 מכל-מקום כיון שדבר זה שהוא מוציא נותנו לו ישראל
7 משלו אסור מטעם שנתבאר בסי' ש"ז:

8 ג ואפילו כשעומד בפנים לא התירו ליתן לפניו אלא
9 מזונות שיתכן לאכלם בחצר אבל לא שאר חפצים שדרך
10 להוציאן מפני שנראה כנותן לו על מנת להוציא.

11 במה דברים אמורים בחפצים של ישראל אבל חפצים של
12 נכרי מותר ליתנם לו שאף שנראה כנותן לו על מנת להוציא
13 אין בכך כלום כיון שאינו מוציא בשביל ישראל אלא
14 בשביל עצמו והחפץ אינו של ישראל ואפילו לומר בפירוש
15 עשה מלאכתך בחפצים שלך מותר כמו שנתבאר שם.

16 ומכל-מקום אם הנכרי עומד בחוץ ופשט ידו לפניו אסור
17 ליתן לפניו אפילו חפצים שלו מפני מראית העין שהרואה
18 שישראל נותן לו סבור שהוא חפץ של ישראל משא"כ
19 כשנותן לפניו בחצר שאין שם רואים והרואה אותו יוצא
20 מרשות ישראל וחפץ בידו הוא סבור שמוציא חפץ שלו ולא
21 של ישראל.

22 (ומכל-מקום אם האמת הוא שהוא חפץ של ישראל אסור
23 שמא יִרְדַּע האמת להרואים ויחשדוהו שנתנו לו כדי
24 להוציאו בשבילו משא"כ בחפץ של נכרי אם יִרְדַּע האמת
25 לרואים אין כאן חשד כלל):

26 ד ואפילו הוא חפץ של נכרי אלא שהוא ממושכן לישראל
27 דינו כחפץ של ישראל אפילו פדאו הנכרי (כ"מ בסי'
28 רנ"ב גבי מכירה) מבעוד יום ואפילו אם יחד מקום הנכרי
29 מבעוד יום בתוך רשותו להניח שם משכונו עד למחר שיבא
30 ויטלנו משם אסור להניחו ליטלו בשבת משום מראית העין.

31 אלא אם כן שהנכרי הוא אלם שאז יש להקל אפילו לא יחד
32 לו מקום וכן במקום שיש בו משום דרכי שלום כגון נכרי
33 שחלה ושלח אחר מאכל ישראל מותר לתת לו או אפילו
34 לשלוח לו ע"י נכרי והוא הדין לצורך מצוה כגון להוציא
35 חמץ מביתו בפסח כמו שיתבאר בסי' תמ"ד מפני
36 שהשליחות ע"י נכרי הוא שבות ועכשיו שיש אומרים שאין
37 לנו רשות הרבים אלא כרמלית כמ"ש בסי' שמ"ה הוא
38 שבות דשבות והתירוהו לצורך מצוה כמו שנתבאר בסי'
39 ש"ז והוא הדין מפני דרכי שלום והוא הדין בנכרי אלם
40 ומכל-מקום צריך לזוהר שלא יתן ליד הנכרי ממש כיון
41 שאפשר בלא זה ואפילו בחפצים של נכרי צריך לזוהר בזה:

42 ה מותר להחליף משכון לנכרי בשבת אם הוא מלבוש
43 ויוציאנו הנכרי דרך מלבוש כי אין זה משא ומתן וגם
44 בישראל מותר בענין זה אם ישראל צריך ללבושו בשבת
45 ואם הנכרי מביא המעות ונוטל המשכון מותר ג"כ ובלבד
46 שלא יחשוב עמו וטוב שהנכרי יקח המשכון בעצמו ולא
47 יגע בו ישראל כדי שלא יהא נראה כנושא ונותן ואם הביא
48 לו משכון אחר לא יגע גם בו:

אלו ללקטם לו בשבת או שמא היה בדעתו ללקוט לו פירות
אחרים ופירות אלו ליקטם לעצמו או לנכרי אחר ואח"כ
נמלך ונתנם לישראל כשבא אצלו וכן כל כיוצא בזה אבל
נכרי שהביא דורון לישראל או שהביא למכור בעיר שרובה
ישראל אין תולין להקל שמא ליקטן מתחלה לעצמו ואח"כ
נמלך להביאן לכאן אלא מן הסתם ליקטן מתחלה לשם כך
וכן אין לתלות להקל שמא ליקטן מערב שבת לפי שנכרי
המביא דורון או למכור מן הסתם הוא מתכוין להביא מן
המשובח ומביא מאותן שליקט היום וכן לענין צידה ביו"ט:

יא דבר שאין בו חשש צידה ומחובר אלא שהובא מחוץ
לתחום אם הביאו הנכרי לעצמו או לנכרי אחר מותר
לישראל אפילו בו ביום ואם הביאו לישראל אסור באכילה
בו ביום למי שהובא בשבילו ולערב בכדי שיעשו גזרה
שמא יאמר לנכרי להביא לו מחוץ לתחום בשבת כדי לאכול
ממנו בו ביום או לערב מיד אבל לאחרים מותר אפילו בו
ביום לפי שאיסור התחומין הוא מדברי סופרים ולא החמירו
כל כך בשל דבריהם לאסור אף למי שלא הובא בשבילו
ולכן אף מי שהובא בשבילו מותר לו לטלטלו כי אין לו
דין מוקצה הואיל והוא ראוי לאכילה לאחרים בו ביום רק
שצריך לזוהר שלא לטלטלו חוץ לד' אמות ממקום שהניחו
הנכרי אם הניחו במקום שאינו מוקף לדירה כגון בשדה או
בעיר שאינה מעורבת דהיינו שאם טלטלו אחד ב' אמות לא
יטלטלנו הב' יותר מב' אמות כמו שיתבאר בסי' ת"א בכל
דבר שהוציאו נכרי חוץ לתחום.

ואם הובאה בספינה מחוץ לתחום מותר באכילה אף למי
שהובא בשבילו אם הלכה הספינה למעלה מעשרה טפחים
שאין תחומין למעלה מי' טפחים כמו שיתבאר בסי' ת"ד
רק שצריך לזוהר שלא לטלטלו חוץ לד' אמות אלא אם כן
היה בספינה מערב שבת ולא היה למטה מי' טפחים
משנכנס השבת עד שהגיע לתוך התחום של מקום זה שהוא
בו עתה כמו שיתבאר שם:

יב אע"פ שהבא מחוץ לתחום מותר למי שלא הובא
בשבילו מכל-מקום אם הביאו ב' דברים לב' בני אדם
אסורים להחליף זה עם זה שהרי עכ"פ נהנה הוא במה
שהובא לו מחוץ לתחום שעל ידי כן נתן חברו לו את
חליפו:

יג כל מקום שצריך להמתין בכדי שיעשו אין צריך
להמתין אלא בכדי ששהא המביא ביום השבת כגון אם
הביא לו ממקום רחוק בג' שעות על היום בשבת מפני
שהוא רכב על סוס ולכן מיהר הבאתו אינו צריך להמתין
למוצאי שבת כדי הליכה לשם ברגל אלא די שימתין ג'
שעות ואין צריך לחוש שמא לא רכב כל כך במרוצה אלא
רכב הרבה כליל שבת כי מן הסתם אין דרך לרכוב בלילה.

במה דברים אמורים כשיודע מאיזה מקום הביא אבל אם
אינו יודע כלל ואפשר שהביאו ממקום קרוב די שימתין
למוצאי שבת בכדי הבאה מחוץ לתחום חוץ ממה שצריך
לשהות בליקטתו או צידתו אם הוא דבר שיש במינו
במחובר או מחוסר צידה כמו שיתבאר בסי' תקט"ו.

בענין שהיו אסורים אם היו זבים מאליהן כמו שנתבאר בסי'
ש"כ לפי שגם אלו המשקין הבאים לישראל ע"י סחיטת
נכרי הם בכלל הגזרה שגזרו על משקין שזבו מאליהן מפני
שגם אלו באים להישראל ממילא כמו הזבין מאליהן.

וכן נכרי שליקט פירות מהמחובר לעצמו אפילו הוא בענין
שאינו בהם משום מוקצה כגון ששמע את הנכרי אומר מערב
שבת למחר אלקוט פירות אלו והן פירות שנגמר בישולן
שהכנה מועלת להן אפילו במחובר כמו שנתבאר בסי' שי"ח
אע"כ אסורים לישראל עד לערב לפי שהם בכלל הגזרה
שגזרו על פירות הנושרים מאליהן כמו שנתבאר בסי' שכ"ב
שגם פירות אלו באים להישראל ממילא כמו הנושרים
מאליהם.

ולא פירות בלבד אלא אפילו כל מחובר שנתלש מאליו או
ע"י נכרי אע"פ שאינו מאכל אדם הוא בכלל גזרה זו כגון
נכרי שליקט עשבים מהמחובר אפילו הוא בענין שאינו בהם
משום מוקצה כגון שיש לישראל בהמות שיכולים לרעות
שם בעשבים אלו והרי הם מוכנים לו אע"כ אסורים משום
גזרת פירות הנושרים ולכן אסור לישראל להשתמש בהם
שום תשמיש כמו שאסור להשתמש בפירות הנושרים ולכן
הם אסורים ג"כ בטלטול כיון שאינם ראויים לו בו ביום
להשתמש בהם שום תשמיש והרי הם מוקצים כמו שפירות
הנושרים יש להם דין מוקצה מטעם זה.

ואפילו עצים שתלשן הנכרי לעצמו או שנשרו מאליהן
ביו"ט הם בכלל גזרה זו כמו שיתבאר בסימן תק"ז.

וכן נכרי שצד דגים או חיה או עוף לעצמו אסורים לישראל
ביו"ט כמו שיתבאר בסי' תקט"ו:

ט אם ליקט או צד או אפה ובישל או שעשה אחת משאר
מלאכות בשביל ישראל או בשביל ישראל ונכרים צריך
להמתין לערב בכדי שיעשו גזרה שמא יאמר לנכרי לעשות
בשבת כדי שיהא מוכן לו במוצאי שבת מיד ואפילו אחרים
שלא נעשית המלאכה בשבילם צריכים להמתין כן שכל
שנעשית מלאכת איסור של תורה בשביל ישראל החמירו
חכמים שלא לחלק בין מי שנעשה בשבילו לאחרים אבל
אם נעשה איסור של דברי סופרים בשביל ישראל מותר
לאחרים מיד כמו שיתבאר ושיעור בכדי שיעשו יתבאר בסי'
תקט"ו:

י ספק אם ליקטן בשביל ישראל או שידוע שליקטן בשביל
ישראל ואין ידוע אם נלקטו היום או לאו אסורות בו
ביום וגם לערב בכדי שיעשו ואע"פ שהוא ספק דברי
סופרים אין הולכין בו להקל הואיל והוא דבר שיש לו
מתירין ויש אומרים שלערב מותר מיד שכיון שאיסור זה
אינו אלא כעין קנס שלא יבא לומר לנכרי לעשות לו בשבת
לא החמירו בספיקו אע"פ שיש לו מתירין והעיקר כסברא
הראשונה.

ואף לפי סברא האחרונה לא הקילו אלא בכגון שהנכרי אמר
לישראל מערב שבת ליתן לו פירות בשבת והלך לבית
הנכרי ונתן לו שאז יש להסתפק שמא ליקט פירות אלו
בשבת בשביל ישראל והיה בדעתו מערב שבת על פירות

50 שלא ליקח מידו כמו שנתבאר שם וגם שלא ליתן מעות
51 לנכרי כמ"ש בסי' תקי"ז (ומכל-מקום אין להקל אלא בשכר
52 וכיוצא בו מהדברים הצריכים בשבת צורך גמור שאי אפשר
53 להיות בלעדם אלא בדוחק קצת אבל דברים שאין צריך כל
54 כך כגון פירות ומיני תבשילים יתירים וכיוצא בהם אינן
55 נקראים דבר מצוה כמו שנתבאר בסי' רס"א):

56 **יז** ליקט נכרי עשבים מהמחומר לצורך בהמתו מאכיל
57 אחריו ישראל את בהמתו דהיינו שעומד בפניה שלא
58 תוכל לנטות אלא דרך שם כמו שנתבאר בסי' שכ"ד בכל
59 דבר האסור בטלטול ואף עשבים אלו אסורים בטלטול
60 כמ"ש למעלה והוא שאין הנכרי מכירו אבל אם מכירו אסור
61 לו אפילו לעמוד בפניה כדי שתאכל מהם בשבת גזרה שמא
62 ירבה הנכרי ללקוט בשביל בהמתו אם יאכילנה מהם אבל
63 למוצאי שבת אין צריך להמתין בכדי שיעשו כיון שהנכרי
64 ליקט לצורך עצמו ואין איסורו בשבת אלא משום גזרה
65 שמא ירבה בשבילו:

66 **יח** וכן הדין בכל דבר שיש לחוש בו שמא ירבה בשבילו
67 אם הוא מכירו כגון נכרי שצלה או בישראל לעצמו
68 דברים שאין בהם משום בישולי נכרים וכל כיוצא בדבר זה
69 שצריך להרבות בו בשביל שנים יותר מבשביל אחד אבל
70 בדבר שאין לחוש בו שמא ירבה בשבילו כגון שהדליק נר
71 לעצמו או שעשה כבש לירד בו מהספינה שבנר אחד וכבש
72 אחד יספיק לכל אפילו מכירו מותר:

73 **יט** אע"פ שאינו מכירו אם אומר בפירוש שלצורך ישראל
74 הוא עושה או אפילו אינו אומר כן אם מעשיו מוכיחים
75 שלצורך ישראל הוא עושה כגון שהדליק נר בבית
76 שהישראל בו והלך לו הנכרי ולא נהנה ממנו כלום אסור
77 להשתמש לאורו:

78 **כ** אם ליקט נכרי עשבים (לבהמתו) והאכיל (גם) לבהמת
79 ישראל אין צריך למחות בידו ואע"פ שמן הסתם ליקט
80 גם לצורך ישראל אין איסור בליקוט זה כלל כי כל נכרי
81 העושה דבר מעצמו בודאי מתכוין הוא לטובת עצמו שיודע
82 שלא יפסיד כמו שנתבאר בסי' רנ"ב ובלבד שלא יהיו
83 עשבים של הישראל אלא של הנכרי או של הפקר מטעם
84 שנתבאר שם (וגם אין איסור במה שמאכיל לבהמת ישראל
85 מעשבים שליקט בשבילו שאף שאסור לישראל ליהנות ממה
86 שעשה הנכרי בשבילו אע"פ שנתכוין לטובת עצמו כמו
87 שנתבאר שם מכל-מקום כאן אין גופו ממש נהנה מזה לא
88 גזרו חכמים אלא אם כן הוא עצמו עומד בפניה כדי שתאכל
89 אבל לא על מה שהנכרי מאכילה כיון שמתכוין בזה לטובת
90 עצמו).

91 במה דברים אמורים כשהנכרי עושה כן דרך מקרה (שאינן
92 הדבר ידוע בכירור שליקט גם בשביל ישראל כי שמא
93 ליקטן לעצמו ואח"כ נמלך ליתן לבהמת ישראל) אבל אם
94 רגיל לעשות כן צריך למחות בידו (שכיון שבודאי הוא
95 ליקטן בשבילו גזרו חכמים אף על מה שמאכיל הנכרי מהם
96 לבהמת ישראל):

1 ויש אומרים שבכל מקום שצריך להמתין בכדי הבאה מחוץ
2 לתחום ואין צריך לומר במקום שצריך להמתין בכדי הבאה
3 ממקום רחוק יותר אין ליל מוצאי שבת עולה מן החשבון
4 וצריך להמתין שיעזר זה למחר ביום ראשון לפי שאין
5 רגילות להביא בלילה במקום רחוק חוץ לתחום וא"כ יש
6 לחוש שמא מפני כך יאמר לנכרי להביא לו בשבת כדי
7 שיהיה מוכן לו בליל מוצאי שבת אחר שישעה שיעזר זה.
8 ויש לחוש לדבריהם לענין שבת אבל לענין יו"ט יש להקל
9 כסבא הראשונה ואף לענין שבת יש להקל לצורך אורחים
10 או שאר סעודת מצוה אבל במקום שצריך להמתין בכדי
11 הבאה מתוך התחום כגון נכרי שליטת פירות או צד דגים
12 בתוך התחום וצריך להמתין בכדי לקיטה או צידה והבאה
13 מאותו מקום שליטת וצד בתוך התחום הרי הלילה עולה לו
14 מן החשבון לדברי הכל:

15 **יד** אם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אסור למי שהובא
16 בשבילו עד למוצאי שבת בכדי הבאה מחוץ לתחום
17 מפני שהוא דבר שיש לו מתירין ולהאומרים שבאיסור כזה
18 שאינו אלא כעין קנס שלא יבא לומר לנכרי לעשות בשבת
19 לא החמירו בספיקו אע"פ שיש לו מתירין כמ"ש למעלה
20 אף כאן מותר באכילה אפילו למי שהובא בשבילו אפילו
21 בו ביום וכבר נתבאר שהעיקר כסבא הראשונה:

22 **טו** וכל זה בנכרי שאינו שרוי עמו בעיר אבל נכרי השרוי
23 עמו בעיר ופירות המצויים עמו בעיר אין מחזיקים
24 מספק לומר שמא הביאן מחוץ לתחום כי אדרבה אנו
25 אומרים כאן נמצאו וכאן היו ואפילו אם יש לנכרי ב' בתים
26 אחד חוץ לתחום ואחד בתוך התחום תולין להקל שהביא
27 מתוך התחום כי מן הסתם אינו מניח בית הקרוב והולך
28 להביא מבית הרחוק אבל אם יש לו ב' בתים חוץ לתחום
29 ואחד בתוך התחום יש לחוש לרוב הבתים שהם חוץ
30 לתחום:

31 **טז** נכרי שמילא מים לבהמתו מבור שהוא עמוק י' טפחים
32 ורחב ד' טפחים העומד ברשות הרבים ונמצא שהוציא
33 מרשות היחיד לרשות הרבים מותר לישראל להשקות מהם
34 בהמתו כיון שהנכרי לא נתכוין כלל בשבילו והוא שאין
35 הנכרי מכירו אבל אם הוא מכירו אסור גזרה שמא ירבה
36 הנכרי לדלות גם בשבילו אם ישקה גם הוא מהם.

37 ואפילו אינו מכירו אם מילא לצורך בהמת ישראל אסור
38 אפילו לאחרים להשתמש במים אלו אפילו תשמיש אחר
39 כגון רחיצה והדחת כלים שכל שנעשה באיסור של תורה
40 ע"י נכרי לצורך ישראל לא חלקו חכמים בין מי שנעשה
41 בשבילו לאחרים אבל אם מילא מבור העומד בכרמלית או
42 שהביא מים לרשות הרבים מן הנהר שהוא כרמלית מותר
43 לאחר שלא הובא בשבילו שאיסור הכרמלית אינו אלא
44 מדברי סופרים.

45 ועכשיו נהגו העולם היתר אפילו לכתחלה לומר לנכרי
46 להביא שכר או שאר דברים שהם צורך השבת דרך כרמלית
47 ויש שלמדו עליהם זכות לומר שצרכי שבת חשובים הם
48 כדבר מצוה שהתירו בו שבות דשבות כמו שנתבאר בסי'
49 ש"ז וצריכים הם להזהר שלא ליתן הכלי ליד הנכרי וגם

39 שמע צ"ל בתיבת "אחד" - "כל המאריך באחד, 39
מאריכין לו ימיו ושנותיו" - כי תיבת "אחד" מורה 40
על גילוי אחדותו יתברך בעולם, וכמאמר חז"ל 41
בפירוש אותיות אח"ד - אות אל"ף קאי על הקב"ה 42
אלופו של עולם, אות ח' - ז' רקיעים וארץ, ואות 43
ד' - ד' רוחות העולם; וזהו ענין אח"ד - גילוי 44
אחדותו של הקב"ה תוך ז' רקיעים וארץ, עד שכל 45
ד' רוחות העולם יהיו מלאים כבודו יתברך. 46

ועומק הענין:

47 לפי האמת, מצד הקב"ה בכבודו ובעצמו אין 48
שום מציאות בלעדו, שהכל "כולא חד" עם אלקות, 49
ומה שנראה העולם למציאות בפני עצמו נפרד 50
מאלקות הוא מצד ההעלם וההסתר, שהקב"ה 51
הסתיר את עצמו שלא תגלה האמת ש"הוא לבדו 52
הוא ואין זולתו". 53

54 וזו היתה כוונת הבריאה "להיות לו יתברך 54
דירה בתחתונים", שהקב"ה רצה שבני ישראל על 55
ידי עבודתם יסירו את ההסתר הזה ויגלו אחדותו 56
יתברך האמיתית גם למטה בעולם הזה, כך שיהי' 57
ניכר בכל העולם כולו ש"הוי' אחד". 58

59 וזהו התוכן הפנימי של ענין האריכות באחד, 59
שאין הכוונה רק לכוונה בעת אמירת תיבת "אחד", 60
אלא ש"צריך לזכור תמיד ולהתבונן שמלא כל 61
הארץ כבודו", עד ש"בכל דבר ודבר שהאדם רואה 62
ישים אל לבו אחדות הבורא ית'". 63

64 **אך איך הוא ההמשכה, הוא ע"י תורה ומצות**
65 **שהם רמ"ח אברין דמלכא.**

66 אך איך אכן ממשיכים ומגלים שכינתו יתברך 66
בפועל למטה בכל העולם כולו - הרי זה על ידי 67
תורה ומצוות. 68

69 כי המצוות נקראות "רמ"ח אברין דמלכא", 69
שהטעם שנמשלו המצוות לאברים הוא לפי שכמו 70
שבתוך אברי הגוף מלובשים כוחות הנפש 71
וכשמושכים אחד מאברי הגוף נמשך בדרך ממילא 72
גם כח הנשמה שמלובש בהאבר ההוא, כך בכל 73
מצוה ומצוה מלובש אור אלקי, ובקיום המצוה 74
נמשך האור האלקי המלובש במצוה ההיא, הן 75
באדם המקיים את המצוה, וכן בדבר הגשמי שבו 76
נעשית המצוה. 77

1 **אך העיקר הוא להמשיך אלהותו ית' למטה**
2 **להיות לו דירה בתחתונים, שזהו דוקא תכלית**
3 **הבריאה.**

4 ידוע מה שאמרו רז"ל שתכלית בריאת עולם 4
הזה הוא ש"נתאווה הקב"ה להיות לו דירה 5
בתחתונים", שהקב"ה רצה שעולם הזה הגשמי 6
ייעשה דירה לשכינתו יתברך, ולפיכך עיקר עבודת 7
האדם עלי אדמות הוא "להמשיך אלקותו יתברך 8
למטה", היינו לעסוק באותם הענינים הממשיכים 9
השכינה ב"תחתונים", ודבר זה הוא הגורם תענוג 10
כביכול אצל הקב"ה (מאחר שבכך נשלמה 11
תאוותו" ותשוקתו של הקב"ה להיות לו דירה 12
בתחתונים). 13

14 **לזכור תמיד ולהתבונן שמלא כל הארץ כבודו**
15 **ולהאריך בו, וזהו תענוג עליון.**

16 מאחר שזוהי תכלית הבריאה, על כן בזה צריך 16
להיות עיקר התעסקות האדם. 17

18 קודם כל - במוחו ומחשבתו, שצריך לזכור 18
תמיד ולהתבונן באריכות כיצד "מלא כל הארץ 19
כבודו", שבארץ הלזו הגשמית מלא כבודו יתברך. 20

21 היינו שעל האדם להתבונן בענין אחדותו ית' 21
האמיתית, שבאמת אין שום מציאות מחוץ 22
לאלקות, מאחר ש"מלא כל הארץ כבודו", שגם 23
בארץ הלזו התחתונה אין שום דבר נפרד ממנו 24
יתברך (שזהו הפירוש הפנימי ב"הוי' אחד", שמצד 25
שם הוי' הכל "כולא חד" עם אלקות). 26

27 ועל-ידי-זה גופא עושה דירה לו ית' 27
בתחתונים, וכמבואר בארוכה בספר התניא, שעצם 28
ההתבוננות והאמונה ב"יחוד ה' האמיתי, אשר 29
אפילו בארץ מתחת אין עוד מלבדו" - שהוא 30
יתברך "מלא כל הארץ הלזו כו' וכולא קמי' כלא 31
חשיב ממש והוא לבדו הוא כו' גם במקום הזה 32
שנברא בו עולם הזה" - "זו היא דירתו 33
בתחתונים". 34

35 ואמונה זו וההתבוננות בזה גורמות "תענוג 35
העליון". 36

37 **וכל המאריך באח"ד כו'.**

38 מטעם זה אמרו חז"ל שעיקר הכוונה בקריאת

31 ובלבד שיכוין להמשיך אלהותו ית' אל חיותו
32 וחלקו ממעל, כי חלק ה' עמו שיתאחד וידבק
33 חלקו עם השי"ת, ויתגלה אלהותו ית' לעין כל,
34 כמאמר כי עין בעין יראו ונגלה כבוד הוי'.
35 אך עכ"פ זה נדרש (אפילו מהדיוט), שכוונתו
36 בלימוד התורה וקיום המצוות תהי' כדי להמשיך
37 אלקות בנפשו עד שנפשו תתאחד עם השי"ת, וכן
38 - לגלות אלקות בכל העולם עד שיהי' לו יתברך
39 דירה בתחתונים.

פירוש:

40
41 על ידי לימוד התורה וקיום המצוות נמשך
42 אלקות לתוך הארת נשמתו כפי שהיא מלובשת
43 באברי גופו (שעל-ידם הוא לומד תורה ומקיים
44 מצוות), וכן בדברים הגשמיים שבהם מקיימים
45 המצוות; ועל ידי מעשינו ועבודתנו כל זמן משך
46 הגלות להמשיך אלקות למטה (על-ידי תורה
47 ומצוות), יתגלה סוף-סוף לעתיד-לבוא כבודו ית'
48 לעין כל בכל העולם כולו.

49 ונמצא, שגם עבודת האדם להמשיך אלקות
50 בתוך נפשו (על ידי לימוד התורה וקיום המצוות)
51 - שע"י נעשה בתכלית ההתאחדות עם השי"ת -
52 היא ג"כ לשם תכלית זו לעשות לו ית' דירה
53 בתחתונים, כי על ידי שאחדותו יתברך היא בגילוי
54 בבני ישראל כפי שהם למטה בגופים גשמיים,
55 ביכולתם לגלות אחדותו יתברך בכל העולם כולו.
56 וזה נדרש מכל אדם (אפילו מהדיוט שאינו
57 יכול להגיע לכך להיות אהבת ה' בוערת בלבו),
58 לכוין שלומד תורה ומקיים מצוות לשם תכלית זו,
59 לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

ד"ה שיר המעלות ממעמקים פרק ה

1 ונמצא, שעל ידי קיום מצוות מעשיות
2 ממשיכים אלקות למטה.

3 וכל התורה שמותיו של הקב"ה.

4 וכן על ידי לימוד התורה נמשך אלקות למטה,
5 שלכן אמרו חז"ל שכל התורה כולה הן שמותיו
6 של הקב"ה, שהקשר לענין ה"שם" הוא, דכשם
7 שעל ידי שקוראים לאדם בשמו הוא פונה לקוראיו,
8 כך על ידי לימוד התורה "נמשך" הקב"ה למטה.

9 וזה יכול כל אחד אפילו הדיוט, כשאומר הלכה
10 ואגדה בו' או בשעושה איזה מצוה.

11 ונמצא שהאמת היא להיפך ממש מסברת
12 ה"עולם" מהו עיקר ענין העבודה.

13 שלפי סברת העולם עיקר המעלה בעבודה הוא
14 כשהאדם מרגיש עכ"פ מעט אהבה להקב"ה בלבו,
15 ואילו לימוד התורה ומעשה המצוות הם ביטויים
16 חיצוניים (במעשה בפועל) להתקשרות ודביקות
17 בהשי"ת;

18 אבל לפי האמת, כוונת השי"ת בבריאת העולם
19 היא שהאדם ימשיך אלקות למטה, שע"י נעשה
20 העולם דירה לו יתברך, והמשכה זו אינה אלא ע"י
21 לימוד התורה וקיום המצוות, ואם כן, אדם הדיוט
22 שאינו מרגיש שום אהבה לה' בלבו, אבל לומד
23 תורה (הלכה או אפילו דברי אגדה) וכן מקיים
24 מצוה - הרי ע"י מעשיו המשיך בפועל אלקות
25 למטה (אף שהוא אינו מסוגל להרגיש מה שפעל
26 על ידי מעשיו), ובמילא השלים בכך את "כוונת
27 הבריאה".

28 ואילו האדם שהתכוון בגדלות ה' ונתעורר
29 ברגשי אהבה אליו יתברך, אבל "לא עשה כלום"
30 - הרי החסיר את העיקר.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

7 דעשיה רובו רע כו' ולפ"ז לכאורה איך אמר בנוגה
8 דמתהפכת כולה לטוב דמשמע גם חלק הרע שבה
9 ולפעמים דמתהפכת כולה לרע דהיינו גם חלק הטוב
10 שבה כו' משא"כ בחי' ממוצע הנ"ל שחלק הטוב שבה
11 מתהפך לקדושה כו' אך הענין הוא משום דגם בחי'
12 הרע דנוגה אינו כמו הרע הגמור דג' קליפות הטמאות

1 (ב) ולהבין ביאור הדברים הנה תחלה יש להבין דרך
2 פרט בהשתלשלות הקליפות ובשורש
3 מחצבם ומעמדם למעלה ולמטה ואיך שחוזרים
4 ונכללים בסטרא דקדושה כידוע דהנה מבואר במ"א
5 שיש ג' מדרגות בקליפת נוגה נוגה דבריאה רובו טוב
6 ומיעוטו רע ונוגה דיצי' חציה טוב וחציה רע ונוגה

25 למבקשי אמת שרוב העיתים גם הרגיל בהשגות
 26 וידיעות אלקות לא יחיה מזה בחיות ממש רק כמו
 27 העברה בעלמא יעבור במוח ולב אע"פ שיהיה הדבר
 28 מוסכם וחזק אין לו מזה חיות כלל וכלל (בל"א עס
 29 איז טויט דיא זאך עס קלעפט זיך ניט אונ קוועלט ניט
 30 כו') ודומה לו שהענין האלקי הזה רחוק ממנו ואין לו
 31 שייכות וחיבור עמו כלל וכלל (זייער פרעמד) ויתמרמר
 32 נפשו ביותר מה זה ועל מה זה ירחק מאור פני מלך
 33 חיים כו' ולא ידע כי בנפשו הוא שהרי נאמר ואתם
 34 הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם פי' אתם הדבקים
 35 בה' נקר' חיים שחיותם מזה ממש ומוכן ממילא שמי
 36 שאין לו הדביקות הנקרא (קלעפ) שהוא ההמשכה של
 37 הנפש אין לו חיים כלל והיפך החיים הוא הנקרא מות.
 38 אמנם יש בזה ב' מדריגות הא' שאינו חי בחיי האלקי
 39 אבל לא שמת לגמרי שלא יחיה עוד שהרי לפרקים
 40 תדבק נפשו באלקים חיים בחיות גמור אלא שעה זו
 41 וכיוצא בה לרוב העיתים לא יחיה כלל הנה זהו הבא
 42 רק מצד תאוות היתר לבד ויש בזה חלוקי מדרגות
 43 שונות וכללותו אינו עושה בחי' המות לגמרי רק העדר
 44 החיים לבד והמות ממש אינו עושה רק תאוות איסור
 45 אם במעשה ימות לגמרי מכל וכל ואם בהרהור ורצון
 46 עמוק לא ימות ויוכל לחיות אבל הרשעים שאינם
 47 עושין תשובה בחייהם קרוים מתים ממש (כמשי"ת
 48 בסמוך):

1 שאין להם עליה ותיקון כלל ובחי' הרע דנוגה יש לו
 2 בירור ועליי' ולזה אמר דמתהפך לטוב ולפעמים כו'.
 3 ושורש הדברי' הנה ידוע כללות ההפרש בין נוגה לג'
 4 קליפות הטמאות שהוא כמו ההפרש בין דברי'
 5 המותרי' לדברי' האסורי' לגמרי. וביאור הדברים כידוע
 6 שזהו ההפרש בין תאות היתר לתאות איסור שתאות
 7 איסור שהן מג' קליפות הטמאות שעל ידי זה הכרת
 8 תכרת הנפש משרשה באלקים חיים ונקרא מיתה
 9 ברוחניות וקשה הרבה יותר ממיתה גופניות שבודאי
 10 פרידת אור חיי רוחני האלקי קשה הרבה מפרידת חיי
 11 גשמי ובשרי ויובן זה בהקדים מ"ש ראה נתתי לפניך
 12 את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע ובחרת בחיים
 13 וזה פליאה מי לא יבחר בחיים וידוע שחיים וטוב זה
 14 קאי על בחי' חיי הרוחניות של הנשמה האלקית
 15 שתחיה חיי אור האלקי בשרש מקור חוצבה וכל חד
 16 לפום שרשו כמו השם נפשנו בחיים (דמל' דאצי'
 17 שורש חיות כל ניצוץ אלקי בפרט וכמ"כ פי' חיי דכל
 18 בית ישראל כידוע) צור חיינו כי הוא חייך וכה"ג רבים.
 19 וביאור ענין חיות אלקי זה ידוע שאין זה רק כמו אור
 20 וחיות התפעלות הנפש באלקות בתפלה שמכיר את
 21 בוראו ונמשך אחריו בכל לב ונפש (בל"א עס קלעפט
 22 אונ קוועלט דער מוח ולב) כמו המתפעל בעצמיות שלו
 23 בדבר המגיע בחיי נפשו הגשמית עד שיחיה מזה
 24 (בל"א לעבדיג עס לעבט זייער) והנה דרך כלל ידוע

הקדמת שער התשובה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

15 שהוא בחי' יחוד קודב"ה ושכינתי מקור כנס"י זהו
 16 ע"י כסף, כי כסף הוא מדריגת אברהם קנין א' מלשון
 17 נכסוף נכספת בחי' אהבה, אך האהבה והתשוקה היא
 18 רק לבית אביך שהוא מדריגת החכ' שנק' אביך וע"י
 19 אהבה זו ממשיכי' היחוד שהוא בחי' חכ' כי הטיפה
 20 נמשכת מבחי' מוח החכ', וכמ"ש בצל הכסף בצל
 21 החכ', שע"י כסף ממשיכי' מבחי' חכ' כו', ובשטר
 22 הוא בחי' אותיות שהוא בחי' אותיות התורה שע"י
 23 ממשיכים ג"כ בחי' גילוי אלקות, וכמ"ש ואתא
 24 מרבבו' קדש, האותיות שאלוני שהם המשכת אלקות,
 25 וזהו מ"ש אותותינו לא ראינו שבגלות אינו נראה כו',
 26 אבל מ"מ ישנם רק שאינם נראים לעינינו כו', והנה
 27 אף שע"י ממשיכים גילוי אלקות, אבל מ"מ זהו רק
 28 בבחי' מקיף שנק' קידושין לבד וכמו למשל טבעת

1 ולהבין בתוס' ביאור ענין קנין י"ל משארו"ל במשנה
 2 האשה נקנית בשלש דרכים בכסף ובשטר
 3 ובביאה, וכן א' במשנה נכסים שיש להם אחריות
 4 נקנין בכסף בשטר ובחזקה, והנה אשה היא בחי'
 5 כנס"י וכמ"ש ושם אשה גדולה כו' שקאי על כנס"י
 6 וכמ"ש לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת, איש
 7 הוא בחי' אש י' ואשה היא בחי' אש ה', דהיינו
 8 הרשפי אש ותשוקה שיש בכללות נש"י נמשך מבחי'
 9 אש י' שהוא בחי' הוי' שהרשפי אש שלהם הוא
 10 מבחי' שם הוי' וכמ"ש ה' איש מלחמה, וזהו מ"ש
 11 רשפי' רשפי אש שלהבת י"ה, ואשה זו נקנית בכסף
 12 בשטר ובביאה דהיינו שקנין לשון יחיד וכדי שתוכל
 13 להתייחד עם בעלה הוא ע"י שלשה דברים אלו,
 14 ולמעלה הוא שכדי שיהי' המשכת סוכ"ע בממכ"ע

- 1 קידושין שאינו רק בבחי' מקיף אבל אינו נמשך בבחי'
 2 פנימי' ממש, אבל ביאה הוא בחי' המשכה פנימית
 3 וזהו ענין בהמ"ק קנין א' ששם הוא עיקר היחוד,
 4 וכמ"ש בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך
 5 כו' שנק' ביאה, וכן כתי' כי הנני בא ושכנתי בתוכך
 6 כו', ולפי שעיקר קבלת התורה בפנימי' קבלה משה
 7 דוקא בבהמ"ק וכמ"ש ונועדתי לך שם ודברתי אתך
- 8 כו', נמצא שעיקר היחוד שהוא בחי' קנין הוא בבחי'
 9 ישראל קנין א' לפי שזהו עיקר יחוד קודב"ה ושכנתי'
 10 המשכת סוכ"ע בממכ"ע, והיחוד הוא בבהמ"ק דוקא
 11 לפי ששם הוא עיקר הגילוי כו', ואברהם ותורה זהו
 12 כדי שיהי' היחוד זהו ע"י אברהם שהוא בחי' כסף
 13 בחי' אהבה וע"י שטר שהוא בחי' אותיות התורה
 14 תורה קנין אחד כו'.

חמשה קנינים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 והנה נה"ב שבאדם שרשו ג"כ מבחי' פני שור, רק
 2 שהוא מבחי' פני אדם שבפני שור, ולכן ע"י
 3 בירור נה"ב שבאדם מתעלה לבחי' פני אדם שבפני
 4 שור שזהו גבוה יותר מעילוי הקרבנות. והנה כתי' ופני
 5 אדם לארבעתן שנמצא שבחי' פני אדם כוללת כל הד'
 6 חיות. ולכן ע"י שהאדם זוכה את יצרו הוא כאילו
 7 הקריב כל הקרבנות כולם, כי ע"י הקרבן שמקריבין
 8 קרבן בהמה הוא רק פרט אחד, אבל ע"י שזוכה את
 9 יצרו שהוא מבחי' פני אדם שהוא לארבעתן שכולל כל
 10 הד' חיות לכן ע"י הוא כאלו הקריב כל הקרבנות כולם
 11 כו'. והנה ארוז"ל כמשנה א' פ"ד דאבות איזהו גבור
 12 הכובש את יצרו והביאו הפסוק טוב ארך אפים מגבור,
 13 והיינו שע"י שכובש את יצרו ע"י ממשיך מבחי' א"א,
 14 והיינו בחי' יגמה"ר, ולכן אמרו ולא עוד אלא שאין
 15 תפילתו נמאסת, והיינו שכמו שע"י תפילת הציבור
 16 ממשיכי י"ג מדה"ר, כמו"כ היחיד ע"י שכובש את
 17 יצרו ע"י ממשיך יגמה"ר, ולכן אין הקב"ה מואס את
 18 תפילתו כמו תפילתו כמו תפילת הציבור כו'.
- 19 והנה בתפילת המנחה של שבת אנו אומרים ואני
 20 תפילתי לך עת רצון אלקי' ברוב חסדיך, שלכאוי'
 21 צ"ל איך שייך לומר אלקי' ברוב חסדיך שנודע דשם
 22 אלקי' הוא בחי' דין וגבורה ואיך נאמר שהוא בחי'
 23 חסד ומה גם ברוב חסדיך. אך הענין הוא דהנה אית
 24 חסד ואית חסד, אית חסד דאקרי חסד עולם ואית חסד
 25 דאקרי רב חסד, והיינו שלגבי בחי' חסד עולם שהוא
 26 בחי' החסד שבסדר ההשתל' הנה שם אלקי' הוא מנגד
 27 שהוא בחי' הדין והגבור' שכנגד מדת החסד, אבל בחי'
 28 רב חסד הוא בחי' החסד שלמעלה מבחי' סדר ההשתל'
 29 משם נמתקי' הגבורות דשם אלקי' כו'. ולכן בשבת
 30 במנחה שאז התגלות בחי' רעוא דכל רעוין בחי' ע"ק
 31 לכן אומרי' אז אלקי' ברוב חסדיך שגם שם אלקי'
 32 מתבסס ע"י החסדי' שנמשכי' מע"ק. וזהו פי' ואני
 33 תפילתי בזמן מנחה של שבת שהוא בחי' עת רצון אזי
 34 גם אלקי' הוא ברוב חסדיך כו'.

אריב"ל כו' גדולים נמוכי הרוח

בס"ד [ש"פ בהר (ערב ל"ג בעומר). ל"ב].

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

- 1 בשורות הבאות מפרט הרבי נ"ע, כיצד תכונה זו של
 2 הרצון קיימת אף ברצון האלקי בבריאה:
 3 ולמעלה - בהנהגת הבורא שכל ההתהוות של סדר
- 4 ההשתלשלות הוא מהרצון וכמו שכתוב²³ כל אשר חפץ
 5 ה' עשה, הנה אם היה הרצון מסתלק חס"זשלו"ם היה אין
 6 ואפס לגמרי כו', - כיון ששורש כל ההתהוות הוא

19 בדומה לענין הספיחים. כמו שיש ספיחים בגשמיות, שזו התבואה הגודלת מעצמה, כך ברוחניות יש יחודים עליונים הנעשים כביכול מעצמם. דאיתא בזהר²⁷ על פסוק²⁸ אור זרוע לצדיק שהלשון "זרוע" הוא אור שנורע כבר, וקאי - הפסוק מדבר על זמן הגלות דנגנא לא אעיל בניתא, - שהגנן (הקדוש-ברוך-הוא) לא בא לגן (וכפי שמצינו בישיעה²⁹ שבנ"י הם בדוגמת כרם גן) של הקדוש-ברוך-הוא) בניגוד לזמן הבית שאז הגנן - הקדוש-ברוך-הוא, נמצא בגינה, ומכל-מקום ישנם יחודים גם בזמן הגלות והן מהאור שנורע כבר בו' כמו שלפעמים גדלים ספיחים מדברים שנורעו הרבה זמן קודם, כך יש יחודים עליונים שנעשים בזמן הגלות ששרשם מאותם אורות שנורעו בזמן הבית. וכמו שכתוב במקום אחר באורך (באריכות)³⁰.

32 וכל זה שייך רק באורות הפנימיים, שגם לאחר הסתלקותם נשאר רושם והארה מהם. מה"שאיין-כן הרצון אם היה מסתלק חסיושלום היה הכל מתבטל לגמרי בו'.

1 מהרצון של הבורא, הרי כפי שבהסתלקות הרצון - במשל - לא נשאר מאומה, כך בהסתלקות הרצון - בנמשל - לא היה נשאר מאומה מכל הבריאה.

4 דבסילוק האורות פנימיים הנם שנעשה העלם על-ידי סילוקם מכל-מקום נשאר קצת רושם מהם בו'. - כפי שנתבאר לעיל במשל של נפש האדם, וכידוע בענין מה שנאמר בזהר²⁴ דכר אנת תסתלק מנייהו אשתארו כגופא בלא נשמתא בו' - כאשר האורות העליונים המתלכשים בספירות יסתלקו מהם, הכלים ללא האורות ישארו כגוף ללא נשמה, דמכל-מקום נשאר בהעלם בו', - כלומר, גם אז נשאר רושם מהאורות ואינם מסתלקים לגמרי, אלא שהם בבחינת העלם. וכל זה כשעוסקים בכוחות הפנימיים, שגם כאשר הם מסתלקים הרי נשאר רושם. וכמו שכתוב במקום אחר על מאמר הזה²⁵, שכונת הזוהר כמה שנשאר בהסתלקות האורות, הוא שאף באורות גופא יש רושם (ולא רק מצד הכלים)²⁶.

17 גם יש לומר שזהו ענין הספיחים - האור הפנימי המשאיר רושם בעולם אף לאחר הסתלקותו, הוא

24. הקדמת התיקוני זוהר (פתח אליהו).

25. ראה באריכות בסידור עם דא"ח בפירוש פתח אליהו. ובכמה מקומות. ובתורה אור פ' מקץ (לה, ב) כתב וזה לשונו: אבל הענין ע"פ מ"ש במאמר דפתח אליהו וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כגופא בו'. דקשה כ"ל איך יש להם מציאות אפי' כגופא בו' בשלמא באדם הגוף יש לו מציאות בפ"ע שאין התהוותו מהנשמה כ"א מספות אר"א בו'. מה שאין כן למעלה הרי מן הכל. וא"כ כד אנת תסתלק בו'. איך יש שום מציאות להן. אך התירוץ דפ' תסתלק אין ר"ל הסתלקות לגמרי רק הסתלקות מוחזין דגדלות. ונשאר מוחזין דקטנות כמו באדם כשיש. וגם כי הכלים הנק' גופא יש להן שרש בפ"ע מאור אין סוף היינו מבחינת מטי ולא מטי. רק שאח"כ מתלבש בהן האור ששרשו למעלה מבחינת זו והתלכשותו כנשמתא בגופא. ויש בזה קטנות וגדלות. ע"כ גם בהסתלק המוחזין דגדלות אשתארו הכלים כגופא שחרי יש להן שרש בפ"ע רק לפי שאין ערוך בחינת זו לגבי הבחינה כשהאור מוחזין דגדלות מאיר בהן. לכך נק' כגופא בלא נשמתא.

וראה לקוטי תורה (הוספות ויקרא נב, ג): ועד"ו הוא מה שאמר בת"ו במאמר דפתח אליהו וכד אנת תסתלק מנייהו. ר"ל שנתעלם האור מהיות בבחינת גילוי והלבשה והשגה ומסתתר להיות מוכסה ומכופל ונעלם. ועמ"ש מזה בלק"ת בביאור ע"פ שוש אש"ש פ"א ופ"ב. ויובן עד"מ באדם ענין העלם וגילוי. כגון שלמד איזו מסכתא יודע אותה בעל פה עם כל עניניה וסברות והשכלות שבה לעומק ולאשרו באר היטב עד"ד שארז"ל ודמי לי' כמאן דמנח בקופסא. והנה כשחושב ומדבר בה אזי היא גלויה במחשבתו ובדבורו בבחינת גילוי. אך בעידנא דעסיק במסכתא אחריתי אשר אזי שכלו ומחשבתו ודבורו מלובשים במסכתא אחריתי היא. אז בעת שיושב בטל לגמרי ואינו חושב אז מענין אותה המסכתא הראשונה הברורה לו. הרי אז נסתלק ענין השכלה שבמס' הריא משכלו וממחשבתו ודיבורו ואינה מתגלית בהם כלל וכלל. ואעפ"כ א"א לומר שאינה נמצאת כלל בשכלו שחרי יתיב שיחזור וירצה לדבר ממנה יחשוב וידבר ממנה בשלימות בכל הפרטים דינא דמי' לי' כמאן דמנח בקופסא כנ"ל. וכיון שכן בהכרח לומר שגם בעידנא דלא עסיק בה ישנה אצלו בשלימות בשכלו. רק שאינה מאירה ומתלבשת באותיות השכל והמחשבה והדבור כמו בעידנא דעסיק בה. אלא שהיא חקוקה במוח הזכרון שהיא

בחינת מוח החכמה. והוא השכל כמו שהוא בעצמו למעלה מבחינת התגלות באותיות דהיינו גם למעלה מאותיות השכל. ולכן מצוה לעמוד בפני ת"ח אף בעונה שאינו עוסק בתורה מפני שעל כל פנים במוח החכמה והזכרון שלו חקוקה שם התורה ועמ"ש מזה ע"פ והדרת פני זקן. ונמצא זהו בחינת צמצום והסתלקות השכל שמסתלק מלהאיר בבחינת אותיות השכל והמחשבה כ"א נכלל בעצמות החכמה ואין זה הסתלקות ממקום למקום. כי הרי החכמה ואותיות השכל ואותיות המחשבה כולם במקום אחד. משכנם במוח שבראש. א"כ השכל הזה של מסכתא זו בעידנא דעסיק במסכתא אחריתי גם כן ישנו במקום שריה היינו במוח שבראש. כמו שהוא בעת שעוסק בה. ואעפ"כ זהו ענין צמצום וריינו שנסתלק מהגלוי באותיות להיות נכלל בעצם החכמה שלמעלה מבחינת אותיות ואין נעשה בבחינת העלם מאותיות המחשבה והשכל בו'.

26. לכאורה היה ניתן לפרש בפשטות, שהרושם הוא רק מצד הכלים, ואילו האור הסתלק לגמרי. אך אם היינו מפרשים כך לא היה מובן לכאורה הראיה לענייננו. שהרי בפרק זה רוצה לבאר ההבדל בין הכוחות הפנימיים לכח הרצון, שבהסתלקות כח הרצון לא נשאר מאומה, ואילו בהסתלקות הכוחות הפנימיים נשאר רושם, ואם כן מה הראיה שמביא ממאמר הזוהר "כד אנת תסתלק מנייהו", באם מה שנשאר "כגופא בלא נשמתא" זה בחינת הכלים בלבד, והוא בגלל שיש להם שרש בפני עצמו מ"כ הגבול" שבאין-סוף, הרי אין זה ראייה למה שנשאר בכוחות הפנימיים עצמם (ענין האורות)?

ולכן יש לפרש כוונתו ברברי הזוהר (ככפנים) שאף באורות גופא יש רושם (ולא רק מצד הכלים) וכפי שמשמע בפשטות בלשון של המאמר בתורה אור שהובא בהערה הקודמת (באופן הראשון).

27. פ' תרומה, חלק ב' קסו, סוף ע"ב ואילך.

28. תהילים צז, יא.

29. ה, א ואילך.

30. כנראה הכוונה למאמר של הצמח צדק ד"ה להבין בו' גנתא לא עאל בה ההוא גנא - נדפס בספר ההשתטחות. וראה שיחת יו"ד בשבט תשי"ט.

13 בהמשך קיום המפעל) שאם היה הסילוק של הרצון
14 לעולמות גם בחיצוניות היה הכל אין ואפס הכושלום.
15 וכל זה הוא לפי שהרצון הוא בכחינת גילוי מן העצם
16 והוא בכחינת אין בעצם כו'. - בדברי הרבי נ"ע שהרצון
17 הוא "אין בעצם", אין הפירוש שזוהי דרגה של מציאות
18 אלא שלגבי הנכראים אין זה מושג, ועל שם זה הם
19 קוראים לו 'אין' (וזה 'אין' של היש הנכרא), אלא
20 הפירוש הוא שהרצון הוא דרגת ה'אין' שזהו אין באמת,
21 כי הוא רק גילוי העצם (וזה ה'אין' של היש האמיתי).
22 לכן כשהרצון מסתלק לא נשאר מאומה, כיון שהוא
23 בבחינת 'אין' ולא מציאות של 'יש' כמו הכוחות
24 הפנימיים.

שבת פרשת עקב

1 וזהו דבראש השנה שאז חוזר הכל לקדמותו³¹ - כל
2 החיות של העולם חוזרת למקורה, וצריכים להמשיך
3 רצון חדש למלוכה ולבריאת והתהוות העולמות כו',
4 הנה ידוע שהסילוק הוא רק בפנימיות ולא בחיצוניות,
5 - הפנימיות, זה הרצון והתענוג של הבורא בעולמות
6 שמסתלק בערב ראש השנה, ועל-ידי התפילות ותקיעת
7 שופר נמשך רצון חדש, אך גם בזמן הזה (עד התקיעות)
8 שהרצון הפנימי הסתלק, נשאר רצון חיצוני לעולמות,
9 ומאותו רצון החיצוני העולם ממשיך להתקיים (וכמשל
10 בעל מפעל שלמרות שעדיין לא הכריע אם להמשיך את
11 קיום המפעל או לא, הוא ממשיך 'עסקים כרגיל' עד
12 ההכרעה, למרות שבפנימיות אין לו עדיין חשק ותענוג

בו ואח"כ ע"י תקיעת שופר והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחינת
עליונה יותר שבמדרגת חכמה עילאה להאיר לארץ עליונה ולדריס עליה
הם כל העולמות העליונים והחתונתים המקבילים חיות ממנה.

31. ראה תניא אגרת הקודש פרק יד: ובכל שנה ושנה יורד ומאיר
מחכמה עילאה אור חדש ומחודש שלא היה מאיר עדיין מעולם לארץ
העליונה כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל ענ"ה כשהחדש מתכסה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים - חלק א

1 מיעוט הכלים דתהו בגלל ריבוי האור. ע"י תיקון נה"ב ששרשה מתהו, מאירים בנה"א
2 האורות דתהו, ועד ראיית אלקות לעת"ל

19 שפמ'שנה יש הכל, ומפל-מקום הוא בדברים קצרים,
20 אלא ש'היא הנותנת. וזהו "לעולם ישנה אדם לתלמידו
21 בדרך קצרה", והיני ש'היה מועט המחזיק את המרבה.
22 ומזה יוכן דכל-שפן באורות דתהו ש'היו בבחינת רבוי
23 ב'ותר, ש'נה היה סבת מעוט הכלים דתהו, ונמצא
24 בבחינת אורות דתהו הן אורות ש'למעלה מבחינת
25 הכלים, ומשום זה נקרא חשף, ש'הוא בבחינת העלם
26 למטה, דמה ש'יכול להיות בהתגלות למטה הוא רק
27 בבחינת ה'ארה ש'פאה בהתלבשות בפלים, והיני בבחינת
28 אורות דתקון ש'הן בבחינת מעוט האור, ובהתלבשות
29 בפלים יכול להיות הגלוי למטה. אכל אורות דתהו ש'הן
30 למעלה מהפלים והוא בבחינת עצמות האור, הרי זה
31 בבחינת חשף והעלם לגבי למטה. וידוע דהנפש הבהמית
32 ש'רשו מבחינת התהו רק שנפל בדרך ש'בירה ונפילה,
33 אכל ש'רשו הוא מבחינת התהו ש'קדום אל התקון,
34 ועל-כן על-ידי העבודה הנפש האלקית שמתקן את

3 והנה ב'נה גופא יוכן סבת מעוט הכלים דתהו. דב'היות
4 דבתהו ה'ה האור בבחינת רבוי ב'ותר, על-כן
5 היו הכלים בבחינת מעוט. ד'נה כלל בכל מקום ש'האור
6 ברבוי, הכלים הן במעוט, ש'פן אנו רואים באדם למטה
7 דחלק הרגלים הן במעט חצי הגוף ואור הנפש בהם
8 במעוט ב'ותר, רק כח ההלוחף ל'בד, והראש ש'הוא חלק
9 ה'ותר קטן בחלקי הגוף שם גלוי אור הנפש ב'ותר,
10 דהש'ראת השכל הוא בראש דוקא, וכן כל החושים
11 הנעלים ר'איה וש'מיעה, אף היא הנותנת דמפני ש'בראש
12 הוא גלוי אור הנפש ב'ותר על-כן בחלקי הגוף הוא
13 קטן יותר. והיני, דבכל מקום ש'האור הוא ברבוי, שם
14 הוא מעוט הכלים. וכמו כן הוא במשנה וגמרא, דמשנה
15 היא בדברים קצרים ובה יש אור יותר, ש'הרי בעלי
16 משנה היו גדולים מבעלי הגמרא, וכידוע דתנאים היו
17 נשמות דב'ריאה והאמוראים היו נשמות דיצירה, ומי
18 איכא מידי בב'ריאה דלא פשיטא ליה ממתניתין^ט, הרי

טז. וכי יש דבר ב"ברייתא" (מימרות התנאים שלא נכללו במשנה) שלא אוכל לפשוט אותם מהמשנה.

8 דְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית נַעֲשֶׂה מַעַ' שָׁנָה - עֵינַי לְשׁוֹן רְאִיָּה, וְהוּא
9 עֵינַי "כִּי עֵינַי בְּעֵינַי יִרְאוּ", בְּחֵינַת רְאִיָּה דְלַעֲתִיד שְׁיִהְיֶה
10 בְּבְחֵינַת מַהוּת וְעֲצָמוֹת אֲוֵר־אֵינ־סוּף. דְלַעֲתִיד־לְבוֹא
11 כְּתִיב "וְנִגְלָה כְבוֹד הַוָּי' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי הַוָּי'
12 דְבָר", דְּהֵנָּה לַעֲתִיד יִהְיֶה גַם־כֵּן גּוֹף גִּשְׁמִי רַק שְׁיִרְאוּ
13 אֶת הָאֱמֶת דְּהַכֵּל הוּא אֱלֻקוּת. וְרְאִיָּה זֶה הוּא עַל־יְדֵי
14 בְּעֲבוּרָהּ¹ בְּבִרְוֵר וְזִכְרוֹן הַנְּפֶשׁ הַבְּהֵמִית עֲכָשׁוּ דְוָקָא.

חג הסוכות, תר"צ, נויארק

1 הַנְּפֶשׁ הַבְּהֵמִית נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי־זֶה עֲלֶיהָ גְדוּלָּה בְּנִפְשׁ
2 הָאֱלֻקִּית שְׁמֵאִיר בּוּ מְבַחֲנֵת אֲוֵרוֹת דְּתַהוּ שֶׁהוּא בְּחֵינַת
3 אֲוֵר עֲצָמֵי שְׁלִמְעֵלָה מְבַחֲנֵת הַכְּלִים. וְזֶהוּ שְׁכָתוּב "מִי
4 שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שְׁבָעִים שָׁנָה", 'בְּהֵם' - לְשׁוֹן בְּהֵמָה,
5 דְּהֵינּוּ הַנְּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שְׁנֵתָן לְהָאָדָם ע' שָׁנָה לְבָרֵר
6 וּלְתַקֵּן אֶת הַנְּפֶשׁ הַבְּהֵמִית. וְהַמְסַפֵּר דְּע' שָׁנָה הוּא נִגְד
7 ז' מִדּוֹת בְּחֵינַת ז' מַלְכֵינִי קְדָמָאֵינִי, וְעַל יְדֵי הַבְּרִוֵר

(1) כן הוא במאמר ואולי צריך להיות: העבודה. המו"ל

זו. שבעה מלכים קדומים (של עולם התהו).

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

שבת הגדול, י"ב ניסן ש"ת, לייקוואוד

12 ב. ממנהגי ליובאוויטש לכסות את השמורה
13 המונחת על השולחן בשעת האוכל, בגלל חשש
14 שרויה, שלא תיפול על השמורה טיפת מים או מרק,
15 ושלא יפלו פירורים מהשמורה במים או במרק.
16 ג. במנהגי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה
17 נבג"מ זי"ע היו מנהגים רבים שרק מתוך תשומת לב
18 גדולה ביותר היו רואים אותם.
19 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא היה אוכל שמורה
20 עם דגים או עם בשר, מצד חשש שרויה, רק עם יין.
21 בשנים הראשונות היה משתמש בסוג יין חזק מיוחד,
22 וכל השנים היה משתמש רק ביין בלי סוכר.

ט' ניסן. ה'ת"ש

1 אימרה מאבי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: היום שבת
2 הגדול. 'וקראת לשבת עונג'⁶³. ההפרש בין שבת ליום
3 טוב הוא: יום טוב הוא "מועדים לשמחה" ושבת היא
4 "עונג". שבת הגדול - עונג הגדול. הייתי אצל הסבא⁶⁴
5 בהיכלו, הוא מכין עצמו להילולא⁶⁵.
6 שבת חוהמ"פ, ש"ת, לייקוואוד
7 א. בליובאוויטש היו הרבה מנהגים. כוונתי לומר
8 שליובאוויטש היתה מרובה במנהגים, אלא כיוון
9 שהכל היה לא רק בלי בליטות אלא גם בלי שום
10 ערעורים, נקבעו כל המנהגים במשך הזמן בסדר
11 הנהגה, שהיה זה דבר הפשוט שכך יש לנהוג.

(63) ישעיה נח, יג.

(64) אדמו"ר הצמח-צדק נ"ע. יום ההילולא שלו יג ניסן (תרכ"ו).

(65) לעת עתה, לא מצאנו רשימה משיחת שבת הגדול לבר מקטע זה

- גם לא מהשיחות של ימים הראשונים דחה"פ. ואם נמצא אצל מי
מאנ"ש, בבקשה רבה לשלחה למערכת אוצר החסידים ונדפיסה בכרך
המילואים והשמטות. וזכות הרבים תלוי בו.

אגרות קודש

6 בואו צלחה לביתו יעמדו עניני הישיבה על בסיסם הנכון,
7 והשי"ת יעזר להם שיחי להם כל ההצטרפות הדרושה,
8 ובבקשה להודיע מזמן לזמן מהנעשה.
9 והנני ידידו הדוי"ש מכבדו ומברכו
10 יוסף יצחק.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

1 ב"יה י"ג מרחשון, תרצ"א
2 כבוד ידידי הרה"ג והרה"ח הנכבד והכי
3 נעלה, וו"ח אי"א מוהר"ש זלמן שי'
4 שלום וברכה!
5 מכתבו מח' תשרי נתקבל במועדו, מקוה אני אשר עם

פרשת חיי שרה

כג « ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה
 ושבע שנים שני חיי שרה: ד ותמת שרה בקרית
 ארבע הוא חברון בארץ פנעו ויבא אברהם
 לספר לשרה ולביתה: ויקם אברהם מעל פני
 מתו וידבר אל בניחת לאמר: ג גרותו ושב
 אנכי עמכם תנו לי אחות קבר עמכם ואקברה
 מתי מלפני: ה ויענו בניחת את אברהם לאמר
 לו: ושמענו א אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו
 במבחר קברינו קבר את מתך איש ממונו את
 קברו לא יכלה ממוך מקבר מתך: ויקם
 אברהם וישתחו לעם הארץ לבניחת: (ט)
 ה וידבר אתם לאמר אם ייש את נפשכם לקבר
 את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון כך
 צחר: ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו
 אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתנה לי
 בתוכם לאחות קבר: ופערון ישב בתוך בני
 חת ויען עפרון החתי את אברהם באוני בני
 חת לכל באי שער עירו לאמר: « לא אדני
 שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך
 נתתה לעיני בני עמי נתתה לך קבר מתך:
 י וישתחו אברהם לפני עם הארץ: (יב)
 י וידבר אל עפרון באוני עם הארץ לאמר אך
 אם אתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני
 ואקברה את מתי שמה: י ויען עפרון את
 אברהם לאמר לו: י אדני שמעני ארץ ארבע
 מאת שקל כסף ביני ובינך מה הוא ואת מתך
 קבר: י וישמע אברהם אל עפרון וישקל
 אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באוני
 בניחת ארבע מאות שקל כסף עבר לפחר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 110)

את מערת המכפלה (כג, ט)

אימא בזהר, ש"המכפלה" היינו ה' כפולה, שתי האותיות
 ה' שבשם הרי'. ויש לשאל, מה הקשר בין פרוש זה למערה

כפשוטה. ויש לומר, דהנה הנשמה למעלה היא בדרגת
 צדיק, ועל ידי זרידתה למטה היא מגיעה לדרגת בעל-
 תשובה, ועם סיוע עבודתה והסתלקותה מן הגוף היא מגיעה
 לשלמות התשובה. ובתשובה, תשוב ה', הרי ישנה ה'
 כפולה: תשובה תמאה, תשוב ה' תמאה; תשובה עלאה,
 תשוב ה' עלאה.

שני י ויקם א שרה עפרון אשר במכפלה אשר
 לפני ממרא השדה והמערה אשר בו וכל העין
 אשר בשדה אשר בכל גבלו סביב: ה לאברהם
 למקנה לעיני בניחת בכל באי שער עירו:
 ו ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו אל-
 מערת שדה המכפלה על פני ממרא הוא
 חברון בארץ פנעו: ו יקם השדה והמערה
 אשר בו לאברהם לאחות קבר מאת
 בניחת: ס כד « ואברהם זקן בא בימים
 ויהוה ברך את אברהם בכל: ו יאמר אברהם
 אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו שים
 נא ידך תחת ירכי: ו אשפיעך ביהוה אלהי
 השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח אשה
 לבני מבנות הפנעני אשר אנכי יושב בקרבן:
 ז כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה
 לבני ליצחק: ה ויאמר אליו העבד אולי לא-
 תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת
 ההשב איש את פנך אל הארץ אשר יצאת
 משם: ו יאמר אליו אברהם השמר לך פן
 תשוב את בני שמה: ו יהוה א אלהי השמים
 אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר
 דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן
 את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך
 ולקחת אשה לבני משם: ה ואם לא תאבה
 האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת רק
 את בני לא תשב שמה: ט וישם העבד את ידו
 תחת ירך אברהם אדניו וישבע לו על הדבר

הנה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לה עמ' 68)

ואברהם זקן בא בימים (כד, א)

היה מפרש שאברהם עבד עבודתו במשך כל ימי חייו, עד שפל ימיו היו "יומין שלימין". ויש להבין, הרי אברהם הכיר את בוראו בגיל שלש, ואם כן חסרו לו שלש שנים. ויש לומר, דהנה הכרה זו היתה תוצאה של חקירה ודרישה שעשה בשנים שלפני זה, ובמשך הרמב"ם: התחיל לשוטט בדעתו. עד שהשיג את דרך האמת. ומפנין שאותן שנים היו בגדר הכנה והכשרה להכרת בוראו, שגף לומר גם עליהן שהיו "יומין שלימין".

וזהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם: כ ויאמר בתמי את הגידי נא לי הויש בית אביך מקום לנו ללון: כד ותאמר אליו בת בתואל אנכי בן מלכה אשר ילדה לנחור: כה ותאמר אליו גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון: כו ויקד האישי וישתחו ליהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ' 97)

וכל טוב אדוניו בידו (כד, י)

שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו (רש"י)

יצחק היה בארץ ישראל, מקום הקדושה, והוא עצמו היה "עולה תמימה", ואלו רבקה היתה בחוץ לארץ, בביתם של בתואל ולבן. הנשואין שלהם מבטאים אפוא חבור שני קצוות: רוחניות וגשמיות, נשמה וגוף. וחבור זה הוא תכלית בריאת העולם - השקנת קדושה אלקית בארץ והפיכתה לכלי להשראת אור ה'. לכן נמן אברהם ליצחק את כל רכושו, היינו שהשקיע בנשואין אלו את כל-כפו, את כל מהותו.

רביעי כו ויאמר ברוך יהוה אלהי אדני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך נתני יהוה בית אחי אדני: כה ותרץ כתיב הנער קרי הנערה ותגד לבית אמה בדברים האלה: כז ולרבקה אח ושמו לבן וירץ לבן אל האישי החוצה אל העין: כח ויהי א פראת את הגזם ואת הצמידים על ידי אחתו וכשמעו את דברי רבקה אחתו לאמר כה דבר אלי האישי ויבא אל האישי והנה עמד על הגמלים על העין: כט ויאמר בוא ברוך יהוה למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי הפית ומקום לגמלים: לו ויבא האישי הפיתה ויפתח הגמלים ויתן תבן ומספוא לגמלים ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו: לז כתיב וישם קרי וישם לפניו לאכל ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר: לח ויאמר עבד אברהם אנכי: לט ויהוה ברך את אדני מאד ויגדל ויתללו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדים ושפחות וגמלים

שלישי י ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך וכל טוב אדניו בידו ויקם וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור: יא ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב לעת צאת השאכת: יב ויאמר יהוה אלהי אדני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם: יג הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים: יד והיה כתיב הנער קרי הנערה אשר אמר אליה הטינא בדרך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק ובה אדע פי עשית חסד עם אדני: טו ויהי הוא טרם פלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן מלכה אשת נחור אחי אברהם וכדה על שכמה: טז כתיב והנער קרי והנערה טבת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה ותרד העינה ותמלא כדה ותעל: יז וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמלאיני נא מעט מים מפדך: יח ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידיה ותשקהו: יט ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם פלו לשתת: כ ותמהר ותער כדה אל השקת ותרץ עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו: כא והאישי משתאה לה מחריש לדעת ההצליח והנה דרכו אם לא: כב ויהי כאשר פלו הגמלים לשתות ויקח האישי גם

וְחַמְרִים: ^א וְתִלְדַּד שְׂרָה אִשְׁתִּי אֲדַנִּי בֶן לְאֲדָנָי
אֲחֵרִי וְקָנְתָהּ וַיִּתְּנֶנָּה לּוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:
^ב וַיִּשְׁבַּעַנִּי אֲדָנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי
מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יֹשֵׁב בְּאֶרְצוֹ: ^ג אִם־
לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תִלְדֶּךָ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחַתְּ
אִשָּׁה לְבְנִי: ^ד וַאֲמַר אֶל־אֲדָנִי אֵלָי לֹא־תִלְדֶּךָ
הָאִשָּׁה אֲחֵרִי: ^ה וַיֹּאמֶר אֵלָי יְהוָה אֲשֶׁר־
הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ אִתְּךָ וְהִצְלִיחַ
דַּרְכְּךָ וְלִקְחַתְּ אִשָּׁה לְבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית
אָבִי: ^ו אִזְּנָקָה מֵאֵלְתַּי כִּי תָבֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי
וְאִם־לֹא יִתְּנֶנּוּ לְךָ וְהִיִּית נָקִי מֵאֵלְתַּי: ^ז וְאָבִא
הַיּוֹם אֶל־הָעֵינַן וְאָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבָרְכֶם
אִם־יִשְׁדֹּךְ־נָא מִצְּלִיחַ דַּרְכֵי אֲשֶׁר אֲנִי הֹלֵךְ
עֲלֵיהֶם: ^ח הִנֵּה אֲנִי נֹצֵב עַל־עֵינַי הַיּוֹם וְהִיא
הַעֲלָמָה הַיְצִיאת לְשָׂאֵב וְאִמְרַתִּי אֵלֶיהָ הַשְּׁקִינִי
נָא מִעַט־יָמִים מִכְּדָרְךָ: ^ט וְאִמְרָה אֵלָי גַּם־אַתָּה
שְׂתֵה וְגַם לְגַמְלִיךָ אֲשַׁאֵב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־
הִכִּית יְהוָה לְבֶן־אֲדָנִי: ^י אֲנִי טָרַם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר
אֶל־לְבִי וְהִנֵּה רַבָּקָה יֵצֵאת וּכְדָה עַל־שַׂכְמָהּ
וְתִרְדַּד הָעֵינָה וְתִשָּׂאֵב וְאָמַר אֵלֶיהָ הַשְּׁקִינִי נָא:
^{יא} וְתִמְהַר וְתִזְרַד כְּדָה מֵעֲלֵיהָ וְתִאֲמַר שְׂתֵה
וְגַם־גַּמְלִיךָ אֲשַׁקָּה וְאִשְׁתִּי וְגַם הַגַּמְלִים
הַשְּׁקַתָּה: ^{יב} וְאֲשַׁאל אֹתָהּ וְאָמַר בְּתִמִּי אֵת
וְתִאֲמַר בְּתַבְּתוֹאֵל בֶּן־נְחֹר אֲשֶׁר יִלְדֶה־לוֹ
מִלֶּכָּה וְאִשָּׁם הַנָּזִם עַל־אִפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־
יָדֶיהָ: ^{יג} וְאֶקְדַּד וְאִשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וְאֶבְרָךְ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבָרְכֶם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדַרְכְּךָ
אֲמַת לִקְחַת אֶת־בְּתִילְתִּי אֲדָנִי לְבְנִי: ^{יד} וְעֵתָהּ
אִם־יִשְׁכֶם עֲשִׂים חֶסֶד וְאֲמַת אֶת־אֲדָנִי הַגִּידוּ לִי
וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאִפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־
שְׂמֹאל: ^{טו} וַיַּעַן לְבֶן וּבְתוֹאֵל וַיֹּאמְרוּ מִיְהוָה יֵצֵא
הַדְּבָר לֹא נֹכַח דְּבַר אֱלֹהִים רַע אוֹ־טוֹב: ^{טז} הִנֵּה־
רַבָּקָה לְפָנֶיךָ קַח וְלֶךָ וְתֵהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדָנֶיךָ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 330)

וְאָבִא הַיּוֹם (כד, מב)

יָפָה שִׁיחְתָּן שֶׁל עֶבְדֵי אֲבוֹת לְפָנֵי הַמָּקוֹם (רש"י)

שיחה זו עסקה בדברים פשוטים ונאמרה לאנשים פשוטים (בתואל ולבן), אבל נאמרה בשליחותו של אברהם, וכפי שפתח אליעזר את דבריו: "עבד אברהם אנכי". יש כאן רמז, אם כן, לעבודה של עסוק בענייני חליו, "שיחה", לשם שמים. ויפה כחה של "שיחה" זו, כי על־ידה פועלים שגם הקב"ה "ישיח" ויהנה את העולם, "הוא שח ויהי". וכמבאר בחסידות, שבדיעת העולם נחשבת "שיחת חליו" אצל הקב"ה, משום שהעולם הוא אין ואפס לגבי ה'.

חמישי ^א וַיִּזְעַק הָעֶבֶד כְּלִי־כֶסֶף וְכֹלֵי זָהָב וּבְנָדִים
וַיִּתֵּן לְרַבָּקָה וּמִגְדָּנָת נָתַן לְאֲחִיהָ וְלְאִמָּהּ:
^ב וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיִּלְוּ
וַיִּקְוּמוּ בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי לְאֲדָנִי: ^ג וַיֹּאמֶר
אֲחִיהָ וְאִמָּהּ תִּשָּׁב כְּתִיב הִנֵּה קְרִי הַנְּעִרָה אֶתְּנוּ
יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תִּלְדֶּךָ: ^ד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
אֶל־תֵּאָחְרוּ אֹתִי וְיְהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכֵי שְׁלַחְנִי
וְאִלְכָה לְאֲדָנִי: ^ה וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא כְּתִיב לִנְעַר
קְרִי לְנְעִרָה וְנִשְׂאֵלָה אֶת־פִּיהָ: ^ו וַיִּקְרָאוּ לְרַבָּקָה
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הִתְלַכִּי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וְתִאֲמַר
אֵלָי: ^ז וַיִּשְׁלַחוּ אֶת־רַבָּקָה אֲחֵתָם וְאֶת־מִנְקַתָּהּ
וְאֶת־עֶבֶד אֲבָרְהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו: ^ח וַיִּבְרְכוּ אֶת־
רַבָּקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אֵת הָיִי לְאַלְפֵי רַבְּכָה
וַיִּירַשׁ זֶרַעְךָ אֵת שְׁעַר שְׂנְאָיו: ^ט וְתִקֶּם רַבָּקָה
וְנִעְרָתֶיהָ וְתִרְפַּכְּנָה עַל־הַגַּמְלִים וְתִלְכְּנָה אַחֲרֵי
הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רַבָּקָה וַיִּלְדֶּךָ: ^י וַיִּצְחַק
בָּא מִבּוֹא בָּאֵר לְחֵי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ
הַנִּגְב: ^{יא} וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹחַ בְּשָׂדֶה לַפְּנוֹת עָרֵב
וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה גַמְלִים בָּאִים: ^{יב} וְתִשָּׂא
רַבָּקָה אֶת־עֵינֶיהָ וְתִרְא אֶת־יִצְחָק וְתִפָּל מֵעַל
הַגַּמֶּל: ^{יג} וְתִאֲמַר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלְּזוּה
הַהֶלֶךְ בְּשָׂדֶה לְקִרְאֹתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדָנִי

עקר חטאו של ישמעאל היה טענתו שהוא הבכור ונוטל פי שנים; הוא לא הכיר באמת, שהוא בן השפחה בלבד, שאיננו יורש, והיורש האמתי הוא יצחק, בן הגבירה. לכן רומזת התורה על חזרתו בתשובה וקרא בכך שהקדים את יצחק בעת קבורת אברהם: בך גלה שהוא חוזר בו מטענתו הקודמת ומכיר את האמת.

שביעי י ואלה תלדות ישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאברהם: י ואלה שמות בני ישמעאל בשמתם לתולדתם בכר ישמעאל נבית וקדר ואדבאל ומבשם: י ומשמע ודומה ומשא: יו חדר ותימא יטור נפיש וקדמה: יא אלה הם בני ישמעאל ואלה שמותם בחצריהם ובטירתם שנים עשר נשיאם לאמותם: יב ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים ויגע וימת ויאסף אל עמיו: יג וישבנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל: פפ ק"ה פסוקים, יהוד"ע סימן

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותיה ומליך מלכותיה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפטיר יא אלה הם בני ישמעאל ואלה שמותם בחצריהם ובטירתם שנים עשר נשיאם לאמותם: יב ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים ויגע וימת ויאסף אל עמיו: יג וישבנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל:

ותקח הצעיר ותתקם: יו ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה: יז ויבאה יצחק האילה שרה אמו ויקח את רבקה ותהיה לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך יד עמ' 135)

ויצא יצחק לשוב בשדה (כד, טג)

יצחק תקן תפלת מנחה. . ואין שיחה אלא תפלה (ברכות

כו, ב)

יצחק יצא ל"שדה", שאינו שך לקדשה, כמו שכתוב "ויהי עשו. . איש שדה", כדי לתקנו ולהעלותו לקדשה. זהו גם ענינה של תפלת מנחה, שזמנה באמצע היום, כאשר האדם נמצא בעצומו של הלהט בעסקיו, ואף על פי כן הוא עומד להתפלל: בך הוא פועל תקון העסק והעלאה לקדשה (גם העסק שלפני התפלה וגם העסק שלאחריה).

ששי כה א ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה: ב ותלד לו את זמרון ואת יקשן ואת מרון ואת מדין ואת ישבק ואת שוח: ג ויקשן ילד את שבא ואת דדן ובני דדן היו אשורם ולטושם ולאמים: ד ובני מדין עיפה ועפר וחנף ואבידע ואלדעה כל אלה בני קטורה: ה ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק: ו ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם: ז ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים: ח ויגע וימת אברהם בשיבה טובה וקן ושבע ויאסף אל עמיו: ט ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אל שדה עפרן בן צחר החתי אשר על פני ממרא: י השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת שמה קבר אברהם ושרה אשתו: יא ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו וישב יצחק עם באר לחי ראי: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי שיחות כרך טו עמ' 149)

ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו (כה, ט)

מפאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו

(רש"י)

השם של גבורה. ומבאר בתסידות, שפרכות אלו נעלות יותר מהפרכות הנמשכות מחסד. שפן, חסד הוא בטבע הקרירות ולכן השפעתו מגבלת, ואלו גבורה היא בתמימות והשפעתה היא בתגברת.

פפפ ק"ה פסוקים, יהוד"ע סימן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מלוקט כרך א עמ' שלט)
וַיִּבְרַךְ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ (כה, יא)
יש לביק בנה, הרי ברכה, שענגנה המשכה והשפעה, היא משם הו', ואלו שם אלקים הוא מדת הדין והצמצום. ויש לומר, שלאחר מותו של אברהם, שמדתו חסד, האירה מדתו של יצחק, גבורה, ולכן נמשכו גם הפרכות משם אלקים,

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עין-חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארף ימים בימיה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א) בָּא בְיָמִים, בימי הזקנה ולא יחם לו, כשראה דוד את המלאך עומד בירושלם וחרבו בידו, הצטנן דמו מיראתו. ב) סִכְנָת,

הפטרה לפרשת חיי שרה לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים א פרק א

א א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בְיָמָיו וַיִּכְפְּהוּ בְּבָגָדִים וְלֹא יָחַם לוֹ: ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ

עַבְדּוֹ יִבְקְשׁוּ לְאֹדְנֵי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְּתוּלָה וְעַמְדָּה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ וְתַהֲיֶלּוּ סִכְנָת וְשִׁכְבָּה בְּחִיקוֹ וְחָם לְאֹדְנֵי הַמֶּלֶךְ: ג וַיִּבְקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוֹנֵמִית

עטרת מרים

א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בְיָמָיו הַזֶּה בָּא בְּיָמָיו, וַיִּכְפְּהוּ בְּבָגָדִים וְלֹא יָחַם לוֹ לֹא הָיָה בְּשׂוֹ מִתְחַפֵּם: ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ עַבְדּוֹ יִבְקְשׁוּ לְאֹדְנֵי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְּתוּלָה שֶׁתְּהַיְלֶה יָפָה לְחָפֵם מִן הַבְּעִלָּה וְעַמְדָּה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ לְהַיִּית מִנְּהָלָה לוֹ וְתַהֲיֶלּוּ סִכְנָת מִתְחַפֵּם וְשִׁכְבָּה בְּחִיקוֹ וְחָם לְאֹדְנֵי הַמֶּלֶךְ: ג וַיִּבְקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה כִּי

מחממת. ה) מתנשא, מתפאר. ומתשים איש רצים לפניו, ממנהג המלכים שהולכים לפניהם תלויים בכלי זון. 1) ולא עצבו, לא הכעיסו. ולמלך שהמונע תוקחה ממנו מביאו לידי מיתה. אחרי אבשלום, ולפי זה היה עבשיו גדול האחים, כי אמנו ודניאל ואבשלום כבר מתו, ולכן חשב שלו משפט המלוכה. ט) צאן וקָר וּמְרִיא, הציא והקָר היו מהמרה, והמריא הוא צאן וקָר שהם מִפְסָמִים בבית על האבנים. עם אָבֵן הוֹחֵלֶת, סמיד לאבן שהיו מים וזחלים אצלה, ולקָר נקראה "אבן הוֹחֵלֶת". עין רגל, קָר נקרא המעון, על שם שהיו מכבסים שם בגדי צמר ומתקנים אותם על ידי בעטה ברגלים. ו) וְאֵת שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא, כי ידע שנתן הנביא התנבא על שלמה למלך. יב) ומלטי את נפשך ואת נפש בנך, כי חשש שאם ימלך אדניהו הוא ימית את

היפי יורה על רבוי הדם, המוליד רב החם בכל גבול ישראל ומצאו את אבישג השונמית ויבאו אתה למלך: ד והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה (פנתרון כב א) משום לא ירבה לו נשים (דברים יז יז), וכבר היו לו שמונה עשרה (רש"י שם):

וַיָּבֵאוּ אֹתָהּ לְמֶלֶךְ: ד והנערה יפה עד-מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה: ה ואדניהו בן-חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו: ו ולא-עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית ובעבור זה חשב שכל מעשיו הנגידים, וראוי הוא למלוכה וגם הוא טוב-תאר מאד וגם בעבור היפי חשב שהגון הוא למלוכה ואתו ילדה אמו אחרי אבשלום ואם בן היה עתה גדול האחים, כי אמנו ודניאל ואבשלום הנדולים ממנו כבר מתו, ובעבור זה חשב גם בן משפט המלוכה: ז ויהיו דבריו ועצתו בדבר הנה היו עם יואב בן-צרויה ועם אביתר הכהן כי יואב ידע כי דוד היה שונא אותו, שהרי קללו על שהרג את אבנר ואבשלום וגם עמשא בן דודתי (ד"ה א ב ז). ויעזרו אחרי אדניהו כדי שימנה אותו שר צבא אם ימלוך ואביתר הכהן גם בן עזרו, לפי שדוד סלקו מן הכהונה הגדולה ושם תחמו את צדוק: ח וצדוק הכהן ובניהו בן-יהוידע נתנו הנביא שנבא לדוד ששלמה ימלך (ד"ה א כב ט): ושמעי ורעי והגבורים אשר לדוד עדינו העזני, אלעזר בן אחי, שמא בן אנא תררי, אשר היו בתמידות עם דוד (שמואל-ב כג ח): לא היו עם אדניהו: ט ויזבח אדניהו צאן וקָר וּמְרִיא שור פסם עם אבן הוֹחֵלֶת על שם שהיו הפסם וזחלין

וַיָּבֵאוּ אֹתָהּ לְמֶלֶךְ: ד והנערה יפה עד-מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה: ה ואדניהו בן-חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו: ו ולא-עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגם-תואר טוב-תאר מאד ואתו ילדה אחרי אבשלום: ז והיו דבריו עם יואב בן-צרויה ועם אביתר הכהן ויעזרו אחרי אדניהו: ח וצדוק הכהן ובניהו בן-יהוידע ונתנו הנביא ושמעי ורעי והגבורים אשר לדוד לא היו עם אדניהו: ט ויזבח אדניהו צאן וקָר וּמְרִיא את-פל-אחיו בני המלך ולכל-אנשי יהודה עבדי המלך: י ואת-נתן הנביא ובניהו ואת-הגבורים ואת-שלמה אחיו לא קרא: יא ויאמר נתן אל-בת-שבע אם-שלמה לאמר הלוא שמעת פני מלך אדניהו בן-חגית ואדנינו דוד לא ידע: יב ועתה לכי איעצד נא עצה ומלטי את-נפשך ואת-נפש בנך, שלמה: יג לכי ובאי אל-המלך דוד ואמרת אליו הלא-אתה אדני המלך נשבעת לאמתך לאמר פיי-שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב

ונגידם סמיד לה אשר-אצל עין רגל ויקרא את-פל-אחיו בני המלך ולכל-אנשי יהודה עבדי המלך: י ואת-נתן הנביא ובניהו ואת-הגבורים ואת-שלמה אחיו לא קרא שידע כי דם עם שלמה, שהתנבא עליו הנביא למלך: יא ויאמר נתן אל-בת-שבע אם-שלמה לאמר הלוא בודאי שמעת פני מלך אדניהו בן-חגית ואדנינו דוד לא ידע שאם ידע היה מוחה בדבר, שהרי נאמר לו בנבואה כי שלמה ימלך: יב ועתה לכי איעצד נא עצה ומלטי בכדי שתמלטי את-נפשך ואת-נפש בנך שלמה כי אם ימלך אדניהו, בודאי יהרג אתכם, למען לא תהיו לו לשמן בדבר המלוכה: יג לכי ובאי אל-המלך דוד ואמרת אליו הלא-אתה אדני המלך נשבעת לאמתך נתן הנביא שמע זאת מפת שבע לאמר פיי-שלמה בנך ימלך

עטרת מרים

אחרי והוא ישב על־כסאֵי ומדוע מלך אדניהו: יד הנה עורך מדברת שם עם־המלך ואני אבוא אחריו ומלאתי את־דבריו: מן ותבא בת־שבע אל־המלך החדרה בלא רשות והמלך זקן מאד חלש מאד ואבישג השונמית משרת את־המלך: מן ותקד בת־שבע ותשתחו למלך ויאמר המלך מה־לך היות לא היתה רגילה לבוא אלי: יז ותאמר לו אדני אתה נשבעת ביהוה אלהיך לאמתך כִּי־שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על־כסאֵי: יח ועתה הדבר נעשה עתה הנה אדניהו מלך ועתה אדני המלך לא ידעת מזה, לא אחשוד אותך שעברת על השבועה והדבר נעשה בידעתי:

יש ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא לכל־בני המלך ולאביתר הפהן וליואב שר הצבא ולשלמה עבדך לא קרא זה מעד שידע כי הכמתת המלכות לשלמה, ולכן לא קרא: כ ואתה אדני המלך עיני כל־ישראל עליך הכל תולים עיניהם בך להגיד להם מי ישב על־כסאֵי אדני־המלך אחריו וקבלו מאמריו: כא והנה כשכב אדני־המלך עם־אבתיו והייתי אני ובני שלמה חטאים חסרים ומגעוין מן הגדלה כמו (שופטים כ טז): קולע אל השערה ולא חטא: כב והנה עורגה עדן מדברת עם־המלך ונתן הנביא בא אל חצר בית המלך: כג ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך מן החצר בא לפניו אל הבית וישתחו למלך על־אפיו ארצה: כד ויאמר נתן אדני המלך אתה אמרת אדניהו ימלך אחרי והוא ישב על־כסאֵי: כה כי ו ירד היום אל ען הנה ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא לכל־בני המלך ולשרי הצבא ולאביתר הפהן ואי אפשר שכל זה יעשו בלא דעת המלך והגם אכלים ושתיים לפניו ויאמרו יחי המלך אדניהו: כו והראה שהמשה נעשה לשמחת המלכות, שתי ולי אני־עבדך ולצדק הפהן ולבניהו בן־יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא: כז אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הנה המלכות אדניהו תמת אני, למה ולא הודעת את עבדך מי ישב על־כסאֵי אדני־המלך אחריו: כח ויען המלך

שי למורא לאדניהו. טו) זקן מאד, חלש מאד. כא) חטאים, חסרים ומגעוים מן הגדלה. כד) אתה אמרת, בתמיהה.

על־כסאֵי ומדוע מלך אדניהו: יד הנה עורך מדברת שם עם־המלך ואני אבוא אחריו ומלאתי את־דבריו: מן ותבא בת־שבע אל־המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את־המלך: יז ותאמר לו אדני אתה נשבעת ביהוה אלהיך לאמתך כִּי־שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על־כסאֵי: יח ועתה הנה אדניהו מלך ועתה אדני המלך לא ידעת מזה: יט ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא לכל־בני המלך ולאביתר הפהן וליואב שר הצבא ולשלמה עבדך לא קרא זה מעד שידע כי הכמתת המלכות לשלמה, ולכן לא קרא: כ ואתה אדני המלך עיני כל־ישראל עליך הכל תולים עיניהם בך להגיד להם מי ישב על־כסאֵי אדני־המלך אחריו וקבלו מאמריו: כא והנה כשכב אדני־המלך עם־אבתיו והייתי אני ובני שלמה חטאים חסרים ומגעוין מן הגדלה כמו (שופטים כ טז): קולע אל השערה ולא חטא: כב והנה עורגה עדן מדברת עם־המלך ונתן הנביא בא אל חצר בית המלך: כג ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך מן החצר בא לפניו אל הבית וישתחו למלך על־אפיו ארצה: כד ויאמר נתן אדני המלך אתה אמרת אדניהו ימלך אחרי והוא ישב על־כסאֵי: כה כי ו ירד היום אל ען הנה ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא לכל־בני המלך ולשרי הצבא ולאביתר הפהן ואי אפשר שכל זה יעשו בלא דעת המלך והגם אכלים ושתיים לפניו ויאמרו יחי המלך אדניהו: כו והראה שהמשה נעשה לשמחת המלכות, שתי ולי אני־עבדך ולצדק הפהן ולבניהו בן־יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא: כז אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הנה המלכות אדניהו תמת אני, למה ולא הודעת את עבדך מי ישב על־כסאֵי אדני־המלך אחריו: כח ויען המלך

עטרת מרים

דוד ויאמר קראו לי לְבַת־שֶׁבַע כִּי נִתְחַקָּה מֵאֵלֶיךָ כִּבּוֹא נָתַן וּתְבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְעַמֵּד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כַּט וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכַּלְצָרָה: לֹכֵי כִּי פֶאֶשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ אִי בַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ אַחֲרָי אַחַר מוֹתִי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַחְתָּי כִּי בֶן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה לְהַמְלִיכוֹ מִיָּד בְּחַיִּי: לֹא וּתִקַּד בַּת־שֶׁבַע אִפְּיָם אֶרֶץ וּתְשַׁתַּחֲוּ לַמֶּלֶךְ וְהָאָמֵר יְחִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעַלְמֵי תַי יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַחְתָּי כִּי בֶן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: לֹא וּתִקַּד בַּת־שֶׁבַע אִפְּיָם אֶרֶץ וּתְשַׁתַּחֲוּ לַמֶּלֶךְ וְהָאָמֵר יְחִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעַלְמֵי תַי נֶפֶשׁ לְעוֹלָם הַבָּא:

הַמֶּלֶךְ וּתְעַמֵּד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כַּט וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכַּלְצָרָה: לֹכֵי כִּי פֶאֶשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַחְתָּי כִּי בֶן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: לֹא וּתִקַּד בַּת־שֶׁבַע אִפְּיָם אֶרֶץ וּתְשַׁתַּחֲוּ לַמֶּלֶךְ וְהָאָמֵר יְחִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעַלְמֵי תַי:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלְעֹלֹבֶת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, כְּבָאֵלֶיךָ הַנְּבִיא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶיךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגִּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׁבִת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָה. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִת:

הַמוֹלָד: אוֹר לַיּוֹם ה' שָׁעָה 6 בְּעֶרֶב 35 דְּקוֹת ו־11 חֲלָקִים.
ראש חודש כסלו, ביום החמישי וביום השישי, הבא עלינו לטובה.

לוח זמנים לשבוע פרשת חיי־שרה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמוה"ז				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
17:25	16:28	17:15	17:19	16:48	16:52	09:36	09:35	08:41	08:38	08:06	08:04	06:01	05:56	באר שבע (ח)
17:22	16:18	17:12	17:17	16:48	16:53	09:37	09:35	08:41	08:38	08:06	08:04	06:03	05:57	חיפה (ח)
17:23	16:11	17:12	17:17	16:50	16:55	09:35	09:33	08:39	08:37	08:05	08:02	06:00	05:55	ירושלים (ח)
17:24	16:28	17:14	17:18	16:47	16:52	09:37	09:35	08:41	08:39	08:06	08:04	06:02	05:57	תל אביב (ח)
17:16	16:11	17:03	17:11	16:27	16:36	10:01	09:58	09:11	09:07	08:26	08:22	06:49	06:39	אוסטריה, וינה (ח)
20:43	19:43	20:31	20:24	20:02	19:55	10:45	10:47	09:34	09:37	08:52	08:56	06:08	06:14	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:21	16:18	17:08	17:16	16:34	16:43	10:03	10:00	09:12	09:07	08:28	08:24	06:47	06:38	אוקראינה, אודסה (ח)
16:51	15:46	16:37	16:46	16:02	16:11	09:35	09:32	08:45	08:40	08:00	07:56	06:22	06:13	אוקראינה, דונייצק (ח)
17:01	15:55	16:47	16:56	16:12	16:21	09:47	09:44	08:57	08:52	08:11	08:07	06:34	06:25	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
17:24	16:16	17:09	17:19	16:32	16:42	10:14	10:11	09:25	09:20	08:37	08:33	07:05	06:55	אוקראינה, זיטומיר (ח)
17:16	16:08	17:02	17:11	16:24	16:34	10:07	10:03	09:18	09:13	08:30	08:26	06:58	06:48	אוקראינה, קייב (ח)
17:49	16:49	17:36	17:44	17:05	17:13	10:28	10:25	09:37	09:32	08:54	08:50	07:10	07:02	איטליה, מילאנו (ח)
18:33	17:43	18:24	18:24	18:01	18:01	09:56	09:56	08:54	08:54	08:24	08:24	05:54	05:54	אקוודור, קיטו (ח)
20:09	19:11	19:58	19:51	19:30	19:24	10:21	10:22	09:10	09:13	08:31	08:34	05:47	05:52	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:19	20:14	21:06	20:58	20:33	20:26	11:08	11:10	09:55	09:59	09:10	09:15	06:25	06:32	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:41	16:42	17:29	17:35	16:59	17:05	10:07	10:05	09:13	09:10	08:35	08:32	06:41	06:34	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:28	16:29	17:16	17:23	16:46	16:52	09:57	09:55	09:04	09:00	08:25	08:21	06:33	06:26	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:29	16:29	17:17	17:23	16:46	16:53	09:58	09:55	09:05	09:01	08:25	08:22	06:33	06:26	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:02	17:02	17:50	17:57	17:19	17:26	10:35	10:32	09:42	09:38	09:02	08:58	07:13	07:05	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:07	17:14	17:57	18:01	17:31	17:36	10:16	10:15	09:20	09:18	08:46	08:44	06:40	06:35	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:33	16:37	17:22	17:27	16:54	17:00	09:49	09:47	08:54	08:51	08:18	08:16	06:17	06:11	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:11	17:19	18:01	18:05	17:36	17:40	10:14	10:13	09:17	09:15	08:44	08:42	06:33	06:29	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:23	16:23	17:11	17:18	16:40	16:47	09:53	09:51	09:01	08:57	08:21	08:18	06:30	06:23	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:53	16:53	17:41	17:47	17:10	17:17	10:21	10:19	09:28	09:24	08:49	08:46	06:56	06:50	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:21	16:21	17:09	17:16	16:38	16:45	09:53	09:50	09:00	08:56	08:20	08:17	06:30	06:23	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:14	18:21	19:04	19:01	18:40	18:37	10:08	10:09	09:03	09:04	08:31	08:32	05:53	05:55	בוליביה, לה-פס (ח)
17:59	16:50	17:44	17:54	17:06	17:17	10:52	10:48	10:03	09:58	09:15	09:10	07:45	07:34	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:00	16:51	17:45	17:55	17:08	17:18	10:52	10:48	10:03	09:58	09:15	09:10	07:44	07:34	בלגיה, בריסל (ח)
18:59	18:10	18:49	18:45	18:28	18:25	09:39	09:40	08:32	08:34	07:58	08:00	05:17	05:21	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:46	17:52	18:36	18:32	18:11	18:07	09:28	09:29	08:20	08:22	07:47	07:49	05:06	05:10	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
17:16	16:12	17:02	17:11	16:25	16:36	10:10	10:07	09:22	09:16	08:33	08:28	07:04	06:53	בריטניה, לונדון (ח)
17:21	16:13	17:06	17:16	16:26	16:37	10:21	10:17	09:33	09:28	08:42	08:37	07:19	07:07	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:21	16:12	17:06	17:16	16:28	16:39	10:18	10:14	09:29	09:24	08:39	08:35	07:13	07:02	גרמניה, ברלין (ח)
17:44	16:36	17:30	17:39	16:53	17:03	10:34	10:31	09:45	09:40	08:57	08:53	07:25	07:15	גרמניה, פונקפורט (ח)
19:05	18:16	18:54	18:50	18:35	18:31	09:39	09:40	08:31	08:33	07:56	07:58	05:14	05:18	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:36	17:45	18:27	18:29	18:03	18:05	10:28	10:28	09:30	09:28	08:59	08:57	06:41	06:39	הודו, מומבאי (ח)
18:33	17:42	18:24	18:26	17:59	18:02	10:24	10:23	09:25	09:24	08:54	08:53	06:37	06:34	הודו, פונה (ח)
17:06	16:02	16:53	17:01	16:18	16:27	09:50	09:47	08:59	08:55	08:15	08:11	06:36	06:27	הונגריה, בודפשט (ח)
17:32	16:33	17:21	17:27	16:50	16:57	10:02	09:59	09:09	09:05	08:29	08:26	06:38	06:31	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:01	17:03	17:50	17:56	17:20	17:27	10:25	10:22	09:31	09:27	08:53	08:50	06:57	06:50	יוון, אתונה (ח)
17:28	16:24	17:15	17:23	16:40	16:49	10:10	10:07	09:20	09:15	08:36	08:32	06:55	06:47	מולדובה, קישניב (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:37	06:39	08:55	08:56	09:26	09:27	10:25	10:26	18:02	17:59	18:26	18:24	17:42	18:33
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:08	05:00	07:50	07:44	08:39	08:35	09:52	09:49	19:19	19:27	19:53	20:03	19:08	20:17
נפאל, קטמנדו (ח)	06:14	06:18	08:26	08:27	08:59	09:01	09:56	09:58	17:20	17:16	17:46	17:42	16:59	17:52
סינגפור, סינגפור (ח)	06:46	06:46	09:16	09:16	09:45	09:45	10:47	10:48	18:50	18:50	19:13	19:13	18:32	19:22
פולין, ורשא (ח)	06:31	06:42	08:04	08:09	08:53	08:58	09:43	09:47	16:08	15:57	16:46	16:36	15:41	16:51
פרו, לימה (ח)	05:36	05:34	08:11	08:10	08:42	08:41	09:46	09:46	18:08	18:10	18:31	18:34	17:52	18:43
צרפת, ליאון (ח)	07:20	07:29	09:07	09:11	09:50	09:54	10:43	10:46	17:28	17:20	18:01	17:53	17:03	18:06
צרפת, פריז (ח)	07:37	07:46	09:18	09:22	10:03	10:08	10:55	10:58	17:33	17:23	18:06	17:57	17:07	18:11
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:41	05:42	08:09	08:09	08:39	08:39	09:40	09:41	17:38	17:38	18:01	18:01	17:20	18:10
קנדה, טורונטו (ח)	06:53	07:01	08:44	08:47	09:25	09:29	10:18	10:21	17:11	17:04	17:40	17:33	16:47	17:46
קנדה, מונטריאול (ח)	06:33	06:42	08:21	08:25	09:03	09:08	09:56	09:59	16:43	16:35	17:15	17:07	16:18	17:20
קפריסין, לרנקה (ח)	06:06	06:11	08:10	08:12	08:45	08:48	09:41	09:43	16:52	16:46	17:20	17:14	16:29	17:25
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:58	08:11	09:25	09:30	10:17	10:23	11:06	11:10	17:20	17:08	18:01	17:50	16:52	18:06
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:35	07:47	08:58	09:03	09:52	09:58	10:40	10:44	16:54	16:42	17:33	17:21	16:26	17:37
רוסיה, ווסטוב-על-הדון (ח)	07:03	07:12	08:48	08:52	09:32	09:36	10:24	10:27	17:05	16:57	17:39	17:31	16:40	17:44
שוויץ, ציריך (ח)	07:09	07:18	08:53	08:57	09:37	09:41	10:29	10:32	17:14	17:05	17:44	17:35	16:49	17:49
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:12	06:14	08:35	08:36	09:05	09:06	10:05	10:06	17:51	17:49	18:14	18:13	17:31	18:22

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יְהי רַצוֹן מִלְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רְעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמְכַל־פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכַל־מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רֹאֲיֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי זוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי זוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי זוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

הושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV



הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00498
01/11/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

